KANLI GÖMLEK

ÖMER RIZA DOĞRUL

Duzenleyen:bilginDK
2018-07-12

CAN
KİTABEVİ

ÖNSÖZ

İslâm Târihi'nin en önemli olaylarından birini aydınlatmak için yazılan bu eser, ana kaynakların kaydettiği târihî olaylara dayanılarak hazırlanmıştır. Ancak, eserin yazılışında, bu olayları mümkün olduğu kadar canlandırmak gâyesiyle olayları harekettendirmek, olayların şahıslarını ve kahramanlarını konuşturmak gibi bir yol tutulmuştur. Bu yolu tutmaktan gâye, en güç târihî olayların kolaylıkla anlaşılmasını sağlamaktır.

Böyle bir yol tutulmasına rağmen, bu eserdeki konuşmaların çoğu mevcûd târih kitaplarından naklolunmuş, gerektiğinde olayların nereden alınmış olduğu da gösterilmiştir. Böylelikle, halkın tarihi severek, ilgi duyarak okumasını ve okuduklarını anlamasını sağlamış olduğumuzu ümîd ediyoruz.

Bu eserin en belli başlı hedefi, İslâm Târihi'nde gerçekleştirilen ilk gizli ve yıkıcı cemiyetin iç ve dış yüzünü göstermek, onun neler yaptığını, ne fesâdlar çevirdiğini, ne cinâyetler işlediğini göstermektir.

Mevcûd târih kitapları, bu konuyu bir bütün hâlinde belirtmezler, senelerin olayları arasına parça parça sıkıştırırlar. Bu yüzden, her senenin olayları arasında bu konuya âid birkaç olaya da tesâdüf edilir ve bundan dolayı insan konunun yeni bir olayla karşılaşmadan daha önceki olayları unutur, yahut olaylar arasındaki bağlantıyı kaybeder.

Bu eser ise, bu konuya âid bütün olayları toplamış ve birbirine bağlamış, bu yüzden konu bütün önemi ile aydınlanmış, bu gizli ve fesâdçı kuruluşun mâhiyeti açıkça meydana çıkmıştır. Bu bakımdan eser, üzerine almış olduğu vazifeyi yerine getirmiş sayılabilir.

İslâm âleminde kurulan diğer gizli ve yıkıcı cemiyetlerin mâhiyetine gelince, onlara âid incelemelerimiz bu yolda yazdığımız ve neşretmekte olduğumuz diğer eserlerde görülecektir.

ÖMER RIZA DOĞRUL

KANLI GÖMLEK

İslâm Târihinin en feci olaylarını tasvîr eden bu şâheserde aşağıdaki olayları tüm ayrıntılarıyla ve heyecanla okuyacaksınız:

- Hazret-i Osman'ı nasıl şehîd ettiler?
- İlk Yahûdî dönmelerinin kurdukları gizli ve yıkıcı cemiyet.
- Bu cemiyetin Müslümanlar arasında çıkardığı büyük fitneler.
- Hazret-i Osman'ın Şam sokaklarında dolaştırılan kanlı gömleği.
- Hazret-i Ali ile Hazret-i Âişe arasında yapılan kanlı savaşlar.

1

Birer birer şehirden çıkıyor, şehirle dağ arasındaki mesafeyi geçip dağa tırmanıyorlardı. Hedefleri, Sam kalelerinin harabeleri idi. Orada toplanacaklar ve anlaşacaklardı. Gecenin karanlığı içinde dağ başına doğru yol alan bu birkaç adam, hiçbir kimse ile karşılaşmamaya ve takip olunmamaya dikkat ediyorlardı. Fakat onları takip eden yoktu. Herkes uyumuştu. Onlar saatlerce yürüdükten, saatlerce yolların güçlükleriyle mücâdele ettikten sonra, Hazret-i Nûh'un oğlu Sam tarafından yaptırıldığı söylenen kalenin harabelerine vardılar. Birbirlerinden emin olmak için, birbirlerinin kulaklarına eğildiler ve bir şeyler fısıldadılar. İçlerinde hiç yabancı yoktu. Onlerine düşen biri, onları mağaraya benziyen bir yere götürdü. Hepsi içeri girdiler. Sırtlarında taşıdıkları heybeleri yere indirdiler ve oturdular.

Yorgundular, fakat dinlenmeden söze başlamak istediler. İçlerinden biri sözü açtı:

— İsrailoğulları! dedi, mukadderatımızı tehdit eden tehlikeden nasıl kurtulacağız? Burada bunu konuşacağız ve bir karar vereceğiz. Konuşmaya başlıyalım mı?

Bu sözler hepsini uyandırdı ve hızlandırdı. İkincisi:

— Evet, dedi, bunun için toplandık. Buna karar vereceğiz. Fakat her şeyden önce kendimize bir baş seçelim. Ben, buna seni lâyık görüyorum. Sen bizim başımıza geç ve bizi idare et, sendeki ilim hiçbirimizde de yok. Kitab'ın içini, dışını en iyi bilenimiz sensin.

Ötekilerden biri:

—Evet, dedi. Başkanlığımızı kabul et! Hepimiz sana uyarız.

Sözü açan adam:

— Peki, dedi, fakat siz benim sözüm ve benim talimatım dairesinde hareket edebilecek misiniz?

Bu karanlık mağarada toplanan, saçlı- sakallı adamlar hep bir ağızdan cevap verdiler:

—İstediğin gibi hareket ederiz!

— Ben de başkanlığınızı kabul ediyorum! Şimdi beni dinleyiniz ve itâat ediniz. Birkaç gün içinde hepiniz, ayrı ayrı, buradan çıkacak ve tâyin ettiğim yerlere gideceksiniz.

Biriniz Basra'ya, biriniz Kûfe'ye, biriniz Şam'a ve biriniz Mısır'a gidecek. Ben de Medîne'ye gideceğim. Sonra oradan çıkıp, sizi birer birer arıyarak bulacağım. Sizi buluncaya kadar her biriniz, içinde yaşadığı çevreyi tanımaya, oradaki ileri gelenler ile düşüp kalkmaya, herkesin içini, dışını öğrenmeye çalışacak. Herkesle iyi geçineceksiniz. Herkesi sizden tarafa çekmek için ne yapmak lâzımsa onu yapacaksınız. Her şeyden önce son derece takvâ içinde yaşıyacak, hiçbir kimsenin sizden zerre kadar şüphe etmesine imkân bırakmıyacaksınız. Bunları yapabilir misiniz?

— Yapanz!

Karanlık mağarada toplanan adamların hepsi bu cevabı vermişti.

Reis olarak kabul ettikleri adam devam etti:

— O halde başaracağız! Ben, bize yardım edecek bütün unsurları toplarım. Fakat asıl plânımızı, daha sonra hazırlayacağım. Bunu ancak Medîne'ye gittikten ve orasını iyice inceledikten sonra yapabileceğim. Ondan sonra herşey yoluna girecek ve kısa bir zaman sonra büyük bir hareketi idare ederek gâyemize varacağız. Bunun için dağılmamız lâzımdır. Siz, tâyin ettiğim merkezlere gidecek, dediğim gibi çalışacak ve beni bekliyeceksiniz. Şimdi bana söyleyiniz... Buradan çıkıp dediğim yerlere gidecek misiniz?

— Gideceğiz!..

— O halde bana biat ediniz ve bana itâat edeceğinize yemin ediniz!...

Karanlık mağarada toplanan saçlı-sakallı adamlar birer birer kalktılar, pîrlerinin önünde diz çöktüler, onun uzattığı Kitab'ı öptükten sonra elini ellerine aldılar ve yemin ettiler:

— Yahuva'nın milletlerini kurtarmak için sana itâat edeceğimize yemin ederiz!

— Yahuva sizden râzı olsun!

Yemin merasimi bittikten sonra reis ayağa kalktı, diğerleri de kalktılar.

— Bu dakikadan itibaren hepiniz Müslüman gibi, Müslümanlığı benimseyeceksiniz. Müslümanlığa uzaktan, yakından dokunan birşey herkesten önce sizi rencide edecek. O kadar hassas olacaksınız. Hepiniz, çalışınız ve Kur'ân'ı ezberleyiniz. Herkes karşısında namazlarınızı kılınız. Müslümanların bildiği herşeyi öğrenin. Ben, sizi tekrar buluncaya kadar meşgul olacağınız işler bunlardır. Şunları da önemle ilâve ediyorum:

Her biriniz bulunduğunuz merkezde, hükûmetin durumunu sıkı bir dikkatle takip edecek, hükûmetin icrâatını ve halk ile münâsebetlerini, halk ve ileri gelenlerin hükûmet lehinde veya aleyhindeki bütün hislerini, bütün şikâyetlerini tespit edeceksiniz. Bulunduğunuz merkezlerde hiç bir hâdise gözünüzden kaçmayacak. Fakat bu vazifeyi hiçbir kimseyi şüphelendirmeden, hiçbir kimseyi aleyhinizde bir his taşımaya sevketmeden yapacaksınız! Emirlerim ve vasiyetim budur. Ben, sizi tekrar bulduğum zaman kararımı bildiririm, siz de ona göre hareket edersiniz.

Artık, her birinizin nereye gideceğini söyliyeceğim. Seni Cermuz oğlu Basra'ya, seni Kerrus oğlu Kûfe'ye, seni Meymun oğlu Şam'a, ve seni Yakup oğlu Mısır'a göndereceğim. Orada çalışacaksınız. Artık birbirimize vedâ edip ayrılalım.

Karanlık mağarada toplanan bu saçlı- sakallı beş kişi birbirlerine sarıldılar ve bu gizli inden çıktılar. Güneş'in doğmasını beklemek için birer tarafa yaslandılar.

Güneş doğduktan sonra her biri heybesini sırtladı ve şehre indi. Onlar burada, bir daha toplanmadılar. Çünkü yapacakları işin bir kimse tarafından anlaşılmasını, hiçbir kimsenin onlardan zerre kadar şüphe etmesini istemiyorlardı. Hükûmet'in eline düşmek onların bütün düşüncelerini, tasarılarını bütün tertiplerini bozardı.

Bunun için onlar, şehirden ve her gözün erişebileceği yerlerden uzak bir yerde toplanmışlar ve kararlarını orada vermişlerdi. Onları bu kadar ihtiyatlı harekete sevk eden sebep, Hükûmet'in uyanıklığından fazla konuştukları meselelerin, verdikleri kararların büyüklüğü idi. Çünkü bu beş kişi, koca bir imparatorluğu yıkmak ümidiyle hareket ediyorlardı. Onlar, San'a şehrinin bir tarafında birkaç kere görüşmüşler, nihayet Sam kalelerinin harabelerinde herkesten uzak bir yerde birleşerek imparatorluğun her tarafına dağılmaya karar vermişlerdi.

Onların beşi de yahudi idi. Beşi de aynı fikirle hareket ediyorlardı. Onların içini büyük bir kîn yakıyordu. Çünkü İsrailoğullarının ikinci "Arz-ı Mev'ûd (Filistin)" tanıdıkları bu yerlerde de barınmalarına imkân kalmamıştı. Gün geçtikçe onların mukadderatı tehlikeye düşüyordu. Bir zamanlar, Yemen ve Hicaz onların hâkim oldukları birer ülke idi. Hicaz'ın birçok taraflarını, onlar istimlâk etmişlerdi. Teyma, Fidek, Hayber, Vâdi'l-Kura ve özellikle Yesrîb, yâni Medîne onlara ait idi. Milâd'ın 70'inci senesinde yahudi mâbedinin tahribinden, daha sonra İmparator Hadriya'nın, yahudileri Kenan arazisinden uzaklaştırmasından sonra yahudiler, akın akın Arabistan'a inmişler, Hicaz'da ve Yemen'de yerleşmişler, bu memleketleri ikinci "Arz-ı Mev'ûd" saymışlardı. Bu memleketlerin serveti onların elinde idi. Kuvvetli ve müstahkem kaleler içinde yaşıyan yahudiler, bütün bu havalide hüküm sürüyordular. Onlardan ödünç para alan etraftaki ahali, onlara esir olacak bir vaziyete düşmüşlerdi.

Hicaz'da bu mevkii kazanan yahudiler, sürekli propaganda ile çevreyi yahudileştirmeye ve bu suretle rakibsiz bir hâkimiyet sahibi olmaya çalışıyorlardı. Fakat onların bu propagandaları, daha fazla Güney'de ve Yemen'de etkili olmuş, birçok kabileler, onların dinine girdikten başka Yemen hükümdarlığını üstlenen Zu-Nuvas da yahudiliği kabul etmiş ve bu suretle yahudiler Yemen'de saltanat kurmuşlardı.

Bir aralık Habeşistan'dan Yemen'e gelen hıristiyanlar, yahudileri tazyik etmişler ve onların hâkimiyetine son vermişler, buna karşılık yahudiler İran ile anlaşarak onları Yemen'den kovmuşlar ve eski hâkimiyetlerini yeniden yaşatmışlardı.

Fakat İslâmiyetin doğuşundan sonra işler değişmişti. Yahudiler, bu yeni hareketin düşmanlariyle birleşerek ona silâh kaldırmışlar, onu imhâ için sonuna kadar çalışmışlardı. Neticede, yeni hareket muzaffer olduğu için yahudilik, bütün Hicaz'da sönmüş, yahudiler buradan sökülüp atılmışlardı. Buna rağmen yahudilik Yemen'de yaşıyordu. Fakat bir taraftan Yemen yahudilerinin nüfûz ve satvetine güvendikleri, siyasetini güttükleri

İran, İslâmiyeti kabul etmiş, diğer taraftan onların yahudileştirdikleri Arapların da hemen hemen hepsi Müslüman olmuşlardı. Yemen yahudileri Müslümanlığın nüfûz ve gelişmesine engel olmak için ellerinden geleni yapmışlar, karşı koymanın her türlüsünü göstermişler, fakat neticede bütün direnişleri kırılmış, bütün entrikaları suya düşmüştü.

Hicaz yahudilerinin âkıbeti Yemen yahudilerinin başında dolaşıyordu. Onlar da yaptıklarının cezasına uğrayacak, onlar da yerlerinden, yurtlarından sökülecek; mallarından, kazançlarından mahrum kalacaklardı. Bu onların İslâmiyete karşı gösterdikleri silâhlı direnişin, devamlı ihânetin haklı cezâsı idi.

Yemen yahudileri başlarında dolaşan bu tehlikeden titriyorlardı. Yeniden diyar diyar sürünmek, her yerde türlü türlü tazyikler ve yolsuzluklarla karşılaşmak; her yerde oğullarından köleler, kızlarından câriyeler vermek, bilhassa asırlarca devam eden gayretle kazanılan servetleri bırakmak, Yemen yahudilerini muztarip ediyor, onları derinden kıvrandırıyordu. Fakat onlar, korktukları bu âkıbete, müstahak olmuşlardı. Onların Müslümanlar aleyhinde iştirak etmedikleri bir harp, karışmadıkları bir suikast yoktu. Onlara güvence verildiği, onlardan tarafsız kalmaları istendiği hâlde, onlar, uslu durmamışlar, daima fesâd ve fitne sebebi olmuşlar, daima suikastler tertip etmişlerdi.

Buna karşı son çâreye başvurmak, onların şerrinden büsbütün kurtulmak ve onları sürmek icap ediyordu.

Yemen yahudileri, bu korkunç âkıbeti düşünerek mâtem tutuyorlardı. San'a'nın ücrâ köşelerinde ve şehirden uzak kalan Sam kalelerinin harabelerinde toplanan beş yahudinin maksadı bu âkıbete karşı gelmekti. Onların içlerinden biri bir çâre bulmuştu. Yeni bir fesâd hazırlamak, devleti bu fesâd ile meşgul ederek kendilerini kurtarmak. Bu beş kişi bunu nasıl yapacaklarını uzun uzadıya düşünmüşler, neticede bu fikri ileri süren Sebe' oğlu, onları dağbaşında toplayarak ilk emrini vermişti.

3

Sebe' oğlunun arkadaşları belirtilen yerlerine gittikleri gibi kendisi de Medîne'ye hareket etti. Onun aldığı tavır, Ehl-i Kitap'tan İslâmiyeti kabul etmiş bir adam tavrı idi. Çünkü,

başka türlü bir şekilde Medîne'ye girmek imkânsızdı. Onun Medîne'ye gelişi, hiç bir şüphe uyandırmamıştı. Çünkü hal ve tavrında şüpheyi davet eden bir şey yoktu.

Sebe' oğlu meşcitten çıkmıyordu. Vaktinin çoğunu namaz ve niyâzla geçiriyor, daima Hazret-i Peygamberin ashâbiyle düşüp kalkıyordu. O zaman, Hazret-i Muhammed'i görmüş, O'nun târihine karışmış büyüklerden birçokları hayatta idiler. Sebe' oğlu, onlardan Hazret-i Muhammed'in târihini öğreniyor, O'nun ölen ve hayatta kalan bütün ashâbı hakkında mâlûmat alıyor ve ilerde istismâr edeceği noktalar üzerinde ısrar ediyordu.

Sebe' oğlu, bu sayede kısa bir zamanda İslâmiyet târihini öğrenmiş, Hazret-i Muhammed'in hangi âileye mensup olduğunu, İslâmiyeti neşr ve tebliğe başladığında kimler tarafından muhâlefet ve kimler tarafından yardım gördüğünü, sonra Mekke'den Medîne'ye ne gibi şartlar içinde hicret ettiğini, Medînelilerin O'nu nasıl karşıladığını, Mekkelilerle kaç kere savaştığını, yahudilerin husûmetine nasıl karşılık verdiğini, nihayet nasıl muzaffer olduğunu, Medîne ile Mekke arasında vuku bulan savaşlarda kimlerin öldüğünü ve ölenlerin hangi âileye mensup olduklarını, Hazret-i Muhammed'in ölümünden sonra devlet ve hükûmet başına gelenlerin nasıl geldiklerini, niçin Hazret-i Muhammed'in akrabasından bir zâtın devlet başına getirilmediğini anlamaya çalışmış, bütün bunlarla İslâmiyetin bütün akidelerini incelemiş, bunları derinden derine anlamış, daha sonra zamanın hükûmeti tarafından takip olunan siyâsete kimlerin muhâlif, kimlerin yardımcı olduklarını uzun uzadıya incelemiş, nihayet muhtelif fırkalar, hizipler ve önemli menfaatler hakkında ayrıntılı bilgiler almıştı.

Sebe' oğlunun Medîne'de bulunduğu sırada dikkatini en çok çeken sîmâlardan biri, Hazret-i Ali idi. Bazı dinî mes'eleleri hal, ve ilmî tartışmalara girmek için Ali ile birçok defalar görüşen Sebe' oğlu, onu dikkatle inceliyor, onun temayüllerini, onun hükûmet hakkındaki fikirlerini ve görüşlerini önemle tespit ederek bunlardan nasıl istifade edeceğini düşünüyordu.

Sebe' oğlu, Medîne'den çıkıyorken bütün fikirleri Hazret-i Ali üzerinde toplanmıştı. Bu şahsiyetten istifade ve onun vaziyetini istismâr etmek mümkün ve kolaydı. Ancak bunun şeklini tâyin etmek icap ediyordu. Sebe' oğlu, Medîne'den çıkıyorken

merkezî hükûmet hakkında, devletin başında bulunan Hazret-i Osman ve onun valileri hakkında tam ve ayrıntılı bilgiler elde etmiş, her şeyi yakından görmüş, yakından incelemiş bulunuyordu.

Devletin bütün işleri yollu yolunda gidiyordu. Fakat ortada birkaç cereyan vardı ve bunların birincisi Emevilik, Haşimîlik cereyanı idi. Şimdiye kadar Haşimîlerin hiçbiri ikbâl ve iktidar mevkilerine yükselmemişti. Buna karşılık Emevîler, devletin en büyük mevkilerini ellerine almışlardı. Hazret-i Ömer zamanında, Muâviye gibi, onun kardeşi Yezid gibi, Amr İbn-i Âs gibi Emevîler, valilikler, kumandanlıklar üstlendikten başka Hazret-i Ömer'den sonra devlet başkanlığına seçilen Hazret-i Osman da Emevî idi. Onun Ümeyye oğullarından olması, bu âilenin daha fazla göze batmasına sebep olmuştu. Haşim oğulları bu vaziyetten memnun değillerdi. Aksine onlar, kendilerini haksızlığa uğramış, kadir ve meziyetleri tanınmamış sayıyorlardı. Hattâ bunlar devlet başkanlığından başlıyarak bütün devlet memuriyetlerine kendilerini herkesten daha liyâkatli görüyorlardı.

Sebe' oğlu bu cereyanı son derece önemle incelemiş ve bu cereyandan büyük ölçüde faydalanmayı ummuştu.

Onun dikkatini çeken bir cereyan daha vardı. Devletin merkezi Medîne'de olduğu halde, devlet işlerinde bu şehrin halkından fazla, Mekkelilerden istifade olunuyordu.

Bu durum, başkent halkını memnun etmiyordu. Onlar, gerçi hükûmete itâat ediyor, hükûmetin şehirlerinde kalmasından istifade ediyor, fakat hükûmet kendilerinden başka kuvvete, yani Mekkeli olan Kureyş'e önem verdiği için derin bir üzüntü hissediyorlardı. Demek ki, ortada bir Mekke-Medîne rekâbeti vardı.

Sebe' oğlu bu cereyanı da ihmal etmedi ve Medînelilerin Haşim oğullarından birine, bilhassa Hazret-i Ali'ye arka çıkacaklarını, yardım edeceklerini, çünkü Hazret-i Ali gibi bir şahsiyetin daha fazla Medînelilere dayanacağını anladı. O halde hükûmet aleyhinde yapılacak bir harekette, bu cereyanı da göz önüne almak gerekirdi.

Bir cereyan daha vardı. Hazret-i Muhammed'in devrini görmüş olan birçok güzîde Müslümanlar, devletin genişlemesi üzerine servet ve refâhın ortalığı kaplamasından, büyük menfaatlerin

ortaya çıkmasından, büyük menfaatler etrafında aşırı rekâbetlerin mücâdele etmesinden ürkmüşler, bu hayata karışmaktansa bir köşeye çekilmeyi tercih etmişlerdi. Bu zümrenin de kendine göre bir düşüncesi vardı. O da herkesi, dünya işlerine bu derece dalmaktan sakınmaya dâvetti. Hattâ bunlardan bazıları ifrata giderek, servet düşkünlüğünü şiddetle kınamışlar, servet toplayanların en kötü âkıbete lâyık ve müstehak olduklarını söylemişlerdi. Bunların başında Ebû Zerr bulunuyordu.

Sebe' oğlu bütün bu cereyanlara önem vermiş ve hükûmet aleyhinde dedikoduya yol açan bütün hâdiseleri tespit etmişti. Az çok dedikoduya sebep olan büyük-küçük mes'elelerden hükûmet aleyhinde az-çok esasa dayanan büyük ve şiddetli bir propaganda tertip etmek mümkündü.

Onun bu konuda dikkatini çeken beş, on olay meydana gelmişti. Bunların başında Hazret-i Osman'ın valileri aleyhinde ötede beride söz konusu olan suçlamalar bulunuyordu. Sonra, Hazret-i Osman'ın akrabasını himâye etmesi birçok kişinin menfaatlerine zarar veriyor ve dedikodulara sebep oluyordu. Özellikle onun akrabasından olan Hakem'i Medîne'ye getirtmesi oldukça önemli yankılara sebep olmuştu. Çünkü Hazret-i Muhammed bu adamı Medîne'den kovmuş, Hazret-i Ebû Bekir ve Hazret-i Ömer, onu Medîne'ye almamışlardı. Bundan başka, gene Hazret-i Osman'ın Beytülmal'dan çok miktarda paralar alarak onları uzak ve yakın akrabasına dağıttığı söyleniyordu. Sonra gene onun, ashâbtan İbn-i Mes'ûd ile Ammar İbn-i Yasir'e kötü davrandığı, hattâ onlara dayak attırdığı söylentileri vardı. Buna benzer birçok hâdise, ancak uzun uzadıya araştırma ve inceleme neticesinde anlaşılıyor, Sebe' oğlu, bu bilgileri önem ve dikkatle topluyordu. Çünkü, bunlar ileride onun işine yarıyacaktı.

4

Sebe' oğlu buradan Basra'ya giderken plânını hazırlıyordu. Onun Medîne'de gördükleri, durumun bir fesâd tertibine uygun olduğunu telkin etmişti. Ona göre ilk yapılacak iş, Basra, Kûfe, Şam ve Mısır'da bir gizli bir cemiyet kurmak, bu cemiyet vasıtasıyla hükûmet aleyhinde şiddetli bir propagandaya başlamak,

bu propaganda ile bir ayaklanma hazırlamak, sonra bu ayaklanmayı hükûmet aleyhine sevketmek, hükûmet ile ayaklananlar arasında kanlı olaylar meydana gelmesine sebebiyet vermekti. Atılacak ilk adımlar bunlardı. Bunun için Basra'dan başlamak lâzımdı. Orada gizli cemiyetin bir şubesi kurulacak ve bu cemiyet vasıtasıyla hükûmet aleyhinde türlü türlü telkinler yapılacaktı.

Sebe' oğlu Basra'ya vardıktan sonra, oraya gönderdiği Cermuz oğlunu buldu. Ona ne yaptığını sordu. O vazifesini yapmış, burada sürü sürü dostlar kazanmış, şehrin içini dışını öğrenmişti.

Sebe' oğlu, Basralı adamına sordu:

— Senin burada en çok güvendiğin adam kimdir?

— Cebele oğlu Hakem!

— Bu adam sır saklar ve hükûmet aleyhinde hareket eder mi?

— Eder!

— O hâlde, onunla görüşelim.

Hakem, Basra'nın en önemli ileri gelenlerindendi. Kabilesinin reisi idi. Cermuz oğlu, Basra'ya bütün servetini yüklenerek gelmiş, burada herkesten fazla Hakem ile münasebet kurmuş, onunla sevişmiş, onun sırdaşı olmuştu.

Cermuz oğlu ile Hakem hemen her akşam buluşuyorlardı. Cermuz oğlu, Sebe' oğlu Medîne'den geldikten sonra Hakem'i evine davet etmiş ve onu kendi reisiyle görüştürmüştü. Sebe' oğlu, Hakem ile görüştükten sonra onu kazanmış olduğunu öğrendi. Çünkü Hakem, Hazret-i Osman hükûmeti aleyhinde idi. Sebe' oğlu Medîne'de gördüklerini abartarak anlatmış, nihayet ona şu sözleri söylemişti:

— Bana kalırsa bu ümmetin salâh bulması için bir çâre vardır. O da Osman'ı hal' etmek. Buna ne dersin?

— Çok doğru! Fakat buna imkân var mı?

— Neden olmasın?

— Osman'ın hükûmeti çok kuvvetlidir. Her vilâyet ona sâdık adamların elindedir.

— Buna rağmen Osman'ın hükûmetini devirmek kolay!

— Nasıl?

— Siz bana on, on beş sağlam adam bulunuz. Hepsi bizim telkinlerimiz dahilinde çalışsınlar ve her şeyden evvel bu hükûmetin kusurlarını teşhir etsinler. Bütün halkı hükûmet aleyhinde hazırladıktan sonra ikinci adımı atmak, bir vesile bulup bir ayaklanma tertip etmek kolay olur.

— Ben bu adamları bulurum.

— O halde iş kolaylaştı. Siz bunları bulup, hepsinden ağzı sıkı davranmak ve hükûmet aleyhinde çalışmak için söz alınız. Hepsini yemin ettiriniz. Ondan sonra tekrar buluşuruz.

— Tekrar buluşmaktansa, siz bizim evimize geliniz ve bizim misafirimiz olunuz. Orada gerekli olan adamları birlikte seçer ve onlarla ilgileniriz.

— Çok uygun!

Ertesi gün Sebe' oğlu, ortağı Cemuz oğlunun evinden çıkarak Hakem bin Cebele'nin evine girdi. Hakem güvendiği adamları topladı. Onlardan ağzı sıkı davranmak için söz aldı. Hepsine yeminler ettirdi ve onları Sebe' oğlu ile görüştürdü. Sebe' oğlu önce üstü kapalı sözlerle onların içyüzlerini ve kâbiliyetini öğrenmek istedi. Onların hepsi de hükûmetten memnun değillerdi. O halde hepsi de alacakları emirler çerçevesinde hareket edecek, hükûmet aleyhinde kendilerine verilecek haberleri, halk arasında yaymaya çalışacaklardı.

Hakem'in evindeki bu toplantılar devam etmiş, hükûmetin gözcülerinden biri, bir gün Abdullah bin Sebe'yi görerek onun halinden şüphelenmiş, yabancı bir adamın Hakem bin Cebele'ye misafir olduğunu Basra valisi Abdullah bin Âmir'e bildirmişti.

Abdullah bin Âmir hemen tahkikata girişmiş ise de tahkikat neticesinde olumlu bir şey çıkmamıştı. Fakat Sebe' oğlunun kimliği, çok şüpheli idi. Çünkü kendisinin hangi kabileye mensup olduğu, kimin nesi olduğu anlaşılamamıştı. Bunun üzerine Basra valisi Abdullah bin Âmir, kendi vilâyeti içinde şüpheli bir adam görmek istemediğini söyliyerek Sebe' oğlunun Basra'dan çıkıp gitmesini bildirmiş, istediği fesâd tohumunu ekmeye muvaffak olan Sebe' oğlu Hakem ile uğraşmaya devam edeceğini söyliyerek ve Cemuz oğlunu orada bırakarak Kûfe yolunu tutmuştu.

Kûfe'deki durum Basra'dakinden çok gergindi. Orada, Kûfe

valisinin huzurunda birtakım arazinin şuna veya buna ait olması yüzünden önemli kavgalar ve dövüşmeler olmuş, kavga esnasında şiddetli sözler söylenmiş, neticede valinin hakâretli sözlerinden müteessir olanlar her yerde hükûmet aleyhinde, devlet reisi olan Hazret-i Osman aleyhinde ulu orta söylemeye başlamışlardı. Kûfe valisi, nihayet bu adamları Şam'a sürmeye mecbur olmuş, bu yüzden burada heyecan arttıkça artmıştı.

Sebe' oğlu buradaki adamını bulmuş, durumu öğrenmiş, orada da bir fesâd şebekesi kurmuştu. Bu şebekenin başında onun burada bıraktığı Kerrus oğlu bulunuyordu.

Sebe' oğlu, son derece ihtiyatla hareket ettiği halde burada da hükûmetin gözünden kaçmamış, esasen dâhilî fitneden korkan hükûmet, onu süratle yakalamış ve kendi vilâyetinin hududu hâricine atmıştı. Ama Sebe' oğlu istediği emirleri vermeye fırsat bulmuştu.

Sebe' oğlu buradan Şam'a gitmiş, fakat orada bir şey yapamamıştı. Oradaki hükûmet son derece kuvvetli, son derece muntazam ve her tarafa hâkimdi. Muâviye, orada memnuniyetsizliğe sebep olabilecek bir bahane bırakmıyordu. Onun dâhiyâne idaresi sayesinde halk refâh ve huzur içinde yaşıyordu.

Sebe' oğlu oraya gönderdiği Meymun oğlunu yanına almış ve Mısır'a hareket etmişti. Kendişi oralarda yerleşecek ve başladığı hareketi oradan idare edecekti.

Sebe' oğlu'nun en çok başarılı olduğu çevre Mısır'dı. Orası âdetâ yönetimden memnun olmayanların toplandıkları yerdi. Servet sahibi olanların servetine haset edenler, hükûmetten memuriyet alamadıkları için düşman olanlar, menfaatleri şu veya bu şekilde zarar görenler, hükûmetin hareketlerini zühd ve takvâlarına aykırı görenlerden birçokları orada bulunuyorlardı. Ancak onları toplayan ve bir araya getiren kimse yoktu. Sebe' oğlu bunu yapmak istedi ve her şeyden önce, gizli cemiyetin bir temelini de oraya attı. Böylece hükûmet aleyhindeki propagandasına en geniş ölçüde başladı.

Onun Medîne'de, Basra'da Kûfe'de, Şam'da öğrendiği bütün mes'eleler, bütün önemsiz gibi görünen ayrıntılar, ona yardım ediyordu. Onun yaptığı ve yapacağı propaganda yönetimden memnun olmayanların yalnız bir sınıfına hitap etmiyecekti.

Hepsini onun etrafında toplıyacaktı. Memuriyet alamadıklarından düşman olanlar, kabilecilik hissine uyarak memleket başında bulunan Emevilere husûmet besliyenler, Araplıktan başka bir kavme mensup oldukları halde Arap tabiiyetine girmekten memnun olmıyanlar, İslâmiyetten başka bir dine sâlik oldukları halde İslâmiyete girerek eski dînî akidelerini bırakmaktan sıkıntı duyanlar, devletin başında bulunan Hazret-i Osman'dan başka şahsiyetleri devlet başına getirmek ve onların himayesiyle emellerine varmak istiyenler. Kısacası; uzaktan, yakından, hükûmet aleyhinde şuûrlu, şuûrsuz aleyhtarlık duyanların hepsi onun propagandasına tâbi olacak, hepsi de kendi emellerine hizmet ediyormuş gibi ona hizmet edecek, onun tertip ettiği suikasti icra edeceklerdi.

İş yamandı! Fakat Sebe' oğlu, bu hareketi hazırlıyacak ve idare edecek kafaya sahipti. Esasen en önemli merkezlerde onun gizli cemiyetleri kurulmuş, onun verdiği emirler çerçevesinde çalışmaya başlanmıştı.

Fakat onun en kuvvetli örgütü Mısır'da idi. Burada ona çok önemli şahsiyetler katılmıştı. Onlardan biri Hazret-i Ebû Bekir'in oğlu Muhammed(Mehmed) idi. Bu genç, Hazret-i Ebû Bekir'in son demlerinde doğmuş, babasının irtihâlinden sonra vâlidesinin, Hazret-i Ali ile evlenmesinden dolayı Hazret-i Ali'nin evinde yetişmişti. Büyüdükten sonra Emevîlere mensup olan gençlerin büyük memuriyetlerde bulunduklarını görerek, o da aynı şekilde iş istemiş, fakat alamamıştı. Kendisi evinde yetiştiği, kendisini "Baba" tanıdığı Hazret-i Ali'ye son derece bağlı bulunuyor ve onun devlet başına gelmesini istiyordu. Sebe' oğlu, Ebû Bekir'in oğlunu kolaylıkla avlamıştı.

Ona benzeyen bir diğeri Ebû Huzeyfe'nin oğlu Muhammed idi. O da memuriyet istemiş, alamayınca Medîne'den çıkmış ve Mısır'da hükûmet aleyhinde çalışmaya başlamıştı. O da Sebe' oğlunun örgütüne katılmıştı. Bunlardan başka Mısır'da sözü geçen, nüfûz ve kuvvet sahibi olan Hâlid bin Mülcim, Sevdân İbn-i Hamran, Bişr oğlu Kinâne onunla birleşmişti.

Sebe' oğlu burada adamlarıyla her gün toplanıyor ve verdiği kararları hemen Basra ve Kûfe'ye gönderiyordu. Basra ve Kûfe'de, sonra Mısır'da her yer hükûmet aleyhindeki dedikodularla çalkalanıyordu. Güyâ Hazret-i Osman bütün hazineyi akra-

balarına kaptırmakla, onların hırslarını tatmin etmekle meşguldü. Valiler her yerde her türlü zulmü yapıyor; dine, ahlâka, ahkâma zerre kadar riâyet etmiyorlardı. Halk, her yerde şikâyetçi, her yerde küskündü. Halbuki gerçekte halk, her yerde işi ile gücü ile meşguldü. Devlet hazinesinden herkesin istihkakı veriliyordu. Fakat İbn-i Sebe', halkı daima çoşturmak ve herkesi ister istemez hükûmet aleyhinde tahrik için başka bir usul bulmuştu. Basra'dakilere, Kûfelilerin vaziyeti son derece karanlık gösterilecek, Kûfelilere Basralıların ve Şamlıların durumu en kötü şekilde anlatılacak; Mısırlılara, diğer merkezlerdeki ahalinin en müthiş derecede sıkıntılarla karşı karşıya oldukları ve hükûmete karşı silâh kaldırmak üzere bulundukları söylenecekti.

Sebe' oğlu bu propaganda tarzını, düşmanlıkla ve şeytanca idare ediyordu. İş o hale gelmişti ki, her merkez, başka merkezlerde yaşıyan ahalinin haline acıyor, onların düçâr oldukları felâketleri en derin teessürle karşılıyordu.

Bu uydurma oyunlar, ortalıkta, çok sıkıntılı bir hava esmesine sebep olmuştu. Her gün etraftan alınan haberler durumun son derece kötü olduğu üzerinde toplanıyordu. Basra'da karşılaşan iki dost şöyle konuşuyorlardı:

— Mısır'da ahalinin ne kadar kötü durumda olduğunu duydun mu?

— Tabiî duydum! Ortalık anarşi içinde imiş; herkes açlıktan kırılıyor ve birbirini yiyormuş! Hükûmet ahaliyi tepeden tırnağa soymuş, herkesin elinde ne varsa almış. Aç ve sefil halk zulümden halsiz kalarak ayaklanmış. Fakat hükûmet onlara acıyacağı yerde kanlarını emmeye başlamış!

— Bu gidiş nereye varacak?

— Kimbilir?.. Fakat doğrusunu istersen biz halimize şükredelim. Bizim halimiz çok iyi imiş.

— Doğru, fakat yanıbaşımızdaki Kûfe'de neler olduğunu duyuyorsun ya. Herhalde sıra bize de geliyor.

— Acaba?

— Acabası var mı? Ötekiler her türlü zulmü revâ görür, istedikleri her rezaleti yapıp rahat rahat yaşarlarsa, bizimki uslu durur mu? Elbette o da bir sırasını bekliyor.

Basra'da da herkesin konuştuğu buna benzer şeylerdi.

Şimdi bir de Kûfe'ye uğrıyacak olursak, ortalıkta sükûnetin hâkim olduğunu görürüz. Buna rağmen herkes birbirinin kulağına bir şeyler fısıldıyor.

— Haberin var mı? Mısır'da neler olmuş?

— Hayır, ne olmuş?

— Açlık, sefâlet, kanlı çarpışmalar, türlü türlü zulümler! Halk o kadar bıkmış, usanmış ki, hükûmeti tanımamaya karar vermiş. Hükûmet, onlara karşı askerlerini sevkederek dul bırakmadığı kadın kalmamış.

— Desene, biz halimize şükredelim.

— Tabiî halimize şükredelim, fakat netice ne olacak?

— Bilmem!...

— Ya Basra'daki durum?

— Orada ne olmuş?

— Mısır'da olanların başka türlüsü...

— Allah, Allah!...

Şimdi Mısır'a gidecek olursanız bambaşka bir durum karşısında kalırsınız.

— Şam'da, Basra ve Kûfe'de neler döndüğünden haberin var mı?

— Hayır, ne olmuş?

— Kıyâmetler kopmuş! Halk zulme tahammül edemiyerek hükûmet konaklarına hücum etmiş, birçok kişinin kanları dökülmüş, hükûmet halktan intikam almak için rastgeldiğini asmış, kesmiş! Herkesin nesi var, nesi yoksa hepsini yağma etmiş! Kadınlara ve çocuklara bile acımamış. Sözün kısası, kalpleri parçalıyacak olaylar meydana gelmiş.

— Bunlar niçin olmuş?

— Halk, adâlet istemiş, hükûmetin yağmacılığından bıkmış da ondan...

— Desene, biz halimize şükredelim!

— Tabiî!..

Bu müthiş propaganda, her gün besleniyor, her gün takviye ediliyor, Sebe' oğlunun gizli adamları Basra, Kûfe ve Mısır arasında sürekli olarak seyahat ediyor ve onun emirlerini ve mektuplarını götürüyor, aldıkları cevapları getiriyorlardı.

Her taraf korkunç bir karışıklık içinde idi. Ortalıkta hiçbir şey ve hiç bir hareket yoktu. Fakat Sebe' oğlunun kurduğu örgüt, yoktan bir fesâd çıkarıyordu. Ara yerde ufak tefek bir takım araştırmalar, her tarafta asayişin mükemmel olduğunu, halkın işi ile gücü ile meşgul olduğunu gösteriyordu. Fakat beyinler şüphe içinde çalkalanıyordu. Bu kadar şâyiaların herhalde bir aslı vardı. Şâyiaların ardı arkası kesilmiyordu. Aksine onlar sürekli olarak besleniyor, her gün yeni olaylardan, yeni kargaşalardan, yeni ihtilâllerden sözediliyordu. Çünkü örgüt, hiç durmadan çalışıyor ve bir dakika bile kaybetmeden şübheleri kuvvetlendirmeye, sinirleri germeye uğraşıyordu.

5

Bütün büyük şehirlerde dönen, dolaşan bu tüyler ürpertici şâyiaların bu korkunç propagandaların devlet merkezine yansımaması imkânsızdı.

Çok geçmeden devlet merkezi olan Medîne'ye gönderilen raporlar, bir iş veya ziyaret için oraya giden yolcular durumu anlatmışlar herkes hayret ve teessür içinde kalmıştı.

Devlet reisi olan Hazret-i Osman'ın valilerinden aldığı raporlar, her vilâyette emniyet ve asayişin tam olduğunu ifade ediyordu. Buna rağmen gizli bir takım propagandalar alabildiğine yayılıyor ve bunlara karşı konulamıyordu.

Hazret-i Osman, durumu iyice düşündükten sonra güçlü tedbirler almak ihtiyacını hissetti. Herkesin huzurunu bozan bu duruma son vermek lâzımdı. Bunun için Hazret-i Osman, Medîne'deki başlıca ileri gelenleri dâvet etmiş ve onlara:

— Görüyor ve işitiyorsunuz, demişti, siz bu devlette, bu idarede benim denetçilerimsiniz, benim şâhidlerimsiniz. Bu vaziyet karşısında ne düşündüğünüzü söyleyiniz...

Fikir alış verişinde bulunulmuş, netîcede gayet yerinde bir karar verilmişti. Merkezî hükûmet, bütün halkın güvenlerini kazanmış kişileri toplıyacak, onların her birini bir vilâyet merkezine gönderecek, onlardan her biri tam bir salâhiyetle hareket ederek, gereken bütün araştırmayı yapacak, ahali ile temâs edecek,

hükûmetin icraatını denetleyecek, sonra devlet merkezine dönerek neticeyi bildirecekti.

Hazret-i Osman, bu kararı derhal uygulamaya başladı. Ümmetin itimadını kazanmış kişileri bulmak güç değildi. Fakat Hazret-i Osman onların seçimine fevkalâde önem verdi ve neticede, her konuda kıymetli ve seciyeli adamları bularak onları bu işle görevlendirdi.

Bunların birincisi Muhammed İbn-i Mesleme idi. Kendisi ashâbtandı ve Medîneli idi. Bedir muharebesinden başlıyarak Hazret-i Peygamber'in bütün gazâlarına iştirâk etmiş, daha sonra Hazret-i Ömer zamanında valilerin durum ve icraatını tetkîk ve teftiş ile meşgûl olmuştu. Hazret-i Ömer, bir vali hakkında bir şikâyet vukû bulur bulmaz, bu zâtı, onun bulunduğu yere gönderir ve onun vereceği rapora göre hareket ederdi. Bu derece muteber ve güvenilir bir adam olan Muhammed İbn-i Mesleme, bütün ümmet nazarında muhterem ve yüce bir şahsiyetti. Bu zât, Kûfe'ye gidecek ve oranın durumunu tetkîk edecekti.

Onların ikincisi, Hazret-i Ömer'in her husûsta kendisinden farksız olan oğlu Abdullah idi. İmânının kuvveti, ahlâkının, seciyesinin sağlamlığı ve ilminin genişliği ile ma'rûf olan Abdullah, birkaç kere devlet başkanlığına namzet görülmüş, ümmet arasında o derece i'tibar ve muhabbet kazanmış bir zâttı. Ömer'in oğlu da Şam'a gidecekti.

Üçüncü zât Üsame idi. Resûl-i Ekrem'in irtihâlinden kısa bir zaman sonra kumandanlığa tâyin olunan, dirâyet ve iktidarı onun tarafından belirtilen ve kendisi tarafından en çok sevilen ashâbtandı. Cesûr ve nüfûz sâhibi bir gençti. Üsame, Basra'nın durumunu inceleyecekti.

Nihâyet ashâbtan Ammar bin Yasir, Mısır'a gönderilecekti. O, İslâmiyeti ilk kabûl edenlerden ve bu yüzden en çok ezâya uğrayanlar arasında idi. Anası da, İslâmiyetin ilk kadın şehîdi idi. Hazret-i Ömer onu Kûfe valiliğine atamıştı.

Bu şahıslardan hiçbiri de Emevî, yâni Hazret-i Osman'ın akrabası değildi. Sonra, onların içinde hükûmete dalkavukluk edecek, hükûmete hoş görünmek ve bir menfâat temin etmek için onun siyâsetini körü körüne güdecek hiçbir kimse yoktu. Hepsi de şerefli ve târihî şahsiyetlerdi.

Hazret-i Osman'ın vilâyetleri teftiş, hükûmeti denetleme ve halkı dinlemek için seçtiği bu şahısların hepsi, bütün ümmet tarafından sözleri dinlenecek, şehâdetleri kabûl olunacak kimselerdi. Hiçbir kimse onlar hakkında bir şübhe besliyemezdi. Onların bu iş için atanmaları herkesi memnun etmişti.

Bu zâtların hepsi Medîne'den hareket ederek durumunu incelemeye memur oldukları merkezlere gitmişler ve faaliyete başlamışlardı.

Halk, büyük câmilerde toplanıyordu. Onlar, câmilere girerek halka memur oldukları vazîfeyi anlatmışlar, kimin şikâyeti varsa hemen haber vermesini ilân etmişlerdi. Bundan başka, etrafa tellallar çıkarılarak zulme uğrayan, hükûmetten fenâ muâmele gören herkesin kendilerine gelmesini ilân etmişler; her sınıf halkla görüşmüşler, hükûmetin işlerini, işlemlerini incelemişler, mahkemelerin hükümlerini gözden geçirmişler, ve geri dönmüşlerdi.

Onların edindikleri kanaat, hükûmetin aleyhinde değil, lehinde idi. Hükûmetin işlerinde, idâre ve icraatında bir bozukluk yoktu. Halkın, hükûmetin aleyhinde bir delil teşkîl edecek önemli bir şikâyetleri görülmemişti.

Büyük müverrih Taberî bu büyük ve güvenilir tahkîk heyetinin vardığı netîceyi şu şekilde tesbît ettiğini kaydediyor:

"Biz, gittiğimiz yerlerde kınanabilecek, şikâyet edilebilecek hiçbir şey görmediğimiz gibi, Müslümanların ileri gelenleri veya halk tarafından tenkit ve şikâyet ile karşılanan bir şey bulamadık." (1)

Sözleri ve ciddiyetleri herkesin çok üstünde olan bu muhterem zevât tenkit edilebilecek değerde bir şey görmedikleri halde bu korkunç şâyialar neden yapılıyordu? Bu şâyiaları uyduran, bunlarla çevreyi sıkan ve üzen kimdi? Ortalıkta esen bozgunculuk havası kimin eseri idi? Bu suallerin cevâbı henüz verilemiyordu.

Medîne halkı, tahkîk hey'etinin varmış olduğu netîceden memnûn olmuş, fakat Hazret-i Osman, hükûmet işlerinin doğru,

1) Bizim kaynağımız olan Taberî Tarihi müsteşriklerden De Gojen'in başkanlığı altında Avrupa'da basılan Arapça nüshadır.

dürüst bir yol tâkip etmesine rağmen ortalıkta fesâd ve fitne havasının esmeye devam etmesinden endişe ederek başka bir tedbire lüzûm görmüştü.

Hazret-i Osman'ın vilâyet merkezlerine gönderdiği tahkîk hey'etinden birisi, ötekiler gibi dönmemişti. Bu, Mısır'a giden Ammar İbn-i Yasir idi. Onun gecikmesi bir hayli telâşlanmaya sebep olmuş, bir aralık onun bir kazâya uğramış olmasından endişe edilmiş, fakat Mısır valisinin bir raporu bu mes'eleyi halletmişti. Bu rapora göre Ammar, Mısır'a vardıktan sonra birtakım adamlar tarafından ele alınmıştı. Bu adamlar arasında Abdullah bin Sebe' İbn-i Mulcim, İbn-i Hamran, İbn-i Bişr bulunuyordu.(2)

Bu ifâdeden açıkça anlaşılıyor ki, Mısır'da örgütünü kuran Sebe' oğlu merkezî hükûmetin büyük salâhiyetle araştırmaya, incelemeye memûr ettiği Ammar'ı avlamaya ve onu meşgûl etmeye muvaffak olmuştu. Fakat bu isimler, o zaman pek de dikkat çekmemişti. Halbuki Mısır valisi, bu izi keşfettikten sonra, bu adamların ne yaptıklarını iyice araştırmış, onları sıkı bir takibe tâbi tutmuş olsaydı, fesâdın asıl kaynağını bulmuş olurdu. Fakat Mısır valisi, kendi harekât ve icraatını incelemeye memûr olan büyük ve mûteber bir zâtı tâkibe nasıl cesâret edebilirdi?...

Ammar bin Yasir'in Mısır'da bulunduğu anlaşıldıktan sonra Hazret-i Osman daha önemli bir tedbire başvurdu. Bütün valilerine bir tamîm gönderdi. Ve bu tamîmi halka ilân etmelerini emretti. Tamîmde şu sözler söyleniyordu:

"Haber aldığımıza göre, halkın bir kısmı memûrlardan zûlüm görmekte ve dayak yemektedir. Bu sene valiler hac mevsiminde Mekke'de bulunacaklardır. Binâenaleyh, kimin bir validen şikâyeti varsa, hemen bizim tarafımıza hareket ve şikâyetini haber versin ki, onun hakkını alalım." (3)

Bu tamîmi alan her vali onu halka okumuş, halk her yerde bu tamîmi dinledikten sonra devlet reisinin gösterdiği özen ve ihtimamdan memnûn olmuş, onun bu hareketini duâlarla karşılamıştı.

Aynı zamanda Hazret-i Osman bütün valilerini Mekke'ye çağırmış ve onların hepsi orada toplanmışlardı.

2) Taberî, birinci kısım. Sayfa: 2943.
3) İbnü'l-Esîr, Cilt: 3, Sayfa: 64-65.

6

Mekke'de Hacc mevsiminde yapılan toplantı çok önemliydi. Hazret-i Osman Medîne halkıyla birlikte Hacc'a çıkmıştı. Basra valisi İbn-i Âmir, Mısır valisi İbn-i Sa'd, Şam valisi Muâviye'den başka, her taraftan halk akın akın Hacc'a gelmişlerdi. Hazret-i Osman, hakikatin burada ortaya çıkacağına inanıyordu. Çünkü şikâyeti olan, eziyete uğrayan kim varsa kendisini görecek, derdini anlatacak, o da onların hakkını ödeyecek, memurlar içinde bu şikâyetlere sebebiyet verenleri cezâlandıracaktı.

Hazret-i Osman, tellallar çıkartarak Mekke'yi dolduran halka, kimin şikâyeti varsa, kendisine mürâcaat etmesini ilân etmiş ve şikâyetçileri beklemişti. Fakat bir tek şikâyetçi çıkıp da, uğradığı bir hakâret veya zulümden bahsetmemişti. Hazret-i Osman, günlerce beklemiş, her gün tellalları yeniden çıkartarak kimin derdi varsa, söylemesini istemiş, neticede vilâyetlere gönderilen ve esasen doğrulukları kesin olan ashâbın hakikati olduğu gibi ifade ettiklerini anlamıştı.

Fakat, bu tedbir de mes'eleyi halletmemişti.

Hazret-i Osman, bir gün valilerini toplayarak onlarla görüştü ve sordu:

— Ortalıkta dönen şâyiaların aslı nedir? Bunlar doğru mu, yalan mı?

Fakat valiler de işin farkında değillerdi. Onların hepsi:

— Siz en güvenilir adamları göndererek tahkikat yaptınız. Halkın ileri gelenleriyle halkın ne söylediklerini duydunuz. Bu şâyiaların aslı, astarı yoktur. Bunu aleyhimizde bir töhmet olarak kullanmaya imkân göremiyoruz.

Dediler. Bu sözler mâkuldü. Bütün olaylar bu sözleri doğruluyordu. Fakat bu şâyiaların ve bu propagandaların önü nasıl alınacaktı?

Hazret-i Osman bunu sordu. Âs oğlu Said şu cevabı vermişti:

— Bu şâyialar, bana kalırsa, gizli uyduruluyor, gizlice neşrediliyor. Sonra halkın diline düşüyo ve halk onu dilinden düşürmüyor. Yapılacak iş, bunları yapanları arayıp bulmak, onları cezâlandırmaktır.

Said, işin içyüzünü sezmişti. Hakikati en iyi teşhis eden o idi. Mısır valisi İbn-i Sa'd da bu hareketi tertip edenleri keşfetmiş bulunuyordu. Fakat o da keşfinden, keşfinin kıymetinden haberdar değildi. Bundan dolayı Said'in bu tavsiyesi, önem verilip dikkate alınmamıştı.

Said'den sonra söz alan Mısır valisi İbn-i Sa'd şu fikri ileri sürmüştü:

— Bizim vazifemiz, hukuka uymaktır. Herkesin hakkını vermek ve herkesten hakkımızı almaktır. Bunu dikkatle yapıyoruz.

Şam valisi Muâviye şu sözleri ilâve etti:

— Benim idaresini üstlendiğim ülkede bir kötülük yoktur. Arkadaşlarım da idare ettikleri yerleri iyi biliyorlar. Fikrimce en uygun davranış, iyi idareye devamdır.

Amr İbn-i Âs'ın fikri başka idi:

— Bana kalırsa, idarede fazla yumuşaklık, fazla hoşgörü ve gevşeklik var. Bunu doğru bulmuyorum. Ömer gibi hareket gerekir. Onun gibi, şiddet gerektiği zaman şiddet göstermek, sonra gerektiğinde hoşgörü ve yumuşaklıkla hareket etmek icap eder.

Hazret-i Osman onların hepsini dinledikten sonra cevap verdi:

— Bizim vazifemiz fitne ve fesâd kapısının açılmamasına dikkat etmektir. Hukuka ilişkin işlerin dışında kalan işlerde hoşgörülü olmakta mahzur yoktur. Fakat hukuka, son derece uymak şartır. Biz hukuka uyduğumuz halde fitne ve fesâd kapısı açılacak bile olsa, hiçbir kimsenin aleyhinde hiçbir söz söylemesine yer kalmaz. Bizim hedefimiz, bütün halkın iyiliğidir. Buna rağmen fesâd değirmeni işliyor. Siz vazifelerinize dönünüz ve halkı yatıştırınız. Herkesin hukukuna azamî derecede özen gösteriniz. Hukuk işlerinde zerre kadar ihmale tahammül etmeyiniz.

Toplantı bu şekilde kapanmış, fakat aynı mes'ele, gayr-i resmî bir şekilde de görüşülmüştü. Anlaşılan, Muâviye'ye göre, fesâd merkezi başka bir yerde değil, Medîne'nin içinde idi. Çünkü vilâyetlerde bazı kimseler etrafında bir takım cereyanlar vardı. Meselâ; Basra'da ashâbtan Zübeyr, Kûfe'de ashâbtan Talhâ, Mısır'da Hazret-i Ali lehinde propagandalar yapılıyordu. Bu propagandaların kaynağının Medîne'de bulunması gerekirdi.

Çünkü bu şahsiyetlerin üçü de Medîne'de bulunuyordu. Her halde bu propagandalar ile bu şahsiyetler arasında bir ilişki bulunması gerekirdi. Bundan dolayı Medîne'de durumu incelemek, hükûmet aleyhinde ne gibi iddialar varsa hepsini açıkça tartışmak gerekiyordu. Bu sayede hakikat anlaşılır ve bu şahsiyetlerden herhangibiri herhangi bir hareketle ilgili ise, onun aleyhinde takibat yapılırdı.

7

Hazret-i Osman, Muâviye ile birlikte Mekke'den Medîne'ye döndü. Medîne'de ilk yapılan iş, Ali, Talhâ ve Zübeyr'i dâvet edip onlarla konuşmaktı. Toplantıda Şam valisi Muâviye de bulunuyordu. Burada her iş çözümlenecekti. Ali, Talhâ veya Zübeyr tarafından herhangi bir hareket hazırlanıyorsa bunun içyüzü anlaşılacaktı.

Toplantı açıldıktan sonra Muâviye söze başladı. Cemâate hitâben dedi ki:

— Sizler Hazret-i Peygamberin arkadaşları ve bu halkın güzîdelerisiniz. İş başında olanlar, sizden başka kimse değildirler. Siz varken hiç bir kimse bu devletin başına geçmeyi düşünmez ve bu makama göz dikemez. Bugün devletin başında bulunan zâtı sizler seçmiş bulunuyorsunuz. Kendisi ihtiyarlamış bulunuyor. Onun çok yaşamasını temenni etmekle beraber sizlerin de neticeyi beklemenizi tercih ediyorum. Ortalıkta birtakım sözler dönüyor ve bu sözlerin sizden çıkmış olmasından endişe ediyoruz. Sizin bir çeşit şikâyetiniz varsa onu açıkça söyleyiniz. Ancak bu şekilde hareket ederseniz, hiç bir kimse sizi küçümseyemez. Çünkü siz bir kere küçümseyecek olursanız, durum çok kötüleşir. Tâlih yerine tâlihsizlik baş gösterir. (4)

Muâviye'nin sözleri bundan ibaretti. Büyük bir siyasî olan bu adam, vaziyeti en mükemmel şekilde ifade etmişti. Bir kere, Hazret-i Ömeri'in devlet başkanlığına lâyık olarak gösterdiği altı namzetten üç kişi kalmıştı. Bunlar, Ali, Talhâ ve Zübeyr'di. Bunlar yaşıyorken hiç bir kimsenin bunlara rekabet etmesine

4) İbnü'l-Esîr, Cilt: 3, Sayfa: 65.

imkân yoktu. Fakat bu zevâttan herhangi biri kalkar da bir takım entrikalar çevirir ve devlet başkanlığı makamını küçümsenmeye maruz bırakırsa, o zaman bu makamın vakar ve heybeti yok olur, o makama karşı duyulan umumî hürmet, şiddetli bir sarsıntıya uğrardı. Şimdiye kadar bu gibi sadmelerden korunan bu makamı, korumaya devam etmek icap ederdi. Aksi takdirde durum çok kötü olurdu. Çünkü Hazret-i Peygamber'in arkadaşları ve İslâmiyetin tesis ve neşrinde en kıymetli yardımcıları olan bu zevât, ümmet nazarında hâiz oldukları itibarı bir takım saltanat hırslarına fedâ edecek olurlarsa, bu itibara dayanan her şey mahvolurdu. Bu hırslar, başka hırsları da faaliyete getirirdi. Bir zâtın hırsını tatminden dolayı bir çok menfaatler zarara uğrayacağı için, bu menfaatler muhakkak ki, karşı hareketlerde bulunurdu. O halde en doğru yol, işleri aldığı tabiî yolunda bırakmak, hükûmete karşı açık bir cephe almayıp onu iyi niyetle tenkit etmek, onun icraatından hatâlı olanları göstermekti. Yoksa hükûmetin nüfûzunu kıracak, hükûmetin kuvvetini zedeleyecek, devletin yapısını sarsacak, devlet reisliği makamının vakarını ihlâl edecek herhangi hareket fayda yerine umumî bir zarar getirirdi.

Muâviye'nin anladığı ve çok iyi anlattığı bu idi.

Hazret-i Osman, Muâviye'nin bu sözlerini doğruladı:

— Kardeşimin oğlu doğru söylüyor, dedi, siz benim icraatımda hatâ görüyorsanız bunu açıkça söyleyiniz. Ben derhal bu hatâları tamir ederim.

Hazret-i Ali, Talhâ ve Zübeyr, bu sözlerden memnun oldular. Ve Abdullah İbn-i Hâlid'e verilen 50 bin dirhem ile Mervân'a verilen 15 bin dirhemin haksız yere verildiğini söylediler.

Hazret-i Osman, derhal bu adamları çağırtarak paraları geri aldı.

Bütün cemâat bundan memnun olmuşlar ve Hazret-i Osman'ın huzurundan hoşnut bir halde çıkmışlardı.

Hükûmet aleyhinde ağızdan ağıza dolaşan bütün şâyiaların sebebi iki kişiye verilen bu bağışlar mıydı?

Fakat bu töhmetleri ileri süren zâtların iyi niyetinde şüphe yoktu. Hepsi de mert ve asîl insanlardı. Onların daha başka söyliyecekleri olsaydı, onu açıkça söylemekten çekinmezlerdi.

O halde, işin iç yüzü neydi?

Muâviye, Hazret-i Ali ve Talhâ ve Zübeyr'in hallerini gördükten sonra onların, çevrilen fesâdlarda etken olmadıklarına inanmış ve işin, daha çok endişe verecek mâhiyette olduğunu anlamıştı

Vilâyetlerde sükûnet ve asayişin mükemmel olduğu, hükûmet merkezinde fesâd çıkaracak bir etken bulunmadığı, devlet reisinin herkese açık cevap vermeye hazır olduğu ilân edildiği halde, fesâd devam ederse, bundan son derece korkmak ve tedbirli davranmak gerekirdi.

Muâviye bura karar verdikten sonra Hazret-i Osman'a önemli bir teklifte bulundu:

— Bana kalırsa siz Medîne'de kalmayınız. Şam'a geliniz. Orada bu işi keşfedelim. Bu fesâd herhalde bir patlak verecektir! Patlak vermeden önce Şam'a gidelim ve orada bekliyelim.

Hazret-i Osman bunu reddetti. Onun gibi, Hazret-i Peygamber'in çok eski, çok fedâkâr ve kıymetli bir dostu, Medîne'yi, yânî Hazret-i Peygamber'in şehri olan yeri nasıl bırakır da başka yere giderdi? Bundan dolayı Hazret-i Osman, Muâviye'nin teklifine karşı şu kat'î cevabı vermişti:

— Ben, Hazret-i Peygamber'in komşuluğunu terkedemem! Bu yolda ölsem bile korkmam!..

Hazret-i Osman'ın bu şekilde hareket etmesi, gayet tabiî idi. İslâm târihinin başladığı gündenberi Hazret-i Peygamber ile beraber çalışan, bu târihin her hâdisesini derinden yaşıyan bu vakur sîmâ, Hazret-i Peygamber'in şehrini bırakıp başka bir yere gidemezdi ve hiç bir siyasî sebep, onu bu kararından çeviremezdi.

Muâviye bu teklifinin reddinden sonra bir teklifte daha bulundu:

— O halde sana asker gönderelim. Onlar senin yanında bulunsun. Bir hâdise çıktığı zaman sana yardım etsinler.

Hazret-i Osman, bu teklifi de kabul etmedi. Çünkü havsalasının alamıyacağı bir şey varsa, o da Medîne'ye karşı bir tecavüzün gerçekleşmesiydi. Çünkü hiç bir Müslüman, böyle bir tecavüze cür'et edemezdi. Her tarafı mukaddes hâtıraların mahşeri

olan bu mübârek şehre karşı kim bir hakârette bulunabilirdi? Her şey olabilir, fakat böyle bir tecâvüz akla gelemezdi, ve böyle bir şey olamazdı.

Bundan dolayı Hazret-i Osman, Muâviye'nin bu ikinci teklifini de reddetti ve ona:

— Hazret-i Peygamber'in komşularını sıkıntıya uğratamam! dedi.

Bu durum karşısında Muâviye kesin hüküm verdi:

— O halde emin olunuz ki, burada tecâvüze uğrıyacaksınız!

Fakat Hazret-i Osman bu sözlerden korkmadı.

— Zarar yok, dedi, Allah bizi korur!

8

Muâviye Şam'a dönmeden Medîne'deki büyüklere ve ileri gelenlere vaziyeti bir kere daha anlatmak lüzumunu hissetti. Devletin çok önemli ve târihî anlar geçirdiği belli idi. Memlekette gizli bir fesâd şebekesi vardı. Bunun mahiyeti anlaşılamamıştı. Fakat, herhalde bu fesâd şebekesi bir gâye peşinde koşuyordu. Bundan dolayı, herkesi uyandırmak lâzımdı. Fesâd şebekesinin desiseleri meydana çıktığı, onun tahrikleri patlak verdiği anda herkes ne yapacağını bilmeliydi. Senelerden beri iş başında bulunan, muasır medeniyet âlemine en yakın ve bu âlemin bütün müesseselerini taşıyan bir vilâyet olan Suriye valisi Muâviye çok tecrübeli, çok dirâyetli bir siyaset adamıydı. Hazret-i Ömer gibi büyük bir adam, ona "Arapların Kisrâsı" demişti. Muâviye, ince zekâsı ile, bu gizli tertiplerin maksat ve gâyesine nüfûz ediyor, gizli fesâdçıların imparatorluğu yıkmak istediklerini anlıyordu. Buna karşı yapılacak ilk önemli iş, imparatorluğun merkezini uyandırmak idi. Yoksa devletin merkezi de, belki fesâda âlet olur, ne yaptığını bilmeden devleti yıkmak isteyenlerin eline geçerdi.

Muâviye, Hazret-i Osman'ı Medîne'den Şam'a götürmek, yahut Medîne'yi askerlerle kuvvetlendirmek için yapılan tekliflerinin reddinden sonra ashâbın büyükleri ile bir kere daha konuşmuştu. Hazret-i Osman Medîne'yi terketmemek ve onu askerle kuvvetlendirmeyi kabul etmemekte haklı idi. Çünkü, bu

hareket onun nüfûz ve kudretini sarsardı. Devlet reisinin mukaddes bir mâhiyet taşıyan devlet merkezini bırakıp vilâyetlerden birine sığınması, halk üzerinde iyi bir etki bırakmazdı. Aksine, herkes korkunç bir tehlikenin devleti tehdit etmekte olduğunu zannederek heyecana kapılırdı. Belki bu heyecan da, müfsidler tarafından istismâr olunurdu. Onun için Hazret-i Osman bu teklifleri reddetmekte çok haklı idi. O halde Medîne'de bulunan ve Hazret-i Osman'dan sonra iş başına geçmeleri, devleti ele almaları muhtemel olan ileri gelenleri, lâyıkıyla aydınlatmak lâzımdı.

Muâviye, Şam'a dönmek için hazırladığı ve yolculuk elbiselerini giymiş olduğu halde Talhâ, Zübeyr ve Hazret-i Ali'nin de bulunduğu bir meclise giderek orada bulunan zevâtın hepsine karşı şu nutku irâd etti:

—Biliyorsunuz ki, eskiden burada bir devlet yoktu. Zorbalık vardı. Hazret-i Peygamber geldikten sonra durum değişti. Devlet kuruldu. Devletin başına geçmek için zorbalığa başvurulmaz oldu. Devlet başına geçecek olanlar meziyyetlerine güvenmeye başladılar. Bu meziyetler, İslâmiyete girmek, İslâmiyet dâvasını ilerletmek, İslâmiyetin zaferini sağlamak yolunda hizmettir. Bu hizmet yolunda kıdemdir. Bütün çevre içinde içtihat kudretini, devleti yürütmek için lâzım olan liyâkati hâiz olmaktır. Bu yolda devam edilirse, hiç kimse bu işi bozamaz. Herkes bu meziyetleri hâiz olanların nüfûz ve hâkimiyetini tanır, herkes bu muhterem ve yüce zâtlara tâbi olur. Fakat bu yolda gidilmez, eskisi gibi zorbalığa dönülürse bütün bu hürmet, bütün bu baş eğme ve tabiiyet yok olur. Ben burada ihtiyar bir zâtı devlet başında bırakıyorum, siz ona iyi davranır ve ona yardım ederseniz, ondan daha bahtiyar olursunuz. (5)

Muâviye'nin bu nutku çok etkiliydi. Gerçi ortalıkta fesâd vardı. Fakat devlet merkezinde yaşıyan ve halkın yönetimine aday olan ileri gelenler, bu fesâdâ âlet olmazlarsa, zorbalık zihniyetine boyun eğerek fesâdı kendi lehlerinde istismâr etmek istemezlerse, fesâd nasıl olsa, ortadan kaldırılırdı. Fakat fesâdı istismâr ederek zorbalık zihniyeti yeniden güçlendirilirse, Hazret-i Peygamber'in kurduğu cumhûriyet sistemi yıkılır da câhiliyet

5) İbnü'l-Esir, Cilt. 3, Sayfa: 66

devrine doğru adımlar atılırsa, o zaman, işler berbat olurdu. Hiçbir kimsenin, rehber tanınan adamlara hürmeti kalmazdı. Bu hürmet kalktıktan sonra anarşi başlardı. Otuz senelik çalışma ile kurulan devlet, temelinden sarsılırdı. Ve bu devleti kurtarmak çok zor olurdu. Fakat halkın herkesten fazla rehber olarak tanıdığı, meziyet ve liyâkatlerine inandığı zevât, yollu yolunda giderlerse devlet başında bulunan Hazret-i Osman'dan daha çok mes'ûd olurlardı. Çünkü sıraları gelince, iş başına geçince meziyetlerini göstermek için fırsat bulurlardı. Aksi takdirde buna da imkân kalmazdı.

Muâviye tarafından irâd olunan nutkun etkisi nasıl olmuştu?

Muâviye, muhâtabı olan zevâta vedâ edip gittikten sonra Hazret-i Ali şu sözleri söylemişti:

— Ben, bu adamdan bir hayır umardım!

Fakat Zübeyr, ona şu cevabı vermişti:

— Bu adam, yemin ederim ki, hiç bir zaman benim de, senin de gözünde bu kadar büyümemişti.

Zübeyr'in bu sözleri çok doğru idi. Muâviye hakikati samimî bir şekilde ifâde etmişti. Hazret-i Ali, Muâviye'nin bu anlayışlılığını dikkate almamak istemiş, fakat diğer zevâtın hepsi onun sözlerini anlamışlar, hepsi de takdir etmişlerdi.

Hazret-i Osman'ın valileri ile Hacc'a iştirak eden yığın yığın insanlar geri döndükten sonra fesâd şebekesi ister istemez çalışmalarını durdurmaya mecbur olmuştu. Çünkü her yerden dönenler, vaziyetin hakikî mâhiyetini açıklıyorlardı. Ortalıkta bir şey yoktu. Mısırlılar, Kûfeliler, Basralılar, Şamlılar, İranlılar, ve devletin tabiiyetinde yaşıyan bütün unsurlar, Mekke'de görüşmüşler, herkes birbirine durumun ne merkezde olduğunu sormuşlar, şimdiye kadar yayılan bütün şâyiaların yalan olduğu anlaşılmıştı.

Hazret-i Osman, her şikâyeti olanı dâvet etmiş ve kapısını herkese açmıştı. Kimin bir diyeceği varsa, doğrudan doğruya onu görmesini istediğini söylüyordu. Sonra, bütün sorumlu valiler de oradaydı. En küçük hatâsı olan vali, hemen oracıkta cezâsını görecekti. Buna rağmen, hiçbir kimse çıkıp da hükûmet aleyhinde bir tek iddiada bulunmamıştı. Halka bu kadar önem

veren, halkın rahatı ile bu derece ilgilenen hükûmet aleyhinde ne söylenebilirdi?!..

Hac'dan akın akın dönen insanlar, hemşehrilerine bunları anlatıyor ve herkesin zihninde hakikat yerleşiyordu.

Bu durum karşısında müfsidlerin bir süre için faaliyetlerini durdurmalarından başka çare yoktu.

Valiler, her zamankinden daha uyanık davranıyorlardı. Ahali, Hac mevsiminde aldıkları memnuniyet verici haberlerle sükûnet bulmuşlardı.

Müfsidler faaliyetlerine devam ettikleri takdirde ele geçeceklerini ve derhal tepeleneceklerini anlamışlar, bunun için de bir süre sâkin kalmaya karar vermişlerdi.

9

Müfsitlerin sessizliği uzun sürmedi. Uzun sürmesi, işlerine gelmezdi. Bunun için birkaç ay sonra yeni bir hamle için hazırlandılar ve bu defaki fesâdın, hedefi doğrudan doğruya Hazret-i Osman'ın şahsı idi. Onun şahsı aleyhinde söylenecek ve her yerde yapılacak her şey hazırlanmıştı. Mısır'da iyice yerleşen, şebekesini kuvvetlendiren San'alı yahudi, yani Abdullah İbn-i Sebe', aleyhte söylenecek bütün sözlerin, aleyhte ileri sürülecek töhmetlerin listesini yapmış, bunların nasıl söyleneceğini, nasıl telkin edileceğini kararlaştırmıştı.

Hazret-i Osman aleyhinde ileri sürülen töhmetlerin birincisi, onun seçimine aitti. Sebe' oğlunun propagandasına göre, Hazret-i Osman devlet başkanlığını gasbetmişti. Kendisinden daha çok liyâkatli zâtlar bulunduğu halde bu yüksek makama göz dikmiş ve onu Emevîlerin ezici kuvvetine dayanarak eline geçirmişti. Sonra yine bu ithamlara göre, Hazret-i Osman'ın vilâyetlere tâyin ettiği adamların kimi fâsık, kimi hâin idi. Bunlardan Velid sarhoş olduğu halde cemâate namaz kıldırmıştı. Said, Kûfeliler tarafından kovulmuştu. Basra valisi İbn-i Âmir, her fenâlığı yapıyordu. Mısır valisi İbn-i Sa'd zâlim bir adamdı. Muâviye, fitneci, fesâdçı bir kimse idi. Onun başlıca ileri gelen adamlarından biri olan Mervân, şeytandan beterdi. Halbuki Hazret-i Osman, ona milyonlar vermişti. Sonra dört kızını alan adamları yüzer binlik bağışlarla ödüllendirmişti.

Bundan başka Hazret-i Osman, Hazret-i Peygamber'in ashâbına her zulmü revâ görüyordu. İbn-i Mes'ûd'u, kırbaç altında öldürtmüştü. Ammar bin Yasir'i dayak ile sakatlamıştı. Ebû Zerr'i Medîne'den kovmuş, onu türlü türlü işkencelere uğratmıştı.

Sonra, dinde bir çok bid'atler meydana getirmişti. Kendisine muhâlefet eden ashâbın hazineden aldıkları ödenekleri kesmiş ve onları sıkıntı içinde yaşatmıştı. Bazı ashâbı, vilâyetlerden azlederek, oralara hep akrabalarını tâyin etmişti. Bu kadar kötü bir adamın iş başında bulunması revâ mı idi? İşlerin düzelmesi için bu adamın hiç olmazsa yerinden indirilmesi gerekmez miydi?

Sebe' oğlu ile adamlarının birinci hamleden sonra bir duraklamayı müteakip başladıkları ikinci hamlenin esasları bu sözler ve bu töhmetlerdi.

Bu töhmetlerin hedefi yalnız dâhilî bir kargaşaya sebep olmak değildi. Hedef daha derin, daha önemliydi. Bunu biraz sonra anlıyacağız.

Sebe' oğlu şebekesinin bu yeni yalan-dolanının gerçekte bir kıymeti var mıydı?

Bütün bu ittihamların mahiyetini birer-birer açıklamak uzun sürer. Bunları kısaca gözden geçirelim.

Hazret-i Osman'ın devlet reisliğini gaspettiği iddiası, tamamıyla esassızdı. Hazret-i Ömer, bir Mecûsî tarafından tecâvüze uğrayarak onun hançer darbesinden kurtulamıyacağı anlaşıldığı zaman, halk, kendisinden bir halef göstermesini ricâ etmişler, onların ricâ ve ısrârı üzerine Hazret-i Ömer, altı namzet göstermiştir. Bunlar Ali, Osman, Talhâ, Zübeyr, Abdurrahmân bin Avf, ve Sa'd idi.

Hazret-i Ömer irtihâl ettikten sonra bunlar toplanmışlar, önce bunlardan üçü, diğer üçü lehinde namzetliklerinden feragât etmişlerdi. Zübeyr reyini Ali'ye, Talhâ reyini Osman'a, Sa'd reyini Abdurrahmân'a vermişti. Bunu müteakip Abdurrahmân da kendi namzetliğinden feragât etmiş ve ortada iki namzet kalmıştı ve bu iki namzet, içlerinden birinin seçimini Abdürrahmân'a bırakmışlardı. (6)

Abdurrahmân, üç gün, üç gece bütün halk ile temas ederek,

---

6) Minhas'üs-Sünne: İbn-i Teymiye.

herkesin görüşlerini sormuş, ondan sonra ileri gelenlerin fikrini almış, daha sonra bütün ashâbı, emîrleri, ileri gelenleri ve halkı, Peygamber'in mescidine davet ederek kamu oyunun Hazret-i Osman üzerinde toplandığını söylemiş, herkes de ona biat etmişti. (7)

Bu altı namzet içinde Hazret-i Osman'dan başka bir Emevî yoktu. Sonra Abdurrahmân da onun akrabası değildi. Abdurrahmân, Zühre kabilesindendi. O halde, Hazret-i Osman'ın seçimine itiraz, yahut onun gâsıb olduğunu söylemeye imkân yoktur.

Sonra, Hazret-i Osman'ın Emevîlerden birçok adamı memuriyetlerde kullanması da fazla abartılamazdı. Bizzat Hazret-i Peygamber, sonra Hazret-i Ebû Bekir, sonra Hazret-i Ömer de onlara aynı şekilde davranmışlardı. Hazret-i Peygamber zamanında Mekke valisi Attab, Necran'a gönderilen Ebû Süfyân, Muzbic'e, ve San'a'ya gönderilen Hâlid, Teyma ve Hayber'e gönderilen Osman İbn-i Sa'd, Bahreyn'e gönderilen Eban İbn-i Said hep Emevî idiler.

Daha sonra Hazret-i Ebû Bekir, Muâviye'nin kardeşi Yezid'i Suriye fethine memur etmiş, Hazret-i Ömer onu makamında bırakmış, o irtihâl edince Muâviye'yi onun yerine tâyin etmişti. O halde Osman'ın bu ricâlden istifâde etmesine (8) bir engel yoktu. Bu ricâl tecrübe görmüş, liyâkat ve ehliyet göstermiş kimselerdi. Onun memuriyet verdiği adamlar içinde Velid gibi kusurları görünenler hem azledilmişler, hem cezâ görmüşlerdi. Kûfelilerin Âs oğlu Said'i şehirlerinden kovmaları pek önemli değildi, Kûfeliler daha önce İran fâtihi Sa'd İbn-i Ebi Vakkas'a karşı da, Ammar bin Yâsir'e karşı da, Mugîre'ye karşı da buna benzer şekilde davranmışlardı.

Basra valisi İbn-i Âmir o devrin en önde gelen ricâlindendi. Basra'da en iyi, en faydalı eserleri bırakan ve herkes tarafından sevilen bu vali aleyhinde söylenecek söz bulmak çok güçtür. Mısır valisi İbn-i Sa'd'ın zulmü hakkında sâbit olmuş bir şey yoktu. Özellikle Muâviye, bütün Suriye halkını memnun eden, onların refâhını arttıran bir vali idi.

Bütün bu ricâlin, mâzileri vardı. Hazret-i Osman'ın azlettiği ve cezâ verdiği Velid, Hazret-i Ömer zamanında Cezire valisi

7) Buhârî ve Müslim.
8) İbn-i Teymiye, Cilt: 3, Sayfa: 176.

idi. Âs oğlu Said, Taberistan ve Ermenistan fâtihi idi. Daha sonra İbn-i Âmir, Kâbil, Herat, Sicistan ve Nişabûr'u fethetmişti. Mısır valisi İbn-i Sa'd Trablusgarb ile Kıbrıs'ı ele geçiren, Bizans donanmalarını darmadağın eden adamdı. Mervan'a gelince, onun aleyhinde ve lehinde münâkaşalara sebebiyet veren hâdiseler henüz vukû bulmamıştı. (9)

Hazret-i Osman'ın Beytülmâl'i sûistimal ettiği hakkındaki töhmetler de esassızdır. Hazret-i Osman, ashâbın en zengini idi. Medîne'ye hicretini müteakip binlerce dirhem vererek Rume kuyusunu satın alarak Müslümanların su yüzünden zahmet çekmemelerini sağlayan, Hazret-i Peygamber'in mescidini genişletmek için büyük bir meblâğ sarfeden, Tebûk seferi esnasında ordunun silâhlanması ve donatılması için yüz binlerce dirhem veren o idi. Kendisine Beytülmâl'i sûistimâl ettiği söylendiği zaman, Hazret-i Osman şu cevabı vermişti:

—Diyorlar ki, ben akrabamı sever, onlara ihsânda bulunurum. Doğrudur. Ehl-i beytimi severim. Fakat ben bu muhabbetimi haksızlığa âlet etmiş değilim. Ben, hak hususunda onlara zerre kadar taraftarlık göstermem. Onlara verdiğim para ise, sâdece kendi servetimdendir. Ben, Müslümanların malını ne kendi şahsım, ne de bir kimse için helâl görerek almam. Resûl-i Ekrem devrinde, Ebû Bekir ve Ömer devirlerinde kendi servetimden büyük miktarlarda hediyeler takdim etmiş bulunuyorum. O zaman genç, dinç (servetini yemesini bilir) bir adamdım. Bunu o zaman yapmadığım halde, ömrüm tükendiği zaman mı müfteriler bu sözleri söylüyorlar? Ben herhangi bir şehir veya vilâyete fazla bir vergi mi tarhettim de onu aldım? Bana, ancak beşte birler gönderiliyor. Ve bunlar hak edenlere veriliyor.. Bunlardan bir şey almak benim için câiz değildir. Ben de bunlardan bir şey almış değilim, bütün harcamalarım kendi öz malımdandır. (10)

Esasen Hazret-i Osman'ın Beytülmâl'i israf ettiğine, akrabasına ve evlâdlarına binlerce, milyonlarca para verdiğine dâir hiç bir kesin nakil yoktur. Kesin olan nokta, onun herkese ihsânlarda bulunduğudur. (11)

9) Sadr-i İslâm, Cilt: 8, Sayfa: 38.
10) Taberî tarihi, Sayfa: 2952.
11) İbn-i Teymiye, Cilt: 3, Sayfa: 190

Hazret-i Osman'ın bazı ashâba kötü davranmış olduğu ithâmı, kamu oyunda en kötü iz bırakacak, herkesin kalbini kıracak olanı idi.

Bunların başında Ebû Zerr bulunuyordu. Ebû Zerr son derece zâhid bir adamdı. Onun düşüncesine göre, zâhid olmak her insan için vâcibti. Bunun en birinci şartı da, her insanın kazanmından kendi zarurî ihtiyacına lâzım olan şeyi sarfettikten sonra geride kalan bir şeyi saklamaması idi. Saklıyacak olursa cehennemlik olurdu. Bu düşünce tarzına göre, hiç bir kimsenin elinde, avucunda bir şey bırakmaması lâzım geliyordu. Halbuki ortalıkta refah vardı. Herkes kazanıyor, birçokları servet sahibi oluyordu. Ebû Zerr'in düşünce tarzına göre, bunların hepsi cehennemlikti. Hattâ, en güzîde ashâbtan Abdurrahmân İbn-i Âs, vefât ettiği zaman onun bir miktar mal bırakması Ebû Zerr'in tenkkatini çekmiş, Ebû Zerr, onun bu kadarcık servet bırakmasını bile uhrevî cezâya lâyık görmüştü. Bu şekilde düşünen Ebû Zerr, her yerde mal ve servet toplıyan kâfirlerin en şiddetli cezâba uğrıyacaklarını mütemadiyen söylüyor ve bu düşünce tarzına uygun zannettiği âyetleri okuyordu. Ebû Zerr'in bu hareketi, herkesi rahatsız ediyor, onun gibi ashâbtan bir zâtın bu şekilde hareketi, halkı ister istemez, ızdırâba uğratıyordu.

Mes'ele, birkaç defa Hazret-i Osman'a arzolunmuş, Hazret-i Osman, Ebû Zerr'e dokunmak istememiş, nihayet ona adamlarından birini göndererek bu davranışlarından vazgeçmesini ricâ etmişti. Ebû Zerr, bu müracaattan son derece hiddetlenmiş:

— Artık beni Kur'ân okumaktan mı menedeceksiniz?

Demiş ve kendi düşüncelerinden ayrılmıyacağını şiddetle anlatmıştı.

Hazret-i Osman bir süre daha sabretmiş, fakat Ebû Zerr, hiddetini mütemadiyen artırdığı için, Hazret-i Osman onu çağırarak:

— Halka eziyet ediyorsun! Bâri buradan çekil de Şam'a git!

Demiş. Ebû Zerr'de Medîne'den ayrılarak Şam'a hareket etmişti.

Fakat Şam çevresi, Ebû Zerr'i daha çok heyecanlandırmış ve hiddetlendirmişti. Orada refâh ve servet daha fazla idi. Ebû Zerr, orada çoşmuş, bütün servet toplayanlara lâ'net okumuş,

onların hepsinin en ağır, en acı azâba lâyık olduklarını söylemeye başlamıştı. Ebû Zerr, her gün Şam'da, Muâviye'nin ikâmetgâhı önündeki kasrının önüne gelir, en yüksek sesle:

— İyiliği emrettikleri halde onu yapmayanlara, fenâlığı istediklerini söyleyerek onu yapanlara lâ'net!

Diye bağırırdı. Çünkü hükûmet bir hazine sahibi idi. Bu hazinede para toplanıyordu. Halbuki ona göre, her gün hazineye ne geliyorsa, hemen dağıtılması gerekirdi. Dağıtılmadığı için hükûmet büyük bir günâh işliyordu.

Hükûmet kapısı önünde bu kadar şiddetli sözler söyliyen Ebû Zerr, halk arasında da aynı şekilde, belki daha fazla şiddetle hareket ediyordu. Ebû Zerr'in birtakım taraftarlar kazanması gâyet tabiî idi.

Ebû Zerr'in Şam'da bulunduğu sıralarda İsrailoğullarını kurtarmak maksadıyla büyük bir sûikasd tertibi için hareket eden Sebe' oğlu da Şam'a uğramış bulunuyordu. Sebe' oğlu, Ebû Zerr'e çok önem vermiş, onun yaydığı fikirleri öğrenip, onunla görüşmüş, onu da kendi maksatlarına âlet edinmek istemişti.

Sebe' oğlu, Ebû Zerr ile görüştüğü sırada ona şu sözleri söylemişti:

— Ey Ebû Zerr! Şu Muâviye, topladığı mallara, Allah'ın malıdır, diyerek bu paraları halka dağıtmıyor. Anlaşılan, bu paraların üstüne oturmak ve Müslümanları ondan mahrum etmek istiyor!

Ebû Zerr şu cevabı vermişti:

— Bu para Müslümanların parasıdır. Sen, ne için bu paraya Allah'ın malı diyorsun?..

Konuşma devam etti:

— Canım, biz hepimiz Allah'in kulları değil miyiz? O halde nemiz varsa Allah'ın olmak gerekmez mi?

— Hayır, bu söz doğru değil, Müslümanların malı, demek daha doğrudur.

— Peki! Müslümanların malı diyelim! (12)

Sebe' oğlu, Ebû Zerr'i bu şekilde kışkırttıktan sonra Ebû'd-Derdâ ile de buluşmuş, onu da bu fikre ve bu düşünce tarzına

12) İbnü'l-Esir, Cilt: 3, Sayfa: 4

inandırmak istemişti. Çünkü bu hareket, onun işine geliyordu. Ebû Zerr'in dediği olursa, hükûmetin elinde beş para kalmıyacaktı. Elinde beş para bulunmayan hükûmetin, her şeyden önce ordusu çözülecek, teşkilâtı birer birer yıkılacaktı.

Ebû Zerr, Sebe' oğlunu dinlemiş, sonra onun yüzüne bakarak:

— Sen yahudi misin? demişti. (13)

Sebe' oğlu, bu cevabı aldıktan sonra savuşmuş ve başka bir adam aramıştı. Onun orada bulduğu üçüncü adam, gene ashâbtan Hazret-i Ubâde idi.

Sebe' oğlu, Hazret-i Ubâde'ye de maksadını anlatmış, ona da:

— Muâviye, hazineyi dolduruyor. Halkın bu parasını bu adam ne yapacak? Onları yiyecek mi? Yazık!.. Müslümanların malını Müslümanlara dağıtmak daha doğru olmaz mı? Bu paraları Muâviye'ye kaptırmaktansa onları hemen Müslümanlara dağıtmalı!...

Ubâde, Sebe' oğlunu dinlemiş, sonra ayağa kalkmış, onu ensesinden yakalamış ve doğrudan doğruya Muâviye'nin huzuruna götürmüş ve:

— İşte, sana Ebû Zerr'i kışkırtan adamı buldum! (14) demişti.

Muâviye, Sebe' oğlunu sorguya çekmiş, Sebe' oğlu, kendisini parasız, pulsuz, fakir ve serseri bir adam olarak göstermiş, Muâviye de onu salıvermişti. Sebe' oğlu, oradan yakasını kurtarır kurtarmaz, hemen Şam'dan hareket etmiş ve Mısır yolunu tutmuştu. Fakat bu olay ona mükemmel bir propaganda zemini hazırlamıştı.

Ebû Zerr, Şam halkını günden güne korkutuyordu. Bir sürü fakir onun etrafına toplanmışlardı. Bu adamlarla birlikte sokak sokak dolaşan Ebû Zerr:

— Ey zenginler, fakirlere yardım ediniz! Sizin gibi altın ve gümüşleri toplıyanlar ve onu Allâh yolunda harcamayanların âkıbeti, ateşlerle dağlanmak olacaktır!

---

13) İbnü'l-Esir, Cilt: 3, Sayfa: 4.
14) İbnü'l-Esir, Cilt: 3, Sayfa: 4.

Elinde bir günün maişetinden fazla bir malı olanların hepsi bu tahriklerden korkuyorlardı. Ebû Zerr'in etrafında toplananların birçokları, birtakım zenginlere giderek ve onun söylediği sözleri söyliyerek ellerinden mallarını çekmeye başlamışlardı.

Ebû Zerr'in bu hareketi yanlıştı, fakat kendisi samimi idi. Bir kere Muâviye onu imtihan için bin altın göndermiş, Ebû Zerr, bütün bu parayı bir gecede dağıtmıştı.

Ebû Zerr serbest bırakıldığı takdirde Şam'da emniyet ve asayiş bozulacaktı. Muâviye, Hazret-i Osman'a vaziyeti bildirmiş, Hazret-i Osman onun tekrar Medîne'ye gönderilmesini emretmişti. Ebû Zerr, Medîne'de Hazret-i Osman'la görüştü. Osman, ona sordu:

— Şam ahalisi senden şikâyet ettiler, niçin?

Ebû Zerr, dâvasını tekrar etti, Hazret-i Osman ona cevap verdi:

—Hak sahiplerinin haklarını veriyoruz. Ahali çalışıyor ve kazanıyor. Biz onları zühde zorlayamayız.

— O halde, beni bırakınız da Medîne'den çıkayım!

— Gidiniz!

Ebû Zerr, Medîne'den çıkmış ve Rebze'ye giderek orada yaşamıştı. (15)

Ebû Zerr'in bu hareketi yanlıştı. Hulefay-ı Râşidîn ile ashâbın cumhûru onun bu davranışını kabul etmemişlerdi. Mal ve servet sahibi olmak harâm değildi. Harâm olan, servetin hakkını ödememekti. İnsanlar mal ve servet sahibi olmayacaklarsa, onların miras bırakmamaları gerekirdi. Halbuki Kur'ân'da mirasların nasıl taksim olunacağı gösterilmiştir. Ashâbtan birçokları mal sahibiydi. Bundan dolayı Ebû Zerr, herkese kendi görüşlerini yüklemek istiyordu.

Ebû Zerr hâdisesi bundan ibaret olduğu halde Sebe' oğlu, kendi işine ve maksadına çok uygun gelen bu hareketin bastırılmasından müteessir olmuş, Hazret-i Osman'ın en güzîde, en büyük ashâba eziyet ettiğini bundan çıkarmıştı.

Diğer ashâbın da ezâ ve cefâ gördüklerine dâir yapılan propaganda da Ebû Zerr hakkındaki propagandadan farksızdı.

15) Taberi ve İbnü'l-Esir.

Ammar İbn-i Yâsir'in dayakla sakatlandığı esassızdı. Çünkü Ammar, Hazret-i Osman'ın güvenini, itimâdını kazanmış bir adamdı. Hazret-i Ammar, Mısır'a kadar giderek oradaki hükûmeti denetlemeye ve ahali ile temasa memur edilmişti. Bir devlet reisi, dayakla sakatlıyacak derecede nefret ettiği bir adamı, böyle mühim bir işe memur eder mi?

Bundan başka, Ammar'ın dayakla sakatlandığını gösterecek târihî bir olay da yoktu. Târihî delil, Ammar'ın sakatlanmamış ve sonuna kadar sapasağlam kalmış olduğunu isbat ediyor. Çünkü Ammar'ın, Medîne'den Mısır'a kadar seyahat ettiğini görüyoruz. O zamanın seyahat şartlarına göre, sakat bir adamın bu güçlüklere dayanması düşünülemez. Daha sonra Hazret-i Ammar, Ali-Muâviye arasında yapılan muharebelere katılmış ve son derece şiddetli dövüşmüştür. Bu işi de sakat bir adamın yapabileceği tasavvur edilemez.

İbn-i Mes'ûd da böyledir. Onun, kırbaç altında öldürüldüğü yalandır. Fakat onun, Hazret-i Osman'a küskün olduğu ve ona karşı menfî bir tavır aldığı doğrudur. Bunun sebebi açıkça belliydi. Hazret-i Osman, Kur'ân nüshalarını çoğaltmıştı. Bu nüshalar Hazret-i Ebû Bekir devrinde tedvîn olunan Kur'ân nüshâsından kopya edilmişti. Hazret-i Osman, bunların istinsâhını Zeyd İbn-i Sâbit'in başkanlığı altında bir heyete havâle etmişti.

Hazret-i Ebû Bekir ile Hazret-i Ömer, onun bu vazifeyi liyâkat ve ehliyetle ifâ edeceğine inanarak Zeyd İbn-i Sâbit'i görevlendirmişlerdi. Zeyd İbn-i Sâbit, Hazret-i Peygamber zamanında, Kur'ân âyetlerinin yazılı olduğu kemik, tahta, yaprak, taş parçalarını toplayarak, bu yazıları hâfızların hıfzıyla karşılaştırarak Kur'ân'ı tedvîn etmiş, ve bu muazzam işi hârikulâde bir şekilde başarmıştı.

Zeyd İbn-i Sâbit, Hazret-i Osman devrinde, henüz hayatta idi. Hazret-i Osman, Kur'ân nüshalarını çoğaltmak ihtiyacını hissettiği zaman, onun bu işi gene Zeyd İbn-i Sâbit'e vermesi pek tabiî idi. Fakat İbn-i Mes'ûd da kendisini bu işin en büyük uzmanlarından sayardı. Çünkü Kur'ân'ın büyük bir kısmını bizzât Hazret-i Peygamber'den öğrenmişti. Onun gibi salâhiyetli bir zâttan faydalanmak gerekirdi. Fakat İbn-i Mes'ûd, bütün salâhiyetine, herkesçe kabul edilen fazl ve ilmine rağmen, lisanca, şivece pek muteber değildi. Çünkü o, Hüzeyl kabilesindendi.

Kur'ân-ı Kerîm, bu kabilenin lehçesi ile inmemişti. Hüzeyl lehçesi ile Kureyş lehçesi arasında farklar vardı. İbn-i Mes'ûd, Kur'ân-ı Kerîm'i bizzât Hazret-i Hazret-i Peygamber salla'llahu aleyhi ve sellem'den öğrenmiş olmasına rağmen dilinin kendi lehçesine çalması gayet tabiî idi. Bunun için, İbn-i Mes'ûd'un ilmî salâhiyetine hürmet etmekle beraber Hüzeyl lehçesinin Kur'ân-ı Kerîm'e karışmasını önlemek lâzımdı.

İbn-i Mes'ûd bunu takdir etmesine rağmen gene de Hazret-i Osman'a karşı bir küskünlük duymuştu. Sonra onun bazı idarî hatâları da memuriyetinden azlini gerektirmiş, hattâ bir aralık onun ödeneği de kesilmişti. Buna rağmen, Hazret-i Osman, onun kesilen bütün ödeneklerini mirasçılarına vermişti.

Hazret-i Osman aleyhindeki bütün bu töhmetlerin, ciddî hiçbir kıymeti olmamasına rağmen bunlar, dinî düşünceleri tahrik edecek bir şekilde abartılır ve bunlarla hisler çoşturulursa, herhalde etkili olurlardı. "Ashâb eziliyor, dine bid'atler sokuluyor, mallar israf ediliyor, ortalığı zulüm boğuyor!" şeklinde sürekli olarak desteklenen bu propagandaların hedefi, bir ayaklanma hazırlamak olduğu için bunlar, halkı tahrik edecek şekle dönüşüyor ve o şekilde yayılıyordu.

Halbuki hakikatte herhangi bir isyânı, ayaklanmayı meşru bir hareket saydıracak hiç birşey yoktu. Hattâ müfsidlerin, Hazret-i Osman aleyhinde uydurdukları, abarttıkları hâdiseleri geçerli bile sayacak olsak, gene de ortada ayaklanmayi gerektirecek birşey bulunduğuna hükmetmek imkânı kalmazdı.

Devlet reisi, üç-beş memuru azletmiş ve onların yerine birkaç memur atamış, yahut devlet reisi birkaç zâtın ödeneğini kesmeye lüzum görmüş olursa, bundan ne çıkardı?

Bunun için koca bir devleti yıkmaya teşebbüs etmek mi gerekirdi?... Yahut devlet reisi bir, veya birkaç şahsı sürgüne gönderir, bir veya birkaç şahsı görevinden uzaklaştırırsa, bundan dolayı devletin bütün işlerini bozulmuş göstermek mi gerekirdi?

Tabiî ki, hayır! Fakat müfsidlerin düzencilikteki bütün hünerlerine rağmen onların Hazret-i Osman'ın idâresinde bulabildikleri tenkid edilebilecek noktalar bunlardan ibâretti. Onların bu noktalara ilâve ettikleri şeylerin hepsi de aynı şekilde anlamsız ve esassızdı.

Bu noktaların başında Hürmüzan'ın katli ve kâtiline cezâ

verilmemesi idi. Hürmüzan vak'ası da şundan ibaretti:

Hazret-i Ömer'in devrinde İran'ın fethi ile uğraşıldığı esnada İran emirlerinden olan Hürmüzan, esir düşmüş ve Medîne'ye gönderilmesini istemişti. Hürmüzan, Medîne'ye vardıktan sonra hayatını kurtarmaya muvaffak olmuş, orada ikâmet etmiş ve İran'ın fethini tamamlamak için birçok yardımlarda bulunmuştu. Çünkü, bu maksada hizmet edecek fikirler vermekten uzak kalmıyordu.

Hazret-i Ömer'in kâtili olan mecûsî Ebû Lü'lü Medîne'de bir aralık çoğalan İranîlerle birlikte İran emîrlerinden olan Hürmüzan'ın etrafına toplanmış gibiydiler. Hattâ Ebû Lü'lü'ün, Hazret-i Ömer'i katletmeden önce, Hürmüzan'ın evinden çıktığı görülmüştü. Onu gören sözü, özü doğru olan Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahmân'dı. Hazret-i Ömer'in oğlu Ubeydullah, kâtil Ebû Lü'lü'ün, Hürmüzan ile görüştükten sonra babasını öldürdüğünü öğrenmiş, bu cinâyeti Hürmüzan'ın düzenlediğine kanaat getirerek Hürmüzan'ı öldürmüştü.

Ümmet, bir taraftan Hazret-i Ömer'in mâtemini tutuyorken, onun oğlu tarafından işlenen bu cürüm karşılığında yakalanıp idam olunması gibi bir hâdise ile karşılaşmak üzere idi. Kamuoyu buna muhâlefet etti. Herkes: "Dün Ömer'i gömdükten sonra bugün de oğlunu gömmek istemeyiz" diyordu. Hazret-i Osman yeni seçildiği için onun icrâatının başlangıcı bu hâdise olacaktı. Kendisi, Ubeydullah'ın idamına karar vermekle işe başlamak istemiyordu. Bu hareket kamu oyunun, onun ilk hareketini uğursuz sayması neticesini doğururdu.

Bundan başka Hazret-i Osman, hâdisenin hâriçte bırakacağı yankıları da düşünmek mecburiyetinde idi. Hazret-i Ömer'in katli hâriçte derin yankılar bırakan bir hâdise idi. Onun katline, bir de oğlunun idamı katılacak olursa, bu etkiler bütün bütün derinleşecekti. Sonra, o zamanın bütün büyükleri, kazâ ve iftâ salâhiyetini hâiz ileri gelenleri, Ubeydullah'ın katledilmemesi hakkında ittifak etmişlerdi. Bunun neticesi olarak, Hazret-i Osman da Hürmüzan'ın diyetini vermiş ve Ubeydullah'ı affetmişti. Kendisi bu konuda salâhiyetliydi. Onun bu salâhiyeti kullanması, onun aleyhinde bir ayaklanmaya sebep olacak mahiyette değildi. Özellikle bu gibi siyasî cürümler dolayısı ile, bu gibi salâhiyetlerin kullanılması daima görülegelmiş bir hâdisedir.

O zamanın hukukî görüşleri de buna müsaade ediyordu. Çünkü Hürmüzan, Hazret-i Ömer'in katline iştirak etmişse, onun katli vâcib idi. Onun bu katil fiiline iştirâk edip etmediği şüpheli kaldığı için, bu şüphe kâtilin idamına yer bırakmaz. (16)

Çünkü bu şübhe kısasın uygulanmasına mânidir. Kısas işlerinin ekserisi ise içtihad mes'eleleridir. O zaman, içtihad liyâkati olan zevâtın ekserisi de Übeydullah'ın lehinde hüküm vermişlerdi. Hazret-i Osman da hükmü desteklemekten başka bir şey yapmamıştı.

Hazret-i Osman lehinde ileri sürülen diğer bir nokta da; onun, Hakem ile oğlu ve Mervan'ı Medîne'ye kabul etmesidir. Halbuki onlar Hazret-i Peygamber tarafından sürülmüşlerdi. Hazret-i Ebû Bekir ile Hazret-i Ömer, onların Medîne'ye girmelerine müsaade etmemişler, fakat Osman, akrabalık hissine boyun eğerek onları Medîne'ye almıştı.

Bu hâdisenin de hiçbir önemi yoktu. Çünkü Hakem ile oğlu, esasen Medîne'de ikâmet etmezlerdi. Sonra, bir adamın sürülmüş olması, onun ilelebet sürgün kalmasını gerektirmez. Mervan ise, Hazret-i Peygamber'in irtihâli zamanında henüz çocuk denecek bir yaşta idi. Mervan bu sırada azamî on yaşında idi. Onun sonradan Hazret-i Osman'a kâtip olması da bir kabahat değildi. Onun aleyhinde henüz söylenecek bir söz yoktu.

Nihayet dinî bid'atlar mes'elesi geliyordu. Bu bid'atların en başta geleni Cuma günü iki defa selâ verdirmekti. Fakat, bunun bid'at denilecek tarafı yoktu. Çünkü Hazret-i Osman'a çağdaş bütün ashâb bunda bir mahzur görmemişlerdi. Hattâ Hazret-i Ali, iş başına geçtikten sonra bu âdeti yerinde bırakmıştı.

Ona atfolunan diğer bir dinî bid'at da, onun Hac esnasında Sina'da iki rek'ât namaz kılacağına dört rek'ât kılması idi. Osman'ın düşmanları, bunu da bid'at sayıyorlardı. Halbuki Hazret-i Osman bunun cevabını bizzat şu şekilde vermişti:

—"Ben Mekke'de mukim bir adamım. Burada evim var. Bu sebepten dolayı misafir değilim. Bundan dolayı, buraya geldiğim zaman, misafir, yani yolcu gibi değil, mukim bir adam gibi hareket ediyorum", demişti. (17)

16) İbn Teymiye, Cilt: 3, Sayfa: 200.
17) İbn-i Hanbel, Cilt: 1, Sayfa: 62.

Bu sözler son derece mâkûl sözlerdi. Fakat Hazret-i Osman aleyhinde hepsi bir incir çekirdeği doldurmayacak olan bu abartılmış, bu uydurma propagandaları yapmaktan maksat ne idi? Mısır'dan bütün bu propagandayı idare eden, herkesi ister istemez, devlet reisi aleyhinde şüpheye düşüren, ötede beride münakaşalara sebebiyet veren Sebe' oğlunun asıl hedefi ne idi?

Ona göre bu propagandalar iki işe yarardı:

Bir kere, bunlar siyasî düşünceler, mezheb görüşleri'veya başka herhangi sebep yüzünden hallerinden memnun olmayanları kendi etrafında toplar, ve kendisi harekete geçtiği zaman bir sürü taraftar bulurdu. Fakat onun düzenleyeceği bir ayaklanma, ya muvaffak olur, ya da muvaffak olmazdı. Bunun için bu harekete başka bir dayanak bulmak lâzımdı. Onu da ancak bu propagandalar hazırlardı. Bu propagandalar yüzünden fikirlerde kargaşa meydana gelecek, hiç olmazsa bir kısım insanlar o kargaşaları gidermek için yeni bir takım telkinleri kabul edeceklerdi. Bu yeni telkinler ile yeni ve dâimî bir cephe oluşturmak, bu cephe ile sürekli bir ihtilâf, hattâ ardı arası kesilmez bir mücadeleye sebep olmak mümkündü.

Sebe' oğlunun bütün maksadı, bu ikinci hedefe varmaktı. Bunun için Medîne'ye uğradığı ve devletin başlıca merkezlerini ziyaret ettiği zaman öğrendiği ufak tefek itirazlardan, izli veya izsiz hâdiselerden bu büyük propagandayı çıkarmak ve onu yaymak için bütün gayreti ile çalışmıştı.

Sebe' oğlu bütün propagandasını yaparak her bölgede fikirleri zehirledikten ve yeni telkinlerini dinleyecek ve onları kabul edecek adamlar bulduğunu anladıktan sonra çalışmalarının ikinci safhasına geçmişti.

10

Sebe' oğlunun siyasî yıkım yolunda attığı ikinci adım, birincisinden daha çok önemliydi. Daha doğrusu birinci adım, ikinci adamın temeliydi. Taraftar hazırlamak için birinci adımı atmak gerekirdi. Bu adım atıldıktan sonra işin ikinci merhalesine varmak kolaydı. Sebe' oğlu, ötede beride Hazret-i Osman aleyhine bir takım sözler söylenmesini sağladıktan sonra, adamları ile yeni bir mes'eleyi konuştu.

Devlet reisi neden bu çeşit hatâlara düşüyor, ve aleyhtarlar ile taraftarlar arasında kalıyordu? Bu sualin cevabı gayet basitti. Çünkü, o da nihayet bir insandı, o da her insan gibi yanılabilirdi. Herhangi bir hükûmetin herkesi memnun etmesi mümkün olmadığı için, onun taraftarları ve aleyhtarları bulunması da tabiî idi. Bütün mes'ûliyetler hem devlet, hem hükûmet reisi olan bir zât etrafında toplanırsa, taraftarlıklarla aleyhtarlıkların ona yöneleceğinden şüphe yoktu.

Sebe' oğlu da bu cevabı çok doğru buluyordu. Devlet ve hükûmet reisi, herkes gibi bir adam olursa, onun hatâdan kurtulmasına imkân yoktu. Bundan dolayı Devlet reisliğini yüklenecek adam mâsûm, yani lâyûhtî (hatâdan arınmış) olmalı idi. Ancak o zaman herşey düzelir, bütün dünya ve din işleri doğru, dürüst bir yol takip eder, herkes memnun olur, ve yeryüzü bir cennet olurdu.

Acaba insanlar içinde böylesi var mıydı?... Ömründe bir tek hatâ işlememiş, ömründe bir hatâ işlemiyecek, hiç bir hareketi kınanmayacak, hiçbir sözü muhalefet görmeyecek olan bu adam nerede idi? Bunun hayali bile imkânsız değil miydi?..

Böyle bir fıtrat nâdiresine bir kere tesadüf olunduğunu farzetsek bile, o da her insan gibi fâni olduğu için, bir gün o da kara topraklara gömülecek... Onun gibi mâsûm bir adamı tekrar bulup yerine koymak mümkün olmayacaktı. Kaldı ki, bu mâsûm adamı bir kere bile bulmak çok zordu. Belki de imkânsızdı.

Sebe' oğlu, Devlet reisliğinin mâsûm bir adama verilmesi gerektiğini telkin ettikten sonra onların akıllarına gelecek her şüpheyi gidermeye gayret etti.

Bu mâsûm adam, bu lâyûhtî insan, fıtratın gâyesi olan bu insan-ı kâmil, o devirde yaşıyor, hem de mağrûr ve tâlihsiz yaşıyordu. Bu zât, Hazret-i Ali'den başka bir kimse değildi. Bu zât. Hazret-i Peygamber'in amcazâdesi ve damadı idi. Hazret-i Peygamber, bütün bildiğini ona öğretmiş, onu, kendisine halef olmak için hazırlamış, kendisi irtihâl ettikten sonra O'nun yerine gelmesi için vasiyette bulunmuş, bu vasiyetini bir-çok defalar tekrar etmiş, fakat bir takım türediler, onun hakkını gasbetmişler, onun devlet başına geçmesine imkân vermemişlerdi. Halbuki Hazret-i Peygamber'in tavsiye ettiği adam o idi. Hazret-i Peygamber'in onu tavsiye etmesinin sebebi, onun mâsûm

olması idi. Çünkü Ali, O'nun bütün kemâline vâristi!

Sebe' oğlu, bunu telkin ile yetinmedi. İslâmiyet'in bütün telkinlerine yabancı olan bu akîde, yalnız zihinleri karıştırabilirdi. Fakat, bu sapıklık geçici olurdu. Ona kuvvet vermek için bir takım dinî nasslar bulmak veya uydurmak, yahut mevcut olan dinî nassların birçoğunu bu dâvaya intikal ettirmek gerekirdi. Sebe' oğlu bunu kolaylıkla yaptı. Birçok âyetlerin, birçok hadîslerin özellikle Hazret-i Ali'den bahsettiğini ve onun fazilet ve meziyetlerini gösterdiğini iddia etti. Meselâ, Kur'ân'da: "Bugün dininiz kemâl buldu. Allah'ın ni'meti tamamlandı", deniliyor. Sebe' oğluna göre, dinin kemâlinden murad Ali, ve ni'metin tamamlanmasından da murad, Ali idi.

Sonra meselâ, Kur'ân'da: "İnsanlar arasında öyleleri var ki Allah rızâsı için kendilerini fedâ ederler" âyeti vardır. Bütün bu çeşit insanların en ilerisi, Hazret-i Ali'dir.

Sonra gene Kur'ân'da: "Her millete bir müjdeci ve bir hidâyet rehberi gönderilmiştir", deniliyor. Sebe' oğluna göre müjdeci, Hazret-i Peygamber, hidâyet rehberi de Hazret-i Ali idi.

Diğer bir âyette; "İmân edenler, yerlerini, yurtlarını bırakıp hicret edenler, Hakk yolunda canları ile, malları ile dövüşenler en yüksek dereceyi hâizdirler." deniliyor. İşte bu en yüksek dereceyi hâiz olan zât Hazret-i Ali idi.

Bu gibi âyetlerin Hazret-i Ali'den bahsettiğini ve özellikle O'nun yüksek derecesini gösterdiğini ispat için birtakım hikâyeler uydurmak, Sebe' oğlu için işten bile değildi. Sebe' oğlu, Medîne'de bulunduğu sırada isimlerini öğrendiği, geçmişlerini ezberlediği zevâta bile birtakım hikâyeler, masallar isnâd ederek ileri sürdüğü görüşleri destekliyor, bununla da yetinmiyerek bir takım hadîsler uydurarak bu görüşlerini kabul ettirmeye çalışıyordu.

Bu uydurma hadîslerin birine göre; Hazret-i Peygamber, Hazret-i Ali'ye; "Sen, benim kardeşimsin, vezîrimsin, vârîsimsin, halîfemsin", demişti. Gene bu uydurma hadîslerin bir diğerine göre, Hazret-i Peygamber, Hum çayının kenarında Hazret-i Ali'ye: "Ben kimin efendisi isem, Ali de onun efendisidir" tarzında sözler söylemiştir. Gene bu sözlere göre; "Hârûn, nasıl Mûsâ'nın halîfesi ise, Ali de Muhammed'in halîfesidir!"

Sebe' oğlu, Ali'nin hem mâsûm olduğunu, hem de bütün

nassların O'na işâret ettiğini bu şekilde göstermekle yetinmeyerek, Hazret-i Ali'yi dünyanın en zâhid, en müttakî, en âlim, en zekî, en fasîh, en belîğ, en şeci' adamı olarak göstermişti. Onun yapmadığı bir mu'cize yoktu. Gaybtan haber vermek onun özelliklerindendir. Onun her duâsı mutlaka kabul olunurdu. Cinler, periler onun kılıcı karşısında derhal dağılırdı. Güneş bile, onun emriyle iki kere geri dönmüştü. Seller, onun emrile durmuştu. Yılanlar, aslanlar onun emrini dinlemişlerdi. Bütün bu telkinlerin neticesi şuydu:

Mâdem ki Hazret-i Peygamber'in asıl vârîsi, bütün bu hârikulâde meziyetler ile, faziletler ile yaşıyordu, O'nun hakkı olan riyâset makamından uzak kalması revâ değildi. Her peygamberin bir veliahdı vardı, Hazret-i Ali de Hazret-i Muhammed'in veliahdı idi. Bunu bizzât Hazret-i Peygamber söylemişti. Hazret-i Peygamber'in bu vasiyetini yerine getirmemek, O'nun vârisini lâyık olduğu makama yükseltmemek doğru olamazdı. Dünya'da bundan daha çirkin bir zulüm, bundan daha kötü bir tecavüz tasavvur edilemezdi. Yapılacak iş, hemen ayaklanarak hakkı almak ve hak sahîbini hakkına kavuşturmaktı.

Sebe' oğlunun telkinlerine verdiği şekil bu idi. Kendisinin Mısır'da kurduğu ocağa devam edenlere telkin ettiği fikirlerin özeti bundan ibaretti. Mısır çevresinin Hazret-i Ali'ye biraz mütemayil olması da ona yardım ediyordu. Fakat diğer yerlerde aynı propagandayı yaymaya lüzum voktu. Çünkü Basralılar, Talhâ'ya, Kûfeliler de Zübeyr'e daha fazla mütemayil idiler. Onlara da Hazret-i Ali lehinde propaganda yapılacak olursa, Sebe' oğlunun maksadı gerçekleşmezdi. Çünkü o zaman yine ümmet birleşir, birleştikten sonra yeni bir takım akîdeleri yayarak ortalıkta fesad çıkarmaya uğraşanları takip eder, onların kötülüklerine son verirdi.

Asıl gâye ise fesadı kökleştirmekti. Basralılar, Talhâ'ya mı mütemayiller? Bu temâyül takviye edilmeliydi. Sonra Kûfeliler, Zübeyr'i mi istiyorlar? Onların bu arzusu desteklenmeliydi. Bu sayede Hazret-i Osman'ın hükûmeti yıkılıyorken bu üç fırka da bıçak bıçağa gelir, hükûmetle birlikte devlet de yıkılır, ve böylelikle istenilen sonuca varılırdı.

Sebe' oğlu bu müthiş sûikasdı düzenliyorken, bizzat İslâmiyeti de ihmâl etmiyordu. Çünkü uydurduğu birtakım akîdeleri

de İslâm'a sokuyordu. Onun mâsûmiyet akîdesinin hedefi bundan ibâretti.

Sebe' oğlu, bu yabancı ve Müslümanlığın yıkıp kaldırdığı akîdeleri telkin ediyor, bu dinî akîdelerle siyâsî propagandasını kuvvetlendiriyorken üçüncü bir adım atarak, maksadına varmak istedi. Bunun için yeni bir akîde daha uydurdu ve bu akîde ile taraftarlarını saldırıya geçirmeyi gâye edindi.

Sebe' oğlunun içinde bulunduğu çevre, yani Mısır, İslâmiyetin doğuşundan önce Hıristiyandı. Kendisi ise Yahudi idi. Yahudilerin en eski zamanlardan beri inançları, bir mezhebin ortaya çıkacağı ve onla[illegible]rtaracağı idi. Yahudilerin tarihi, bir sürü Mesîhlerin maceraları ile doludur. Hazret-i İsâ'dan sonra bu inanç Hıristiyanlara da geçti. Onlar da Hazret-i İsâ'nın yeryüzüne tekrar döneceğine inanmaya başladılar. Sebe' oğlu bu yarı Yahudi, yarı Hıristiyan akîdeyi maksadı için çok uygun gördü. Bir gün, adamlarını topladı ve onlara sordu:

— Siz, İsâ'nın geri döneceğini biliyor musunuz? Hepsi:

—"Biliyoruz!" dediler.

Sebe' oğlu devam etti:

—İsâ'nın geri döneceğini biliyorsunuz da Muhammed'in geri döneceğini bilmiyor musunuz?

— Hayır, bunu duymadık.

— O halde biliniz ki, Muhammed geri dönecek ve düşmanlardan intikamını alacak. "Ne zaman mı dönecek?" diye soruyorsunuz. Biliniz ki, çok yakında dönecek! Dediklerini yapmıyanları, vasiyetlerini yerine getirmiyenleri kılıçtan geçirecek. Osman ile ondan önce gelenler, O'nun vasiyetini ayaklar altına aldılar. O'nun asıl vârisini hakkından mahrum ettiler. Muhammed, yarın geri döner dönmez, bunu hepimize soracak. Niçin hâinlere, mütecavizlere boyun eğdiğimizi, niçin hakkı sahibine vermediğimizi, bizden öğrenmek istiyecek? O zaman ne cevap vereceğiz? Pişman olduğumuzu mu söyleyeceğiz? O zaman pişmanlık fayda vermez. Bu hesap gününde iki şeyden biri vardır: Kurtuluş veya hüsrân!.. O gün kurtulanlara ne mutlu!.. Hüsrâna uğrayanlarsa, azâbın en acısına düçâr olurlar. Sizler, azâbtan kurtulacak yegâne zümresiniz. Çünkü hakkı anlamış, onun nerede olduğunu görmüş bulunuyorsunuz. Fakat, hakkı anlamak ve tanımak yeterli değildir. Onu, yerine getirmek gerekir. Bunun

için, hepimiz kalkıp vazifemizi yapalım. Muhammed, yakında tekrar geri döndüğü zaman O'na açık alınla cevap verelim: "Biz, senin vasiyetini yerine getirmek için ayaklandık!" diyelim. Yoksa, hepimiz O'nun kılıcı ile mahvolur, en büyük felâkete uğrarız.

Sebe' oğlunun bu sözleri onun adamlarını iyice çoşturmuştu. Herkesin kalbine derin bir korku sinmişti.

Demek ki Hazret-i Muhammed de, Hazret-i İsâ gibi, geri dönecekti. Hazret-i İsâ'nın döneceğine inandıktan sonra O'ndan daha çok büyük, daha çok kuvvetli bir peygamber olan Hazret-i Muhammed'in döneceğine neden inanılmasın?... Aksine, O'nun döneceğine inanmak daha doğru olurdu. Bu gerçekleşirse, Hazret-i Muhammed'e cevap vermek ne kadar zordu.

Sebe' oğlu bu yeni fikirlerle taraflarını hemen harekete geçirmeyi düşünüyordu. Bu fikir, onları silâha sarılmaya sevk edecekti. Onları, Sebe' oğlunun önüne katacak ve târihî bir maceraya sürükleyecekti.

Sebe' oğlu her şeyi hazırladıktan sonra sûikastının silâhlı kısmı ile meşgul olmaya başladı. Silâhlı ayaklanma ne şekilde gerçekleşecekti? Buna kimler iştirak edecekti? Hareket başından sonuna kadar nasıl idare edilecek ve nasıl sonuçlanacaktı?

Sebe' oğlunun adamları anlattığımız işleri yapıyorken, o da bu işleri düşünüyordu. Onun fikrince yapılacak iş, Hazret-i Osman'ı öldürmekti, bunu yaptıktan sonra ötesi kolaydı. Çünkü, Emevîler bu cinâyeti hazmedemezlerdi. Herhalde onlar karşı bir taarruza geçer ve bundan iç harp çıkarırlardı. Onun için Hazret-i Osman'ın katlinden sonra, tabiî durum ve şartlar dahilinde en kuvvetli namzet görünen Zübeyr'in değil, fakat Ali'nin iş başına geçmesine de önem vermeliydi. (18) Bu da olduktan sonra

18) Hazret-i Zübeyr'in, Hazret-i Osman'dan sonra devlet başkanlığına namzet görüldüğünü ispat eden birçok delîl vardır. Bunların en önemlisi şudur: Bir aralık Medine'de Ruâf (burun kanaması) hastalığı salgını olmuştur. Hazret-i Osman da bu hastalığa tutulmuş, onun da herkes gibi burnundan fazlaca kan boşanmıştır. Bu sırada Hazret-i Osman'ın ölmesi ihtimaline karşı devlet başkanlığına kimin geleceği söz konusu olmuş, görüşler Hazret-i Zübeyr'in üzerinde toplanmış, Hazret-i Os-man'ın kendisi de bu fikri kabul etmişti. İmam Ahmed'in "Müsnedi"n de buna dair önemli bilgiler vardır.

Hazret-i Ali'ye sımsıkı sarılmak, onun dâvası ile kendi dâvalarını birleştirmek, ondan ayrılmıyacak bir hale gelmek lâzımdı.

Sebe' oğlu bunları kararlaştırmak için bütün ortaklarını Mısır'a davet etti. Onun San'a'dan, Basra'ya ve Kûfe'ye gönderdiği Cermuz oğlu ile Kerrus oğlu Mısır'a gelecekler, onun yanında bulunan Meymun oğlu da bir araya gelerek sûikasdin nasıl idare edileceğini tartışacaklar, ondan sonra saldırıya geçeceklerdi.

11

Sebe' oğlunun en eski arkadaşları Mısır'da toplanmışlardı. Onlar hiç bir kimseye kendilerini göstermeden, yapacakları iş hakkında bir şey sezdirmeden Sebe' oğlunu bulmuşlar, onunla temas etmişlerdi. Onlar, Büyük Ehram'a komşu olan, terkedilmiş ve eski mâbetlerin birinde toplanmaya karar verdiler. Onlar nasıl beş sene önce San'a'nın en metrûk yeri olan Şam kalelerinde toplanmış ve orada büyük sûikasde karar vermişlerse, şimdi de yine metrûk bir yerde toplanarak daha önemli kararlar vereceklerdi.

Toplantı için kararlaştırılan gün hepsi de orada idiler. Birer merkep sırtında ayrı ayrı hareket eden bu adamlar, Büyük Ehram'ın yanından kıvrılarak yıkık mâbedin kapısı önünde hayvanlarından inmişler, dar bir dehlizden geçerek eskiden âyin yapmaya mahsus olan büyük odaya varmışlar, orada bir köşeye çekilerek oturmuşlardı. Sebe' oğlu, hayvanların da oraya getirilmesini istemiş, bu suretle, gelen geçen bir kimsenin bile mâbed içinde bir kimse bulunduğunun hissolunmamasını sağlamıştı.

Bu dört San'alı yahudi, burada, eski Mısır mâbedinin bir köşesinde oturduktan sonra şimdiye kadar yaptıkları işleri gözden geçirmişler, bunların kendilerini istedikleri neticeye götüreceğini anlamışlardı. Fakat, neticeye nasıl gidilecekti?..

Sebe' oğlu, plânını hazırlamış bulunuyordu. Anlattı:

— Önümüzdeki Şevvâl ayında sen Çermuz oğlu, Basra'dan temin ettiğin taraftarlarla birlikte hareket edecek, Hacc'a gidiyormuş gibi yapacak, Medine yolunu tutacaksın. Sen Kerrus oğlu, aynı şekilde hareket edecek, herkese Hacc'a gideceğini söyliyecek, fakat yola çıktıktan sonra kimseyi zerre kadar şüphelendirmeden taraftarlarınla birlikte Medine yoluna gireceksin.

Hepimiz Medine'ye komşu noktalarda birleşeceğiz. Ondan sonra Medine'yi basacağız. Orada her çareye başvurarak Osman'ın katlini gerçekleştireceğiz. Mısırlılar daima Ali dâvasını güdecekler, O'nun etrafında toplanacaklar, katil hâdisesi vuku bulurken bu âdetâ O'nun arzusu dairesinde vuku bulmuş gibi gösterilecek, tâ ki Emevîler bu cinâyeti Haşimîlerden bilsinler ve ona karşılık vermek için hazırlansınlar. Basralılar Talhâ'yı, Kûfeliler Zübeyr'i istemekte devam etsinler, bu sayede, bir tarafta Haşimîler, bir tarafta Emevîler, bir tarafta Talha, bir tarafta Zübeyr hepsi birbirleri ile döğüşsünler. Onların devamlı olarak döğüşmeleri bizi kurtarır. Onlar birbirlerine saldırırken bizimle meşgul olmaya vakit bulamazlar. Bizimle meşgul olmak bir taraf bu dertler onları sarsar ve yıkar. Buna ne dersiniz?..

Cermuz oğlu şu fikri ileri sürdü:

— Fakat Medine'ye vardığımız zaman mukavemet görürsek?.

Sebe' oğlu durumu biliyordu.

— Hayır, dedi, mukavemet görmiyeceğiz. Çünkü Osman, Medine'ye asker gelmesini istemedi.

Meymun oğlu ilave etti:

— Herşeye rağmen mukavemet görecek olursak ne yaparız?

Sebe' oğlu onu da susturdu:

— Onu orada kararlaştırırız. Aldığımız bütün bilgilere rağmen Medine'de bize üstün gelecek bir kuvvetle karşılaşırsak, o zaman oraya ziyaretçi olarak girer, Mescid-i Nebevî'yi ziyaret eder, sonra Hacc'a çıkar, hacılar geri döndükten sonra biz de döner ve plânımızı uygularız.

Kerrus oğlunun fikri başka idi:

— Osman bir çare bulup meselâ Şam'a kaçamaz mı?

Sebe' oğlu bunu da yerinde görmedi:

— Hayır, dedi, Osman Medine'den ayrılmaz. Orada ölmeyi, Şam'da yaşamaya tercih eder. Kendisi peygamberine o kadar bağlı idi ki Medine'yi terk edemez ve O'nun mezarından ayrılamaz. Bunu yakından biliyorum. Yoksa, isterse onun Medine'den ayrılıp gitmesine engel yoktur. Bizim, Osman'ı Medine'de bulacağımıza şüphe yoktur.

Cemuz oğlu sordu:

— Medine'ye vardıktan sonra nasıl davranacağız?

Sebe' oğlu plânının gerisini anlattı:

— Medine'ye, "Şikâyetimiz var!" diye gireceğiz. Orada mescide devam edeceğiz. Medine halkı ile temas ederek onlara, zulümlere uğradığımızı söyleyeceğiz. Orada hep bir arada bulunacağımız için durumu oradan idare edeceğiz. Fakat yapılacak iş, hükûmet merkezine hakaret ederek, Osman'a tecavüzlerde bulunmak, bir anlaşma imkânını ortadan kaldırmak, sonra O'nun evini muhasara ederek O'nu öldürmek. Yapacağımız iş budur.

— Bunu yapmayı taahhüd ediyor musunuz?...

Hepsi birden cevap verdiler:

— Taahhüd ediyoruz. Bunu yapacağız!..

— O halde karar verilmiştir. Hemen ayrılalım ve yerlerimize dönelim.

Dört sakallı adam ayağa kalktılar. Birbirlerine sarıldılar ve vedâlaştılar. Birkaç dakika sonra hepsi merkeplerini aldılar, Eski Mısır'ın bu metrûk mâbedinden çıktılar ve şehre doğru ilerlediler. Onları gören ve sözlerini duyan hiç bir kimse bulunduğunu gösterecek bir tek belirti yoktu.

12

Dört yahudi, eski Mısır mâbedinden çıkarak hareket ettikten sonra mâbedin iç tarafına giden dehlizde bir şey hareket ediyordu. Bu, bir kadındı. Kocası ve kızı da beraberdi. Onların üçü, Ehram civarında akşamlamışlar, geceyi bu metrûk mâbette geçirmek istemişlerdi. Ortalık kararmadan mâbette barınılacak yer arıyan bu üç kişi âyin merasimine mahsus odanın sağındaki dehlizlerden geçerek her tarafı kapalı bir oda bulmuşlar, eşyalarını buraya yerleştirmişler, yemeklerini yemişler ve uyumuşlardı. İçlerinde uyumayan, yalnız bu kadındı. Çünkü hasta idi. Bir aralık bu kadın, dışarda sesler duyarak korkmuş, fakat kocasını uyandırmadan önce seslerin nereden geldiğini, ses sahiplerinin kim olduklarını öğrenmek istemişti. Belki bunlar da geceyi bu mâbette geçirmek istiyen yolculardı. Kadın, dehlizin kenarına kadar gelmiş, dört yahudinin bir kenara çekilerek konuştuklarını

duymuştu. Bir aralık bu konuşmaya önem vermek istemiyerek geri dönmek istemiş, fakat onların sözleri, onu yerinde mıhlamıştı. Kadın, onların bütün konuşmalarını dinlemiş, onların bütün sırlarını öğrenmişti.

Dört yahudi, müzâkerelerini bitirerek kararlarını verdikten sonra kadın, saklandığı yerden geri döndü. Birkaç kere yerinden kalkarak kocasını uyandırmak istedi. Fakat kocası, bu adamlara ne yapabilirdi? Belki onların hepsi de silâhlı idiler. Şüphesiz onlar, bir kimsenin kendilerini görmesini istemezlerdi. Çünkü onların düzenledikleri sûikasdın gizli kalması, onlar için hayatî bir mes'ele idi. Bundan dolayı kadın, sesini çıkarmamış, onlar gittikten sonra kararını vermişti.

Kendisi, kızı ve kocası, Medîne'ye gidiyorlardı. Kızları, gençti ve güzeldi. Kocası, onu sâdâttan biri ile evlendirip, bu sayede bir mevki sahibi olmayı ümit ediyordu. Mısır'dan Medîne'ye gitmelerinin asıl sebebi bu idi. Tabiî ki kızın bu maksattan haberi yoktu. Fakat karı-koca bu konuyu konuşmuşlar, ve kararlaştırmışlardı. Kadın, Medîne'ye döndüğü için çok mutluydu. Çünkü orada doğmamış ise de orada büyümüş, bir çok büyüklerin evlerine girip çıkmış, onların hanımları ile tanışmıştı. Hattâ kendisi bizzat Hazret-i Ali'yi de tanıyordu. Çünkü ilk kocası ve kızının asıl babası, O'nun en yakın adamlarından, en sâdık dostlarından biri idi. Hazret-i Ömer zamanında Mısır'ın fethine iştirak eden zevci İskenderiye'nin muhasarası esnasında şehîd düşmüş ve onu dul bırakmıştı. Bu kız o zaman yeni doğmuştu. Bu sıralarda şimdiki kocası ona talip olmuş, o da sefalete düşmemek için bu talibi reddetmemişti. Halbuki bu adam onu çok üzmüş, onu çok yıpratmıştı. Bu adam çok katı yürekli, çok zâlim bir adamdı. Fakat biricik kızı ona "Baba" diyordu. O da onun bütün zulmüne, onun bütün kabalığına ve şirretliğine tahammül ediyordu.

Bu adam, gerçi Emevîlere mensuptu, fakat meziyetsizliği yüzünden bir baltaya sap olamamıştı. Mısır'da her kapıya başvurduğu halde ona bir memuriyet vermemişlerdi. Nihayet karısı, Esmâ, ona bir akıl öğretmişti. Kendisinin Medîne'de birçok tanıdıkları vardı. Eski kocasını seven ve ona hürmet eden, onun hâtırasını yücelten bu tanıdıkları vâsıtasıyla belki ona bir iş temin etmek mümkün olurdu. Bundan başka eski kocasının Medîne'de

öte berisi kalmıştı. Hiç olmazsa bunları satar, savar ve bir şeyler elde ederlerdi. Sonra Medîne'de kızlarını evlendirmek ihtimali de çok kuvvetli idi. Herkes bu kızın, babası kim olduğunu anlarsa, ona talip olurlardı. Çünkü onun babası, kahramanlığı ile, iyiliği ile, âlicenaplığı ile herkesin hürmetini kazanmıştı. Bütün bunlar bir araya gelirse herhalde işleri yola girerdi.

Esmâ'nın kocası Yezid, karısının bu fikirlerini kısmen kabul etmiş, kısmen kabul etmemişti. Bir kere, kızın kendi kızı olmadığının söylenmesini istemiyordu. Çünkü onun hedefi, Medîne'ye vardıktan sonra doğrudan doğruya Hazret-i Osman'ın konağına inmek, onu Emevîlerin emîrlerinden biri ile evlendirmekti. Emevîlerin emîrlerinden biri onun damadı olursa, işin ilerisi kolaydı.

Esmâ, onun bu sözlerine itiraz etmemiş, çünkü bir kere Medîne'ye varmak istemişti. Medîne'ye vardıktan sonra bu işleri orada halletmek daha kolay olurdu.

Âile bu kararı verdikten sonra yola çıkmış, ve günün birinde Ehram'ın civarındaki bu mâbette konaklamaya karar vermişti. Esmâ'nın kocası Yezid, karısı ile kızını mâbedin en emin odasında yerleştirdikten sonra iki devesini almış, onları da civarda ikâmet eden bedevîlere teslim etmişti. Ertesi gün, onlardan develerini alacak ve yoluna devam edecekti. Fakat, Yezid ile kızı Leylâ uyuduktan sonra Esmâ'nın, bir süre göğsü tutmuş ve uyuyamamıştı. Esmâ ızdırâbı biraz dinerek tam uyuyacağı sırada dışardan birtakım sesler duymuş, yerinden kalkarak bu seslerinin kimlere ait olduğunu öğrenmek istemişti.

Ortalık kapkaranlıktı. Fakat mâbedin âyin odasından yansıyan konuşma, onu ilgilendirmişti. Esmâ bütün sözleri dinlemiş ve neticede birtakım müfsidlerin bir sûikast hazırladıklarını anlamış ve onun aklında bilhassa birkaç cümle kalmıştı:

"Şevvâl ayında hareket başlıyacak, Hazret-i Osman öldürülecek ve onun Hazret-i Ali tarafından, Hazret-i Ali arzusu ile öldürüldüğü gösterilecekti."

Esmâ, evvelâ kocasını uyandırmak ve ona bu duyduklarını söylemek istemiş, sonra bundan vazgeçmişti. Çünkü dışarda birkaç adam vardı. Bunlar Yezid'i, belki de kendisini ve kızını da öldürürlerdi. Esmâ, Sebe' oğlu ile arkadaşlarının mâbedi bırakıp

gitmelerinden sonra tekrar kocasını uyandırıp, duyduklarını ifşâ etmeyi düşünmüş, fakat buna da karar verememişti. Ona dâimâ eziyet eden bu adam, kimbilir bu müthiş sırrı nasıl anlar, onu nasıl paylardı? Paylaşmasa bile herhalde ona rüya gördüğünü, hezeyan ettiğini söyler, kendisini uyandırmadığı için çeşitli şekillerde paylar, belki de aklına daha başka şeyler de gelirdi.

Esmâ, bu müthiş sırrı saklamaya karar verdi. Kendileri Medîne'ye gitmiyorlar mıydı? Oraya varır varmaz, Hazret-i Ali'yi görür, ona bütün duyduklarını anlatır ve ona göre tedbir almasını tavsiye ederdi.

Hazret-i Ali, muhakkak ki ona itimat eder, hemen harekete geçer ve bu müfsidlerin fesâlarını sonuçsuz bırakırdı.

Esmâ, buna karar verdikten sonra rahat etmiş, o da kızının yanına uzanarak uyumuştu.

13

Esmâ, Leylâ ve Yezid ertesi gün erkenden hareket ettiler. Esmâ, mâbedi terke neden önce, gece esrârengiz ve müthiş sesleri duyduğu yere kadar ilerledi. Orasını inceledi. Fakat akşamki sûikastçılar hiç bir iz bırakmamışlardı. Günlerce devam eden yolculuktan sonra bu küçük kâfile, Şam'a giden büyük bir kâfileye katılmış ve Şam'a ilerlemişti. Esmâ bu hareketin farkında değildi. Onun bildiği kendilerinin doğrudan doğruya Medîne'ye gidecekleri idi. Kendisi bunun için ısrar etmiş, kocası da onun bu arzusunu kabul eder gibi görünmüştü. Halbuki Yezid yolda fikrini değiştirmiş, Medîne'ye gitmeden önce Şam'a uğramakta fayda görmüştü. Onun orada birçok tanıdıkları vardı. Belki onlar, ona yardım ederlerdi. Yahut belki de kendisi umduğu damadı burada bulurdu.

Bundan dolayı Yezid, karısının arzusuna boyun eğer gibi görünerek kendi plânı dairesinde hareket etmiş, ve Şam'a giden kâfileye katılmıştı.

Esmâ ile Leylâ Şam'a gittiklerini, ancak Şam'a vardıktan sonra anlamışlardı. Esmâ, sesini çıkarmamış, fakat için için çok üzülmüştü. Çünkü fazla geciktikleri takdirde içindeki sırrı ifşâ edip etmemesi bir fayda vermiyecekti. Vakit, henüz geçmemişti.

Onlar Şam'da bir müddet kalmışlar, kocası şununla, bununla temas etmiş, fakat umduğunu bulamamıştı. Yezid buna rağmen ümidini kesmemiş, öteye beriye baş vurmuş, neticede Şam ileri gelenlerinden birkaçından tavsiyeler almaya muvaffak olmuş, ve neticede Medîne'ye gitmeye karar vermişti.

Yolculuk, bu sefer Esmâ'nın kımıldanamıyacak bir halde olmasından dolayı gecikmişti. Esmâ, devenin üstünde oturacak durumda değildi. Buna rağmen yola çıkmak için ısrar ediyordu. Nihayet ona bir tahtırevan hazırlamak gerekti. Esmâ, onun içinde yatacak ve bu şekilde yola çıkmak mümkün olacaktı. Fakat hastalık, bu nârin, bu felâketzede kadını, günden güne yıpratıyordu. Onun kalbinde taşıdığı sırrı vaktinde ve yerinde ifşâ edememesi endişesi, bünyesi çürüyen, kuvveti yok olan bu kadını, her gün daha fazla tahrip ediyordu.

Kâfile, yolda birkaç defa uzun konaklamalara mecbur olmuştu. Çünkü Esmâ'nın hastalığı, hastalığı ile meşgul olmak lüzumu, kâfilenin yolunda devam etmesine imkân vermemekte idi. Diğer taraftan Yezid de, karısının ölmek üzere olduğunu anlamış, onun Medîne'ye varmadan evvel ölmesini daha uygun görmüştü. Çünkü, karısının diğer bir sırrı ifşâ etmesinden korkuyordu. Karısı Medîne'ye vardıktan sonra kızının ilk kocasından olduğunu ifşâ edecek olursa, onun bütün ümitleri alt üst olurdu. Halbuki kendisi durumunu oldukça düzenlemişti. Elindeki tavsiyeler dolayısıyla doğrudan doğruya Hazret-i Osman'ın konağına gidecekti. Kızını Hazret-i Osman'ın zevcesi Nâile'ye takdim edecekti. Nâile, Leylâ'yı gördükten, onun güzelliğini ve meziyetlerini gördükten sonra herhalde onu emîrlerden birine lâyık görür, onu tavsiye ederdi.

Fakat Esmâ, yaşıyacak ve kızın ilk kocasından olduğunu söyliyecek olursa, kızı yine de kocasız kalmazdı, hattâ iyi ve muteber bir gence de varırdı. Fakat kendisi gene açıkta kalır, servet ve nüfûz sahibi olamazdı. Bundan dolayı Yezid elinden geldiği kadar kâfileyi geciktiriyor, Esmâ'nın hastalık nöbetleri tuttukça yol üzerindeki köylerde, bazan haftalarca kalıyorlardı.

Esmâ'nın hastalık nöbetleri içinde ikide birde sorduğu önemli soru:

— "Şevvâl ayı yaklaştı mı?" idi.

Bir kere ona: "Şevvâl ayına girmek üzereyiz!" demişler, hastalığı iyice artmıştı. Bundan dolayı Leylâ, annesinin bu suâli tekrar ettiği zaman ona, Şevvâl'in henüz uzak olduğunu söylemiş, ve hastayı teskin etmeyi başarmıştı.

Bu küçük kâfile, yollarda uzun duraklamalar geçirdikten sonra, bir gün Kuba'ya varmıştı. Buradan Medîne'ye varmak bir mesele değildi.

Kuba'ya yaklaşmak, Esmâ'yı âdetâ canlandırmıştı. Çünkü buradan Medîne'ye kadar mesafenin iki milden ibaret olduğunu biliyordu. Demek, ölmeden maksadına erecekti. Hazret-i Ali'yi bir kere olsun görerek, O'na eski Mısır'ın metrûk mâbedinde duyduklarını nakledecek, sonra O'na kızını emânet ederek gözlerini yumacaktı.

Kâfile, Kuba'ya yaklaşıyorken Esmâ'nın içinden geçenler bunlardı. Nihayet kâfile, Kuba'ya vardı. Akşamdı. Kâfile geceyi burada geçirecek, ertesi gün Medîne'ye hareket edecekti. Kâfile durakladıktan sonra hemen bir çadır kurulmuş, içine yatağı serilmiş; Esmâ, kızının bin bir itinası arasında yatağına götürülmüştü.

Kuba'nın başlıca önemi câmiinde idi. "Takvâ Câmii" adı ile meşhur olan bu mâbed, bizzat Hazret-i Muhammed salla'llahu aleyhi ve sellem'in yardımı ile inşâ olunmuştu. Kendisi Mekke'den Medîne'ye hicret ederken buraya uğramış, ve burada bu eseri bırakmıştı. Şam tarafından gelenlerin buraya uğramaları şart değildi. Fakat Esmâ'nın kocası yolu uzatmak için Kuba'ya uğramayı ve orada mümkünse, bir süre kalmayı kararlaştırmıştı.

Kâfileyi Kuba'da karşılayan birkaç kişi vardı. Bunlar, hastanın, içinde yatacağı çadırı kurmaya yardım etmişler, hastanın kolaylıkla naklini temin etmişler, ondan sonra kâfilenin reisi olan Yezid'i alarak câmiye götürmüşlerdi. Çünkü ondan, geldiği yerlere âid haberler alacaklardı.

Esmâ ile kızı Leylâ çadırda yalnız kalmışlardı. Esmâ, gerçi bir aralık canlanır ve kuvvetlenir gibi olmuştu, fakat yorgunluk onu yıkmıştı. Bîçâre kadın derin baygınlıklar geçiriyor, kızı onu ayıltmak için uğraşıyordu. Esmâ'nın rengi uçmuş, gözleri çukurlaşmış, boynu iplik gibi olmuş, göğsü iyiden iyiye çökmüştü. Leylâ bir aralık annesinin bu halinden şübhe etmiş, onu ölmüş

sarmış, elini eline almış, fakat parmaklarının üzerindeki soğuk terleri hissetmişti.

Kuba'ya vardıkları andan beri babası görünmüyordu. Neredeydi? Ne yapıyordu?.

Esmâ, ancak yatsıya doğru gözlerini açtı. Biraz su istedi. Leylâ sevincinden uçacak gibi idi. Esmâ, suyu içtikten sonra biraz açılmış, başını yatağından kaldırabilmişti.

Esmâ, kızını yanına çağırmış, onu bağrına basmış, sonra onun kulağına şu sözleri fısıldamıştı:

— Kızım, ben buradan kımıldayamıyacağım. Yarına çıkıp çıkmayacağımı bilmiyorum. Fakat, buraya kadar vardıktan sonra pek endişe etmiyorum. Yalnız gözlerimi kapamadan önce senden birşey istiyorum. Onu bana temin edersen son derece memnun olurum.

— Söyle anneciğim...

— Kızım, ben Hazret-i Ali'yi görmek istiyorum. Ona söylenecek iki çift sözüm var.

— Sabahleyin erkenden gider, bu işle meşgul olurum. Sen şimdi istirahat et, anneciğim.

— Hayır, kızım, ben yarına çıkmayı ummuyorum.

Leylâ, annesine sarılmış ve ağlamıştı. Ana, kız, ikisi de ağlıyorlardı. Leylâ, annesinin yeni bir buhrana uğramasından korkarak metanet göstermiş, ayağa kalkmış,

— Anneciğim, demişti, Hazret-i Ali'yi mutlaka bu gece görmek mi istiyorsun?

— Evet, kızım.

Esmâ çadırdan çıkarak babasını aradı. Yezid, bir ağacın dibinde başka bir adamla konuşuyordu. Yezid, kızını görerek ona doğru geldi:

— Annen ayıldı mı? dedi.

— Evet, ayıldı. Bir şey ricâ ediyor. Bu gece Hazret-i Ali ile birkaç dakika görüşmek...

— Fakat Hazret-i Ali, Medîne'dedir. Onu geceleyin, nasıl çağırabiliriz? Yarın erkenden ya biz Medîne'ye gider, yahut O'nu buraya getirmeye çalışırız.

— Fakat, annem ısrar ediyor.

— Sen ona bakma yavrucuğum. Onu sabaha kadar beklet...

— Fakat annem sabaha kadar hayatta kalacağına emin değil... Onun bu son arzusunu yerine getirmek lâzım.

— Sen buna imkân görüyor musun?

— Ölüm döşeğinde yatan bir kadının ona iki söz söyliyeceği haber verilirse Ali'nin herhalde geleceğine eminim.

— Doğrudur. Fakat ortalık çok fenâ. Medîne mahşer gibi. Hazret-i Ali son derece meşgul. Onu bulmak ve buraya getirmek çok zordur. Sabahı bekliyelim evlâdım.

— Fakat Medîne'ye bir adam göndersek de annemin arzusunu yerine getirsek ne olur?...

Yezid bu fikri uygun gördü ve bir adam çağırdı. Onun hemen Medîne'ye hareket etmesini, Hazret-i Ali'nin evine giderek ölüm döşeğinde yatan bir kadının O'na birkaç kelime söylemek istediğini haber vermesini ve O'nu alıp gelmesini tembih etti.

Bu adam bir ata binerek hemen hareket etti. Leylâ da annesinin çadırına girdi. Fakat annesi gene bir baygınlık geçiriyordu.

Leylâ, bir iki saat beklemiş, ama Medîne tarafından gelen olmamıştı. Leylâ çadırdan çıkarak etrafı kolladı. Ortalık kapkaranlıktı. Bir taraftan bir ses duyulmuyordu. Leylâ biraz yüksekçe bir yere çıktı. Uzaktan Mescid-i Nebevî'nin ışıkları görünüyordu. Fakat gelen giden yoktu. Leylâ, çadıra doğru döndü. Yezid, çadırın dışında uyuyordu. Bu ne hissiz adamdı? Zevcesi hasta değilmiş, âilenin başında bir tehlike dolaşmıyormuş gibi rahat rahat uyuyordu. Leylâ, "Baba" dediği bu adamdan tiksindi. Zaten annesinin işaret ve îmâlarından bu adamın hakikî babası olmadığını anlıyordu. Fakat bir kere bu adama "Baba" demeye alışmıştı. Leylâ, çadırdan içeri girerek annesinin elini tutmuş, onun hayatta olduğunu anlamıştı. Leylâ, çadırdan çıkarak Kuba Câmii kayyûmunun hanımını aramak ve ondan yardım dilemek istedi. Babasını uyandırmak aklından bile geçmedi. Fakat Esmâ, bu sırada kımıldamış, gözlerini açmış:

— Evlâdım, bir haber yok mu? demiş, Leylâ:

— Hayır anneciğim! demişti.

Esmâ, kızına yaklaşması için işaret etti. Leylâ yaklaştı:

— Kızım, Ali'ye bir adam daha gönder. Ona Üneys'in karısı

Esmâ, son saatlerini yaşıyor, size çok önemli iki kelime söyliyecek, deyiniz.

Leylâ hemen sordu:

— Anneciğim, bu Üneys benim asıl babam mı?

Fakat Esmâ bir cevap vermedi ve yatağına yıkıldı. Leylâ, hemen çadırdan çıktı. Kuba Câmiinin kayyûmuna koştu. Ona karısını sordu. Kayyûm, bağırdı. Kısa bir süre sonra sevimli bir ihtiyar kadın göründü. Leylâ, ona annesini emânet edeceğini, kendisinin Medîne'ye kadar gideceğini söyledi. İhtiyar kadın onunla birlikte çadıra döndü. Leylâ, başına bir erkek kefiyesi geçirdi. Yüzünü örttü. Sırtına bir aba aldı ve bir atın sırtına sıçradı. Yolunu bilmediği ve hiç görmediği Medîne yolunu tuttu. At, kâh su birikintilerine dalarak, kâh tepeleri aşarak koşuyordu. Bir saat sonra Leylâ, Medîne'nin surlarına varmış, şehrin kapısını bularak dar sokaklara girmişti. Vaktin geç olmasına rağmen sokaklar kalabalıktı. Demek ki üvey babasının demin dediği doğruydu. Ortalıkta bir fevkalâdelik vardı. Leylâ, ilk rastgeldiği hurma satıcısının önünde durdu.

— Hemşerim, dedi, Hazret-i Ali'nin evi nerede?

Hurma satıcısı ayağa kalktı:

— Oğlum, şu yoldan git, onun sonundaki konağa gir.

Leylâ, kendine gösterilen yola devam etti. Kapının önünde durdu. Ve atından indi. Fakat içerden, nal seslerini daha evvel duymuşlardı, kapı çalınmadan açılmış, uzun boylu bir genç dışarı çıkarak:

— Kimi arıyorsunuz? demişti.

— Hazret-i Ali, konaklarında mı?

— Hayır, dışardadırlar. Bir şey mi istediniz?

— Kendilerini mutlaka görmek ve birkaç söz söylemek istiyorum.

— Fakat Hazret-i Ali akşamdan beri dönmediler. Kendilerinin nerede kaldıklarını bilmiyoruz. İhtimal ki mescidtedirler. Biz de O'nu merak ettik. Kendisini aramaya gidiyorum. İsterseniz siz de gelirsiniz.

— Gelirim.

Mescid uzak değildi. İki arkadaş yanyana gidiyor, Leylâ

atını çekiyordu. Hazret-i Ali'nin konağından çıkan genç, bu beklenilmeyen misafirin kim olduğunu öğrenmek istiyordu. Bunun için onun yüzünü görmek lâzımdı. Bunu mescidin ışıkları sağlayacaktı. Genç ilerden gidiyor, Leylâ onu takip ediyordu. Nihayet ikisi de mescide vardılar. Mescid kalabalıkla kaynıyordu. Oturacak yer bulamıyorlar, ayakta duruyorlardı. Herhalde fevkalâde bir mes'ele vardı. Yoksa toplantı geceleyin yapılmazdı. Acaba bu toplantı çok uzayacak mıydı? Toplantı uzayacak olursa, annesinin arzusunu yerine getirmek çok zor olur, belki de fırsat kaçardı. Leylâ, arkadaşına baktı ve sordu:

— Hazret-i Ali içerde mi?

— Herhâlde içerdedir.

— Acaba bu toplantı uzun sürer mi?

— Zannetmiyorum.

Leylâ fırsattan istifade ederek arkadaşının yüzüne dikkat etti. O, yakışıklı ve temiz giyimli bir gençti. Fakat arkadaşı onun yüzünü görememişti. Çünkü Leylâ yüzünü kapalı tutmakta ve erkek gibi hareket etmekte devam ediyordu.

Leylâ'nın arkadaşı câmiin içine girmek için uğraşıyordu. Leylâ onu takip etti. Fakat kalabalık yüzünden rahat hareket edemiyorlardı. İkisi son derece güçlükle bir köşeye varabildiler ve oradan câmi içinde geçen olayları seyretmeye başladılar.

Leylâ, yanında duran arkadaşına döndü. Kulağına eğildi:

— Hazret-i Ali burada mı? diye sordu.

— Evet, burada.

Mescidin içinde büyük bir kalabalık vardı. Minberin üzerinde orta boylu, yakışıklı, fakat biraz çil bozuğu sakallı ve vakûr bir adam duruyordu. Bir eliyle kılıca benziyen bir şeye dayanmıştı. Konuşmaya hazırlanıyordu. Bu bizzat Hazret-i Osman'dı. Yoğun cemâat ise yalnız Medînelilerden müteşekkil değildi. Bunlar Mısır, Basra ve Kûfe'den gelen kâfilelerdi.

14

Sebe' oğlu ile başlıca adamları Mısır'ın eski ve metrûk mâbedinde toplandıktan sonra her biri kendi merkezine dönmüş,

hepsi de faaliyete başlamışlardı. Şevvâl ay'ı girdiği zaman onların hepsi hazırlanmışlardı. Mısır'dan hareket eden kâfilenin başında Harp oğlu Gâfikî bulunuyordu. Sebe' oğlu kalabalığın içine katılmıştı. Fakat Mısır'dan Hacc'a gitmek bahanesi ile hareket eden takriben bin kişinin bütün reisleri gece gündüz Sebe' oğlundan ayrılmıyor ve onun tâlimatı dairesinde hareket ediyorlardı. Onun Mısır'a vardığı gündenberi ifsâda muvaffak olduğu Kinane, Sevdan, Kuteyre bunların içinde idi.

Bu kâfilenin Mısır'dan hareketi, hiç bir şübhe uyandırmamıştı. Çünkü bu sırada herkes Hacc'a çıkıyordu.

Sebe' oğlu kâfilesinin Mısır'dan hareketi esnasında diğer bir kâfile Kûfe'den çıkıyordu. Bunların içinde Suhan oğlu Zeyd, Hazret-i Ali devrinde büyük bir şöhret kazanan ve onun en ünlü kumandanlarından biri olan Eşter gibi adamlar bulunuyordu. Bunlar da Mısır'dan çıkanlar gibi Hacc bahanesiyle çıkmışlar ve Medîne yolunu tutmuşlardı.

Üçüncü kâfile Basra'dan çıkmıştı. Beş sene önce Sebe' oğlunun Basra'da buluştuğu Hakem bunların başında idi.

Mısır'dan, Basra'dan, Kûfe'den hareket eden bu adamların ve bu kâfilelerin maksatları aynı idi. Mısırlılar, Hazret-i Ali taraftarı idiler. Basralılar, Talhâ'yı istiyorlardı. Kûfe'den çıkanlarsa Zübeyr'i devletin başına getirmek fikrindeydiler.

Bu üç kâfilenin toplandığı bir nokta, Hazret-i Osman'ın makamından indirilmesi veya katli idi. Bunların, Osman'dan şikâyetleri neydi? Bunu kâfilenin başında bulunanlardan başka bir kimse bilmiyordu. Mısır'da yapılan toplantıdan hiç bir kimsenin haberi yoktu. Belki bu kâfileye katılanların ekserisi kendilerinin önemli bir dâvanın halli için Medîne'ye dâvet edilmiş zannediyorlardı.

Bu çok önemli bir nokta idi. Çünkü, Medîne'den böyle bir dâvet yapılmamıştı. Bu dâvetin aslı ne olabilirdi?..

Bu dâvetin dayanağı birtakım mektuplardı. Ve bu mektuplar o zamanın en nüfûzlu, en muteber adamları adına uydurulmuştu.

Hazret-i Peygamber'in zevcesi Hazret-i Âişe, o zamanın en önemli, en muhteşem şahsiyetlerinden biri idi. Müslümanlar dünyanın dört köşesinden gelerek bütün dertlerini O'na dökerler

ve O'ndan derman dilerlerdi. Çünkü, "Mü'minlerin annesi" O idi. Hazret-i Peygamber'in en eski ve en kıymetli dostları, devlet başkanlığına seçilen en güzîde arkadaşları O'nun elini hürmetle öperler, O'nun ilminden istifade ederler, en müşkül mes'eleleri O'nun dehâsiyle aydınlatırlardı.

Medîne'de, Hazret-i Âişe'den başka Şûrâ ehli olmakla mârûf, yani devlet reisliğine en tabiî namzet sayılan Ali, Talha ve Zübeyr vardı. Bunların her biri çok şerefli bir mâzî sâhibi idi. Bunların üçü de İslâmiyet'e ilk girenlerdendiler. Bu mukaddes dâva uğrunda her fedâkârlığa katlanmış, onun zaferi için canla başla çalışmış adamlardı.

Sebe' oğlu ile arkadaşları bütün bu zâtların şöhret ve nüfûzlarını kendi sûikastları için istismâr etmek istediler ve bu zevâtın ağzından mektuplar uydurarak bunları kendi taraftarlarına okuttular.

Bu yalan dolan, Sebe' oğlunun hareketinde önemli bir safha teşkil eder. Çünkü Mısır'dan, Basra ve Kûfe'den hareket eden bütün kâfilelere Âişe'den, Ali'den, Talha ve Zübeyr'den mektuplar okunmuş, bu zevâtın halkı Hazret-i Osman âleyhinde harekete dâvet ettikleri gösterilmişti. Fakat bu mektuplar yalnız fesâdçıların çevrelerinde dolaşıyor, başkaları bundan haber alamıyordu. Bu mektupların aslı olsaydı, onların umuma ilân edilmesi gerekirdi. Çünkü o zaman Hazret-i Osman aleyhinde hareket edecek olanlar mahdut birtakım kâfilelerden ibaret kalmaz, belki bütün ümmet onun aleyhinde hareket ederdi. Nitekim o zaman bile bu mektupların sahte olduğu anlaşılmış ve bunların müfsidler tarafından uydurulduğu meydana çıkarılmıştı. Hazret-i Âişe, Hazret-i Ali ve Talha ile Zübeyr'in hepsi kendilerine isnâd olunan bütün mektupların sahte olduğunu söylemişler, bunları şiddetle yalanlamışlardı.

Bu yalan dolanın neden ve nasıl yapıldığını daha sonra açık bir şekilde göreceğiz.

Müfsidler bu şekilde başlarına topladıkları kâfilelerle hareket ettikten sonra Medîne dışında birleşmişler ve orada müşâvere etmişlerdi.

Müşâvereye iştirak edenler, ancak en ilerde olan reislerdi. Sebe' oğlu çeşitli yerlerden getirdiği bu kalabalığa Medîne içinden bir reis bulmak imkânını aramak istedi. Çünkü devlet başına

geçmek için fırsat bekliyen varsa, bu fırsattan belki istifade etmek isterdi. O zaman iş çok kolaylaşırdı. Bu kâfileler Medîne'ye hemen saldırır, şehri zaptederken Hazret-i Osman öldürülür, iç harbin başlamasına engel kalmazdı. Bunun için Sebe' oğlu önce Medîne'nin içini yoklamak istedi. Neticede Medîne'ye birer delege heyeti gönderilmesine karar verildi. Basralılardan bir heyet Talha'yı, Kûfelilerden bir heyet Zübeyr'i, Mısırlılardan bir heyet Ali'yi görecek, onları başlarına geçmek için dâvet edecekti.

Bu heyetler hareket ederek Medîne'ye girdiler.

Basralılar, Talha'yı buldular. Onları hürmetle selâmladılar. Misafirperverliği ile meşhur olan Hazret-i Talha onları kabul etmiş, onlara iyi davranmış, sonra onları dinlemişti.

İçinden biri ziyaretin maksadını anlattı:

— Biz Basra'dan gelen büyük bir kâfile adına size gönderildik. Bütün Basra halkı bu hükûmetten nefret ediyor. Onun değiştirilmesini istiyor!

Hazret-i Talha sordu:

— Basra halkı bu hükûmeti neden istemiyor?...

— Valiler halkın haklarına riayet etmiyorlar.

— Bunu neden vaktinde bildirmediniz? Niçin geçen sene herkes şikâyete dâvet olunduğu zaman siz de şikâyetinizi bildirmediniz?

— Çünkü biz bu işin esasından hâllini istiyorduk.

— Esasından halli ne demek?..

— Yâni, Osman'ı hal' ederek sizi yerine getirmek.

Talha gözlerini dört açtı, kaşlarını çattı ve şiddetle cevap verdi:

— Benim böyle bir fikir beslediğimi size kim söyledi?..

Heyet kötü bir duruma düşmüştü. Deminden beri konuşan reis bir iki kere yutkundu. Sonra:

— Efendim, dedi, biz sizden aldığımız mektuplar üzerine hareket ettik. Siz, bizi dâvet ettiniz...

Talha:

— Bu mektupları çıkarınız!.. diye bağırdı.

Fakat bu mektuplardan eser yoktu. Talha ayağa kalkmıştı. Bütün heyet de ayakta idi. Talha'nın hiddetini anlıyan adamları dışarda bekliyorlardı.

Heyet reisi cevap verdi:

— Bu mektuplar bize Basra'da okundu. Bütün bu arkadaşlarım da buna şâhidtir.

Talha, onların yüzüne baktı. Hepsi:

— Biz de bu mektupları dinledik, dediler.

Talha, işin içinde fesâd olduğunu anladı. İtidalini muhafaza etti. Sonra bütün heyete döndü:

— Dinleyiniz, dedi, ben size hiç bir mektup yazmadım. Sizi dâvet etmedim. Size okunan bütün mektuplar sahtedir. Ben şimdi bu işin incelenmesini, hakikatin araştırılmasını isteyeceğim. Siz hemen dönünüz ve bütün arkadaşlarınıza benden duyduğunuz bu sözleri haber veriniz. Ve derhal geri gidiniz.

Basralılar heyeti tam bir hüsran içinde geri döndü. Ve aldığı cevabı bildirdi.

Hazret-i Zübeyr'e gönderilen heyet onu konağında bulmuş; o da misafirlerini izzet ve ikram ile karşılamıştı. Ona da:

— Biz Kûfe'den gelen bir kâfileyi temsil ediyoruz. Kûfelilerin hepsi durumun iyileşmesi için sizin devlet başına geçmenizi istiyorlar. Siz iş başına geçerseniz sükûnet hasıl olur. Onun için başımıza geçiniz ve bize yardım ediniz, demişlerdi.

Zübeyr, onlara sordu:

— Hükûmet'ten şikâyetiniz ne ise söyleyiniz de biz onları araştıralım, ve sizi memnun edelim. Maksadınız salâh ise, bunun yolu budur. Nedir şikâyetiniz?

— Bizim özel bir şikâyetimiz yoktur. Biz bütün ümmetin arzusunu yerine getirmek istiyoruz.

— Ümmetin bir şikâyeti olduğunu neden anladınız?

— Sizin mektuplarınız hepimize okundu.

— Ben, size mektup mu gönderdim?.

— Sizin mektuplarınız hepimize okundu.

Bütün cemâat bunu tasdik etti. Zübeyr onlara sordu:

— Benim bu mektuplarım yanınızda mı?..

— Hayır!

— Ama ben size mektup yazmadım. Siz hemen arkadaşlarınıza dönünüz, onlara deyiniz ki: "Zübeyr, size bir mektup yazmamış, sizden bir şey istememiştir. Size bu mektupları okuyanlar, sizi aldatmışlardır." Haydi gidiniz!

Onlar da bu cevabı alarak Zübeyr'in huzurundan ayrılmışlardı.

Hazret-i Ali'ye gidenler de daha iyi karşılanmamışlardı. Hazret-i Ali, Ahcar-i Zeyd'de bulunuyordu. Mısırlılar tarafından gönderilen heyet O'nu orada bulmuş, O'nu tazimkârane selâmlamış, sonra O'na maksatlarını anlatmıştı:

— Ümmet, Emevîlerin tahakkümünden bıkmıştır. Artık bu tahakküme bir son vermek zamanı geldi. Bunun için Mısır'dan büyük bir kâfile geldi. Bu kâfilenin hedefi bu işi halletmektir. Bunun için, bu hareketin başına geçmenizi ve onu idare etmenizi ricâ ediyoruz.

Hazret-i Ali bu sözleri dinledikten sonra sordu:

— Arkadaşlarınız nerede?..

— Arkadaşlarımız, Haşebe, Merve, Avas mevkilerinde bekliyorlar.

— O halde dinleyiniz: Hazret-i Peygamber bu söylediğiniz mevkilere inecek olanların mel'ûn olduklarını söylemiştir. Siz, Hazret-i Peygamber'in ihbarı veçhile bu lânete mi istahaksınız!

Hazret-i Ali'nin bu sözleri heyetin bütün üyelerini korkutmuştu. Fakat, onların içinden biri şu suali sorabildi:

— O halde siz, bizi neye dâvet ettiniz?.

— Ben mi sizi dâvet ettim? Hâşâ!

— Ya mektuplarınız?..

— Ne mektupları?..

— Bize yazdığınız ve harekete geçmek için teşvik ettiğiniz mektuplarınız!

— Yemîn ederim ki, ben böyle bir şey yazmadım!

Hazret-i Ali'nin bu cevabı karşısında Mısırlılar birbirlerine bakakalmışlar ve kalkıp dönmüşlerdi.

Bu heyetler böyle kapı kapı dolaşıyorken Kûfe'den gelen

Asam oğlu ile Nadir oğlu Zeyyad Medîne'ye gelerek durumu incelemek istemişlerdi.

Onlar Medîne'de ashâbtan bazı zevât ve Hazret-i Peygamberin bazı zevceleriyle konuşmuşlar, onların hepsi, onların hareketlerini uygun görmemişler, Hazret-i Zübeyr onlara savuşup gitmeyi tavsiye etmişti.

Müfsidlerin bütün bu cevaplar karşısında mâneviyatı kırılmıştı. Çünkü, onlara hiç kimse yardımcı olmayacaktı. Fakat onlar geri döner dönmez, Sebe' oğlu onları karşılamış ve onları bir kimse ile temas etmeden bir köşeye çekmişti.

Sebe' oğlu alınan cevapları, dinlemiş, ondan sonra onlara cevap vermişti:

— Ben sizin bu cevapları alacağınızı zaten biliyordum. Onların hepsi sizi hükûmetin casusu sanmışlar ve size bu cevapları vermişlerdir. Yoksa, onlar size güvenmiş olsalardı, başka türlü konuşurlardı. Onun için siz zerre kadar ümîdinizi kesmeyiniz ve neticeyi bekleyiniz.

Basralılardan biri Sebe' oğlunun bu sözlerine inanmak istemedi:

— Fakat bu zevât aleyhimizde hareket edecek olurlarsa bütün Medîne halkı bizi kılıçları ile karşılar ve bizim canımızı yakarlar!

Sebe' oğlu bu ihtimali yerinde görmek istemedi:

— Hayır, dedi, biz şehre girdikten sonra bize karşı bir el kalkmaz. Bugün size karşı şiddet gösteren reisler ya bize katılırlar, yahut bizi desteklerler. Yalnız siz bugün Ali, Talha ve Zübeyr'den aldığımız cevapları saklayınız, bunları adamlarımıza bildirmeyiniz. Size sorulacak suallere en uygun cevapları veriniz. Herkesin bize yardımcı olduğunu bildiriniz. Ben demin Ebû Bekir'in oğlu Mehmed(Muhammed)'i, Hazret-i Ali'ye gönderdim. Ona nasıl ve niçin geldiğimizi anlattım. Mehmed, bana istediğimiz cevabı getirdi. Biliyorsunuz ki Mehmed, Hazret-i Ali'nin en yakın adamıdır.

Sebe' oğlunun bu sözleri müfsidlerin mâneviyatlarını biraz kuvvetlendirmişti. Çünkü Mehmed'in, Hazret-i Ali nezdindeki mevkiini hepsi de biliyorlardı.

Sebe' oğlunun Basralılar tarafındaki gizli adamları da aynı şekilde hareket etmişler, onlar da Talha ve Zübeyr'den gizli emirler aldıklarını, onların kendileri ile birlikte olduklarını, fakat bunu şimdilik saklı tutmaya mecbur olduklarını söylemişler ve bu suretle işlerini yoluna koymuşlardı. Sebe' oğlu ile arkadaşları ipin ucunu elden kaçıracakları anda ona tekrar sımsıkı sarılmayı bilmişlerdi.

Hazret-i Ali, Talha ve Zübeyr hâdiseyi derhal açığa vurdukları için Medîne halkı birikmiş, uzaklarda kalan kâfileler adına şehre gelen adamları takip etmişler, yolda onlarla konuşmuşlar ve onlara dönüp gitmeyi tavsiye etmişlerdi. Onlar döneceklerini bildirdikleri için Medîne halkı da geri dönmüş ve herkes dağılmıştı. Fakat bu derdin tam ortadan kalktığı sanılırken müfsidler ansızın Medîne'yi basmışlar. Onlara niçin geldikleri sorulduğu zaman da:

— Birtakım şikâyetlerimiz var, onları arzetmeye geldik! demişlerdi.

Herkes onlara soruyordu:

— Şikâyetleriniz nedir?..

Sebe' oğlu bütün taraftarlarına ve adamlarına emirler vermişti. "Şikâyetiniz nedir?" diye sorulduğu zaman, türlü türlü şeyler uydurarak herkesi kendilerine acındıracaklardı. Bundan dolayı Medîne halkı onlara; "Şikâyetiniz nedir?" diye sormaya başladıkları zaman, onlar ağlayıp sızlamaya başlıyarak hükûmetin zulmünden çekmedikleri kalmadığını söylemişler; kimi valilerin yolsuz hareketlerinden, kimi mahkemelerin sûistimalinden, kimi de devlet reisi olan zâtın bütün devlet işlerini akrabasına vermesinden, hazinenin bütün varlığını onlara dağıtmasından şikâyet etmiş, ortalık inilti ve feryâd içinde kalmıştı.

Hazret-i Osman bu adamlarla karşılaşmak için herkesin Mescid'te toplanmasını emretmiş, herkes oraya koşmuştu.

Mescid'te yapılan toplantı üzerine herkes bu gelen adamları dinlemek istemişti. Onlardan biri kalkmış, Hazret-i Osman'ın, iki selefi Ebû Bekir ve Ömer gibi hareket etmediğini, akrabasını herkese tercih ettiğini söylemiş, ondan sonra bu gibi durumlara engel olmak için onu hal' etmek icap ettiğini ileri sürmüştü.

Müfsidlerin maksatları, Medîne dahilinde Hazret-i Osman

aleyhinde bir kimse varsa, onu da aynı esaslar dairesinde harekete getirmek, onların da sözle kendilerini desteklemelerini sağlamaktı. Halbuki Medînelilerden hiç bir kimse onlara yardım etmedi.

Onlar sözlerini bitirdikten sonra Hazret-i Osman yerinden kalkmış, minbere çıkmış, ve cevap vermişti. Onun verdiği cevap şu idi:

— Sizler uzak yerlerden gelerek bizden hesap soruyorsunuz. Benim iki selefim gibi hareket etmediğimi söylüyorsunuz. Ben, iki selefimin derecesinde olduğumu iddia edecek değilim. Fakat, idaremde hatâ olarak gösterilecek her şeyi düzeltmeye çalışırım. Benim emrim ümmetin emrine tâbidir. Fakat fitne çıkarmak veya beni hal' etmek gibi bir işe teşebbüs etmek yanlıştır.

Emin olunuz ki ben, sizi bırakıp gözlerimi yumacak olursam; "Keşki onun her günü bir sene olsaydı!" diyeceksiniz. Çünkü o zaman karşısında kalacağınız haller, dökülecek kanların fışkırtacağı bencillikler, bunu size ilhâm edecek, o zaman beni anyacak, fakat bulamıyacaksınız. Bunun için doğru yolu tutunuz ve bu yoldan ayrılmayınız.

Biz, şikâyetlerinizi dikkate alacak ve her hatâyı düzelteceğiz. Hepinize selâmet temenni ederim.

Hazret-i Osman sözlerini bitirdikten sonra minberden inmiş, herkes mescidten çıkmaya başlamıştı.

15

Leylâ ile arkadaşı yanyana duruyorlardı. Leylâ toplantının biran önce sona ermesini bekliyordu. Kendisi bu nutuklardan fazla bir şey anlamıyordu. Onun aklı annesinin yanında idi. Kimbilir belki bu zavallı kadın şimdiye kadar ölmüştü.

Mescid boşalıyorken Leylâ, Ali'yi kaybetmemek için dikkat etti. Ali minbere yakın bir yerde oturduğu için, Leylâ hemen o tarafa koştu. Fakat Ali'yi bulamadı. O, daha önce kalkmıştı. Ona refakat eden genç de onunla beraber dolaşıyor ve onu kaybetmek istemiyordu. Fakat Ali bulunamamıştı. Mescidin kayyûmları kandilleri söndürmeye başlamışlardı. Kayyûmlar, Leylâ'nın yanındaki gence hürmet gösteriyor ve Mescid'te bulunduğunu

anladıktan sonra kandilleri söndürmeyi geciktiriyorlardı. Demek ki bu genç, buranın ileri gelenlerindendi. Bu genç kayyûmlardan birine Hazret-i Ali'yi görüp görmediğini sormuş, o da Ali'nin zevcesi Fâtıma'nın kabrine gittiğini söylemişti.

Leylâ burasının kendisine gösterilmesini rica etti. Genç ilerledi. O da arkasından yürüdü. Mescidin bir kenarındaki küçük bir kapıdan bir hücreye geçtiler. Burası alçak tavanlı, dört köşeli bir yerdi. Odanın ortasında bir kabir vardı. Hazret-i Fâtıma'nın kabri bu idi. Ali burada da değildi ve oda kapkaranlıktı. Yalnız kabrin üzerinde küçük bir kandil yanıyordu. İki arkadaş da dönmek üzere idiler. Fakat, derinden gelen bir ses ikisini de titretti. Bu ses sanki önlerindeki kabrin içinde çağlıyordu. İkisi de dikkatle dinlediler. Ses, başka bir hücreden geliyordu. Bu hücre Hazret-i Peygamberin medfûn olduğu yerdi. Hazret-i Ali, orada Kur'ân okuyordu. İki arkadaş bu ulvî sesi kesmeye cesaret edemediler. İkisi de oturdular ve dinlediler. Ali, tilâvetini bitirdikten sonra yerinden kalktı. Leylâ ile arkadaşı Hazret-i Fâtıma'nın hücresinden çıkarak Mescide döndüler, Mescidte hiç kimse kalmamıştı. İkisi de beklediler. Hazret-i Ali hücrenin kapısından çıkar çıkmaz ona ilerlediler.

Leylâ'nın yanındaki genç onun elini öptü. Ali, ona:

— Merhaba, yâr-ı gârın oğlu! Beni mi bekliyordun, Mehmed?..

Leylâ yanındaki adamın kim olduğunu öğrendi. Bu genç İslâm tarihinin en parlak yıldızlarından olan Hazret-i Ebû Bekir'in oğlu idi. Mehmed, Ali'nin sualine cevap verdi:

— Sizi arıyan bir misafir var.

— Onu niye misafirhâneye kabul etmediniz?.

Sonra Ali, Leylâ'ya bakmış:

— Merhaba birâder, hayrola?

Leylâ iki adım ilerliyerek Ali'nin ellerini öptü, öptü, sonra anlattı:

— Ölüm yatağında yatan bir kadın can vermeden önce sizi görmek ve size iki çift söz söylemek istiyor.

— Bu kadın kimdir, evlâdım?

— Bu kadın Mısır fethinde şehîd olan Üneys'in zevcesidir.

— Üneys'in zevcesi mi?.. Allah, Üneys'e rahmet etsin, kendisi pek azîz bir dostumuzdu. Evlâdım, sen de Üneys'in oğlu musun?..

Leylâ kekeledi, sonra kendisini topladı.

— Hayır, dedi, ben Emevî Yezid'in evlâdıyım. Fakat vâlidem tâ Mısır'dan beri hep sizi görmek istiyor. Size çok önemli bir sırrı söyliyeceğini, bunu size söylemeden ölürse son derece muztarip olacağını ağlıya ağlıya anlatıyor. Lûtfediniz de onu birkaç dakika görünüz.

— Vâliden nerededir, evlâdım?

— Kuba'dadır.

— Haydi, oğlum Mehmed, birlikte gidelim ve eski dostumuzun zevcesini ziyâret edelim.

Üçü de birlikte mescitten çıkarak Hazret-i Ali'nin evine doğru ilerlediler. Oradan atlarını alacak ve yola çıkacaklardı.

Mehmed'in en çok merak ettiği şey, bu yabancı misafirin hüviyeti idi. Bu kimdi? Erkek miydi, kadın mıydı?.. Neden bu misafir yüzünü devamlı olarak kapalı tutuyordu?..

Fakat, bunlar birkaç adım ilerlemeden onların tarafına koşa koşa gelen bir adam onları durdurdu. Hepsinden önce Hazret-i Ali sordu:

— Oğlum, ne var?..

— Aman Efendimiz, Mısırlılar tekrar geri döndüler...

— Ne diye döndüler? Hazret-i Osman onların gönlünü yaptı. Onlara istediklerini va'detti.

— Bilmiyorum Efendim, fakat hepsi hiddetli, hepsi de sizi bekliyorlar.

— Allah, Allah! Bu işte bir tuhaflık var. Bakalım neymiş.

Mehmed, yani Ebû Bekir'in en küçük oğlu, sesini çıkarmadı. Anlaşılan onun bir bildiği vardı. Fakat bunu belli etmiyordu. Mehmed de Mısır'da Sebe' oğlu ile tanışmış, ona iltihak etmiş, onun Hazret-i Osman aleyhindeki bütün hareketlerine iştirak etmişti. Mehmed kendini Emevî gençler derecesinde liyâkatli gördüğü halde ona memuriyet verilmemişti. Nedense Hazret-i Osman onu hem toy görüyor, hem de işe yaramaz sayıyordu. Gerçi, onun bu görüşündeki isabeti sonradan anlaşılmış, Hazret-i

Ali onun toyluğunun cezâsını çekmişti, fakat onun bu işlere liyâkatsizliğini anlatmak güçtü. Kendisini liyâkatli gören bir adama, liyâkatsizliğini söylemek onun hırsını, kîne çevirmekten başka bir şeye yaramaz.

Mehmed de böyle bir adamdı. Onun Hazret-i Ali safında bulunması Ali'yi zarara uğratmaktan başka bir şeye yaramamıştı. Fakat, Hazret-i Ali de bunu çok geç anlamıştı. Hazret-i Osman'ın kusuru Mehmed'in işe yaramıyacağını daha önce anlamasından başka bir şey değildi. Fakat bunu vaktinde söylemekle herkesi iknâ etmek kolay değildi. Onun için Mehmed bu akşamki hâdiselerin hepsini, hattâ Mısırlıların gittikten sonra geri döneceklerini bildiği halde bunları "Baba" diye sevdiği Hazret-i Ali'ye ifşâ etmemiş ve hiç bir şey bilmiyormuş gibi hareket etmişti. Halbuki Mehmed her şeyi biliyordu. Onun bir bilmediği varsa, Sebe' oğlunun gerçek niyetleri idi. Çünkü Mehmed, onların Hazret-i Osman aleyhtarı olması ile iktifâ etmiş, ona yardım etmek için bunu kâfi görmüş, bu yolda, biraz da gençlik şevki ile yapmadığını bırakmamıştı. O kadar ki, Bizans devleti bütün deniz kuvvetini toplıyarak Suriye, Mısır gibi kaybettiği ülkeleri geri almaya çalıştığı ve buna karşılık İslâm donanması bir ölüm- kalım mücâdelesine giriştiği halde, Mehmed hem toyluğunu, hem de aşırı ihtirasını göstererek bu müthiş muhabere esnasında Hazret-i Osman aleyhinde propaganda ile meşgul olmuş, buna karşılık bu önemli muhârebeye kumanda eden Mısır valisi İbni Sa'd'ın haklı olarak azarlamasına ve şikâyetine mârûz kalmıştı.

Hazret-i Ali ne ile karşılaşacağını bilmiyerek, fakat müteessir bir halde ilerliyordu. Ali, işin iç yüzünü sezer gibi oluyordu:

— Bu adamlar, Allah bilir amma, bir fitne vücûda getirmek için çalışıyorlar. Fakat, onların bu gibi teşebbüsleri herhalde hüsrân ile bitecektir, dedi.

Mehmed bir cevap vermek ihtiyacını hissetti:

— Efendim, dedi, herhalde bunlar önemli bir şey için dönmüş olacaklardır. Acele edelim de öğrenelim.

Hepsi de adımlarını açtılar. Ali'nin evinin önü sürü sürü insanlar, atlılar ve piyadelerle dolu. Bunların gürültüleri ayyûka varıyordu.

Bunlar Ali'in yaklaştığını görür görmez, ona doğru döndüler. İçlerinden biri ilerliyerek Ali'yi hürmetle selâmladı, sonra söze başladı:

— Efendim, biz geri dönmek mecburiyetinde kaldık.

— Neden? Arada bir ihtilâf kalmamıştı. Şikâyetleriniz incelenecek ve hakkınız alınacak. Geri dönmek neden?..

— Fakat bunun bizi aldatmak için yapıldığı anlaşıldı. Biz bu va'dlerle aldatılacak, ondan sonra birer birer ele geçirilecek, imhâ edileceğiz!

— Bunu nereden anladınız?

— Arzedeyim. Biz, Osman'ın hutbesini dinledikten sonra buradan çıktık, Mısır yolunu tuttuk. Osman'ın sözünü tutacağına inanıyorduk. Fakat bir kaç merhale ilerledikten sonra kâh bize yaklaşan, kâh bizden uzaklaşan bir deveci gördük. Bu adamın halinden şüphelendik. Onu yakaladık; "Nereye gidiyorsun?" dedik. "Mısır'a! dedi. "Mısır'da ne yapacaksın?" dedik. "Mısır valisine bir emri tebliğ edeceğim", dedi. "Ona bir mektup mu götürüyorsun?" dedik. "Hayır! Şifâhî birtakım emirler tebliğ edeceğim", dedi. Bu sözler, şüphelerimizi kat kat artırdı. Bunun üzerine, bu emirleri ona kimin verdiğini sorduk. Emirleri, bizzat Hazret-i Osman'dan aldığını söyledi. O zaman daha çok şüphelendik. Üzerini aradık. Bir şey bulamadık. Devesinin hamutunu yokladık. Orada da bir şey bulamadık. Araya araya şu boruyu ele geçirdik. Borunun içinde bir şey bulunduğu anlaşılıyordu. Boruyu deldik, içinden bir deri parçası çıktı. Üzerinde yazılar vardı. Onları inceledik. Osman, Mısır valisine bizim Mısır'a varır varmaz tevkifimizi, büyüklerimizin katlini, küçüklerimizin hapsini emrediyor. O zaman bizi bir pusuya düşürmek istediklerini anladık. Ve hemen geriye döndük. Osman'a böyle bir davranış yakışır mı?.. Mâdem ki, kendisi bize böyle bir muâmeleyi revâ görmüştür. Biz de ondan intikam almak için geldik. İşte şikâyetimizi size arzediyoruz. Siz de bizim halimizi görerek bize yardım ediniz!..

Hazret-i Ali bu sözleri dinledikten sonra ışık istetti ve deri parçasını alarak dikkat etti. Hakikaten bu bir emirname idi. Altında da Hazret-i Osman'ın mührüne benziyen bir mühür vardı.

Hazret-i Ali de biraz şüphelenir gibi oldu. Fakat Hazret-i

Osman böyle bir şey yapacak adam değildi; sözü, özü doğru bir adamdı.

Hazret-i Ali sordu:

— Bu mektubu taşıyan adam kimdi? Araştırdınız mı?

— Hayır, buna lüzum görmedik. Onun kim olması bizi ilgilendirmez.

— Fakat, bu yazının üzerinde onun mührü yok mu?

Hazret-i Ali sustu. Çünkü Hazret-i Osman'ın demin verdiği sözü ihlâl edeceğine bir türlü inanamıyordu.

Hazret-i Ali, başını kaldırarak etrafına baktı. Geri dönenler yalnız Mısırlılar değildi. Kûfeliler de, Basralılar da dönmüşlerdi. Ali, onlara döndü:

— Siz niçin döndünüz?

Onların biri ileri atıldı:

— Biz arkadaşlarımıza yardım etmek için döndük.

Hazret-i Ali, sonra Basralılara döndü:

— Ya siz niçin döndünüz?

— Biz de öyle.

Hazret-i Ali, asıl önemli sualini bundan sonra sordu:

— Siz ayrı yollardan gittiğiniz halde, nasıl oldu da birleştiniz?

Bu suale cevap vermek çok zordu. Çünkü Basra yolu ayrı, Mısır yolu ayrı idi. Bu yollara dökülenlerin birbirlerine rastgelmelerine imkân yoktu.

Halbuki onlar, Medîne'den bir arada çıktıkları gibi bir arada dönmüşlerdi. Buna maddeten imkân yoktu. Basralılar, Kûfeliler, kendi yollarına girmiş olsalardı, onlar Mısırlılara tekrar kavuşamazlardı. Halbuki bunlar kavuşmuşlar ve birlikte dönmüşlerdi.

Müfsidler, Hazret-i Ali'nin bu sualine bir cevap veremediler. Ali, bir sual daha sordu:

— Siz sözleşerek mi hareket ettiniz?

Müfsidler gene sustular. Bunlar dağ gibi suallerdi. (19)

---

19) İbnü'l-Esîr, Cilt: 3.

Hazret-i Ali işin iç yüzünü biraz düşünmekle anlamıştı. Müfsidler, bir bahane ile geri dönmüşler, fakat bir noktayı ihmal etmişlerdi. Bunlar, hiç olmazsa Basralılarla Kûfelileri geride bırakacaklar, bir gün sonra onları çağıracaklardı.

Sebe' oğlu, bütün dehâsına rağmen bu önemli noktayı kavrayamamış, kendisi mektubu hazırlamış, mühürlemiş, sonra mektubu kurşun bir boru içine yerleştirmiş ve adamları ile birlikte Medîne'yi terkettikten sonra, başlıca adamlarını toplamış, onlarla görüşmüştü. Bütün bu sürüyü Medîne'ye tekrar döndürmek ve onu müteceviz bir harekete sevketmek için ne yapılabilirdi? Sebe' oğlunun adamlarından biri şu cevabı vermişti:

— Bunların hayatını tehlikede göstermek kâfidir.

Bu, çok doğru idi. Bunu kesin ve şüpheye yer bırakmayacak şekilde yapmak lâzımdı. Sebe' oğlu ile adamları bu noktayı dikkatle müzakere ettiler. Nihayet Sebe' oğlu, Hazret-i Osman adına sahte bir mektup düzenlenmesi fikrini ileri sürdü. Bu mektubu içlerinden biri alacak ve kâfilenin gerisinden gelerek onlara verecekti. Bu mektup okunacak, hepsi de galeyana getirilerek derhal geri çevirilecek, ve tecavüz başlıyacaktı.

Buna karar verildikten sonra Sebe' oğlu heybesini açmış ve mektubu çıkarmış, hepsinin karşısında Hazret-i Osman'ın mührüne benziyen mührle mühürlemiş, sonra mektubu kurşun bir boru içine yerleştirmiş ve adamlarından birine vermişti.

Sebe' oğlunun bu heybesi içinde bütün sahtekârlık vardı. Talha'nın mührü, Zübeyr'in mührü, Ali'nin mührü, daha bir çok zevâtın elyazıları nümuneleri ve mührleri hep bu heybenin içinde idi. Bütün bu zevâtın herhangisi adına bir mektup düzenlenmesi icap etti mi, bu heybe açılır, Sebe' oğlu yazıyı ustalıkla taklit eder, altına mührü basar ve istediği gibi kullanırdı. Talha adına, Zübeyr adına, Hazret-i Âişe adına, Hazret-i Ali adına uydurulan ve nihayet Hazret-i Osman adına hazırlanan mektup hep bu şekilde uydurulmuştu.

Sebe' oğlu, mektubu yazdıktan sonra onu adamlarından birine vermiş, o da işin gerisini tamamlamıştı. Kâfile hareket etmeden ve Basralılar, Kûfeliler kendi yollarına dökülmeden önce onların içindeki müfsidlere emir verilmişti. Bunlar biraz ilerledikten sonra içlerinde bir şâyia yayılacaktı. Hazret-i Osman'ın

ahdini bozarak Mısırlıların, Kûfelilerin katlini emrettiği söylenecek, hattâ Mısırlıların bunu ispat eden emirnâmeyi ele geçirdikleri ilâve edilecek ve kâfile geriye döndürülecekti.

Bu kararlaştırılan davranış şekli takip olunmuş, Mısırlılar, Kûfeliler, Basralılar Hazret-i Ali'nin kapısı önünde toplanmışlardı. Fakat Hazret-i Ali, işin içindeki fesâdı sezmiş ve hayret içinde kalmıştı. Onun:

— Siz nasıl birleştiniz, sözleşmiş miydiniz?

Tarzındaki suali, hem hayretini, hem işin içindeki fesâdı anladığını gösteriyordu. Fakat meseleyi daha fazla incelemeye imkân yoktu. Mısırlılar tarafından arka safları yararak ilerliyen bir adam:

—Efendim, ne diye tereddüt ediyorsunuz? diye bağırdı. Ortada bizzat devlet başında bulunan adamın yazdığı mektup var. O mektubun üzerinde kendi mühürü var. Bu adam sizi memnun etmeyi va'dettiği halde bizim katlimizi emrediyor. Biz intikamımızı almaya geldik. Ya bizim başımıza geçiniz, yahut bize bir cevap veriniz. Başımızın çâresine bakalım.

İleriden, geriden bağıran, çağıran bir sürü adamlar, bu sözleri desteklediler. Hepsinin elleri kılıçlarında idi. Ara yerde birtakım adamlar, kulaklara bir şeyler fısıldıyor, ve onlar hemen kılıçlarını kınlarından sıyırıyorlardı. Onlara söz anlatmak, veya karşı gelmek herhalde kanlı bir hâdiseye sebebiyet verirdi. Hazret-i Ali, kılıçların sıyrıldığına dikkat etmişti. Onun için derhal cemâata baktı:

—O halde görüşelim ve ne yapmak lâzımsa kararlaştıralım, dedi. Sonra yanındaki Mehmed'e döndü:

—Haydi oğlum, dedi, bu çocuğa refakat et ve vâlidesini görerek bana ne söylemek istediğini anla. Ben bu adamlarla meşgul olacağım. Bunları bu halde bırakmak doğru olmaz.

Sonra Leylâ'ya döndü:

—Evlâdım! dedi, durumumu görüyorsun. Vâlidene selâm söyle. Başka bir gün görüşürüz.

Sonra evine girdi ve müfsidlere:

— Geliniz, görüşelim! dedi.

Mehmed ile arkadaşı hemen atlarına binerek Kuba yolunda

ilerlediler. İki atlı da son sür'atle ilerlemek ve biran evvel gidilecek yere vararak işlerini bitirmek emelinde idiler. Mehmed şehirde meydana gelen hâdiseleri merak ettiği için bu beklenilmeyen işi hemen bitirmek ve asıl hâdiselere kavuşmak, Leylâ vâlidesini merak ediyor, ona yardım etmek, onun başucunda bulunmak ise, onun son dakikalarında hizmet etmek istiyordu.

Çok geçmeden iki yolcu Kuba'ya vardılar. Esmâ'nın çadırı içinde ışık yanıyordu. Leylâ hemen oraya koştu. Nal seslerini duyan kayyûmun karısı çadırdan çıkarak onları karşıladı. Leylâ başındaki erkek kefiyesini, sırtındaki abayı atarak annesinin yattığı sedire yaklaştı. Annesi ayılmış ve gözlerini açmıştı. Esmâ, kızına sordu:

— Ali nerede yavrum?

— Gelecek anneciğim.

Leylâ gördüğü hâdiseleri ona anlatabilir miydi? Bîçâre kadının bunları dinlemeye hali mi vardı? Fakat Leylâ ona muvaffak olamadığını da birdenbire söylemek istemedi. Böyle bir haber onu çok üzer, belki de yıkardı.

Mehmed, Leylâ'yı takip ediyordu. Onun çadıra girdikten sonra başından kefiyesini atması üzerine uzun saçlarını görmüş, onun kız olduğunu anlamıştı. Mehmed bu cesur kızın yüzünü görmek için ilerlemiş, fakat yatakta yatan Esmâ'nın durumu onu durdurmuştu. O, canlı bir iskeletti. Esmâ bu yabancıyı gördükten sonra, ona:

— Oğlum, sen kimsin? Gözüm seni ısırıyor, dedi.

Mehmed hemen kendini tanıttı:

— Ben Ebû Bekir'in oğlu Mehmed'im.

— Sen, beni tanımadın mı, oğlum?..

— Hayır, teyze!

— Oğlum, ben Üneys'in karısıyım, seni defalarca taşıdım, oynattım, gezdirdim. Annen hayatta mı?

— Evet teyze, hayattadır ve Hazret-i Ali'nin zevcesidir.

— Ben de Ali'yi görmek istiyordum. Gelmedi mi oğlum?

— Beni gönderdi teyze. Bir diyeceğin varsa bana söyle...

— Aman oğlum, bana bir iyilik et, Ali'yi bana getir. Ona iki çift söz söyliyeceğim. Ondan sonra rahat rahat öleceğim.

— Peki teyze, ben şimdi Ali'yi bulur, sana getiririm.

Mehmed hemen döndü. Leylâ ile karşı karşıya geldi. Bu kız hem güzel, hem de vakur bir kız idi. O da Mehmed'e rica etti:

— Allah rızâsı için annemin arzusunu yerine getir.

Bu ricâ genç Mehmed'i iyice etkiledi.

Mehmed:

— Hemen döneceğim ve mutlaka Ali'yi getireceğim, dedi.

Mehmed dışarı çıkmış, atına binmiş ve Medîne yolunu tutmuştu. Derin bir kuvvet onu sür'atle harekete sevkediyordu.

Leylâ, annesinin başucunda oturdu. Esmâ, sağ yanına dönmüş, göz kapakları sarkmıştı. Gözlerinin içi donmuş gibiydi. Leylâ annesine bakmış, bakmış, onun halinden korkmuş, çadırdan fırlıyarak kayyûmun karısını çağırtmıştı. İhtiyar kadın içeri girdiği zaman Esmâ'nın omuzları titriyor, nefesi sıklaşıyordu.

— Annem ölüyor mu?

— Korkma kızım, Allah'tan ümit kesilmez.

Leylâ, annesinin elini tutmuş, onun kupkuru ve buz gibi olduğunu görmüştü. Kadının gözlerinde zerre kadar fer kalmamıştı.

Leylâ bütün bütün korkarak ihtiyarı aradı. İhtiyar kadın, tekrar dışarı çıkmıştı. Leylâ çadırın kapısında onu çağırıyorken, annesi içini çeker gibi oldu. Kız titredi ve annesinin yanına koştu. Onun üzerine eğilerek, alnından öptü. Fakat Esmâ'nın alnı da buz gibi idi. Leylâ baştanbaşa titredi. Kayyûmun karısı gelmişti. Kadın içeri girer girmez durumu anlamış, hemen dışarı fırlamış, Esmâ'nın kocası Yezid'i çağırmıştı. Leylâ bu hareketin mânâsını anladı ve birdenbire yere yığıldı.

Yezid, uykusundan uyanmış, gelmişti. Onu, karısının ölümünden fazla kızının baygınlığı ilgilendirdi. Kızının yüzüne su serpti. Onu çadırdan dışarı çıkardı. Leylâ ayıldı. Fakat kızcağız kederinden ölecek gibi idi. Leylâ sürekli olarak nöbetler ve baygınlıklar geçiriyordu. Annesinin ölümü onu hayatta en aziz destekten mahrum etmiş, onu babası olup olmadığını bilmediği bir adamın eline bırakmıştı. Yezid kızına teselli vermek için uğraşıyor, o da yalandan ağlayıp sızlıyor, fakat onun sözleri kızın kederini arttırıyordu.

Çadırda mâtem tutulduğu sırada Mehmed Medîne'ye gidi-

yordu. Mehmed, Hazret-i Ali'nin evine girdi. Toplantı devam ediyordu. Mısırlılardan birkaç kişi onunla konuşmaktaydı. Mısırlılardan biri şu sözleri söylüyordu:

— Bu adam ümmetin başından çekilmelidir. Bu iş bu şekilde hallonulursa olunur, yoksa biz daha ilerisine gideriz.

Hazret-i Ali:

— Ben, dedi, bu hareketinizi doğru bulmuyorum. Önce bu mektup meselesini araştıralım. Onun nasıl ve kimin tarafından yazıldığını anlayalım. Onu yazan Hazret-i Osman ise, o zaman sizin hakkınızı tanıyalım. Yok bu mektup uydurma ise, onu düzenliyenleri bulalım, ve onları takip edelim, onların cezâlarını verelim.

Fakat bu mâkûl sözler nedense bu adamların işine gelmiyordu. Onlar hep sahte bir hiddet gösteriyor ve:

— Bizim canlarımızı hiçe sayan bir adamı biz neden himâye edelim? Onun canını neden koruyalım? diyorlardı.

Hazret-i Ali, apaşikâr şüpheleri hasır altı etmek istiyen bu mugalâtacı ve safsatacı adamlarla uğraşmaktan bıkmıştı. Bunlar doğru söz söylendiği zaman canı tehlikede olan adam tavrını alıyor, ona şiddetle ve hiddetle mukabele ediyorlardı. Ali onların bu halinden bütün bütün şüphe ediyordu. Bir aralık Hazret-i Ali onlara şunu demişti:

— Siz, benim adıma da yazılan birtakım mektuplardan bahsetmiş, benim sizi bu mektuplarla buraya dâvet ettiğimi söylemiştiniz. Halbuki ben size böyle bir şey yazmadığımı söylemiştim. Bu elinizdeki mektubun öteki mektuplar gibi sahte olmadığını kim ispatlayabilir?

Fesâd reisleri bu sual karşısında biraz tereddüde düşmüşler, fakat içlerinden biri şu cevabı vermişti:

— Öteki mektuplar uydurma ise, onlar uzak yerlerde uydurulmuştur. Halbuki biz burada Medîne'deyiz. Bu mektubu buradan birkaç konak ötede ele geçirdik. O halde bu mektubun uydurulmuş olmasına imkân yoktur. Ötekiler sahte bile olsa bu mektup sahte değildir. Osman bizden kurtulmak ve bunun için bizi imhâ etmek istiyor. Biz de ona mukâbele edeceğiz.

Bütün bu münâkaşaları kesmek için Hazret-i Ali son sözünü söyledi:

— Yapılacak iş, meseleyi araştırmaktır. İşte bu kadar!

Hazret-i Ali bu sözlerinden sonra ayağa kalkmış: "Haydi, istirahat ediniz" demiş, ve müzâkerenin bitmesini bekliyen Mehmed'i yanına çağırmıştı:

— Oğlum Mehmed ne yaptın? O kadının ne istediğini anladın mı?..

— Hayır, mutlaka sizi istiyor, size iki önemli söz söyliyeceğini ve ondan sonra rahat rahat öleceğini anlattı. Bu kadın ölmek üzeredir. Ona yetişirseniz iyi olur.

— O halde hemen gidelim.

Fesâdçılar Ali'nin huzurundan çıkıyorlardı. Bunların biri Ali'ye dönerek:

— Yâ Ali! dedi, sen bu ümmetin başına geçsen de bütün bu ihtilâflar ortadan kalksa!..

Onlar müzâkere ve münâkaşa kapısını yeniden açmak istiyorlardı. Hazret-i Ali cevap vermedi ve Mehmed'i elinden tutarak misâfirhaneden çıktı. Atını istetti ve hemen hareket etti. Fakat onlar, Kuba'ya vardıkları zaman cenazenin etrafında ağlaşanların feryâdları ile karşılaştılar. Mehmed:

— Anlaşılan geç kaldık, dedi.

Hakikat de öyle idi. Geç kalmışlardı. Esmâ ölmüş ve onun sırrı sinesinde gömülü kalmıştı.

Hazret-i Ali ile Mehmed çadıra doğru ilerlediler. Onları gören biri hemen koştu:

— Hazret-i Ali geldi, diye bağırdı.

Leylâ içerden fırladı:

—Geç kaldınız, dedi, ve hıçkıra hıçkıra ağladı. Ali atından inerek Leylâ'yı kucakladı, onu bağrına bastı.

— Allah'ın emri, kızım, dedi, keşke sana hemen refâkat edip annene yetişseydim. Fakat durumu kendin de gördün. Kader böyle imiş kızım. Ona rızâ göstermekten başka elimizden ne gelir? Hepimiz de bu yolun bekçisiyiz. Sabret evlâdım.

Hazret-i Ali'nin bu samimi sözleri Leylâ'yı teskin etti. Ali'nin ilgisi, onun temiz ve saf muhabbeti Leylâ'nın yanan yüreğini serinletmişti. Mehmed de Leylâ'nın mâtemi ile derinden

ilgilenmiş, ona taziyetlerini sunmuş, sonra Hazret-i Ali ile birlikte çadırın içine girmişti. Ali orada ölüye, Allah'ın rahmetini diledi, onun mağfirete nâil olması için duâ etti, sonra Leylâ'ya dönerek:

—Evlâdım, dedi, vâliden son mülâkât yerine bizden önce gitti. Biz de ona kavuşacağız. Ona rahmet ve mağfiret dile. Onun rûhunu şâdetmeye çalış.

Leylâ, sözünün her kelimesinde başka bir etki olan bu mübârek adamın ellerini öptü, ona teşekkür etti. Sonra:

—Vâlidem, son dakikasına kadar, hep sizi andı. Onun, size söylemek istediği birkaç kelime vardı. Onların ne olduğunu bilmiyorum. Ecel ona fırsat vermedi. Mukadderat böyle imiş!...

Hazret-i Ali kendisine söylenmesi istenen sözlere daha fazla önem vermeye başladı. Onlar, ne olabilirdi? Çadırdan çıkıyorken Leylâ'yı da elinden tuttu. Onu dışarı çıkardı ve sordu.

—Kızım, annenin bana söylemek istediği sözlerden hiç birşey bilmiyor musun, sana hiç birşey açmadı mı?

—Hiç birşey bilmiyorum. Fakat, biz Mısır'da bir gecemizi eski bir mâbedte geçirdik. O günden beri annem hep sizi düşündü ve hep sizi andı. Onun bütün arzusu sizi görmek ve içinde taşıdığı bir sırrı size bildirmekti. Onun bize son zamanlarda sorduğu şey, Şevvâl ayının girip girmediği idi. Henüz uzaklarda bulunduğumuz bu sırada ona Şevvâl'in girmek üzere olduğunu söylemiştim, son derece muzdarib olmuştu. Gâlibâ bu ay içinde vukû bulması muhtemel olan bir hâdiseyi size haber verecekti. Başka hiç bir bildiğim yok.

Hazret-i Ali düşündü. Bu kadının bildiği, herhalde önemli bir şeydi. Sonra bu sır herhalde kendisini son derece ilgilendiriyordu. Bu kadarcık mâlûmat bile işin önemini ifade ediyordu. Herhalde bu kadın önemli bir şeyi aydınlatacaktı. Ne diye onun ilk dâvetine icâbet etmemişti... İcâbet etmiş olsaydı, belki büyük mes'eleleri hallederdi.

Hazret-i Ali gene Leylâ'ya teselli verici sözler söyledi, sonra Mehmed'i çağırdı:

—Oğlum Mehmed, dedi, ben geri dönüyorum, sen burada kal, cenazenin techizine nezaret et. İcap eden her vazifeyi yap. Onların her ihtiyacını temin et. Sonra onları Medîne'ye getir.

Arzu ederlerse bize götür ve onları bir daireye yerleştir. Yoksa onları gidecekleri yere ulaştır. Şimdi de, bana bu kızın babasını bul.

Mehmed, Yezid'i buldu ve onu Ali'ye getirdi. Deminden beri hiç bir şeyle ilgilenmiyen bu adam ağlıyarak geldi. Hazret-i Ali ona da tâziyet etti. Sonra, ona:

—Medîne'deki evimiz, dedi, sizindir. Bize misafir olmayı kabul ederseniz memnun oluruz.

Daha sonra Ali herkese vedâ etmiş, atına binmiş ve Medîne'ye dönmüştü.

Cenaze hazırlanmış ve erkenden gömülmüştü. Bundan sonra kâfile Medîne'ye hareket edecekti. Mehmed, Leylâ'nın babasına yaklaşarak, onları Hazret-i Ali'nin konağına götüreceğini söylemiş, fakat Yezid teşekkür etmiş, Medîne'de yerleri bulunduğunu ve oraya yerleşeceklerini anlatmış, orasının Zevra'ya yakın olduğunu ilâve etmişti.

Mehmed bu cevaptan memnun olmamıştı. Onlar başka bir yere giderlerse belki onların izini kaybederdi. Halbuki kendisi, bu genç kızla çok ilgilenmişti. Ve ondan uzak kalmak istemiyordu. Yezid'in verdiği cevap bu arzuyu tatmin etmedi. Mehmed onları zorla Hazret-i Ali'nin evine götüremezdi. Onun için:

— Pekâlâ, dedi. Fakat bizi gönülden çıkarmayınız. Bir işiniz düşer veya müşkülünüz olursa, bizi hatırlayınız.

Yezid:

—Biz, dedi, sizden gördüğümüz iyiliği unutamayız. Bir ihtiyacımız olursa size müracaat eder, lûtfunuzdan istifade ederiz.

Mehmed yerinden kalkarak Yezid'e vedâ etmiş, ondan sonra Leylâ'ya dönmüş, ona da: "Allahaısmarladık", demiş, ve atına binerek Medîne yolunu tutmuştu.

Mehmed gittikten sonra Yezid, adamlarına hazırlanmalarını emretmiş, onlar çadırları sökmüş, denkleri bağlamış, develerin sırtına yüklemiş, sonra Medîne'ye hareket etmişlerdi. Leylâ, Medîne yolunda ilerlerken bir akşam önceki maceralarını hatırlıyordu. Onun dün gece gördükleri neydi?... O kalabalıklar, münâkaşalar, gürültüler, nutuklar, onun beyni içinde uğulduyordu. Kâfile, Medîne'nin su toplama yeri olan Ahcar-ı Zeyd mevkiine

vardığı zaman aynı kalabalıkla karşılaşmıştı. Herkes konuşuyor ve bağırıp çağırıyordu.

Kâfile ilerlemiş, nihayet Mescidin arkasında güçlü bir sur ile çevrilmiş olan büyük konağa varmıştı. Konağın büyük kapısı kapalı idi ve muhâfızların gözetimi altında idi. Burası devlet reisi Hazret-i Osman'ın konağı idi. Kâfile bu konağı geçmiş, ona bitişik bir kapının önünde durmuştu. Bütün gece uyku uyumıyan Leylâ, son derece yorgundu. Vâlidesinin ölümü onun mâneviyatını tüketmiş, yorgunluk onun sinirlerini yıpratmıştı.

Kâfile durduktan sonra hepsi binitlerden inmişler, içeride Mervan tarafından karşılanmışlardı. Mervan, o devrin en seçkin sîmâlarından biriydi. O, Hazret-i Osman'ın kâtibliğini yapıyordu.

Leylâ'nın babası ona doğru ilerlemiş, nereden geldiğini ve kimler tarafından tavsiye edildiğini, daha sonra da akşamı Kuba'da geçirdiklerini ve kızı ile birlikte geldiklerini söylemişti.

Mervan, onlara iyi davranmış, onlara tâziyetlerini söylemiş, sonra Leylâ'yı alarak harem tarafına götürmüştü. Evin kadınları toplanarak genç misafiri karşılamış, onu istirahat etmesi için bir odaya yerleştirmişlerdi.

Leylâ, Mervan'ın da dikkatini çekmişti. Bu ne güzel, ne vakûr ve ne canlı bir kızdı? Acaba bu kız ona varmaz mıydı? Genç Mervan'ın, kızı görür görmez aklından geçen ilk düşünce buydu.

Hazret-i Osman'ın evi içinde telâş vardı... Mısırlılar ile arkadaşlarının gece geri dönerek Hazret-i Ali'nin evinde toplandıkları ve bir takım iddialar ileri sürdükleri şehirde yayılmış, bu şâyialar türlü türlü düşüncelere sebebiyet vermişti. Esasen müfsidler de şehre girmişler, durumu kendi arzularına göre yorumlayarak herkese öylece telkin etmişlerdi.

Şehirde yayılan şâyialara göre, Hazret-i Ali, Mısırlıların görüşlerini kabul ederek onlarla beraber olmuş, onların başına geçerek hükûmet ve devlet aleyhinde hareketi kabul etmişti. Çünkü Hazret-i Osman'ın ahdini bozduğu, onun nazarında da gerçekleşmişti. Hükûmet bütün bu şâyiaları haber alıyor ve onları Hazret-i Osman'a bildiriyordu. Hazret-i Osman bu haberleri aldıktan sonra geceleyin Hazret-i Ali'nin evine gitmiş, onu uyandırtmış ve onunla konuşmuştu.

Hazret-i Osman, Hazret-i Ali'ye şu sözleri söylemişti:

— Amcazâdem, sen benim en yakın akrabamsın, senin üzerinde büyük bir hakkım vardır. Bu adamların sana niçin geldiklerini bana anlat, çünkü şehirde türlü türlü şâyialar dalgalanıyor. Hakikati senden öğrenmeye geldim.

Hazret-i Ali cevap verdi:

— Onlar yolda bir adama rastgelmişler, ondan şüphe ederek yakalamışlar, üzerini aramışlar, senin mührünü taşıyan bir mektubu bulmuşlar. Mektupta, onların Mısır'a varır varmaz başlarında bulunan adamların katli, ötekilerin hapsi emrolunuyor. Bundan dolayı hemen geri dönmüşler ve senden intikam almayı planlamışlar.

— Sen, benim böyle bir mektup yazacağımı ümit eder misin?

— Hayır, ümit etmem, bundan dolayı mes'eleyi araştırmak için ısrar ettim.

— Onlar ne dediler?...

— Onlar, hiç durmadan intikamdan bahsettiler ve beni kendi taraflarına almak için uğraştılar.

— Ali, vaziyet çok ciddidir. Bir kere, ben böyle bir mektup yazmadım. Buna yemin ederim. Bu adamların maksadı hayırlı değildir. Bunları defetmenin yolu nedir? Onu söyle?..

— Ben, onları başımızdan defetmek için elimden gelen her şeyi yapmaya hazırım.

— Pekâlâ, ben sana sabahleyin en büyük şahsiyetlerden meydana gelen bir heyet göndereceğim. Sen, onlarla birlikte hareket eder, bu adamlarla görüşürsün. Onlara, buradan çıkıp gitmeyi tavsiye edersin. Bir istedikleri varsa, onu da benim adıma kabul edersin. Bunu yapar mısın?...

— Yaparım...

Bunun üzerine Hazret-i Osman evine dönmüş, Mehmed İbn-i Mesleme, Said İbn-i Zeyd, Cübeyr, Hakem, ve onların âyarında 30 kişiye haber göndererek, onların erkenden Hazret-i Ali ile birlikte hareket ederek Mısırlılar vesâire ile konuşmalarını ve onları geri döndürmelerini emretti.

Emevîlerden Mervan, Said İbn-i Âs gibi başlıca ileri gelen şahsiyetler de bu heyetin içindeydi.

Heyet sabahleyin Hazret-i Ali'nin evinde toplanmış, onunla müzâkere etmiş, sonra onunla birlikte hareket etmişti. Bunlar Mısırlıların bulundukları mevkiye giderek onlarla konuşmuşlar, onların şikâyetlerini dinlemişler, sonra onlara cevap vermişlerdi. Heyet adına Hazret-i Ali ile Mehmed İbn-i Mesleme konuşuyorlardı.

Müfsidler bu heyeti gördükten sonra Medîne halkının hükûmetle beraber olduğunu anlamışlardı. Çünkü heyet bütün Medîne halkını temsil ediyordu. Onlara karşı koymak kolay değildi.

Müfsidler, Medînelileri kandırmak istediler ve onlara baş eğer gibi göründüler. Onların heyete verdikleri cevap şuydu:

— Mâdem ki bizim geri dönmemizi istiyorsunuz; biz de size güvenerek ve sizin yardımınıza ve sözünüze itimat ederek geri döneceğiz. Fakat bir zarara uğrarsak, siz mes'ûl olursunuz. Lâkin, bizden yana müsterih olunuz.

Heyet de geri dönerek Hazret-i Osman'a durumu bildirmiş, o da bu neticeden memnun olmuştu.

Heyete refakat eden Mervan, heyetle birlikte Hazret-i Osman'ı görerek durumu ona bildirdikten sonra, konağın içinde dolaşırken kendisine misafirlerin geldiği haber verilmiş, Mervan onları karşılamak için koşmuş, Leylâ'nın babası Yezid ile Leylâ'yı görmüş ve onları kabul etmişti. Mervan, Leylâ'yı harem dairesine teslim ettikten sonra onun babasını kabul etmiş, onun Medîne'yi bu sıralarda ziyaretinin maksadını anlamak istemiş, Yezid de Mervan'a maksadını anlatmıştı:

— Efendimiz, kerimem câriyeniz yetişti. Mısır'da, Şam'da sâdâttan birçok zevât ona talip oldular, fakat merhûm vâlidesi Medîne'de yerleşmek istediği için onu burada evlendirmek ve burada kalmak istiyordu. Ben de hayatımı burada geçirmek ve efendilerimize hizmet etmek istediğim için bunu kabul ettim. Artık sizin civarınızdan ayrılmak istemeyiz.

Mervan bu sözleri dikkatle dinledi. Sonra:

— Pekâlâ, dedi, arzunuz, inşâAllah gerçekleşir.

Bu cevap, Yezid'i son derece memnun etmişti. Çünkü Mervan'ın, kızına ne kadar dikkatle baktığını ve ona karşı ne kadar iyi davrandığını gözünden kaçırmamıştı. Şayet kızı, Mervan'ı hoşnut ettiyse, devlet kuşu başına konmuştu. Bundan sonra her

şey onundu. Çünkü Mervan devletin en ileri gelen şahsiyetlerinden, aynı zamanda en zengin ve muteber kişilerden biriydi.

Yezid bu hülyalara dalıyorken Mervan kalkmış, içeri girmiş, ve Hazret-i Osman'ın zevcesi Nâile tarafından kabul olunmuştu. Nâile çok dirâyetli bir kadındı. Mervan'ın bazı taşkınlıkları onun hoşuna gitmez, bundan dolayı birçok fikirlerini tenkit eder ve Osman'ın ona fazla güvenmemesini sağlamaya çalışırdı.

Son günlerin bütün buhranlarını derinden yaşıyan Nâile durumun son safhasını öğrenmek istiyordu. Bundan dolayı Mervan'ın ziyaretini memnuniyetle karşılamış, ondan bilgi almıştı. Fakat bu bilgi onu tatmin etmemişti. Bu akıllı kadın işin bu kadarla bitmiyeceğini hissediyor ve durumun daha önemli tedbirlerin alınmasını icap ettirdiğini anlıyordu. Mervan onu teskin etmek için:

— Merak etme hala, dedi, biz derhal bütün ordu kumandanlarını davet edecek ve müfsidlere karşı koyacağız.

— Fakat onlar ne zaman gelecek, ne zaman bize yardım edecekler?...

Mervan bu düşünceyi küçümsemiş, kadını teskin, daha doğrusu kendi maksadını temin için şu sözleri söylemişti:

— Halacığım, vaziyet o kadar emindir ki, bugün senden bir kızı istemeni rica edeceğim.

— Tam da vaktini buldun Mervan!

— Benim bu davranışım, durumda hiçbir tehlike olmadığını göstermeye yeterli değil mi?...

— Sen durumu bırak da maksadını anlat... Sana kimi istiyeceğim?

— Bugün bize bir misafir geldi. Emevîlerden Yezid. Onun Leylâ adında çok güzel bir kızı vardı. İkisi de yanıbaşımızdaki evde bulunuyorlar. Bu kızı görüp bana istemeni rica ediyorum. Sen Leylâ'ya, benim kendisine talip olduğumu söylersen, muhakkak ki sizin sözünüzden çıkmaz. Esasen babası da onu evlendirmek maksadı ile buraya getirmiş. Bana bu iyiliği yaparsan, ben de senin hiçbir emrinden çıkmam.

Nâile, Mervan'ın bu arzusunu uygun görmüş, onu bırakarak dışarı çıkmış, kızın babası, Yezid'i görerek ondan kızını istemişti.

Mervan'ın Leylâ'yı istemesi Yezid için en büyük nimetti.

Yezid yerlere kapanarak ve türlü türlü dalkavukluklar yaparak bu arzuyu kabul ettiğini bildirmiş, bu yüzden kızın muvafakatini almaktan başka bir şey kalmamıştı.

Leylâ birkaç saat dinlendikten sonra uyandığı zaman babasını yanında görmüş, babası onu öpmüş, onu bağrına basmış, sonra anlatmıştı:

— Kalk, kızım hazırlan, bizi Hazret-i Osman'ın zevcesi Nâile kabul edecek.

Leylâ hemen kalkmış, giyinmiş, dışardan gelen bir adam Nâile'nin, Leylâ ile babasını beklediğini söylediği için, ikisi de hemen oradan çıkmış, biraz ilerledikten sonra önlerine bir câriye düşmüş, onları bir kapıdan geçirerek Osman'ın asıl konağına sokmuştu. Bir avludan geçerek konağa girmişler, bir çok kadın tarafından karşılanmışlar, nihayet Nâile'nin odası önünde durmuşlardı.

İçerden verilen müsaade üzerine Leylâ ile babası içeri girmişler ve kendilerini muhteşem bir kadının karşısında görmüşlerdi. Nâile, boylu, boslu bir kadındı. Sırtında o zaman san'atının vücûda getirebileceği en kıymetli elbiseler vardı. Elbiseler işlemeli ağır ipektendi. Bundan başka Nâile, altınlar ve incilerle süslenmişti. Nâile, Leylâ'yı bir vâlide gibi kabul etmiş, onu kucaklamıştı:

— Safâ geldin sevgili kızım, diyerek vâlidesinin vefâtından dolayı tâziyetlerini bildirmişti

Bu tâziyet Leylâ'nın kederini tazelemiş, kızcağız ağlamaya başlamış, fakat Nâile onu teskin etmiş, ona:

— Beni bundan böyle ana bil, demiş. Leylâ sükûnet bulmuştu. Bundan sonra Nâile:

— Yemek hazırlansın! diye emir vermiş, o zamanın âdetine göre sofralar kurulmuş, yemekler getirilmiş, bir iki gündür ağzına bir lokma ekmek koymıyan Leylâ, Nâile'nin ısrarı ile biraz yemek yemiş, ondan sonra ikisi bir sürü mes'eleler hakkında sohbet etmişlerdi.

Leylâ'nın, Nâile üzerinde bıraktığı etki çok iyi idi. Bu kız güzel olduğu gibi, güzel konuşmayı bilir, aydın bir kızdı. Bundan dolayı, bu kız emîrlerden birinin zevcesi olursa, onun yüzünü ağartırdı.

Nâile, Mervan'ın arzusunu açmak istemiş, fakat Leylâ'nın kederindeki ciddiyet buna engel olmuştu. Nâile bu işi başka bir zamana bırakmayı daha uygun görmüş, onun için Leylâ'yı evini gezmeye dâvet etmişti.

Hazret-i Osman'ın bu sırada konağı hakikaten seyredilmeye değer bir halde idi. İran şehinşâhlarının saraylarından, Suriye ülkesinden getirilen nefîs eşyanın birçoğu burada idi. Bunların içinde çok kıymetli halılar, murassa silâhlar, taçlar, tahtlar, bir yığın mücevherler vardı. Mücâhidlerin ve fâtihlerin en uzak memleketlerden getirdikleri san'at hârikaları ve harp ganimetleri burada idi. İmparator Herakliyos'un kalkanı, İran şâhının murassa tâcı, murassa elbiseleri, Hakanın kalkanı, Hind kralı Doher'in silâhları, Arap kralı Nûmân'ın kılıçları burada idi.

Nâile, onları birer birer gösteriyor, her birinin hangi vak'ada ele geçtiğini anlatıyor, Leylâ bu ilginç açıklamaları zevkle dinliyordu. Fakat, bütün bu eşyanın üst üste yığılmasından, buraya ansızın getirildikleri anlaşılıyordu. Leylâ bunun sebebini öğrenmek istedi ve sordu:

— Bunlar neye düzenli bir şekilde yerleştirilmemiştir?

— Çünkü bunlar Beytülmâl'indir.

— O halde buraya geçici bir zaman için getirilmişler...

— Evlâdım, şehre birtakım şüpheli adamlar geldi. Bunların Beytülmâl'i soymalarından korktuk. Onun için bunların burada muhafazasını daha uygun gördük. Hakikatte bunlar, bu eve âid değildir.

— İsâbet olmuş.

İkinci bir odada, bir sedir üzerinde altından dökülmüş bir kısrak duruyordu. Eğeri altından, üzerindeki adam gümüştendi. Bu heykelin her tarafı yakutlar, zümrütler ve incilerle işlenmişti. Bu heykelin yanında gümüşten dökülmüş bir deve görülüyordu. Bunun üzerinde de bir adam oturuyordu. Deve ile üstündeki adam da birçok mücevherlerle süslenmişti.

Bütün bunlar da mücâhidlerin getirdikleri ganimetlerdendi. Nâile, bu hayret edilmeye değer heykelleri Leylâ'ya gösteriyorken anlatıyordu:

—İran'ın başkenti olan Medâyin fethine iştirak eden kumandanlarımızdan biri bana nakletmişti. Askerlerimiz Kisrâ'nın

büyük salonuna girdikleri zaman onun baş köşesinde bir sedir, sedirin üzerinde bir taç görmüşlerdi. Sedirin üzerinde altın renginden iki sütûn duruyordu, sütûnlardan birinin tepesinde at ile üzerindeki adam, diğer sütunun üzerinde deve bulunuyordu. İranlılar mağlûp olarak kaçıyorken bunları sökmüşler, yanlarında alıp götürmek istemişler, fakat takip esnasında bunların hepsi askerlerimizin eline geçmişti. (20)

Bu temâşâ Leylâ'yı iyiden iyiye açmıştı. Burası akıllara hayret verecek, kıymetli eşya ile dolu idi. Leylâ onları seyrettikten sonra Nâile'ye vedâ etmiş ve dışarda bekleyen babası ile birlikte geri dönmüştü.

Mervan onun geri döndüğünü gördükten sonra Nâile'nin yanına giderek niteceyi öğrenmek istedi. Nâile, ona:

— Seni tebrik ederim, dedi, Mervan, çok güzel, çok iyi, çok terbiyeli bir kız seçmişsin.

— Demek ki beğendiniz hala?

— Çok beğendim!

— Kendisi ile konuşabildiniz mi?

— Hayır, fakat acelesi ne?.. Kız, annesinin mâtemi ile yanıyor. Önce onun bu acısını hafifletelim. Ondan sonra işin gerisini tamamlarız.

— Çok güzel, fakat ben onu babasından istedim.

— Râzı oldu mu?,.

— Evet! Şimdi yalnız kızın gönlünü yapmak lâzım. Bunu da senden bekliyorum halacığım.

— Peki, yalnız sabret! Ben yarın Leylâ'yı çağıracağım ve onun, yanımda ikâmet etmesini istiyeceğim. Ondan sonrası kolaydır.

Nâile, Leylâ'yı hakikaten sevmiş ve onu yanına almaya karar vermişti.

Ertesi gün Nâile erkenden kalktı, Leylâ'nın ikâmet ettiği yere gitti. Leylâ odasında yatıyordu. Nâile içeri girmek istemedi. Fakat Leylâ'nın sevimli ve güzel yüzü onu cezbetti. Nâile ses çıkarmadan ilerledi. Genç kız, derin bir uykuya dalmıştı. Leylâ, başını kollarından birine dayamış, yeni doğan güneş ışıklarını

20) İbn-i Haldûn tarihi.

onun yüzüne sermişti. Nâile, bu uyuyan güzelliği seyretti. Yüzünden canlı bir sıhhat fışkırıyordu. Leylâ'nın boynunda altın bir zincire takılı muska gibi bir şey sarkıyordu.

Leylâ, etrafında bir deprenme hissederek gözlerini açtı. Nâile'yi gördü. Hemen kalktı. Saçını başını düzeltti. Onu hürmetle selâmladı.

Leylâ'nın boynundaki muska, Nâile'yi çok ilgilendirmişti. Çünkü, o zaman Müslümanlar arasında böyle bir âdet yoktu. Bu âdet hıristiyanlar arasında yaygındı. Nâile'nin babası evvelce hıristiyan olduğu için Nâile, hıristiyanların âdetlerini biliyordu. Onun için Leylâ'ya sordu:

— Kızım, boynundaki muska nedir?

— Onu ben küçüklüğümden beri taşırım. Vâlidem onun Mısır fethi sırasında babamın eline geçtiğini söylerdi.

— Demek ki, senin baban Mısır fethine iştirak eden mücâhidlerdendi?

— Evet!

— O halde baban Yezid değil mi?

— Zannetmiyorum! Vâlidem bana bu mes'eleyi anlatmamış olmasına rağmen asıl babamın Mısır fethi sırasında öldüğünü öğrendim.

— Adını biliyor musun?

— Onu bir defa vâlidemin ağzından duydum. Adı Üneys imiş.

— Anladım! Kızım, senin baban büyük bir adamdı. Hazret-i Peygamberi görmüş, O'na arkadaşlık etmiş asîl ve muhterem bir zât idi.

— Kendisini gördünüz mü?

— Görmedim kızım, fakat burada onu tanımayan, ona rahmet okumayan hiç bir kimse yoktur. Senin, Üneys gibi bir adamın kızı olman, senin itibarını arttırır. Senin en seçkin gençlerden biri ile evlenmeni sağlar. Esasen ben, senin Yezid gibi çirkin bir adamın kızı olmadığını anlamıştım.

Leylâ ile Nâile konuşuyorken dışarda bir patırtı koptu. Nâile ayağa kalktı. Kapıya koştu ve orada Leylâ'nın baba dediği Yezid ile karşılaştı. O'na:

— Ne var? dedi.

Yezid birdenbire kendini topladı:

— Bir şey yok efendimiz! dedi, yalnız demin dışarı çıkmıştım, geri döndüğüm zaman evin muhasara altında olduğunu gördüm. İçeriye güçlükle girdim.

— Bu adamlar ne istiyorlar?

— Anlıyamadım, efendim.

Nâile hemen oradan çıkarak kendi dairesine koştu, Leylâ da onu takip etti. Nâile, dairesinin sokağa bakan tarafına gitti ve dışarıya baktı. Dışarısı, mahşer gibi idi. Büyük bir kalabalık silâhları ile, atları ile konağı sarmıştı.

Nâile'nin yüzünde bir damla kan kalmamıştı. Herhalde konağı muhâsara eden bu adamların niyetleri iyi değildi. Burada bulunanların hepsi büyük bir tehlike geçiriyorlardı.

Nâile vaziyetin vahim olduğunu anlamış, fakat cesâretini kaybetmemişti. İkisi de dışarsını seyretmeye devam ettiler. Konağın kapısı önünde duran birkaç kişi içeri girmek istiyor, onların girip girmemeleri hakkında şiddetli münâkaşalar oluyordu. Birtakım adamlar onların girmemesi için bağırıp çağırıyor, başkaları da onların girmeleri için çalışıyordu.

İtişme, kakışma neticesinde kapının önü açılmış, girmek isteyenler içeri girmişlerdi. Gelenler Medîne'nin en büyük ve en muteber emîrleriydi... Onların maksatları, bu duruma bir son vermek için Hazret-i Osman ile görüşmekti. Müfsidlerin bir kısmı onların içeri girmesini istemiyordu. Çünkü onlar içeri girerlerse, Hazret-i Osman'dan alacakları tâlimât dairesinde hareket eder; ona kuvvet sağlamaya çalışır, belki de işlere başka bir yön verirlerdi.

Onların mukavemet görmelerinin sebebi bu idi. Bu zevât içeri girdikten sonra doğrudan doğruya Hazret-i Osman'ın yanına gitmişler, onunla görüşmüşlerdi.

Nâile durumu çok merak ettiği için Leylâ'yı elinden tutarak başka bir odaya götürdü. Burası Hazret-i Osman'ın odasına bitişik idi. İçerde konuşulan sözler buradan duyuluyordu. İçerde Hazret-i Osman'la konuşanlar Ali, Talha ve Zübeyr idiler. Konuşulan mes'ele çok ciddî idi.

Hazret-i Osman müfsidlerin niçin geldiklerini ve ne istediklerini sormuş, Hazret-i Ali, ona şu cevabı vermişti:

— Biz bu adamları defetmek için elimizden gelèni yaptık, onlar bir takım bahaneler bulup geri dönüyor; şimdi de senin iş başından çekilmeni, yahut senin hal' edilmeni istiyorlar.

— Sebep nedir?...

— Onları çağırtmak ve bunu kendilerinden sormak daha doğru olur.

Hazret-i Ali ayağa kalktı, kapıya gitti, birkaç kişiyi çağırdı ve içeri aldı. Onların başında İbn-i Adis adında biri vardı. Hazret-i Osman onlara sordu:

— Ne istiyorsunuz? Neden gidip gelip duruyorsunuz; maksadınız nedir?..

Müfsidler adına İbn-i Adis cevap verdi:

— Biz Mısır'dan seni öldürmek niyeti ile çıktık, buraya geldik, senin sözlerini dinledik, ve geri dönmek için hareket ettik, yolda senin bir adamını yakaladık, üzerini aradık. Bir mektup bulduk, mektupta bizim katlimizi emrediyordun. İntikamımızı almak için geri döndük!

Hazret-i Osman bu sözleri dinledikten sonra cevap verdi:

— Ben, sizin katlinizi emreden bir mektup yazmadım. Bu yalandır!

— Nasıl yalan olur? Biz bu mektubu Ali'ye gönderdik, mühürünüz üzerinde idi. Siz, bizden kurtulmak için bu hileye başvurdunuz!

İbn-i Adis'in bu cüretkârâne sözleri toplantıda hazır olanların hepsini rencide etmişti. Hazret-i Osman itidalini muhafaza ederek cevap verdi:

— Ben sizin leh veya aleyhinizde bir şey yazmadım, buna yemin ederim. Bu mektup uydurmadır!

Fesadçı adam cür'etini artırdı:

— O halde, sizin adınıza mektuplar yazılıyor da sizin haberiniz olmuyor! Bu da senin aczine işâret eder. Bu derece zayıf ve âciz olan bir adamı hal' etmek zaruridir! Onun için sen kendin bu işten çekil, yoksa biz seni atarız! Biz, seni hal' etmeden yahut öldürmeden yahut bu yolda ölmeden geri dönmeyiz!

Hazret-i Osman itidalini muhafaza etmekte devam etti ve cevap verdi:

— Bu senin dediklerinin hiç biri de doğru değildir. Biz, size şikâyetlerinizle ilgileneceğimizi söyledik. Siz, bize bir mektup hikâyesi ile geri döndünüz. Bu mektubun aslı olmadığını söyledik; bize inanmanız icap eder. Biz yalan söylemeyiz. Diğer hususlara gelince, onları söz konusu etmek size düşmez. Bu işler sizi ilgilendirmez!

Bunun üzerine Hazret-i Ali ayağa kalkmış, bu adamları önüne katmış ve onları dışarı çıkararak geri dönmüştü.

Osman, Ali, Talha ve Zübeyr vaziyeti muhakemeye başladılar. Sözü Hazret-i Osman açtı:

— Bunların ne dediklerini duydunuz, maksadlarını öğrendiniz, buna karşı ne dersiniz?

Önce Hazret-i Ali cevap verdi:

— Bunların maksadları çok kötü! Bunları başınızdan defetmek lâzım. Buna bir çâre bulalım. Yoksa bu adamlar, dediklerini yapmaya kalkarlar ve o zaman iş berbat olur.

Hazret-i Osman kendisinin ölüm ile tehdid edilmesinden dolayı çok müteessir oluyordu, onun için Ali'nin sözlerine şu cevabı vermişti:

— Bu adamlar beni ne diye öldürecekler?.. Adam öldürmek için bir sebep ister. Ben dinimden irtidâd etmedim, katli gerektirecek hiç bir cinâyet işlemedim. Şerefli bir kadının ırzına tasallut etmedim. O halde, bu adamlar beni nasıl öldürebilirler, yahut beni öldürmeyi nasıl isterler?..

Hazret-i Osman'ın bütün bu dedikleri doğru idi. Ali, Talha ve Zübeyr bunları tasdik ettiler. Onun katlini gerektirecek hiç bir suçu yoktu. Hazret-i Ali şu fikri ileri sürdü.

— Siz gene kalkınız, onlarla yüzyüze konuşunuz. Onları tatmin ediniz.

Hazret-i Osman:

— Peki, dedi, ben hiç bir zaman onlarla karşılaşmaktan endişe etmem, fakat görüyorsunuz ki bu adamlar sözden anlamıyor, bizden söz aldıkları halde sözümü ayak altına almak istiyor ve beni tehdid etmeye cür'et ediyorlar. O halde, bir kere durumu

aramızda açıklığa kavuşturalım. Benim aleyhimde söylenecek bir söz, benim idaremden sorulacak bir hesap varsa, onu siz söyleyiniz ve siz sorunuz.

Hazret-i Ali cevap verdi:

— Bizim, sizden sorulacak bir sualimiz yoktur. Şimdi maksad bu dertten kurtulmaktır. Bunun için sen kalk ve bu adamlarla konuş, onlara nasihat et. Onlar, nedense gün geçtikçe şımarıyor ve idare edilemeyecek bir duruma geliyorlar. Haydi kalkalım.

Hazret-i Osman ile arkadaşları kalktılar, kalkarken Osman şu sözleri söylüyordu:

— Ben söz dinlerim ve benim yüzümden herhangi bir hâdisenin olmasını, bir tek kimsenin kanı dökülmesini istemem.

Bitişik odadaki iki kadın bütün bu konuşmaları takip ediyorlardı. Onlar odadan çıkarken Nâile, Leylâ'ya:

— Gel, dedi, biz de Hazret-i Osman'ın sözlerini dinleyelim. Şurada onun duracağı yere bakan bir pencere vardır. Oraya gidelim ve söyliyeceği sözleri oradan dinliyelim.

Hazret-i Osman, bütün kalabalığa hâkim olan bir noktada durmuş, ve nutkunu irâd etmişti:

— Ey insanlar! Hepiniz de bilirsiniz ki, Ömer'in irtihâli üzerine ümmet, Allah'tan şunu niyâz etti: "Yâ Rabbî, en hayırlımız kimse, bizi onun etrafında topla!" Acaba o zaman bu niyâz kabul olunmadı mı? Gene o zaman bu iş meşveretle halledilmişti ve ben meşveret neticesinde iş başına gelmiştim. Acaba siz bunun aksini iddia edebilir misiniz?.. O halde, bu durum neden ileri geliyor?.. Sizler katilden dem vuruyorsunuz. Bunu gerektiren sebep nedir? Hepiniz bilirsiniz ki, bir adamı öldürmek için kuvvetli sebepler lâzımdır. İmândan sonra irtidad etmiş, evlilikten sonra bir kadının nâmûsuna tasallut etmiş, yahut haksız yere bir kimseyi öldürmüş değilim ki, benim katlimden söz etmeye imkân olsun. Siz, bana kılıç kaldıracak olursanız, o kılıcı kendi boynunuza çevirmiş olursunuz. Çünkü, benden sonra ihtilâftan kurtulamazsınız. Fakat, sizin bir çeşit şikâyetiniz, yahut bizim herhangi bir kusurumuz varsa, biz şikâyetinizi araştırmaya, kusurumuzu telâfiye hazırız. Biz, bize gösterilecek kusurlarımızdan derhal geri dönmeyi en büyük vazife

biliriz. Bizi hak ve hakikate çevirecek insan kim olursa olsun, onun sözünü dinleriz. Onun için bana ileri gelenlerinizi gönderiniz, onlarla konuşalım ve sizi hoşnut edelim." (21)

Hazret-i Osman'ın sözleri derin bir sükût içinde dinlenmiş, herkes, risâlet devrinin en büyüklerinden olan bu vakûr ve mübârek adamın nutkuna birşey diyememişti.

Müfsidler nutuk irâd olunuyorken seslerini çıkarmadılar, onlar da herkes gibi dinlediler ve sustular. Nutku dinleyenler içinde birçoklarının gözlerinden yaş gelmişti.

Hazret-i Osman'ın kendisi de heyecanla, teessürle söylüyordu. Hazret-i Osman nutkunu bitirdikten sonra geri dönmüş, Ali, Talha, ve Zübeyr ona vedâ ederek ayrılmışlar, kendisi de biraz istirahat etmek için odasına doğru ilerlemişti. Nâile ve Leylâ onu karşılamışlar, Nâile, misafirini takdim ederek:

— Benim misafirimdir. Uğurlu bir misafir ki, onun geldiği gün problemlerimiz hallolundu.

Hazret-i Osman genç misafiri taltif etmiş, ona:

— Safâ geldin kızım, demiş, sonra yerine oturmuştu.

Leylâ'nın siyah giyinmesi Hazret-i Osman'ın dikkatini çekmiş, bunu zevcesi Nâile'ye sormuş, o da:

— İki gün evvel vâlidesini kaybetti. Sonra, babası ile birlikte komşularımıza yerleştiler.

— Başın sağ olsun evlâdım. Senin baban kimdir?..

— Emevî Yezid.

— Ne iş görür?..

— Şimdilik bir işi yoktur.

— Merak etme kızım, bir çâresine bakarız.

. 17

Hazret-i Osman fesadçıların adamlarını göndermelerini bekliyorken onun kapısı önünde başka işler dönüyordu.

Fesadçıların mâiyetinden birçokları yumuşamışlar, Hazret-i Osman'dan dinledikleri sözlerin etkisi altında kalmışlardı.

---

21) İbnül-Esir, Taberî ve İbn-i Haldun bu nutku naklediyor.

Fesadçıların reisleri bu kere de bu etkinin izlerini yok etmek istediler. Hazret-i Osman çekildikten sonra onların biri hemen kalktı, o da şöyle konuştu:

— Ey İnsanlar! Osman'ın dediklerini duydunuz, bunların çoğu saçma değil de nedir?!. Ömer'den sonra onun meşveretle seçildiği doğrudur. Fakat o hak yolunu bıraktı. Ve ortalığı fesada boğdu. Kendisi bir adamın ancak üç sebepten dolayı öldürüleceğini söylüyor. Fakat asıl öldürülmeye lâyık olanlar yeryüzünde fesad çıkaranlardır. Kendisinin fesad çıkardığında şüphe mi var? Biz bu fesadı ıslâh için geldiğimiz halde katlimizi emreden o değil mi?... Biz gene ona yalnız çekilmeyi ve işi ehline bırakmayı tavsiye ettik. Fakat o yerinden kımıldamak istemiyor, bizi tekrar aldatarak başından savmak, ondan sonra bizi birer birer avlamak ve mahvetmek düşüncesinde. Biz aldanmıyacağız. Onu mutlaka mevkiinden indireceğiz. Ondan sonra emniyet içinde gideceğiz...

Bu konuşma da dinliyenleri etkilemişti. Çünkü, orada toplananların hepsinin birer birer cezâlarını göreceğini söylemişti.

Bu nokta, orada birikenlerin hepsini ciddî bir endişeye düşürmeye kâfi idi.

Yapılacak iş, ağızdan ağza dolaşdığına göre muhasarayı şiddetlendirmek ve Osman'ı çekilmeye mecbur etmekti. Çünkü selâmet bu şekilde davranmaktaydı.

Bu suretle müfsidler, Hazret-i Osman'ın konağı etrafında kaldılar. Geceleyin Sebe' oğlu, en yakın adamlarını toplayarak onlarla müzâkere etti, durum nasıl yönlendirilecek ve nasıl sonuçlandırılacaktı? Sebe' oğlu toplantıyı açarken şu sözleri söyledi:

— Maksadımıza yaklaşmış bulunuyoruz. Medîneliler bizimle beraber değildir. Fakat bizimle mücâdele edecek vaziyette de bulunmuyorlar. Esasen onlar bizimle uğraşmak isteseler de Osman buna râzı olmayacaktır. Onun bütün emeli kan dökülmemesidir. Bu yolda kendi hayatı bile tehlikeye girse, o gene azminde sebat eder. Biz, Osman'ın çekilmesini istiyormuş gibi görünelim, fakat onu katletmenin yolunu bulalım! O zaman iş büyür ve karışıklık azamî dereceye varır. Bu işe kimi memur edelim?!..

Meymun oğlu cevap verdi:

— Bana kalırsa, bu işi Ebû Bekir'in oğlu Mehmed yapar. Çünkü Osman'a husumeti çok kuvvetlidir.

Sebe' oğlu buna itiraz etti:

—Mehmed bunu yapmayı kabul eder, fakat yapamaz. Osman, onu etkiler ve onu son dakikada bile başından savar. Onun için yalnız Mehmed'e itimad etmek kâfi değildir. Ona çok kuvvetli adamlar ayırmalıyız. Şayet o muvaffak olmazsa, onlar Osman'a hücum eder ve onu öldürürler. Mehmed'i getiriniz, onunla ben yalnız başıma konuşayım.

Meymun oğlu ile arkadaşları hemen çıkmışlar. Ali'nin evinde Mehmed'i bulmuşlar ve Sebe' oğluna getirmişlerdi. Sebe' oğlu, toy ve haris Mehmed'i kolaylıkla kandırdı. Ona dedi ki:

— Mehmed, senin ikbâle ermen için Osman'ın ortadan kalkması lâzım değil mi?

— Onun çekilmesi de kâfidir.

— Fakat bu adam çekilmez. Vaktimiz ise dardır. Yarın Şam'dan, Mısır'dan, Kûfe'den ve Basra'dan hükûmet kuvvetleri buraya gelirse bizim halimiz ne olur? Topumuz mahvoluruz. Er geç bizim Medîne'yi ele aldığımız her yerde duyulacak, ve bize karşı hareket başlıyacak, o zaman bizim bütün yaptıklarımız boşa gider. Sen de ikbâlden ebediyen mahrum olursun. Çünkü, senin de bizimle beraber olduğun ister istemez anlaşılacaktır.

— O halde ne yapalım?

— Bana kalırsa yapılacak iş, bu adamı ortadan kaldırmaktır. Bunu yapabilirsek hemen Hazret-i Ali'ye biat eder ve buradan kalkar gideriz. Yalnız bu işi yapacak adam lâzım. Kimi teklif edersin?

Bu sözler Mehmed'i korkutmuştu. Onun için Mehmed bir cevap vermedi. Sebe' oğlu devam etti:

— Mehmed! Biz iki şıktan biri karşısındayız. Ya kendimizi fedâ edeceğiz, yahut bu adamı! Geri dönersek onun kuvvetleri bizi takip edecek, bizi mahvedinceye kadar uğraşacak. Kalırsak, ona yetişecek yardım kuvvetleri bizi bitirecek. O halde tereddüde yer yok. Tereddüt bizi pusuya düşürür.

Bu sözler Mehmed'i yatıştırmıştı.

— Doğru söylüyorsun, dedi. Ben bu işi üzerime alırım. Bana itimat et.

— Pekâlâ! Mes'ele kalmadı. Haydi git ve ilk fırsatta bu işi bitir!

Mehmed kalkıp gitti.

Mehmed gittikten sonra Sebe' oğlu Mısır'da kazandığı adamların en ileri gelenlerinden Kuteyre, Sevdân ve Gâfikî'yi davet etti. Durumu başka türlü bir lisanla onlara da bildirdi:

— Siz, bugünden itibaren Mehmed'i takip edeceksiniz. Mes'elenin ancak Osman'ı öldürmekle halledileceği artık anlaşılmıştır. Mehmed, onu öldürmeyi kabul etti. Fakat Mehmed'in son dakikada zaaf göstermesinden endişe ediyorum. Bundan dolayı siz onu takip ediniz, onu yalnız bırakmayınız. Onun tereddüt ettiğini görürseniz, siz hemen harekete geçiniz ve bu işi bitiriniz! Bu adamı öldürmeden, yanından çıkmayınız! Bunu yapmaya hazır mısınız?..

Gâfikî sordu:

— Bu adamı öldürdükten sonra ne olacak?...

Sebe' oğlu cevap verdi:

— Peygamberin asıl vârisi iş başına geçecek, İlâhî hak, gâsıbların elinden kurtulacak, neticede biz de bu hareketimizde muvaffak olacak, onun semerelerini derlemeye başlayacağız.

Gâfikî, bu sözleri kabul etti:

— Peki, dedi, biz bu işi üstleniriz. Mehmed harekete geçer geçmez biz, birkaç adam daha alarak onu takip eder, bu işi yaparız. Sen müsterih ol!

Sebe' oğlu sordu:

— Yanınıza kimleri alacaksınız?...

— Kinane'yi alırız, Hamk oğlu Amr'ı alırız, İbn-i Ádis ve Ümeyr'i alırız.

Sebe' oğlu kabul etti. Bunların hepsi onun itimat ettiği adamlardı. Nihayet Sebe' oğlu, adamlarına son tâlimatı verdi:

— Hepiniz her dakika hazır olunuz! Bu işin uzun sürmesi bizim aleyhimizedir. Osman'ın valileri durumu haber alır almaz, ona yardıma koşacaklardır. Onlar, bizi burada yakalıyacak olurlarsa hepimizi kılıçtan geçirirler. O zaman pişman olmaya bile vakit bulamayız. Biz şüphesiz, bu yolda ölmeyi cana minnet biliriz. Fakat bir netice almadan, mukaddes hakları sahiplerine

vermeden ölürsek boş yere ölmüş oluruz. Hakkı sahibine verdikten ve yürüdüğümüz yolda muvaffak olduktan sonra ölmek, en büyük saâdettir. O halde dakika kaybetmeden vazifemizi yapalım ve gerisini mukadderâta bırakalım.

Gâfikî cevap verdi:

— Dediklerinizi sür'atle yapacağız. Siz buna emîn olunuz!

Sebe' oğlu sûikastinin son safhasını tertip ediyorken yalnız, Hazret-i Osman'ın katlini kasdetmiyordu. Bu cinayeti Ali'nin aşırı taraftarlığı ile tanınmış adamlara yaptırmaya gayret etmiş, buna da muvaffak olmuştu. Mehmed, Hazret-i Ali'nin en açık, en aşırı taraftarı idi. Bunu herkes biliyordu. Ötekilerin hepsi de Mısır'da öylece tanınmışlardı. Bunlar Medîne'ye geldikten sonra da kendilerini hep Ali taraftarı olarak göstermişler, öylece hareket etmişlerdi. Onun bu şekilde hareketten maksadı, Hazret-i Osman'ın katlini Hazret-i Ali'ye yüklemek ve bu suretle dahilî mücâdele kapısını hemen açmaktı.

Emevîler, Hazret-i Osman'ın, Hazret-i Ali taraftarlarının eli ile katlolunduğunu gördükleri zaman, bu cinayeti ona yükleyeceklerdi, ve Osman'ın intikamını ondan almak istiyeceklerdi. Asıl kargaşa o zaman başlıyacak, o zaman otuz, kırk senelik mücâdele ile vücuda gelen birlik, oluşan varlık, kurulan devlet, en müthiş buhrana uğrayacak, belki de yıkılacak ve onun kuruluşundan memnun olmıyan unsurlar özlediklerine kavuşacaklardı.

Dışarıda bu hâdiseler cereyan ediyorken Hazret-i Osman'ın evinde bir toplantı yapıldı. Medîne'de bulunan Emevîler, Mervan ile birlikte onun huzuruna gelmişler, durumu anlamak istemişlerdi. Nâile ile Leylâ da toplantıya katılmışlardı.

Onların hepsi Hazret-i Osman'ın o günkü nutkunu dinlemişlerdi. Mervan o nutkun aleyhinde idi. Toplantı başladıktan sonra Mervan söz istemiş ve fikrini söylemişti:

— Emîrü'l-Mü'minîn, bana konuşmak için müsaade ediyor musunuz?

— Söyle!

— Bana kalırsa siz bugün daha başka sözler söylemeliydiniz!

— Nasıl?..

— Siz kuvvetinizden emin olarak, bu adamlara zayıf olmadığınızı sezdirerek, hükûmetin onlarla uğraşabileceğini anlatarak, sözün kısası, kuvvetli olduğunuzu gösterecek sözler söyleyecektiniz. Halbuki siz, bizim onların lûtf ve merhametine muhtaç bir halde olduğumuz izlenimini verdiniz. Bu hareket onları şımartacaktır. Onların kabul edilmez şeyler istemelerine sebep olacaktır. Siz bugün söylediğiniz sözlerle kuvvetli bir durumda olduğunuzu göstermiş olsaydınız size zerre kadar itiraz edemezdim, halbuki öyle olmadı. Siz, onlara, ileri gelenlerinizi gönderiniz de konuşalım, dediğiniz halde onlar duruma hâkim olduklarını anladıkları için size hiçbir kimse göndermediler. Sizin sözlerinizi küçümsediler, ve muhasarayı şiddetlendirdiler. Çünkü siz, onların iddialarını kabul etmiş gibi davrandınız. Bu davranışınız, onlara kuvvet vermiş ve sizi zayıf düşürmüştür. Bu adamların nazarında hükûmetin zerre kadar haysiyeti kalmadı. Bir hükûmet hatâ bile etse hükûmet, haysiyetini ihlâl etmeden hatâsını tamir etmelidir. Aksi takdirde o hükûmet düşer, onun heybeti kalkar. Bu itibarla, sizin kapınızda dağ kadar adamlar toplanmışken söyliyecek sözleriniz bugünkü sözler değildi! (22)

Hazret-i Osman başını eğerek bu sözleri dinledi. Bu sözler esas itibariyle doğru idi. Mervan'ın hükûmet mefhumunu inceden inceye anladığını gösteriyordu. Bir hükûmet itibarını ihlâl etmeden hareket edecek olursa muvaffak olabilir. Fakat bir hükûmetin itibarı yok olursa, o hükûmette hayır kalmaz. O hükûmet kuvvetli de olsa, sonunda düşer. Mervan'ın anlatmak istediği bunlardı.

Hazret-i Osman düşündü, düşündü, ondan sonra Mervan'a baktı:

— Peki, sen ne tavsiye ediyorsun?

Mervan cevap verdi:

— Müsaade ederseniz, ben kalkar, bu ayak takımına söylenecek sözleri söylerim!

Hazret-i Osman, meclisinde oturanların yüzüne baktı, zevcesi Nâile konuştu:

---

22) Mervan'ın bu sözlerini İbnü'l-Esir tarihinde kaydeder. Cilt: 3, Sayfa: 69.

— Emîrü'l-Mü'minîn sözünü söylemiş bulunuyor, sözünden geri dönmek yakışmaz.

Mervan hiddetlendi:

— Hala, dedi, siz böyle işlerden anlamazsınız, bu gibi mes'elcler konuşulurken size susmak düşer!

Nâile susmadı, devam etti:

— Fakat Osman senin sözlerini dinleyecek ve deminki konuşmalarını bozacak bir şey söyliyecek olursa, o zaman bu haydutlar onu öldürmeye kalkarlar. Çünkü o zaman onun davranışlarında karışıklık, çelişki bulunduğu sâbit olur. Kapımızda duranların ileri sürdükleri iddialardan biri bu değil mi?.. Onlar, Osman'a; "Söz veriyor, başkaları bozuyor ve onun haberi olmuyor", diyorlar. Şimdi sen kalkar da onun deminki va'dlerini bozarsan, onların bu iddiasını doğrulamış olmaz mısın?

Nâile'nin bu sözleri de doğruydu. Müfsidler, Hazret-i Osman'ın onlara hayırlı va'dlerde bulunduktan sonra öldürülmeleri için emir verdiğini iddia ediyorlardı. Osman bu ithamı reddetmişti. Buna karşı Osman, deminki sözlerinden dönecek olursa, onların bu iddiası kuvvetlenirdi.

Nâile'yi, Leylâ destekledi:

— Efendim, dedi, amcazâdeniz Emîr Mervan'ın tavsiyesiyle hareket etmek doğru olurdu. Fakat, söz vermiş bulunuyorsunuz. Bu sözden dönmek doğru değildir. Şayet bu müfsidler sizin sözünüzü dinlemezler, başlarındaki adamları huzurunuza gönderip şikâyetlerini arzetmezlerse, o zaman Mervan'ın tavsiye ettiği hareket şekli doğru olur.

Leylâ'nın bu sözlerini herkes beğenmişti. Hazret-i Osman:

— Âferin, kızım, dedi. Çok dirâyetli bir kızmışsın.

Mervan da memnun olmuştu. Bu kız, onun zan ve tahmininden çok daha iyi, çok daha yüksek idi. Onu almaya teşebbüs etmekle ne kadar isabet etmişti. Mervan bunları aklından geçirmekle kalmadı. Leylâ'ya dönerek:

— Siz hakikaten en uygun çareyi buldunuz. Sizi tebrik ederim, dedi.

Nâile de iltifatını esirgemedi:

— Leylâ'nın meziyetlerini ilk keşfeden ben oldum, dedi, ve ayağa kalktı.

— Haydi kızım, dedi, biz gidelim.

Leylâ, Hazret-i Osman'ın ellerini öpmüş ve Nâile ile birlikte toplantı odasından çıkmıştı.

Vakit geçiyor ve dışarıdan gelmeleri beklenilen kimselerden bir iz görünmüyordu. Bir aralık Mervan kapıya kadar gitmiş, orada toplananlara bağırmıştı:

— Gidiniz, başınızda bulunanlara haber veriniz, geleceklerse gelsinler, gelmiyeceklerse bildirsinler, biz de ona göre hareket edelim!

Mervan kapının önünde beklemiş, fakat bir cevap alamamıştı. Müfsidlerin müzâkereye girişmek istemedikleri belli idi. Esasen onlar kararlarını vermiştiler, fakat onların verdiği karan ancak birkaç kişi biliyor, ötekileri aldıkları emre göre hareket ediyorlardı.

Mervan geri dönerek durumu Hazret-i Osman'a bildirdi. Onların içeri adam göndereceksleri yoktu. Hazret-i Osman:

— Biraz daha sabredelim, dedi.

Fakat Mervan bu fikrin aleyhinde idi. Bu adamlara karşılık görecekleri sezdirilirse, durum bambaşka bir şekil alırdı. Müfsidler o zaman ya korkarak giderler, yahut içlerinde sakladıkları ne ise onu belli ederlerdi. O zaman, ona göre tedbir alınırdı. Bundan dolayı onları bir kere yoklamak lâzımdı.

Mervan bu görüşlerini bir kere daha izah ettikten sonra Hazret-i Osman onun fikrini uygun buldu, ona:

— Git, dedi, bu adamları yokla ve bana mâlûmat getir.

Mervan konağın kalabalığa hâkim bir noktasına giderek toplananlara seslendi:

— Ey insanlar, dedi, burada işiniz ne? Yağmacılığa mı çıktınız, yoksa devleti elinize geçirmeye mi geldiniz?.: Defolunuz buradan! Defolmazsanız, başınıza hiç de hoşlanmıyacağınız işler gelecek! Sizin için en hayırlısı evlerinize dönmektir. Çünkü sizin, bizi mağlup etmenize imkân yoktur!

Mervan'ın bu şiddetli sözleri müfsidlerin tarafında bir karışıklığa sebep olmuştu. Onlar sürekli olarak Hazret-i Osman'ın yumuşak davranışlarıyla karşılaştıkları için bir mukâvemet görmeyeceklerine inanmışlardı. Mervan'ın bu sözleri işi değiştirmişti.

Demek ki Osman, yumuşak davranmayı bırakarak şiddet göstermeye karar vermişti.

Müfsidlerin reisleri bu durumdan kendi lehlerinde faydalanmak istediler ve doğrudan doğruya Hazret-i Ali'ye gittiler:

— Demin bize güzel va'dlerde bulunan, bizi huzuruna çağıran Osman, şimdi de bizi tehdit ettirdi. Geri dönmezsek bizi mahvedeceğini bildirdi. Görüyorsunuz ya, bu adamın hareketlerinde çelişki var, bir sözü bir sözüne uymuyor!

Bu konuşma Hazret-i Ali'nin tuhafına gitti, müfsidlerin reislerine sordu:

— Sizi tehdit eden kimdi?..

— Mervan!

— Ne dedi?

— Savuşmazsanız, sizi zorla defederiz! dedi.

— Siz, Hazret-i Osman'ın nutkunu dinledikten sonra ne yaptınız?

— Bir şey yapmadık!

— İçeriye birini göndermediniz mi?

— Kimi göndereceğimizi, ne istiyeceğimizi düşünüyorduk. Buna vakit kalmadan Mervan çıktı ve bizi tehdit etti. Görüyorsunuz ki, onların maksadı bizi öldürmektir. Biz sakin davrandığımız halde onlar bize karşı şiddet gösteriyor, bizi öldürmek istediklerini açıktan açığa söylüyorlar. Biz de karşılık vermek zorunda kalacağız.

— Demek ki Mervan, bizim bütün emeklerimizi boşa çıkardı. Siz durun da ben icabına bakayım.

Hazret-i Ali, hemen hareket etti. Doğrudan doğruya Hazret-i Osman'ın konağına girdi. Onunla görüştü:

— Biz bu adamları yatıştırdık, onlara gitmeleri için tavsiyelerde bulunduk. Tam netice alacağımız zaman Mervan işleri bozmuş. Buna neden müsaade ettiniz? dedi.

— İşi biz bozmadık, onlar bozdular!

— Nasıl?

— Biz haber gönderdik, "Adamlarınızı gönderiniz", dedik. Onlar aldırış etmediler. Kapımızın önünde biriken, çıkanlara girenlere karışan bu adamlar, ne gidiyor, ne de maksadlarını söy-

lüyorlar. Bu davranışlarından onların yumuşaklığımızı, şefkatimizi zaaf ve acz telâkki ettiklerini anladık. Buna karşı, çıkıp gitmelerinin haklarında daha hayırlı olacağını söyledik. Mes'ele bundan ibaret.

— Fakat Mervan'ın onlara çok sert sözler söylediği anlaşılıyor.

— Ne yapsın? Bu adamlara, geliniz diyoruz, gelmiyorlar; gidiniz, diyoruz, gitmiyorlar. Onlar her şeyi küçümsüyorlar. Bu, adamların gerçek düşüncelerini, ne yapmak istediklerini anlayamadık vesselâm!

— Fakat bir çare bulup onlardan kurtulmamız lâzım. Onun için siz, daha sabırlı davranmalı, Mervan'a çarçabuk kanmamalısınız.

— O halde siz bir çare söyleyiniz. Biz, sizin önünüzde onlara en güzel sözleri söyledik, en hayırlı va'dlerde bulunduk. Daha ne yapabiliriz?.

— Sabrederiz. Fakat Mervan gibi bir gence uymayız. Onların tecrübesi azdır. Sözlerini tartmadan söylerler. Onların halk nezdinde itibarları yoktur. Onlar sizi bir muzâyakadan kurtaramaz, bir müşkülden çıkaramazlar. İşi daha iyi idare etmek lâzımdır.

— Ali, bunların hepsi güzel. Sen bana bir yol gösterdin de ben kabul etmedim mi? "Teslimiyet göster!" dediniz." Peki," dedim. Bir netice çıktı mı?

— Çıkmadıysa tekrar görüşmemiz, durumu tekrar incelememiz ve ona göre bir karar vermemiz icap etmez mi? El birliğiyle hareket etmiş olsaydık, şüphesiz durum bambaşka olurdu. Bu adamların bize karşı bir diyecekleri kalmazdı. Halbuki siz, işi Mervan'ın aklına bıraktınız. Öyleyse bize hâcet kalmadı. Biz gidelim, siz de başınızın çaresine bakınız!

Hazret-i Ali bu sözleri söyledikten sonra kalkmış, ve hiddetli hiddetli dışarı çıkmıştı. O çıktıktan sonra, Nâile içeri girdi. Kocasına:

— Gördünüz mü? dedi. Mervan'ın aklıyla hareket hiç de doğru değilmiş!

Hazret-i Osman cevap verdi:

— Kancığım! Mervan ne yaptı ki? Bu adamların reislerini içeri çağırdı, gelmediler. Gelmeyince, onları tehdit etti. Bizim büsbütün zayıf olmadığımızı ihsas etmek istedi. Sen hakikati istiyor musun? Bu işte fikir, Mervan'ın fikridir. Yapılacak iş, bu adamlara karşı silâhlı bir kuvvet çıkarmak ve onları hemen dağıtmaktır. Bu mes'ele ancak bu şekilde hallolunabilir. Fakat, ben bunu yapamam. Kan dökmektense, kendi kanımın dökülmesini tercih ederim. Sen emin ol ki, Ali'nin bir çaresi olsaydı, onu çoktan söylerdi. O da ne yapılacağının farkında değildir.

Nâile bu sözleri derin bir endişe ve hüzün içinde dinledi. Sonra başını kaldırdı ve rica etti:

— Siz, gene Ali'nin gönlünü yapınız. O, buradan dargın çıktı. Onu çağırınız, yahut ona gidiniz.

Hazret-i Osman bu teklifi kabul etti:

— Peki, dedi, şimdi ona adam gönderirim. Gelmezse, kendim giderim.

Hazret-i Osman bir adam göndererek Hazret-i Ali'yi çağırttı. Fakat Ali gelmedi. Geceleyin Hazret-i Osman kalktı, komşularının kapısından çıktı ve Ali'nin evine gitti. Ona:

— Amcazâdem, dedi, beni bıraktın mı? Beni bu haydutlarla yalnız başıma mı bırakıyorsun?

Hazret-i Ali:

— Hâşâ! dedi, seni, ben nasıl bırakırım. Fakat sen, bizimle meşveret edeceğine, başkalarının fikirleri ve başkalarının düşünceleriyle harekete başladın.

— Canım, sen bu lafları bırak da düşündüğünü söyle. Teklif edeceğin bir tedbir var mı?

— Bilmiyorum! Bu adamlar yeniden coştular ve tehdit edici bir tavır aldılar. Onlara söz dinletmek çok zorlaştı.

— Ali! Dinle, ben bu işin bir anda nasıl yatıştırılacağını bilirim. Ben bu Medine halkını silâh taşımaya davet edersem hepsi bir anda silâha sarılır ve bu fesadı kökünden kaldırır. Fakat ben bizzat tehlikeye düşsem bile bu çareye baş vurmayacağım. Benim emrimle hiç bir Müslümanın kanı dökülemez. Onun için iyi düşün ve ona göre ne diyeceksen de! Yoksa benim hakkımı ödememiş olursun.

Hazret-i Ali düşündü. Nihayet konuşabildi:

— Durum çok karanlık!

Bunun üzerine Hazret-i Osman kalktı ve evine döndü.

18

Dışarda bu vak'alar cereyan ediyorken içerde başka mahiyette hâdiseler oluyordu. Leylâ odasına çekilmiş, düşünüyordu. Hâdiseler ona mâtemini unutturmuştu. Bir aralık onun kapısı çalınmıştı. Leylâ, kalkmış, kapıyı açmış, babasıyla karşılaşacağını zannederken karşısında Ebû Bekir'in oğlu Mehmed'i görmüştü. Bu; hiç beklenilmiyen ziyaret onu şaşırttı. Onun şaşkınlığını sezen genç:

— Korktunuz mu? dedi. Leylâ:

— Hayır, dedi. Bir emriniz mi var?

Bu sefer Mehmed şaşırmış, fakat birdenbire kendini toplamıştı:

— Beni, Ali gönderdi. Bir ihtiyacınız olup olmadığını sormamı emretti.

— Çok teşekkür ederiz. Bir ihtiyacımız yoktur.

— Babanız nerede?

— Bilmiyorum, dışarı çıkmış olacak, kendisini görmek mi istiyorsunuz?..

— Evet, onun da hatırını sormak istiyordum.

İkisi bu şekilde konuşurken telâşlı adımlarla yaklaşan biri son derece hiddetle bağırdı:

— Senin burada işin ne?

Mehmed geriye baktı, Mervan'ın gözleri ateş püskürüyordu. Mehmed pervâsızca cevap verdi.

— Ne karışıyorsun?

— Ne demek, burası bizim evimizdir! Sen, bizim evimizde bizden müsaade almadan kadınlarımızla konuşmaya nasıl cür'et ediyorsun? Ne utanmaz adamsın sen!

İki genç, ellerini bellerine uzatmışlar ve kılıçlarını sıyırmışlardı.

Leylâ durumun vahametini anlıyarak iki gencin arasına girdi.

— Ne yapıyorsunuz, Emîr Mervan? dedi. Biz bu genci iyi tanırız. Kuba'dan bizi o getirdi. Vâlidemin defninde bulundu. Bizim için bir çok zahmetlere girdi. Şimdi de bizim hatırımızı sormaya geldi. Onu böyle karşılamanız doğru değildir. Misafirin misafirine hürmet icap etmez mi?

Leylâ'nın sözleriyle Mervan'ın kılıcı yere indi. İki siyasî rakip misafire ikram kaidesine riayet ettiler ve kılıçlarını kınlarına soktular. Hattâ Mervan, yeni bir hâdiseye sebebiyet vermemek için çekilmiş, gitmişti. O gittikten sonra, Mehmed içini açtı. Ziyaretinin asıl sebebini anlattı:

— Leylâ, dedi, siz niçin buraya geldiniz? Burası tehlike içindedir. Geliniz, bize misafir olunuz. Bütün konak sizindir. Hiç bir hizmetinizden geri kalmayız.

— Çok lütûfkârsınız. Fakat biz iltifatla karşılanmış bulunuyoruz. Özellikle ev sahipleri endişe içindedirler. Onları bu halde bırakıp gitmek uygun değildir.

— Fakat burası muhasara altındadır. Bu konağın başında tehlikeler dolaşıyor. Onlardan size zarar gelmesinden korkuyor ve sizi emin bir yere götürmek istiyorum. Sonra bu Mervan'ın hali de beni endişeye düşürüyor. Belki bu adam sana göz dikiyor.

Mehmed pek ileri gitmişti. Fakat onun duyguları bunlardı. Onun bütün hedefi Leylâ'yı buradan alıp Ali'nin konağına yerleştirmekti. Çünkü bu cesur kızın olaylara karışarak bir felâkete uğraması çok muhtemeldi. Kendisi bu kızın etrafında bir takım hülyalar kuruyor, kalbi onun için tatlı ve ateşli hislerle çarpıyordu. Mehmed bu kısacık fırsattan istifade ederek bunları hemen anlatıvermişti. Leylâ, onun sözlerini dinlerken kızarmış, fakat itidalini kaybetmiyerek ona cevap vermişti:

— Sizin bu samimî ilginizden dolayı size çok teşekkür ederiz. Size çok minnettarız. Kendimizi tehlikede görürsek, şüphesiz size sığınırız.

Leylâ'yı bu çetin konuşmalardan babasının yakından duyulan öksürüğü kurtardı. Yezid, Mehmed'i hürmetle karşılamış, ona Hazret-i Ali'nin hatırını sormuş, sonra da:

— Hazret bu sene hacca gitmiyecekler mi? demişti.

Mehmed bu suale olumsuz cevap verdi:

— Hayır, onun bu sene hacca gidebileceğini zannetmiyorum.

— Niçin efendim, bir mâzeretleri mi var?..

— Onun bu sırada Medine'den çıkması bir takım karışıklıklara sebep olabilir de ondan.

— Siz de kalacak mısınız?..

— Benim de bazı önemli işlerim var. Onları bırakıp hacca gitmeyeceğim.

Mehmed bu sözleri söyledikten sonra deminki tekliflerini Leylâ'nın babasına tekrar etti:

— Ziyaretimin sebebini demin kerimenize arzetmiştim. Şimdi de size arzetmek istiyorum. Beni Hazret-i Ali gönderdi. Burası, görüyorsunuz ki muhasara altında ve tehlike içindedir. Onun için Hazret-i Ali sizi kendi konağına davet ediyor. Orada emniyet içinde yaşar ve tehlikeye maruz olmazsınız.

Yezid cevap verdi:

— Hazret-i Ali'nin bize gösterdiği misâfirperverliğe çok teşekkür ederiz. Fakat ihtilâf halledilmek üzeredir. Onun için bizim burada ikâmetimize bir engel yoktur. Tehlike bile olsa bizim bu sırada burayı bırakmamız uygun olmaz. Ve şerefli bir hareket sayılmaz.

— Çok doğru, fakat ihtilâf halledileceğine bütün bütün açılmış, çünkü Mervan halkı tehdit etmiş, onları hiddetlendirmiş; onların sinirlerini ve kînini tahrik etmiştir. Sizin bu işlerle bir ilginiz olmadığı için buradan çıkmanız kendiniz için daha iyi olmaz mı?

— Demek Emîr Mervan hazretleri ihtilâfın genişlemesine sebeb oldu. O halde, dışardakiler ne yapmayı düşünüyorlar?..

— Dışarıdakilerin niyeti çok kötüdür. Onlar istediklerini almazlarsa, kimbilir nelere cür'et ederler?..

Yezid, Mehmed'i söyletmek, Mervan'ın işine yarıyacak bir takım bilgiler edinmek ve onları Mervan'ın işine yetiştirmek istiyordu. Yezid söze devam etti:

— Fakat bu kapıda toplanan adamlar haksızlık ediyorlar.

Anlaşılan, onlar yağma peşinde koşuyor, ve yalandan din gayreti gösteriyorlar.

Mehmed münâkaşaya girmek istemedi, çünkü münâkaşa çok uzardı. Belki Mervan tekrar döner ve deminki sahne tekrarlanırdı. Bunun için Mehmed sözü kısa kesti:

— Bunların neye geldiklerini kendileri bilirler. Siz, bana cevap veriniz. Hazret-i Ali'nin davetini kabul ediyor musunuz? Herhalde oraya gelmeniz, hakkınızda hayırlı olur. Orada tam bir emniyet içinde yaşar ve rahat edersiniz.

Yezid'in cevabı kesindi:

— Biz bu lûtfa teşekkür ederiz. Fakat bizi kabul eden ve bize iltifat eden ev sahiplerini bırakıp bir yere gidemeyiz.

Mehmed fazla bir şey yapamıyacağını anlamış. Yezid ile kızını selâmlıyarak ayrılmıştı.

Mehmed'i buraya getiren sebep, Leylâ'ya karşı olan hisleriydi. Mehmed bu kızı seviyordu. Fakat Hazret-i Osman'ın evi etrafında pek önemli hâdiseler vuku bulacağını herkesten iyi bilenlerin biri o idi. Kendisi, büyük bir cinayetin işlenmesini kabul etmişti. Bu cinayeti elbette bir kargaşa takip edecek, sürü sürü adamlar konağın içine girecek, yağmacılık edecek, belki de bu adamların bazıları kadınlara tasallut edeceklerdi. Bu sırada Leylâ'ya da dokunan bulunabilirdi. Mehmed bunu düşünerek Leylâ'yı, Hazret-i Osman'ın evinden nakletmek ve onu Hazret-i Ali'nin evine getirmek istedi. Bunun için Hazret-i Ali'den izin almaya hâcet yoktu. Çünkü onun vâlidesi oradaydı. Mehmed bu kızı vâlidesine teslim eder, babasını da misafirhaneye yerleştirebilirdi. Fakat Mehmed, Leylâ ile babasını iknâ edememiş, aynı zamanda başka bir tehlike keşfetmişti. Mervan'ın o hiddeti, o şiddeti neydi?.. Mervan da Leylâ'yı seviyor muydu?.. Mehmed bu suale olumlu cevap vermekten çekinmedi. Çünkü bu kızı sevmese ve kıskanmasa idi, bu kadar sert davranamaz, hemen kılıcına sarılmazdı. Bu keşif, Mehmed'in Mervan'a da, Osman'a da karşı husumetlerini azdırdı.

Mehmed gittikten sonra, Yezid, onun kızını ziyaret etmesinden şüphelendi. Belki bu adam, kızını kandırmak ve almak istiyordu. Buna engel olmak gerekirdi. Yezid, kızına döndü ve Mehmed'i onun gözünden düşürmek istedi:

— Kızım, bu Mehmed'i sen tanımazsın! O, gerçi en büyük adamlardan birinin oğludur, fakat kendini hırsa o kadar kaptırmıştır ki, Hazret-i Osman aleyhinde ayaklananlarla birleşmiş, kendisine bir valilik verilmediği için her yerde hükûmet aleyhinde çalışmıştır!

Leylâ, bu sözleri dinlemiş, fakat cevap vermemişti. Çünkü o da içinde Mehmed'e karşı bir sevgi duyuyordu. Medine'de ilk rastladığı adam, ilk yardımını gördüğü adam, kendisine hizmet eden, kolaylık gösteren, annesinin son arzusunu yerine getirmek için koşan, çalışan, onun kederine ortak olan, ona teselli vermek isteyen, nihayet onun emniyet ve selâmetiyle ilgilenen, onu emin bir yere götürmek isteyen adam o idi. Bütün bunlar Leylâ'nın kalbinde ona karşı bir sevgi uyandırmıştı.

Yezid, Mehmed aleyhindeki sözlerle yetinmiyerek başka bir tedbir düşündü. Mehmed'in tekrar gelmesi ve Leylâ'yı götürmek için ısrar etmesi çok muhtemeldi. Onu başka bir yere götürmek, onu Hazret-i Osman'ın zevcesi Nâile'nin yanında bulundurmak daha iyi olurdu. Esasen Nâile de onu istiyor ve seviyordu.

Yezid, oradan çıkmış, Hazret-i Osman'ın karısı ile görüşmek istemiş, Nâile onu kabul ederek ne istediğini sormuş, o da onun ayaklarına kapanarak rica etmişti:

— Efendimizden bir istirhamım var. Kızım cariyeniz yalnız başına kaldığı zaman mâteminden başka bir şey düşünmüyor, mütemadiyen ağlamakla vakit geçiriyor. Yalnız başına kalacak olursa, onun delirmesinden korkuyorum! Onu himayeniz altına alırsanız o da bu dertten kurtulur.

Nâile bu tekliften memnun oldu. Çünkü o da Leylâ'yı sevmiş ve onu yanına almaya karar vermişti. Nâile:

— Pekâlâ, dedi, onu buraya getir, benimle beraber otursun ve bana arkadaş olsun!

Yezid ilâve etti:

— Ben onu gönderecek olursam, belki beni dinlemez ve yalnız başına kalmak ister. Halbuki, efendimiz onu davet edecek olursa size hemen itaat eder.

Nâile kabul etti. Yezid işi biraz daha sağlamlaştırmak istedi:

— Efendimizden bir istirhamım daha var, onun dışarı çıkmasına müsaade etmeyiniz. Çünkü o dışarı çıkar çıkmaz hemen

vâlidesinin mezarına gider ve onun üzerine kapanır.

Nâile bunu da kabul etti. Yezid, isteğinin kabul edilmesinden dolayı memnun oldu, Nâile'nin ömrüne, âfiyetine duâ etti. Nâile, bizzat, Leylâ'nın yanına giderek onu çağırdı ve:

— Kızım, dedi, başımızda dolaşan tehlikeleri görüyorsun. Ben, bir senden teselli bekliyorum. Beni seviyorsan gel, benimle beraber otur.

Leylâ, hemen kalktı ve ona refakat etti. İkisi, karşı karşıya geldikleri zaman Nâile ona Mervan'ın arzusunu açmak istedi:

— Kızım, dedi, bizim âilemizden bir adam sana tâliptir. Gerçi vakti değil, fakat bana rica etti, onun için sana haber veriyorum. Sana tâlip olan zât Emîr Mervan'dır. Bilmem ne dersin?.. Bu genç seni ısrarla istiyor.

Leylâ tereddüt etmeden cevap verdi:

— İstemem, efendim!

— Niçin kızım?..

— Bir kere vakti değil; bu kadar önemli mes'eleler ve dertler karşısında böyle bir şey nasıl akla gelebilir? Sonra, ben bu zât ile geçinebileceğimi zannetmiyorum. Hattâ beni ona karşı himaye buyurmanızı rica edeceğim.

Nâile, genç kızın başka bir adamla evlenmek istediğini anlamıştı, bu mes'ele ile uzun uzadıya ilgilenmek istedi. Yalnız Leylâ'nın ricasına karşı koymadı.

— Peki, dedi, ben senin istediğini yaparım!

Leylâ, o günün sürü sürü mes'elelerini tahlil ile meşgul oldu. Mervan'ın onu istemesi, Mehmed'in onu götürmek için gelmesi, ikisi arasında şiddetli münâkaşalar vuku bulması neden ileri geliyordu? Acaba bu iki genç arasında kendi yüzünden rekâbet mi başlamıştı?

Bu iki gençten birini seçmek icap etse, hangisi üzerinde durmak gerekirdi?.. Mehmed mi? Mervan mı? Mervan, Leylâ'nın kalbinde hiç de yer etmemişti. Fakat Mehmed'i sevebilirdi. Onun halinde bir başkalık vardı. Onun kendisine gösterdiği ilgi, onu her tehlikeden korumak, onu memnun etmek, onun rızasını kazanmak için gösterdiği samimî davranışları çok başka idi. Acaba babası ne düşünüyordu?.. Leylâ, babasının Mervan'ı

tercih edeceğine şüphe etmedi. Çünkü Mervan ikbâl mevkiinde idi. Çünkü onun vâsıtasıyla o da kendine bir iş bulur, belki de servet sahibi olurdu. Leylâ, babasının bu zaaflarını iyiden iyiye biliyordu. Fakat, kendisi karar vermişti. Mervan'ı kabul etmesi için ısrar edecek olurlarsa, asıl babasının hüviyetini ifşâ edecek babasının en aziz dostu olan Hazret-i Ali'ye gidecek, ona sığınacak ve himayesini isteyecekti.

Akşam yemek sofrasında herkesin yüzünde derin bir keder okunuyordu. Nâile ile Leylâ birlikte yemek yemişler, kalktıkları zaman Nâile, evin kayyûmunu çağırmış, ona durumu sormuştu. Kayyûm, önce birşey söylemek istememiş, fakat Nâile ısrar ettiği için o da durumu anlatmıştı:

— Hazret-i Osman bugün ağzına bir lokma koymadı!... Kendisi son derece müteessirdir.

— Sebep?...

— Müfsidler muhasarayı güçlendirdiler, bu da kâfi değilmiş gibi bizi su tedarikinden menettiler.

— Suyu mu menettiler?..

— Evet efendim, biz bugün dünden kalan sularla idare ettik. Hazret-i Osman'ı üzen sebeplerden biri de budur.

— Müslüman, Müslümana karşı böyle bir şey yapar mı?

— Efendim, bunlar Müslüman olmadıkları gibi, kâfirlerden de beterdirler!

Kayyûm bu haberi verdikten sonra çıkıp gitti. Leylâ ile Nâile, yalnız kaldılar. Nâile buhran geçiriyordu. Leylâ teselli etmeye çalışıyor, fakat muvaffak olamıyordu. Nâile:

— Kızım, bu adamlar bizi öldürecekler, hem de susuzluktan öldürecekler! dedi.

— Bu kadar merak etmeyiniz efendim. Bunun bir çaresi bulunabilir.

— Nasıl?...

— Komşularımız lâzım olan suyu tedarik eder, adamlarınız oradan suyu bu tarafa taşırlar.

— Güzel, fakat bu tedbir ne zamana kadar devam edebilir? Bu adamların bizi öldürtmeyi kasdettikleri âşikâr değil mi?

— Birdenbire bu kadar ümidsiz olmayınız efendim, şimdilik ihtiyacımızı temin eder, gerisini düşünürüz.

Nâile bu fikri kabul etmiş, fakat muhasaranın bu şekli almasından dolayı korku ve endişesi artmıştı. Zavallı kadın büyük bir hâdisenin vuku bulacağını peşinen hissediyor, onun ızdırabıyla derinden sızlıyordu.

Birkaç dakika sonra onların kapısı önünde duyulan bir ayak patırtısından dolayı iki kadın da yeni bir hâdise beklediler. Gelen Mervan'dı. Sanki bir sefere hazırlanmış gibi idi. Abasını sırtına geçirmiş, silâhını takmış, ve yüzünü örtmüştü. Fakat Nâile onu hemen tanımıştı. Nâile yeni bir haber almak ümidiyle sordu:

— Ne var Mervan?..

— İyi hayırlar halacığım!

— Bir yere mi gidiyorsun?..

— Evet, dışarı çıkacağım. Yolculuğum kısa sürecektir. Senden istirhamım, burada bulunmadığım esnada Leylâ'ya göz kulak olmandır.

— Leylâ benim yanımdadır. Sen ondan ümidi kes, ve işine bak oğlum!

— Bu ne demek halacığım?..

— Leylâ, seni istemiyor!...

Bu sözler Leylâ'yı memnun etmişti. Fakat Mervan'ın kafasında bir şimşek çaktı:

— Evet, dedi, Leylâ beni istemez, çünkü Mehmed onu kandırmıştır!

Söz sırası Leylâ'da idi. Genç kız yerinden fırlayarak Mervan'ın yüzüne bağırdı:

— Evet, seni istemiyorum, fakat kendimi de kimseye kaptırmış değilim!...

— O halde, niçin bugün Mehmed'i müdafaa ettiniz? Sizin müdahaleniz olmasaydı, ben bugün o akrebin üstüne basar ve onu ezerdim.

Mervan'ın bu sözleri Leylâ'yı hakikaten hiddetlendirmişti. Mervan'a bir sille daha indirmek istedi:

— Zannederim ki benim bugünkü aracılığım Mehmed'ten fazla seni kurtarmıştır!

— Öyle mi?..

— O halde ben, Mehmed'e tekrar tesadüf ettiğim zaman neticenin ne olacağını gözünüzle görürsünüz! Onun bugün benim elimden kurtulması size hürmetimden ileri geliyordu. Siz bunun aksini istedikten sonra gerisi kolaydır!

Nâile, Leylâ'nın cevap vermemesi için işaret etmiş, Leylâ da susmuştu. Mervan, yengesine dönerek:

— Ben de mübârezeyi kabul ediyorum, dedi, fakat sen yengeceğim, bu kızı elden kaçırma, ben bu Mehmed'in kaç paralık adam olduğunu ona göstereceğim!

Mervan bu sözleri söyleyerek onlardan ayrılmış ve gitmişti. Onun maksadı müfsidler arasına karışarak bir şey öğrenmekti.

Müfsidlerin muhasarayı genişleterek suyu kesmeleri konağın bütün halkını korkutmuş, herkes kötü ve tehlikeli günler beklemeye başlamıştı. Bu hareketin âkıbetlerini düşünerek asabî buhranlar geçiren yegâne insan, Hazret-i Osman'ın zevcesi Nâile idi. Hazret-i Osman işi oluruna bırakmaya karar vermiş, derin bir teslimiyet içinde odasına çekilmişti. Fakat Nâile vaziyeti bir türlü hazmedemiyor ve bir çare bulmak için çabalıyordu. Onun fikrince vaziyete hâkim olan, bütün güçlükleri kolaylıkla halle muktedir olan bir tek adam vardı. O da Hazret-i Ali idi. Ali isterse bütün bu müfsidleri defeder, Medine'yi ve Hazret-i Osman'ı bu sıkıntılı ve vahim buhrandan kurtarabilirdi.

Nâile, Leylâ ile konuşuyordu:

— Kızım, diyordu, bizi bu belâdan ancak bir adam kurtarabilir, bilir misin kimdir?

— Kimdir, efendim?

— Hazret-i Ali'dir, yalnız ona gidip bu durumumuzu anlatmak lâzım.

— Siz emrederseniz bunu ben yaparım. Esasen Hazret-i Ali'yi tanıyorum. Kendisiyle daha önce de görüştüm.

— Korkmaz mısın, evlâdım?..

— Hayır, korkmam!

— O halde, kızım kalk, ona git, ona bu halimizi anlat, bize yardım etsin. Yoksa sonumuz kötü olacak!

— Siz merak etmeyiniz efendim!

Leylâ ortalığın kararmasını bekledi. Sonra sırtına bir aba attı. Yüzünü sımsıkı örttü. Beline bir kılıç taktı. Hançerini aldı ve komşuların evinden dışarı çıktı. Leylâ bu silâhları kullanmaya muktedir bir kızdı. Defalarca akranı olan genç erkeklerle teke tek döğüşmüş ve onları yenmişti. Onun bu akşam bu silâhları alması, süs için değildi.

Leylâ konaktan çıkarak doğruca Hazret-i Ali'nin evine yönelmiş, onun kapısını açık bulmuştu. Evin avlusu sürü sürü insanlarla dolu idi. Leylâ, onların içinden süzülerek ışıkları yanan misafirhaneye doğru ilerledi. İçeri girdi. Orada büyük bir topluluk Hazret-i Ali'nin etrafında toplanmıştı. Konuşulan, Hazret-i Osman'ın hal'i veya katli idi. Oturanlardan biri konuşuyordu:

— Efendim, bizi çağırtmışsınız, geldik, bize buradan çıkıp gitmeyi emrediyorsunuz, bize bir kötülük gelmiyeceğine garanti veriyorsunuz. Biz, size inanırız. Fakat ümmetin mukadderatını, ne yaptığını bilmiyen bu adamın elinde bırakamayız. Biz yalnız kendimizi düşünmüş olsaydık, yerimizden kımıldamazdık. Onun için bu mes'eleyi halletmeden gitmiyeceğiz! Ya bu adamı makamından atacağız, yahut onu öldüreceğiz!

Hazret-i Ali bu adama cevap verdi:

— Sizin bu işleri tartışmaya salâhiyetiniz yoktur. Ansâr ve muhâcirînin büyüklerinden birçokları henüz hayattadırlar. Hal' etmek veya görevde bırakmak onların elindedir. Siz dâvanızı onlara bırakınız, onlar ne yapacaklarını bilirler. Osman'ı hal'etmek lâzımsa hal'ederler. Lâzım değilse, ona göre karar alırlar.

Cemâatin içinden biri bağırdı:

— Sizin salâhiyetli dediklerniz sıra ile saltanat bekliyen adamlardır, biz onlara müracaat ettik, fakat hiç biri de bize yardım etmedi. Hepsi de yan çizdiler. Siz bile onlara uyuyorsunuz. Hepiniz bu adamı melek sanıyorsunuz! Halbuki onun ne kadar gaddar olduğunu biz biliyoruz. Bize geri dönmek için emir verirken katlimizi ferman eden, bizi huzuruna davet ederken Mervan'ı göndererek bizi tehdit eden o değil mi?..

Bu sırada odanın tâ ilersinden başka bir ses yükseldi:

— Siz hakikaten müfsid ve habis adamlarsınız! Eşkıyâlığa çıktığınız halde kendinize başka bir süs, başka bir tavır veriyorsunuz. Söyleyiniz bakalım! Hanginizin malına, canına, şerefine

zerre kadar bir tecavüz vuku buldu da intikamını almak için hareket ettiniz, buraya geldiniz? Hangi zulme uğradınız da adâlet istemek için ayaklandınız? Hanginizin belirli bir dâvası, veya bir şikâyeti vardır? Hiç birinizin de yok! Hepiniz ümmetten bahsediyorsunuz. Ümmet, sizinle beraberse niçin bulunduğunuz yerlerdeki hükûmetleri devirerek hakkınızı almadınız da buralara geldiniz? Ümmetin sizinle beraber olduğu bir iftiradır. Ümmet, her yerde hükûmetinden memnundur. Memnun olmasaydı, olduğu yerde ayaklanırdı. Siz bir sürü çapulcusunuz! Ümmetin mukaddesatıyle, mukadderatıyla oynamak istiyor ve buna ümmeti müdafaa süsü veriyorsunuz.

Müfsidlerden biri dayanamadi; Hazret-i Ali'ye baktı ve:

— Susturun şu oğlanı, yoksa onun kanını dökerim! dedi.

Deminki söz sahibi yılmadı:

— Elinden geliyorsa kalk da dediğini yap! dedi.

Meçhul hatibin sözlerini zevkle dinliyen Hazret-i Ali müdahale etti:

— Dinleyiniz, dedi, burada herkes fikrini açıkça söyler. Siz de cevap veriniz.

Ali sonra meçhul hatibe döndü:

— Oğlum, sözünü tamamla, burada sana hiçbir kimse dokunamaz. Sana dokunan olursa, senin kılıcından önce benim kılıcımla karşılaşır.

Hazret-i Ali'nin bu sözleri oturanların hepsini susturdu. Çünkü Ali'nin kılıcıyla karşılaşmak onların hiç de işine gelmezdi. Hazret-i Ali'nin kılıcı, bütün Haşim oğullarının kılıcı demekti. Müfsidlerin hepsi uslu uslu oturdular ve dinlediler. Meçhul genç devam etti:

— Görüyorsunuz ki biz, sizin niyyetinizi anlamış bulunuyoruz. Buna rağmen size iyi davranıldı. Size hayırlı va'dlerde bulunuldu. Arzularınızın yerine getirileceği söylendi. Siz bu hareketi za'fa yorumladınız ve şımardınız. Devlet reisinin katlinden, hal'inden söz etmeye başladınız. Devlet reisi sizi huzuruna davet ettiği halde, siz o davete icâbet etmediniz. Sonra, en küçük tehdit karşısında kaldığınız zaman asıl maksadınızı gösterdiniz. Onu muhasara altına aldınız. Onu susuz bırakmaya

karar verdiniz. Hangi Müslüman, hangi insan böyle bir hareket-te bulunur? Bunu kâfirler bile yapmaz!..

Meçhul genç bu sözleri söylüyorken Hazret-i Ali'nin huzurunda oturanlar birer birer sıvışıyorlardı. Hiç kimse onlara karşı böyle sözler söylemeye cesaret edememişti. Hiç bir kimse hakikati bu kadar parlak ifade edememişti. Meçhul genç sözlerini bitirdiği zaman Hazret-i Ali ile yapayalnız kalmıştı.

Hazret-i Ali, meçhul genci yanına çağırdı:

— Âferin oğlum! Senin dilin bu herifleri buradan savmaya kâfi geldi! dedi.

— Benim dilim ve sizin himâyeniz!..

— Kimsin sen oğlum?...

Meçhul genç, yüzünü açtı ve Ali'nin ellerini öptü. Ali hayret etmişti. Çünkü bu genç, erkek bile değildi. Bu genç, Leylâ idi.

Hazret-i Ali sordu:

— Böyle bir zamanda senin burada işin ne?..

— Beni Nâile gönderdi. Müfsidler, demin arzettiğim gibi, muhasarayı şiddetlendirdiler, ev halkının su tedarik etmelerine engel oldular. Sizden yardım istiyoruz.

— Peki, kızım, sen geri dön ve ona benim bu işle ilgileneceğimi bildir. Kendisine söyle: Biz bu herifleri buradan dağıtamayız, fakat Osman emrederse herkes silâha sarılır, bunlara haddini öğretir. Bunun başka bir çaresi kalmadı. Siz Hazret-i Osman'ı ikna etmeye çalışınız. Bunlar bir alay eşkıyâdır. Onlara karşı merhamet göstermek mânâsızdır. Anladın mı evlâdım?

— Anladım efendim!

Leylâ tekrar yüzünü kapadı, ve kalktı. Hazret-i Ali, ona refakat etti. Onu, Hazret-i Osman'ın komşuları olan evin kapısına kadar götürdü. Çünkü onun başına kötü bir iş gelmesinden korktu. Fakat Leylâ, Ali'nin evinde Mehmed'e raslamadı ve onu merak etti. Acaba nereye gitmişti? Fakat Leylâ onu Hazret-i Ali'den sormaya cesaret edemedi.

Nâile, Leylâ'yı sabırsızlıkla bekliyordu. Onun dönüşü ona büyük bir teselli verdi. Leylâ, Ali'nin dediklerini anlattı.

Hazret-i Osman bu adamlarla mücadeleyi emrederse, herkes

ona itâat eder ve bu adamlar dağılırlardı. Bundan başka çare kalmamıştı.

Nâile bu tavsiyeyi dikkatle dinlemiş, fakat kocasının ona uymayacağını da hissetmişti. Çünkü kendisi de bunu biliyor ve bu çareye baş vurmayacağını söylüyordu. Onun emeli, Müslümanları birbirine kırdırmamaktı. Fakat Nâile, onu iknâ etmeye uğraşacaktı. Leylâ da ona yardım etmeyi va'detti.

İki kadın başbaşa konuşuyorken Mervan geri döndü. Leylâ hâlâ sokak elbisesi ile idi. Bu manzara Mervan'ı endişeye düşürdü. Leylâ'ya döndü ve sordu:

— Dışarıda mıydınız?..

— Evet, işim vardı, işimi hallettim ve döndüm!

— Ben size çıkmamanızı rica etmiştim! Çünkü ortalıkta emniyet yok. Siz, beni dinlemeyip çıkmışsınız!

— Sizi ne diye dinleyeceğim?!.

— Ben, sizin nişanlınızım?!

— Benim böyle bir şeyden haberim yok!

— Ama babanız sizi bana verdi!

— Babam verebilir, fakat ben muvafakat etmedim ve sizi istemediğimi söyledim!

— Niçin? Benden daha iyisini mi bulacaksınız?..

— Orası beni ilgilendirir!

— Siz, benim rakibimi bana tercih ediyorsunuz, onun bende olmayan bir meziyeti mi var?

Leylâ cevap vermedi. Nâile müdâhale etti:

— Oğlum Mervan, dedi, sen bu işler için çok kötü bir zaman seçtin. İnsan muhasara altında yaşıyorken böyle şeyler mi düşünür? Haydi oğlum git ve işlerine bak, bize bir kurtuluş yolu ara. Sonra bu mes'eleyi hallederiz.

Nâile'nin bu üstü kapalı va'di bile Mervan'a kâfi geldi. O da hemen çıkıp gitti. İki kadın yalnız kaldıktan sonra Hazret-i Osman'a gitmeyi düşündüler. Önce Nâile gitti. Onun 'yanına girdi. Hazret-i Osman ibâdet ve Kur'an tilâveti ile meşgul idi. Osman namazını bitirdikten sonra hanımına dönmüş, onunla konuşmaya başlamıştı. Nâile; Leylâ'nın, Hazret-i Ali ile nasıl konuştuğunu, orada müfsidlere neler söylediğini, Ali'nin onu nasıl

himaye ettiğini, sonra neler tavsiye ettiğini nakletti, nihayet ilâve etti:

— Leylâ'yı çağırayım da bunları size kendisi arzetsin.

Hazret-i Osman kabul etti. Nâile, Leylâ'yı çağırttı.

Leylâ geldikten sonra üçü de oturdular, konuştular. Leylâ, Hazret-i Ali'yi ziyaretini bütün ayrıntılarıyla nakletti. Hazret-i Osman bunları dinledikten sonra cevap verdi:

— Hayır, dedi, kan dökülmesine râzı olmam! Bu yolda ölümü de gözüme aldım. Haydi siz istirahat ediniz.

20

Aynı gece Medine'nin su toplama yeri olan Ahcar-i Zeyd mevkiinde müfsidlerin reisleri toplanmışlardı. Sebe' oğlu, işi bitirmek istiyordu. Mehmed bu toplantıya davet olunmuş ve oraya gitmişti. Toplantıya katılanlar arasında Sebe' oğlunun başlıca adamlarından başka Gâfikî, Kuteyre ve Sevdan bulunuyordu. Sebe' oğlu kendilerini gören, dinliyen bir kimse bulunmadığını araştırdıktan sonra toplantıyı açtı:

— Biz yarın Osman'ın kapısını zorlıyacağız. Maksadımız, evin içindekilerin hepsini kapı ile meşgul olmaya sevketmektir. Herkes kapıyı müdafaa ile meşgul iken sizler içeri girebilirsiniz. Bunun için duvarı tırmanmak kâfidir. İçeri girdikten sonra ne yapılacağını evvelce konuşmuştuk. Onu tekrara lüzum görmüyorum. Vaktimizi boş yere geçirmektense işimizi bitirip gitmek hakkımızda hayırlı olur. Mehmed, sen bana verdiğin söz üzerinde sebat ediyor musun?..

Mehmed:

— Evet, dedi.

Sebe' oğlu daha önemli bir mes'eleye geçti:

— Peki, dedi, bu iş bittikten sonra ne yapacağız?..

Hepsinden önce Mehmed cevap verdi:

— Şüphesiz, dedi, Hazret-i İmam'a biat edeceğiz...

Hazret-i İmam'dan maksad, Hazret-i Ali idi.

Sebe' oğlu ile arkadaşları bir ağızdan onu desteklediler.

— Tabiî, dediler, ilk işimiz odur!

Yalnız Sebe' oğlu sordu:

— Ya İmam kabul etmezse?..

Mehmed bu itirazı yerinde görmedi:

— İmam, teklifimizi mutlaka kabul eder. Kabul etmezse, rica ederiz, ısrâr ederiz, o da neticede kabul eder.

Sebe' oğlu bir konu daha ileri sürdü:

— Fakat Kûfeliler ve Basralılar, Talha ile Zübeyr'den birini isteyeceklerdir. Onlara ne yapacağız?.. Ne cevap vereceğiz?..

Gene Mehmed cevap verdi:

— Öyle bir şeye imkân bırakmayız! Eğer böyle bir takım ihtilâflarla meşgul olacaksak ben hiç bir işe el sürmemeyi tercih eder, şimdi buradan çıkar giderim. Bu mes'eleler üzerinde kesin bir karar vermeliyiz.

Sebe' oğlu birden bire kendini topladı:

— Mehmed! Ben şimdiden her mes'eleyi ortaya koymak ve ilerde hiç bir hâdise önünde tereddüt etmemek için bu noktaları bahis mevzuu ediyorum Sen hiddetleniyorsun. Sanki bizim dâvamızın, Hazret-i İmam'a mukaddes hakkını vermek olduğunu bilmiyormuş gibi söz söylüyorsun. Sen gidersen ne olur?.. Biz, Hazret-i İmam'ın dâvasını bırakır mıyız?.. Aslâ! Biz bu yolda ölmeye and içmiş adamlarız. Sen dilersen bizimle beraber ol, dilersen olma, o zaman sen kaybedersin! Biz ise sonuna kadar yolumuzda devam edeceğiz. Sen şimdi hiddeti bırak da bana cevap ver. Talha ile Zübeyr hakkında bir takım iddialar karşısında kalırsak ne yapacağız?..

Mehmed cevap verdi:

— Yapılacak şey âşikârdır. Onları bertaraf ederiz!

— Söz budur. Buna karar veriyor muyuz?..

Hepsi de bir ağızdan:

— Karar veriyoruz! dediler.

Sebe' oğlu toplantıyı şu sözlerle kapadı:

— O halde, konuşulacak mes'ele kalmamıştır. Hepimiz birer birer işimize ve yerimize gidelim. Haydi Mehmed sana uğurlar olsun!

Mehmed kalkarak gitti. O gittikten sonra Sebe' oğlu, Gâfikî'yi biraz alakoydu. Mehmed uzaklaştıktan sonra bir kaç kelime söyledi:

— Gördünüz mü şu Mehmed'in çocukluğunu?.. Sakın siz onun peşini bırakmayınız. Yoksa onun bizi yarı yolda bırakmasından korkulur. Siz onu özellikle yarın, sonuna kadar takip ediniz.

Gâfikî ile arkadaşları onu bir an yalnız bırakmıyacaklarına dâir söz verdiler. Sonra onlar da kalktılar. Sebe' oğlu ile başlıca arkadaşları başbaşa kaldılar.

Meymun oğlu sözü açtı:

— Siz, Talha, Zübeyr mes'elelerini açmakla isabet etmediniz.

— Neden?..

— Bunlar Osman'ın katlinden sonra ortaya çıkacak mes'elelerdir. Bunları o zamana bırakmak daha uygun olurdu. Bizim maksadımız bu değil ki! Osman öldükten sonra başa kim geçerse geçsin, isterse bir kimse geçmesin de ortalık karma karışık olsun! Ondan bize ne, bizim aradığımız bu değil!

— Doğru söylüyorsun Meymun oğlu! Ben hatâ ettim. Fakat maksadım o değildi. Benim maksadım, Mehmed'i şimdiden Talha ile Zübeyr aleyhinde hazırlamaktı. Bunu sonraya bırakmak daha iyi mi olurdu, yoksa daha kötü mü? Sonra anlarsınız.

Sebe' oğlu ondan sonra tâlimat verdi:

— Yarın Osman öldürüldükten sonra yapılacak ilk işimiz, Ali'ye sımsıkı sarılmak, herkese bu cinayeti onun emrettiğini söylemek olmalıdır. Yarın sabahtan itibaren Ali'yi sıkı bir gözetim altında bulundurunuz. Onun, Osman'ın yanına girmesine karşı geliniz. Ali, onun yanına girecek olursa Mehmed ile arkadaşlarının bir şey yapmalarına imkân kalmaz. Sonra Talha ile Zübeyr'in evlerinden çıkmamalarını temin ediniz. Onlar Osman'ı susuzluktan kurtarmak için gelecek olurlarsa, bizim adamlarımız onların dediklerini yaparlar ve bizi dinlemezler. Kapı önünde vuku bulacak hareket esnasında şayet kapı açtırılamazsa, onu yaktırırız. Başınızdaki gürûhun içeri girmelerini ve yağmacılık yapmalarını temin ediniz. Osman yardım isteyecek olursa, sesinin hiçbir kimse tarafından duyulmaması için ortalığı

gürültüye boğunuz. Bilhassa katillerin hiçbir kimse tarafından görülmemesi için azamî derecede dikkat ediniz. Tâ ki onların resmen takibine imkân kalmasın ve bu suretle bizim sırlarımız meydana çıkmasın. Anladınız mı arkadaşlar?..

Hepsi de can kulağıyla dinledikleri bu sözleri adetâ ezbelemişlerdi, onun için hepsi de:

— Anladık, dediklerinizi harfi harfine yapacağız! dediler.

Bundan sonra toplantı dağılmış, onların hepsi de yerlerine dönmüşlerdi.

21

Aynı gece Hazret-i Osman çok ilginç bir misafirini kabul etmişti. Gece yarısına doğru gelen bu misafir Arap dâhilerinden biri olarak tanınan Mugîre idi. Mugîre, işlerin çıkmaza saptığını görerek Osman'ın ne düşündüğünü anlamak istemiş, onun için geceleyin kimseye görünmeden Hazret-i Osman'ın evine bitişik olan Hâzım oğullarının evine gelmiş, oradan Osman'a haber göndermiş ve onun tarafından kabul olunmuştu.

Şube oğlu Mugîre, Hazret-i Osman'a sordu:

— Niçin geldiğimi biliyor musun?..

— Hayır, anlat bakalım.

— Sen, başında dolaşan bu buhrana önem vermiyorsun, fakat bu yaptığın doğru değildir.

— Niçin?..

— Çünkü, seninle beraber hükûmetin heybeti, devletin nüfûzu da kırılacak.

— Buna karşı ne düşünüyorsun?..

— Buna karşı üç çâre vardır.

— Birincisini söyle.

— Birincisi, buradan kalkıp gitmektir. Hemen şimdi hareket edelim. Ben, seni Mekke'ye götürürüm. Orada haccını ifâ eder, sonra dönersin. Bu müfsidler kendiliklerinden defolup giderler.

— Ya beni Mekke'ye kadar takip eder ve orada mücâdeleye girişilirse?..

— O zaman biz de onları kılıçtan geçiririz.

— Demek ki, Mugîre, Mekke'de ve Kâbe civarında Müslüman kanı dökeceğiz. Buna da müsaade etmem. Bundan geç! İkinci çâreyi söyle.

— İkinci çare, kalkıp Şam'a hareket etmek. Buna da hemen şimdi hazırım. Seni oraya götürdükten sonra mes'ele kalmaz.

— Mugîre, bunu bana geçen sene Muaviye de teklif etti. Ben kabul etmedim. Çünkü Peygamberimin yanından ayrılmak istemem.

— Fakat sen geçici bir zaman için gidecek, sonra geri döneceksin.

— Gitmem Mugîre!... Sen üçüncü çâreyi söyle.

— Üçüncü çâre, bana bir emirnâme yaz, bu emirnâme ile Medine'de eli silâh tutanları cihâda davet et. Ben, sana sabah olmadan bu herifleri buradan çıkarıp atacak bir kuvvet toplıyayım. Hiç olmazsa bunu kabul et. Ben hemen Ali'yi, Talha'yı, Zübeyr'i alır, adamlarımızla, oğullarımızla hemen harekete geçerim. Göreceksiniz ki bu müfsidlerin bir çoğu da bize katılacak, senin dâvana hizmet etmeyi cana minnet bilecektir. Sen bunu kabul et, bize iki satır yazı yaz ve gerisini bırak. Biz, bu adamlara ne yapacağımızı biliriz!

Hazret-i Osman başını eğdi ve düşündü. Birkaç dakika sonra başını kaldırdı:

— İslâm tarihinde Müslümanları birbirine kırdıran ilk adam ben mi olacağım, Mugîre? Vallahi bunu yapmam, ölürüm de senin istediğin bu satırları yazmam. (23)

Mugîre şaşırmıştı. Hazret-i Osman'ın bu yüksek ferâgati en müthiş katillerin bile kalblerini yumuşatacak derecede idi. Fakat kapıda toplanan haydutlar bunu anlıyacak takımdan değillerdi.

Mugîre, Hazret-i Osman'ı fikrinden döndürmek için çalıştı, fakat muvaffak olamadı. Nihayet o da Osman'a vedâ ederek çıkıp gitti.

---

23) İmam Ahmed'in Müsnedi, Cilt: 1, Sayfa: 67.

Ertesi sabah erkenden Hazret-i Osman, Abbâs'ın oğlu Abdullah'ı çağırdı. Abdullah gelmiş, fakat müfsidler onu içeri bırakmamışlardı. Bunun üzerine Osman evin dışarıya bakan tarafına gitti, İbni Abbas ile oradan konuştu, o da şu sözleri söyledi:

— İbni Abbas, ben bu sene hacca çıkamıyacağım. Medine halkından hacca gitmek isteyenleri topla ve hacca çık. Bu vazifeyi sana veriyorum!

İbni Abbas cevap verdi:

— Ben buradan ayrılmak istemiyorum. Bu müfsidlerle mücâdele etmek, onları buradan defetmeğe çalışmak, bence, bu sene hacca çıkmaktan efdâldir.

Hazret-i Osman ısrar etti:

— Benim yerime mutlaka sen gideceksin. Bunu senden istiyorum. Bu arzumu yerine getir.

İbni Abbas, karşı koyamadı:

— Peki, dedi, hemen hazırlanıp yola çıkacağım. (24)

İbni Abbas dediğini yapmış, Medine halkına Hazret-i Osman'ın arzusunu bildirmiş ve hazırlanmıştı. Onun hacca hazırlandığını haber alan Hazret-i Âişe, kardeşi Mehmed'i erkenden arattı, ve buldu. Âişe, Mehmed'ten durumu sordu:

— Oğlum Mehmed, neler oluyor?

— Bir şey yok, Osman ile barışmak üzereyiz!

— Senin Osman'ı sevmediğini biliyorum, fakat senin bu adamlarla, onun evini kuşatan bu müfsidlerle bir münâsebetin var mı?..

— Hayır, fakat onlar bizim aracı olmamızı rica ettiler de ondan öyle, dedim.

— O halde bu mes'ele hayırlısı ile bitecek mi?..

— Tabiî, başka ne olabilir?.

— O halde ben de hacca çıkıyorum.

— Çıkınız hemşire.

---

24) İbn-i Esîr, Cilt: 3, Sayfa: 73.

— Sen de benimle beraber gel ki, senin bu işle ilgin olmadığına inanayım.

— Ben gelemem hemşire!

— Niçin?..

— Çünkü Hazret-i Ali bana bu sırada ezin vermez.

—Fakat ben, senin hakkında çok kötü şeyler duydum.

— Ne gibi?..

— Gûyâ sen de Mısır'dan gelen bu müfsidlerle berabermişsin! Doğru mu bu?..

— Aslı yok hemşire! Yalnız bunların içinde benim Mısır'dan tanıdığım adamlar var. Beni onlarla görüşürken gören oldu ise sana, benim onlarla beraber olduğumu söylemiştir.

— Peki, bu adamların Hazret-i Osman'ı öldürmek istedikleri doğru mu?..

— Böyle bir şey kimsenin aklından geçmedi!

— Mehmed, sen Osman'ın kim olduğunu bilmezsin. Ben onu tanırım. O, Hazret-i Peygamberin öz dostu idi. Senin babanın en aziz arkadaşı idi. Onun İslâmiyet uğrundaki fedakârlıklarını saymakla tükenmez. Medine'ye ilk geldiğimiz zaman susuz kalmıştık. Bir yahudiye ait kuyuyu satın alarak o bizi susuzluktan kurtardı. O, ordular hazırladı, köleler âzâd etti, düşmanlarla karşılaştı. Sözün kısası; canını, malını İslâmiyete vakfetti. Hazret-i Peygamber ona iki kızını verdi; "Bin kızım olsaydı, onları biribiri ardınca Osman'a verirdim," dedi. Kendisi Osman'dan bu derece hoşnut idi. Sakın, o adama bir fenâlık edeyim, bana memnuniyet vermedi, diye aleyhine döneyim, deme. Çok kötü bir yola sapmış olursun.

— Hemşire, seni temin ederim ki onun düşmanı değilim.

— Ben böyle teminat ile yetinmem. Bana yemin et.

— Baş üstüne mü'minlerin vâlidesi! Osman'a bir fenalık yapılacak olur da ben ona mâni olabilirsem Allah nâmına yemin ederim ki, o fenalığa mâni olacağım. (25)

---

25) Mehmed'in, Hazret-i Âişe'ye vukubulan bu yeminini İbnü'l-Esir, Tarih'inin üçüncü cildinin 73'ncü sahifesinde aynen kaydeder. Hazret-i Âişe'nin, Hazret-i Osman'a düşman olduğunu gösteren bu önemli kayıt çok dikkat çekicidir.

— Âferin Mehmed!

— Benden emin ol hemşire.

— Senden eminim, fakat şayet bu yemini yerine getirebileceğine güvenin yoksa, gel, beraber hacca gidelim.

— Yeminimi tutacağım hemşire!

Bunun üzerine iki kardeş vedâlaşmışlar, Mehmed, Hazret-i Âişe'nin ellerini öpmüş, Âişe onu kucaklamış, ona nasihat etmişti.

Mehmed, hemşiresinden ayrılır ayrılmaz doğruca Sebe' oğluna koştu. Onu buldu ve bir tarafa çekti.

— Bana bak, dedi, bugün yapılacak işlerin hepsini ertele. Geceleyin aynı mevkide tekrar birleşelim... Şimdilik bu kadar.

Sebe' oğlu ister istemez kabul etti.

Hazret-i Âişe, Mehmed'i sarsmış, onu tuttuğu yoldan döndürecek derecede onu etkilemişti. Gün ilerledikten sonra Hazret-i Ali çıktı. Osman'ın evine doğru geldi. Yüksek bir yere çıktı ve "Ey insanlar!" diye bağırdı. Herkes onun tarafında toplandı. Onlar toplandıktan sonra Ali söze başladı:

— Ey insanlar! dedi, sizin Hazret-i Osman'ı susuz bıraktığınızı haber aldım. Bu sizin yaptığınızı ne mü'minler, ne de kâfirler yapmaz! Sizin Hazret-i Osman'ı susuz bırakmanız, revâ değildir. Ona lâzım olan gıdâ ve suyu menetmeyiniz. Mecûsîler ve Rumlar bizden esir aldıkları zaman onu yedirip içiriyor. Siz Mecûsîlerden ve Rumlardan daha kötü imişsiniz?.. (26)

Müfsidlerden birçoğu Hazret-i Ali'nin bu kuvvetli sözlerinden korktular. İçlerinden birçoğu:

— Suyu kesmiyelim, suyu kesmiyelim! diye bağırdılar.

Derken bir kargaşalık oldu ve suyun kesilmemesine taraftar olanlar ansızın ortadan kayboldular. Onların yerine bambaşka şekilde konuşan adamlar türedi ve:

— Bir damla su vermeyiz! Bizim kanımıza susayanlar, susuz kalsınlar! diye bağırdılar.

Hazret-i Ali, manzarayı hayretle seyrediyordu. Müfsidlerin gürültüsü dindikten sonra tekrar konuşmak istedi. Fakat konuşturmadılar. O söze başlar başlamaz: "Bir damla su vermeyiz!"

26) İbnü'l-Esir, Cilt: 3, Sayfa: 72.

nârâları yeniden yükseldi ve Ali'nin sesi duyulmaz oldu.

Hazret-i Ali oradan indi ve Hazret-i Osman'ın kapısına doğru ilerledi. Birkaç kişi önüne dikildi:

— Buraya giremezsiniz! dediler.

— Neden?..

— Öyle emir aldık!...

— Kimden?

— Emîrimiz Gâfikî'den!

Hazret-i Ali hiddetlendi:

— Demek ki biz burada Gâfikî gibi serserilerin hükmü altında yaşıyoruz! Lânet olsun bu günlere!

Hazret-i Ali başından sarığını çıkardı ve onu, Osman'ın konağına fırlattı. Maksadı ona gelip, içeri giremediğini ve bir şey yapamadığını anlatmaktı.

Hazret-i Ali gittikten sonra Hazret-i Ümmi Habîbe geldi. Hazret-i Peygamberin zevcesi olan bu muhterem kadın hayvanına binmiş, çarşafının altında bir testi su getirmişti. Ümmi Habîbe, Osman'ın kapısı önüne geldiği zaman durdurulmuş, ona da ne istediği sorulmuştu. Ümmi Habîbe cevap verdi:

— Hazret-i Osman'ı görmek istiyorum. Onun yanında beni ilgilendiren ve öksüz ile dullara âid vasiyetnâmeler var. Onlara bakacaktım.

Müfsidlerden biri bağırdı:

— Yalan söylüyor! Çevirin onu!

Diğer bir müfsid kılıcıyla hücum eti. Hayvan ürktü. Kılıcın darbesi hayvanın dizginine isabet etmiş ve onu kesmişti. Ümmi Habîbe hayvanından düşmek üzere iken onun uğradığı muameleden müteessir olan birkaç kişi koşmuş, ona yardım etmiş ve onu alıp götürmüştü. (27)

Hazret-i Osman bütün bu hâdiselerden haberdar olmuş, işin sarpa sarıldığını anlamıştı. Buna karşı bizzat bir teşebbüste bulunmak istedi. Kalktı, evinin kalabalığa hâkim olan noktasında müfsidlerle konuştu, onlara dedi ki:

— Ey insanlar! İçinizde bilenler varsa Allah için söylesinler. Müslümanlar bu şehre hicret ettikten sonra burada susuz

27) İbnü'l-Esir, Cilt: 3, Sayfa: 72.

kalmışlardı. Resûl-i Ekrem o zaman: "İçimizden birisi çıksa da şu Rume kuyusunu satın alsa!" buyurmuşlardı, ben de onu hemen satın alarak Müslümanlara vakfetmiştim. Öyle değil mi?

Dinliyenlerden bir çokları:

— Evet öyle yapmıştın! dediler.

Hazret-i Osman devam etti:

— O halde, ne diye beni bu kuyunun suyundan mahrum ediyorsunuz?..

Herkes başını eğmiş ve cevap vermemişti. Hazret-i Osman devam etti:

— Hazret-i Peygamberin mescidini genişletmek icap etmişti. Resûl-i Ekrem o zaman: "Şu arsayı bir alan olsa da onu mescide ilâve etsek" buyurmuştu. Ben hemen bu arsayı satın aldım ve Hazret-i Peygambere hediye ettim. O da onu mescide ilâve etti. İçinizde bunu bilenler yok mu?..

Dinliyenlerin gene bir çokları:

— Evet, böyle yapmıştın, dediler.

Hazret-i Osman devam etti:

— O halde, ne diye beni bu mescitte namaz kılmaktan men ediyorsunuz?!..

Herkes gene başını eğmiş ve cevap vermemişti. Hazret-i Osman devam etti:

— Hazret-i Peygamber, Tebûk gazâsı için Üsret ordusunu hazırlıyordu. Herkesin yüzüne bakarak: "Kim bu orduyu teçhiz ederse Allah'ın mağfiretine nâil olur", dediler. Hiç bir hayvanın yularını bile eksik bırakmamak üzere o orduyu ben teçhiz etmiştim. İçinizde bunu da bilen var mı?..

Dinliyenlerin birçoğu gene cevap verdiler:

— Biliyoruz, öyle oldu!

Hazret-i Osman devam etti:

— O halde, niçin başımda dolaşıyorsunuz?.. Niçin evimi kuşatıyorsunuz? Niçin bu mukaddes şehre musallat oluyorsunuz? Sizin bu hareketinize Allah'ı şâhid ediyorum: Şâhid ol yâ Rabb! Şâhid ol yâ Rabb!

Hazret-i Osman bu kuvvetli ve coşturucu konuşmasını yaptıktan sonra yerinden indi, odasına girdi. İhtiyarlık onu yıpratmamış olsaydı, belki hemen dışarı fırlar, nutkunun etkisinden faydalanır ve bu fesada son verirdi. Fakat kendisi de heyecanlanmıştı. Onun için odasına zor yetişmiş ve kendini minderine atmıştı. Fakat onun nutku dışardakiler arasında bir karışıklık meydana getirmişti. Bunların bir kısmı silâhlarını atmışlar:

— "Biz bu adama fenâlık edemeyiz", demişler; bir kısmı da; "Hazret-i Osman'a karşı gayet hoşgörülü davranmalıyız, ona derdimizi anlatıp gitmeliyiz", demişlerdi.

Kûfelilerin reislerinden olan Eşter:

— Bizim bu adamın aleyhindeki hareketimizde gizli fesad var, sizi aldatmışlar! demişti. (28)

Bu sözler söyleniyor ve fesad hareketi dağılma işaretleri gösteriyorken, yer yer birtakım adamlar türemiş, küçük topluluklara nutuk çekmeye başlamışlardı; şöyle konuşuyorlardı:

— Siz bu kuzu gibi görünen adama aldanmayınız! O kısa bir süre sonra kaplan kesilir ve topunuzu kılıçtan geçirir. Kendinizi toplayınız ve itidalinizi muhafaza ediniz, yoksa âkıbetiniz vahim olur, biriniz de yurduna sağ dönemez.

Bu sözlere kanmak istemeyen gibi görünenlere başka türlü söz söyleniyordu. Onlara:

— Hepimiz de gideceğiz, diyorlardı, fakat bir gün daha sabredelim, hakkımızı alalım, bir umumî af alalım da öyle gidelim. Yoksa Mısır'daki hükûmet bizim canımızı yakar!..

Bütün bu telkinler neticesi olarak müfsidler kapının önünden ayrılmamışlardı.

23

O akşam Sebe' oğlu, Mehmed'i yalnız başına bekledi. Zekî yahudi, Mehmed'in onunla önemli bir münâkaşaya gireceğini anlamış, başkalarının bu münâkaşayı dinlemesini istememişti. Yalnız, onun bütün sırlarına vâkıf olan Meymun oğlu, Cemuz oğlu, Kerrus oğlu bir tarafta bekleyeceklerdi! Bunlar, onun bağırdığını

28) İbnü'l-Esir, Cilt: 3, Sayfa: 73.

duydukları zaman ansızın gelecekler ve Mehmed'i yakalayıp öldüreceklerdi. Mehmed kendilerinden ayrılacak yahut onların sırlarını ifşâ edecek olursa, bu hareket tarzı takip edilecekti. Mehmed geldiği zaman Sebe' oğlunu yalnız bulduğu için hayret etmişti. Çünkü onun maksadı bütün elebaşılarını etkilemek, onları sûikasdten vaz geçirmekti. Onun ablası Hazret-i Âişe'nin sözleri, fikrini tamamıyla değiştirmiş, kendisi, Osman'a dokunmamaktan başka ona kötülük edilmemesi için de yemin etmişti.

Sebe' oğlu, Mehmed'i samimiyetle karşıladı, onu yanına oturttu; halini, hatırını sordu. Hazret-i Âişe'nin bu sırada hacca çıkmakla isabet ettiğini söyledi. Sonra ilâve etti:

— Anlaşılan bugünkü yapacaklarımızı ertelemenizin sebebi, hacca çıkacak kâfilenin hareketini beklemekti. Bu kâfile gittikten sonra Medine'ye daha fazla hâkim oluyoruz. Öyle değil mi?..

Mehmed:

— Hayır, dedi, maksadım o değil, maksadım bir şey yapmadan önce bir kere daha düşünmekti. Bu bizim tuttuğumuz yol doğru mudur?..

— Bundan şüphe mi ediyorsun? Osman, Hazret-i İmam'ın öz hakkı olan hilâfeti gasbetmiş değil midir?.. Hazret-i İmam hayatta iken bu makamı ondan başkasının alması revâ mıdır?.. Peygamberin asıl vârisi o değil mi?.. Peygamber bütün Ledün ilmini ona telkin etmedi mi?.. Peygamberden sonra mâsûm ve lâyuhti olan yegâne adam o değil mi?.. Yoksa sen bunlara inanmıyor musun, Mehmed?..

— İnanmıyorum Sebe' oğlu!.. Fakat sana soruyorum: Hazret-i İmam bizden böyle birşey istedi mi? Bize; "Osman benim hakkımı gasbetmiştir, onu öldürünüz", dedi mi?.. Yahut bizim bu hareketimizden râzı olduğunu îmâ etti mi?.. Ben, her gün Hazret-i İmamı görüyorum, onun sözlerini dinliyorum. O, bizim bu hareketimizi fesad sayıyor, elinden gelse kılıcını sıyırarak bize karşı çıkacak. Hele benim sizinle olduğumu bilse muhakkak beni evinden kovar ve bir daha yüzüme bakmaz. Buna sen ne dersin Sebe' oğlu, bana cevap ver!..

— Dinle beni Mehmed, sen bir noktayı iyice anlamamışsın. Hazret-i İmam hakkın sahibidir. Onun hakkını almak, onun

vazifesi değildir. Ümmetin vazifesidir. Bu hakkı sahibine vermiyen ümmet belâya uğrar, cezâya lâyık olur. Yoksa Hazret-i İmam hakkını aramakla mükellef değildir. Mükellef olsaydı, senin benim gibi adam olurdu. Biz, ümmetin ihmâl ettiği vazifeyi ifâ etmek şerefini kazanıyoruz. Bu vazife yolunda bir Osman değil, bin bir Osman fedâ edilse yeridir. Sen bu vazifenin kudsiyetini anlamadıysan ben, seni kınamam. Çünkü gençsin. Belki tehlikeden korkarsın!

Mehmed cevap verdi:

— Bu böyle olmakla beraber biz niçin Hazret-i İmam ile istişâre etmiyoruz? Niçin onun irşâdından faydalanmıyoruz?..

— Hazret-i İmam, belki zâhiren bu hareketi tasvip etmez. Belki onu, dediğin gibi, fesad bile sayar. Fakat bunların hepsi zâhirî hareketlerdir. Sen bu hareketlerin içyüzüne bak. Hazret-i İmam aslında bizimle beraberdir. Bizimle beraber olmasaydı, yalnız başına hepimizi kılıcı ile doğrardı ve biz onun karşısında eli kolu bağlı dururduk. Hazret-i İmam senin bizimle birlikte olduğunu bilmiyor mu, sanıyorsun? Bilmez olur mu oğlum? O her şeyi bilir. Onun gözünden kaçacak gizli, açık hiç bir şey yoktur. Sen sakın onu bilmiyormuş sanarak ona bir şey açmaya kalkma. Ayıp olur! Biz, onunla yalnız rûhen konuşabiliriz ve konuşmaktayız. Başka bir diyeceğin kaldı mı?..

Mehmed düşündü. Onun bu sözlerini hazmetmediği besbelli idi. Sebe' oğlu bunu anladı ve sordu:

— Mehmed, sen dün böyle değildin, seni kim caydırdı?..

— Bu sabah kızkardeşim Hazret-i Âişe ile görüştüm. Beni Osman aleyhinde bir harekette bulunmaktan menetti.

—Sana ne dedi?

— Bana, Osman'ın en güzide ashâbtan, babamın öz dostlarından olduğunu söyledi.

— Sen, ona Hazret-i Osman'ın gâsıb olduğunu söylemedin mi?..

— Söylemedim, çünkü Osman gâsıb olursa, benim babamın da gâsıb olması icap etmez mi?..

Sebe' oğlu şaşırdığını belli etmemek için üstün körü cevap verdi:

— Hayır, dedi, icap etmez. Senin babanın meziyetleri çoktur. Fakat baban işi Hazret-i İmam'a bırakmış olsaydı daha çok isabet etmiş olurdu. Böyle yapmamakla hatâ etmiş sayılmaz. Onun da Hazret-i Peygamber nezdinde başka bir makamı vardı. Sen şimdi bana söyle, bizden ayrılıyor musun?..

— Hayır, ayrılmıyorum!

— Dünkü kararlarımızı yarın tatbik edecek misin?..

— Evet! O hâlde mes'ele kalmadı. Haydi kalk, istirahat et ve sabahleyin hazır ol!

Mehmed gittikten sonra Sebe' oğlu adamlarını çağırdı, Mehmed'le olan konuşmalarını anlatıı, sonra ilâve etti:

— Mehmed'in Âişe ile bir kere görüşmesi onu, bizim içimizden çıkarmaya kâfi geldi. Osman'ın bugünkü nutku az kaldı bizi dağıtıyordu. Acele edelim, yoksa hüsrâna uğrarız. Dünkü kararlarımız yarın tatbik edilmiş olacaktır!

Hepsi de bu fikri kabul ettiler, dağıldılar...

24

Mehmed, Sebe' oğlundan ayrılarak Hazret-i Ali'nin evine gitti. Ali'nin misafirhanesi gene dolu idi. Gene Hazret-i Osman mes'elesi konuşuluyordu. Mehmed de içeri girdi ve dinledi. Hazret-i Ali, başında toplananlara nasihat ediyordu. Onlara fitne ve fesadın kötülüklerini anlatıyordu. Mehmed, Ali'nin yüzüne baktı, Sebe' oğlunun söylediklerinden bir iz keşfetmek istedi. Fakat Hazret-i Ali çok samimî idi. Oturanlardan biri ona sormuştu:

— Peygamberden sonra ümmetin başına geçmeye en çok lâyık olan zât siz değil misiniz?

Hazret-i Ali tereddüt etmeden cevap verdi:

—Size bu ümmetin peygamberinden sonra efdâlinin kim olduğunu haber vereyim: Önce Ebû Bekir, sonra Ömer, (29) Ben, ancak Osman'dan sonra kendimde bir hak görürüm. (30)

---

29) İmam İbni Hanbel'in Müsnedi. Cilt: 1, Sayfa: 115.
30) İmam İbni Hanbel'in Müsnedi. Cilt: 1, Sayfa: 142.

Bu sözler Mehmed'in gözlerini dört açtı. Demek ki Sebe' oğlunun bütün o sözleri saçma idi. Cemâat gene lâfa dalmıştı, fakat Mehmed mütemadiyen düşünüyordu. Hazret-i Peygamberden sonra bu ümmetin efdâli onun babası olan Hazret-i Ebû Bekir'di. Kendisi bu adamın öz evlâdı idi, fakat yarın kendisinin ellerini babasının en aziz dostu olan bir adamın kanıyla bulaştırmak üzereydi. Babasının rûhu onun bu hareketinden kimbilir ne kadar azâb çekecekti?..

Hazret-i Ali'nin başındaki adamlar gidiyordu. Mehmed yerinde kaldı. Nihayet kalabalık gittikten sonra Ali, onu gördü:

— Mehmed yanıma gel, dedi.

Mehmed kalktı, onun yanına oturdu. Hazret-i Ali sordu:

— Oğlum, derin derin düşünüyorsun, nen var?..

— Size bir şey soracağım.

— Sor bakalım.

— Benim babam sizin hakkınızı gasbetti mi?..

— Bu nasıl lâfdır Mehmed? Demin söylediklerimi duymadın mı? Senin baban kadar hak sahibi bir kimse yoktu.

— Peki, Hazret-i Peygamberin asıl vârisi siz değil misiniz?!..

— Oğlum, Peygamberin vârisi yoktur. Peygamberlik kimseden kimseye geçmez, ümmet kimi liyâkat ve ehliyet sahibi görür, kimin vahdeti muhâfazaya muktedir olduğuna karar verir ve onun etrafında toplanırsa, onun mukadderatını o idare eder. Senin baban bu kudrette, bu liyâkatte adam olduğu için herkes onu başa getirmişti.

— Demek ki, senin Hazret-i Peygambere vâris olduğuna dâir söylenen sözlerin aslı yok mu?..

— Kat'iyyen aslı yoktur. Bu sözleri çıkaranları yakalayabilsem, onlara hâdlerini bildirirdim.

Mehmed kendini zor tuttu. Kendisi de bunlardan biri idi. Bu sözleri kimlerin çıkardığını o biliyordu. Nihayet Mehmed, Ali'nin, Osman hakkında ne düşündüğünü anlamak istedi:

— Osman aleyhinde çalışmak, onu öldürmeye teşebbüs etmek sizce harâm mıdır?.. dedi.

Hazret-i Ali hiddetle cevap verdi:

— Senin hâlinde tuhaflık var, aklını mı oynattın oğlum?.. Dünyada adam öldürmeden daha şen'i bir cürüm var mı? Bir adamı haksız yere yere öldürmek bütün insanların kanını dökmekten farksızdır. Bunu bilmiyormuş gibi ne diye soruyorsun? Senin sinirlerin bozulmuş olacak. Kalk git, dinlen!

Mehmed kalkıp gitti. Hazret-i Ali, onu biraz zorlasaydı Mehmed her şeyi itiraf edecek, onun adına yapılan propagandaları ifşâ edecekti. Fakat mes'eleyi bilmiyen Hazret-i Ali, bunu hatırından bile geçirmemişti.

Mehmed derin bir ızdırâb içinde kalktı, odasına çekildi, ve yatağına yığıldı.

25

Ertesi sabah müfsidler hamlelerini yenilediler. Sebe' oğlu ile arkadaşları o gece uyumamışlar, sabaha kadar her çadıra uğrayarak uydurma şâyialarla müfsidlerin sönen şevkini alevlemeye çalışmışlardı. Bunların telkinlerine göre, Osman'ın maksadı Şam valisi Muaviye ordusu gelinceye kadar onları oyalamaktı. Muaviye ordusu geldikten sonra hepsi kılıçtan geçecekler, içlerinden hiçbiri de kurtulamayacaktı. Bu telkinler türlü türlü şekillere sokuluyor ve en aldatıcı, en korkutucu şekilde yayılıyordu. Sabahleyin müfsidler istenilen her şeyi yapmaya hazırlandılar. Bunlar arasında Osman'ın katlinden fazlaca söz edilmiyordu. Yalnız, onun hal' edileceği söyleniyordu. Çünkü katil kelimesi onları ürkütürdü. Müfsidlere sabahleyin verilen ilk tâlimat, konak kapısının önünde toplanmak ve onu zorlamak için ikinci bir emir beklemekti.

Sabahleyin, konağın kapısı önünde büyük bir kalabalık toplandı. Konağın içindekiler bu toplanmanın sebebini anlamakta gecikmediler. Onların içeri girmek istedikleri açıkça anlaşılıyordu.. Onlar, Hazret-i Osman'a müracaat ederek ne yapacaklarını sormuşlar, Osman onlara emirler vermişti:

— Kapıyı sımsıkı kapayınız! Hiç kimsenin içeri girmesine müsaade etmeyiniz!

— Kapıyı zorlarlar ve silâh kullanarak içeri girmek isterlerse?...

— Onlara mukâvemet etmeyiniz, silâh kullanmayınız! İçeri girerlerse, onları ben karşılarım.

Hazret-i Osman'ın evi içinde bulunan birkaç kişi bu emri aldıktan sonra aşağıya inmişler, kapıyı sürmelemişler, arkasına birçok şeyler dayamışlar ve beklemişlerdi.

Müfsidlerin kapı önünde toplandıkları haberi Medine'de süratle yayılmış, Ali, Talha, Zübeyr durumu incelemek ve gerekli önlemleri almak için oğullarını buraya göndermişlerdi.

Hazret-i Ali'nin büyük oğlu Hasan, silâhını alarak hareket ediyorken babasına döndü:

— Baba, dedi, sana bir şey söyliyeceğim. Bilmem kabul eder misin?.

— Söyle oğlum!

— Sen Medine'den çık, başka bir yere git. İstersen Mekke'ye hareket et!

— Niçin?...

— Çünkü, bu işin neticesinin kötü olacağını anlıyorum. Sen burada bulunuyorken vahim bir hâdise vuku bulursa, sen bu hâdisenin mes'uliyetinden kurtulamazsın. Herkes seni muâheze eder. Onun için sen buradan çık, git.

— Beni ne diye muâhaze ederler oğlum?

— Sen Medine'de bulunduğun halde Osman'a tecâvüz edildi, Osman hakâret gördü, yahut Osman öldürüldü; derler. Senin, Osman tarafından işgal olunan makama göz diktiğini, ona yardım etmediğini söylerler. Onun için sen, ya kılıcını çek ve bizimle beraber gel, yahut kalk bu şehirden çık. Bir müddet hariçte kal.

— Fakat, sen benim Osman için, onun kurtulması için nasıl çalıştığımı görmedin mi?

— Gördüm ve görüyorum. Ama sen benim sözümü dinle. Bu işten yakanı sıyır. (31)

— Düşüneyim oğlum. Fakat sen hiç durmadan git!

Hasan, kardeşi Hüseyin'i alarak hareket etti. Onlar yolda Talha'nın oğlu Mehmed'e, Zübeyr'in oğlu Abdullah'a rasladılar ve birlikte Osman'ın konağına gittiler.

---

31) Nehcü'l Belâga şerhi (İbni Ebi'l-Hadid.)

Bu küçük kâfile ile Hazret-i Osman'ın kapısı arasında yoğun bir kalabalık yığılmıştı. Bunu yarmak âdetâ imkânsızdı. Hasan ile arkadaşları, birer birer bunların arasına dalmışlar, itile kakıla, Osman'ın kapısına varmışlar, kapının önüne dikilmişlerdi. Onlar kapıyı çalmışlar, kim olduklarını bildirmişler, içerden çıkan Mervan, Âs oğlu Said ve daha bazı ashâb oğulları onlara katılarak kapının önünde bir cephe oluşturmuşlardı.

Müfsidler, kapıya dayanmak istedikleri zaman bu küçük cephenin kılıçlarıyla karşılaşmış ve gerilemek mecburiyetinde kalmışlardı.

Bunların kılıç çekerek müfsidlere karşı koymaları ve onları durdurmaları Osman'ın emirleri hilâfına idi. Durum Hazret-i Osman'a bildirildiği zaman, kendisi hemen inmiş, içerden onlara seslenmişti:

— Çocuklarım! Hepiniz yerinize gidiniz! Beni müdâfaa için uğraşmayınız!

Hasan, dışardan cevap verdi:

— Biz, bu adamlara karşı koyacağız!...

— *Hayır, buna izin vermiyorum!*

Hazret-i Osman, Hasan ile arkadaşlarını müdâfaadan vazgeçiremeyeceğini anlayınca, kapının açılmasını emretmiş, kapı açılmış, Hazret-i Osman, kapının önünde cephe oluşturan Hasan ile arkadaşlarına:

— Evlâdlarım! demişti, ben sizin bu hareketinizi hoş görmüyorum! Beni müdâfaaya lüzum yoktur. Hepinize izin veriyorum, hemen gidiniz!..

Hasan cevap verdi:

— Böyle bir zamanda sizi nasıl bırakıp gideriz?!.. Biz, bu işi kendi arzu ve isteğimizle yapıyoruz.

Hazret-i Osman ısrar etti:

— İstemem, diyorum, evlâdlarım. Mâdem ki siz gitmek istemiyorsunuz. O halde içeri giriniz!...

Onların hiç biri içeri girmek istemedi. Hazret-i Osman onlara and verdi:

— Size Allah için and veriyorum. İçeri giriniz!...

Hasan ile arkadaşları karşı koymayıp içeri girdiler. Müfsidler bir adım atamıyor, kendisini müdâfaaya gelen gençleri müdâfaadan meneden vakûr ve heybetli ihtiyarın sözlerini hayretle dinliyorlardı (32). Sonra, Hazret-i Osman kendi eliyle kapısını kapamıştı. Kendi dairesine çekilmek üzere iken onlara kararını bildirdi:

— Ne dediğimi anladınız ya! Sizi herhangi şekilde müdâfaa ve mukâvemette bulunmaktan menediyorum. İsterseniz burada kalınız; dilerseniz, gidiniz!

Hazret-i Osman, bu sözleri söyledikten sonra kendi dairesine çekilmiş, dışarda olup biten hâdiselerle ilgilenmeyerek ibâdet ve tilâvetle meşgûl olmuştu.

Dışardaki müfsidler birdenbire kapıya dayanmak için emir almışlardı. Onlar kapıya dayanıyor, fakat kapıyı açamıyorlardı. Dışardaki gürültü müthişti. Sanki herkes bağırıyor, herkes başka bir şey söylüyordu.

Kapıya taşlar atılıyor, demirler vuruluyor, fakat kapı dayanıyordu. Nihayet müfsidlerin içinden biri bağırdı:

— Kapıyı yakınız!

Dört taraftan aynı ses duyuluyordu, herkes:

— Kapıyı yakınız! diye bağırıyordu.

Bu ses içerden duyulmuş, bütün ev halkını telâş almıştı. Nâile, Leylâ, Osman'ın diğer zevceleri, Fâtıma, Fâhite dışardan yükselen bu sesleri duymuşlar, herkes canını ve malını kurtarmak kaygusuna düşmüştü. Yalnız Nâile ile misafiri Leylâ her şeyi bırakmışlar, her şeyi unutmuşlar ve Hazret-i Osman'ın selâmetiyle ilgilenmişlerdi. İki kadın, dairelerinden çıkmışlar ve Osman'ın bulunduğu daireye koşmuşlardı. Hazret-i Osman, namaza durmuş, uzun sûrelerden birini okuyordu. (33)

Müfsidler ateşi yakmışlar ve kapıyı tutuşturmuşlardı. Kapı ile üzerindeki tahta binâ yanıyor, müfsidler ateşin alevlerini seyrediyorlardı.

Kısa bir zaman sonra kapı ile üstündeki binâ yıkılmış; müfsidler, üçer beşer, içeriye atlamaya başlamışlardı.

---

32) İbni Esîr, Cilt: 3, Sayfa: 73.
33) İbni Esîr, Cilt: 3, Sayfa: 74.

Hazret-i Osman kapının yandığından haberdâr olduğu zaman, odasının penceresinden dışarıya bakmış, içerde toplananlara şu sözleri söylemişti:

— Benim kapımı yakmaya cür'et eden bu adamlar muhakkak ki, daha kötü maksatlar peşinde koşuyorlar. Hiçbirinizin onlara mukâvemet etmemesini emrediyorum! Oğlum Hasan! Baban şimdi seni düşünüyor, senin için endişeleniyordur. Haydi oğlum, geri dön ve arkadaşlarını beraber götür.

Hazret-i Osman bu sözleri söyledikten sonra geri dönmüş, tam bir tevekkül içinde neticeyi beklemişti. Onun bu tehlikeli anda düşündüğü şu idi:

"Bu adamların kötü bir niyetle geldikleri tamamiyle sâbit olmuştur. Medine halkını, bunlara karşı harekete getirmek faydasızdır. Çünkü onlar Medine halkını darmadağın ederler. Ümmetin çok muhtaç olduğu yüksek ve güzîde şahıslar bu yolda telef olurlar. Bu adamlar kendi şahsını hedef alıyorlarsa, buna karşı gelmek imkânı kalmamıştır. Onun için de bir tevekkül ve ferâgat içinde neticeyi beklemekten başka çâre yoktur. Çünkü mukâvemet ve mücâdele ancak boş yere kan dökmeye sebep olur. Onların mes'uliyetini yüklenmektense ve neticesi meçhul bir maceranın kapısını açmaktansa nefsini fedâya râzı olmak daha iyi olur."

Hazret-i Osman böyle düşünerek ve bu düşüncenin verdiği sükûnetle teselli bularak son demlerini ibâdet ve tilâvet ile geçirmeye karar vermişti. Başkası için bu düşünce, ızdırâb ve telâş sebebi olurdu. Fakat dini, îmânı bütün olan Hazret-i Osman için durum tam bunun aksi idi. Hazret-i Osman neticeyi sebât ile, sükûnet ile, cesâret ile, sarsılmayan bir îmân ile karşılayacaktı. Bütün tehlikelere yalnız başına karşı koyacaktı. Fakat kendi şahsî selâmeti için kan döktürmiyecek, Müslümanları birbirlerine kırdırmıyacaktı.

Müfsidlerin kapıyı yakmaları, ona kendisini bekliyen âkıbeti ihsas etmişti. O, bu manzarayı gördükten sonra yerine oturmuş, Mushaf'ını açmış ve tilâvete başlamıştı:

[O mü'minler için zât-ı Kibriyâ nezdinde ecr-i azîm vardır ki: Bir takım kimseler gelip de kendilerine: Düşmanlarınız size hücûm için toplandılar, onlardan korkmalısınız,

dedikleri zaman bu haber onların Cenâb-ı Hakk'a olan îmânlarını bir kat arttırır. "Allah'ın nusreti bize kâfidir, O en büyük muhâfızdır" derler.] (34)

Bu İlâhî kelâm Hazret-i Osman'ın metânetini takviye etti. Hazret-i Osman biraz düşündü. Onlar, bu âyeti ne müthiş şartlar altında okumuşlardı. Kendilerini bekliyen âkıbet, hepsinin kılıçtan geçmeleri, hepsinin üstün kuvvetler karşısında yok olmak üzereyken onlar bu İlâhî müjdeler ile hareket etmişler ve hatıra gelmiyecek hârikalar karşısında kalmışlardı. Hazret-i Osman'ın gözleri yaşardı. Onun içini gizli bir özlem yakıyordu. Dışarda bir takım adamlar onun yaşamasını istemiyorlardı. İstedikleri kadar istemesinler! Onun refakatlarini özlediği, refakatlerine yükselmek ve kendilerine tekrar kavuşmak istediği kimseler bu hayatta karşılaştığı adamlardan çok daha hayırlı idiler.

Hazret-i Osman tilâvetine devam etti. Dışarda olup biten hâdiseler artık onu ilgilendirmiyordu. Müfsidler kapıyı yakarak yere yıktıktan sonra içerde bulunan Hasan, Hüseyin, Talha oğlu Mehmed, Zübeyr oğlu Abdullah, Âs oğlu Said, Meryan kılıçlarını sıyırmışlar ve karşı koymaya hazırlanmışlardı. İçerdeki hizmetçiler de onlara uydular ve müfsidlere karşı bir cephe oluşturdular.

Bu gençlerin hepsi de aldıkları emrin aksine hareket ediyorlardı. Çünkü bu müfsidlere karşı sâkin durmayı hazmedemiyorlardı. Onların hepsi de kılıçlarını iyi kullanan cesur, kahraman gençlerdi. Müfsidler, onların hamlesiyle gerilemişler, onlara karşı ne yapacaklarını kestirememişlerdi.

Aşağıda silâh şakırtıları arasında:

— Osman çekil! Nâraları duyuluyordu. Bir aralık müfsidler arasında:

— Hücûm ediniz! diye bağıran sesler duyulmuş, onlar da hücûm etmişler, gençler biraz gerilemek mecburiyetinde kalmışlardı.

Müfsidler arasından bir kişi kimseye görünmeden fırlamış, Hazret-i Osman'ın bulunduğu daireye doğru koşmuştu. Bu adam içeri girmiş, Osman'ın karşısında dikilmiş, ona:

---

34) İbnü'l-Esir, Cilt: 3, Sayfa: 75.

— Bu işin başından çekil de seni bırakıp gidelim! demişti.

Hazret-i Osman cevap verdi:

— Ben, Cenâb-ı Hakk bahtiyar olanları yüceltinceye, bedbahtları aşağılayıncaya kadar yerimde kalacağım.

Bu adam, bu cevap karşısında bir şey diyememiş ve geri dönmüştü.

Arkadaşları ona:

— Ne yaptın? diye sordular.

— Bu adamı öldürmekten başka çaremiz yoktur! Fakat onu öldürmek de günâhtır! Cevabını almışlardır.

Onu müteakip Leys oğullarından biri, savaş sahnesinden ayrılarak içeri girmiş, o da Hazret-i Osman'ın karşısında dikilerek tehdit edici bir vaziyet almış, ona:

— Seni öldürmeye geldim! demiş; Hazret-i Osman, ona cevap vermişti:

— Sen, beni öldüremezsin!...

— Neden?..

— Çünkü bir gün sen, Hazret-i Peygamber'in yanına gelmiş, O da sana duâ etmişti. Sen, bana el kaldırarak bu duânın bereketinden mahrum olmak istemezsen, iyi edersin.

Leys oğullarından olan bu adam hemen geri dönmüş ve müfsidlerden ayrılarak gitmişti.

Ondan sonra bir başkası daha şansını denemek istedi. İçeri girdi, gene Hazret-i Osman'ın önüne dikildi:

— Çekil, yoksa seni öldürürüm! dedi.

Hazret-i Osman, bu adamın yüzüne de baktı ve cevap verdi:

— Sen de Hazret-i Peygamber'i görmüş bir adamsın. Beni öldüremezsin!

— Çekil, yoksa seni öldürürüm!

— Sen haksız yere bir kanı dökemezsin. Çünkü bir gün Hazret-i Peygamber'e gelmiş, "Yâ Resûlallah! Cenâb-ı Hakk'ın beni bağışlaması için niyâz et", demiş, O da senin bu arzunu yerine getirmişti. Sen, şimdi o mübârek ve makbûl duâyı kaybedeceksin, yazık değil mi?..

Bu adam da geri dönmüş, başını alarak savuşmuştu.

Hazret-i Osman'ın her yanına girenin bu şekilde savuşup gitmesi müfsidlerin reisleri tarafından önemle dikkate alındı. Durum bu şekilde devam ederse müfsidlerin mâneviyatı kırılacaktı.

Cemâatin içine karışan Sebe' oğlu, Meymun oğlunun kulağına eğildi ve bir şeyler söyledi. Meymun oğlu onun yanından ayrıldı. Gâfikî'yi buldu. Onun kulağına eğildi. Sebe' oğlunun arzularını ona bildirdi.

Gâfikî, Mehmed'i gizlice arattı. Mehmed, bir taraftan durumu seyrediyordu. Gâfikî, onu yakaladı:

— Haydi, Mehmed, dedi, sıra senindir.

Mehmed istemiyerek kalktı, Gâfikî'ye döndü:

— Ben şu duvardan atlayarak içeri gireceğim ve işi bitireceğim! dedi.

Gâfikî, o tarafa baktı:

— Pekâlâ! dedi.

Mehmed, dediği yere ilerledi, duvarı aştı ve gözden kayboldu. Gâfikî adamlarını çağırdı. Onlarla beraber Mehmed'in aştığı duvarı aştı ve hepsi ona doğru ilerlediler. Evin önünde muhârebe devam ediyordu. Hasan ve arkadaşları sürekli bir mücâdele halinde idiler. Bir aralık İbni Selâm gelmiş, müfsidleri bertaraf etmek için birkaç söz söylemişti. Onlara:

— Ey insanlar! demişti, bu kılıcı kınına sokunuz, yoksa bu kılıç bir daha kınına giremez! Bu şehir, meleklerin tavâf ettikleri şehirdir. Bu cinâyeti işleyecek olursanız, bu şehirden melekleri kovarsınız.

Müfsidler bu sözlerden ürkmüşler, fakat içlerinden biri onun yüzüne bağırmıştı:

— Sus, çıfıt oğlu çıfıt! Söz senin gibi yahudi oğullarına mı kaldı, karışma bu işlere sen!...

İbni Selâm hakikaten yahudi oğlu idi, fakat ashâbın en kıdemlilerindendi. Kendisinin samimî Müslüman olduğunda kimsenin şüphesi yoktu. Hattâ onun Müslüman olması bütün yahudileri, aleyhine çevirmişti.

Mehmed duvarı aştıktan sonra Hazret-i Osman'ın yanına girmiş, Osman onu dostça karşılamıştı:

— Merhaba Mehmed, beni ziyârete mi geldin?..

Bu söz Mehmed'i sinirlendirdi:

— Evet, seni ziyârete ve senden hesap sormaya geldim!

— Benden hesap mı? Ne hesabı oğlum? Sen, bu hesabı kendinden sorsan daha iyi etmez misin?

— Hayır, bugün benim senden hesap soracağım gündür!

— Sor bakalım, sana karşı kabahatim mi var?..

— Beni bütün akrabamın arasında rezil eden sen değil misin?..

— Sana yapamayacağın bir işi verip de devleti mi rezil etmeliydim?..

Hazret-i Osman'ın bu sözleri Mehmed'i iyiden iyiye kızdırmıştı. Onun şahsî haysiyetine indirilen bu darbe ona her şeyi unutturmaya kâfi geliyordu. Mehmed'in gözleri kararmış. Birdenbire ayağa kalkmış, Hazret-i Osman'ın sakalına yapışmıştı:

— Kahrolası adam, seni gebertirim!

Hazret-i Osman hiç sarsılmadı:

—Bana bak Mehmed, baban senin bu hareketini görseydi, seni nasıl terbiye edeceğini bilirdi! Baban, senin yerinde olsaydı bu sakalı böyle yakalamazdı!

Mehmed cevap verdi:

— Babam sağ olsaydı, senin yaptıklarını yapmazdı. Senin sakalını tutmaktan ne çıkar? Sana daha beterini yapacağım! İstersen seni Muaviyelerin, İbni Âmirlerin gelip de kurtarsınlar!

Hazret-i Osman bir tek sözle Mehmed'i mağlûp etti:

— Bana bak Mehmed! Ben, senden yılacak bir adam değilim, bana karşı bir kötülük yapmak istiyorsan, ben de sana karşı Allah'ın yardımını dilerim... Haydi, elinden geleni yap!..

Mehmed'in elleri gevşemiş, Hazret-i Osman'ın sakalı elinden kurtulmuş, ne yapacağını şaşırmıştı. Mehmed etrafına bakındı. Kapıda iki kadının durduğunu gördü. Hazret-i Osman'ın zevcesi koşa koşa içeri girmiş:

— Mehmed, amcana ne yapıyorsun? diye bağırmış, Leylâ, Mehmed'e iki eliyle işaret ederek:

— Dışarı çık, dışarı çık! diye bağırmıştı.

Mehmed odadan çıkmak için, bahane arıyordu. Leylâ koştu. Onu kolundan tutarak Osman'ın dairesinden çıkardı. Mehmed kuzu gibi gidiyordu. İkisi birlikte giderken Leylâ, ona döndü:

— Mehmed, dedi, sen Hazret-i Osman'ı öldürmeye mi geldin?

Mehmed, yemin etti:

— Vallahi, hayır! Eskiden onun düşmanı idim. Onu öldürmek isterdim. Fakat kızkardeşim beni menetti. Ben de ona söz verdim. Fakat bugün Hazret-i Osman bana hakâret etti. Benim ona olan husumetimi tâzeledi. Ben de, bir aralık kendimi kaybederek ona hücum ettim. Fakat, yine onun bir sözü benim aklımı başıma getirdi.

— Fakat, sen buraya nereden girdin?

— Şu duvardan atladım!...

— Bu, senin kötü maksatla geldiğini ispat etmez mi?

— Hayır, çünkü daha önceleri vermiş olduğum bir kararı yerine getiriyormuş gibi görünmek istedim. Osman'ın yanına girip, çıkacak ve onu öldürmeye cesâret edemediğimi söyliyecektim.

Leylâ, bu sözlere henüz akıl erdirememişken, Hazret-i Osman'ın odasından bir çığlık koptu. Evin her tarafında yankılanan bu çığlıklarla beraber dışardaki gürültüler şiddetlenmiş, avluda müfsidlerle savaşanlar bunları duyamamışlardı.

Mehmed'i takip edenler Osman'ın odasından kuvvetli bir ses duymadıkları için onun içerden çıkmasından hemen sonra onun odasına koşmuşlardı. Gâfikî, içerde Hazret-i Osman ile zevcesinin yanyana oturduklarını görmüştü. Gâfikî ile Kuteyre ve Sevdan, Mehmed'in bir şey yapamadığını anlamışlar, hemen içeri dalmışlar, bir kelime bile söylemeden onun üzerine hücum etmişlerdi. Gâfikî, elinde taşıdığı bir demir parçasını Hazret-i Osman'ın başına indirmiş, Osman'ın başı yarılmış ve kanlar fışkırmıştı. Gâfikî, Osman'ın önündeki büyük Mushaf'ı ayağı ile tepmiş, Osman ile katilleri arasındaki bu engeli atmıştı. Kuteyre ile Sevdan, ellerindeki kılıçlar ve demirlerle onun üzerine atılmışlar, her biri ona vurmuş, odada bulunan Nâile müthiş çığlıklarla yardım istemiş, fakat onun bütün bu yardım istekleri boşa gitmişti. Sevdan, kılıcını sıyırarak Osman'ın üzerine yürüdüğü

zaman Nâile bu müthiş darbeyi eliyle karşılamış ve parmakları doğranmıştı.

Nâile'nin çığlıklarını duyarak koşan Leylâ, Hazret-i Osman'ın odasına varıncaya kadar cinâyet işlenmiş, katiller kaçmaya başlamışlardı. Hazret-i Osman'ın hizmetçilerinden biri çığlık sesini duyduğu için o tarafa koşmuş ve kılıcından kan damlayan Sevdan ile karşılaşmıştı. Efendisinin öldürüldüğünü anlayan hizmetçi bir anda bu adamı yere devirmiş ve öldürmüş; arkadaşlarından birinin öldürüldüğünü gören Kuteyre hemen geri dönerek adamı yere yıkmış ve kellesini kesmişti. Leylâ, onun kılıcını alarak ona hücum etmiş, fakat Kuteyre kaçmak istemiş, Leylâ ona yetişerek kılıcını onun ensesine saplamış ve bu katil de yere yuvarlanmıştı.

Nâile ile Ümmü Benin henüz içerde idiler. Leylâ da içeri girdi. İbni Adis, Osman'ın başını kesmek istiyordu. Fakat iki kadın, kocalarının üzerine kapanmışlar ve buna imkân vermemişlerdi. İbni Adis onları itiyorken Leylâ'nın elinde bir kılıçla içeri girmesi üzerine bundan vazgeçmiş, ayağa kalkmış ve Leylâ ile uğraşmak istemişti. Fakat dışardan duyulan ayak sesleri onun buradan bir an önce çıkmasını icap ettirmişti. İbni Adis kendini müdâfaa ederek oradan ayrılmış ve hemen kaçmıştı. Leylâ, bu adamı takip ediyorken Mehmed'le karşılaştı. Ona bağırdı:

— Mehmed, bu adamı takip et ve öldür!

Mehmed koştu, fakat Adis oğlu duvarı tırmanmış ve kaçmıştı. Mehmed geri döndü ve Leylâ'yı ayakta buldu.

Sebe' oğlunun, Hazret-i Osman'ı öldürmek için tâyin ettiği bütün adamlar bu hâdiseye katılmışlardı. Yukarda isimleri geçenlerden başka Humuk oğlu Amr, Kinane, Dubeyr, Kulsun cinayete iştirak etmişler, yalnız Mehmed, Hazret-i Osman'a dokunmadan ve ona dokunulacağını bilmeden yanından ayrılmıştı.

Katiller firâr ettikten sonra, Nâile, elini bağlıyarak çıktı. Hasan ile arkadaşlarını çağırdı. Hazret-i Osman radıya'llâhu anh'ın kan içinde yüzen cesedi yere uzanmıştı. Hasan bu manzaradan dehşede düşmüş:

— Teyze, bizi niçin buraya çağırmadınız? Biz aşağıda döğüşeceğimize buraya gelip onun katilleriyle karşılaşırdık, demişti.

— Benim çığlıklarımı duymadınız mı oğlum?

— Duymadık teyze, şimdi biz babamıza ne diyeceğiz?.. "Siz o adamın evinde iken o nasıl öldürüldü?" derse, biz ne cevap vereceğiz?..

Kadınlar hıçkıra hıçkıra ağlıyorlardı. Bütün ashâb oğulları onlarla beraber ağladılar.

Aşağıda kalan müfsidler evin her tarafına dağılmışlar, ele geçeni yağma ediyorlardı.

Mervan, aşağıda çarpışırken Beyya adındaki bir adam tarafından bir darbe yemiş, darbe boynuna isâbet etmiş, o da yere yuvarlanmıştı. Diğer bir adam onun başını kesmek için koşmuş, fakat onun yere düştüğünü gören sütninesi hemen koşmuş, onun üzerine kapanmış, onun başını kesmek isteyen adama:

— Maksat onu öldürmekse, işte öldürünüz! Onun başını kesmek ise ayıptır! demiş ve Mervan'ı taşıyarak odasına götürmüş, orada onun yaralarını sarmış, bu sayede Mervan muhakkak bir ölümden kurtulmuştu.

Leylâ'nın babası Yezid, Mervan'ın müfsidlerle döğüştüğünü görerek ona hoş görünmek istemiş, o da kavgaya karışmış, fakat yediği bir darbe onu yere sermiş, bir daha gözünü açamamıştı. Bunu Leylâ'ya haber verdikleri zaman Leylâ, senelerce kendisine "Baba" dediği bu adam için gözyaşı dökmekten kendini alamamıştı. Yezid'in bu sırada ölümü Leylâ'yı tamamiyle yalnız bırakmıştı. Artık Hazret-i Osman'ın evinde kalmak imkânsızdı. Bu ev yıkılmıştı. Başka bir yere sığınmak lâzımdı. Leylâ, derin bir ızdırâb içinde bunu düşünüyordu. Fakat Ebû Bekir'in oğlu onu kolundan tutmuş ve sormuştu:

— Nereye gideceksiniz?..

— Daha karar vermedim...

— Hazret-i Ali'nin evine gelmez misiniz?

— Ben de onu düşünüyordum.

— En emin yer orasıdır. İsterseniz sizi hemen oraya götüreyim.

Leylâ, Mehmed'i takip etti. Çünkü kendisi de onunla konuşmak istiyordu. İkisi Osman'ın evinden ayrıldıktan sonra konuşmaya başladılar. Sözü Mehmed açtı:

— Ben, size bu evden çıkmanızı rica etmiştim. Siz, beni dinlemediniz!

Leylâ cevap verdi:

— Siz bugün haksız yere kan döktünüz. Osman, öldürülecek adam değildi. Hele sen, ne diye bu cinâyete iştirâk ettin?..

Mehmed, kendini temize çıkarmak istedi:

— Yemin ederim ki ben, onun kılına bile dokunmadım. Onun yanına girerken evvelce vermiş olduğum bir sözü yerine getirmek için giriyordum. Kötülük etmek aklımdan geçmemişti. Daha birkaç gün evvel kızkardeşim Âişe'ye söz verdim. Bu adama dokunmayacağıma dair yemin ettim. Onun yanına girişimin sebebi, onu öldürmek için bir başkasının gönderilmesine mâni' olmak idi.

— O halde siz, onun yanından çıktığınız zaman başkalarının onu öldürmeye geldiklerini biliyor muydunuz?

— Kesinlikle bilmiyordum. Bilsem, onlarla meşgul olur, onların bir şey yapmalarını engellemek için çalışır ve herhalde ya bu uğurda ölür, yahut muvaffak olurdum. Esasen ben, Osman aleyhinde yapılan bu hareketin baştan başa fesat olduğuna son günlerde inandım. Kızkardeşim Âişe ile Hazret-i İmam benim gözlerimi açtılar.

— Şimdi ne olacak?..

— Herhalde Hazret-i Ali'ye biat edilecektir.

— Fakat bu müfsidler Hazret-i Ali'nin başını da saracaklar mı, yoksa dağılacaklar mı?

— Bunu şimdiden kestiremeyiz. Herhalde Osman'ın katli çok önemli işler açacak, bir sürü ihtilâflara sebebiyet verecek, ashâb bu işten muzdarib olacak. Ben, bir an önce oraya varmalıyım. Çünkü, herhalde benim aleyhimde de bir takım sözler söylenecektir. Sana gelince, açıkça söyliyeyim; ben seni ilk gördüğüm geceden beri hep seni düşünüyorum. Bana güveniyorsan, seni emin bir yere götürebilirim. Ben de işlerimi bitirmeye giderim. Ondan sonra buluşur ve kararımızı veririz. Buna ne dersiniz?..

Leylâ cevap vermek istemedi. Mehmed bu sükûttan istifade ederek devam etti:

— Artık Mervan'dan kurtulmuş bulunuyoruz. Baban olduğuna inanmadığın adam da ölmüş bulunuyor, artık düşünülecek bir şey kalmamıştır. Sizin bir sözünüz kâfidir. Benimle beraber geliyor musunuz?..

Leylâ yine bir şey demedi, fakat ayağa kalktı, Mehmed de:

— Haydi, dedi, seni akrabamdan bir kadının yanına götüreceğim. Ortalık sükûnet buluncaya kadar orada kalırsın. İmamlık Hazret-i Ali'ye verildikten sonra işler yoluna girer, biz de rahat ve huzur içinde yaşarız.

Mehmed bu sözleri söylüyorken ilerliyor ve Leylâ da onu takip ediyordu. İkisi de gide gide Medine'nin kenarına vardılar, Mehmed orada bir evin kapısını çaldı ve bir ihtiyar kadınla karşılaştı. Onun elini öptükten sonra:

— Hala, dedi, sana hayatta en çok sevdiğim bir varlığı getirdim. Onu sana misafir ediyorum.

İhtiyar kadın memnuniyetle kabul etti. Mehmed, Leylâ'ya dönerek:

— Siz kısa bir zaman için burada istirahat eder, beni beklersiniz. Ben gecikirsem üzülmeyiniz.

Leylâ rica etti:

— Çok gecikmemenizi isterim. Belki yalnızlığa tahammül edemem.

İhtiyar kadın, Leylâ'yı elinden tutarak içeri almış, Mehmed de onlara vedâ ederek ayrılmıştı.

Leylâ biraz dinlendikten sonra kendisine ayrılan odaya girmiş, başından geçen mâceraları düşünmeye başlamıştı. Gözlerinin önüne gelen ilk manzara, kan içinde yüzen Hazret-i Osman radıya'llâhu anh'ın cesedi idi. Onun başında, saçları çözük ve dağınık, parmakları kesik, üstü başı yırtık bir kadın duruyordu. Bu kadın onun zevcesi Nâile idi. Leylâ, kendisini seven bu fedakâr kadını böyle bir sırada nasıl yalnız bırakabildiğine hayret etti. Onu buraya sürükliyen neydi?.. Mehmed'i bu kadar çok mu seviyordu? Leylâ hareketinin doğru olmadığını anlıyor ve geri dönmek icap ettiğini hissediyordu. Fakat, Mehmed'i burada bekleyeceğine söz vermişti. Mehmed gelir de onu bulamazsa herhalde çok üzülürdü. Leylâ, kendinden utanır gibi oldu. Onun bu hareketinde bencillik hâkimdi.

Onun bütün günü bu düşünceler içinde geçti. Akşam uyumak istedi. Fakat yorgunluğuna rağmen bir an bile uyuyamadı. Annesiyle babasının, Hazret-i Osman ile Nâile'nin hayalleri gözünün önünden gitmiyordu. Hele Osman'ın kanlı cesedi, onun son dakikasında çektiği ızdırâb, onun tam bir tevekkül ve teslimiyet içinde hayatından feragati, Mehmed'in bu hâdiselere karışması, aynı zamanda mâsûmiyetini iddia etmesi... Bunların hepsi birer birer onu meşgul ediyor, onun zihnini karıştırıyor, onun kalbini sarsıyor, onun hislerini coşturuyordu.

Leylâ, sabahı güç etti. Sabahleyin Mehmed'in uğramasını bekledi, bekledi, fakat gelen giden olmadı. Leylâ bütün gün yollara baktı, bütün gün haber almak ümidiyle titredi. Şehirde acaba neler oluyordu? Hazret-i Osman'ın cesedi ne olmuştu? Onun yerine kim geçmişti? Nâile ile bütün âilesinin başına neler gelmişti? Bütün bunlar meçhuldü. Leylâ, Nâile'nin yanından ayrıldığına pişman oldu. Böyle bir zamanda onun yanından ayrılmak kesinlikle doğru değildi. Leylâ, o geceyi de orada geçirmeye karar verdi. Ertesi gün herhalde bir karar verecekti. Burada kalacak mıydı? Yoksa gidecek miydi?..

O geceyi de korkunç rüyalar içinde geçirdi. Ertesi sabah da gelen giden olmamıştı. Fakat belki bir gelen olurdu. Leylâ bütün gün bekledi. Bütün gün yolları gözetledi. Fakat şehrin bu ücra tarafına uğrayan yoktu. Leylâ geceleyin karar verecekti. Bu cezaevini bırakıp gidecekti. Hem de Nâile'nin yanına...

Gece yemekten sonra, Leylâ, evin sahibi olan ihtiyar kadınla konuştu:

— Teyze! dedi, ben bu gece çıkıp gideceğim!

İhtiyar izin vermedi.

— Olmaz kızım! Seni karanlıkta bırakamam. Hele bugünlerde emniyet de kalktı. Ortalık katillerle dolu. Koca halife bile öldürüldü. Seni nasıl yalnız başına bırakırım?!..

— Teyze, sen merak etme. Ben korkmam. Sonra, yabancı bir yere gidecek değilim. Nâile'nin yanına gideceğim.

— Kızım! Sen bilirsin. Fakat beni dinlersen, gece yola çıkma! Sabahı bekle.

Leylâ sustu. Fakat kararını vermişti. Bu gece buradan çıkıp gidecekti. Gece yarısı olunca Leylâ, hançerini taktı. Abasını

sırtına attı. Başını sımsıkı bağladı, yüzünü örttü ve dışarı çıktı. Ortalık kapkaranlıktı.

Leylâ adım adım ilerledi. Rasgeldiği ilk dar sokağa daldı. Oradan daha geniş bir sokağa çıktı. Adımlarını sıklaştırdı. Genişçe sokağı geçtikten sonra nereye sapacağını şaşırdı. Rasgele bir yola girdi. İlerledi. Yolda hiçbir kimseye raslamadı. Biraz ilerledikten sonra ilerde sesler duydu. Bunlar birkaç adamdı. Konuşa konuşa gidiyorlardı. Leylâ, onların gittikleri tarafa koştu. Onlara arkalarından yetişti. Onları biraz dinledi ve dikkat etti. Bu birkaç adam kapı gibi bir şey taşıyorlardı. Kapının üzerinde bir cesed yatıyordu. Bunu taşıyanlar o kadar süratle ilerliyorlardı ki cesedin kafası, tahtaya çarpıyordu. Demek ki, bu bir ölü idi. Leylâ, biraz daha dikkat etti. Kafasında bir şimşek çaktı. Bu cesed, Hazret-i Osman'ın cesedi idi. Leylâ, koştu ve cesedi taşıyanlara yaklaştı. Onların birine sordu:

— Birâder, Hazret-i Osman'ın evine nereden gidilir?

— Bu suali soran kim? Tanıt kendini hemşeri!...

— Emevîlerden Yezid'in oğlu Velid'im!...

— O halde, bize katıl. Şehid Osman'ın defnine iştirak et.

— Birâder, Osman, Allah'ın rahmetine kavuştu. Sen bana onun evini göster!

— Şu yoldan in, sağa sap; kendini konağın karşısında bulursun.

Leylâ hiç durmadan geriye döndü ve koştu. Cesedi götürenler de, bir tehlikeden korkuyormuş gibi koşuyorlardı.

Leylâ birkaç dakika sonra Hazret-i Osman'ın evi önünde idi. Yanan kapıdan içeri girdi. Nâile'nin dairesine doğru koştu. Dairenin kapısı kapalı idi. Ortalık, derin bir sessizliğe bürünmüştü. Leylâ, kapıyı yavaşça vurdu. Yukardan bir pencere açıldı ve bir kafa göründü:

— Kimsiniz, ne istiyorsunuz?

— Açınız! Ben Yezid'in kızı Leylâ'yım!

Görünen kafa geri çekildi, bir iki dakika sonra kapı açıldı. Leylâ içeri girdi ve kapıyı açana sordu:

— Nâile uyanık mı?

— Uyanıktır ve odasındadır.

Leylâ ilerledi. Nâile'nin odasına girdi. Nâile, üç beş kadınla birlikte oturuyordu. Hem konuşuyor, hem ağlaşıyorlardı. Nâile, Leylâ'yı kucaklıyarak öptü. Onun geri dönmesinden dolayı memnun oldu. Ona:

— Kızım, dedi, bizi çok kötü bir zamanda bıraktın. Başımızdan geçenleri bilsen, kan ağlarsın. Sanki Osman'ı öldürmek kâfi değilmiş gibi onu her insana yapılan son vazifelerden de mahrum etmek istediler. Onun cenazesini kaldırmak istemediler. Onun kabristana gömülmesine itiraz ettiler. Zavallının cesedi üç gün evde kaldı. Cesedin kokuşmasına ramak kaldı. Bu adamlar, muhakkak ki mü'min değildirler. Mü'min olsalardı, hiç olmazsa onu öldürdükten sonra artık ona dokunmazlardı. Onun cesedine de hakâret etmek istemezlerdi. Fakat bu mel'ûn müfsidler, bu pis câniler hiç bir şeyden korkmuyorlar. Nihayet bu gece üç beş adam kalkıp geldiler, bir kapıyı söktüler, onun cesedini kapının üstüne yerleştirdiler ve alıp götürdüler. Gerisini bilmiyorum.

— Teyzeciğim. Onlara ben de rasgeldim. Koşa koşa gidiyorlardı.

— Koşa koşa mı gidiyorlardı? Demek şehidin cenazesini kaçırıyorlardı! Yazık bu millete! Fakat emin ol ki Leylâ, bu cinâyetin intikamı alınacaktır! Ben hâdiseden hemen sonra Osman'ın kanlı gömleğini ve benim doğranan parmaklarımı Şam'a gönderdim. Beşir oğlu Numan buraya geldi ve onları alarak derhal Şam'a hareket etti. Emin ol ki, bütün Emevîler harekete geçecek ve bu şehidin intikamını alacaklardır!

— Güzel amma, intikam kimden alınacaktır?!..

— İntikam, bu katilleri üzerimize musallat edenlerden alınacaktır.

Leylâ fazla bir şey sormadı. Fakat Nâile devam etti:

— Bunları üzerimize kimin musallat ettiğini bilmiyor musun? Ebû Bekir'in oğlunu görmedin mi? Onun maksadı Osman'ı öldürmek değil miydi? Biz yetişmeseydik Mehmed onu hemen öldürmeyecek miydi?

— Hayır, teyze! Mehmed bana yemin etti. Onun maksadı Osman'ı öldürmek değildi.

— O halde, neden duvar aşarak geldi? Neden yol kesenler

gibi, eşkıyâ gibi içeri girdi? Neden Osman'ın sakalına yapıştı ve onu tehdit etti?.. Kızım sen hâlâ şüphe mi ediyorsun? Onu ve arkadaşlarını kimin gönderdiği besbelli!

— Onları Hazret-i Ali'nin gönderdiğini mi söylemek istiyorsun?..

— Tabiî, değil mi?.. Onları başka kim gönderebilir?..

— Teyzeciğim, Ali'nin günâhına girme. Ali, böyle bir şey yapmaz.

— Yapmaz, amma hırs insana her şeyi yaptırır. Onlar Osman'ı öldürmekle bizi zayıf düşüreceklerini, ikbâle ereceklerini zannediyorlar. Aldanıyorlar. Yarın görürler!

Leylâ, yine sustu. Nâile çok sinirli idi. Onunla münâkaşaya imkân yoktu. Fakat Nâile onun susmasını beğenmedi:

— Leylâ, dedi, haklı değil miyim? Bu adamlardan intikam almak icap etmez mi? Haşim oğullarının, Ümeyye oğullarına karşı olan bu çirkin tecâvüzlerini, bu pis cinâyetlerini cezâlandırmak gerekmez mi?

— Fakat Haşim oğulları bizi müdâfaa etmediler mi? Ali, iki oğlunu buraya göndermedi mi? Onlar da bizi müdâfaa etmediler mi?..

— Ne müdâfaası kızım! Onlar isteselerdi, muhakkak ki bu cinâyet işlenmezdi. Onlar, Osman'ın etrafında birleşerek, müfsidlere karşı koymuş olsalardı, müfsidler çil yavrusu gibi dağılırlardı. Onlar, oğullarını buraya göndermekle bizim gözümüzü boyamak istediler. Neye kendileri gelmediler?.. Neye müfsidlere karşı meşhur kılıçlarını sallamadılar?.. Kızım Leylâ! Sen onları müdâfaa etme, onların hepsi hesap verecekler!...

Nâile hem söylüyor, hem hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Leylâ konuyu değiştirmek istedi ve babasının cesedine ne yapıldığını sordu.

Hazret-i Osman'ın müdâfaası esnasında ölen Yezid'in ne olduğunu hiç kimse bilmiyordu. Nâile, hemen evin kayyûmunu çağırdı. Yezid'e ne olduğunu sordu. Kayyûm cevap verdi:

— Yezid'in cesedini bugün yatsıdan sonra gömdük. Hazret-i Osman'ın kölelerinden biri de onunla beraber gömülmüştür.

Leylâ, çocukluğundan beri "baba" bildiği bu adamın âkıbe-

tine ağlıyordu. Yezid ikbâle erip refâh yüzü görmek ümidiyle buralara kadar gelmişti. Onu burada eceli bekliyormuş! Onun yüzünden vâlidesi türlü türlü cefâlara mârûz kalmış, neticede Medine'ye varmadan ölmüş, fakat o da ondan sonra ömrü uzun olamamıştı. Odada oturanların hepsi ağlıyorlardı. Leylâ da onlara katıldı. Nihayet Leylâ sordu:

— Teyzeciğim, burada mı kalacaksınız? Yoksa başka bir yere mi gideçeksiniz?

— Kızım, ben Haşimîlerden hiçbir kimseyi göremeyeceğim bir yere gideceğim. Bunun için buradan gizlice çıkıp gitmek lâzımdır. Müfsidler, benim Osman'a ait olan gömlek ile kesik parmaklarımı Şam'a gönderdiğimi haber alırlarsa, beni bir an bile yaşatmazlar. Bunun için ben bir an önce buradan çıkıp gitmek mecburiyetindeyim.

Leylâ sonra Mervan'ı sordu:

— Emîr Mervan kurtulabildi mi, teyze?..

— Evet, kurtuldu. O da Osman'ı gömmeye gidenlerle beraber gitti. Herhalde birazdan döner.

Leylâ, Mervan'ı görmek istemiyordu. Onun için ayağa kalkarak Nâile'den müsaade istedi. Nâile, ona nereye gideceğini sordu. Leylâ cevap verdi:

— Bu civarda bir akrabam var. Onun evine yerleştim.

— Çok iyi kızım. Oraya git ve orada kal. Benim burada bir evim olsaydı, seni oraya davet ederdim. Halbuki ben, buradan çıkıp gitmek ve kendime bir sığınacak yer bulmak mecburiyetindeyim.

Nâile, Leylâ'ya vedâ etti ve onu kapıya kadar uğurladı.

Leylâ, deminki yollara yeniden daldı. Ortalık hâlâ karanlıktı. Leylâ, geceleyin bilmeyerek aştığı bu yolları tekrar bulamadı. Sağa, sola gitti, fakat misafir edildiği evi bulamadı. Gün ağarıyordu. Leylâ, günün ışığından istifade ederek ilerledi. Sağa koştu, sola koştu, nihayet evi buldu.

Kapıyı çaldı. İçerden bir cevap veren olmadı. Anlaşılan, ihtiyar kadın onu aramaya çıkmıştı. Leylâ, son derece yorgundu. Kapının önüne yıkıldı. Biraz dinlendi. Gelen giden yoktu. Biraz düşündü. Buradan kalkıp Hazret-i Ali'nin evine gitmek, orada

Mehmed'i aramak istedi. Mehmed, onu birkaç kere oraya davet etmiş, hattâ bizzat Hazret-i Ali onları kendi konağına çağırmıştı. Leylâ, oraya gitmeye karar verdi. Biraz günün ilerlemesini bekledi. Sonra yeniden yola koyuldu.

Leylâ ağır ağır gidiyordu. O, erkekden ayırt edilmeyecek bir halde idi. Karnı acıktığı için çarşıya uğrıyarak bir şeyler aldı ve bir köşeye çekilerek yedi. Sonra Mescid-i Nebevî'yi aradı. Orada bir kenarda istirahat etti. Yeniden düşündü. Kendisi yapayalnız kalmıştı. Dünyada bir kimsesi yoktu. Medine'de asıl babasının belki birçok akrabası vardı. Fakat onları nasıl arayacaktı? Arayıp bulursa da, ona iyi davranacaklar mıydı? Belki onlar; merhum Üneys'in vârisi çıktı, diye müteessir bile olurlardı. Çünkü bu yeni vâris, belki eski defterleri açmak ve hesaplarını görmek isterdi.

Leylâ, düşünüyorken saatler geçti. O kadar ki gün gurup ediyordu. Leylâ, buradan kalkarak Hazret-i Ali'nin evine doğru yürüdü. Şehirde, eskisi gibi kalabalık yoktu. Anlaşılan Mısırlılar, Kûfeliler, Basralılar şehir hâricine çıkmışlardı.

Leylâ, Hazret-i Ali'nin evine vardıktan sonra resgeldiği ilk adama, onun evde olup olmadığını sordu. Ali'nin emîrlerle toplantı halinde olduğunu öğrendi. Mehmed'i sordu. Adamın biri içeri girerek Mehmed'i çağırdı. Mehmed, Leylâ'yı hemen tanıdı; ona hasret ve özlem ile sordu:

— Neredeydin?..

— Bir iş için çıktım. Geri döndüğüm zaman evde bir kimseyi bulamadım.

— Bu sabah ihtiyar kadın erkenden geldi, senin evden çıktığını söyledi. Hemen ikimiz aramaya koyulduk. Bulamayınca, ben geri döndüm. Çünkü, başımda pek büyük işler var. İhtiyar hâlâ seni arıyor.

— Ben artık oraya dönmek istemiyorum. Orada yalnızlıktan bunalıyorum.

— O halde, burada kalınız. Seni vâlidemin yanına götüreyim.

— Vâlideniz burada ise, pekâlâ!

İkisi yürüdüler. Mehmed yine sordu:

— Nereye gittiğinizi bana söyleyecek misiniz?

— Tabiî söyliyeceğim! Ben, sizin kocasını öldürdüğünüz zavallı kadının yanına gittim.

— Nâile'nin yanına mı?

— Evet! Hem de senin aleyhinde çok şeyler dinledim. Fakat seni müdâfaa edemedim.

— Nâile neler söyledi?

— Nâile, senin katilleri Hazret-i Osman'a musallat ettiğini söyledi.

— Vallahi aldanıyor! Benim bu cinâyetle zerre kadar alâkam yoktur!

Mehmed, bu hâdisenin Leylâ ile münâsebetlerinde kara bir leke olacağını hissediyordu. Onun için kendisini bütün kuvvetiyle müdâfaa ihtiyacını duyuyordu. Fakat Leylâ, onun kendini temize çıkarmasına râzı değildi.

İkisi de harem dairesinin kapısına varmışlardı. Onlar, kapıyı açmak üzere iken kapı içerden açılmış, yakışıklı, vakur bir genç çıkmıştı. Mehmed ile bu genç selâmlaştılar. İçerden çıkan bu genç Hazret-i Peygamber'in torunu Hazret-i Hasan idi. Hasan, Mehmed'in yanında duran Leylâ'ya baktı. Mehmed, onu hemen takdim etti:

— Arkadaşım Emevîlerden. Bize katılıyor.

— Buyursunlar!

Hasan hemen gerilemiş, Mehmed ile Leylâ içeri girmişlerdi. Hasan, Mehmed'in arkadaşını merak ediyordu, bu yüzü örtülü insan kim olabilirdi? Leylâ, yüzünü açtığı zaman Hasan onu hatırlamıştı. Çünkü Osman'ın katli esnasında onu görmüştü.

Hasan, misafirin kız olduğunu anladıktan sonra ona:

— Buyurun hemşire! dedi, safâ geldin, hoş geldin!

Leylâ onun bu iltifatından memnun olmuştu.

Hasan, hakikaten yakışıklı bir gençti, beyaz renkli ve pembe yanaklı idi. Güzel bir sakal yüzünü çerçeveliyordu, kendisi henüz 34 yaşlarında var, yoktu. Bütün muasırların ifadesine göre, Hazret-i Peygamber'e en çok benziyen, O'nu en çok hatırlatan torunu idi.

Leylâ onun iltifatına nezâketle mukabele etmiş, Mehmed

onu Hazret-i Hasan'a daha iyi tanıtmak için birkaç kelime söylemişti:

— Bu hanım, pederinizin birkaç hafta önce Kuba'da ziyaretine gittiği kadının kerimesidir.

Hazret-i Hasan:

— Evet, dedi, babam hâlâ bu hâdiseyi anıyor ve o kadınla görüşemediği için üzülüyor. Hele onun, bu hanımı ne kadar takdir ettiğini tarif edemem. Babam daima onun yiğitliğinden, cesâretinden, olgunluğundan bahsediyor.

Hazret-i Hasan önden gidiyor, Mehmed ile Leylâ onu takip ediyorlardı. Hasan, Mehmed'in vâlidesinin oturduğu daireye gitmiyordu. Mehmed biraz sıkılmıştı. Acaba Hasan da Leylâ'yı beğenmiş miydi? Mehmed, Hasan'ın onları nereye götürdüğünü öğrenmek isteyerek sordu:

— Kardeşim, nereye gidiyoruz?

— Sizi yengem Ümâme'ye götüreceğim. Leylâ'yı ona tanıtacağım. Yengem, Leylâ'nın evimizde birkaç kere isminin geçtiğini duymuş ve onu tanımayı çok arzu etmişti.

Mehmed, itiraz etmedi:

— Gidelim! dedi. Fakat Leylâ'yı vâlidesinin yanına götüremediğinden ve onu orada yerleştiremediğinden dolayı üzülmüştü.

Ümâme, odasında idi. Hasan, Leylâ'yı teyzesine tanıştırmış. Leylâ onun elini öpmek istemiş, fakat Ümâme buna râzı olmıyarak onu kucaklamıştı.

Hasan, iki kadını tanıştırdıktan sonra Leylâ'ya döndü:

— Hemşire, dedi, Hazret-i Ümâme benim hem teyzezâdem, hem de yengemdir. Kendisi, Resûl-i Ekrem'in kızı, Zeyneb'in kızı ve babamın zevcesidir. Dedem, onu son derece severdi. Onun boynunda gördüğün gerdanlığı, O hediye etmişti. Dedem, bütün akrabası içinde en çok onu yüceltirdi.

Leylâ, bu sözleri ayakta dinlemiş, Ümâme'nin Hazret-i Peygamber'e yakınlığının derecesini öğrendikten sonra ayakta kalmaya devam etmişti. Ümâme, onu oturttu.

Hasan ile Mehmed, Leylâ'nın misafir olduğunu anlattıktan ve izzet ve ikrâm görmesi için tavsiyelerde bulunduktan sonra dışarı çıkmışlar ve kendi işleriyle meşgul olmaya başlamışlardı.

Sebe' oğlu, Hazret-i Osman'ın katlolunduğunu ve evinin yağma edildiğini öğrendikten sonra hemen başlıca adamlarını toplamış ve onlarla konuşmuştu. Sebe' oğlu sordu:

— Şimdi en büyük hâdise vuku bulmuştur. Ne yapacağız?

Meymun oğlu cevap verdi:

— Bana kalırsa, dördümüz de buradan sıvışalım ve bunları kendi haline bırakalım. Artık ne isterlerse yapsınlar!

Sebe' oğlu bunu uygun görmedi:

— Hayır! dedi. Biz buradan sıvışırsak, bu iş neticesiz kalır. Bunlar hemen derlenip toplanır ve takibata başlarlar. Bizimle beraber hareket edenlerden şüpheli gördüklerini derhal öldürürler. Ve bu suretle barışırlar. Bana kalırsa biz, burada kalalım ve tedbir alalım.

Cemuz oğlu, Sebe' oğluna katıldı:

— Evet, dedi, bir müddet daha kalalım, fakat buna karar vermeden önce, ne yapacağımızı öğrenelim.

Sebe' oğlu anlattı:

— Yapılacak iş, bizim Ali tarafına hemen katılmamızdır. Emevîler, Osman'ın katillerini istiyeceklerdir. Bunun için, Ali tarafından kurulacak hükûmete yardım etmiyecekler, aksine onu yıkmaya çalışacaklardır. Emevîler, Ali'ye yardım etmeyeceklerinden Ali zayıf kalacaktır. Memleketin hemen hemen hiçbir tarafında hükmünü yürütemiyecektir. Biz ona katılırsak, onun bizi Emevîlere teslim etmesine imkân kalmaz. Şayet topumuzu teslim etmeyi düşünse bile, biz yanında bulunacağımız için buna mâni oluruz. Haşimîlerle Emevîlerin barışmaları ancak bizim teslimimizle mümkündür. Biz bu imkânı ortadan kaldıracağız ve iki taraf arasındaki kavgayı şiddetlendireceğiz. Onun için, önce Hazret-i Ali'ye sımsıkı bağlanarak ve onun dâvasını bütün kuvvetimizle güderek işe başlayalım. Bunu kabul ediyor musunuz?

Meymun oğlu itiraz etti:

— Sebe' oğlu, dedi, bana kalırsa, biz bu karışık işlere pek fazla dalmiyalım. Çünkü umduğumuz fesat başlamıştır. Hiç

şüphe yok ki, bu fitne bir müddet devam edecektir. Biz de bu fırsattan istifade ederek kendimizi toplayalım.

Sebe' oğlu kızdı:

— Siz, bana söz vermiştiniz; bana itâat edecektiniz! Biz şimdi çekilirsek felâketin büyüğüne uğrarız. Bugün bu işi bırakalım; bütün halkın, hattâ bizimle beraber hareket edenlerin hemen bugün Osman'ın cesedi önünde birleşerek ağlamaya ve mâtem tutmaya başladıklarını, bu cinayetin fâilerini tel'in ederek onları mahvetmeye ant içtiklerini ve derhal ayaklanarak üzerimize kılıçlarıyla hücum ettiklerini görürsünüz. Hele bizim sırrımızı açığa vuracak bir kimse de çıkarsa, o zaman mahvolup gideriz. Bizden alınacak intikamın hududu olmaz. Bütün kavmimizin kanı heder olur. Bunu mu istiyorsunuz?..

Üç yahudi, durumun bu şekilde tasvirinden donakalmışlardı. Üçü de bir ağızdan:

— Emret, itâat edeceğiz! diye bağırdılar.

Sebe' oğlu emretti:

— Evvelâ, hiç kimsenin maktûl adama yaklaşmamasını temin edeceğiz...

— Neden?..

— Ona yaklaşırlarsa, onu fevkâlâde merasimle gömmeye ve kadın-erkek herkes onun cenazesinde ağlaşmaya başlarlar. Neticede, aleyhimizde büyük bir gösteri meydana gelir. Buna mâni olmak için hiç kimsenin cesede yaklaşmaması lâzımdır. Bunu el birliğiyle sağlayacağız.

— Hay, hay!

— Aynı zamanda, cinâyetin Hazret-i Ali tarafından yapılan teşvik ile işlenmiş olduğunu ilân edeceğiz. Herkesi buna inandırmaya çalışacağız. Ali'nin iktidar mevkiine geçmek, akrabasını büyük memuriyetlere getirmek ve bütün memleketi eline geçirmek için bu cinâyeti işlediğini söyliyeceğiz. Bilhassa bunu herkese duyurmaya gayret edeceğiz.

— Pekâlâ!

— O arada biz, Ali ile temas edeceğiz, onun iş başına geçmesi için çalışacağız. Kendisi üzerine bir mes'uliyet almamak için uğraşıp didinecek, iktidar mevkiine gelmemek, devlet başına

geçmemek için uğraşacaktır. Fakat biz, her yola baş vurarak onun iş başına gelmesini sağlayacağız. Siz bu yönden emin olunuz. Şimdi, haydi iş başına!..

Hepsi hemen dağıldılar. Soluğu Hazret-i Osman'ın kapısı önünde aldılar.

Hazret-i Osman'ın katlolunduğu haberi şehirde yeni duyulmuştu. Yığın yığın erkek, kadın Hazret-i Osman'ın evine doğru geliyor ve hakikatı anlamak istiyorlardı. Gelenlerin hepsine karmakarışık, çelişkili cevaplar veriliyordu. Kimine Hazret-i Osman'ın öldüğü, kimine öldürüldüğü, kimine öldürülmediği söyleniyordu. Bir ara, birkaç kişi yolu açarak içeri girmek istemişler, fakat onlara karşı konulmuş ve onlar geri dönmedikleri takdirde öldürüleceklerini anlamışlardı.

Herkes şaşkın bir halde idi. Kimse olanı, biteni bilmiyordu. Müfsidlerin bütün kuvveti Hazret-i Osman'ın kapısı önünde birikmişti. Onlar kılıçlarını sıyırmışlar, ve oraya dikilmişlerdi. Şehirdeki Emevîler durumun bu merkezde olduğunu görür görmez birer birer şehirden çıkmaya başlamışlardı. Onların Medine'de kalmalarına imkân kalmamıştı. Tehlike onların başında dolaşıyordu, onlar ya Mekke'ye doğru, yahut Şam'a doğru kaçıyorlardı. Hepsi de bir an önce harekete geçmek üzere dağılmaya ihtiyaç hissediyorlardı.

Hazret-i Osman'ın cesedi bir gün ortada kalmış, hiç bir kimse cesâret edip onun yanına girememiş, hiç bir kimse onun techiz ve tekfini ile meşgûl olamamıştı.

İkinci gün, Hazret-i Osman'ı gömmek için daha kuvvetli bir arzu duyuluyordu. Kapının önünde yoğun bir kalabalık toplanmıştı. Onlar içeri girip Osman'ı görmek, ona karşı son vazifeyi ifâ etmek istiyorlardı. Fakat müfsidler, ikinci gün de buna imkân vermemişlerdi. Herkes müfsidlerin bu hareketini nefret ile karşılıyordu. Fakat herkesin mâneviyatı kırılmıştı. İtiraz edenler dayak yiyor, sille yiyor, daha vahim bir hareketle karşılaşmamak için dönüp gidiyorlardı. Fakat Hazret-i Osman'ın cesedi, odası içinde kalacak değil ya! Herhalde bu adam gömülecekti. O halde, cesedi kokuşmadan bunu yapmak lâzımdı. Kureyş ileri gelenlerinden birkaç kişi Hazret-i Ali'yi görerek bu durumu anlattılar. Ona:

— Bu adamlara belki senin sözün geçer, dediler, onlara söyle de cesedi gömelim!

Fakat bu adamlar ve bu adamların başları kimlerdi? Bu iş için kimden izin alınacaktı?!.. *Bunu kimse bilmiyordu.* Bunun için Hazret-i Ali kendisine ricaya gelenlere şu cevabı vermişti:

— Bu adamların başının kim olduğu belli değil! Bir, iki gün önce Osman'a su vermelerini temin için gittiğim zaman bana emîrlerinin Gâfikî olduğunu söylemişlerdi. Şimdi biz kalkıp bu adamdan bir iş mi ricâ edeceğiz?.. Bu seviyede olan insanlarla konuşmak câiz midir?

— O halde, cesedi olduğu gibi bırakalım!

— Hayır, başka bir çâresine bakınız!...

— Siz, bize bir çâre tavsiye edebilir misiniz?

— Osman'ın evine gizlice girerek onu oradan çıkarınız ve kabristana gömünüz.

— Ya bu adamlar bize karşı koyarlarsa!...

— O halde, siz bu işi geceleyin yapınız...

Gelen cemâat, Hazret-i Ali'nin Gâfikî ile görüşmesi için ısrâr etti. Çünkü bu adamların, cesedi alarak parça parça etmeleri çok muhtemeldi. Bu ise, çok büyük bir rezâlet olurdu.

Hazret-i Ali, bu teklifi istemeyerek kabul etmiş ve bir adam göndererek Gâfikî'yi çağırtmıştı. Gâfikî, Hazret-i Ali'ye son derece hürmet göstererek içeri girmiş ve ne emirleri olduğunu sormuştu. Hazret-i Ali şu sözleri söyledi:

— Hazret-i Osman, hânesinde maktûl yatıyor. Siz, hiçbir kimsenin onun yanına girmesine ve onun teçhiz ve tekfiniyle meşgul olmasına müsaade etmiyorsunuz. Artık rahmet-i Rahmân'a kavuşmuş olan bir adamdan ne istiyorsunuz? Osman'la bir hesabınız varsa, onu görmüş bulunuyorsunuz. Yarın en büyük mahkemede ödeşirsiniz. Orada zâlimlerin kim oldukları anlaşılacaktır!

Gâfikî bir an düşündükten sonra cevap verdi:

— Evet, Osman ölmüştür. Ben şahsan onun defnine itiraz etmiyorum. Fakat onun cenâzesi güpegündüz kaldırılacak olursa, muhakkak ki bir tecâvüze uğrar. Onun için, mâdem ki siz emrediyorsunuz, ben cenâzenin gizlice götürülüp gömülmesine itiraz etmem.

Hazret-i Ali fazla bir şey söylememiş, Gâfikî müsaade istiyerek çıkmış, Ali'nin misafirleri de Gâfikî'nin konuşulacak bir adam olmadığını anlamışlardı.

Akşam, Kureyş reislerinden birkaç kişi birleştiler, gizlice Hazret-i Osman'ın evine girdiler. Onun, içinde yattığı odanın kapısını söktüler, cesedini kapıya uzattılar, ve yola çıktılar.

Gâfikî, Hazret-i Ali'nin evinden ayrıldıktan sonra, Osman'ın geceleyin evinden götürüleceğini ve gömüleceğini söylemiş, Meymun oğlu ile arkadaşları aldıkları emir gereğince başlarına birkaç haydudu toplıyarak kabristana giden yolları beklemişlerdi. Bunlar, cenâzeye taarruz edecek, cesedin İslâm kabristanına gömülmesine mâni olacaklardı.

Cenâzeyi taşıyanlar, Hâzım oğulları konağından çıkarak biraz ilerledikten sonra bir yol başına gelmişler, orada birkaç adamın attığı taşlarla karşılaşmışlardı. Bu küçük kâfile durmaya mecbur olmuştu. İlerden taşlar hiç durmadan yağıyordu.

Cenâzeyi kurtarmak için başka bir yol tutmak isteyen kâfile, diğer yolun başında aynı adamlarla karşılaşmış, yine taşlanmış ve yine gerilemeye mecbur kalmıştı.

Bu durum karşısında kalan kâfile, nihayet kabristana gitmeyip Hazret-i Osman'ı başka bir yere gömmeye karar verdi.

Anlaşılan müfsidler onun umumî kabristanda ve ashâb arasına gömülmesini istemiyorlardı. Mervan, kâfileyi başka yola yönlendirerek Baki kabristanına nisbeten yakın bir yere götürdü.

Yer kazıldı. Bütün kâfile bir an önce vazifesini bitirmek için çalışıyordu. Mezar hazırlandıktan sonra Hazret-i Osman mezarın içine indirildi. Kâfilenin içinde bulunan Hazret-i Zübeyr cemâate imamlık etti ve Hazret-i Osman radıya'llâhu anh'ın cenaze namazını kıldırdı.

Namaz bittikten sonra mezar kapandı. Bütün cemâat mezarın etrafında toplandı. Hepsi de mahzûndular ve gözlerinden yaşlar akıyordu.

Hazret-i Zübeyr, kabrin başında birkaç âyet okudu. Sonra derin bir huşû içinde dinlenen şu sözleri söyledi:

— Bu gece büyük bir şehîdi gömdük. Onun İlâhî mağfirete nâil olduğuna şüphe yoktur. Hayatında İslâm'ın rüknü olan bu büyük adamın ihrâz ettiği şehâdet, onun mertebesini kat kat

yükseltti... Ümmetin bu cinâyetten dolayı karşılaşacağı imtihanın çetin olmamasını niyâz edelim. Ve... Onun rûhuna Fâtiha'lar hediye edelim.

Herkes Fâtiha'lar okumuş, sonra başta Hazret-i Zübeyr olduğu halde bütün cemâat dağılmıştı.

Hazret-i Osman'ın öldürüldüğü haberi şehirde yayıldıktan sonra herkes Osman'ı görmek ve gömmek için çalışmış, fakat buna imkân bulunamamıştı. Halk üzgün halde evlerine çekildi. Ashâbın büyükleri ise inzivâyı her şeye tercih etmişlerdi.

Hazret-i Osman'dan sonra devlet reisliğine namzet olanların başında Talha, Zübeyr, Ali, Sa'd İbni Vakkas, Ömer'in oğlu Abdullah gibi zâtlar vardı. Bunlardan hiçbiri ortaya çıkmak istemiyordu. Hiçbiri bu fırsattan istifade emelini göstermiyordu. Durum, her yönüyle tahammül edilemiyecek bir şekilde idi. Başkentin bütün mukaddera[illegible] müfsidlerin başına geçen Gâfikî'nin elinde idi. Bu adam istediği gibi hareket ediyor, istediği gibi asıp, kesiyordu. Bir gün, iki gün durum bu şekilde devam etmiş, nihayet Sebe' oğlu onun kulağını çekmişti:

— Oğlum Gâfikî, bir an önce bir adam bulup halîfe yapmalıyız!

— Acelen ne?

— Bu iş çok aceledir. Çünkü hac mevsimi bitmek üzeredir. Halk her taraftan buraya dönecektir. Yahut burada vuku bulan hâdiseleri duyarak bu haberleri memleketlerine götürecek, herkesi bizim aleyhimize de tahrik edeceklerdir. Yakında, her taraftan Medine'ye gelecek kuvvetler karşısında kalacağız. Bizim bunlarla uğraşmaya tahammülümüz yoktur.

— Doğru söylüyorsun Sebe' oğlu! Sen, Hazret-i Ali ile temas etsene!

— Hayır, ben temas etmiyeceğim. Ona Mehmed'i göndereceğim. Bakalım ne cevap getirecek?...

Sebe' oğlu, Mehmed'i bularak onunla konuştu:

— Mehmed! Artık olan oldu. Fakat bu ümmet başsız kalamaz. Ümmetin en kıymetli başı Hazret-i İmam'dır. Hemen hepimizin ve bütün Medine halkının, bütün ümmetin ona talip olduğunu, ona biate âmâde olduğunu bildir ve bir cevap getir. Seni bekliyorum.

Mehmed bir şey söylemeden gitmiş, Hazret-i Ali'yi bulmuş ve Medine'de bulunan Mısırlıların onu istediklerini söylemiş, fakat Ali'den uygun bir cevap alamamıştı. Hazret-i Ali onu âdetâ paylamıştı.

— Oğlum Mehmed! Sen, benim âilem efrâdından sayılırsın. Senin, bana böyle tekliflerde bulunman yakışmaz. Özellikle senin büyük bir kabahatin de var. Osman'ın katledildiği zaman senin orada, onun evinde ne işin vardı? Sen, Osman'ın düşmanı olabilirsin. Fakat benim evimde düşüp kalktığını, beni baba tanıdığını da unutmamalısın. Onun için, senin cinâyet ânında orada bulunman benim adıma çok fenâ idi. Çünkü, herkes senin benimle olan münâsebetine bakar da seni, benim tahrik ettiğimi zanneder. Sen şimdi bir tarafa çekil ve sesini çıkarma!

Mehmed bu cevabı aldıktan sonra Hazret-i Ali'nin huzurundan çıkmış, kimseye görünmeden Sebe' oğlunu görmüş, ona aldığı bu şiddetli cevabı bildirmişti. Sebe' oğlu bu cevaptan hiç de memnun olmadı.

Ertesi gün Sebe' oğlu Mısırlılardan bir heyet oluşturarak Hazret-i Ali'ye gönderdi. Meymun oğlu onların içinde idi. Sebe' oğlu ona gizli bir takım emirler vermişti:

— Dikkat et! Ali biatimizi kabul etmiyecek olursa ona, bir başkasını bulacağımızı ihsas edecek sözler söyle! Belki bu sözler onu yumuşatır. Onu bu makamı bir kere daha kaybetmemek için teklifimizi kabule sevkeder.

Heyet hareket etmiş. Ali'nin evine girmiş, onun tarafından kabul olunmuştu. Onların içinden biri kalkarak bir takım sözler söyledi:

— Ümmet, her nasılsa başsız kalmıştır! Biz, Osman'ın katlini istemiyorduk. Yalnız şikâyetlerimizin dikkate alınması için çalışıyorduk. Tanımadığımız, kim olduklarını bilmediğimiz bir takım adamlar bu cinâyeti işlemişlerdir. Fakat, bu yüzden ümmetin başsız kalması icap etmez. Biz, sizden istirham ediyoruz. Siz, bu işe en lâyık zâtsınız. Bu işi üstünüze alınız.

Hazret-i Ali sözün ilerisini dinlemek istemedi. Ayağa kalktı ve bağırdı:

— Buradan çıkıp gidiniz!

Hazret-i Ali'nin bu çığlığı, Mısırlıların hepsini titretmişti.

Onların hepsi savuşmak için yol ararken içlerinden biri Hazret-i Ali'ye döndü:

— Öyle ise biz de başımızın çâresine bakar, başka bir adam buluruz! demişti.

Hazret-i Ali, tekrar bağırdı!

— Kimi bulursanız, bulunuz!

Heyet geri dönmüş, aldığı cevabı bildirmiş ve Ali'nin kendileriyle konuşmak, yüzlerine bile bakmak istemediğini bildirmişti.

Sebe' oğlu, bunu umursamadı. Ertesi gün Kûfelilerden bir heyet oluşturdu. Onlara, Zübeyr'e gitmelerini ve devlet reisliğini ona teklif etmelerini söyledi. Onun başlıca arkadaşlarından Kerrus oğlu onlarla beraberdi. Sebe' oğlu ona da gizli emirler verdi:

— Zübeyr'i iknâ etmeye çalış. Fırsatı, fırsat bilmesini, yoksa başkasını bulacağımızı, onun da ebediyen mahrum kalacağını söyle! Onun hırsını tahrike çalış. Bizim herhalde biran önce bir adam bulmamız ve onu başa geçirmemiz zaruridir. Yoksa, sonumuz kötü olur.

Heyet kalkarak Zübeyr'in evine gitti. Onu, evinde bulamadılar. Zübeyr, Medine hâricine çıkmıştı. Heyet onu takip etti. Araya, sora, onun ikâmetgâhını buldu ve kendisiyle konuştu. Heyetten biri maksadlarını anlattı:

— Biz, size biat için geldik. Kûfeliler öteden beri sizi isterler. Mısırlılar ve Basralılar da bizimle birleştiler. Hepimiz sizi istiyoruz!

Zübeyr, tahammül edemedi. O da, yüzlerine bağırdı:

— Kûfeliler, Mısırlılar, Basralılar! Defolunuz buradan katiller!

Zübeyr ayağa kalkmış ve devam etmişti:

— Ümmetin en büyük işleri sizin gibi yağmacı, câni, eşkıyâ heriflere mi kaldı? Siz mi bu ümmetin mukadderatıyla ilgileneceksiniz? Hüdâ bilir, evimde bulunmasanız hepinizi kılıçtan geçirir, size terbiyenizi verirdim! Haydi gidin!

Talha'ya giden Basralılar heyeti onun tarafından aynı şekilde kabul olunmuş ve aynı şekilde kovulmuştu.

Bu üç zât ile bir iş yapılamayınca, Sa'd İbni Vakkas ile Ömer'in oğlu Abdullah yoklandı. Evvelâ Sa'd'a gidildi. Sa'd şu cevabı vermişti:

— Gerek benim, gerek Ömer'in oğlu Abdullah'ın bu şeylere karşı arzumuz yoktur. Onun için teklifinizi reddediyorum.

Fakat Sebe' oğlunun heyeti ısrar etti:

— Müslümanlar darmadağın oldular, başsız kaldılar. Yazık değil mi?

— Yazık mı, değil mi, o bize âidtir. Siz buradan defolunuz!...

En son olarak yine Ömer'in oğluna müracaat edildi. O da reddetti. Müracaat edilecek başka bir kimse kalmamış gibiydi. Daha doğrusu, müfsidlerin işine yarıyacak devlet ve hükûmet başına geçerek hâriçten gelecek kuvvetlerin tâkibatını durduracak, ve bu sûretle müfsidlerin bir anda mahvedilmelerine mâni olacak bir kimse kalmamıştı.

Sebe' oğlu başlıca adamlarını toplıyarak durumu müzâkere etti.

— Şimdi ne olacak? Bu adamların hiç biri o teklifimizi kabul etmedi. Ne yapalım?..

Meymun oğlu eski fikrini ileri sürdü:

— Biz bu işleri olduğu gibi bırakarak buradan kaçalım!

Fakat Sebe' oğlu bunu uygun görmedi ve hemen emretti:

— Gâfikî'yi bana getiriniz ve ne yapacağımı görünüz!...

Gâfikî geldiği zaman Sebe' oğlu ona durumu anlattı.

— Büyüklerin biri de devlet reisliğine yanaşmaktan korkuyor. Buna karşı bir çârem var!

— Nedir?

Medine halkını zorlayarak bir halife bulmaya mecbur etmek... Bunu yapabilir misin?..

— Yaparım!

— O halde, Medine halkını mescide davet et ve onlara de ki: "Siz hemen bir adam bulunuz, ona biat ediniz. Bulup da biat etmezseniz, topunuzu kılıçtan geçiririm!" Bakalım ne olur?

Gâfikî bu emir gereğince hareket etti. Halkın mescitte top-

lanması için tellâllar çıkarttı. Evlerine kapanan, müfsidlerin şerrine uğramamak için onlardan sakınan ahali, tellâlların davetine uymak zaruretini hissettiler. Halk, binbir ihtiyat içinde mescide çıktı. Mescit doldu. Gâfikî ayağa kalktı ve konuştu:

— Ey insanlar! Devlete bir reis bulmak size ait bir vazifedir. Bütün ümmet sizin hükmünüzü kabul eder. O halde, başa kim geçecekse onu hemen bulunuz ve ona biat ediniz. Biz de size uyarız. Fakat böyle yapmayacak olursanız, o zaman iş değişir. Şayet siz bugün bu vazifeyi ifâ etmezseniz, yarın hepinizi toptan öldüreceğiz. Sizin Ali'nizi, Talha'nızı, Zübeyr'inizi ve daha başkalarını kılıçtan geçireceğiz. Siz aklınızı başınıza toplayarak bu işi bir an önce başarmaya çalışınız, yoksa siz bilirsiniz! Burada dul kalmadık kadın, öksüz bırakılmadık bir çocuk kalmaz. Sizi bunun için topladım. Fırsatı ganimet biliniz.

Ahaliden bir söz söyliyen olmadı. Gâfikî, bu sözleri söyledikten sonra ahali içinden biri kalktı:

— Burada beklemekten ne çıkar? Kalkınız, Ali'ye gidelim, derdimizi anlatalım. Belki bir çâre bulur da bizi bu felâketten kurtarır.

Halk mescitten boşaldı. Hazret-i Ali'nin evine giden yolu tuttu. İçlerinden birçoğu onun evine girdiler, kendisini gördüler. Gâfikî'nin mescitte neler söylediğini naklettiler. En nihayet ondan yardım dilediler. İçlerinden biri, ona:

— Sana biat edelim. Ümmetin reisini katletmiş bulunuyorlar. Yeni bir reis bulmak lâzım. Yeni bir reis bulmazsak, topumuzu kılıçtan geçirecekler!

Hazret-i Ali, düşündü, düşündü. Karşısında ağlaşan, müfsidlerin tasalludundan korkan bir kalabalık vardı. Bunlar ondan medet bekliyorlardı. Müfsidlerin tehdidine uğrayan bu adamlar, haksız yere öldürülmekten korkuyorlardı. Fakat, müfsidlerin ortalığa hâkim oldukları bir sırada başa geçmek de hazmedilir bir şey değildi. Onlara uymak, onların yaptıklarının mes'uliyetini yüklenmek demekti, Hazret-i Ali bunu yapamazdı. Bunun için cemâata şu sözleri söyledi:

— Siz, beni kendi halimde bırakınız, benden başkasını bulunuz. Biz, türlü türlü safhalar arzedecek bir işle karşılaşacağız. Kalpler bunların karşısında titrer, akıllar şaşırır!

Fakat halk derin bir endişe içinde idi. Herkes bu işi başaramadıkları takdirde, âkıbetin ne olacağını düşünüyorlardı. Müfsidler, onları toptan öldüreceklerini açıktan açığa söylemişlerdi. Cemâatın içinden biri Hazret-i Ali'ye ricâ etti:

— Halimizi görüyorsunuz! İslâmiyetin nelere uğradığı gözünüzün önündedir. Fitne içindeyiz. Felâket başımızın ucundadır. Allah'tan korkmaz mısınız?

Bütün ahali bu ricayı tekrar ettiler.

Manzara çok etkileyiciydi. Halk, korkunç bir âkıbet karşısında bütün ümitlerini ona bağlamıştı. Hazret-i Ali onlara acıdı ve şu sözleri söyledi:

— Dediğinizi kabul ediyorum. Fakat, bu arzunuzu kabul ediyorken yine sizin beni bırakmanızı istiyorum. Beni bırakırsanız, ben sizin herhangi biriniz gibi hareket eder, fakat sizin en itâatliniz olurum.

Hazret-i Ali devlet reisliğini kabul etmişti. Halk sevinerek dönmüş, Ali'nin hilâfeti kabul ettiği şehirde duyulmuş, müfsidler de buna sevinmişlerdi. Herkesten fazla sevinenler, Sebe' oğlu ile arkadaşları idi. Onlar geceleyin toplanmışlar ve yeni durumu müzâkere etmişlerdi. Sebe' oğlu, Hazret-i Ali'nin hilâfeti kabul etmesinden son derece memnundu. Onun için toplantıyı açarken şu sözleri söylemişti:

— Arkadaşlar! Şimdi muvaffak olmaya başladık. Fakat, Talha ve Zübeyr bu işe muhâlefet edeceklerdir. Buna engel olmak lâzımdır. Onların muhâlefeti çok önemlidir. Çünkü hedefi Ali değil, biziz. Onun için öyle bir takım tertibat almalıyız ki, onların ikisi de Ali'ye biat etsinler. Çünkü, ancak bu sâyede kendimizi kurtarabiliriz.

Kerrus oğlu sordu:

— Talha ile Zübeyr'i nasıl zorlayabiliriz?

— Silâh kuvvetiyle!

— Fakat, onlar silâhtan korkacak adamlar değildirler. Onların her biri bin adam yerini tutar birer yiğittir.

— Siz bu akşamdan Talha ile Zübeyr'i gözetim altına alınız. Toplanma zamanı gelince ikisini de yakalayarak getiriniz. Bunu mutlaka yapınız. Sen Cemuz oğlu, Cebele oğlu Hakim'i,

Talha'ya gönder ve sen Kerrus oğlu Eşter'i, Zübeyr'e gönder. Onlar bu işi hemen hallederler.

Ertesi gün halk yine mescide davet edildi. Herkes toplandı. Hazret-i Ali'ye, halkın toplandığı haber verildi. Aynı zamanda Talha ile Zübeyr'in getirilmeleri için adamlar gönderildi. Hazret-i Ali bu dâvete uyup uymamak için bir kere daha düşündü. Durum çok karanlıktı. Akıbet meçhuldü. Fakat halk âni bir tehlike karşısında bulunuyordu. Bu tehlikeye engel olmak, herhalde hayırlı bir işti. Hazret-i Ali, mâiyetindeki adamlarla birlikte evinden çıktı. Elinde bir yay vardı. Ona dayana dayana gidiyordu. Mescid büyük bir kalabalıkla dolmuştu. Ali mescide girdikten sonra Sebe' oğlu adamlarından birinin kulağına bir şey fısıldadı. Bu adam dışarı çıktı ve onu bekliyenlere:

— Haydi! dedi.

Bunlar atların sırtlarına binmişler ve hemen hareket etmişlerdi. Bu kâfile yolda ikiye ayrılmış, biri Talha'nın evine, diğeri Zübeyr'in evine doğru yürümüştü. Esasen bu evler gözetim altında idi.

Cebele oğlu Hâkim, Zübeyr'in evine girerek onunla konuşmak istedi. Zübeyr, onu kabul etti. Hâkim, tereddüt etmeden bağırdı:

— Önüme düş, seni mescide götüreceğim!

— Sen, beni mescide götürebilecek adam mısın?. Ben mescide istediğim zaman giderim!

— Hayır, seni şimdi götüreceğim!...

— Niçin?..

— Ali'ye biat edeceksin!

— Ben Ali'ye biatten çekinmem. Fakat neden zor kullanıyorsunuz?..

— Çünkü, bu iş hemen bitecek. Sizin nazlarınıza tahammüle vakit yok!

— Gitmiyeceğim!..

Hâkim bağırdı:

— İçeri giriniz!..

On adam, içeri girdiler ve Zübeyr'i sardılar. Elinden, kolundan yakaladılar ve dışarı çıkardılar. Hâkim ile adamları, Zübeyr'i

sürüklüyorlardı. Onu sürükleye sürükleye evinden çıkardılar ve kılıçlarını sıyırarak aralarına alıp götürdüler.

Talha'nın evine giden Eşter'in hareketi bundan farksızdı. Talha da gitmek istememişti. Fakat Eşter de ona aman vermemiş, onu adamlarına yakalatarak çıkarmış, onu ite kaka mescide getirmişti.

Talha ile Zübeyr mescide girdikleri zaman bile etraflarında kılıçlarını çeken adamlar bulunuyordu.

Sebe' oğlu, o gün erkenden Basralılar ve Kûfelilerle görüşmüş ve hepsinin Ali'ye biatte tereddüt göstermemelerini sağlamak için tedbirler almıştı.

Toplantı tamamlandıktan sonra Hazret-i Ali kalkarak minbere çıktı ve şu sözleri söyledi:

— Ey insanlar! Bu iş size aittir. Başka bir kimsenin onda bir hakkı yoktur. Siz kimi isterseniz başınıza o gelir. Dün bana müracaat ettiniz. Sizinle konuştuk ve bir karar verdik. Ben bu kararı hoş görmüyorum. İstiyorsanız, işlerinizi ele alırım. İstemezseniz, hiç görüşmemiş gibi olalım!

Cemâat içinden büyük bir kalabalık:

— Biz de dünkü kararımız üzerinde sebât ediyoruz! dedi.

Bunun üzerine Hazret-i Ali minberden indi. Ve biat başladı. Müfsidler içinden biri önce Talha'yı çekti. Onu Ali'nin önüne getirdi.

Talha, Hazret-i Ali'nin yüzüne bakarak:

— Ben, sana istemiyerek biat ediyorum, dedi ve elini uzattı. Talha'nın sağ eli felçliydi. Çünkü Uhud muhârebesinde Hazret-i Peygamber'e indirilmek istenilen bir darbeyi eliyle karşılamış, o zamandan beri bu el işlemez olmuştu. Talha, Ali'ye bu elini uzattı. Cemâat içinde şundan, bundan anlam çıkaranlar vardı. Bunlar Hazret-i Ali'ye uzatılan ilk elin felçli olmasından memnun olmadılar. Bunu kötü bir alâmet kabul ettiler ve Ali devrinin iyi bir devir olmıyacağını söylediler.

Talha'dan sonra Zübeyr getirildi. O da Talha gibi söyledi:

— Sana istemiyerek biat ediyorum! dedi ve elini uzattı.

Talha ile Zübeyr'i, bütün ileri gelenler ve halk takip ettiler. Onların birçoğu, ona biat ederken:

— Sana şu şartla, uzak yakın, kuvvetli zayıf herkes üzerinde Kitab'ın hükmünü icra etmek şartiyle biat ediyoruz, dediler.

Hazret-i Ali:

— Kabul ediyorum! dedi.

Biat uzun uzadıya devam etmiş, bu iş bittikten sonra Hazret-i Ali ilk hutbesini okumuştu:

— Ey insanlar! Elimizdeki Kitap bize hayrı da, şerri de gösteriyor. Hayra sarılınız ve şerden uzaklaşınız. Farzları edâ ediniz. Kazanırsınız. Allah birçok şeyleri harâm kılmıştır. Harâm edilen şeylerin en harâmı, Müslümanın kanıdır. Müslümanların bütün hakları ihlâs ve tevhîd ile takviye olunmuştur. Müslümanlar, herkesin dilinden ve elinden emin olduğu kimselerdir. Meğer ki hakkıyle ola. Hiçbir Müslümanın kanını dökmek câiz değildir... Hepiniz vazifelerinizi ifâ ediniz. Çünkü hepiniz mes'ûlsünüz!..

Hutbe bittikten sonra herkes dağılmaya başladı. Sebe' oğlu ile taraftarları memnundular. Yeni devlet, onların gayreti ile kurulmuştu. Onların yapacakları iş, kendi siyasetlerini devlete yüklemek ve devlet reisine sımsıkı sarılmaktı. Bu sayede işlerini yoluna koyar, vaziyetlerini düzeltir, ve bunu takip edecek hâdiseleri seyrederlerdi.

27

Hazret-i Ali'nin devlet reisi seçilmesinden dolayı en çok memnun olanlardan biri, Ebû Bekir'in oğlu Mehmed'di. Hazret-i Ali'nin iş başına gelmesi, onun ikbâle ermesi demekti.

Hazret-i Ali evine döndüğü zaman bütün âilesi onu tebrik etti. Leylâ ile Mehmed de onlar arasında idi. Tebrikten sonra Mehmed, Leylâ ile birlikte bir kenara çekildi. Hasan'ın, Leylâ'ya iltifatı, onu fazla takdir etmesi, Mehmed'in içinde şüpheler uyandırmıştı. Hasan, Leylâ'yı isteyecek olursa, Mehmed ona karşı koyamazdı. İyisi, işi halletmek ve böyle bir duruma engel olmaktı. Onun için Mehmed, Leylâ'yı yalnız bulur bulmaz ona şu sözleri söyledi:

— Leylâ! Ben, senin burada fazla kalmanı istemiyorum.

Dışarı çıkalım. Ve şehir civarındaki ihtiyar kadının evine gidelim de biraz konuşalım.

— Hay, hay!

Leylâ hemen kapıya doğru yürüdü ve Mehmed onu takip etti. Zekî kız, Mehmed'in maksadını anlamıştı. Mehmed, onu kıskanıyordu. Bundan dolayı onu belki Medine'den bile uzaklaştırmak ve emin bir yerde bulundurmak istiyordu. Ayrı ayrı yürüyerek ihtiyar kadının evine vardıkları zaman sözü önce Leylâ açtı:

— Dinle Mehmed! Ben, bu şehirden uzaklaşmak ihtiyacını duyuyorum. Nereye gidebilirim?

Bu sual Mehmed'i biraz şaşırttı. Leylâ'nın zekâsı onun bu sualinde açıkça görülüyordu. Fakat Mehmed, hislerini yenerek cevap verdi:

— Hazret-i Ali'nin evinde sıkıldınız mı?

— Aslâ! Vâlidem, burada öldü, babam burada maktûl düştü. Gördüğüm manzaralar beni çok yordu. Buradan çıkmak ve biraz daha sâkin bir yerde yaşamak istiyorum.

— Başka bir sebep yok mu?

— Olabilir mi?..

Mehmed, teklif etti:

— Sizi kızkardeşim Hazret-i Âişe'nin yanına gönderirsem memnun olur musunuz?..

— Kendisi burada mı? Mekke'den geri döndü mü?

— Hayır, geri dönmedi, belki de Mekke'de kalmayı tercih eder.

— O halde, ben de Mekke'ye mi gideyim.

— Evet! Orada rahat edersiniz. Özellikle kızkardeşime de arkadaş olursunuz. O, sizi herhalde çok sevecektir. Kızkardeşim döndüğü zaman, siz de onunla birlikte döner, orada uzun uzadıya kalırsa, ben de Mekke'ye gelir ve sizi orada görürüm. O zamana kadar bizim de geleceğimiz belirmiş olur.

— Fakat, yalnız gidilir mi?..

— Tabiî gidilmez! Bunun için bu teyzem size refâkat edecektir. Bu ihtiyar teyze de kızkardeşimi tanır, kızkardeşim de

onu sever. Sizin yanınıza başka adamlar da vereceğim. Bu sâyede rahat rahat gidebilirsiniz.

— Çok uygun!...

Fakat mes'ele bununla bitmemişti. Leylâ, herhalde Hazret-i Ali ve ailesine vedâ edecekti. Onlara ne diyecekti?

Mehmed, Leylâ'ya bunu sordu:

— Hazret-i Ali ile âilesine vedâ ederken ne diyeceksiniz?

— Hazret-i Âişe'yi ziyarete gideceğimi ve onun yanında kalacağımı söylerim...

— Âlâ!.. O halde, sen bu gece burada kal! Yarın ben icâbına bakarım!

— Hay, hay!..

Mehmed, onlara vedâ ederek hareket etti. Leylâ, o geceyi orada geçirdi. Mehmed, erkenden geldi. Develer, hecinler ve bir tahtırevan getirmişti. Leylâ, hareketinden önce atına binerek Hazret-i Ali'den müsaade istemişti. Hazret-i Ali ondan ayrılmak istemiyordu. Ona:

— Kızım, burada kal. Niçin gidiyorsun? dedi.

— Hazret-i Âişe'yi ziyâret edeceğim ve onun mâiyetinde bulunacağım.

— Öyle mi? O halde, seni mü'minlerin vâlidesini ziyaretten alıkoymak istemem. Selâmetle git evlâdım.

Leylâ, Hazret-i Ali'nin ellerini öpmüş ve ayrılmıştı.

Diğer taraftan Leylâ'yı götürecek kâfile hazırlanmıştı. Tahtırevan taşıyan develer, onu bekliyordu.

Leylâ tahtırevana binmek istemedi. Ona binmek, onu rahatsız ediyordu. Onun için, kendi atı her şeyden rahattı. Fakat Mehmed, râzı olmadı:

— Atlar, sizin geçeceğiniz çöllerde işe yaramaz. Siz atlarınızı burada bırakınız ve bir hecine bininiz. Bundan başka ablam Âişe'nin dayılarından bir zât da size refâkat edecektir. Adı Ubeyd'tir. Bu adam sizi doğrudan doğruya ablamın Mekke'deki konağına götürecektir.

Yükler develerin sırtlarına yüklenmiş ve bir saat sonra kâfile harekete hazırlanmıştı. Leylâ, Mehmed'in ısrarına tahammül

edemiyerek tahtırevana girdi. Orası bir oda kadar rahattı. İçeriye yataklar döşenmiş, kenarlar yastıklarla süslenmişti.

Mehmed kâfileye vedâ ederken mahzûndu. Leylâ'ya kimbilir ne zaman kavuşacaktı? Mehmed, bu hissini yenemedi ve Leylâ'ya dönerek:

— Leylâ, kimbilir, bir daha ne zaman buluşuruz? dedi.

Leylâ, onu teskin etti:

— Merak etme, Mehmed! Yakında Mekke'de buluşuruz. Şayet gelemezsen haber gönder. Ben hemen dönerim.

Mehmed, memnun oldu. Leylâ'nın onu sevdiğinde ve onu istediğinde şüphe yoktu.

Kâfile hareket etmiş ve Mekke yolunu tutmuştu.

Leylâ'nın kâfilesi Kuba'ya vardığı zaman kızcağız annesinin mezarını ziyaret etmek istedi. Bunun için kâfileyi durdurdu. Kuba câmiinin ihtiyar kayyûmu onu karşılayarak annesinin gömülü olduğu yere götürdü. Leylâ, mezarın üstüne kapandı ve ağladı. Hayatta, pek kimsesiz kalmıştı. Yarın ne olacağı, nereye varacağı tamamiyle meçhuldü. Leylâ, acı acı ağlıyordu. Onun ihtiyar arkadaşı koşarak ona yardım etmiş, onu mezarın üzerinden kaldırmış, ve onu teskine çalışmıştı.

Leylâ, yeniden tahtırevana götürülmüş, ona bindirilmiş ve kâfile hemen hareket etmişti. Çünkü kâfile burada kalacak olursa, Leylâ'nın kederi artacaktı.

Kısa bir süre sonra kâfile Uhud dağına varmıştı. İhtiyar kadın, Leylâ'ya annesini unuttumak için çok câzip bir hikâyeye başlamış, ona bu dağın şâhid olduğu muhârebeyi nakletmişti.

Kâfile üç gün yoluna devam etti. Üçüncü gün öğleye doğru Mekke'den altı, yedi kilometre mesafede olan Seref mevkiine yaklaşmışlardı. Mekke'den gelen büyük bir kâfilenin orada konakladığı görülüyordu. Kâfilenin delili olan Ubeyd dikkat etmiş ve bu kâfilenin Hazret-i Âişe'nin kâfilesi olduğunu anlamıştı. Çünkü onun bindiği tahtırevanı kırmızı bir kumaşla örtülürdü. Ubeyd bunu uzaktan sezmiş ve Leylâ'ya haber vermişti. Hazret-i Âişe, Mekke'den Medine'ye dönüyordu.

Leylâ bu haberden memnun oldu. Çünkü o da Hazret-i Âişe ile birlikte geri döner ve Mekke'ye gitmekten vazgeçerdi. Kâfile Seref mevkiine vardığı zaman, Âişe'nin geri dönmekte

olduğu kesinleşti. Büyük kâfilenin konakladığı yerde büyük bir çadır kurulmuştu. Çadırın kapısında iki muhâfız duruyordu.

Leylâ'nın kâfilesi de bu havâlide durmuş, develer çözülmüş ve yükler indirilmişti. Leylâ, Ubeyd'i çağırtarak onun yanındaki ihtiyar kadına Hazret-i Âişe'yi ziyaret ve kendisi için müsaade ricâ etmelerini istedi.

İhtiyar kadın bu kadar külfete hâcet görmedi. Leylâ'ya:

— Kalk kızım, dedi, beraber gidelim!

— Siz mü'minlerin vâlidesini tanır mısınız?

— Tanımak ne demek? Onu çocukken kucağımda taşırdım. Senelerce babasının evinde kaldım.

— O halde gidelim.

İkisi de gittiler. Büyük çadıra yaklaşarak müsaade istediler. Hazret-i Âişe ikisine de müsaade verdi. Fakat ikisine de bir titreme gelmişti. Çünkü Hazret-i Peygamber'in devrinden beri bütün Müslümanların hürmet ettikleri, vâlide tanıdıkları, İslâm âleminin her köşesinden ziyarete geldikleri ve ilminden istifade ettikleri bu büyük kadınla karşılaşacaklardı.

Hazret-i Peygamber'in en azîz zevcesi, çadırın ortasında bir şilte üzerinde oturuyordu. Leylâ, gözlerini kaldırarak onun yüzüne bakmak istemiş, Hazret-i Âişe'nin heybet ve vakarına tahammül edemiyerek tekrar gözlerini yere indirmişti. Fakat bu âni bakış bile, ona Mehmed'in ablası karşısında olduğunu hissettirmişti. Çünkü ikisi de birbirlerine benziyorlardı. Bu düşünüş, Leylâ'yı biraz teskin etti.

Önce ihtiyar kadın koşmuş, Hazret-i Âişe'nin ellerini öpmek istemiş, fakat Âişe radıya'llâhu anhâ buna râzı olmıyarak onu yanına oturtmuştu.

Leylâ, onu takip ederek Hazret-i Âişe'nin ellerini öpmüş, Âişe ona da iltifât ederek yanına almış, ikisinin de hâl ve hatırını sormuş, ondan sonra bu ziyâretin sebebini öğrenmek istemişti:

— Teyzeciğim, Mehmed'i nasıl bıraktın da yola çıktın? Mehmed ne âlemde?.

— Mehmed, çok iyidir, Efendimiz. Beni size gönderen odur. Kendisi bu genç hanımı size emânet ediyor ve kendisi gelinceye kadar nezdinizde ikâmetini istiyor.

Hazret-i Âişe, bu sözlerden Mehmed'in, genç misafiri sevdiğini anlamış, ve Leylâ'yı süzmüştü. Leylâ, eriyecek derecede utandı. Fakat Hazret-i Âişe, Leylâ'yı beğenmiş, ona:

— Sevgili misafirim, hoş geldin, safa geldin! Artık sen benim kardeşim sayılırsın! demişti.

Zavallı Leylâ, dili tutulmuş gibi cevap verememişti.

Hazret-i Âişe, mevzuyu değiştirerek ihtiyara sordu:

— Yolculuğunuzun hedefi şüphesiz Mekke idi.

— Evet, efendim.

— Halbuki ben Medine'ye dönüyorum. İsterseniz buraya kadar gelmişken Mekke'ye kadar gidiniz. Oradaki hânemde istediğiniz kadar kalınız. Beni orada bekleyiniz. İsterseniz birlikte Medine'ye gidelim. Sonra Mekke'ye dönelim. Ne dersin Leylâ?.

— Nasıl emrederseniz efendim.

Hazret-i Âişe Medine'de neler olduğunu sordu. Kendisinin henüz bir şeyden haberi yoktu. İhtiyar kadın ona bir şey söylemek istemedi. Çünkü Medine haberleri, Hazret-i Âişe'yi son derece müteessir ederdi. Hele ona Hazret-i Osman'ın katlini haber vermek hiç de doğru olamazdı. Onun için ihtiyar kadın bunlardan birini söylememiş, yalnız Ubeyd'in kendilerine refâkat ettiğini, istediği haberleri ondan alabileceğini söylemişti. Hazret-i Âişe, Medine'de birtakım hâdiseler vuku bulduğunu sezerek Ubeyd'i kabul etmek istedi. Fakat bu yabancı adamı kabul etmeden önce oturduğu yerin tepesinde bağlı duran bir örtüyü çözdürdü. Bu perde onun oturduğu yeri çadırın diğer kısmından ayırdı. Leylâ ile ihtiyar kadın da onun yanında idiler. Ubeyd, içeri girdiği zaman Hazret-i Âişe'yi hürmetle selâmlamış; onun huzurunda ayakta durmuştu. Hazret-i Âişe, Ubeyd'in hal ve hatırını sorduktan sonra oturmasını söylemiş, ondan sonra:

— Medine ne halde? diye sormuştu. Ubeyd cevap verdi:

— Osman'ı şehid ettiler. Haberiniz yok mu?..

— Hayır, Osman'ı öldürdüler demek!.. Ne yazık!..

— Uğradığımız felâketi sormayınız efendim! Bu felâket hepimizin yüreğimizi parçaladı.

Hazret-i Âişe oturduğu yerden kalkmış ve tehdit edici bir vaziyet almıştı.

— Osman'ı nasıl öldürdüler, kimler öldürdü?..

— Müfsidler, evini sardıktan sonra onu susuz bıraktılar. Sonra evinin duvarlarını tırmanarak odasına girdiler ve başını yararak, vücudunu parçalıyarak öldürdüler.

— Bu cinayet işlenirken siz neredeydiniz, Medineliler neredeydi?

— Kımıldayacak halde değildik, hepimizin başında kılıç sallanıyordu.

— O başınızda sallanan kılıçtan korkarak haydutlara baş mı eğdiniz?!.. Onların saltanatını mı kabul ettiniz?

— Halimiz çok kötü idi. Vaziyetimiz çok tehlikeli idi. Sonra Osman'ın kendisi yardım istemiyordu. Müslümanların birbirini kırmasına muhâlefet ediyordu. Bir taraftan bizim aczimiz, bir taraftan onun kan dökülmesine muhâlefeti müfsidleri şımarttı ve onları başımıza belâ etti.

— Sen böyle söyliyebilirsin, fakat Talha'lar, Zübeyr'ler, Sa'd'ler, Ali'ler, nerede idiler?.. En büyük gazâların bu en büyük kahramanları bir şey yapmadılar mı? Onlar da sizin gibi kılıçtan mı korktular?.

— Onların hepsi de muhâsara altında idiler. Hepsi de bir şey yapamıyacak hâlde idiler. Bir şey yapmaya kalksalar bile, Hazret-i Osman mâni oluyordu.

— Topunuza yazık!

Hazret-i Âişe perdenin arkasında hiddetli hiddetli dolaşıyordu. Bütün cemâat susmuştu. Nefes bile almaya cesaret eden yoktu. Hazret-i Âişe, nihayet başını kaldırmış ve sormuştu:

— Demek ki Medine'de müfsidler hâkim... Demek ki Peygamber'in şehrinde haydutlar dolaşıyor. Öyle mi?..

— Hayır efendim, yeni bir hükûmet kuruldu.

— O halde cinâyetin intikamı alındı mı? O halde, Osman'ın kanı heder olmadı...

— Müsaade ediniz de vaziyeti anlatayım...

— Anlat!

— Hazret-i Osman'ın katlinden sonra müfsidler Ali'ye, Talha'ya, Zübeyr'e, Sa'd'e, İbni Ömer'e müracaat ettiler. Onları halife yapmak istediler. Bunları biri de kabul etmedi. Sonra Medine

halkını topladılar. Bir adam bulup da başlarına geçirmezlerse onları toptan öldüreceklerini söylediler. Halk, Ali'den medet diledi. O da onları müfsidlerin şerrinden kurtarmak için devlet başkanlığını kabul etti. Mes'ele budur!

Hazret-i Âişe'nin hiddeti büsbütün artmıştı:

— Ben bu sözlerin birini de anlamıyorum! Ne diyorsun sen? Bütün bir husûmet âlemine mukâvemet ederek onu mağlûp eden Ansâr şehri bir alay müfsidin önünde bu kadar eğildi mi? Müfsidlerin en süflî tehdidine baş eğecek derecede alçaldı mı? Katliam ne demek!.. Ellerinizde kılıç mı kalmadı? Yoksa kollarınız felce mi uğradı?.. Bütün Kureyş'e, bütün Araplara meydan okuyan siz değil miydiniz?.. Bedir kahramanları, Hendek kahramanları sizden başka kimseler miydi?.. Ne diye siz bir alay haydut karşısında bu kadar miskinleştiniz?.. Onların emriyle hükûmet kurmaya başladınız... Ne diye, söyle Ubeyd, ne diye?

— Bize acıyınız efendim! Bize "Yürü" diyen olsaydı, biz durmazdık. Fakat ne yapalım? Önümüze geçen olmadı. Biz de hâdiselere başımızı eğdik...

— Söyle Ubeyd, yeni hükûmet nasıl kuruldu?..

— Ali'ye biat ettik, efendim!...

— Sonra... Câniler yakalandı mı?

— Hayır!

— Niçin?..

— Çünkü, onlar hâlâ şehire hâkim...

— Câniler mi şehire hâkim?..

— Evet!

— O hâlde, Ali ne yapıyor?..

— Henüz bir şey yapamadı. Biz, onun iş başına geçmesinden bir iki gün sonra hareket ettik...

— Talha ile Zübeyr vesâir zevât ne yaptılar?...

— Evlerine çekildiler. Hiç biri de vaziyetten memnun değil.

— Siz bana kapıdaki muhâfızları çağırınız!

Ubeyd, dışarı çıktı ve muhâfızları çağırdı. Hazret-i Âişe emretti:

— Kâfile derhal hazırlansın. Medine'ye gitmiyoruz. Mekke'ye dönüyoruz.

— Başüstüne efendim!

İki muhâfız dışarı çıktılar ve kâfileyi hazırlamak işiyle meşgûl oldular.

Hazret-i Âişe, Ubeyd'e bakarak söze devam etti:

— Mâdem ki Medine'de haydutlar ve müfsidler vardır, oraya dönmek câiz değildir. Oraya ancak, oradaki cânilerle döğüşmek için gidilir. Değil mi, Ubeyd?..

— Tabiî efendim, fakat size şunu da söylemek isterim: Haydutlar, Hazret-i Osman'ı öldürmek isterken sizin de Hazret-i Osman aleyhinde olduğunuzu söylüyorlardı. Sizin de Hazret-i Osman'ın katline hüküm verdiğinizi iddiâ ediyorlardı.

— Benim mi?

— Evet!..

— Medine halkı içinde bunu söyleyen bir kimse var mı?..

— Hayır, bunu söyleyenler müfsidlerdir...

— Benim verdiğim bir hükmü, bir fetvâyı Medine halkından önce, hâriçtekiler nasıl duyarlar?..

— Gûyâ siz onlara yazmışsınız!...

— Siz buna inandınız mı?..

— Nasıl inanırız efendim, ben yalnız size duyduklarımı anlatmak istedim.

— Demek bu müfsidler devlet reisini öldürmekle yetinmeyerek herkes hakkında iftiralar da uyduruyorlar... Biriniz çıkıp da, "Âişe'nin yazdığı mektupları gösteriniz", demedi mi?

— Hayır, efendim, herkesin mâneviyatı bozulmuş ve kırılmıştı. Hiç birimiz de doğru dürüst düşünemiyorduk. Onun için bir şeyi araştıramamış, bir şeyi derinden derine anlamaya vakit bulamamıştık.

— O halde sen Medine'ye dön, benim tekrar Mekke'ye döndüğümü haber ver. Bizi sevenler ve haydutlardan uzaklaşmak istemeyenler bize katılsınlar. Hepimiz bu fesat ile uğraşmalıyız, onun için bir ıslâh hareketine başlamak zaruridir.

Ubeyd, mü'minlerin vâlidesini hürmetle selâmlıyarak geri döndü. Çadırdan çıktı.

Leylâ ile ihtiyar kadın bütün bu konuşmaları dinlemişlerdi.

Bilhassa Leylâ, Hazret-i Âişe'nin katiller aleyhinde söylediği sözlerden titremişti. Çünkü Mehmed de onlarla beraber hareket ediyor gibiydi. Hazret-i Osman'ı öldürmek için onun odasına ilk giren, onun sakalına yapışan o idi. Leylâ, az kaldı, bunları ağzından kaçıracaktı. Fakat bunlar Hazret-i Âişe'ye söylenmiş olsaydı, onun Mehmed aleyhinde de şiddetli sözler söyleyeceği muhakkaktı. Bunun için Leylâ susmayı tercih etti.

Kâfile hazırlanmıştı. Hazret-i Âişe, Leylâ'yı yanına dâvet etti ve kendi tahtırevanına binmesini istedi. Leylâ, onun emrine itâat etti. İkisi birlikte hareket ettiler.

Esasen Mekke pek yakında idi. Hazret-i Âişe'nin ansızın dönüşü, derin bir merak uyandırmıştı. Herkes onu karşılamaya çıkmış, kâfile büyük bir kalabalıkla çevrilerek mukaddes şehire girmişti. Hazret-i Âişe, doğrudan doğruya Kâbe'ye doğru ilerliyerek oraya inmiş, onun civarında oturmuş, onun Medine'ye hareket etmişken geri dönmesinin sırlarını anlayamayan Mekke valisi Useyd oğlu, onun tarafından kabul olunmak için müsaade istemişti. Mekke'nin bütün ileri gelenleri, bütün ricâli, bütün büyükleri valiye refâkat ediyorlardı. Hazret-i Âişe onların hepsini kabul etmiş, onlar daha onu selâmlamak ve onun dönüşünden memnuniyetlerini beyân etmekle meşgulken o, ayağa kalkmış, herkes onun söz söylemek istediğini anlayarak susmuştu. Hazret-i Osman'ın Medine'de öldürüldüğü haberi Mekke'ye varmış bulunuyordu. Hazret-i Âişe şu nutku irâd etti:

— Ey insanlar! Şehirlerin ayak takımı ile baldırı çıplakları toplanarak Osman'ın, gençleri vali olarak tâyin ettiğini bahâne ettiler ve onu katlettiler. Halbuki ondan öncekiler de aynı şekilde hareket etmişlerdi. Bu zâlimler bir takım bahâneler ileri sürmüşlerdi. Osman, bunların bütün arzularını yerine getirmiş, onların bütün dileklerini kabul etmiş, onlara, aleyhinde hareket için bir bahâne bırakmamıştı. Buna rağmen onlar yalnız kötülük etmek için hareket ederek mukaddes ayda, mukaddes şehirde, mukaddes tanınması lâzım gelen kanı dökmüşler, mukaddes malları yağma etmişlerdir. Yemin ederim ki, Osman'ın bir tırnağı bütün bu adamlarla onlara benzeyenlerin hepsinden kıymetlidir. Onların Hazret-i Osman'a karşı ileri sürdükleri bahâneler, hakikaten kusur olsaydı, Osman, saf bir altın gibi bu kusurların içinden tertemiz çıkardı.

Bu sözler, herkesi heyecanlandırmıştı. Mekke'de bulunan bütün Emevîler, Mekke'nin Emevîlerden olan valisi Osman'ın kanını istemeye hazır olduklarını ilân ettiler.

Hazret-i Âişe, bundan sonra, herkese dağılmalarını emretmiş, Leylâ ile ihtiyar teyzeyi alarak kendi konağına götürmüş ve onlara bir daire ayırmıştı.

Leylâ, Hazret-i Âişe'nin büyük bir iş için hazırlandığını anlamıştı. Fakat, bir şey demeye cesâret edemiyordu. O gün hepsi istirahat ettiler. Yolculuk onları sarsmıştı. Leylâ ile ihtiyar teyze o geceyi birlikte geçirdiler. Leylâ, ihtiyarı söyleterek bir şeyler öğrenmek istedi. Ona sordu:

— Hazret-i Âişe ne yapmak istiyor? Bir ayaklanma mı tertip edecek?..

— Bilmem kızım!

— Nasıl bilmezsin teyze! Onun bugünkü nutkunu dinlemedin mi?

— Dinledim. Fakat, bir şey anlamadım!

— Bana kalırsa, mü'minlerin vâlidesi, Osman'ın katillerine karşı umumî bir ayaklanma tertip edecek...

— Desene burada da rahat edemiyeceğiz!

— Rahattan geç teyze!... Benim anladığıma göre asıl iş burada alevlenecek!

— Kötü bir şey olacak mı dersin?..

— Kötü mü, değil mi, pek bilmem, fakat herhalde önemli şeyler olacak!...

— Allah encâmımızı hayreylesin, kızım! Ortalık pek değişti...

Leylâ'yı en çok düşündüren mes'ele, Hazret-i Âişe tarafından hazırlanacak hareketin hedefi idi... Hazret-i Âişe, gerçi katiller aleyhinde söylüyor ve herkesi onların aleyhinde harekete geçirmeye teşebbüs ediyordu. Fakat bu hedef nasıl gerçekleşebilirdi? Müfsidler Medine'de idiler ve orada yalnız değillerdi. Orada yeni bir hükûmet de kurulmuş ve Hazret-i Ali iş başına geçmişti.

Durum çok karışıktı. Çünkü müfsidleri hedef almak, Ali hükûmetini de hedef almak demekti. Leylâ düşünüyor, fakat

kendini tatmin edecek bir cevap bulamıyordu. Onu bu işleri uzun uzadıya tahlil etmeye sevkeden rûhî bir ilgi idi. Bu, onunla Mehmed arasındaki ilgi idi. Mehmed, Ali'nin etrafında idi. Şimdi onun ablası ayrı bir cephe oluşturacak olursa Mehmed ne yapacaktı? Ali ile mi kalacaktı, yoksa ablasına mı katılacaktı? Ablasına katılırsa mes'ele yoktu, fakat karşı tarafa katılırsa, o zaman kendisi ne olurdu, ve ne yapması icap ederdi?.. Leylâ düşünmüş, düşünmüş, nihayet yorulmuş ve uyumuştu.

Leylâ, sabahleyin erkenden Hazret-i Âişe'nin huzuruna dâvet olundu. Bu dâvet onu memnun etmişti. Bu sâyede belki bir şey öğrenirdi. Belki işlerin nasıl neticeleneceğine dair bir iz keşfederdi. Leylâ, ihtiyar teyzeyi alarak Hazret-i Âişe'nin huzuruna gitmişti. İlk defa olarak Hazret-i Peygamber'in en azîz ve en kıymetli haremini ev hâliyle görüyordu.

Hazret-i Âişe, pek kıymetli bir halı üzerinde oturmuştu. Sırtında, kıymetli bir ipekli entari vardı. Göğsünde, kıymetli gerdanlık, kollarında bilezikler, kulağında küpeler, pırıl pırıl parlıyordu. Fakat hâlâ kaşları çatık, ve yüzünde hiddet ve gazap hâkimdi. Âişe, misafirlerini gülümsiyerek karşılamış, onları yanı başında ipekle işlenmiş şiltelere oturtmuş, onlarla konuşmaya başlamıştı. Hazret-i Âişe, Osman'ın nasıl öldürüldüğünü ayrıntılı bir şekilde öğrenmek istiyordu. Bunun için ihtiyar teyzeye dönerek sormuştu:

— Anlat, teyze! Osman'ı nasıl öldürdüler?

— Kızım, onu evinde öldürdüler. Kapısını yaktıktan sonra içeri dolan haydutlar her tarafa saldırmışlar, sonra onun odasına dalarak onu da şehîd etmişlerdi...

— Onu şehîd eden kim?..

İhtiyar kadın biraz düşündü, sonra cevap verdi:

— Ben bu mes'eleleri pek iyi bilmiyorum. Fakat Leylâ, Osman'ın evinde idi. Bütün bu olayları yakından gördü. İsterseniz onları, o nakletsin.

Bu bilgi, Hazret-i Âişe için çok önemliydi. Âişe, hemen Leylâ'ya dönmüş ve sormuştu:

— Siz Osman'ın evinde miydiniz?..

— Evet efendim.

— Onun nasıl katlolunduğunu gördünüz mü?

— Gördüm.

— O halde, bu hâdiseyi bütün ayrıntılarıyla anlatınız.

Hâdiseyi bütün ayrıntılarıyla anlatmak işten değildi! Fakat Mehmed'den nasıl bahsedecekti. Onu cinâyet ile ilgili gösterecek miydi? Yoksa, ondan bahsetmeyecek miydi?.. Leylâ bu mes'eleyi şimşek sür'atiyle düşünmüş, Mehmed'i karıştırmamaya karar vermiş ve olayı bildiği gibi anlatmıştı.

Hazret-i Âişe, dinlemiş, ve Hazret-i Osman'ı öldürmek için duvarlara tırmananlar üzerinde durmuştu:

— Onlar kimdi?..

Fakat onların kim olduklarını bilen yoktu. Hazret-i Âişe ısrâr etti:

— Onlar Medineli mi idi?..

— Kat'iyyen!

— Nasıl bildin?..

— Çünkü Nâile yanımda idi ve Hazret-i Osman da beraberdi. Gerçi ben Medine halkını tanımam. Fakat Nâile, onları tanır. Bunun için onlar Medine halkından olsalardı, Nâile muhakkak onları teşhis ederdi.

— O halde, Nâile'nin ve senin gördüğün adamlar nasıl adamlardı?

— Onların, müfsidlerle beraber gelen baldırı çıplaklardan oldukları belli idi.

— Pekâlâ, siz hiç onlar arasında tanıdık bir sîmâya rasgelmediniz mi?..

Leylâ'nın içi titredi, dili tutuldu. Fakat bin bir gayretle kendini yendi ve:

— Hayır! dedi.

Leylâ'nın hali, Hazret-i Âişe'nin zekî gözlerinden kaçmadı. Ona ricâ etti:

— Leylâ, bütün bildiklerini söyle! Çünkü senin ifâdenin büyük bir önemi vardır. Benden bir şey saklarsan vebâli boynuna!...

Leylâ, Mehmed'in adını anmamaya azmetmişti. Bunun için son derece ciddiyetle:

— Başka bir şey bilmiyorum! dedi.

Hazret-i Âişe, bu sefer, Hazret-i Osman'ı kimlerin müdâfaa ettiğini sordu; Leylâ cevap verdi:

— Onu ashâbın oğulları müdâfaa ettiler. Ali, Talha, Zübeyr vesâir zevâtın oğulları orada idiler.

— Talha ve Zübeyr mutlaka aleyhimizde hareket edeceklerdir.

— Onlar, kapıyı müdâfaa ile meşgul olacaklarına niçin Osman'ın yanında bulunmadılar?

— Çünkü Osman'ı öldürenlerin kapıdan başka bir yerden girmelerine imkân yoktu. Hiç bir kimse onların duvarları tırmanarak içeri gireceklerine ihtimâl vermiyordu.

— Leylâ, sana şimdi önemli bir sual soracağım, bana ciddî bir cevap ver. Bu sırada Mehmed nerede idi?..

— Onu görmedim!

— Nasıl görmezsin? Mehmed seni, bu sıralarda, bu tehlikeli anlarda aramadı mı?

— Şüphesiz aradı, fakat hâdiseden sonra!...

— Hâdiseden önce nerede idi? O da Osman'ın evine gidenler arasında yok muydu?

Hazret-i Âişe, Leylâ'yı iyice sıkıştırmıştı. Onun için hakikati söylemekten başka çâre yoktu. Bundan dolayı, Leylâ şu cevabı verdi:

— Mü'minlerin vâlidesi! Ben, Mehmed'in durumunu sizden saklamak istiyordum. Çünkü, onun aleyhinde bulunmanızdan endişe ediyordum. Halbuki size hakikati söyleyeceğim. Mehmed, Osman'ın yanına girdi ve onun sakalını yakaladı. Bu sırada biz yetiştik ve ben onu alıp dışarı çıktım.

— Fakat, Mehmed bana yemin etmişti!.. Osman'a dokunmayacaktı.

— Bana da söyledi. Osman'a kötülük etmek için girmediğine yemin etti. Size söz verdiğini anlattı.

— O hâlde, Mehmed'in orada işi ne imiş?...

— Orasını anlayamadım!

— Mehmed bana yemin ettiği hâlde Osman'ın yanına girer

de onun sakalına yapışırsa, bundan onun başka bir etki altında bulunduğu anlaşılmaz mı?

— Tabiî anlaşılır!...

— Onu bu kadar etkileyen neydi ve kimdi?..

— Ben de Mehmed'e bunları sordum. Fakat bana yeterli bir cevap vermedi. Bunları sonra görüşürüz, dedi.

— İşte asıl mes'ele budur. Benim asıl anlamak istediğim nokta bundan başka değildir.

— O hâlde, Mehmed'i buraya çağırtınız ve mes'eleyi ondan öğreniniz...

— Mehmed, bu sırada hiç buraya gelir mi?..

— Bana geleceğine söz verdi.

— Gelemez, Leylâ! Hiç olmazsa şimdilik gelemez. Benim anladığım şudur: Mehmed bana yemin ettiği halde yeminini bozmuştur. Sonra Ali, Talha ve Zübeyr ile sâir zevât mânâsız bir surette evlerine çekilmişler. Onlar isteseler ve meydana çıksalardı, bu faciâ vukû bulmazdı. Benim şimdilik yapacağım iş, bir ıslâh hareketinin tertibidir. Bu hareketle memleketin mukadderatını müfsidlerin elinden kurtaracağım. Fakat, Mehmed de gözümden düştü. Ondan böyle bir hareketi ümit etmezdim. Osman'ın belki bir takım hatâ ve kusurları vardı. Fakat bunların biri de onun katlini icâb etmez.

Leylâ itiraz etti:

— Fakat Mehmed böyle demiyordu! Ona bakılırsa, Osman'ın hatâları pek büyüktü!

Hazret-i Âişe kızdı:

— Leylâ! Kızım, sen benim bildiklerimi bilmezsin! Onun ne kadar toy, ne kadar hissine mağlûp adam olduğunu ben bilirim. Onun, Osman'a olan bütün husûmetinin sebebi, akranları gibi büyük bir memuriyete nâil olamamasıdır. Onun bu yüzden bir takım siyâsetlere karıştığını bildiğim için Mekke'ye hareketimden önce onu birlikte getirmek istemiş, gelmek istemediğini görünce ona, Osman aleyhinde bir harekette bulunmamak için yemin ettirmiştim. Fakat, onun bir takım etkilere boyun eğdiği anlaşılıyor, bunların ne olduğu daha sonra meydana çıkacaktır.

Kadınlar böylece sohbet ediyorken Hazret-i Âişe'nin hiz-

metçilerinden biri gelmiş, emîrlerin kapıda beklediklerini ve kabul olunmak istediklerini söylemiş, Hazret-i Âişe, Leylâ ile ihtiyar teyzeye izin vermiş, kendisi de emîrleri kabul için hazırlanmıştı.

Leylâ ile ihtiyar kadın, Hazret-i Âişe'nin huzurundan ayrıldıktan sonra dairelerine gittiler. Leylâ, oraya giriyorken titriyordu. İhtiyar ona yardım etmiş ve onun hummaya uğradığını anlamıştı. Leylâ, yatağına yatırılmış ve örtülmüştü. Elleri buz gibiydi. Leylâ, titremiş, titremiş, ondan sonra sıcaklık basmıştı. İhtiyar onu nasıl tedavi edeceğini düşünüyordu. Evin içinde bulunan kadınlar ona bir miktar bal getirmişler, balı su ile karıştırarak ona içirmesini tavsiye etmişlerdi. Fakat Leylâ bu tatlı suyu içmemiş, ihtiyarın ricâsına rağmen onu içmemekte ısrar etmişti. Leylâ, biraz açıldıktan sonra bir sinir buhranı geçirmiş ve hüngür hüngür ağlamıştı.

İhtiyar teyze, bu durum karşısında ne yapacağını şaşırarak Hazret-i Âişe'yi görmek istemiş, fakat Âişe'nin henüz emîrler ile müzakere etmekte olduğunu öğrenerek buna imkân bulamamıştı.

Çok geçmeden Leylâ, hummanın ve buhranın verdiği yorgunlukla dalmış, ihtiyar onun uyuduğunu zannederek bırakmış ve ev halkiyle görüşerek onun tedavisi için bir çâre bulmak istemişti. İhtiyar geri döndüğü zaman, Leylâ sayıklıyor, bazan vâlidesinin ismini heceliyor, bazan Mehmed'i çağırıyordu. İhtiyar, onun başı ucunda otırarak uyanmasını bekledi.

O beklerken, câriyelerden biri koşarak geldi. Ümmü'l-Fazl'ın, Leylâ'yı ziyâret etmek istediğini haber verdi. Asıl adı Lübâbe olan bu kadın da devrin en muhterem sîmâlarındandı. Kendisi, Hazret-i Peygamber'in ilk zevcesi Hazret-i Hadîce'den sonra İslâmiyete giren ilk kadındı. Hazret-i Peygamber'in amcası Abbâs, onun zevci idi. Onun kızkardeşi Meymûne, Hazret-i Peygamber'in zevcesi idi. Onun zevci, İslâmiyeti açıktan açığa kabul etmediği halde kendisi ile oğlu her türlü eziyete tahammül bahasına İslâmiyeti müdâfaa etmişler, Müslümanların sayısı çok az iken onlara katılmışlardı. Lübâbe'artık ihtiyarlamış, ve altmışını geçmişti.

İhtiyar teyze, onu karşılamaya koşmuş, onu hürmetle selâmlayarak içeri almış, Lübâbe odaya girer girmez:

— Bu odada bir hummalı yatıyor! demişti.

İhtiyar teyze, Leylâ'nın geçirdiği nöbeti anlatmış, sonra onun Mehmed tarafından buraya gönderildiğini söylemişti. Mehmed, Lübâbe'nin hemşirezâdesi olduğu için, o da Leylâ ile son derece ilgilenmiş, ve Mehmed'in onu niçin buraya gönderdiğini sormuştu. İhtiyar teyze, Lübâbe'nin kulağına eğildi ve:

— Mehmed onu seviyor! Onunla evlenecek! dedi.

Bu sözler, Lübâbe'nin ilgisini kat kat arttırmıştı.

Lübâbe, Leylâ'nın uyumasından istifade ederek Medine'de vukûbulan hâdiseleri öğrenmek istemiş, ihtiyar teyze de ona bütün bildiklerini anlatmıştı. Onlar sözlerini bitirirken Leylâ uyandı ve ihtiyar teyze ona hâlini sordu, Leylâ:

— İyiceyim! dedi.

Lübâbe, Leylâ'yı yakından görmek için kalmış, ihtiyar teyze onları tanıştırmıştı. Leylâ, yatağında oturuyordu. Lübâbe ihtiyarla ve onunla konuşmaya başladı:

— Mehmed'i Medine'de ne hâlde bıraktınız?..

— İyi idi, rahattı, memnundu, bize buraya geleceğini de va'detmişti. Belki yakında gelir.

Lübâbe tekrar sordu:

— Hazret-i Âişe ile görüştünüz mü?

— Görüştük. Kendisi, Osman'ın katilleri aleyhinde hazırlanmakla meşgûldür.

— Evet, onun Mekke'ye döner dönmez halkı çoşturan bir konuşma yaptığını haber aldım. Mekke valisinin de ona katıldığı söyleniyor.

— Acaba kendisi bilfiil harekete geçecek mi?

İhtiyar teyzenin sorduğu bu suale Lübâbe cevap verdi:

— Ben, onun bilfiil harekete geçeceğinden hiç şüphe etmiyorum.

— Niçin? Bu işi erkeklere bıraksa daha iyi olmaz mı?..

— Fakat, erkekler bu hâdiseler vukûbulurken evlerine çekilmişler, inzivâyı tercih etmişler! Onun için, Hazret-i Âişe harekete geçmek mecburiyetinde kalıyor, teyze.

— Bana kalırsa onun bu hareketi bir takım dedikodulara sebep olacak?

— Ne gibi?..

— Meselâ, herkes onun Ali'ye hasım olduğu için bu hareketi başladığını söylemez mi?..

— Fakat, onun Ali aleyhindeki husûmeti nedir? Ben böyle bir şey bilmiyorum.

— Nasıl bilmezsiniz?.. Hazret-i Âişe, öteden beri Hazret-i Ali'ye dargın değil midir?..

— Bu senin dediğin çok eski bir şeydir. Üzerinden otuz sene geçmiş önemsiz bir söz yüzünden devamlı bir husumete imkân var mıdır?...

— Bilmem, fakat, benim kulağıma öy. sözler geldi. Gûyâ, münâfıklar, Hazret-i Âişe aleyhinde bühtânda bulundukları zaman Hazret-i Ali de Hazret-i Âişe aleyhinde söz söylemiş, Hazret-i Peygamber'e: "Kadın kalmadı değil a!" demiş, bu söz Hazret-i Âişe'nin izzet-i nefsini rencide etmiş. O da o zamandan beri ona darılmış...

— Bunları biliyorum, teyze! Fakat, bu hâdise devamlı bir dargınlık doğurabilir mi? Hazret-i Ali, o zaman nasılsa ağzından öyle bir söz kaçırmış, insan hâli bu. Fakat, ondan sonra Ali, Hazret-i Âişe'ye hürmette kusûr etti mi? Yahut onun herhangi bir hakkına riayetsizlikte bulundu mu?

— Aslâ!

— O hâlde otuz sene önce gelişi güzel söylenen bir sözden dolayı bu kadar büyük mes'ele çıkarılır mı?

— O hâlde Âişe'nin bu hareketine sebep ne?

— Medine'de vukûbulan hâdiselerin önemi çok büyüktür. Bir kere, bir sürü katiller, câniler, Medine'ye musallat olmuşlar. Herkesi cebrederek, halkı korkutarak devletin mukadderatiyle oynamaya başlamışlardır. Herhâlde onlardan kurtulmak lâzımdır. Bu da ancak bir hareketle olabilir. Onun için ben de Âişe'nin hareketini tasvib ediyorum. Özellikle onun hareketi bir ıslâh hareketi olacaktır.

İhtiyar kadın, ıslâh hareketinin ne demek olduğunu anlamamıştı. Sordu, ve Lübâbe anlattı:

— Durum bugün çok fecidir. Emevîler, her yere dağılmışlardır. Şamdakiler, muhakkak ki Hazret-i Osman'ın kanı için ha-

reket edecekler. Buradakiler de aynı fikirdedirler. Onların birçok adamları Kûfe ve Basra'ya gitmişlerdir. Onları da Osman'ın kanı için harekete teşvik edeceklerdir. Diğer taraftan, Yemen'e de haberler gönderilmiş bulunuyor. Demek ki, işler, çok nâzik bir safhaya girmiştir. Millet ikiye bölünüyor. Devlet parça parça oluyor. Bunların hepsi Osman'ın katlinden dolayı ileri gelmiştir. Hazret-i Âişe ise devlet ve milleti toplamak için en esaslı tedbiri bulmuştur. O da, Osman'ın katillerini cezâlandırarak ayrılığa imkân vermemekdir. Islâh hareketinin mânâsı budur.

Leylâ, hummanın etkisiyle henüz halsiz olduğu halde bu konuşmayı derin dikkatle takip ediyordu. Bütün bu sözler onu derinden ilgilendiriyordu. Mâ'lem ki Hazret-i Âişe bir cephe oluşturuyordu, onun sevdiği Mehmed ne olacaktı? Sonra, kendisine en derin hürmet beslediği Hazret-i Ali'nin bu cepheye karşı durumu ne olabilirdi?..

Leylâ, düşüne düşüne halledemediği bu mes'eleleri, her şeye derinden vâkıf olduğu anlaşılan Lübâbe'ye açmak istedi. Belki Lübâbe, onu tatmin ederdi. Leylâ sordu:

— Sizden bir şey soracağım?..

— Sor, kızım!

— Bu ıslâh hareketinin Hazret-i Ali'ye karşı durumu ne olacak?..

— Pek açık! Kızım, şüphesiz ki Ali'den katilleri teslim etmesi istenecek...

— Fakat, onların kim olduğu belli değil!..

— Nasıl belli değil, Medine'ye musallat olan eşkıyânın başları yok mu?

— Var efendim. Gâfikî diye bir adamdan bahsediyorlardı.

— Bu adam, Osman'ı kimlerin öldürdüğünü bilmez mi? Bu adam muhakeme edilmelidir. Sonra herhalde bu adamların Gâfikî'den başka elebaşıları vardır. Onlar yakalandı mı?.. Sonra bu eşkıyâ gürûhuna mensup daha başka adamlar hakkında tahkikat yapıldı mı? Bütün sırların düğümlerini ancak bu gibi tahkikat çözer.

Lübâbe'nin bu sözleri Leylâ'yı tatmin edeceğine, onu bütün bütün endişeye düşürdü. Derin tahkikat yapılırsa, Mehmed ne

olurdu? Kurtulur muydu, yoksa mücrim mi sayılırdı?.. Mücrim sayılırsa, ona ne yapılabilirdi?

Leylâ bunları düşünüyorken ihtiyar teyze yine mes'eleye kadınca bir şekil verdi. Daha önce söylediği görüşlerini kuvvetlendirmek istedi. Lübâbe'ye son derece dikkatle hitap etti:

— Kızım Lübâbe, ben böyle ince işlere aklı ermez bir ihtiyarım. Fakat kızım, bu işlerle uğraşmak bize mi, biz kadınlara mı kaldı?!.. Sen emin ol ki, hiçbir kimse bunlara akıl erdiremiyecek, herkes Âişe'nin eski husûmet sebebiyle Ali'ye karşı hareket ettiğini söyleyecektir.

— Teyze, sen bu söz üzerinde çok ısrar ediyorsun.. Bir bildiğin varsa söyle! Yoksa sus!

— Kızım Lübâbe, sen de bilirsin, fakat beni söyletmek istiyorsun. Biliyorsun ki, Âişe benim kucağımda büyüdü. Onu canım gibi severim. Biliyorsunuz ki, Âişe ile Fâtıma arasında kıskançlık vardır. Fâtıma, annesinden sonra Âişe'nin onun yerini tutmasını hazmedemiyor ve kocası ile Ali'ye onun aleyhinde söylüyordu. Fâtıma bir ortağın, ortağına karşı hissedeceği kîni merhûme olan annesine bedel Âişe'ye karşı hissediyordu. Çünkü Hazret-i Peygamber, Âişe'yi seviyor, ve ona son derece muhabbet gösteriyordu. Onun için Âişe aleyhinde münâfıklar bühtânda bulundukları zaman, Ali, karısını memnun etmek için, onun aleyhinde söylemiş, Âişe onun ne dediğini duymuş, ve son derece müteessir olarak ona kîn bağlamıştı. İşte şimdi o kînin intikamı alınıyor!

Bu sözler Lübâbe'yi hiddetlendirmişti:

— Teyze, sen bunamışsın! Bu kadar küçük şeyleri, bu kadar âdî dedikoduları en büyük işlere karıştırıyorsun. Revâ mı bu?

— Sen onu bırak kızım da beni dinle, sözümü bitireyim de, sen de istediğini söyle!

— Söyle teyze!..

— İşte söylüyorum. Hazret-i Peygamber, Hazret-i Âişe'yi son derece sevmekle beraber Fâtıma'yı çok methederdi. Âişe, onun Fâtıma'yı methetmesinden müteessir olurdu. Fâtıma da, Hazret-i Peygamber'in Âişe'yi sevmesinden ve onun babasına fevkalâde hürmet ve muhabbet göstermesinden sinirlenir, onun

bütün teveccühü kocasına göstermesini isterdi. Tabiî, konu komşular iki taraf arasında sürü sürü haberler götürüp getiriyorladı. Âişe, Fâtıma'yı babasına şikâyet etmeyerek, onu kendi babasına şikâyet ediyor, Fâtıma da gece gündüz babasını dolduruyordu. Bu yüzden iki taraf arasında düşmanlık kökleşti. Bundan dolayı Hazret-i Âişe hakkında bühtân mes'elesi çıktığı zaman Ali ile Fâtıma bütün kuvvetleriyle Âişe aleyhinde yürümüşlerdi. Âişe bunu affetmedi.

— Bütün bildiğin bu mu teyze?

— Hayır kızım Lübâbe, sözüm daha bitmedi.

— Bâri tamamla...

— Tamamlayacağım. Mâlûm ya, Âişe çocuk doğurmadı. Fâtıma ise birçok çocuk doğurduğu için, Hazret-i Peygamber onun çocuklarını kendi evlâdı tanır ve onları severdi. Âişe, çocuk doğuramayarak Hazret-i Peygamber'in başka çocukları evlâd gibi sevmesinden de üzülüyordu. Halbuki Ali, onun hoşlanmadığı ortaklarını himâye etmeyi de üzerine almıştı. Bu da ikisinin arasını bütün bütün bozmuştu. Hattâ Mâriye bir erkek çocuk doğurduğu zaman Ali ile Fâtıma, sırf Âişe'yi kızdırmak ve küçük düşürmek için bu çocuğa son derece itinâ ile bakmışlar. Bu çocuk öldüğü zaman Ali ile karısı son derece müteessir oldular. Âişe de kederlendiği hâlde için için sevinmişti. Nihayet Hazret-i Peygamber hastalandığı zaman Ali ile Fâtıma onu kendi evlerine götürmek, ona kendi evlerinde bakmak istemişler, halbuki Hazret-i Peygamber, Âişe'ye karşı duyduğu kalbî muhabbet sebebiyle onun evinde kalmak istemiş ve orada kalmıştı. Bu da Ali ile Fâtıma'yı ayrıca kızdırmıştı. Hazret-i Peygamber'in irtihâlinden sonra herkesten fazla O'nun makamına geçmeyi ümit eden Ali idi. Fakat Âişe daha evvel davranmış, babasının herkese namaz kıldırmasını emretmiş, herkes bunu Hazret-i Peygamber'in emrettiğini zannederek ona uymuş, neticede hilâfete o geçmişti. Bu da Ali ile Âişe'nin arasını açan en büyük mes'eledir. Çünkü Ali ile Fâtıma en müthiş mağlûbiyete uğramışlar, Âişe de bütün acısını çıkarmıştı. Âişe'nin gâlibiyeti, Ebû Bekir, Ömer, Osman devrinde devam etmiş, Osman'dan sonra Ali'nin gelmesine tahammül edemiyen Âişe, bu sefer onun aleyhinde ayaklanma hazırlamaya teşebbüs etmiştir. İşte mes'elenin bütün iç yüzü budur, diyorlar.

— Sözünü bitirdin mi teyze?

— Bitirdim, kızım! Şimdi sen söyle! Bizim mahalle arasında duyduklarımız, konuştuklarımız bunlardı. Bu sözlerin yalnız en son tarafını ben tamamladım. Yoksa gerisini kulağımla işitim ve bunları işitirken hep Âişe'yi müdâfaa ettim. Çünkü onu severim. Çünkü onun hep iyiliğini gördüm. Çünkü onun yüksek kalpli olduğunu bilirim. Artık söz senindir, Lübâbe!

İhtiyar teyze bütün mahalle dedikodularını özetlemişti. Lübâbe, ona ne cevap verecekti. Onun cevap vermesinden ne çıkacaktı!.. Fakat Lübâbe, Hazret-i Âişe aleyhinde yığın yığın söylenen bu sözlerden sonra duramadı. O da açıldı ve söyledi:

— Kuzum teyze! Sen evini, Peygamber âilesinin deveci evi mi sanıyorsun? Bu senin dediklerin belki mahalleniz karıları ve kocaları aralarında cereyan eder. Fakat bir ümmet için hidâyet merkezi olan bir evi de avâm evlerine kıyas etmek lâyık mı? Düşün, Âişe kim, kimin kızı, kimin hanımı?.. Onun âilesini, seviyesini, muhitini bir düşün de sonra onun bayağı adamlarla kıyas edilip edilemeyeceğine hükmet! Hatırlıyor musun? Bir gün Hazret-i Peygamber'in diğer zevceleri Âişe'nin fazla iltifat ve muhabbet görmesinden şikâyet etmişler ve Fâtıma'yı Hazret-i Peygamber'e göndererek O'nun tavassutundan istifâde etmek istemişler, Hazret-i Muhammed, ona; "Kızım! Benim sevdiğimi, sev!" demişti. Fâtıma, babasının bu emrine muhâlefet edecek bir kadın mıydı? Hele Ali, Hazret-i Peygamber'e gölgesinden daha itâatli idi. Bu senin dediğin şeyler münâfıklar tarafından uydurulan sözlerdir. Bu sözler mahalle ahlâkına uygun geldiğinden mahalleliler onları kabul etmiş olabilirler. Fakat olgun insanlar hakkında böyle sözler söylenemez!

— Haklısın kızım! Fakat halkın bizim gibi sınıfı arasında konuşulacak, onları ilgilendirecek noktalar da bunlardır. Bununla beraber ben, sana bütün duyduklarımı söylemiş değilim. Fakat, senin de hakkın var. Bir peygamber âilesi ile avâmdan bir adamın âilesi bir değildir. Bizim dedikodularımız, bizim sohbetlerimiz başka, sizinkiler başkadır.

— Sonra teyze, düşün, Ali'nin en güzel menkıbelerini, en yüksek mefharetlerini anlatan ve dünyanın dört tarafına nakleden, kendisini ziyaret edenlerin hepsine söyleyen kimdir? Âişe

değil mi?.. Âişe'nin ona karşı bir kîni olsaydı, onun lehine neden söylesin? Ona karşı kîn ile hareket ettikten sonra neden onun aleyhine söylemesin?..

Hazret-i Âişe'ye, Hazret-i Peygamber'in en çok kimi sevdiği sorulduğu zaman "Resûl-i Ekrem en çok Fâtıma'yı severdi", demedi mi? (35) Sonra Hazret-i Peygamber'in, erkeklerden en çok kimi sevdiği sorulunca; "Fâtıma'nın kocası!" cevabını vermedi mi?.. (36) Hepimiz Hazret-i Ali'nin Âl-i Abâ'ya dahil olduğunu kimden öğrendik? Âişe'den değil mi? Hazret-i Âişe, kendisinden fetvâ almak için gelenlerin çoğunu Ali'ye göndermiyor mu? (37) Hazret-i Ali, her seferden döndükçe, Âişe ona bir ziyâfet vererek onu ağırlamıyormuydu? (38) İnsan hasım tanıdığı, düşman ve rakip bildiği insanlara böyle mi yapar? Teyze, sen ashâbı birbirine düşürmek, bir takım dedikodular çıkararak halkın onlara hürmetini yok etmek, onların şânını lekelemek için çalışan münâfıkların boş ve sahte uydurmalarına kulak vermiş ve onlara inanmışsın. Halbuki hakikat, bunun aksinedir. Sana gösterdiğim deliller kâfi değil mi?..

— Kâfi kızım! Fakat ben, sana inandıklarımı değil, duyduklarımı söylüyorum. Sen bunları da Hazret-i Âişe'ye söyle de onun gözünü aç. Hasımların, sana naklettiğim sözlerden istifâde etmelerine mâni ol!

— Bunları sen kendin Âişe'ye söylesene!..

— Cesâret edemem. Ben mü'minlerin annesine böyle sözler söyliyebilir miyim?..

— O halde sen merak etme!.. Bunları ben söyler ve onun dikkatini çekerim.

Leylâ rica etti:

— Madem ki siz Hazret-i Âişe ile görüşeceksiniz, o halde onu savaştan vazgeçirecek, sulh ve barışıklığı sağlayacak sözler de söyleyebilirsiniz. Kendisi, Hazret-i Ali'ye yardım etse de ikisi birlikte müfsidlerin aleyhinde hareket etseler daha iyi olmaz mı? Herhalde siz bunu sağlayabilirsiniz!

35) Hazret-i Âişe, Muharriri Ömer Rıza, Sayfa: 156.
36) Hazret-i Âişe, Muharriri Ömer Rıza, Sayfa: 156.
37) İmam-ı Tirmizî.
38) İbni Hanbel, Cilt: 2, Sayfa: 96.

— Leylâ, kızım, ben barış için elimden geleni yapacağım... Sen müsterih ol, ve kendine iyi bak. Sana verdikleri ilâcı iç, çabucak iyileşirsin...

Onlar bu şekilde konuşurlarken dışardan yankılanan ayak seslerinden, kabul olunan emîrlerin çıkmakta olduklarını anladılar. Lübâbe dışarı çıkmış, Hazret-i Âişe'ye rasgelmiş, ve ona misafirleriyle neler görüştüğünü söyleyerek kendisinden müsaade istemişti. Âişe onu alıkoymak için uğraşmış, fakat Lübâbe çok geciktiği için başka bir zaman geleceğini söyleyerek çıkıp gitmişti.

Hazret-i Âişe doğrudan doğruya Leylâ'nın odasına gitmiş, onun hastalığına üzülmüş, ve ona ilâç verilip verilmediğini sormuştu. İhtiyar teyze onun sulu balı içmediğini söylediğinden, Âişe bal kadehini eline almış ve Leylâ'ya uzatmış. Leylâ, kadehi onun elinden alarak içmiş, birkaç dakika sonra bunun faydasını hissetmişti. Hazret-i Âişe biraz sonra Leylâ'ya bir miktar deve sütü getirmelerini emretmiş ve Leylâ onu da içtikten sonra yataktan kalkmış ve Hazret-i Âişe'nin yanına oturmuştu.

Hazret-i Âişe onun açıldığını gördükten sonra:

— Haydi, kızım, dedi, seni bahçeye çıkarayım da hava alalım, dedi.

Onun koluna girerek aşağıya inmişlerdi. Bahçe hurmalıktı. Etrafı hurma ağaçlariyle örülmüştü. Bahçenin ortasında bir çardak vardı. Hazret-i Âişe, Leylâ ve ihtiyar teyze oraya girmişler, oturmuşlar, ve konuşmaya başlamışlardı.

Hazret-i Âişe, saatlerce konuştuğu emîrler ile ne görüştüğünden bahsetmedi. Çünkü bu görüşmeler onu son derece yormuştu. Kendisi saatlerce perde arkasından müzâkereleri idare ve ıslâh hareketi için hazırlanmak lüzumunu müdafaa etmişti. Âişe, biraz bekledikten sonra misafirini bu konuda aydınlatmak istedi:

— Leylâ, dedi, bugün çok yoruldum. Maksadımı anlatıncaya kadar neler çekmedim. Ben ıslâh hareketinden bahsediyor, onlar Ali'ye karşı harp ilânı anlıyorlardı. Ben onlara Ali'nin bu işlerde günâhı yoktur, bütün vebâl, cinâyeti işleyen müfsidlere âidtir, onları yakalıyarak cezâlarını verelim, diyorum, onlar, bana Ali'nin bunları himâye etmesine dayanarak onlara ortak sayı-

lacağını söylüyorlardı. Uzun münâkaşalardan sonra onlara hakikati anlatabildim. Sulh ve salâh adına, vahdeti temin adına, eski huzur ve sükûnu iâde adına hareket etmek lâzım geldiğini izah ettim.

— Allah sizden râzı olsun!..

— Fakat, senin Mehmed hakkında aldığım haberlerden hiç memnun olmadım.

— Neden?

— Çünkü o da, Osman'ın en müthiş hasımları ile birlikte hareket etmiş, onu öldürenlerle beraber bulunmuş ve bana verdiği sözü tutmamış. O kadar ki, bizzât onun Osman'ı vurduğu bile söyleniyor.

— Yalandır, efendim. Mehmed, Osman'ın yanına girmiş, Osman'ın bir iki sözünden kuşkulanarak sakalına yapışmış, fakat onu bırakıp çıkmıştı. Buna ben de, Nâile de şehâdet ederiz.

İki kadın konuşurken dışarda bir patırtı koptu. Anlaşılan, Mekke'ye önemli bir kâfile gelmişti. Acaba bu kâfilede kimler vardı?..

Hazret-i Âişe henüz düşünürken hizmetçilerinden biri gelerek müsaade istedi:

— Medine'den büyükçe bir kâfile geldi. Kâfilenin başında Talha ile Zübeyr bulunuyor. Onlar huzurunuza kabul olunmak istiyorlar.

Bu haber, Hazret-i Âişe'yi son derece ilgilendirdi. Talha ile Zübeyr'in bu sırada Medine'yi bırakarak Mekke'ye gelmeleri çok önemli bir hâdise idi. Âişe onları hemen kabul ederek durumu anlamak istedi ve bahçedeki çardağa getirilmelerini emretti. Sonra Leylâ'ya dönerek:

— İsterseniz burada kalınız... İsterseniz çardağın arkasında oturunuz ve misafirlerin gitmelerini bekleyiniz. Bu sayede getirdikleri haberleri de dinlemiş olursunuz.

Leylâ ile ihtiyar teyze çardağın arkasına çekilmeyi tercih ettiler. Leylâ, onların getirdikleri haberleri, iştiyâk ile dinliyordu.

Hazret-i Âişe çardağın içinde idi. Kendisi yüzünü örtmüş, misafirlerini bekliyordu. Bunlardan önce geniş göğüs ve beyaz sakallı Talha, girmiş, onu Zübeyr takip etmişti. İkisi de Hazret-i

Âişe'yi hürmetle selâmlamışlar, ve onun gösterdiği yere oturmuşlar, başlarını eğmişler, biraz dinlendikten sonra konuşmaya başlamışlardı. Hazret-i Âişe onlara sordu:

— Hayır ola! Medine'den niçin ayrıldınız?..

Talha cevap verdi:

— Biz ayak takımlarından, baldırı çıplaklardan, hakkı tanımayan ve bâtılı inkâr etmiyen, kendilerini müdâfaadan âciz adamlardan kaçtık ve buraya geldik.

Zübeyr bu ağır sözleri bile kâfi görmemiş ve konuşmak için davranmıştı. Fakat Hazret-i Âişe onların ikisini de düşündüren bir sual sormuştu:

— Siz Medine'de bulunduğunuz halde Osman nasıl öldürülebilir?

Bu suale Zübeyr cevap verdi:

— Biz Osman'ı evlâdlarımızla müdâfaa ettik, fakat ayak takımı köpürmüş, bir şey tanımaz, bir şeye hürmet etmez olmuştu. Daha beteri, ayak takımı duruma hâkimdi. Onun için bir şey yapamadık. Siz ayak takımının ortalığa hâkim olmasının ne demek olduğunu bilir misiniz? Bunlar mukaddesat adına bir şey tanımıyan, hiçbir hâdisenin âkıbetine önem vermeyen, hesapsız, akılsız, fakat haris ve cür'etkâr adamlardır. Biz, onlara karşı bizzat hareket etmedik, çünkü hareketimizde bir fayda yoktu. Çünkü onlar, hiç birimizi tanımazlar ve Osman'a yaptıklarını bize yapmaktan çekinmezlerdi.

Hazret-i Âişe bunların hepsini dinledikten sonra sordu:

— Bu mâzereti kabul edelim. Fakat, sonra ne olacak? Bütün bu ümmet onların hükmü altında mı yaşıyacak?

Zübeyr devam etti:

— Buna imkânî yoktur! Biz bu ayak takımının kılıçlarına kuvvet olan hükûmeti istemedik. Ali de böyle bir hükûmetin başına geçmek fikrinde değildi. Fakat bütün Medine halkı müthiş tehditler karşısında onun eteklerine sarıldı, ondan medet diledi, o da halka yardım için, halkın büyük bir felâkete uğramaması için bu işi kabul etti. Biz de ona biata zorlandık. Buna rağmen Kitab'ın ahkâmı tatbik edilmek üzere ona elimizi uzattık.

— Kitab'ın ahkâmı tatbik edildi mi?

— Hayır! Biz de onun için Medine'de kalmak istemedik. Biz Medine'den hareketten önce Ali'yi gördük. Yanımızda ashâbtan birçok zevât vardı. Ona dedik ki: Biz, sana şöyle böyle biat ettik. Bununla beraber katillerden intikam alınmasını şart koştuk. Burada Osman'ın katline iştirak etmiş bir sürü adam var. Onlar lâyık oldukları cezaya çarpılmazlarsa, netice çok kötü olur.

— Ali size ne cevap verdi?

— Bize dedi ki: Haklısınız, ben de bunu biliyorum. Fakat biz onlara hâkim değiliz, onlar bize hâkimdir. Benim onlarla uğraşmaya kudretim yoktur. Bugün fikirler üç, dört fırkaya ayrılmıştır. Bir fırka, sizin dediğinizi diyor. Diğer bir fırka, sizin dediğinizin aksini söylüyor; üçüncü bir fırka, bambaşka bir fikirde bulunuyor. Siz ortalıkta sükûnetin teessüs etmesini, kalplerin heyecanlardan kurtulmasını bekleyiniz. Ondan sonra görüşürüz. Biz Ali'nin bu sözlerini kabul ettik ve bekledik. Birkaç gün sonra Ali, dışardan gelen ve Medine'ye tasallut edenlere dağılmayı emretti. Hepimiz de bu emrin dinlenmesini, itâatle karşılanmasını bekliyorduk. Fakat öyle olmadı. Onlar yine şehirde ve şehirin etrafında kaldılar. Maksatları anlaşılıyordu. Koca bir devletin mukadderatına tasallut etmek onların hoşuna gitmişti. Sonra korkuyorlardı. Buradan giderlerse belki takip edilirlerdi. Bu durum karşısında kalktık, Ali'ye gittik. Ona:

— Ne yapacaksın? dedik.

O da durumun kötü olduğunu anlıyordu. Bunun için bize baktı:

— Siz ne dersiniz? dedi.

Talha ona bir akıl öğretti:

—Benim, dedi. Basra'da nüfûzum vardır. Orada beni tanırlar ve bana hürmet ederler. Bana emret, ben kalkar oraya gider, sana yardım için hazırlanırım.

Ben de ilâve ettim:

— Bana da müsaade et. Ben Kûfe'ye gideyim, orada sana önemli bir kuvvet toplarım, emrettiğin dakikada, bu kuvveti istediğin dakikada istediğin yere gönderirim.

Fakat Ali, bize itimat edemedi. Bizden endişe etti, ve:

— Durunuz! Düşüneyim, dedi.

— Pekâlâ! dedik.

Bekledik, bekledik. Ali'den ses çıkmadı, kendisi bildiği gibi valileri tayine başladı. Mugîre ona nasihat etti. Ve dedi ki:

— Hepimiz seni severiz, sana hürmet ve itâat ederiz. Bugün dikkat ve anlayışlılıkla hareket edersen işlerin yoluna girer. Bugün işlerini bozarsan her şeyi kaybedersin. Şen, Osman'ın tayin ettiği valileri yerlerinde bırak. Bilhassa Muaviye'ye ve İbni Âmir'e dokuma. Onların biatlarını bekle, ondan sonra bunlardan istediklerini azlet.

Fakat Ali, Osman'ın tayin ettiği bütün valileri azletmek hususunda ısrar etti. Bunun üzerine Mugire ona tekrar nasihat etti, ona dedi ki:

İstediğin kimseleri azlet. Yalnız Muaviye'yi yerinde bırak. Çünkü Muaviye nüfûzlu bir adamdır. Şamlılar ona bağlıdırlar. Sonra onu Osman değil, Ömer tayin etmişti.

Hazret-i Ali, bunu da kabul etmedi:

— Olmaz, dedi. Ben bu valileri bir gün bile yerlerinde bırakmam. Onlara güvenim yok.

Daha sonra Ali'nin amcazâdesi İbni Abbas da ona nasihat etti, ona dedi ki:

— Sen Muaviye'yi yerinde bırak. Sana biat etsin. Ondan sonra ben sana onu istediğin zaman yerinden söker atarım. Böyle yapmazsan Muaviye kalkar, sen, devletin başına Şûrâ tarafından atanmadın, Osman'ın katline iştirak ettin, der, Şam'ı ayaklandırır ve Irak'ı elinden alır.

Hazret-i Ali, onun nasihatini kabul etmedi. Bunun üzerine İbni Abbas durumu ona daha açık anlattı. Ona dedi ki:

— Sen Osman'ın valilerini azl edip de onlar seni dinlemez ve işleri başında kalırlar, sen de onlara karşı burada toplanan heriflerle hareket edersen, o zaman onların hepsi Osman'ın kanını sana yükletirler.

Fakat Hazret-i Ali, İbni Abbas'ın sözlerine kulak vermedi ve onu Şam valiliğine tayin etmek istedi. İbni Abbas kabul etmedi. Ali de Sehl'i Şam'a, Hanif oğlu Osman'ı Basra'ya tayin etti. Şihab oğlu Amara'yi Kûfe'ye, Kays'ı Mısır'a gönderdi. Bakalım bunlara ne olacak?

Biz bu durum karşısında Medine'de kalmanın bir faydası olmadığını anlamış, oradan kalkmış ve buraya gelmiş bulunuyoruz. Size durumu anlattık, bakalım siz ne düşünüyorsunuz.

Hazret-i Âişe, Zübeyr'in verdiği bu izahatı dinledikten sonra cevap verdi:

— Ben burada bir ıslâh hareketine teşebbüs ediyorum. Maksadım, ilk hamlede Osman'ın katillerini yakalayarak adâlete teslim etmek, bu suretle bu hâdise yüzünden ümmet arasında bir ihtilâf vukuuna meydan vermemektir. Buna siz de iştirak eder misiniz? Ben bugün Mekke'deki emîrler ile görüştüm. Basra'ya ve Yemen'e adamlar gönderdik. Onların da bize katılmalarını istedik. Yakında onlardan cevap alır ve hareketimizi hazırlarız. Artık siz de istirahat ediniz.

Talha ile Zübeyr kalktılar, Hazret-i Âişe'yi selâmlıyarak Mekke'deki evlerine gittiler.

30

Mekke'de bu vak'alar cereyan ederken Medine'deki Sebe' oğlu boş durmuyordu. Sebe' oğlu Medine ahalisini tehdit ettirerek onları bir halife seçimine zorladıktan sonra plânının ikinci adımını, gerçekleştirmişti. Bundan sonra onun yapacağı iş, Hazret-i Ali'ye sımsıkı sarılmak ve onun siyaseti üzerinde etkili olmaktı. Onun yapacağı etki, her ne pahasına olursa olsun Emevîler ile Haşimîler arasında mücadeleyi körüklemek ve iç harbi açmaktı.

Hazret-i Ali'nin seçiminden sonra Sebe' oğlu adamlarını toplıyarak vaziyeti inceledi. Meymun oğlu ona şunları bildirdi:

— Talha ile Zübeyr mutlaka aleyhimizde hareket edeceklerdir. Onlar Ali'ye müracaat etmişler ve bizi takip etmesini istemişlerdir. Bunlara karşı ne yapacağız?..

— Bunlara, bizim Ali ile birlikte olduğumuzu ihsas ediniz!..

— Başka ne haber var?..

Cemuz oğlu ona Hazret-i Âişe'nin hareketlerinden bahsetti:

— Âişe, Medine'ye dönmek üzere yola çıkmış, sonra geri

dönmüştü. Onun da aleyhinde bir kuvvet toplamak istediği anlaşılıyor.

— Bu da kolay, siz Ali ile Âişe arasındaki şahsî husûmetten bahsediniz, onun kadın kîni güderek Ali'ye karşı düşmanlık gösterdiğini söyleyiniz...

Sebe' oğlu bu tâlimatı verdikten sonra sordu:

— Ali'nin valileri yola çıkmak için hazırlandı mı? Asıl mühim mes'ele budur. Şam'a tayin olunan Sehl ne zaman hareket edecekse onu tespit ediniz. Onun hareket tarihinden bir kaç gün önce maiyetinizden küçük bir kâfileyi yola çıkarınız. Onlar Şam yolunda ilerlesinler ve yeni valiyi Hicaz'ın sınır boyunda beklesinler. Sehl oraya vardığı zaman, onun yolunu kessinler ve geri döndürsünler. Ona bütün Şam'ın ayaklandığını ve Ali'den Osman'ın kanını istediğini söylesinler. Ali'ye sövsünler.

Sebe' oğlunun adamları bu tâlimatı aldıktan sonra onları harfi harfine tatbik etmişlerdi.

Hepsi maksadı anlamışlardı.

Sebe' oğlu öteki valilerden bahsetmedi. Ötekiler gidecekler ve kendisi tarafından bir engellemeye uğramayacaklardı. Sebe' oğlunun adamları bu tâlimatı aldıktan sonra onları harfi harfine tatbik etmişlerdi.

Ertesi gün Medine'nin ötesinde berisinde Talha ile Zübeyr aleyhinde, Âişe aleyhinde dedikodular başlamıştı.

Talha ile Zübeyr, kâtillerin cezâlandırılmalarını istedikleri için değil, fakat Ali'yi kıskandıklarından, nüfûz ve itibarlarının düşmesinden dolayı Osman'ın kanından ve intikamından bahs ediyorlardı. Halbuki Osman'ın en büyük aleyhtarları gûyâ onlardı. Hele Âişe, Ali'nin devlet reisliğine gelmesinden dolayı, kîninden çatlayacak hale gelmişti. Halbuki o da Osman aleyhinde neler söylemiyordu. Hattâ Osman'ın katline bile fetvâ veriyordu.

Sebe' oğlunun bütün adamları bu dedikodulara türlü türlü renkler vererek ve onları garip garip şekillere sokarak, onları mübalâğalandırarak her yerde söylüyorlardı.

Diğer taraftan Suriye valisine karşı gelecek, onu yoldan çevirecek kâfile de hazırlanmıştı. Bu sırada Talha ile Zübeyr'in Medine'den çıkıp Mekke yolunu tutmaları Sebe' oğlunu son

derece memnun etmişti. Demek ki bunlar Ali'nin onları himaye ettiğine inanmışlar, sonra şehirde söylenen sözleri de duymuşlardı.

Her halde onlar Mekke'de boş duracak değillerdi. Onlar hiç olmazsa Âişe'ye katılacak ve onunla birlikte bir cephe oluşturacaklardı. Bu suretle cepheler üçleşiyordu. Bunların biri Ali'nin, biri Âişe'nin, biri Muaviye'nin cephesi idi. Memleket bu yüzden üç parçaya ayrılacaktı. Her birinin emelleri diğerine zıt olacak, her birinin içinde ötekine karşı kinler, rekâbetler uyanacaktı.

Sebe' oğluna göre bu durumdan daha mükemmeli buluna mazdı. Kendisi ve adamları son derece memnundular.

Meymun oğlu onun dehâsını yüceltmek için bu fırsatı ganimet bildi ve şöyle konuştu:

— Sana nasıl teşekkür edeceğimizi, senin şânını yükseltmek için ne yapacağımızı bilmiyoruz! Hepimiz, sana secde etsek yeridir! Sen ki tek başına dev kadar bir düşmanı yere serdin. Sen ki yalnız başına koca bir imparatorluğu târûmâr ettin. Hepimiz senin kulun, senin köleniz! Sen ne emredersen onu yaparız. Yahuva senden râzı olsun! Sen zamanımızın Mesih'i ve bu milletin beklenen kurtarıcısısın!

Meymun oğlu, bu tarzda konuşuyorken, ötekiler ibâdete dalmış gibi dinliyorlardı. Sanki bunlar söz değil, ilâhî bir vahy idi.

Meymun oğlu, sözlerini bitirdikten sonra Sebe' oğluna doğru yürüdü, onun ellerini öptü, arkadaşları onu takip ettiler. Sonra hepsi onun karşısında diz çöktüler. Onun sözlerini dinlediler. Sebe' oğlu şu sözleri söyledi:

— Bu işi ben yalnız başıma yapmadım. Sizin gibi zekî, asîl ve çalışkan dostlar olmasaydı bu başarıların hiçbirini kazanamazdım. Bu başarılarda her birinizin hissesi var. Mazlum kavmimizin tarihi hepimizi hürmetle anacaktır. Fakat, biz henüz hedefimize varamadık. Henüz çalışmak mecburiyetindeyiz. Çünkü henüz kılıçlar kınlardan sıyrılmadı. Henüz dökülecek kanlar dökülmedi. Hattâ henüz biz tehlikedeyiz. Kopacak kıyâmet bizim başımıza kopuyor. Şayet bunlar birleşecek ve aleyhimizde hareket edecek olurlarsa âkıbetimiz kötü olur. Onun için son derece uyanık davranmalı; durumun en ince ayrıntılarına kadar hiç

bir şeyi gözümüzden kaçırmamalıyız. Bilhassa Ali'yi çok yakından takip ediniz. Onun bütün hareketlerini gözetleyiniz. Onun her sözünü bana yetiştiriniz. Sonra Mehmed'i bir an önce Medine'den uzaklaştırmalıyız. Onun da bir valiliğe tayini çok uygun olur. Bu sayede bizi tanıyan ve bizden için için şüphelenen bir adamdan kurtulmuş oluruz.

Meymun oğlu sordu:

— Demek ki biz henüz tehlikeden kurtulamadık mı?

— Dikkat etmezsek tehlikeye düşeriz. Çünkü Âişe de, Talha ve Zübeyr de, Muaviye de hep bizi istiyecekler, bizim adamlarımızın kılıçtan geçirilmelerini, barışmak için şart koşacaklardır. Bizim vazifemiz hep bu barışma teşebbüslerini akamete uğratmak, vaktinde tedbir alarak ve yapılacak işleri vaktinde yaparak duruma hâkim olmaktır.

— Biz, senin her emrini yaparız.

— O halde, hiç korkmayınız! Haydi istirahat ediniz ve işlerinizi yapınız!

Sebe' oğlu ile arkadaşları dağılmışlardı.

31

Mekkedekiler Yemen ve Basra'dan cevap bekliyorlardı. Bir kaç hafta içinde cevaplar gelmişdi. Basra'dan bizzat oranın valisi olan Âmir oğlu büyük yüklerle gelmişti. Bu yüklerin içinde Basra Beytülmâl'inin bütün muhteviyatı vardı. Âmir oğlu yeni hükûmeti tanımadığı için bütün Beytülmâl'i birlikte getirmişti. Yemen valisi Ya'lâ da ayni şekilde hareket etmiş, o da yeni hükûmeti tanımadığı için Beytülmâl'de bulunan 600.000 dirhemi alıp getirmiş ve 600 develik bir kâfile ile gelmişti.

Onların ikisi de Mekke'ye vardıktan hemen sonra Hazret-i Âişe ile görüşmek için gelmişlerdi. Hazret-i Âişe, Talha ve Zübeyr'i de çağırttı. Onların bu mülâkatta hazır bulunmaları lâzımdı. Âmir oğlu henüz otuz yaşında bir gençti, fakat birçok hareketlere iştirak etmiş, ordulara kumanda etmiş, ülkeler zaptetmiş bir adamdı. Ya'lâ ise, Osman'a yardım için Yemen'den kalkmış, fakat yolda onun katlini duymuş, bunun üzerine Âişe'ye katılmak

için Mekke'ye gitmeye karar vermişti. Ya'lâ yolda devesinden düştüğü için topallıyarak yürüyordu.

Talha ile Zübeyr geldikten sonra Hazret-i Âişe toplantıyı açmış ve konuşulacak meseleyi ortaya atmıştı:

— Bugün ne yapacağımızı ve nasıl hareket edeceğimizi konuşacağız. Herkes ne düşünüyorsa onu söylesin.

Önce Talha şu teklifi ileri sürdü:

— Buradan kalkarak bütün arkadaşlarımız ve yardımcılarımızla Şam'a gidelim. Oradan harekete geçelim. Çünkü Şam bizim için emin bir istihkâmdır.

Fakat İbni Âmir bu fikri beğenmedi:

— Şam'da ne yapacağız? Şam esasen elimizdedir. Muaviye oradadır. Orası, daima bizimdir. Biz kendimize başka bir merkez bulalım. Meselâ Basra'ya gidelim. Benim orada dostlarım var. Sonra Hazret-i Talha'nın orada büyük nüfûzu vardır. Oranın ahalisi onu isterler.

Hazret-i Âişe, onun son sözlerini beğenmedi. Ona şiddetle çıkıştı:

— Âmir oğlu! Biz burada yeni bir tefrika çıkarmak için toplanmadık. Maksadımız, yeni rekabetlere yol açmak, yeni ayrılıklar vücûda getirmek değildir. Onun için Talha'dan bu şekilde bahsetmek revâ değildir. Sonra, sen mâdem ki Basra'dan emin idin, niçin sen de Muaviye gibi orada kalmadın da buraya geldin? Seni kim çağırdı? Sen orada kalmış olsaydın durum daha başka olurdu. Çünkü o zaman biz de Kûfe'ye gider, orasını ele alır ve bu suretle bütün merkezler elimize geçmiş, biz de sözlerimizi dinletmeye, mücrimleri elde etmeye kudret kazanmış olurduk.

Âmir oğlu bu kuvvetli beyanat karşısında sustu.

Müzâkere devam etti. Zübeyr şu fikri ileri sürdü:

— Bana kalırsa, biz buradan kalkarak yine Basra'ya gidelim, oradaki halkı bize katılmaya davet edelim. Sonra Kûfe'ye gidelim, ayni işi orada yapalım. Bu şekilde bütün merkezler bize katıldıktan sonra Medine'ye karşı söyliyeceklerimizi söyliyelim.

Hazret-i Osman'ın Yemen valisi Ya'lâ bunu uygun gördü. Hazret-i Âişe de kısa bir münâkaşadan sonra bu fikri kabul etti.

Karar verilmişti. Hepsi de hazırlanacak ve Basra'ya gideceklerdi. Orasını ıslâh hareketine kattıktan sonra Kûfe'ye doğru hareket edilecekti. Ayni esas dairesinde orasının da ıslâh hareketine katılması sağlanacaktı.

32

Mehmed, Leylâ'ya vedâ ederek onu Mekke'ye gönderdikten sonra Ali'nin evine dönmek istedi. Çok neş'eli idi, çünkü Hasan gibi kuvvetli bir rakibten kurtulmuştu. Hasan, Leylâ'yı istemiş olsaydı, durumu çok kötü olacaktı. Çünkü kendisi Hasan'la birlikte büyümüştü. İkisi de kardeşten farksızdılar. Bu mesele yüzünden aralarına nefret girecek olursa, bu nefret, kimbilir, onların münasebetlerini nereye sürüklerdi? Onun için Leylâ'yı Medine'den uzaklaştırmakta isabet vardı. Fakat Hasan, Leylâ'yı arayacak ve onun nerede bulunduğunu öğrenmek isteyecek olursa, ona ne cevap verecekti? Mehmed, o gün Hasan'la karşılaşmamayı daha uygun gördü. Onun için akşama kadar ötede beride dolaştı. Akşam üstü, doğrudan doğruya vâlidesinin yanına gitti. Onunla konuştu. Ona içini açtı ve Leylâ'yı almak için her fedâkârlığa katlanacağını söyledi.

Mehmed'in vâlidesi Esmâ, çok değerli bir kadındı. Oğlunun bu haline karşı ona nasihat etti.

— Oğlum, mâdem ki o güzel ve iyi kızla evlenmek istiyorsun, vakit geçirme. Yarından tezi yok, kalk Mekke'ye git, orada evlen. Sonra onu zevcen olarak buraya getir! Bu gibi işlerde gecikmek doğru olmaz.

— Ben bu günlerde buradan nasıl ayrılabilirim?..

— Ayrılamayacaksın da ne olacak?...

— Belki Hazret-i İmam beni bir yere göndermek ister!...

— Doğru, fakat unutmamalısın ki senin müthiş bir rakibin daha var.

— Kim?..

— Mervan!..

— Ben, onu unutmuştum. Daha doğrusu ben, onu ölmüş sanıyordum!...

— Aldanıyorsun oğlum! Mervan'ın da Mekke'ye kaçanlar arasında bulunduğunu biliyorum. Bunu bana onun yakınlarından biri haber verdi.

— Demek ki Mervan da Mekke'de bulunuyor. Leylâ da orada, muhakkak ki Leylâ bu adamın yüzünden sıkıntı içindedir. Çünkü Mervan ona talip olmuş, fakat Leylâ onu reddetmişti. Mervan, kaderin kendisine bahşettiği bu fırsatı ihmal etmeyecek, herhalde tâlihini tekrar deneyecektir.

— Bunun için ben de senin Mekke'ye gitmeni uygun görüyorum, sen orada ablan Âişe'nin evinde düğününü yap, karını al ve buraya getir. Bu iş ancak bu şekilde biterse, biter.

Mervan'ın Mekke'ye kaçtığı bir hakikattir. Mervan, Hazret-i Osman'ın kapısı önünde vukubulan kanlı hâdise esnasında yaralanmış, yere düşmüş, fakat dadısı onu kurtarmış, yarasını tedavi etmiş, Mervan üç gün geçmeden kendisini toplıyarak Hazret-i Osman'ın cenâzesini götürenlerle birlikte kalkmış, onun cenâzesini taşımıştı. Mervan bir kaç gün sonra kıyâfetini değiştirerek Medine'den çıkmış ve doğrudan doğruya Mekke'ye gitmiş, diğer arkadaşlarını beklemeye başlamıştı.

Mervan, Mekke'de Hazret-i Âişe'yi ziyaret ettiği zaman Leylâ'nın orada misafir olduğunu anlamış, bilhassa bundan son derece memnun olmuştu. Leylâ'nın orada bulunması, ona hem Mehmed'i yenmek, hem de hırsını tatmin etmek için fırsat vermişti.

Mervan bu fırsatı kaçırmak istemedi. Bir gün Mervan, Hazret-i Âişe'yi ziyaret etmiş, Leylâ'yı onun yanında görmüş, Leylâ'ya son derece hürmetkâr davranmıştı. Mervan o gün Hazret-i Âişe'ye birtakım fikirlerini açmak için gelmişti. Onun fikri, Hazret-i Âişe ile arkadaşlarının şimdiden bir adam seçmeleri ve devlet reisliğini ona vermeleri idi. Mervan bu fikrini binbir ihtiyat ile açtı:

— Bana kalırsa, bu hareketin başına bir adam geçirmeliyiz. Bu adam kim olabilir?..

— Sen söyle bakalım!...

— Ben Talha ile Zübeyr'i uygun görmüyorum. Çünkü onlardan birini ötekine tercih edecek olursak, ötekini darıltırız. İkisini de darıltmamak için başka bir adam bulmak lâzım.

— Bu adam kim olabilir?..

— Ben şehîd Osman'ın oğullarından birini tercih ederim.

— Fakat, senin bu görüşün kabul olunur mu?

— Siz de bana katılırsanız pekâlâ kabul olunur.

— Fakat ben, Hazret-i Osman hânedanı adına ayaklanmıyorum ki...

— O halde siz kimi tensip ediyorsunuz?...

— Bana kalırsa, bize geçici bir reis lâzımdır. Onun vazifesi halka namaz kıldırmak ve onlarla temas ederek onların işlerini görmektir.

— İşte iyi ya, Osman'ın oğullarından biri bu vazifeyi görebilir.

— Fakat ben bunu kabul etmiyorum.

— Sebep?..

— Çünkü Osman'ın hânedanı adına değil, fakat adâlet dâvası adına, ayaklanıyoruz! Biz cinayetin doğuracağı tefrikaları bertaraf etmek için kalktık. Sen ise bir takım tefrikalar icadına çalışıyorsun. Ben, buna izin vermem. Onun için senin bu işlere müdâhele etmemeni istiyorum.

— Ben müdâhele etmiyorum. Yalnız fikrimi söylüyorum.

— Fakat bu fikir, yeni bir tefrika icat edecek mahiyettedir. Bunun için sen bu gibi telkinlerden kaçın.

Leylâ, Mervan'ın cüretkârlığına kızmıştı. Hazret-i Âişe sustuktan sonra o da bir kaç kelime söyledi:

— Mervan! dedi, bana kalırsa sen bu işlere sokulma. Kendine de bir yer bul da orada saklan. İşler düzeldikten sonra meydana çık!

— Neden? Ben ne bir cinâyet işlemiş, ne de fesad yapmış adamım. Neden saklanacağım? Benim alnım apaçıktır. Saklanarak, duvarlar tırmanarak adam öldürmeye kalkan senin Mehmed'dir. Yakında cezâsını görecek olan Mehmed!

Leylâ iyice hiddetlenmişti:

— Sen Mehmed'e iftirâ ediyorsun! Osman'ı o öldürmemiştir! Sen, onu çekemiyorsun, onu kıskanıyorsun da böyle söylüyorsun. Böyle söylemekte devam edeceksen, ben senin bulunduğun bir yerde duramam.

Leylâ ayağa kalkmıştı. Fakat Hazret-i Âişe ona bakarak:

— Otur, Leylâ, dedi, henüz hasta olduğunu unutma. Sen de Mervan, hastamızın canını sıkma!

Mervan ayağa kalkarak müsaade istedi ve gitti. Hazret-i Âişe, Leylâ'nın istirahat etmesini emrettiği için ihtiyar teyze onun koluna girerek odasına götürmüş, yatağına yatırmış, ikisi baş başa vererek konuşmuşlardı.

— Teyze, benim senden bir ricam var.

— Söyle evlâdım.

— Biz buradan çıkalım, kimseye haber vermeden Medine'ye dönelim.

— Nasıl olur kızım? Hazret-i Âişe bizi merak eder.

— O halde, bu evden çıkalım ve başka bir eve gidelim. Çünkü bu Mervan bizi gördükten sonra muhakkak bize pusular kurar.

— O hâlde, Lübâbe'nin evine gidelim mi?

— Hay, hay!

İkisi de giyinerek çıktılar. Lübâbe'nin evine gittiler orada çok iyi karşılandılar. Fakat Leylâ'nın oturup konuşmaya hali yoktu. Humma, ona yeniden musallat olmuştu. Lübâbe, Leylâ'yı yatırmış, onu örtmüş, ve onunla meşgul olmuştu. Leylâ, nöbeti geçtikten sonra Mehmed'e bir mektup yazarak durumu bildirmek istemiş, Lübâbe onun arzusunu yerine getirmek için adamlarından birini yola çıkmak üzere hazırlatmış, Leylâ da bir kalem ile bir kâğıt bularak Mekke'de vukubulan hâdiseleri özetledikten sonra Mervan'ın Mekke'de bulunduğunu ve onun hilelerinden, desiselerinden korktuğunu söylemiş, ve kendisinden süratle bir cevap beklediğini beyan ederek mektubunu bitirmişti.

Lübâbe'nin hazırladığı adam, devesine binmiş olarak bekliyordu. Leylâ'nın mektubu ile beraber Lübâbe'nin oğlu İbni Abbas'a yazdığı bir mektubu alan arap, bir an bile durmadan yola çıkmıştı.

Mehmed, Hazret-i Ali'nin kendisini bir işe tayin etmesini bekliyordu. Fakat, onun bu bekleyişi boşa çıkmakta idi. Ali'nin valileri arasında onun ismi yoktu. Mehmed, buna üzülmüş, bu

yüzden çok içerlemişti. Ali dâvasına kendisi derecesinde bağlı olamayanlar, valilikler, kumandanlıklar aldıkları halde kendisine henüz bir şey verilmemesi karşısında çok üzülmüştü. Fakat bu durum onun Ali'ye karşı duyduğu muhabbet ve ihlâsı etkilemişti, Mehmed yine Ali'nin evinde idi. Ve yine bir evlâd muâmelesi görüyordu. Fakat onun ihmal ile karşılaşması onu muzdarip ediyordu. Mehmed'i daha fazla muzdarip eden bir hâdise Hasan'ın, Leylâ ile meşgul olması, onu araştırıp sorması, hattâ onu almak niyetinde olduğunu söylemesi idi. Bir defa Hasan, Leylâ'nın nerede olduğunu sormuş, Mehmed ona cevap vermekte güçlük çekmişti:

— Leylâ, Mekke'ye ablamın yanına gitti. Çünkü onun yanında bulunmayı tercih etti.

— Çok iyi, fakat ben babama müracaat ederek onunla evlenmek için müsaade istiyeceğim.

Mehmed bu açık sözler karşısında ne diyeceğini şaşırmış, ve susmayı tercih etmişti.

Fakat Hasan'ın bu sözleri, gece gündüz, onun beyninde uğulduyordu. Hasan bir fırsattan istifade ederek Leylâ'yı isteyecek ve babasının müsaadesini alacak olursa onunla Hasan arasında kavga çıkacaktı. Kendisi bunu istemiyor, olaylar da ona yardım ediyordu. Çünkü Ali bu günlerde o kadar meşgûldü ki, Hasan ondan evlenmek için müsaade istemekten çekiniyordu.

Günler böylece geçiyordu. Nihayet bir gün Medine'nin ufkunda bir adam göründü. Şehre girdikten sonra Ali'nin evine girdi ve Mehmed'i sordu. Onu bulduktan sonra getirdiği mektubu ona verdi. Mehmed yolcuyu misafirhaneye aldıktan sonra odasına çekilerek mektubu okumuş ve, doğrudan doğruya Hazret-i Ali'yi arayarak onunla özel sûrette konuşmak istediğini söylemişti. Ali, Mehmed'i yanına alarak vaziyeti sormuş, Mehmed ona pek önemli bir haber vermemişti.

— Ablam ayaklanıyor! Talha ve Zübeyr onunla birlikte Basra'ya gidiyorlar.

— Sebep ne?

— Onlar Osman'ın kanı adına hareket ediyor, Osman'ın katillerinden intikam almak istiyorlar ve hareketlerine ıslâh hareketi adını veriyorlarmış!

— Haklı değiller mi?

Ali'nin bu sözleri Mehmed'i beyninden vurulmuşa döndürmüştü. Mehmed kendini toplıyarak sordu:

— Osman'ın katlinden onlara ne? Bu, *size ait bir iş değil mi?*

— Biz bir şey yapabildik mi? Katilleri bulup cezâlandırdık mı? Ben bunun böyle olacağını zaten biliyordum. Osman'ın katli yüzünden böyle hâdiseler, böyle fitneler çıkacağını gözümle görüyormuş gibi anlıyordum. Sana kaç kere söyledim? Bu adamı tutmak ve müdafaa etmek lâzımdır. Fakat sen beni dinlemez ve onun aleyhinde bulunurdun. Anlat bakalım, şimdi ne yapacağız?...

Hazret-i Ali'nin alnından ter damlaları akıyordu. Vaziyet vehâmet peyda ediyordu. Mehmed cevap verdi:

— Muhakkak ki benim ablamı Talha ile Zübeyr ayaklanmaya teşvik etmişlerdir.

Hazret-i Ali, biraz düşündükten sonra şu sözleri söyledi:

— Oğlum Mehmed, burada durmakta fayda yok! Sen hemen Mekke'ye hareket et ve bu işi iyice anla. *Sonra gel*, bana haber ver.

— Hay, hay, ben hemen gider, işin icabına bakarım!

Mehmed, Hazret-i Ali'nin bu teklifinden son derece memnun olmuştu. Bu onun için, hiç beklenilmiyen bir nimetti. Ali, Mehmed'e şu tâlimatı vermişti:

— Mehmed, ablana şunu anlat ki, benim bu katiller ve cânilerle zerre kadar alâkam yoktur. İlk fırsatta onları adâletin pençesine vereceğim. Bunun için biraz beklemek, yeni hükûmetin kuvvetleşmesini ve istikrar bulmasını beklemek lâzımdır. Kızkardeşine bunu anlat ve bizim durumumuzu güçleştirecek hareketlerden kaçınmasını rica et!

Mehmed bu tâlimat ile Hazret-i Ali'nin huzurundan ayrılmış ve hemen hazırlanmaya başlamıştı. Mehmed o akşam Medine'den hareket etti ve bir an önce Mekke'ye yetişmek için çalıştı. Yolda geçen günler, Mehmed'e ızdırâb veriyordu.

Nihayet Mekke uzaktan görünmüş, Mehmed bir kaç saatlik *istirahatten sonra* Ay ışığında yolculuğuna devam etmek istemişti. Onun konakladığı yerde küçük bir ev vardı. Mehmed burada

dinleniyor ve Ay'ın ortalığı aydınlatmasını bekliyordu. Mehmed, evin penceresinden ufka dikkat ediyorken uzaktan birkaç deve gördü. Onların ikisi bir tahtırevan taşıyor gibi idi. Uzaktan görünüşe göre, onlar Mekke'den Medine'ye gidiyorlardı. Acaba onlar Mekke'den, Basra'ya gitmek üzere hareket eden bir kâfile mi idi?..

Mehmed bunu düşünüyor ve onların bulunduğu yere uğramalarını bekliyorken büsbütün kaybolduklarına dikkat etti. Mehmed merak etti. Acaba bu kâfile nereye gidiyordu? Ay doğmuştu. Mehmed demin beliren ve sonra kaybolan kâfileyle fazla ilgilenmedi. Devesine binerek hareket etti. Bir saat sonra Mekke yolunda idi. Mekke'nin kalabalık olmasını bekliyen yolcu, onun tenhalığından ürktü. Çarşılar bile gürültüsüzdü. Mehmed ilerliye ilerliye ablasının evine vardı. Kapıyı çaldı. Pencerenin birinden bir baş göründü. Mehmed'i sesinden tanıyarak koştu, kapıyı açtı ve Mehmed'i içeri aldı. Mehmed, her şeyden önce ablasını sordu:

— Dün Mekke'den hareket ettiler.

— Nereye?

— Basra'ya!

Hazret-i Âişe'nin evindeki hizmetçiler Mehmed'in devesini çözüyorlardı. Mehmed, onları menetti:

— Durun, biraz dışarı çıkacağım. Belki tekrar dönerim.

Mehmed tekrar çıktı. Teyzesi Lübâbe'nin evine koştu. Ev karanlıktı. İçindekiler anlaşılan, uyumuşlardı. Mehmed, geri dönmek istedi. Fakat, içindeki merak onu ileriye sevketti. Mehmed kapıyı çaldı, nihayet bir hizmetçi uyanmış, kapıyı açmış ve onun hüviyetini anladıktan sonra içeri almıştı.

Lübâbe uyuyordu. Mehmed onun uyandırılmasını rica etti. Hizmetçi koşarak gitmiş, içeri haber vermiş, bir kaç dakika sonra Lübâbe aşağıya inmiş, kızkardeşinin oğlunu karşılayarak yukarı götürmüştü. Fakat Lübâbe'nin halinde, acaiplik vardı. Onun bütün hâdise ve hareketleri, Mehmed'in gelişinden şaşırdığını gösteriyordu. Mehmed durmadan sordu:

— Teyze! Ne var?

— Bir şey yok oğlum, fakat sen niçin geldin?

— Sizi ve ablamı görmeye geldim. Sonra Leylâ'yı görmeye.

— Benim de tuhafıma giden budur.

— Neden?..

— Çünkü sen Leylâ'yı Medine'ye çağırttın. O da kalkıp gitti.

— Ben Leylâ'yı çağırtmadım, teyze!

— Hayır oğlum, kız senin mektubunu aldı. Onun üzerine hareket etti.

— Mektubu gördünüz mü, teyze?

— Gördüm! Senin adamın geldi, ona benim gözümün önünde mektubu verdi. Leylâ, hasta ve zayıf olduğu halde hemen hareket etti. Ben, onun bir kaç gün daha kalması için ısrar ettiğim halde beni dinlemedi.

— Bu işte bir tuhaflık var. Çünkü ben mektup filân yazmadım. Onun mektubunu alır almaz geldim.

— Allah, Allah!

— Leylâ ne zaman hareket etti teyze?

— Bugün, akşama doğru...

Mehmed biraz düşündü. Onun yolda gelirken uzaktan gördüğü hayâletler, muhakkak ki Leylâ'nın kâfilesi idi.

— Teyze, bana müsaade et. Ben gidiyorum.

— Biraz otur oğlum. Meseleyi anlıyalım.

— Hayır, teyze vakit çok kıymetlidir.

Mehmed odadan fırlamış, ablasının evine uğramış, oradan yanına bir adam almış, ve hemen hareket etmişti.

Ay yükselmişti. Mehmed, uzaktan gördüğü kâfilenin hangi yolu tutmuş olduğunu düşünerek plânını hazırlamış ve o yola düşmüştü. Yolculuk devam etti. Fakat bir iz bulunamadı. Mehmed ile adamı iki yol karşısında kalmışlardı. Bunların biri Basra'ya, diğeri Medine'ye gidiyordu. Mehmed, burada durdu. Devesinden indi ve hizmetçisine döndü:

— Mes'ûd dedi, sen yolları iyi bilir, ayak izlerinden anlarsın. Yeri incele ve gördüğünü anlat.

Mes'ûd Ay ışığından istifade ederek yeri inceledi. Yerdeki izleri bozmamak için izlerin üzerinden atlıyarak ileri geri giden

Mes'ûd onun ne diyeceğini bekliyen Mehmed'e ilk anladıklarını söyledi:

— Buradan bir kâfile geçmiş, fakat bu yolu tutmadan önce burada duraklamış, ve ayak izlerinden anlaşıldığına göre, burada bir döğüşme olmuştur. Şimdi, siz burada oturunuz, beni bekleyiniz. Ben ilerliyerek vaziyeti öğrenmek isterim.

— Pekâlâ!

Mehmed oturdu ve Mes'ûd yolda ilerledi. Bir saat kadar meşgul oldu. Develerin ayak izlerini ölçtü. Daha sonra başka izler bularak onlarla meşgul oldu. Nihayet Mehmed'e dönerek anlattı:

— Buradan küçük bir kâfile geçmiştir. Kâfilenin iki devesi bir tahtırevan taşıyordu. Bunu iki devenin ayak izlerinden anlıyorum. Kâfileye refâkat eden ve ellerinde mızrak taşıyan birkaç yaya da vardı. Onların burada kısa bir süre durakladıkları görülüyor. Hattâ burada bir döğüşme vuku bulması da muhtemeldir. Fakat, nihayet kâfile bu yolda ilerlemiştir.

— Bu yol nereye gider?

— Basra ve Kûfe'ye.

— Onların buradan kaç saat önce geçmiş olduklarını tahmin ediyorsun?

— Dört, beş saat önce.

— Onlara yetişebilir miyiz?

— Zannetmem! Çünkü, acele gittikleri anlaşılıyor. Onlara ancak iki, üç gün sonra yetişebiliriz.

Bu söz Mehmed'i mahzun etmişti. Çünkü hemen Medine'ye dönmek mecburiyetindeydi. Mekke'de gördüklerini Ali'ye bildirmesi şarttı. Bu vazifeyi ihmal ettiği takdirde belki Ali'yi müşkül ve tehlikeli bir vaziyete düşürürdü. Nihayet Mehmed karar verdi:

— Mes'ûd, ablam Âişe'nin misafiri olan bir genç kız vardı. Onu gördün mü?

— Gördüm, efendim.

— Bu kızı bugün kaçırmışlar. Onu kaçıranları takip etmek gerek. Bunu yapar, onun nerede olduğunu öğrenir ve bana haber getirir misin?

— Derhal hareket ederim ve size kesin haberler getiririm.

— O halde, ben de Medine'ye dönüyorum. Dikkat et. Bu genç kızın yanında bir de ihtiyar bir teyze vardı. Onu da ihmal etme.

— Başüstüne efendim!

Mehmed, Mes'ûd'a vedâ etti ve ikisi de ayrıldılar. Mehmed Mekke'den, Medine'ye döndü ve doğrudan doğruya Hazret-i Ali'yi görerek, ona oradaki durumu anlattı. Hazret-i Âişe, Talha ve Zübeyr Basra'ya hareket etmişlerdi. Buna karşı tedbir almak lâzımdı.

Bu sırada bir hâdise vuku bulmuştu. Ali'nin Şam'a gönderdiği vali, memuriyetinin başına gidememiş ve geri döndürülmüştü. Onu kimlerin geri döndürdüklerini daha önce görmüştük. Hazret-i Ali, onun geri döndürülmesini çok tabiî gördüğü için mes'eleyi araştırmaya lüzum görmemiş ve Şam'daki Muaviye'nin bu hareketine karşılık vermek lüzumunu hissetmemişti.

Hazret-i Ali, bu işi düşünüyorken günün birinde bir adam çıkagelmiş, onu görerek bir mektup vermek istediğini söylemişti. Hazret-i Ali, bu adama kim olduğunu sordu:

— Ales kabilesinden Kubaysa'yım.

— Nereden geliyorsun?..

— Şam'dan!..

— Seni kim gönderdi?..

— Muaviye!

— Ne istiyorsun?..

— Önce güvenlik!.. Burada güvenlik içinde miyim?

— Evet, elçiler, daima güvenlik içindedir. İstediğini söyle!

— Size şu tomarı getirdim. Alınız...

Hazret-i Ali tomarı aldı ve açtı. Tomarın üzerinde, "Muaviye'den Ali'ye" yazılı olduğu halde içinde hiç bir yazı yoktu. Bu ne demekti? Hazret-i Ali, elçiye baktı.

— Ne var? dedi.

— Güvenlik içinde olduğumu söylediğiniz için arzediyorum. Ben arkamda ancak intikam almak ile hoşnut olacak bir millet bıraktım.

— Kimden intikam?..

— Senden!... Geride altmış bir reis var ki, hepsi Şam mescidinin minberi üzerinde asılı olan Osman'ın kanlı gömleği altında ağlıyor.

— Osman'ın kanını benden mi istiyorlar?....

— Evet, senden istiyorlar!..

— Ben, Osman'ın kanını dökmedim!

Elçi, tekrar sordu:

— Güvenlik içinde çıkabilir miyim?

— Çık!..

Fakat toplantıda bulunan Sebe' oğlu ve taraftarlarından birkaçı bu adamı sağ bırakmak istememişler, onun üzerine hücum ederek onu öldürmek, ve bu suretle iki taraf arasındaki nefretleri arttırmak, Muaviye'nin Ali'ye karşı daha şiddetli hareket etmesini temin etmek istemişlerdi. Fakat Ali, bizzat müdâhele ederek elçinin güvenlik içinde çıkmasına yardım etmişti.

Muaviye'nin bu haraketi; Hazret-i Ali'yi açıktan açığa tehdid mahiyetinde idi. Ali, elçi gittikten sonra yabancıları savmış, Mehmed ile oğullarını çağırmış, onlara konuşmuştu.

— Çocuklar, durum kötüleşti!.. Muaviye'ye karşı hareket ederek onu cezâlandırmamız lâzım geliyor. Ne dersiniz?

Hasan şu fikirde idi:

— Siz hareketi emrettikten sonra bizim de hareket etmemiz farzdır. Biz, her emrinizi yerine getiririz.

Fakat Hazret-i Ali bu hareketlere şahsen katılmak istiyordu. Onun için:

— Ben sizi yalnız gönderecek değilim. Kendim de geleceğim, dedi.

Hasan buna itiraz etti:

— Ben bunu uygun görmüyorum.

— Sebep?

— Sizin bu gibi hareketlerde bir tehlikeye düşmeniz iyi olmaz...

— Ben öyle şeyden korkmam!

— Fakat siz yine merkezde kalınız... Ve bütün vaziyeti idare ile meşgul olunuz.

Hazret-i Ali, biraz düşündü. Fakat râzı olmadı:

— Hayır, dedi, bu harekete bizzat benim katılmam lâzımdır.

— Efendim, siz nedense beni hiç dinlemiyorsunuz. Benim fikrimi beğenmiyorsunuz. Halbuki hâdiseler, benim doğru düşündüğümü isbat etti.

Hasan'ın bu ihtarı, Hazret-i Ali'yi gücendirmişti. Ali, gözlerini oğluna dikerek sordu:

— Oğlum, sen bana ne dedin de ben seni dinlemedim?

Hasan, derhal cevap verdi:

— Hazret-i Osman muhasara edildiği zaman size dedim ki: Bu şehirden çıkıp gidiniz. Bu müfsidler, Osman'ı öldürmek istiyorlar. Siz, bu hâdise esnasında burada bulunmasaydınız da herkes sizin uzaktan yakından bu adamlarla hiç ilginiz olmadığına inanırdı. Siz beni dinlemediniz. Osman'ın katlinden sonra da size bir söz daha söylemiştim, size demiştim ki: Siz ne bahasına olursa olsun, bu halkın biatını kabul etmeyiniz. Bekleyiniz. Bütün merkezlerden hey'etler gelecek ve sizi arayacaktır. O zaman tam bir emniyet içinde herkesten biat alır ve bildiğiniz gibi hareket ederdiniz.

Hakikatte Hasan, babasına bunları söylemişti ve ona bu yolu takip etmesini tavsiye etmiş, fakat yine hâdiselerin şekli, Hazret-i Ali'yi bu davranıştan alıkoymuştu. Şimdi ise Hasan'ın görüşündeki kuvvet, tahmininde isabet meydana çıkmıştı. Hazret-i Ali, Osman'ın muhasara edildiği sırada Medine'den çıkarak Mekke'ye gitmiş olsaydı, durum tamamiyle değişir, müfsidlerin propagandaları hiçbir kimseyi kandırmazdı. Bundan başka müfsidlerin tahâkkümüne imkân da kalmazdı. Onlar cinâyeti işleseler bile, ya sür'atle dağılırlar, yahut ele düşerlerdi. Bu takdirde müfsidlerin halkı tazyik ederek Hazret-i Ali'ye biat ettirilmesine imkân kalmazdı. Hasan'ın ikinci tavsiyesi de son derece isâbetli idi... Gerçi Medine halkı tehdid edilmiş ve Ali onları felâket ve katliamdan kurtarmak için bu işi kabul etmişti, fakat kabul etmemiş olsaydı, nihayet halk da ister istemez kendilerini müdafaa için kılıca sarılırdı.

Kısacası, Hazret-i Hasan'ın bütün görüşlerinde isabet vardı.

Hazret-i Ali onu dinledikten sonra tekrar sordu:

— Peki, şimdi, Âişe, Talha ve Zübeyr'in hareketi, sonra Muaviye'nin vaziyeti karşısında ne diyorsun?

Hasan, fikirlerini açıkça söyledi:

— Onların hareketi ve ötekinin vaziyeti karşısında tavsiyem, yerli yerinde durmak ve neticeyi beklemektir. Onlar varsınlar; Basra'yı, Kûfe'yi, Mekke'yi, Şam'ı alsınlar ve buraya gelerek bizden hesap istesinler! Biz de hesap vermekten korkmayız! Neticede ya onlar da bize katılırlar, ya biz onlara!... Bu suretle biz bir fesad karıştırmamış, kan dökülmesine sebep olmamış, aksine durumun düzelmesine yardım etmiş oluruz.

Hazret-i Ali, Hasan'ı dinledikten sonra başını kaldırdı ve sordu:

— Hasan, dedi, ben seni dinlemezsem ne yaparsın?

— Ben, sizi dinlerim.

— O halde kalk, sefere hazırlan! Ordugâh Medine'den üç konak ilerde olan Rebze'de kurulacaktır!

Hasan ile arkadaşları kalkarak faaliyete başlamışlardı. Fakat Medine halkı bu seferden memnun değildi ve sefere katılmak istemiyordu. Bu sefer herkese ağır geliyordu. Çünkü bu sefer, bir düşmana karşı değil, fakat öz kardeşlere karşı vuku bulacaktı. Vaziyet Hazret-i Ali'ye bildirilmiş, Ali mescidte irâd ettiği hutbelerle halkı heyecanlandırmak istemiş, fakat halk çok ağır davranmıştı. Seferden memnun olan yegâne tâife Sebe' oğlu ile taraftarlarıydı. Onlar, bu seferin başlamasıyla kat'î muvaffakıyete ereceklerine inanıyorlardı. Bunun için seferlerinde propaganda yapıyor, seferin iyi neticeler vereceğini, çünkü Medine'nin ancak bu sayede başkent olarak kalacağını, aksi takdirde Şam'ın idaresine ve hükmüne geçeceğini, bu yüzden fakirlik ve sefâlete uğrayacağını söylüyorlardı.

Bu propagandalar neticesinde iyi- kötü bir kuvvet toplanmış, bir kuvvet Medine hâricinde bir ordugâh kurmuştu. Fakat henüz hiçbir kimse, Hazret-i Ali'nin bu kuvvetle bizzât hareket edeceğini bilmiyordu. Onun Medine'yi bırakıp gideceği, kimsenin hayâlinden geçmemekte idi. Hazret-i Ali'nin Medine'den çıkması, şehir halkı arasında bir endişe uyandırmıştı. Belki herkes, onun Medine'den çıkmasını, Medine devrinin son bulmasının,

Medine hâkimiyetinin yok olmasının bir başlangıcı sayıyordu.

Hazret-i Ali, harekete hazırlandığı zaman Selâm oğlu ona yaklaşmış, onun atının dizginine sarılmış ve ona:

— Gitme! demişti.

— Niçin?

— Senin buradan gitmenle buranın hâkimiyeti de gidiyor!..

— Telâş etme! Çünkü gitmek şarttır!

Medine'de kalan halk, son derece müteessirdi. Hepsi de bir devrin kapandığını hissediyorlardı. Bu devir, şanlı, şerefli, yüksek bir devirdi. Bu devir, birlik, yükselme, fetihler ve refâh devri idi. Ve bu devri karışıklık, kargaşa, iç savaş devri takip ediyordu. Eskiden buradan çıkan kuvvetler, Hind ve Çin hudutlarında, Atlas Okyanusunun sâhillerinde düşman takibine çıkardı. Bugün iş tersine dönmüştü. Çünkü buradan çıkan kuvvet kardeş kanı içmeye gidiyordu. Halk bunu anlıyor ve duyuyor, bunun için Medine'den çıkan kuvvete vedâ edenler acı acı ağlıyorlardı. Medine'den çıkan bir kuvvet ilk defa bu şekilde uğurlanıyordu.

Eskiden, kahramanlık gösterileri, sevinçler, ve askerlerin rûhunu yükselten, mâneviyatını kuvvetlendiren tezâhürat, ufukları titreten tekbîrler arasında şehirden çıkan askerler, ilk defa olarak acı gözyaşları arasında Medine'den hareket ediyorlardı. Herkes acılı ve üzgündü. Hazret-i Ali'nin de gözleri yaşarmıştı. Fakat, ok yayından fırlamış bulunuyordu.

Hazret-i Osman'ı muhasara ederek öldürenlerin hemen hepsi, Hazret-i Ali'ye katılmışlardı. Sebe' oğlu bunu istiyordu. Bu adamların Ali'ye katılmaları, gerçi onun kuvvetini büyütüyordu. Fakat bu kuvvetin kıymetini sıfıra indiriyordu. Belki bunlar, onun tesadüf ettiği bütün güçlüklere, onun karşılaştığı muhtelif ve feci maceralara sebep olmuşlardı.

Mehmed, Hazret-i Ali'nin maiyetinde hareket ediyordu. Fakat onun aklı pek de başında değildi. Çünkü Leylâ'nın peşinden gönderdiği Mes'ûd, henüz geri dönmemişti. Fakat ordu, Basra'ya doğru hareket ediyordu. Onun için Leylâ'yı, buralarda bulmak belki mümkün olacaktı.

Bütün kuvvetler Rebze'de toplanmışdı. Mehmed, çadırında

yatıyor ve düşünüyordu: Mes'ûd'un bu kadar gecikmesi neden ileri gelmişti? Acaba Leylâ bir tehlikeye mi uğramıştı? O halde Basra'ya hareket etmek hususunda acele etmek gerekiyordu. Fazla gecikmek belki fırsatın kaybolmasına sebep olurdu. Mehmed karar verdi, Hazret-i Ali'ye müracaat ederek kendisinin ordudan önce Basra'ya gitmesini isteyecekti. Sabahleyin ilk işi olarak bunu yapacak, herkesten önce Basra'ya giderek, hem durumu anlayacak, kendi tarafı lehinde teşebbüslerde bulunacak, hem de Leylâ'yı arayacaktı.

Mehmed, bu düşünce ile bir aralık teselli bulmuş ve çadırının içinde dalmıştı. Onu bir ses uyandırdı. Bu ses Mes'ûd'un sesi idi. Mehmed, yerinden fırlamış, Mes'ûd'u içeri çağırmış, fakat Mes'ûd yalnız girmemiş, onu bir kadın takip etmişti. Mes'ûd hemen haber verdi:

— İşte ihtiyar teyzeyi getirdim!

— Onu yalnız mı getirdin?

— Evet!

— O halde Leylâ nerede?

— Ya Basra'da, ya da Kûfe'de!...

— Teyze, Leylâ'yı nasıl bıraktın?..

— Ben onu bırakmadım. Onu kaçıranlar beni attılar!.. Kuzum, biraz müsaade et, biraz dinleneyim de başımızdan geçenleri anlatayım...

— Sen dinlen teyze, Mes'ûd, sen bu kadını nasıl bulduğunu anlat.

— Efendim, ben sizi bıraktıktan sonra izleri takip ederek ilerledim. Fakat yolda bir çok güçlüklerle karşılaştım. Çünkü kâfile sürekli olarak yol değiştirmiş. Gide, gide Basra havalisine vardım. Uzaktan Hazret-i Âişe'nin kâfilesini gördüm. Onun üzerine aradığım kâfilenin mutlaka başka bir yola sapmış olacağına inanıp geri döndüm. Başka bir yol tuttum. Yolda, bu ihtiyar kadını buldum. Onunla konuştum ve takibe devam etmek istedim. Fakat ihtiyar teyze beni engelledi. Bunun üzerine ben de onu alarak getirdim.

Mehmed ihtiyara baktı:

— Dinlendin mi teyze?

— Dinlendim. Şimdi sana her şeyi anlatacağım. Medine'den Mekke'ye nasıl gittiğimizden başlıyacağım...

— Bunları bırak, teyze! Ben bunları Mekke'den öğrendim. Sen bana sizi Mekke'den kimin alıp götürdüğünü ve nereye götürdüğünü anlat.

— Peki oğlum. Leylâ hasta idi. Öyle olmasına rağmen bir an önce Medine'ye dönmek istiyordu. Hazret-i Âişe'nin hareketinden iki gün önce adamın biri bize bir mektup gönderdi. Okuduk. Mektup sendendi. Leylâ hemen kalktı ve "Medine'ye gidelim", dedi. Ben gelen adama bakarak: "Oğlum, develeri getirdin mi?.." dedim. "Hayır! Şehir hâricinde sizi bekliyoruz!" dedi. Ben bu adamdan şüphelendim. Çünkü onu hiç görmemiştim. Leylâ'nın kulağına bunları fısıldadım. Fakat Leylâ dinlemedi. Çünkü bir an önce Medine'ye dönmek istiyordu. Onunla birlikte kalkarak şehir hâricine çıktık. Leylâ için bir tahtırevan hazırlanmıştı. Tahtırevanın etrafında birtakım muhafızlar vardı. Onların hiçbirini de tanımıyordum. Leylâ'yı tekrar ikaz etmek istedim. Fakat onun gözleri dünyayı görmüyordu. Tahtırevana bindik ve hareket ettik. Yolların ayrıldığı yere vardığımız zaman silâhlı birtakım adamların bizi beklediklerini gördük. İçlerinde çok kıymetli elbiseler giyen ve etrafındaki adamlara emirler veren bir genç vardı. Kâfilemiz onlara doğru ilerlemiş ve onlar etrafımızı sarmıştı. O zaman pusuya düştüğümüzü anladık. Ortalık karanlıktı. Fakat kâfilenin Medine yolundan Basra yoluna döndüğünü sezdik. O zaman tahtırevandan başımı çıkararak sordum:

— Bizi nereye götürüyorsunuz?.. dedim.

— İstediğiniz yere götüreceğiz!. dediler.

Bu cevabın sertliğinden korktum. Leylâ'nın yüzüne baktım. Leylâ, çok metindi. Bir müddet daha ilerledikten sonra biri bize yaklaşmış ve benim tahtırevandan inmemi istemişti. Korkumdan itaat ettim. İndim. Beni deveye bindirdiler. Bütün gece bu şekilde geçti. Sabahleyin bizi götüren adamların yüzlerine dikkat ettim. Onların birini kızkardeşinizin evinde gördüğümü hatırladım. Sonra o yakışıklı ve süslü gence baktım. Herkes ona Emîr Said, diyordu. Onun Basra emîrlerinden olduğuna hükmettim.

Sabahleyin biraz istirahattan sonra bu Emîr Said dedikleri adam, Leylâ'nın tahtırevanına yaklaştı. Ona son derece hürmetle

hitap etti ve sıhhatini sordu. Sonra ona yemekler ikram olunmasını emretti. Leylâ'nın vaziyeti son derece sükûnetle karşıladığını hissediyordum. Said, Leylâ'yı memnun etmek için konuşuyor; gidiyor, geliyor, türlü türlü emirler veriyordu. Birkaç saat devam eden istirahatten sonra kâfilemiz tekrar hareket etti. Irak'a doğru gidiyorduk. Ben ne yapacağımı bilmiyordum. Fakat Leylâ mukavemete lüzum ve imkân görmedikten sonra ben ne yapabilirdim? Leylâ'nın elinde bir silâh veya herhangi bir müdâfaa vasıtası yoktu. Etrafımızdaki adamlarsa tepeden tırnağı kadar silâhlı idiler.

Fakat Said de Leylâ'ya karşı hürmetten başka bir şey göstermiyor, anlaşılan onu memnun ederek gönlünü almayı düşünüyordu. Bu adam bir iki defa Leylâ'nın tahtırevanına yaklaşarak birşeyler söylemek istemiş, fakat bir şey istemeden geri dönmüştü.

Ertesi günü de böylece geçirdik. Benim bütün emelim Leylâ'ya yaklaşarak onunla konuşmaktı. Fakat Leylâ ile ben gözetim altında idik. Ertesi gün kendimi hasta göstererek Leylâ ile görüşmek için vesile aramak istedim. Sabahleyin hasta olduğumu ve hareket edemiyeceğimi söyledim. Kâfile reisi bana acıyacağına: "Bu cadalozu yolda bırakınız!" dedi. Bağırdım. "Beni kızımdan ayırmayınız! Günâhtır, ayıptır!" dedim. Leylâ, benim bu feryâdımı duyarak yanına götürülmemi emretti.

Onun emrini yerine getirerek beni tahtırevana soktular. Leylâ, tahtırevanın kapılarını örterek benimle konuşmaya başladı:

— Teyze, dedi, ömrümde başıma böyle, bir hal gelmemişti. Tehlike içindeyiz. Müdafaa imkânı yok. Neticeyi bekliyelim. Onlar bize iyi davrandıkça biz sesimizi çıkarmıyalım. Belki de bu adamlar bizi Hazret-i Âişe'nin ordugâhına götürecekler, belki bu mağrur genç onun adamlarından biridir, onun sözlerinden ve îmâlarından bana tama ettiğini anlıyorum, fakat bir mukabelede bulunamıyorum. Durumumuzu Mehmed'e bildirebilsek.

Bu vazifeyi ben üzerime aldım. Ona dedim ki:

— Zaten bu adamlar benden kurtulmak için, çare arıyorlar. Ben geri kalmak veya ayrılmak istediğimi gösterecek olursam onlar da beni götürmek için ısrar etmezler. Onun için bu işi yaparım, dedim. Birkaç dakika sonra Leylâ'nın tahtırevanı durdu-

rulmuş ve ben inmeye davet olunmuştum. Leylâ, biraz daha kalmam için müsaade etmelerini, istirahat edeceğimiz ilk konakta ineceğimi söyledi. Onun sözünü kabul ettiler. Onunla konuşan ve kendisine Said denilen bu gencin Leylâ'ya bakışları beni korkutmuştu.

Onun Leylâ'yı, şiddetli bir hırs ile sevdiği her halinden belli idi. Akşama doğru etrafı kuyulu bir yere vardık. Hepimiz indik, yemek yedik ve konuştuk. Leylâ kulağıma şunları fısıldadı:

— Sen burada bir an bile durmayarak hemen hareket et. Medine'ye git, vaziyeti Mehmed'e bildir, Mehmed beni bunların elinden kurtarsın.

Çok geçmeden bizim kâfileyi bir telâş aldı. Herkesin hayvanına binmesi istendi. Leylâ çarçabuk ayağa kalkarak tahtırevanına bindi. Bana da, "Haydi! devene bin!" dediler.

— Hastayım, buradan kımıldayamam! Beni buracıkta bırakınız da rahatça öleyim! dedim.

Meğer geriden bir kâfilenin geldiği görülmüş, takipten korktukları için bir dakika bile kaybetmeden hareket etmişlerdi. Ben, binbir güçlüğü çiğneyerek Leylâ'ya vedâ ettim. Onun bana o anda söylediği sözler teselli verdi. Leylâ dedi ki:

— Teyze! Benim için korkma. Fakat imdadıma yetişiniz!...

— Merak etme! Dedim ve göz yaşlarımı zaptedemiyerek ondan ayrıldım. Arkadan gelen kâfile, ileriye gittiği için ona refakat edemedim. Günlerce tek başıma dolaştım, nihayet mahvolacak bir hale gelmişken Mes'ûd'a tesadüf ettim, ve onunla birlikte geldim.

Mehmed, bu macerayı dinledikten sonra yalnız başına kalarak bir şey kararlaştırmak istedi. İhtiyar teyzeyi başka bir çadıra misafir etti. Mes'ûd'un nerede istirahat edeceğini gösterdi ve çadıra döndü. Vaziyet karanlıktı. Leylâ'yı kaçıranların kim oldukları belli değildi. Onu Mervan kaçırmış farzedilse, ortada Mervan'dan eser yoktu. Ortada yepyeni bir kahraman görülüyordu. Bu adam nereden çıkmış, Leylâ'yı nerede görmüş, onun kendisiyle olan münasebetlerini nasıl anlamış, ve kaçırma hareketini nasıl hazırlamıştı?...

Mehmed, bunların hiçbirini de halledemedi. Ortalık ağardığı halde Mehmed düşünüyor ve bir çare bulamıyordu.

Mehmed, sabahleyin, çadırından çıkmış, Hazret-i Ali'nin bulunduğu yere gitmiş, ve yeni bir haber almak istemişti. Ali'nin otağı etrafında toplanan bazı kimseler dereden tepeden konuşuyorlardı. Mehmed onlara yaklaşarak sordu:

— Yeni bir şey var mı?

— Hayır, bir şey yok! Bugün hareket edeceğiz...

Mehmed de onlarla beraber oturmuş ve onların konuştukları şeylerle ilgilenmişti. Fakat onun aklı Basra'da idi. Kendisi, Leylâ'nın muhakkak Basra'ya götürüldüğüne inanıyordu.

Mehmed, bir müddet oturmuş, uzakta koşa koşa gelen bir adama dikkat etmişti. Bu adam otağa yaklaşmış, otağın önünde oturan zevâta şunları söylemişti:

— Basra'dan bir heyet geldi. İçinde yüzü örtülü bir zât var. İmam'ı görmek istiyorlar.

Mehmed, Hazret-i Ali'nin emrini tebliğ etti; çok geçmeden Basralılar geldiler. Mehmed, onlara hitab etti:

— Reisiniz kimse beni takip etsin!..

Cemâatin içinden yüzü gözü sımsıkı örtülü bir adam ilerledi. Ötekiler dışarda kaldılar. Mehmed içeri giren adamı takdim etti:

— Basra'dan gelen heyetin reisi budur!

— Buyurun!

Yüzü örtülü adam yürüdü. Selâm verdi ve kendisine gösterilen yere oturdu. Hazret-i Ali sordu:

— Kimsiniz?..

Yüzü örtülü adam örtüsünü açtı. Ali'nin yüzüne baktı:

— Beni tanıdınız mı?

Hazret-i Ali dikkat etti:

— Hayır, tanımadım.

— O halde dikkat ediniz. Siz beni iyi tanırsınız!

Ali tekrar dikkat etti. Fakat tanımadı.

— Tanımıyorum sizi! Kendinizi tanıtınız!...

— Siz, beni tanımamakta haklısınız. Çünkü, şimdi saçsız ve sakalsızım. Eskiden saçlı, sakallı bir adamdım. Ben, sizin valiniz Hanif oğluyum.

Hazret-i Ali yerinden fırladı:

— Hanif oğlu Osman! Bu ne hâl?

— Sormayınız efendim! Başımıza neler geldi?

— Çabuk söyle, seni bu kılığa kim soktu?...

— Sizin dâvanız!...

— Anlat! Bu nasıl oldu? Buna kim cür'et etti?

— Anlatayım, fakat siz de oturunuz da dinleyiniz.

Hazret-i Ali oturdu ve valisinin macerasını dinledi.

— Ben, senin adına Basra'ya gittim. Orada; hükûmet dairesine girdim. Ve halkı yeni hükûmete itâate davet ettim.

— Sana isyân mı ettiler?..

— Hayır, davete icabet ettiler. İşleriyle güçleriyle meşgul olmaya başladılar. Bir gün şehrin haricinde bir karargâh kurulduğunu haber aldık. Kimin geldiğini sorduk. Meğer Hazret-i Âişe, Talha, Zübeyr gelmişler. Başlarında büyük bir kalabalık vardı. Onlar geldikten sonra şehrin haricinde dedikodular başladı. Etrafımdaki adamlarla istişâre ettim, "Ne yapalım?" dedim. Onların bir kısmı Hazret-i Âişe'ye katılalım, bir kısmı da "Onların şehre girmesine mâni olalım", dediler.

— Mâni olmak isteyenlerin maksadı ne idi?

— Âişe ile döğüşmek...

— Sen bu vaziyet karşısında ne yaptın?..

— Ben, dedim, ne bizim onlara katılmamız doğrudur, ne de onlara mukavemetimiz?.. Önce onların niçin geldiklerini ve ne istediklerini anlayalım.

— İsâbet etmişsin!..

— Bunun üzerine iki adam seçtim. Onların biri bütün avâmın tanıdığı ve hürmet ettiği İmran, diğeri bütün havâssın hürmet ettiği Ebü'l-Esved idi. Bunlara tâlimat vererek gönderdim.

— Verdiğin tâlimat neydi?.

— Onlara dedim ki: Âişe'ye gidiniz... Niye geldiğini ve ne istediğini öğreniniz. Sonra onun maiyyetinde bulunanlarla konuşunuz. Sonra gelip bana haber veriniz... Bundan başka bir şey söylemedim.

— Onlar ne yaptılar?

— Onların ikisi de Âişe'nin konakladığı Hafir mevkiine giderek benim adıma onunla görüşmek istediklerini söylemişler. Âişe onları kabul etmiş, onlar da şu sözleri söylemişlerdi:

— Size anlatayım. Benim gibi bir kadın hakikati oğullarından saklamaz. Bir takım ayak takımı Hazret-i Peygamber'in şehrine musallat olmuşlar, orada istediklerini yapmışlar, devlet reisini sebepsiz yere öldürmüşler, şehri soymuşlar ve bu suretle mukaddes tanınması gereken malı yağma etmişler ve Allah'ın lânetini kazanmışlardır. Bütün Müslümanlara bunu haber vermek ve ıslâha teşebbüs etmek için hareket ettim. İşte maksadım budur. Sizi iyiliğe çağırıyor ve fenâlıktan uzaklaştırmak istiyoruz.

İki delegem, bu sözleri dinledikten sonra Hazret-i Âişe'nin yanından çıkmışlar ve Talha'yı bularak onunla konuşmuşlar, ona da aynı suali sormuşlardı:

— Niçin geldiniz?

Talha şu cevabı vermişti:

— Osman'ın katillerini tepelemek için geldim!..

Ona tekrar sormuşlar:

— Sen Ali'ye biat etmedin mi?

— Kılıç boynumun üzerinde olduğu halde biat ettim. Ali, bizimle Osman'ın katilleri arasındaki dâvayı halletmezse bu biatın kıymeti yoktur.

Delegelerim, bu sözlerimi de dinledikten sonra Zübeyr'i bulmuşlar, aynı sualleri ona da sormuşlar, ondan da aynı cevapları almışlar ve geri dönerek bana gelmişlerdi.

Ben durumu anladıktan sonra Ebü'l-Esved'in görüşünü sordum. Bana dedi ki:

— İkiniz arasında savaş olacaktır!

İmran'ın görüşünü sordum:

— Bana kalırsa, sen bu işten çekil! Böyle karışık işlere girişmektense inzivâyı tercih etmek daha doğru olur, dedi. Ve kendisinin hemen çekileceğini söyleyerek evine gitti.

Âmir oğlu Haşim'i çağırttım. Ona ne düşündüğünü sordum, bana şu fikri verdi:

— Sen hiç bir harekete girişme! Durumu Ali'ye bildir ve onun emrini bekle!

Ben de:

— Peki, dedim.

Fakat durumun tehlikeli olduğunu anladım. Âişe ile arkadaşlarının Basra'yı basmalarından korktum. Onun için tedbirler aldım. Silâhlı kuvvetler hazırladım. Ve halkın tefrikaya düşmemesini sağlamak için hatiblere emirler verdim: Halk câmide toplanmış, bu hatipleri dinliyordu. Hatiplerin dediği şu idi:

— Şehrimize girmek isteyen bu adamların bizimle ilgisi ne? Bunlar, Osman'ın kanını istiyorlarmış? İstesinler! Fakat, Osman'ın katilleri biz değiliz. Bundan dolayı, onlar geri dönsünler, Osman'ın katilleri kimlerse onları arasınlar!...

Hükûmet hatibi bu sözleri söyledikten sonra cemâatten biri kalktı. Ona cevap verdi, dedi ki:

— Bunlar, bize: "Siz Osman'ın katillerisiniz," demediler. Bunlar, bizden yardım diliyor ve, "Hep birlikte katilleri takip edelim," diyorlar. O halde, onları terslemek doğru değildir.

Onun bu sözleri etkisini göstermiş ve Hazret-i Âişe ile arkadaşlarının şehirde bir çok taraftarları bulunduğu anlaşılmıştı.

Diğer taraftan Hazret-i Âişe ile arkadaşları şehre doğru ilerliyorlardı. Bunlar Hafir'den Mirbed'e gelmişlerdi. Durumun daha kötü bir safhaya girmemesi için bizzat kalktım. Onun bulunduğu yere gittim. Basralılardan birçok kimse Âişe'ye katılmışlardı. Ben aldırış etmedim. Âişe ve arkadaşlariyle karşılaşarak onlara niçin geldiklerini ve ne istediklerini sordum.

Talha kalkarak bir nutuk söyledi. Katiller aleyhinde hareket ettiklerini ve yardım istediklerini söyledi. Bizim bir çok adamlarımız onun sözünü tasdik ettiler, bazıları da aleyhinde söylediler. Daha sonra Zübeyr de aynı şekilde hareket etmiş, o da söz söylemiş, uygun görenlerle görmeyenler atışmaya başlamışlardı. Halkın birbirine girdiğini gören Âişe, meydana çıkarak bir nutuk irâd etmiş; katillerin ne yaptıklarını, Osman'ı nasıl şehîd ettiklerini, Müslümanların mallarını nasıl yağma eylediklerini anlatmış, ondan sonra onların cezâlandırılması gerektiğini söylemiş, onun sözleri bizim taraftarlarımızı ikiye bölmüştü. Bunla-nın bir kısmı hemen kalkıp Âişe tarafına katıldılar.

Tam bu sırada Osman'ın katline iştirâk edenlerden Cebele oğlu gelmiş, Âişe'nin tarafı üzerine atlarını sürmüş, fakat Âişe

savaş çıkmasına mâni olmak için taraftarlarının gerilemelerini emretmiş. O gün bu şekilde geçmiş, fakat ertesi gün Cebele oğlu, Âişe hakkında kötü sözler söylediği için, onun taraftarlarından biri üzerine atlamış, Cebele oğlu onu öldürmüş. Öldürülen adamı bir başkası müdâfaa etmek istemiş, bu yüzden müsademe umumîleşmiş, fakat ertesi gün bir şart koşularak iki tarafı da yatıştırmak mümkün olmuştu. Basra'dan bir heyet Medine'ye gelerek durumu inceleyecek, Talha ile Zübeyr'in size nasıl biat ettiklerini öğreneceklerdi. Bunlar cebren biat etmişlerse onların şehire girmelerine müsaade edilecekti. Nihayet Basralılar Ka'b İbni Sur'u seçerek buraya göndermişlerdi.

Hazret-i Ali sözü kesti:

— Evet, bu adam buraya geldi. Medinelilerin Talha ve Zübeyr'e nasıl biat ettiklerini sordu. Halkın bir kısmı sustu. Yalnız Üsame kalktı. Onların cebren biat ettiklerini söyledi. Senin kardeşin Sehil ona hücum etti. Bunun üzerine gürültü olmuş, Ka'b da kalkmış, dönmüştü. Ben de sana bir mektup yazmıştım.

— Ben sizin mektubunuzu aldım, Ka'b da gelip gördüklerini söyledi. Sizin mektubunuzda bana, "Talha ile Zübeyr'in icbar olunmaları ayırmak için değil, birleştirmek içindi" diyordunuz. Bunun üzerine Âişe ile taraftarları benim şehirden çıkıp gitmemi istediler. Ben râzı olmadım. Ve sizin bana böyle bir emir vermediğinizi söyledim.

Bunun üzerine, onlar yağmurlu bir gecede adamlarını toplıyarak Basra'ya gelmişler, mescide yatsı namazı vaktinde girmişlerdi. Ben yağmur yüzünden biraz gecikmiştim. Halkın âdeti namaz için beni beklemekti. Fakat Talha ve Zübeyr ve arkadaşları beni beklemeye lüzum görmiyerek Attab oğlunu imamlık mevkiine geçirmek istemişler, câmide bulunan Hindli askerler buna mâni olmak için silâhlarını çekerek onlara hücum etmişlerdi.

Bu yüzden mescit içinde kavga başlamış, askerler öldürülmüş, ben de bu sırada câmiye gelmiş bulunduğumdan askerlere hücum emrini benim verdiğimi tahmin eden bazı adamlar, beni yakalıyarak bu hale sokmuşlar, sonra beni esir ederek hapsetmişlerdi. Daha sonra benim için şefâat eden bulunduğundan mıdır, yoksa benim Resûl-i Ekrem'in ashâbından olduğum için midir, tahliye edildim. Hemen kalkıp geldim.

Hazret-i Ali, Hanif oğlu Osman'ın bütün bu sözlerini dikkatle dinlemiş, Osman sözlerini bitirdikten sonra Ali ayağa kalkmıştı:

— Hanif oğlu, büyük bir tehlike geçirmiş, ölümden zor kurtulmuşsun! Bütün hareketlerinde anlayışlılık vardır. Yalnız son macerayı beğenmedim. Keşke mescid içinde kan dökülmeseydi ve keşke sen bu hale düşmeseydin!

— Benim bu hale düşmüş olmam bir şey değil! Saçım, sakalım tekrar biter, fakat mes'ele bundan ibaret değildir. Siz hâdiselerin gerisini de öğrenmek istemez misiniz?.

— Tabiî öğrenmek isterim. Sen tahliye edildikten sonra ne oldu?

— Talha ile Zübeyr, Basra'ya girdikten ve mescidteki muhâfızlarımızın ve askerlerimizin tevacüzü üzerine onlarla görüştükten sonra Talha bir nutuk irat etti ve dedi ki:

— Ey insanlar! Biz Hazret-i Osman'a karşı icâbeden tenkitlerde bulunuyorduk. Fakat bir takım beyinsizler onu muhasara ederek öldürdüler. Bunun fâillerini cezâlandırmak lâzımdır.

Halktan biri ona itiraz etti ve dedi ki:

— Fakat, sen de bize gönderdiğin mektuplarda böyle demiyordun? Niçin davranışlarını değiştirdin?..

Talha ona cevap verdi:

— Yemin ederim ki, ben size ömrümde bir mektup yazmadım. Yazdımsa, gösteriniz.

Fakat bu mektuplardan biri de gösterilmedi. Ondan sonra Zübeyr bir nutuk söylemiş, Osman'ın katlini sözkonusu ettikten sonra sizin katilleri takip hususunda gevşeklik gösterdiğinizi söylemiş, ona da itiraz edenler bulunmuştu. İtiraz edenlerden biri ona şu ağır sözleri söylemişti:

— Hazret-i Peygamber öldükten sonra siz bir zât üzerinde birleştiniz ve bizim görüşümüzü sormadan ona biat ettiniz. Biz de râzı olduk. O ölürken içinizden birini halef göstermiş, siz de onu kabul etmiş, biz de muvâfakat eylemiştik. Daha sonra Şûrâ toplanmış, ve Hazret-i Osman'ı seçmişti. Biz de onu kabul ettik. Sonra Osman'ı beğenmeyerek öldürdünüz, ve Ali'ye biat ettiniz. Biz de onu kabul ettik. Şimdi ne diye bizi Ali ile döğüşmeye davet ediyorsunuz?

— Bu adam taarruza uğramış, fakat akrabası onu korumuşlar, kurtarmışlardı. Ertesi gün Basra'nın hemen her tarafı Talha ile Zübeyr'e katılmış, fakat benim uğradığım muameleyi haber alan Cebele oğlu atlariyle birlikte onların üzerine atılmış, iki taraf son derece şiddetle döğüşmüşler. Nihayet adamın biri Cebele oğlunun bacağına bir darbe indirerek onu kesip atmış, Cebele kesilen bacağını kaldırarak onunla hısmını vurup öldürmüştü. Nihayet Cebele ile arkadaşları kılıçlarını çekmişler, onlar takip edilerek içlerinden Hazret-i Osman'ın muhasarasına iştirak edenlerin hepsi katledilmişti.

Hanif oğlu Osman sözlerini bitirmişti. Ali, Mehmed'e baktı:

— Ebû Bekir'in oğlu! Cafer oğlunu çağır.

Mehmed hemen koştu. Cafer oğlunu bularak geldi. Ali onların ikisine emretti:

— Basra elinizden gitti. İkiniz hemen Kûfe'ye hareket edecek, orada bulunan Eş'arî'ye gidecek, ona yazacağım bir mektubu götürecek ve halk ile temas ederek onların bizimle kalmalarını sağlayacaksınız. Haydi hazırlanınız.

Cafer oğlu ile Mehmed hazırlanmaya gitmişler. Hazret-i Ali mektubunu yazmış, sonra ikisi gelerek mektubu alıp çıkmışlardı. Ali, onları uğurlarken şu tâlimatı verdi:

— Yazdığım mektubu Eş'arî'ye teslim etmeden önce mescidte bütün halka okuyacak, halkı ıslâha devam edeceksiniz. Ben de Basra'ya doğru hareket edeceğim.

İkisi de bu tâlimatı aldıktan sonra yola dökülmüşlerdi.

33

Mehmed, bu yeni memuriyetle hareket ediyorken bütün aklı, Leylâ'nın düçâr olduğu tehlikeli vaziyette idi. Onu nasıl kurtaracaktı? Onun imdadına nasıl yetişecekti?.

Leylâ, Hazret-i Âişe'nin Mekke'de kalmayarak Basra'ya doğru hareket edeceğini anladıktan sonra Medine'ye dönmeye karar vermiş, Mehmed'e yazdığı mektup ile bu arzusunu bildirmişti. Fakat onu başka bir macera bekliyordu.

Hazret-i Osman'ın katlinden sonra Mekke'ye gelen Âmir

oğlunun maiyetinde Basra eşrafından ve emîrlerinden bir çok zâtlar bulunuyordu. Onların Hazret-i Âişe tarafından kabul olundukları sırada Leylâ da mecliste bulunuyordu. Basralılardan biri, Leylâ'nın hal ve tavrından son derece mütehassis olmuş, Hazret-i Âişe'nin yanından çıktıktan sonra onun kim olduğunu, bunun için ya Mehmed'in Mekke'ye geleceğini, yahut kendisinin Medine'ye döneceğini öğrenmişti.

Basralı genç, bütün bunları öğrendikten sonra Leylâ'yı kaçırarak onunla evlenmeye karar vermiş. Genç, yakışıklı ve zengin bir adam olduğu için Leylâ'nın kendisine meyledeceğini ve bu maceranın iyi bir netice ile sonuçlanacağını tahmin etmişti. Basralı genç, bunun üzerine Leylâ'yı kaçırmak için tertibat almış, Mehmed'in dilinden bir mektup uydurmuş, onu adamlarından biri ile Leylâ'ya göndermiş, Leylâ bir gün önce Mekke'den çıkıp Mehmed'e dönmek istediği için bu mektuba kanmış ve hemen hareket ederek hazırlanan tahtırevana binmişti.

Leylâ'nın gönlünü yapmak için ona çok nâzik davranan, ona her türlü hürmeti gösteren Basralı genç, Leylâ'dan ters bir hareket görmüyordu. Leylâ, tehlikeli bir duruma düştüğünü anlamış ve bu durumdan kurtulmak için bu yeni âşığı birdenbire ümidsizliğe düşürmemek gerektiğini takdir etmişti. Onun bu davranışlarını gören Basralı Emîr Said, Leylâ üzerinde iyi bir etki bırakmış olduğuna yorumlayarak ümitlenmiş, ihtiyar teyzenin Leylâ'dan ayrılmasına kadar durumu bu şekilde devam ettirmişti.

İhtiyar kadın Medine tarafına döndükten sonra, Said'in kâfilesi ilerlemiş, ve Basra'ya yaklaşmıştı. Said, Basra'ya girmeden önce Leylâ'nın kendisiyle evlenmek için muvafakatini almak istiyordu. Onun tahtırevanına yaklaşmış ve kalbini dökmüştü. Bu ateşli genç onu seviyor ve onu benimsemek istiyordu. Ona bir cevap vermek zamanı gelmiş miydi? Leylâ bunu düşünmüş ve bu genci oyalamak isteyerek ona şu cevabı vermişti:

— Nereye gidiyorsak oraya varalım, konuşuruz!

Said bu cevaptan memnun olmamıştı.

— Bu yol bizi Basra'ya götürecek, fakat ben Basra'ya gitmekten korkuyorum! Orada seni kaybedeceğimi tahmin ediyorum. Onun için, seni hiç tanımadığın bir çevreye götüreceğim!.

— Senin bu hareketin alçaklıktır!

Bu söz Said'i derinden yaralamış ve onu hiddetlendirmişti.

— Kadın, sen benim esirim olduğunu unutuyor musun?...

— Hayır, unutmuyorum, alçak!

Said, Leylâ'nın üzerine hücum ederek bileğinden yakalamış, onu sürüklemek istemişti, fakat Leylâ'nın bileği onun umduğu kadar yumuşak değildi. Leylâ hastalık yüzünden zayıf düşmesine rağmen çocukluğundan beri yaptığı idmanlardan istifade ederek onun hücumunu karşılamış, onu bir hamlede tahtırevandan dışarı fırlatmış, onun arkasından yetişerek kalkmasına fırsat vermeden üzerine atılmış, onu yumruklamaya başlamıştı.

Said'in adamları koşarak gelmişler, güçlükle efendilerini kurtarmışlar, o da onlara emretmişti:

— Şu kadını yakalayınız ve elleriyle kollarını bağlayınız?...

Said'in adamları Leylâ'yı ortalarına alarak tutmuşlar, ellerini, kollarını bağlamışlar ve efendilerinin ne diyeceğini beklemişlerdi.

Said adamlarını savmış, Leylâ ile karşılaşarak ona yeniden teklif etmişti.

— Ya bana söz verirsin, yahut seni hep böyle bağlı tutarım!

— İstediğin kadar beni bağla! Sen alçak, ve nâmûssuzsun!

— Öyle ise, bu şekilde geber!

— Gebermek, sana söz vermekten çok iyidir!

Said, bu kızı etkilemenin imkânsız olduğunu anlamıştı. Ona işkence yaptırmaya karar verdi. Adamlarını çağırdı ve emretti:

— Şu kadını alınız, şu ağaca bağlayınız!

Said'in adamları ona bir köle gibi itâat ediyorlardı. Onlar hurma liflerinden örülmüş ipler bularak Leylâ'yı kaldırmışlar, onu hurma ağacına bağlamışlardı.. Leylâ'nın sırtı hurma ağacına yapışmıştı. Her deprenme ona ızdırap veriyordu. Leylâ, feryad ediyor, fakat onu kimse dinlemiyordu.

Said, adamlarına dinlenmelerini emretmiş, sonra kendisi de uzaklaşmış ve bir tarafa büzülerek uyumuştu.

Leylâ, hayattan ümidini kesmeye başlamıştı. Onun burada

çöl ortasındaki bu sulak ve ağaçlı yerde, eli kolu bağlı, ızdırap ve işkence içinde ölmesi mukadder gibiydi. Beklenilmeyen bir el ona yetişemez ve kurtaramazsa, açlık ve susuzluktan başka sürekli ızdırap yüzünden ölecekti. Fakat Leylâ, bu durumda bile, hasmından yardım istemedi. Onun yardımını dileyerek yaşamak ve onun esiri olmaktansa bu şekilde ölmek daha şerefli idi.

Said, Leylâ'nın bu işkenceye fazla tahammül edemiyeceğini zannederek kendisini çağırmasını bekliyordu.

Saatler geçiyor, fakat onun beklediği ses duyulmuyordu. Demin yakılan ateş sönmüş ve ortalığı karanlık ve sükûnet kaplamıştı. Arasıra ince bir feryat, karanlığı titretiyor, sonra susuyordu.

Said, bu vahşî hareketlerle umduğuna nâil olamamıştı. Kâfilenin durduğu yer konak olduğu için her zaman buradan gelen, geçen olurdu. Said, Leylâ'nın yardım istemesini bekliyorken etrafı da kolluyordu. Geriden, ileriden bir gelen görse ona göre tedbir alacaktı.

Birkaç saat sonra uzaktan bir takım hayâletler belirmişti. Said, hemen adamlarını uyandırmış, onlara küllenen ateşi bile söndürmelerini emretmiş, ondan sonra kılıcını sıyırarak Leylâ'nın yanına gelmiş, ona:

— Bana bak! demişti. Ya bana itâat edeceğini söylersin, yahut seni şimdi öldürürüm!

Durum en buhranlı safhasına varmıştı. Leylâ olumsuz bir cevap verdiği takdirde öldürüleceğini anlamış ve bu buhranı savmak istemiş; onun için susmuştu. Said beklemiş, beklemiş, fakat onun uzaktan beliren ve gittikçe yaklaşan kâfilenin ona yardım etmesini umduğunu anlayarak Leylâ'yı yeniden tehdit etmek, onun muhakkak bir ölüm karşısında olduğunu göstererek teslimiyetini sağlamak istemiş, sonra:

— Cevap ver, yoksa vururum! demiş, onun cevap vermediğini görerek birkaç adım ilerlemiş, onun kellesini uçurmak istiyormuş gibi kılıcını kaldırmış, onun gene cevap vermediğini görerek ona doğru kılıcını indirmiş, fakat kılıç ağaca saplanmış ve Leylâ'yı bağlayan ipe isabet etmişti. İpin çözülmesiyle Leylâ, yayından fırlayan ok gibi koşmuş, Said'in kılıcını elinden almış ve ona hücum etmişti. Said onun önünden kaçmış, onun adamları

mızrakları ve kılıçlarıyle yetişerek Leylâ'yı tekrar çevirmişler, yakalamışlar, elinden kılıcı almışlar ve onu tekrar bağlamaya başlamışlardı.

Leylâ, hiç durmadan bağırıyordu. Uzaktan bir sürü adamların döğüştüklerini, bağrıştıklarını duyan kâfile, yardım etmek için acele etmiş, nihayet Leylâ'nın yere yatırılarak bağlandığı sırada hâdisenin sahnesine yetişmişlerdi.

Manzarayı ilk gören adam gök gürültüsünü andıran bir sesle arkadaşlarına bağırmıştı:

— Kılıçlarınızı çekiniz ve eşkıyâyı tepeleyiniz!

Bu ses, Leylâ'yı derin bir uykudan uyandırmıştı. Bu nâra Mehmed'in nârasıydı.

Mehmed ile arkadaşları kılıçlarını çekmişler, Said ile adamlarına hücum etmişler, onlar yalnız canlarını kurtarmayı ganimet bilerek develerini, eşyalarını bırakarak kaçmışlardı.

Leylâ, gerçi kâfileden medet bekliyor, fakat bu yardımın bu kadar ânî ve bu kadar ezici olmasını beklemiyordu.

Mehmed, arkadaşlarıyla birlikte hasımlarını kovaladıktan sonra geri dönmüş, Leylâ'yı bulmuş, onu kucaklamış ve bütün bir eşkıyâ kâfilesine karşı gösterdiği metânetten dolayı onu tebrik etmişti.

Leylâ müthiş felâketlerden, acı imtihanlardan sonra bu neticeye vardığı için son derece mes'ûd idi. Yolculuğun ve son günlerin işkenceleri onu yıpratmışdı. Fakat bu beklenilmeyen buluşma, onu yeniden canlandırmış, onun mâneviyatına büyük bir kuvvet vermişti.

Mehmed Leylâ'nın kolundaki yarayı dikkatle sarmış, ondan sonra Cafer oğlu Mehmed'i çağırarak Leylâ'yı ona takdim etmişti.

Cafer oğlu, Hazret-i Ali'nin biraderzâdesi idi. Kendisiyle Mehmed ayni âilenin evlâdları gibi idiler. Leylâ, onlara Mekke'den çıktığı gündenberi uğradığı güçlükleri anlatmış, iki genç onun kahramanca, emsalsiz metanet ve cesareti karşısında hayran kalmışlardı. Kâfile geceyi orada geçirmiş, sabahleyin Said ile arkadaşlarının bıraktığı develeri ve eşyaları incelemişler, eşya içinde işe yarayanları almış, gerisini bırakmış, Leylâ'yı yine tahtırevana bindirerek Kûfe yolunu tutmuşlardı.

Aslında Kûfe uzak değildi. Bir konak kadar gittikten sonra Mehmed ile arkadaşı, Leylâ ile birlikte yemeklerini yemişler, ondan sonra görüşmüşlerdi. Leylâ, Mehmed'in üstlendiği vazifeyi merak ederek sormuştu:

— Kûfe'ye niçin gidiyoruz?!..

— Elimizde Hazret-i Ali'nin bir mektubu var. Onu halka okutacağız ve halkın Hazret-i Ali ile birlikte hareket ederek Basra ve Şam'daki dertleri gidermelerini sağlayacağız...

— Beni de beraber götürecek misiniz?

— Tabiî...

— Benim Kûfe'ye gitmemde bir fayda yoktur.

— O halde, Medine'ye dönmek mi istersiniz?..

— Hayır, ben yine Hazret-i Âişe'ye katılmak fikrindeyim.

— Bana kalırsa, kızkardeşimle aramızda bir savaş çıkması çok muhtemeldir.

— Ben de buna mâni olmak için çalışmak isterim.

— Acaba fayda eder mi?

— Bilmem! Fakat, hepimizin elbirliğiyle kan dökülmesine mâni olmamız gerekiyor.

— Bizim bütün emelimiz budur.

— O halde siz, beni Basra'ya gönderiniz.

Mehmed ile Cafer oğlu bunu çok uygun gördüler. Mehmed mâiyetinde bulunan Mes'ûd'u çağırdı. Ona Leylâ'ya refakat ederek onu Basra'ya Hazret-i Âişe'nin yanına götürmesini emretti. Aslında Mes'ûd, Hazret-i Âişe'nin adamlarındandı. Mehmed ile arkadaşı Leylâ'yı hayvana bindirmişler, onu uğurlamışlar, sonra kendileri Kûfe yoluna, onlar da Basra yoluna girmişlerdi.

Leylâ'nın bütün hedefi bir an önce Basra'ya varmak olduğu için yolda dinlenmeye önem vermiyordu. Bütün gün ilerledikten sonra Basra'ya bir kaç saatlik mesafe kalmıştı. Leylâ hiç durmadan yola devam etmek istiyordu. Fakat Mes'ûd aynı fikirde değildi. Çünkü karanlık bastıktan sonra yolu şaşırmak, yahut bir tecavüze uğramak muhtemeldi. Bunun için bir yerde konaklamak daha uygundu. Fakat Leylâ, şehrin bir kaç saatlik mesafede olduğunu öğrendikten sonra, şehre bir an önce varmayı tercih

etmiş, Mes'ûd ona itâat mecburiyetinde kalmıştı. Çünkü Leylâ'yı azminden döndürmeye imkân yoktu.

Halbuki karanlık bastıktan sonra iş değişmişti. Mes'ûd karanlıkta da yol seçer ve şaşırmadan ilerliyebilirdi. Fakat karanlık bastıktan sonra rüzgâr çıkmış, semâyı bulutlar kaplamış, bu yüzden yol seçmek çok güçleşmişti.

Mes'ûd, develerin bir çukura düşmesinden, vahşî bir hayvan taarruzuna, yahut bir eşkıyâ baskınına uğramaktan korkuyor, fakat bu korkusunu Leylâ'ya belli etmiyordu.

Birdenbire bir ok ufku yararak geçti. Mes'ûd etrafta birtakım haydutların bulunduklarını görerek hemen durdu. Devesini çöktürdü ve Leylâ'ya doğru yürüdü. Fakat ikinci bir okun atılmasıyla Leylâ'nın acı bir feryat koparması bir olmuş, Mes'ûd ona yetişerek devesini çöktürmüş, Leylâ'nın vurulduğunu ve okun yanına saplandığını görmüştü.

Mes'ûd okun saplı kalmasının tehlikeli olduğunu bildiği için elini uzatarak oku çekince, kızcağız daha acı bir çığlık koparmış ve bayılmıştı. Mes'ûd ne yapacağını düşünmüş, Leylâ'yı kucağına alarak kendi devesine götürmüş ve biraz geride bıraktıkları bir manastıra sığınmaya karar vermişti. Her halde bu manastırda kendilerine yardım edecek bir kimse bulunurdu. Bu manastırlar hıristiyanlara aitti. Dünyayı terk eden rahipler oraya çekilirler ve kendilerini ziyâret ve ibâdetlere tabi tutarlardı. Buraları daha eskiden Arabistan'a gelen ve orada maceralar geçiren hıristiyan misyonerlerinin merkezi idi. Müslümanlığın yayılmasından sonra bu faaliyet durmuştu. Fakat Müslümanlar, kendi manastırlarında ibâdet ile meşgul olacak zâhidlere dokunmamayı taahhüt etmişlerdi.

Mes'ûd manastıra vardıktan sonra inmiş, Leylâ'yı taşıyarak kapıya kadar götürmüş, kapıdan sarkan ipi çekerek manastırın çanını çalmıştı.

Çok geçmeden uzun saçlı, uzun sakallı bir rahip geldi ve kapıyı açmadan:

— Kimsiniz? diye bağırdı.

Mes'ûd cevap verdi:

— Bize yardım ediniz! Ölüm tehlikesi geçiren bir hastamız var.

Elinde bir mum taşıyan rahip kapıyı açtı ve Mes'ûd ile Leylâ'yı içeri alarak onları en yakın odaya götürdü.

Leylâ, derin derin inliyordu. Üstü, başı kan içinde idi.

Rahip onları odaya yerleştirdikten sonra koştu, manastırın başrahibine haber verdi. Birkaç dakika sonra ihtiyar bir pîr içeri girdi. Kızın başından geçen macerayı öğrendikten sonra arkadaşı olan rahibin yardımıyla yarasını açtı, ve temizlemeye başladı. Manastırın başrahibi yarayı yıkadıktan sonra biraz süt getirerek yarayı onunla da yıkamış, ondan sonra bir merhem getirerek onu yaraya sürmüş, sonra yarayı bağlamış, Leylâ'yı bir yatağa yatırmış, üstünü örtmüş ve yüzüne biraz su serpmişti.

Leylâ uyuyordu. Başrahip, Mes'ûd ile konuşmaya başladı.

— Bu kimin kızıdır?

— Ashâbtan birinin kızıdır.

Rahip memnun oldu ve Leylâ'nın yüzüne dikkat etti. Sonra tekrar sordu.

— O halde, bu kız Müslüman mı?

— Tabiî!

— Fakat, ben bu kızın boynunda Hıristiyanlara mahsus bir işaret gördüm.

— Ne işareti?..

— Hıristiyanlara mahsus bir muska...

— Benim böyle bir şeyden haberim yok. Benim bildiğim, bu kızın Müslüman olduğudur.

Mes'ûd sözü kısa kesmek istiyordu. Halbuki başrahip Leylâ'nın boynundaki muska ile çok ilgilenmiş, Leylâ'nın başucuna geçmiş ve onun yüzünü incelemeye başlamıştı. Mes'ûd onun hareketlerine önem vermiyordu, başrahip Leylâ'nın yüzünü birkaç dakika inceledikten sonra yerinden kalkarak Mes'ûd'a baktı. Ona:

— Oğlum, dedi, kalk yemek ye ve uyu. Sana yanıbaşımızdaki odada hizmet ederler.

Mes'ûd'un kanı açtı, kalktı ve gösterilen odaya girdi.

Mes'ûd çıktıktan sonra iki rahip başbaşa vererek fısıldaşmaya başlamışlardı. İkisi bir müddet fısıldaştıktan sonra içlerinden

biri kalkmış, büyük bir kitap getirmiş, ikisi yanyana otururak okumaya başlamıştı. Bu kitap onların mukaddes kitabı idi.

Mes'ûd yemeğini yemiş ve geri dönmüştü. Leylâ, hâlâ yatıyordu. Bir aralık Leylâ, bir yanından öteki yanına dönmek ister gibi olmuş, ve birdenbire bağırmıştı. Leylâ, gözlerini açmış ve etrafına bakınmıştı, fakat bu çaba onu yormuş, Leylâ tekrar gözlerini kapamış ve yeniden dalmıştı.

Başrahip, Mes'ûd'a dönerek:

— Merak etme, kurtuldu! dedi.

Mes'ûd memnun oldu, ve kendisine gösterilen odaya giderek uyudu. Erken uyanan Mes'ûd Leylâ'nın bulunduğu odaya girdiği zaman baş rahibin yarayı yeniden temizlemek ve sarmak ile meşgul olduğunu görmüş, bir az çekilmiş, bir kaç dakika sonra rahip tarafından tekrar içeri davet edilmişti.

Leylâ, uyanmış, konuşuyordu. Mes'ûd içeri girdikten sonra ona sordu:

— Mes'ûd! Beni vuran kimdi?

— Bilmiyorum, efendim!

— Ben biliyorum! Beni vuran o hâin Said'tir!

— Nereden anladınız?..

— Ondan başka bizi kim gözetler, bizi kim tanır?

— Haklısınız. Fakat ortalık karanlık olduğu için bir şey göremedik.

— Bir gün onunla karşılaşırsak, onun da göreceği vardır!

— Efendim, siz bana müsaade ederseniz ben Kûfe'ye gideyim, Mehmed'i görüp olayı haber vereyim.

— Hayır, hayır!

— Niçin efendim?

— Çünkü, Mehmed işini gücünü bırakır, hemen gelir. Halbuki onun üstlendiği iş, çok mühimdir. Ben ise bir kaç gün sonra kalkar, Basra'ya gider, Hazret-i Âişe'ye katılırım. Sen bugün burada kal. Sonra tekrar görüşürüz.

Mes'ûd o gün orada kalmış, o gece orada yatmış ve ertesi sabah Leylâ'nın yanına gitmişti. Leylâ, düne nisbetle çok iyileşmiş, yatağının içinde oturmuştu. Leylâ ona emretti:

— Sen Kûfe'ye dön! Benim iyileştiğimi ve Basra'ya hareket etmek üzere olduğumu bildir.

Mes'ûd, bu emri yerine getirmek için hareket etti. Manastır başrahibi ise hâlâ Leylâ'nın yüzüne dikkat etmekle meşguldü. Kendisi bu yüzü daha önce gördüğünü hissediyor, fakat nerede gördüğünü hatırlamıyordu. Leylâ onun merakını tahmin etti. Başrahip, Mes'ûd'u uğurlayıp geri döndükten sonra Leylâ, onun yüzüne dikkat etmiş, sonra ona:

— Beni daha önce gördüğünüzü hatırlamıyor musunuz? dedi.

— Hatırlıyorum, fakat bir türlü bulamıyorum. Dünden beri hep bunu düşünüyorum.

— Ama, ben hatırlıyorum. Sizi Şam'da görmüştüm.

— Ben de şimdi hatırladım. Siz vâlidenizle birlikte Mar Yuhanna kilisesine gelmiştiniz. Vâlideniz nerede?..

— Vâlidem sizlere ömür!..

— Nerede? Medine'ye vardıktan sonra mı, önce mi?

— Varmadan önce, Kuba'da!

— Ya baban?..

— Babam da maktûl düştü.

— Asıl babanın kim olduğunu öğrenmedin mi?

— Açıkça öğrenemedim.

— Fakat vâlidenin Medine'ye gitmekten asıl hedefi onu sana tanıtmaktı.

— Ben yalnız vâlidemin daha önce ashâbtan Üneys'in zevcesi olduğunu öğrendim. Babamın, o olduğuna inandım.

— Belki öyledir.

— Demek ki bu da şüpheli!

— Bilmem kızım.

— Nasıl bilmezsiniz? Sizin bir çok şeyleri bildiğiniz apâşikâr değil mi? Vâlidemin Şam'da sizi görmeye gelmesi bunu ispat etmez mi?

— Fakat vâliden beni görmeye gelmemişti, vâliden bizim azîz pîrimiz Markos ile görüşmüştü.

— Vâlidemin Markos'a söylediklerinden sizin haberiniz yok mu?..

— Aslâ! Benim bütün bildiğim vâlidene ait birtakım bilgilerden ibarettir.

— Onları bana nakletmez misiniz?

— Hay, hay! Bir kere, senin vâliden Arap değildi.

— Bunu ben de biliyorum.

— Vâliden Bizanslıydı ve fetihler sırasında esir düşen kadınlardan biriydi. Onu ashâbın büyüklerinden birine vermişlerdi. Fakat bu zât kimdi? Onu bilmiyorum. Sonra o zât vâlideni Üneys'e vermiş, Üneys öldükten sonra vâliden Yezid'e varmış. Yezid, senin baban değildi. O halde asıl baban Üneys mi, yoksa daha önce vâlideni yanında tutan zât mı? Burası bir sırdır. Bunu yalnız annen, ve yalnız pîrimiz Markos biliyor. Vâliden Şam'dan Medine'ye gitmeden önce Markos'a bu sırrı itiraf etmiş! Fakat Markos bunu bize ifşâ etmedi. Gerçi vâliden Müslüman olmuştu. Fakat sırrını, çok eskiden tanıdığı Markos'a itiraf etmekte sakınca görmemişti.

Baş rahibin bu sözleri Leylâ'nın kafasını karıştırmıştı. Bu karışıklığı gidermek için bir şey bilmek lâzımdır. Markos hayatta mı ve Şam'da mı idi? Leylâ bunu sordu. Rahip onu tatmin etti:

— Markos hayatta ve Şam'dadır! Kendinizi biraz daha topladıktan sonra Şam'a gider ve her şeyi anlarsınız.

— Mümkün olursa.

Leylâ burada bir kaç gün kaldı. Kendisi gece gündüz tedavi oluyor ve günden güne iyileşiyordu. Artık yataktan kalkıyor ve manastırın bahçesinde dolaşıyordu. Babasının kim olduğu meselesi onun zihnini iyice sarmıştı. Onun gece gündüz merak ettiği mesele bu idi. Hattâ Markos'u görmek için Şam'a kadar gitmeyi düşünüyor ve başka her şeyi ihmal etmeyi göze alıyordu.

Leylâ bir gün manastırın damına çıktı ve oradan etrafı gözetledi. Görülen sahanın nihayetinde büyük bir ordugâh görülüyordu. Çadırlar kurulmuş ve birtakım bayraklar dikilmişti. Develer etrafta otluyorlardı. Bu ordugâh muhakkak ki Hazret-i Âişe'nin ordugâhı idi.

Leylâ, bütün gün etrafı gözetledi ve düşündü. Kendisi az

çok iyileşmişti. Yürüyebiliyordu. Belki de bir hayvana binebilir ve bu orduya katılarak Hazret-i Âişe ile karşı karşıya gelirdi. Akşam üstü hava biraz soğumuş, Leylâ odasına girmişti. Buradaki bütün zâhidler ona çok iyi davranıyor, onun istediği gibi her tarafta dolaşmasına engel olmuyorlardı.

Leylâ, o geceyi türlü türlü düşünceler içinde geçirdi. Ertesi gün onu manastırın reisi olan başrahip muayene etmiş, ve şu neticeyi bildirmişti:

— Biraz dikkat et! Yaran kapanmak üzeredir.

— Hayvana binemez miyim?..

— Bir kaç gün daha sabret... Gerisi kolaydır!

Leylâ kabul etti. Ve her gün olduğu gibi manastırın bahçelerinde ve tarlalarında dolaşmakla yetindi. Manastırın bahçeleri ve tarlaları geniş bir saha kaplıyordu. Leylâ, haylice ilerlemiş, orada durmuş, ve uzaktaki tepeler üzerinde başka bir ordugâh görmüştü. Orada da çadırlar kurulmuş, bayraklar dikilmişti.

Leylâ durumu biraz daha incelemek için bir tepeciğe çıkmış ve etrafa bakmıştı. Bunun ikinci bir ordugâh olduğunda şüphe yoktu. Muhakkak ki bu ordugâh Hazret-i Ali'ye âidti. Demek ki iki taraf da karşılaşmak ve belki de savaşmak üzere idiler.

Biraz ilerde bir adam ordugâhtan ayrılan bir deveyi kovalıyor ve onu yakalamak için uğraşıyordu.

Leylâ ona yardım için koşmuş, deveyi yakalıyarak boynuna asılmış, fakat bu hareket onu sarsmış, Leylâ vücudunda bir şeyin yırtıldığını hissetmişti. Demek ki yara tekrar açılmıştı. Deve'ye tam bu sırada yetişmiş, fakat Leylâ da yere halsiz düşmüştü.

Devenin sahibi genç Arap, Leylâ'yı ayıltmak için uğraşmış, Leylâ gözlerini açar açmaz ona sormuştu:

— Kimlerdensiniz?

— Kays oğullarından.

— Bu karşıdakiler kim?

— İmam Ali'nin ordusu.

— Nereye gidiyorlar?

— Basra'ya. Orada Hazret-i Âişe ile karşılaşacağız...

— Harp mi, sulh mu?

— Orası belli değil.

— Sizin ordunuz kaç kişi?

— Otuz binden fazla. Şimdilik yalnız sulhü düşünüyoruz. Hiç bir taraf öteki tarafla harb etmek fikrinde değildir.

Bu sözler Leylâ'yı memnun etmiş ve ona biraz kuvvet verir gibi olmuştu. Leylâ tekrar sordu:

— Demek sulh niyetiyle geliyorsunuz.

— Evet! Karşı taraf da aynı niyettedir.

Leylâ bu bilgileri aldıktan sonra geri dönmeye çalışmış, elini yarasının üstüne koyarak yavaş yavaş manastıra dönmüş, sonra başrahibi davet ederek vaziyeti bildirmiş, o da durmadan onu tekrar yatırmış ve tekrar tedaviye başlamıştı.

34

Ebû Bekir'in oğlu Mehmed ile Cafer oğlu Kûfe'ye vararak üstlendikleri vazifeyi ifâ etmişlerdi. Herkes mescitte toplanmış, oranın valisi olan Eş'arî de gelmiş; Mehmed, Ali'nin mektubunu okumuştu. Hazret-i Ali, herkesi kendisine katılmaya davet ediyor ve kendi etrafında toplananları dağıtmamalarını istiyordu. Fakat halk bu davete önem vermemiş ve onu tam bir kayıdsızlıkla karşılamıştı.

Cemâatten biri kalkmış ve herkesin fikrine tercüman olmuştu:

— Efendiler! Siz, bizi fitne ve kıtâle davet ediyorsunuz. Bizi kardeş kanı dökmeye davet ediyorsunuz! Bu daveti kabul etmiyeceğiz!

Daha sonra bizzat Eş'arî kalkmış ve aynı meâlde sözler söylemişti. Buna karşı Mehmed ile arkadaşı ayağa kalkarak Eş'arî'ye şiddetli sözler söylemişler, ona:

— Bu senin yaptığın nedir? demişlerdi, sen ne diye halkı bizim aleyhimizde tahrik etmiş, ne diye herkesi bizden soğutmuşsun?.. Ayıp değil mi?

Ona, hattâ daha şiddetli sözler söylemişlerdi. Eş'arî, gençlerin kusuruna bakmadı; onlara dedi ki:

— Evlâdlarım! Biz bir kimse ile döğüşmeyiz! Siz buradan gidin de Osman'ın katillerini bulun ve onların cezâlarını verin.

Ondan sonra bizden yardım isteyin! O zaman sizinle konuşuruz.

Mehmed ile Cafer oğlu, çevrede bir hareket uyandırmak istemişler, fakat bir şey yapamamışlardı. Onların geri dönmekten başka yapılacak işleri kalmamıştı.

İkisi de durmadan geri döndüler. Durumu Hazret-i Ali'ye naklettiler. Ali, bu sefer, İbni Abbas ile Mehmed'i çağırdı. Onlara vaziyeti anlattı. Sonra dedi ki:

— Haydi ikiniz gidiniz. Eş'arî'yi görünüz. Onun tavrını değiştirmesini sağlayınız.

İkisi de kalktılar, yola çıktılar. Kûfe'ye vardılar.

Eş'arî onları da kabul etti. Onları da alıp mescide götürdü. Halk yine toplanmıştı. Eş'arî ayağa kalkarak söyledi:

— Biz fitneye karışmak istemeyiz! Kardeş kanı dökmek istemeyiz! Bizim kılıçlarımız kınında kalacak! Oklarımızın yayları kesilecek, mızraklarımız kullanılmıyacaktır. Zulme uğrayanlar, ızdıraptan inliyenler, buraya sığınacak! Ve biz, bu fitne yok oluncaya kadar, bu vaziyetten ayrılmayacağız.

Bütün halk Eş'arî'nin bu nutkunu tasvib etti. İbni Abbas ile Mehmed de geri dönmekten başka bir çare bulamadılar. Geri döndüler ve gördüklerini anlattılar.

Fakat Kûfe'yi kaybetmek çok acı olurdu. Esasen Basra elden çıkmıştı. Şam, Muaviye'nin elinde idi. Kûfe de kaybedilecek olursa vaziyet çok vahim olurdu. Onun için Kûfe'yi kaybetmemek için her şeyi yapmak lâzımdı.

Hazret-i Ali, oğlu Hasan ve İmad'ı çağırdı. Onları Kûfe'ye göndermek istiyerek:

—Haydi, gidiniz ve bu işi düzeltiniz! dedi.

Onların ikisi de hareket ettiler. Kûfe'ye vararak mescide girdiler. Eş'arî, Hasan'ı karşıladı ve onu bağrına bastı. Sonra yanına alarak oturttu. Hasan, ona sordu:

— Siz niçin halkı Ali'den soğutuyorsunuz? Bizim maksadımız ıslâhtan ibarettir.

— Bana bak evlâdım! Biz kardeşiz. Birbirimizin kanını dökmemiz harâmdır. Onun için biz fitneye karışmak istemeyiz.

İmad bu sözlerden kızdı. Ve Ebû Mûsâ El Eş'arîyi kınadı:

— Sen zâten bir işe yaramaz bir adamsın! dedi.

Ahaliden biri İmad'ın bu hareketini tenkit etti:

— Sen ayak takımıyla bir oldun! Onların kafasıyla düşünerek kafa tutuyorsun! dedi.

Herkes söze karışmış, önemli bir patırdı kopmuştu.

Eş'arî, halkı teskine çalışmış, onlara bir daha beyânatta bulunmuştu:

— Ey insanlar! Fitneye karışmayınız! Ben size bu nasihatte bulunmakla size iyiliksever olduğumu gösteriyorum. Sizi aldatmıyorum. Beni dinlerseniz, dininizi de, dünyanızı da kurtarırsınız.

Eş'arî'nin bu sözleri halkı haylice teskin etmiş, fakat İmad ile Hasan da müzâkereye iştirak etmiş, sükûnet bulan ahali yeniden heyecanlanmıştı. Herkes kalkıp söylüyordu. Cemâatin bir kısmı Hazret-i Âişe'nin, bir kısmı da Hazret-i Ali'nin lehinde idiler.

Nihayet Hasan, ayağa kalkarak halkı sarsan bir konuşma yapmış, onu bir kaç kişi desteklemiş, nihayet Hasan son sözü söyliyerek:

— Ey insanlar! Ben yarın hareket ediyorum! Benimle beraber gelmek isteyenler bana katılsınlar! Demiş ve mescitten ayrılmıştı.

Ertesi gün Kûfelilerden beş altı bin kişi çıkarak Hasan ile beraber hareket etmişlerdi. Hasan'la birlikte hareket eden beş altı bin kişiyi harekete getiren etken, Hasan'ın sulh ve salâh için tertibat aldıklarını söylemesiydi. Ali, bu sırada Zikar mevkiîne hareket etmiş bulunuyordu. Onlar vardıkları zaman Ali, onlara irad ettiği nutukta Hasan'ın verdiği sözü doğrulamıştı. Hazret-i Ali şu sözleri söylemişti:

— Siz Kûfeliler İran hükümdarı ile döğüşmüş, onları mağlûb etmiş ve onların mirasına konmuştunuz. Şimdi sizi Basralı kardeşlerimizle görüşmek için davet ediyorum. Onlarla görüştükten sonra onlar geri dönecek ve dâvalarından vazgeçecek olurlarsa mesele yoktur. Israr ederlerse, onlara karşı dostça ve yumuşaklıkla hareket ediniz. Onlar bize karşı mütecâvizane bir harekette bulunmazlarsa, biz de öyle bir harekette bulunmayız. Biz daima salâhı, fesâda tercih edeceğiz.

Kûfe'den gelenlerin başında Ka'ka da bulunuyordu. Hazret-i

Ali, onu davet ederek şunları söyledi:

— Kalk! Basra'ya git. Oradaki iki zâtı (Talha ile Zübeyr'i) gör. Onları birliğe ve cemâata çağır. Onlara bölünmenin kötülüğünü anlat.

— Başüstüne! Ben gider, onları görür, ne istediklerini anlarım.

— Yalnız o kadar değil, daha ilerisi için çalış!

— Ne yapayım?..

— Hazret-i Âişe ile görüş.

— O halde önemli bir durum karşısında kalırsam sizin adınıza içtihat ederek söz veririm.

— Sana bu salâhiyeti veriyorum.

— O halde, gidiyorum.

Ka'ka hemen hareket etti. Basra'ya gitti. Hazret-i Âişe'yi gördü. Ona selâm verdi. Sonra şu sözleri söyledi:

— Azîz vâlidemiz! Siz de bu şehre mi geldiniz?

— Sulh ve salâhı sağlamak için geldim.

— O halde emrediniz, Talha ve Zübeyr buraya gelsinler ve benim sözlerimi işitsinler.

Hazret-i Âişe, adamlarından birini gönderdi. Talha ile Zübeyr'i çağırttı. İkisi de geldiler. Onlar da Ka'ka'ı zaten tanıyorlardı. O da risalet devrini idrâk etmiş adamlardandı. Meclis kurulduktan sora Ka'ka tekrar sözü açtı:

— Ben mü'minlerin vâlidesine sordum. Mekke'den niçin çıkıp buraya geldiklerini anlamak istedim. Sulh ve salâh için geldiklerini söylediler. Siz de ayni fikirde misiniz? Yoksa başka bir fikirde misiniz?..

Talha ve Zübeyr cevap verdiler:

— İkimiz de ayni fikirdeyiz!

— O halde anlatınız. Bu ıslâh nasıl gerçekleşir?.. Bunu da anlatınız da doğru ise size katılalım. Değilse sizden ayrılalım.

Talha cevap verdi:

— Islâhın ilk şartı, Osman'ın katillerini cezâlandırmaktır. Çünkü onları cezâlandırmamak şeriatı ihmâl etmekle olur.

— Siz Basralılar içinde Osman'ın katline iştirak edenlerden

bir çoklarını kılıçtan geçirdiniz. Öldürdüğünüz adamlar, altı yüzden fazla idi. Bu altı yüz adam yüzünden altı bin insan muzdarip oldu ve size düşman kesildi. Birçok adamlar sizi bırakıp kaçtılar. Şimdi katillerin gerisini takibe kalkarsınız ayni durum ile karşılaşacak, öldürdüğünüz her adam karşılığında yüzlerce adamın düşmanlığını kazanacaksınız. Kendi aleyhinizde büyük bir husûmet cephesi oluşturacaksınız. O halde, ıslâhı bu yoldan aramak doğru olmasa gerek.

Hazret-i Âişe bu sözleri dikkatle dinlemiş, ondan sonra Ka'ka'a sormuştu:

— Sen ne düşünüyorsun?

Ka'ka cevap verdi:

— Bana kalırsa bu işin ilâcı sükûnettir. Sükûnet yerleştikten sonra her tedbir alınabilir. Siz de bana katılırsanız, herşey mümkündür. Fakat siz bizden ayrı hareket ederseniz fesâd sizi de, bizi de yere serer. Onun için ben sizi birliğe davet ediyorum.

— İsâbet ettin!

Hazret-i Âişe de, Talha da, Zübeyr de bu fikirde idiler. Ka'ka muvaffak olmuştu. Hepsi de bu fikir üzerinde birleştikten sonra Hazret-i Âişe, Ka'ka'a sordu:

— Ali de bu fikirde midir? Bu fikirde ise mesele kalmamış demektir. Ali bu fikirde ise kalksın, buraya gelsin. Hep bir arada görüşüp meseleyi çözelim.

— Hay, hay!

Ka'ka Basra'dan kalkarak Hazret-i Ali'nin bulunduğu Zikar mevkiine gitmiş, durumu ona anlatmış, Ali son derece memnun olmuştu.

Orada sulhun, barışın hükümran olduğunu haber alanlar sevinçlerinden bayram ediyorlardı. Daha sonra Basra'dan birçok kâfileler Kûfe'lilerin fikrini anlamak için gelmişler, onlarla görüşmüşler, iki taraf da birbirleriyle savaşmak fikrinden tamamıyla uzak olduklarını anlamışlar, ve her tarafın sevinci kat kat artmıştı.

Hazret-i Ali'nin mâiyetinde bulunan Kûfeliler, Basra'dan gelenleri alıp, onun huzuruna götürmüşler, Hazret-i Ali onları kabul ederek ne düşündüklerini sormuş, onlar da:

— Aramızda ayrı, gayrı yok! demişlerdi.

Bunun üzerine Basra'dan gelen hey'etler vaziyetten tamamıyla emin olarak dönmüşler, Kûfeliler de derdin bertaraf olacağına emin olmuş, ortalıkta derin bir sükûnet hükümran olmuştu.

Hazret-i Ali'nin bu sırada irâd ettiği nutuklar, sulh ve barış cereyanını takviye etmiş, ayni zamanda müfsidleri kötü bir duruma düşürmüştü. Hazret-i Ali ortalığı karıştırmak isteyenlerin birtakım müfsidler olduğunu anlatmış, sonra şu önemli sözleri söylemişti:

— Ben yarın hareket ediyorum. Siz de benimle beraber geliniz. Fakat Osman'a karşı gelenlerden, onun aleyhinde bulunanlardan biri de bizimle gelmesin. Onlar bizden ayrılsın ve başlarının çâresine baksınlar.

Sebe' oğlu ile arkadaşları bu sözleri dinleyenler arasında idiler. Onlar birbirlerine bakmışlar ve barışmanın onları dağıtmak ve onlardan intikam almak esası üzerine kurulacağını anlamışlardı.

Onlar nutku dinlemiş ve herkesle birlikte onu beğenmişler, ve alkışlamışlardı.

35

Ayni gün Sebe' oğlu, Hazret-i Osman'ı muhâsara ve onun aleyhinde hareket eden bütün reisleri topladı. Onun başlıca arkadaşları olan Meymun oğlu, Cemuz oğlu ve Kemus oğlundan başka hâdiseye iştirak eden birçok reis davetine icâbet etmişlerdi. Bunlar arasında Heysem oğlu, Alga, Hatem oğlu Adis, Evfa oğlu Şüreyh, Mulcim oğlu Halid bulunuyordu. Sebe' oğlu toplantının gizli kalmasına dikkat etmiş ve ona göre tedbir almıştı. Sözü Sebe' oğlu açtı.

— Arkadaşlar! dedi, biz, Osman aleyhinde hareket ettik. Onun katliyle nihayet bulan hâdiselere iştirak ettik. Yeni hükûmet, bizim kuvvetimizle kuruldu. Yeni hükûmetin, karşılaşdığı güçlükleri gidermek için ona yardım ettik. Yeni hükûmet, yüzüne, sulh güler gülmez, bizimle uğraşmaya karar verdi.

Bizim bütün hizmetlerimize ve kuvvetlerimize dayandığını unuttu. Bugün Ali'nin irad ettiği nutku dinlediniz. Bize savuşup

gitmeyi, dağılmayı tavsiye ediyordu. Çünkü, bize ihtiyacı kalmadığını anladı. Çünkü Âişe, Talha, Zübeyr ile barışacağını anladı. Bu barışma belki yarın bir oldu bitti şeklinde olur. Onu kutlamak için ne yapılacağını, hepiniz de tahmin edebilirsiniz.

Bu barışma bizim kanlarımızla kutlanacak! Hepimiz ayrı ayrı takip edilerek ele geçince müfsid muamelesi göreceğiz. Asılacağız, kesileceğiz! Demek ki, mukadderatımız tehlikelidir. Başımızın çâresine bakalım! Hepiniz düşünün ve düşündüklerinizi söyleyiniz.

Sebe' oğlundan sonra Heysem söz aldı:

— Ali, Kitab'ın ahkâmını tatbik etmek istiyecektir. Bizim bundan şüphemiz yoktu. Belki kendisi Kitab'ın ahkâmını tatbike imkân bulamadığından dolayı çok muzdaripti.

Onun, bu yüzden duyduğu ızdırâb, Talha ile Zübeyr'in ızdırâbından eksik değil, fazladır. Kendisi bugün bu fikrini açıktan açığa söyledi. Kendisi bugün Talha ve Zübeyr ile barışarak kuvvetleneceğini anlar anlamaz bizden yüz çevirdi ve Kitab'ın ahkâmını bizim üzerimizde tatbike müsait bir fırsat bulunduğu için, içini birdenbire döktü. Halbuki henüz Ali safında büyük bir kuvvet toplamış değildir. Yarın onun kuvveti büyüdükten sonra ne yapacağını tahmin etmek güç değildir. Biz yarın küçük bir topluluk haline geleceğiz. O zaman topumuzu mahvetmek işten değildir. Durum böyle olduktan sonra bir çâre bulmak gerekir.

Eşter cevap verdi:

— Arkadaşlar! Bu iş uzun düşünmekle halledilmez. Kesin tedbir almalı ve kesin kararlar vermeliyiz. Tehlikedeyiz, kurtulmak istiyoruz, değil mi? O halde dinleyiniz: Biz, Talha ile Zübeyr'in hakkımızda ne düşündüklerini biliyorduk. Bugün de Ali'nin ne düşündüğünü öğrendik. Bütün ümmetin bizim hakkımızda ne düşündüğünü de hepimiz biliyoruz. O halde mes'ele basittir. Onlar barışırlarsa, bizim kanımızı dökmek için barışacaklar. Biz bir dakika bile kaybetmeden Ali'yi de, Talha'yı da, Zübeyr'i de öldürelim! Onları da Osman'ın yanına gönderelim. O zaman ortalık öyle karışır ki, kimsenin bizi düşünmeye mecâli kalmaz. Bence yapılacak iş budur. Karar veriniz, hemen yapalım.

Meclis içinde Eşter'in bu görüşünü kabul edenler az değildi: Üç kişi bir ağızdan:

— Çok uygun! dediler.

Fakat Sebe' oğlu itiraz etti:

— Eşter! Ben bu görüşü uygun bulmuyorum.

— Niçin?

— Çünkü başaramamak ihtimali var.

— Birimiz başaramazsa, bir başkası onun yapamadığını tamamlar.

— Bu teklif doğru değil, ya biz daha önce yakalanır ve mahvedilirsek, yahut yakalanan arkadaşımız bizi ifşa etmek mecburiyetinde kalırsa! O zaman ne olur? Bunun için ben bu fikri kabul etmiyorum. Bugün bizim arkadaşlarımız iki binden fazladır. Hasımlarımızın kuvveti bize nisbetle kat kat üstündür. Bunun için aleyhimizde yeni bir ip ucu daha verecek olursak yok oluşumuzu çabuklaştırmış oluruz. Bunun için biz bu teklifi bir tarafa bırakalım. Bu teklif iyi bir teklif değil.

Eşter, ısrar etti:

— Sebe' oğlu, sen belki doğru düşünüyorsun. Sen her ihtimali hesap ediyorsun, fakat biz işi halletmek istiyoruz. Bizim için başaramamak ihtimali yoktur. Şimdi bana emrediniz, ben gider, Ali'yi bir darbeyle öldürürüm. İçimizde Talha ve Zübeyr'i de ayni şekilde mahvedecek yiğitler yok mu? Elbette var. Kestirme yoldan gidip işi görelim ve durumumuzu bir an önce kurtaralım.

Fakat bütün cemâat, Sebe' oğlunun görüşlerini daha uygun görmüştü. Heysem oğlu, Eşter'e bakarak:

— Birâder, dedi, daha iyi bir çâre bulamazsak senin teklifini kabul ederiz. O halde, fazla ısrar etme!

— Pekâlâ, siz düşündüğünüzü söyleyiniz, Ben de dinlerim.

Heysem oğlu devam etti:

— Bana kalırsa biz, Ali'nin dediğini yapalım. O, bize, "Savuşunuz," dedi. Biz de hemen kalkıp gidelim. Kendimize bir şehir seçelim ve orada ikâmet edelim. Belki bizi kuvvetlendirecek sebeplerle karşılaşır ve kuvvetleniriz. Olmazsa, orada emin davranış budur! Bilmem ne dersiniz?!

Damarlarında kanı kaynıyan Eşter, bu fikre güldü:

— Biz nereye gidersek husumetle karşılaşırız! Heysem oğlu biz nereye gidersek oranın halkı bize karşı hemen ayaklanır. Ayaklanmazsa, aleyhimizde yardım ister. Neticede karşı koyamayacağımız bir kuvvetle karşılaşır, bugün bizi bekleyen âkıbete o zaman ulaşırız.

Evfa oğlu bu fikri beğenmemiş, o da:

— Biz bu şekilde davranmakla kurtulamayız! demişti.

Sebe' oğlu da bu fikrin aleyhinde idi:

— Biz bu davranış şeklini takip edecek olursak felâkete uğrarız. Çünkü bu dakikada en koyu hasımlarımızın istiyecekleri şey, bizim bütün taraftarlarımızla bir köşeye çekilmemizdir. Biz bir köşeye çekildikten sonra bizi muhâsara ederek mahvetmek kadar kolay ne vardır?! Doğru değil mi?

Sebe' oğlunun bu görüşünü fikrin sahibi bile tasdik etmişti.

Eşter, tekrar kendi teklifini ileri sürdü:

— Siz, benim teklifimden iyisini bulamazsınız. Geliniz, beni dinleyiniz.

Sebe' oğlu onu da susturdu:

— Eşter, acele ediyorsun. Biraz sabret!

— Peki, kara karının oğlu!

Hepsi gülümsemişlerdi. Sebe' oğlunun onlar arasındaki adı "Kara karının oğlu" idi. Bu onun annesinin siyah bir câriye olmasından kinâye idi. Bu Yahudi oğlunun siyah bir câriyeden gelmesi onun yüzünü de karartmıştı.

Eşter'in şakası toplantının ciddiyetini ve Sebe' oğlunun toplantıya hâkimiyetini biraz zedeler gibi olmuştu. Sebe' oğlu, Hatem oğluna bakarak:

— Hatem oğlu! Sen ne diyorsun? Deminden beri bir şey demedin? Ne düşündüğünü söylesene!

Hatem oğlu Adiy cevap verdi:

— Sebe' oğlu, ben sizin gibi düşünmüyorum.

— Neden?

— Çünkü bana kalırsa, hepimiz kalkıp yurdumuza gidelim. İlerde bize bir tecavüz eden olursa, biz de harekete geçeriz. Bizim de adamımız, bizim de silâhımız ve atamız var. Bize taarruz

etmek isteyen varsa biz de ona karşı kılıç çekeriz. Bize karşı bir hareket vukû bulmazsa biz de huzur içinde yaşarız. Siz bize iltica edecek olursanız sizi himâye ederiz. Sıkıntıya uğradığınız zaman bizden yardım isteyiniz. Size yetişiriz, bizim fikrimiz budur.

Sebe' oğlu; bütün Araplar arasında elaçıklığı ve cömertlik kahramanı olarak tanınan meşhur Hatem'in oğlu tarafından ileri sürülen bu fikri tasvip etmek, ondan sonra gerisini düşünmek lâzımdır.

Sebe' oğlu, ona dönerek:

— Hatem oğlu! Çok güzel düşünüyorsun. Senin gibi mert ve asîl adam ancak böyle düşünür. Senin gibi kıymetli ve yüksek bir dostumuz bulundukça sırtımız yere gelmez. Fakat sizin büyük kabileleriniz, büyük kuvvetleriniz bulunduğu halde biz yurdumuza gidecek olursak çok geçmeden toptan yok ediliriz. Bunun için biz, daima sizin lûtfunuzdan istifade etmekle beraber başka bir çare bulmak mecburiyetindeyiz.. Sen ne dersin Salebe oğlu!

Salebe oğlu konuştu:

— Bana bakın! Ben bu işe iştirak etmekle dünyalık peşinde koşmadım. İçinizde dünya için konuşanlar canlarını kurtarmak için yol düşünsünler! Ne yapmak istiyorlarsa yapsınlar! Ben güç bir durum karşısında kaldığım zaman kılıcımı çeker, ve o güçlüğü aşmaya çalışırım! Benim için, bu, budur!

Herkes susmuştu. Salebe oğlu, hepsinden ülkücü çıkmıştı. Sebe' oğlu, onun ortaya yaymak istediği kahramanlık havasını bozmak istedi. O da sustu. Bir kaç dakika devam eden sessizliği Evfa oğlunun sesi yırttı:

— Arkadaşlar, susmak zamanı değil! Gecikmeden bir karar verelim. Demin ne kadar tehlikeli bir halde olduğumuzu hepimiz kabul etmiş, hepimiz anlamıştık. Uzun müzâkerelerle geçirecek zamanımız yok! Ali yarın hareket ediyor. Ve bizi kovuyor. Biz ne yapacağız? Herkes, düne kadar bize karşı nefret hislerini saklıyordu. Artık onu pervasızca ortaya koyacak, biz kalkıp gitmezsek herkes, bize haraket edecek, bize en çirkin muameleyi revâ görecek. Ne yapacaksak yapalım da kendimizi kurtaralım!

Gözler, Sebe' oğluna dikilmişti, Eşter onu küçümseyen gözlerle bakarak:

— Hepimizi dinledin, demişti, hepimizin fikirlerini beğenmedin. Sen söyle bakalım!

Sebe' oğlu bu suali bekliyordu. Onun vereceği cevaplarını peşinden hazırladığı âşikârdı. Kendisi Eşter'e dikkat ederek sordu:

— Eşter, dedi. Ali Basra'ya niçin gidiyor?

— Barışmak için.

— Sen bunu bozamaz mısın?

— Nasıl bozabilirim, iki taraf anlaşmış bulunuyor.

— Fakat Eşter, Ali askerleriyle birlikte gidiyor.

— Evet, askerleriyle gidiyor, çünkü oradan Şam'a dönecek.

— Talha ve Zübeyr ile anlaştıktan ve bizi attıktan sonra Şam'da mese'le kalır mı?

— Belki Muaviye, başka bir bahane bulur.

— Bizi şimdilik orası ilgilendirmez. Fakat Ali buradan askerleriyle birlikte hareket etmiyor mu? O halde sen ve biz Ali'den ayrılmıyormuş gibi ondan önce hareket edelim. Basra tarafına ilerleyelim. Ali geldiği zaman geceleyin sessiz sessiz onun ordusu içine girelim, ilk saflar, bizden olsun. Adamlarımızı öyle yerleştirmeliyiz ki, alacakları gizli emir üzerine karşı tarafa hücum etsinler ve onları harbe sürüklesinler. Bunu herhalde bir bozgun takip eder, herkes kendini müdafaaya kalkar, kılıç sıyrıldıktan sonra kınına zor girer. Bu barışma teşebbüsü bu sayede boşa gider ve biz zaferi kazanırız. Bunu yapabilir misin Eşter?

— Yaman adamsın, kara kanının oğlu!

— Şakayı bırak Eşter! Böyle bir plânla bu işi bozabilir misin?

— Bozarım be! Sen benim bu işe ehliyetim olduğunu kabul etmez misin?...

— Sana itimadım çok büyüktür.

— Benim sesim, zekâma itimadım kadar!

— Eşter! Bütün bu meclis huzurunda bu vazifeyi kabul ettin mi?

— Kabul ettim!

Sebe' oğlu sonra bütün toplantıya iştirak edenlere döndü:

— Hepiniz de yapılacak işin mahiyetini anladınız mı?

— Anladık.

— O halde, hepiniz alacağınız emirlere göre hareket edersiniz. Haydi dağılalım!

Toplantı bitmiş ve hepsi dağılmışlardı. Sebe' oğlu ile arkadaşlarının toplantılarından kimse haberdar olmamıştı. Onlar kararlarını verdikten sonra faaliyete geçmiş ve kararlarını tatbike başlamışlardı.

Diğer taraftan Hazret-i Ali, öz taraftarlarını toplayarak yolunu tutmuştu. Sulh ve barışıklık fikri hâkim olmakla beraber, gözleri harpte olanlar az değildi. Bunların bir kısmı, sulhtan fayda ummayanlardı. Sulh, bunlara maddî bir fayda sağlamazdı. Halbuki harp, onların eline birçok şeyler geçmesini temin edebilirdi. Onların diğer bir kısmı şahsî bir takım garezlere boyun eğmişlerdi. Fakat çoğunluk sulh istiyor ve kan dökülmesine, samimiyetle muhalefet ediyordu. Buna rağmen ötede beride, harp sözleri olmuyor, aradaki ihtilâf dolayısıyla birtakım münakaşalar vuku bulmuyor, değildi. Hattâ iki taraf da sulhu çabuklaştırmak maksadıyla, birbirlerine karşı kuvvetli görünmek için bazı nümayişler yapıyorlardı..

Hazret-i Ali, askerleriyle birlikte Zaviye'ye varmış, sonra oradan hareket ederek Basra'ya doğru yürümüş ve şehre birkaç saatlik mevkide ordugâhını kurmuştu.

36'ncı Hicret yılının Cemâziy'el-Âhir ayının ortaları idi. Hazret-i Ali, sulh ve barışıklık fikrinin hâkim olmasına dayanarak ordusunun yalnız bir kısmıyla hareket etmiş, geride kalanların yavaş yavaş kendişine katılmalarını emretmişti.

Hazret-i Ali'nin az bir kuvvetle geldiği karşı taraftan duyulmuş, fırsattan istifadeyi gözetenlerin başında olan Cirbo oğlu, Hazret-i Zübeyr'e müracaat ederek bir teklifte bulunmuştu:

— Ali, buraya küçük bir kuvvetle geldi. Biz, ona karşı bin atlı ile hareket edersek onu mağlup ederiz. Bu fırsatı kaçırmayalım!

Hazret-i Zübeyr cevap verdi:

— Bu nasıl sözdür! Biz anlaşmış ve sulhe karar vermiş

bulunuyoruz. Onun için buna imkân yoktur. Yoksa biz de harp usûlünü ve ne gibi fırsatlardan istifade edilebileceğini biliriz.

— Dediğiniz doğrudur! Fakat, siz yine beni dinleyiniz.

— Niçin?..

— Çünkü, ancak bu şekilde mes'ele halledilir.

— Yanlış düşünüyorsun. Biz karşılıklı sözleştik. Sözümüzü tutmayacak olursak yarın ne cevap veririz? Biz bu hareketimizden cevap verecek değil miyiz!... O halde verdiğimiz son söz üzerinde duralım ve sulhün tamamlanmasına çalışalım.

Cirbo oğlu bu cevabı aldıktan sonra su.tu. Fakat onun sözünü bitirmesinden sonra Şiman oğlu gelmiş ve aynı mes'eleyi kurcalamıştı. Hazret-i Talha da meclise gelmiş bulunuyordu. Şiman oğlu da Cirbo oğlunun fikrinde idi. Diyordu ki:

— Fırsatı ganimet bilelim! Ve işi bitirelim. Tereddüt etmektense harbe karar vermek daha iyidir.

Hazret-i Talha:

— Hayır, dedi, bu sözler doğru değildir!

— Neden?

— Çünkü, bizim bildiğimiz ahkâma göre ahdi bozmak câiz değildir.

— Fakat harpte hîle, hud'a câizdir.

— Harbetmiyoruz ki!...

— Ama bir dâva için ayaklanmış bulunuyoruz. Ayaklanmamız haklı değil mi?

— Ayaklanmamız haklıdır. Fakat bu, bir içtihat mes'elesidir. Bizim içtihadımıza göre ayaklanmamız doğrudur. Ali'ye göre bizim ayaklanmamızın esası olan dâvayı tahrik etmek doğru değildir. Biz ise dâvayı ertelemek veya bırakmak uygun değildir, diyoruz. Buna karşı, Ali, katilleri bırakmak bir şerdir, diyor, fakat onları takip etmek daha büyük bir şerre sebep olacağından onu bırakmak hayır sayılır. Bizim ahkâmımıza göre hangi işte menfaat daha büyük ise onu kabul etmek lâzımdır. Biz de karşılaşırsak mes'eley. bu görüş noktasından muhâkeme edeceğiz. Onun için, bu vaziyette olan bir mes'eleyi bir tarafa atarak gaddarane bir hareketten bahsetmek câiz değildir. (39)

---

39) İbnü'l-Esîr Tarihi, Cilt: 3, Sayfa: 101.

Hazret-i Talha'nın bu kıymetli ve yüksek görüşlerini Hazret-i Zübeyr de tasdik etti.

Bu sözler bize, Âişe, Talha, Zübeyr ayaklanmasının dayandığı içtihadı apaçık gösteriyordu. Mes'elenin bütün esası, Hazret-i Osman'ın katillerini takip etmek noktası idi. Takibi erteleyerek Kitab'ın ahkâmını durdurmak doğru muydu? Bir tarafa göre, değildi. Bir tarafa göre doğru idi. Bir taraf, kanunî ahkâmı durdurmayı çok mahzurlu görüyordu. Çünkü bu yüzden devlet sarsılır ve bir takım haydutların bâcizesi olurdu. Diğer tarafa göre bu esas doğru olmakla beraber daha büyük, daha yüksek menfaatleri düşünerek kanunun ahkâmını geçici bir zaman için durdurmak mümkündü.

İki taraf karşı karşıya gelerek bu meseleyi halledeceklerdi. Hazret-i Ali, esas itibarile hasımlarının fikrini ve içtihadını kabul ettiğini göstermek için Basra'ya hareket etmeden önce Hazret-i Osman olayına katılanların kendisinden ayrılmasını emretmişti.

Ondan dolayı anlaşmak için hiçbir engel kalmamıştı. Talha ile Zübeyr tarafından yapılan münâkaşalar Hazret-i Ali tarafında da tekerrür ediyordu. Hazret-i Ali, kendi taraflarına bir nutuk irâd ederek sulh ve ıslâhı desteklemiş, sulh ile ümmet arasında vahdetin kuvvet bulacağını anlatmış, onun nutkunu dinleyenlerden Aver sormuştu:

— Biz Basra'ya niçin geldik?

— Islâh için ve fitneden kurtulmak için.

— Karşıdakiler bunu istemezlerse ne yapacağız?

— Onlar bize ilişmedikçe biz de onlara ilişmeyeceğiz.

— Ya ilişirlerse?

— Kendimizi koruyacağız.

Aver'den sonra Ebû Selâme sormuştu:

— Ey Ali! Talha ile Zübeyr hareketlerinde samimi iseler, onları haklı kabul etmek doğru mudur?

Hazret-i Ali açıktan açığa:

— Evet! demişti.

Ebû Selâme devam etti:

— O halde bizim katilleri takip işini ertelememiz doğru mudur?

Hazret-i Ali, tekrar cevap verdi:

— Evet! Tedib hareketini ertelemekte haklıyız. Çünkü bir şey yapmak mümkün değilse, o zaman en ihtiyatlı ve en fazla faydalı davranış şekli takip olunur.

— Durum bu merkezde olduğuna göre, yarın karşı karşıya gelir ve döğüşürsek netice ne olur?

— Benim kanaatim şudur: İçtihadında samimî olarak döğüşen her taraf da cennetliktir.

Hazret-i Ali, bu konuşmalardan sonra bir nutuk daha irâd etmiş, herkesin sulh ve barışıklığa hizmet etmesini kuvvetli bir şekilde teşvik ettikten sonra, hiç kimseden karşı taraf hakkında el veya dil ile herhangi bir kötü harekete ön ayak olmamasını ihtar etmiş, iki taraf bu düşüncelerle karşı karşıya ordugâhlarını kurmuşlardı.

Bu iki taraftan başka üçüncü bir grup daha vardı. Onun prensibi, tarafsız olmaktı. Kays Ahnef oğlu bunlardandı. Kays oğlunun etrafında altı bin kadar adam vardı. Onlar da Basralı idiler. Kays oğlu Hazret-i Âişe'ye mürâcaat etmiş, ona:

— Biz, demişti, Ali ile döğüşmek istemeyiz. Sizin aleyhinizde hareketi de arzu etmeyiz. Onun için tarafsız kalmaya karar verdik.

Hazret-i Âişe, muvâfakat etmiş:

— Siz bilirsiniz! Tarafsız kalın, demişti.

Bunun üzerine Kays oğlu altı bin adamını alarak Basra'dan iki fersah mesafede olan Celha'ya gitmişti.

Kays oğlu, Hazret-i Ali'nin Basra'ya geldiğini gördükten sonra onu da görmüş, ona da:

— Tarafsız kalmaya karar verdik. Halbuki aramızda bir şâyia çıktı. Güyâ sen galip gelirsen, bizi tarafsız kaldığımızdan dolayı cezâya uğratacak, bizi asıp kesecekmişsin! Erkeklerimizi öldürüp, karılarımızı esir edecekmişsin! Buna ne diyorsun? Bunların aslı var mı? demişti.

Hazret-i Ali açıkça cevap verdi:

— Benim gibi bir adamdan böyle bir şey beklenmez. Bunu

ancak küfre sapmış adamlar yaparlar. Halbuki siz de, biz de Müslümanız. Bu sizin dediklerinizden hiç birinin olmasına da imkân yoktur.

— O halde biz tarafsızlığımıza devam edeceğiz!...

— Devam ediniz. Bunda bir mahzur yoktur..

Durum bu şekilde açıklığa kavuşmuştu. Ortada üç fırka vardı. Bunların biri Talha ve Zübeyr ile, diğeri de Ali ile beraberdi. Biri de tarafsızdı.

İki hasım sayılan taraf arasında da harp düşüncesi değil, sulh hâkimdi. Belki hiçbir kimsenin sulhtan şüphesi kalmamıştı. Allâme İbnü'l-Esir bu hali beyan ve kaydederken der ki:

"Talha ve Zübeyr ile beraber bulunan bütün Mudar kabilelerinin sulhtan şüpheleri yoktu. Yine onlarla beraber olan Rabîa kabileleri tamamiyle sulhseverdi. Yemenliler de ayni fikirde idiler. Hazret-i Âişe'nin bu cephesi otuz binden fazla bir kuvvet teşkil ediyordu. Hazret-i Ali, onlara Mâlik ile Hâkim'i göndermiş, ne fikirde olduklarını sordurmuş; Talha, Zübeyr ve Âişe, onlara: Biz, verdiğimiz sözde duruyoruz, demişlerdi."

"Nasıl Âişe'nin tarafında bulunanlar Mudar, Rabîa ve Yemen kabilelerine mensup idiyseler, Ali'nin tarafında olanlar da ayni kabilelere mensup bulunuyorlardı. Hazret-i Ali, bunlara karşı olan sahaya gelmişti. İki tarafta, ayni kabilelere mensup olanlar, birbirleriyle görüşüyor, ve daima sulhtan bahsediyorlardı. Mudarlılar, Mudarlılarla; Yemenliler, Yemenlilerle; Rabîalılar, Rabîalılarla mütemadiyen ziyaretleşiyor ve kardeşler arasında harbe imkân olmadığını konuşuyorlardı. Ali'nin taraftarları yirmi bin kadardı."

"Ali, Talha, Zübeyr görüşmüşler, sulhü temin ve harbi bertaraf etmekten daha münasip bir davranış şekli bulunmadığına karar vermişler ve bu karar üzerine ayrılmışlardı."

"Ali, ayni akşam Abbas oğlu Abdullah'ı, Talha ve Zübeyr tarafına, Talha ve Zübeyr de Ebû Talha'nın oğlu Mehmed'i Ali tarafına göndermişlerdi. Bu hareket iki tarafın tam bir ittifak üzere olduklarının belirtisi idi."

"Bundan başka iki taraf da mâiyetlerinde bulunan bütün reislere tamimler göndermişler, iki taraf arasında sulh ve barışıklıktan başka bir şeyin hâkim olmadığını bildirmişlerdi."

"Artık hiç bir kimsenin sulhtan ve sulhun hâkimiyetinden şüphesi kalmamıştı."

"O gece iki taraf da tam bir huzur içinde uyudular. Emniyet ve sükûnu bozacak hiçbir şey kalmamıştı. Herkes derin bir bahtiyarlık içinde idi."

"Ortada muzdarip olan, korkudan titriyen, kendilerini tehdit eden tehlike karşısında kâbuslar geçiren insanlar, Osman'ın katline iştirak edenlerdi!" (40)

36

Sebe' oğlu ile arkadaşları durumu yakından inceliyorlardı. Sulh ve dostluk cerayanının bu derece kuvvet bulması onları rahatsız etmekte idi. Fakat onlar kararlarını vermişlerdi. Onlar bu cereyanı bozacaklardı.

Bütün bu birlik, bu dostluk, bu ittihat cereyanı onların sûikasdine kurban olacaktı. Sebe' oğlunun Hazret-i Ali'yi yakından gözetmek için görevlendirdiği adamlar durumu ona bildirmişlerdi. Sebe' oğlu önce kendi adamlarını topladı. Bunlar onunla San'a'dan hareket eden üç yahudi idi.

Bu adamlarla bir kere daha görüşmek lâzımdı. Sebe' oğlu anlattı:

— Barışıyorlar! Bizim bütün yaptıklarımız boşa gitmek üzeredir. Eşter, bize verdiği sözü tutmazsa felâket bizi tehdit edecek ve topumuz helâk olacağız!

Meymun oğlu cevap verdi:

O halde, biz dördümüz onları kendi halleri üzerine bırakıp hemen savuşalım.

Cermuz oğlu ile Kerrus oğlu bu fikri kabul ettiler. Onlar da:

— Hemen gidelim ve yerimize gizlenelim! dediler.

Fakat Sebe' oğlu râzı olmadı.

— Hayır, dedi, gidemeyiz! Bütün İsrail oğullarının mukadderatı, bizim burada göstereceğimiz sebata bağlı...

Üç yahudi, Sebe' oğlunun ne demek istediğini anlamadılar. Meymun oğlu sordu:

---

40) İbnü'l-Esir Tarihi, Cilt: 3, Sayfa: 103.

— Bütün İsrail oğullarının mukadderatı tehlikede mi?

— Evet, tehlikededir! Yalnız Yemen'deki dindaşlarımız değil, bütün yeryüzündeki dindaşlarımız tehlikededir!

— Bu nasıl tehlikedir? Sebe' oğlu sen şimdiye kadar bunu bize açmadın?

Sebe' oğlu cevap verdi:

— Bunu anlamanız icap ederdi. Şimdiye kadar anlamadınız mı?

Üç yahudi, reislerinin yüzüne alık alık baktılar... Sebe' oğlu tekrar sordu:

— Hâlâ anlamadınız mı?

Hepsi de başlarını eğdiler ve cevap verdiler.

— Anlamadık... Sebe' oğlu!

— O halde dinleyiniz. Biz bugün Hicret'in kaçıncı senesindeyiz?.

— 36'ncı senesinde...

— Bu kadarcık sene zarfında yeni din ne kadar yayıldı, farkında mısınız?

— Farkındayız, Sebe' oğlu.

— Bizim kaç bin senelik dinimiz bu yeni dine dayanacak bir halde mi?

— Hayır, Sebe' oğlu!..

— Bize mensup birçok cemâatler yeni dine girmeye mecbur olmadı mı?

— Evet, mecbur oldular!

O halde, tehlikeyi hâlâ niçin anlamıyorsunuz? Bu iş böyle giderse, kısa bir süre sonra yer yüzünde bizden bir kimse kalacak mı? Bizim birkaç bin senelik varlığımız ortadan kalkmıyacak mı? Bundan daha büyük tehlike var mıdır?..

Hepsi onu tasdik ettiler. İçlerinden Meymun oğlu biraz itiraz eder gibi oldu:

— Sebe' oğlu! dedi. Biz bundan altı buçuk asır önce de buna benzer bir tehlike ile karşılaşmış, yeni bir dinin ortaya çıkmasıyla tehlikeye uğramıştık. Fakat bu tehlikeyi atlatmadık mı? O tehlikeye rağmen hâlâ yaşamıyor muyuz?

— Doğru söyledin Meymun oğlu! Sen, bizim o tehlikeyi nasıl atlattığımızı, o kurtuluşu kime borçlu olduğumuzu biliyor musun?

— Bilmiyorum Sebe' oğlu?

— Siz, kurtuluşu benim gibi bir adama borçlusunuz!...

— Nasıl Sebe' oğlu?.. Bunu bize anlat.

Sebe' oğlu anlatmaya başladı:

— İsâ ortaya çıktığı zaman, bizim kavmimiz, yine bir tehlike geçirmişti. İçimizden birçokları onun sözlerine kanmak istidadını göstermişler, İsâ öldükten sonra onun havârileri herkesi onun yoluna çağırmaya başlamışlardı. Bunlar gizliden gizliye telkinlerde bulunuyorlardı. Bu gizli telkinler açık davetten daha tehlikeli idi. Fakat bu sıralarda içimizden çıkan bir adam, kavmimizi büyük tehlikeden kurtardı. Çünkü İsâ'nın dinine türlü türlü milletler girmeye başlamıştı. Biz de o milletlerin içine karışacak ve kaybolacaktık. Tam bu sırada içimizden bir dâhî yetişti. İsâ'nın dinine yepyeni bir mâhiyet verdi. Onu yahudilikle rekabet edecek halden çıkardı. Ona putperestlerin inançlarını aşıladı. Ondan sonra bizim hıristiyanlığa girmemize imkân kalmadı. Bu din, yahudilikten doğma yeni din olmaktan çıktı. Ve bu suretle hıristiyanlığa girmemize imkân kalmadı. Bu suretle bizim varlığımız kurtuldu.

Bu büyük adam, hıristiyanların azîz tanıdıkları Pavlos'tur. Pavlos hıristiyanlığı yıkmak için bütün kuvvetiyle çalışmış, fakat onun haricî hamlelerle yıkılamıyacağını anlayınca, onu içinden yıkmaya teşebbüs etmiş ve yahudiliği kurtarmak hususunda muvaffak olmuştu. Fakat bizim daha sonra beş altı asırdan sonra İslâmiyetin hamlesiyle uğradığımız sarsıntı daha müthişti. Onun bizi kökümüzden yok etmeye uğratacağı âşikârdı. Bizim ona mukavemet için tâkatımız yoktu. Çünkü kavmimiz dağılmış bulunuyordu. Dağılmamış olsak bile yine İslâmiyete mukavemet etmemize imkân yoktu. Çünkü İslâmiyet akaidinin vuzûhu ve akıl ile kalbe nüfûzu sayesinde her an fetihlerini genişletmeye namzetti. Bunun için bizim yapacağımız iş, onu içinden fethetmektir. Yâni Müslümanları birbirleriyle meşgul ederek onları İslâmiyeti yaymaktan alıkoymaktır. Biz bunu yapmaya çalıştık. Fakat bu gün görüyorsunuz ki, bütün teşebbüslerimiz başarısızlığa uğramak tehlikesini geçiriyor. Görüyorsunuz ki biz, yalnız

Yemen'de kalan dindaşlarımız adına değil, bütün yahudilik adına, bütün İsrail oğullarının hayatı adına hareket ediyoruz. Gerilemek, yahut herhangi bir tehlikelerden korkmak bizim için söz konusu olmamalıdır. Artık, söz sizindir!

Üç San'alı bu açıklamaları son derece dikkatle dinlemişlerdi.

Sebe' oğlu sözlerini bitirdikten sonra Meymun oğlu onu, destekledi:

— Sebe' oğlu, biz sana itâat için yemin ettik. Bu yeminimize sâdık kalmaya devam edeceğiz..

Sebe' oğlu ötekilere baktı. Cermuz oğlu cevap verdi:

— Ben de aynı fikirdeyim. Sen ne dersen, ben onu yaparım.

Kerrus oğlu da ayni sözleri tekrar etti.

Onların hepsi de kendilerini, şimdiye kadar tanıdıklarından daha büyük görmeye başlamışlardı. Hepsi de kendilerini bütün bir kavmin fedâileri sayıyorlardı.

Sebe' oğlu meclisine hâkim olan bu havayı bozmak istemedi. Biraz düşündü ve Meymun oğluna baktı. Ona emretti:

— Git, bana Eşter'i bul!

Meymun oğlu kalkıp gitti. Beş on dakika sonra Eşter'le döndü. Sebe' oğlu onu son derece muhabbetle karşıladı. Onu en parlak sözlerle taltif etti. Ona:

— Eşter, dedi, ben ömrümde senin gibi bir kahraman görmedim. Kahramanlık meydanında kılıç sallayan erler içinde senin gibisine güç raslanır. Bütün toplumumuz senin kılıcın sayesinde kurtulacak. Nasıl, verdiğimiz karar üzerine sebat ediyor musun? Son durumdan haberin var mı?

— Hayır, durum nasıl?.

—.Talha ve Zübeyr ile Ali karşı karşıya gelerek görüşmüşler, sulh üzerinde karar vermişler, her tarafa tamimler göndererek herkesin sulhtan başka bir şey düşünmemesini, temin etmişler. Şimdi onlar rahat ve huzur içindedirler. Fakat biz kötü günler geçiriyoruz. Yarın, öbür gün birer birer yakalanacak ve birer birer asılacağız. Sen, buna karşı bir şey düşünmedin mi? Henüz harekete geçmek lüzumunu hissetmiyor musun?

Eşter bu sözlere önem vermiyormuş gibi göründü. Sebe' oğlu sözünü bitirdikten sonra, Eşter başını kaldırdı:

— Sebe' oğlu! dedi, ölümden korkuyorsan bu işlere neden karıştın?

— Eşter, yemin ederim ki ölümden korkmuyorum. Fakat biz neden körü körüne ölüme gidelim? Etrafımızdaki binlerce adamı, neden ölüme sürükleyelim? Yazık değil mi?

— Fakat Sebe' oğlu, bu bir tâlih mes'elesidir. Ya biz, ya onlar muvaffak olacaktır. Tâlih onların yüzüne güldü. Biz de elimizden geleni yapacağız.

— Sen elinden geleni yaparsan hepimiz kurtuluruz.

— Ona söz veremem Sebe' oğlu!

— Söz istemem, Eşter! Fakat, bana ne yaptığını söyle!

— Ben birkaç yüz adam hazırladım. Birkaç saat sonra Ali'nin cephesine yakın bir yerde mevki alacağız. Ali ile taraftarları bizi geride kalan arkadaşlarından bir grup sanacaklar. Biz de herkes uyuduktan ve tam bir sessizlik hâkim olduktan sonra Âişe tarafına hücum edeceğiz. Hücumumuz mukâvemetle karşılanacağı için biz yavaş yavaş geriye çekilerek Âişe tarafının tam Ali ordugâhına ilerlemesine çalışacağız. Ondan sonra mes'ele yoktur. İki taraf istedikleri kadar döğüşsünler!

— Âferin Eşter!

— Daha bir şey yapamadım ki Sebe' oğlu!...

— Yapamadın, amma yapacağın işler gözümüzün önüne geliyor!

— Artık ben gidiyorum!

— Biz de seni yavaş yavaş takip eder, patırdı başlar başlamaz biz de ona karışırız.

Eşter, Sebe' oğlunun yanından çıkmış ve adamlarının yanına gitmişti. Sebe' oğlu da derhal adamlarına emirler vermiş, ve Eşter'in hareketinden birkaç saat sonra yola çıkmalarını söylemişti; kendisi de beraber gelecekti. Eşter, seçtiği adamların yanına gittikten sonra onlara bir nutuk söyledi.

— Arkadaşlar! dedi. Bize Osman'ın katilleri, diyorlar. Evet, biz Osman'ın katilleriyiz! İçinizde bu hareketten aklanmak isteyen var mı?

Hepsi bağırdılar:

—Hepimiz Osman'ın katilleriyiz!

Eşter devam etti:

—O halde, biz bu gece hasımlarımızdan intikam almak için hareket edeceğiz. Bizi Osman'ın katilleri diye yakalayıp birer birer öldürmek isteyenlere hücum edeceğiz. Hepimiz, benim emirlerim dairesinde harekete hazır mısınız?..

— Hepimiz sana itâat ederiz.

Eşter devam etti:

—O halde hemen yola çıkacağız. Benim göstereceğim yoldan gideceğiz. Tam bir intizam ve sükûnet içinde hareket edeceğiz. Size emrediyorum. Derhal hareket!

Eşter'in bütün adamları karanlık içinde yürüdüler. Kendisi başta gidiyor, adamları da onu takip ediyorlardı.

Gece yarısı geçmişti. Herkes uyuyordu. Harbetmek veya kardeş kanı dökmek derdi yok olmuştu. Yarın, öbür gün herkes çoluğuna, çocuğuna dönecekti. Talha ve Zübeyr'le sulh yapıldıktan sonra Muaviye derdi de kendiliğinden yok oluyordu. Çünkü onun da dâvası, Osman'ın kanı idi. Bu mes'ele hallolunuyordu. Muaviye, başka bir bahane ile hareket edecek olsa bile ona bir kimse önem vermez, o da bir şey yapamazdı. Bütün ümmet, Hazret-i Ali etrafında toplandıktan sonra Muaviye'nin tek başına bir dâvâ ileri sürmesi, yahut o dâvâyı müdafaa etmesi mümkün değildi. Onun için herkes derin bir huzur içinde uyuyordu.

Yalnız Hazret-i Osman'ın katilleri uyumuyor, adım adım, sessiz sessiz iki taraf arasına sokuluyorlardı. Onların hedefi, Hazret-i Âişe'nin karargâhı idi. Karargâh tam bir sükûnet içinde idi. Yalnız birkaç muhâfız etrafı kolluyordu. Kesif bir kalabalığın geldiğini gören bir kaç muhâfız onların kim olduklarını öğrenmek istemiş, birkaç adım ilerlemiş, fakat bir ok sağanağı onları yere yıkmıştı. Zavallı adamlar neye uğradıklarını anlamadan ruhlarını teslim etmişlerdi...

Sebe' oğlunun avânesi ilerlemekte devam ederek karargâhı basmışlar, rasgeldikleri adamları öldürmüşler, onların nâralarını duyanlar tatlı uykularından uyanarak dışarı fırlamışlar ve kavgaya tutuşmuşlardı. Çok geçmeden, Talha ve Zübeyr uyanarak ne olduğunu sormuşlar ve Ali tarafından ansızın hücum edildiğini anlamışlardı. Talha ve Zübeyr derhal bir takım tedbirler alarak karşılık vermek için emirler vermişler, onların tarafındaki askerler mütecavizleri takibe başlamışlardı.

Mütecâvizler geriliyorlardı. Çok geçmeden takip hareketi karşı tarafın ordugâhına kadar sirayet etmiş, mütecâvizler ordugâha dalarken takip kuvvetleri de onların peşinden ilerlemişti.

Demin karşıda meydana gelen hâdise burada tekrarlanmıştı. Herkes gürültüden uyanmış, kılıçların pırıltısını görerek, şakırtısını duyarak kendi silâhına davranmış, ortalık karmakarışık olmuştu.

Hazret-i Ali, gürültüden uyanmış, ne olduğunu sormuş ve şu cevabı almıştı:

— Basralılar birdenbire üzerimize hücum ettiler. Kendimizi müdâfaa mecburiyetinde kaldık.

— Buna imkân var mı?

— İşte görüyorsun ya!.

— O halde, karşıki taraf mutlaka kan dökülmesini mi istiyor?..

— Bilmem efendim!

Hazret-i Ali, başlıca adamlarını çağırtarak emirler verdi:

— Karşı harekette bulunuyoruz. Fakat ortalığı yatıştırmak için çalışınız. Hâdiseyi yatıştırınız. Onun için kaçanları takip etmeyiniz, yaralıları toplayıp tedavi ediniz. Ölen ve yaralanan bir kimsenin hiç bir şeyini almayınız.

Fakat hâdiseyi yatıştırmaya imkân kalmamıştı. Harp iyice kızışmıştı. İki taraf birbirine bütün şiddetiyle saldırıyordu. Sebe' oğlunun bütün taraftarları yetişmişler ve harbe girmişlerdi. İki taraf hiç durmadan döğüşüyordu. Onların bütün gayreti, harbi şiddetlendirmeye yönelikti. Bunun için muhârebeyi durdurmak mümkün olmamıştı. Sebe' oğlu ile arkadaşları, bu sûikasti de ne büyük maharetle yönetmeyi başarmış, hâdiseleri istedikleri şekilde yönlendirmişlerdi.

Sabah olduğu zaman harp meydanında küme küme ölülerin yattığı görülmüştü... Hiçbir kimse bu âni değişikliğin sebebini anlamamıştı. Sulh ve dostluk havası içinde uyuyanlar kanlı bir sabaha ulaşmışlardı.

Bir gece önce, bütün husumetleri gömen iki taraf, husumetin en şiddetli patlamalarıyla karşılaşıyorlardı.

Sabahleyin muhârebe devam etti. İki taraf birbirine yeniden

saldırdı. Sebe' oğlunun adamları yine ilk saflarda idiler. Onlar, Hazret-i Âişe'nin cephesine hınç ve kin ile atılıyorlardı. Çünkü onları adâlet eline vermek, onların şerr ve fesâdına kesin bir darbe indirmek isteyen o idi. Onlar, Hazret-i Âişe taraftarlarının kin ve intikamını tahrik için Hazret-i Âişe hakkında en çirkin iftiralarda bulunuyor, karşı taraftan bunları duyanlar yine aman vermeyen bir şiddetle hareket ediyorlardı. İki tarafın herbiri, karşı tarafın gadrine, kıyımına uğradığına inanıyordu. Halbuki ikisi de müfsidlerin kıyımına uğramışlardı.

Bir aralık, Basra eşrafından Kâ'b ibni Sur, Hazret-i Âişe'nin ikâmetgâhına gitmiş, ona iki tarafın muhârebe ettiklerini söylemiş, Hazret-i Âişe hayret etmişti.

— Nasıl oldu da iki taraf harbe giriştiler?..

— Bunu hiç bir kimse anlıyamadı!.

— Bu nasıl olur?..

— İki taraftan her biri, ötekinin gadrine uğradığını söylüyor.

— Harbe girişmeden önce niçin gerçeği araştırmadılar?!. Kimin antlaşmayı bozduğunu niçin meydana çıkarmadılar.

— *Buna imkân kalmadı ki!.*

— O halde hâdiseyi telâfi için bir çâre yok mu?

— Bana kalırsa, siz geliniz de iki tarafı yatıştırmak için teşebbüste bulununuz.

Hazret-i Âişe, hemen kalkarak devesine bindi. Harp sahnesine geldi. İki taraf, iyiden iyiye tutuşmuşlardı. Onlar söz dinliyecek halde değildiler.

Sebe' oğlunun avânesinden biri bu sırada harbi büsbütün kızıştıran bir harekette bulundu.

Hazret-i Âişe'nin içinde oturduğu tahtırevana bir ok attı. Ok, tahtırevanın tahtasına saplanmış ve orada kalmıştı.

Bu hareket bütün askerleri hiddetlendirdi. Bunu şiddetli bir hücum takip etti. Hazret-i Âişe'nin askerleri canla başla harbediyorlardı. Mü'minlerin vâlidesine yapılan bu hakâret onların bütün hiddet ve sinirlerini tahrik etmişti.

O gün de muhârebe akşama kadar devam etmiş, ancak akşam üstü iki taraf biraz istirahat için çekilmişlerdi. Müfsidlerin

maksadı gerçekleşmişti. Bütün gün devam eden harp, iki taraf arasında yeni kan-dâvâları doğurmuştu.

Harp, artık önüne geçilmez mâhiyet almıştı. Büyükler tekrar toplanacak ve anlaşacak olsalar bile, orduları yatıştırmak güç olacaktı. Bunun için ertesi gün erkenden muhârebe yenilenmiş ve bütün gün devam etmişti.

Muhârebe yeniden başlamıştı. Hazret-i Âişe harbi durdurmak için bir çâre düşündü. Ka'b ibni Sur'u çağırdı. Ona bir Mushaf uzattı ve emir verdi:

— Ka'b, sen bu Mushaf'ı al ve ilk safa git. En yüksek sesinle bağır! De ki: Arkadaşlar, silâhlarınızı bırakınız da, Kitabımızın hükümleri dairesinde hareket edelim.

Ka'b da Mushaf'ı alarak, büyük bir cesâretle ilerledi. İlk saflara vardı ve en yüksek sesle bağırdı:

— Ey insanlar! Haksız yere kan döküyoruz. Silâhlarınızı kınına sokunuz, geliniz, Kitabımızın hükümleri dairesinde hareket edelim.

Ka'b konuşurken elindeki Mushaf'ı kaldırmıştı. Döğüşenler bir an onu dinlemişlerdi. Ka'b sözlerini bitirir bitirmez, biri ona nişan alarak bir ok attı. Ok, Ka'b'a isabet etmiş ve Ka'b da yere yuvarlanarak ölmüştü.

Bu hareket, harbin yenilenmesine sebep oldu. Tam bu sırada yine Sebelerin tarafından atılan bir ok Hazret-i Talha'ya isabet etti. Talha, atının üzerinde idi. Ok, onun bacağına saplamış, kanlar akmaya başlamış ve ayakkabısı kanla dolmuştu. Talha, atının üzerinde duramayacak derecede sarsılmıştı. Kendisi, son bir metânet göstererek atını sürmüş, fakat ilerlemeye kudreti olmadığından adamlarından biri onun arkasına binerek hayvanı şehre doğru çevirmiş, Hazret-i Talha'yı şehrin harap bir evine sokmuş, onun yarasını sarmaya teşebbüs etmiş; fakat Hazret-i Talha burada vefât etmişti. Hazret-i Talha'nın bu şekilde sahneden çekilmesi herkesi müteessir etmiş, onun taraflarından bir çokları onu kaybettikten sonra muhârebeye devam etmekte fayda görmemişlerdi.

Hazret-i Talha taraftarlarının bu şekilde bozulmalarından sonra Hazret-i Âişe'nin cephesi büyük bir buhrana uğradı. Tam bu sırada Zübeyr'in de ayni âkıbete uğraması, işi büsbütün boz-

muştu. Hazret-i Zübeyr, hâdiselerin bu hiç de istenilmiyen bir şekil almasından sonra özellikle Hazret-i Talha'nın ölmesinden üzgün bir halde didişen askerler arasında dururken namaz vakti geldiği zaman biraz gerileyerek namazını kılmak istemiş, Cermuz oğlu onu takip etmişti.

Hazret-i Zübeyr namaza durduktan sonra Cermuz oğlu onun sırtına mızrağını saplamış, onun atını, silâhını, yüzüğünü alarak geri dönmüştü.

Ortada, karşı cephe ileri gelenlerinden yalnız Hazret-i Âişe kalmıştı. Talha ile Zübeyr'in öldükleri haberi duyulduktan sonra Sebe' oğlu ile arkadaşları şiddetli saldırılarına devam etmişler, fakat karşı tarafın gerilediğini görmüşlerdi.

Sebelilerin hedefi, Hazret-i Âişe idi. Onun tahtırevanı etrafında büyük bir kütle toplanmıştı. Âişe, bunlara emretti:

— Direnin, oğullarım!

Hazret-i Âişe'nin taarruz hedefi olduğunu görenler onun etrafında canlı bir duvar oluşturuyorlardı. Oklar, onun tahtırevanına birer birer saplanıyordu. Attab oğlu ile Haris ibni Hişam oğlu, mevkilerinde dayanıyorlardı. Bir aralık Hazret-i Âişe'nin adamları, hasımlarına şiddetle hücum etmişler, hasımlarını sürmüşler, fakat karşı bir taarruz karşısında gerilemek ve Hazret-i Âişe'nin devesinin etrafında vaziyet almak mecburiyetinde kalmışlardı.

Bir aralık Hazret-i Âişe, taraftarlarına emretti:

— Hepiniz Hazret-i Osman'ın katillerini tel'in ediniz!

Onun etrafında toplananların hepsi birden bağırdılar:

— Osman'ın katillerine lânet!

Karşısındaki Hazret-i Ali bu gürültüyü duymuştu:

— Ne oluyor?

Diye sormuş, ona cevap verilmişti:

— Osman'ın katillerini tel'in ediyorlar.

— Pek iyi ediyorlar. Ben de Osman'ın katillerine tel'in ederim!

Hazret-i Ali'nin bu sözlerini duyan Sebe' oğlu, homurdanmış, ve yanındaki Eşter'e dönerek:

— İşitiyor musun? demişti.

Eşter:

— Bırak söylesin! İş işten geçti. İki tarafın bize lânetler yağdırmasıyla bir şey olmaz. Sen şimdi son hareketi seyret!

— Son hareket ne?

— Âişe'yi devesinden yere yıkmak!

Eşter, adamlarına emretti:

— Âişe'nin üzerine hücum ediniz!

İbnü'l-Esîr bu muhârebenin şiddetini anlatırken şu sözleri söylüyor:

"Bu vak'adan önce veya sonra hiçbir vak'ada kolların ve ayakların bu kadar kesildiği görülmemişti..."

Bir aralık Zübeyr'in oğlu Abdullah, Eşter ile karşılaşmış, ikisi döğüşmüşler; Eşter, Abdullah'ı ağırca yaralamıştı. Fakat Abdullah yere yuvarlanıyorken Eşter'i yakalamış, ikisi de birlikte düşmüşlerdi. İki taraf, arkadaşını kurtarmak için koşmuşlar; Hazret-i Âişe tarafı Abdullah'ı, Ali tarafı Eşter'i kurtarmaya muvaffak olmuşlardı. Zübeyr'in oğlu Abdullah'ın aldığı yaralar sayılmış, bunların 37'den fazla olduğu görülmüştü.

Nihayet, Hazret-i Âişe'yi taşıyan deveye hücum edilmiş, çok geçmeden deve yere yıkılmış, devenin yıkıldığını gören Ka'ka ile arkadaşları koşmuşlar, Âişe'yi taşıyan tahtırevanın üzerindeki okların kirpiye benzediğini görmüşlerdi. Âişe'nin etrafında kalan adamlar kaçmaktan başka çare görmemişlerdi.

Hazret-i Ali, tahtırevanın yaralılar ve ölüler arasından kaldırılmasını emretmiş, ve Âişe'nin kardeşi Mehmed'e:

— Git, demişti, bak kızkardeşine bir şey isâbet etmiş olmasın. Sonra çabuk bir çadır kurdur ve mü'minlerin vâlidesini oraya götür.

Mehmed, hemen koşmuş, başını tahtırevandan içeri sokmuştu. Hazret-i Âişe ona bakarak sordu:

— Kimsin sen?

— Senin en sevdiğin akraban.

— Esmâ'nın oğlu mu?

— Evet!

— Kurtulduğuna şükür!

— Abla, sana bir şey oldu mu?

— Bundan sana ne oğlum?..

— Ne demek abla? Ben seninle ilgilenmeyeceğim de başındaki adamlarla, bu serserilerle mi ilgileneceğim?

— Serseri değil onlar! Onlar hidayet üzere olan adamlardır.

Bunun üzerine Ammar gelmiş:

— Vâlide! demişti, bugünkü savaşı, dövüşü seyrettin mi?

— Ben senin vâliden değilim!

Ammar:

— Vâlidemsin! İstesen de, istemesen de!

Hazret-i Âişe'nin tahtırevanı omuzlar üzerinde kaldırılarak temiz bir yere götürülmüş. Hazret-i Ali, onu ziyarete gelmiş, aralarında şu konuşmalar geçmişti:

— Nasılsın vâlidemiz?

— İyiyim!

— Cenâb-ı Hakk seni affetsin!

— Seni de!

Akşam üzeri Mehmed, Hazret-i Âişe'yi alarak Basra şehrine götürdü. Onu Haris kızı Safiye'nin evinde misafir etti. Yaralıların önemli bir kısmı evlerine dönmüşlerdi.

Hazret-i Ali üç gün şehir hâricinde kaldı. Herkese ölülerini gömmeleri için emir verdi. Halk şehirden çıkarak Ali'nin askerleriyle döğüşürken ölen akrabalarını gözyaşları içinde gömüyorlardı. Hazret-i Ali, ölüler gömülüyorken, son derece müteessir bir halde dolaşıyordu. İlerliye ilerliye bir adamı derin bir hürmet havası içinde gömen bir kâfileye yaklaştı. Sordu:

— Kimi gömüyorsunuz?

— Ka'b bin Sur'u.

— Öyle mi?

Hazret-i Ali durdu. Onu gömenlerin başına geçti. Onun namazını kıldı, ona rahmet diledi. Sonra yine ilerledi. Rastgeldiği her cemâatle her ölünün namazını kıldı. Akrabası olmayan ölülerin hepsi büyük bir mezara gömülmüştü. Bunlar iki tarafın da verdiği maktûllerdi. Ali, onların hepsinin namazını kılmış, hepsine mağfiret dilemiş, ondan sonra harp meydanında bulunan

bütün eşyanın Basra mescidine götürülmesini emretmiş ve iki tarafa mensup olanların bu eşyayı görerek kendilerine ait olan her şeyi alıp götürmesini bildirmişti.

Hazret-i Ali, savaş çıktığı için derin bir ızdırab hissediyordu. Bu savaş neden ve nasıl çıkmıştı? Kendisi muhârebe esnasında Hazret-i Osman katillerinden birçoklarını görmüş ve herkesten fazla onların müthiş bir şiddetle savaştıklarına dikkat etmişti. Demek ki, bu adamlar geri dönmüşlerdi. Demek ki, onun emrini dinlememişlerdi. Belki de bu son gaddarane hareketin başlıca sebebi onlardı.

Hazret-i Ali, düşünüyor, fakat bir karar veremiyor ve Sebe' oğlunun avânesine bir şey diyemiyordu.

Fakat muhârebe meydanında tam on bin maktûl sayılmıştı. Bunların yarısı bir taraftan, diğer yarısı öbür taraftandılar. Bunlar neden ölmüşlerdi? Bunların ölmesi için hiç bir sebep yoktu. Buna sebebiyet veren, muhakkak ki Osman'ın katilleri idi. Öyle olmasa Eşter'in bu taraflarda işi ne idi? Ebû Bekir'in oğlu Mehmed'in Hazret-i Ali ile birlikte gelmesinin ne mânâsı olabilirdi?

Herkes bunu konuşuyor ve bunu düşünüyordu. Fakat hiç bir kimse kesin bir cevap vermiyordu. Durumda karışıklık vardı. Basralılar, bu karışıklık perdesini sıyırıp atan sözler söylemiyor değillerdi. Onlara göre bu savaş, karşı taraftan gelen bir kuvvetin eseri idi. Basralılar, bilhassa Hazret-i Ali tarafında, Hazret-i Âişe'ye söğen, onu yere düşürmek, onun üzerine hücum etmek istiyen adamlar gördükten sonra Osman'ın katillerinin işe karıştıklarını ve Hazret-i Ali ile birlikte hareket ettiklerini anlamışlardı. Fakat karşı taraf savaşı kazanmış olduğundan hiç bir kimse açıktan açığa bir suçlamada bulunamıyordu. Basralıların bütün cesareti kırılmıştı. Sonra onların başına geçen zevâttan yalnız Hazret-i Âişe kalmıştı.

Hazret-i Âişe, savaş bittikten ve kendi taraftarları dağıldıktan sonra Basra'da misafir olduğu eve çekilmiş ve mâtem tutmuştu. Ölen adamların ızdırabını yakından duyan Hazret-i Âişe, hiç bir kimse ile konuşmuyor ve kendi odasından çıkmıyordu.

Nereye çıkacak ve kiminle konuşacaktı? Bütün Basra bir mâtem evi idi. Her evden feryatlar yükseliyordu. Dullar kocaları, öksüzler babaları için ağlıyorlardı.

Hazret-i Ali şehir hâricinde üç gün kaldıktan sonra şehre girdi. Bütün yaralılar bile ona biat ettiler. Tarafsız kalanlar, onun muvaffak olduğunu anladıktan sonra şehre gelip ona itâat edeceklerini bildirdiler.

Hazret-i Ali herkesten biat aldıktan sonra Hazret-i Âişe ile görüşmek istedi. Hazret-i Âişe, Basra'nın en büyük konağında misafirdi. Ali, mescitten çıkarak onun evine doğru ilerliyorken yolun iki tarafındaki evlerden yankılanan çığlıkları duydu. Hazret-i Âişe'nin içinde bulunduğu evde kadınlar iki ölüye ağlıyorlardı. Bunların biri Ali'nin, biri Âişe'nin safında idi. İkisi de maktûl düşmüşlerdi. Evin içi, acı feryatlarla inliyordu. Bunların zevceleri, çocukları, olaydan henüz yeni haber almışlar ve mâteme girmişlerdi. Bunlardan Abdullah'ın karısı, Ali'nin eve girdiğini görür görmez acı acı içini dökmüştü:

— Dostları öldüren ve âileleri darmadağın eden adam! Bizim çocuklarımızı nasıl öksüz bıraktınsa Allah da senin çocuklarını öksüz bıraksın! demişti.

Hazret-i Ali, bu ağır sözleri sükûnetle dinlemiş, hiçbir cevap vermemiş ve içeri girmişti. Hazret-i Âişe, Ali'yi karşılayarak onu kabul etmiş, ve onunla konuşmuştu. Ali, eve girerken dinlediği sözlerden müteessirdi. Bu üzüntüsünü anlattı:

— Safiye, bizi fenâ karşıladı. Onu çocukluğundan beri görmemiştim.

Hazret-i Âişe ona anlattı:

— Onun kocası Abdullah benimle beraberdi. Muhârebede öldü. Kocasının kardeşi seninle beraberdi. O da senin safında öldü. Ev baştan başa mâtem içinde.

— Vah, zavallılar!

— Oğlum, Ali! Bu muhârebe neden oldu! Biz sulh üzerinde sözleşmiştik. Biz bu sözü bozacak hiçbir harekette bulunmadık. Senin Basra'ya gelip bizimle konuşmanı bekledik. Talha ve Zübeyr ile konuştun. Anlaştınız. Biz, hiç bir kimsenin zerre kadar hasmane hareketlerde bulunmaması için en kesin tenbihlerde bulunduk. Siz de ayni harekette bulunmaya karar verdiniz. Buna rağmen nasıl da bu muharebe koptu?!.

— Azîz vâlide! Biz de bütün taahhütlerimizi yerine getirdik. Hiç bir kimsenin aleyhinizde bulunmaması için veya herhangi

suretle husumet düşünmemesi için en kuvvetli tamimlerde bulunduk. Hiç birimiz de muhârebeyi düşünmüyorduk. Muhârebenin nasıl koptuğunu ben de bilmiyorum. Bu sırrı ben de anlamadım.

— Sen Osman'ın katillerini mâiyetinden kovmaya söz vermedin mi?

— Söz verdim ve kovdum!

— O halde, onlar nasıl ortaya çıktılar?

— Bilmiyorum!

— Sen onları mâiyetinde görmedin mi?

— Dün ve bugün gördüm.

— Onlar nasıl gelmişler?..

— Yemin ederim ki, onların nasıl geldiklerini bilmiyorum. Onlar her halde sonradan ve kimseye görünmeden gelmiş olacaklar.

— O halde, bu fâciaya kimlerin sebebiyet verdiği anlaşılıyor.

— Ben de ayni fikirdeyim. Bu adamlar bizi kötü bir maceraya sürüklediler. Fakat olan oldu!

— Siz hiç olmazsa bu adamların başka bir rezâlet yapmasına mâni olunuz!..

— Gâyet tabiî! Sizin niyetiniz ne merkezdedir?

— Ben Medine'ye döneceğim ve evime çekileceğim.

— Siz bilirsiniz vâlide.

Hazret-i Ali, ayağa kalkarak Hazret-i Âişe'nin elini öptü. Onun duâsını diledi. Ve dışarı çıktı. Evdeki matemzede kadınlar onu yine ağır sözlerle uğurladılar. Fakat Ali, onlara yine cevap vermedi ve hükûmet konağına doğru ilerledi. Burada onu birçok bekliyenler vardı. Bunların içlerinden biri ona çıkışır gibi sözler söyledi:

— Sen Âişe'ye karşı fazla hürmet gösteriyorsun. Onun etrafındaki kadınlar sana sövüp saydıkları halde, sen bütün bu hallere tahammül ediyorsun. Biz buna râzı olmayız. Kadınların dillerine mağlûp olmayız!

Hazret-i Ali hemen ayağa kalktı:

— Herhangi bir kadına bir tek söz söylenmesini menediyorum. Hiçbir kimse bir eve girmesin. Herhangi bir kimse kadınların tecavüzüne maruz kalsa da, kadınların bize sövüp saydığını duysa da onlara cevap vermesin. Biz, yalnız Müslüman kadınlara değil, müşrik kadınlara bile hürmetle mükellefiz! dedi.

Tam bu sırada iki adamın Hazret-i Âişe'nin ikâmet ettiği eve kadar giderek orada söylenip durdukları haber verilmişti. Hazret-i Ali, hemen Ka'ka'ı göndererek onları tevkif etmiş ve onlara dayak attırmıştı.

Bu durum karşısında herkes edeple harekete mecbur olmuştu. Tarihte Cemel vak'ası adıyla meşhur muhârebe bu şekilde başlamış ve bu şekilde neticelenmişti.

37

Leylâ'yı rahiplerin manastırında bırakmıştık. Onun yarası yeniden açılmış ve yeniden tedavisi lâzım gelmişti. Leylâ, yeniden yatağına girdikten sonra Hazret-i Ali ile birlikte bulunduğuna şüphe etmediği Mehmed'in onu gelip aramasını bekliyordu. Leylâ'yı, bu manastıra sokup Mehmed'i bulmaya ve ona durumu haber vermeye giden Mes'ûd dakika kaybetmeden vazifesini ifâ etmiş, fakat Mehmed, Hazret-i Ali'nin mâiyetinde harekete mecbur olduğundan onun yanından ayrılamamıştı. Halbuki Leylâ, babasının kim olduğunu araştırmak için Şam'a gitmeyi düşünüyordu. Bunun için Mehmed'i görerek ona bu arzusunu bildirmek istiyordu. Günler geçiyor, fakat Mehmed'den bir haber gelmiyordu. Leylâ, sabrı tükendiği zaman baş rahipten rica etti:

— Yazacağım bir mektubu adamlarınızdan biriyle Basra tarafına gönderemez misiniz?

— Bizim için bir sakınca yoktur kızım!

Leylâ mektubunu yazmış ve manastırın hademesine vermişti. Hademe, Basra'ya kadar gidecek, orada Mehmed'i bulacak ve mektubunu ona verecekti.

Hademe, harp sahnesinden geçerek Basra'ya girmiş, orada Mehmed'i aramış ve kolaylıkla bulmuştu. Mehmed, mektubu okuduktan sonra hademeye sordu:

— Bu mektubu gönderen hanım, yola çıkacak derecede iyileşti mi?

— Evet!

— O halde haydi, gidelim ve onu getirelim.

Mehmed, Hazret-i Ali'nin yanına girmiş, ondan bir kaç saat için müsaade istemiş, sonra manastırın hademesiyle birlikte hareket etmişti. İki hasretli yârin buluşması çok hararetli olmuştu. Mehmed, Leylâ'ya olan hâdiseleri anlatmış, sonra onu Basra'ya götürmek istediğini, Hazret-i Âişe'nin orada bulunduğunu söylemişti. Leylâ, bunu kabul etti. O da Hazret-i Âişe'yi görmeye istekliydi. Leylâ, hemen hazırlandı. Kendisi de, Mehmed de, manastırın bütün rahiplerine teşekkür ettiler. Başrahip Mehmed'in kim olduğunu öğrendikten sonra ona rica etti:

— Biz sizin kim olduğunuzu bilmeden size hizmet ettik. Bizim de sizden bir ricamız var. Biz burada huzur ve sükûnet içinde yaşıyoruz. Yeni hükûmetin bir takım dertlerle karşılaştığını ve bu yüzden savaşlar yapıldığını haber aldık. Biz dünyayı terk etmiş adamlarız. Dünya ile ilgimiz yoktur. Şimdiye kadar nasıl huzur içinde yaşadıksa, bundan böyle de huzurumuzun bozulmamasını istiyoruz. Siz bu hususta bize yardım ediniz.

Mehmed cevap verdi:

— Size bir kimse dokunamaz. Rahatınıza bakınız.

Leylâ ile Mehmed beraber çıktılar. Develerine bindiler. Ve Basra'ya doğru hareket ettiler. Bir kaç saat sonra şehre giriyorlardı. Mehmed, Leylâ'yı doğrudan doğruya kızkardeşinin ikâmet ettiği eve götürdü.

Hazret-i Âişe, Leylâ'yı derin bir iştiyakla karşıladı. Onun başından geçenler, Âişe'nin meçhûlü idi. Leylâ, ona bütün maceralarını anlatmış ve kendisinden ayrıldığı için müteessir olduğunu söylemişti. Leylâ, Hazret-i Âişe'nin yanında yerleşti. Mehmed de Hazret-i Ali'nin mâiyetinde çalışmaya devam etti.

Leylâ'nın o güne kadar Mehmed'den sakladığı bir husus, onun kimin kızı olduğuna ait sırlardı. Bir gece Mehmed işlerini bitirdikten sonra kızkardeşini ziyarete gelmiş, Leylâ ona bu hususları anlatmış ve bir an önce Şam'a giderek orada Markos'u görmek istediğini, Markos'tan bütün bu sırları öğrenmeyi çok

istediğini söylemiş, Mehmed buna göre tedbir alacağını ve onun bir an önce Şam'a gidip bu sırları öğrenmesini sağlayacağını vaadetmişti.

Bir kaç gün sonra Hazret-i Âişe Medine'ye dönmek için hazırlanıyordu. Hazret-i Ali, onun mağlûp olmuş bir kumandan gibi, dâvasını kaybetmiş bir önder gibi değil, fakat izzet ve şeref hâlesi içinde avdet etmesini istedi. Onun için Basra eşrafının en ileri gelenlerinin zevcelerinden kırk kadının Hazret-i Âişe'ye refakat etmesini emretmiş, sonra onun mâiyetinde hareket edip de harpte kendilerine bir şey olmadan kurtulanların da Hazret-i Âişe maiyetinde hareket etmelerini söylemiş, ve Mehmed'in kızkardeşine refakat etmesini de istemişti.

Bütün bu hazırlıklar yapılırken Mehmed, Leylâ'nın Hazret-i Ali'nin yanında kalmasını istedi. Ona:

— Sen Hazret-i İmam'ın yanında kal. Ben kızkardeşimi Medine'ye götürdükten sonra geri döner, seni onun yanında bulur ve Şam mes'elesini hallederim.

Leylâ bu teklifi kabul etti. Nihayet Hazret-i Âişe'nin hareket günü gelmiş ve büyük bir alay hazırlanmıştı. Basra'nın bütün eşraf ve muteber kimseleri Hazret-i Âişe'nin bütün emîrleri meydanda duruyorlardı. Hazret-i Ali, Âişe'yi bekliyordu. Hazret-i Âişe geldiği zaman, bütün bu cemâat huzurunda dâvasının ve ayaklanmasının sebeplerini izah ederek her hangi bir yanlış anlamaya yer kalmamasını temin etmek istedi. Bunun için Hazret-i Ali ile vedâlaşırken şu sözleri söyledi:

— Yemin ederim ki, eskiden Ali ile aramızda bir zevce ile kayınbiraderleri arasında olağan şeylerden başka birşey yoktu. Birbirimize sitem etmemiz için hiç bir sebep bulunamaz.

Bu sözlere Hazret-i Ali cevap verdi:

— Yemin ederim ki, doğru söylemiştir. Aramızda başka hiç bir şey yoktu. Hazret-i Âişe, dünyâda ve âhirette Peygamberimizin zevcesidir.

36'ncı Hicret yılı Receb ayının ilk günü idi. Hazret-i Âişe hareket etmiş, Hazret-i Ali, onunla birlikte birkaç mil ilerlemiş, sonra ona vedâ etmiş ve oğullarına Hazret-i Âişe'nin mâiyetinde bir gün daha yürümelerini söylemişti. Hasan ile Hüseyin, Hazret-i Âişe'yi bir gün daha uğurlamışlar, ondan sonra geri dönmüşlerdi.

Daha sonra Mehmed, kızkardeşini alarak Medine'ye kadar götürmüştü.

Hazret-i Âişe, Leylâ'yı da birlikte Medine'ye götürmek istemiş, fakat Leylâ'nın Şam'a gitmek için duyduğu derin arzu buna engel olmuştu. Bundan dolayı Leylâ, Hazret-i Ali ile birlikte kalmıştı.

Hazret-i Âişe ile birlikte hareket eden Ümeyye oğullarından birçoğu Cemel vak'asının makûs bir şekil aldığı anda birer birer Şam tarafına katılmışlardı. Ebû Süfyan'ın oğlu ve Muaviye'nin biraderi Utbe, Teym kabilesine iltica etmiş, orada yaralarını kapandıktan sonra 400 kişi ile birlikte hareket ederek Şam'a gitmişti. İbni Âmir de yaralılar arasında idi. Fakat o da kendisini kurtaracak ve yarasını tedavi edecek bir adam bulmuş, sonra o da Şam'a gitmişti.

Mervan, bir rivayete göre, Hazret-i Âişe ile birlikte Hicaz'a dönmüş, sonra oradan Muaviye'ye katılmıştı. Zübeyr'in oğlu Abdullah, Ezd kabilesinden bir adamın evine misafir olmuş, sonra saklı olduğu yeri Hazret-i Âişe'ye bildirmiş. Hazret-i Âişe de Mehmed'i onun bulunduğu yere göndererek onu yanına aldırmıştı. Zübeyr oğlu, Hazret-i Âişe ile birlikte geri dönmüştü.

Leylâ, Hazret-i Ali'nin evinde ikâmet ediyordu. Kendisi, evin evlâdı sayılmakta idi. Bilhassa Hazret-i Ali'nin ona karşı derin bir muhabbeti vardı. Ali, her akşam evine döndükçe onu mutlaka çağırtır ve onunla konuşurdu. Bir gece yine konuşmuşlardı. Leylâ ona manastırda tedavi olduğu sırada boynunda takılı bir muska yüzünden oradaki baş rahibin kendisini nasıl tanıdığını ve ona babasına ait sırlardan nasıl bahsettiğini anlattı. Ali, bu sözleri dikkatle dinledi. Sonra Leylâ'yı sorguya çekti:

— Kızım, sen Medine'ye gelirken baba diye tanıdığın adam kimdir?

— Emevî Yezid idi.

— Bu Yezid'in baban olmadığına emin misin?

— Eminim, bunu vâlidem de bana ihsas ederdi.

— Yezid'den önce validenin kocası kimmiş?

— Üneys'in onun kocası olduğunu öğrendim.

— O halde, senin baban Üneys olacak.

— Ben de öyle zannediyorum. Fakat benim vâlidem Arap değildi. Vâlidem Bizanslı bir kadındı ve mücâhidlerle Romalılar arasında vukû bulan muhârebede esir düşmüştü.

Onun ilk önce kimin eline esir düşmüş olduğunu, Medine'ye ne zaman geldiğini ve kiminle yaşadığını, Üneys'e ne zaman vardığını bilmiyorum, ancak bunlar anlaşıldıktan sonra benim de babamın kim olduğu anlaşılacak.

— Çok doğru, fakat bunlar nasıl anlaşılacak?

— Vâlidemle Mısır'dan Medine'ye gelirken Şam'a da uğramıştık. Orada vâlidem çok eskiden tanıdığı Markos'a uğradı. Ve bütün sırlarını ona ifşâ etti. Sonra aynı şeyleri Medine'de ifşâ etmek üzere hareket etti. Fakat zavallının eceli müsaade etmedi. Vâlidem, sağ kalsaydı bütün sırlarını özellikle size ifşâ edecekti. Sizi bunun için görmek istiyordu.

Hazret-i Ali derin derin düşündü. Sonra başını kaldırdı:

— Kızım Leylâ! Ben sana bir teklifte bulunacağım.

— Buyurun!

— Ben, senin baban olayım, sen beni bundan böyle baba tanı...

— Bununla iftihar ederim.

— Fakat ben bunun yalnız kuru lâftan ibaret kalmasını istemem: Bu rabıtayı güçlendirmek isterim. Bunun için senin hakikaten kızım olmanı istiyorum.

Leylâ, Hazret-i Ali'nin ne demek istediğini anladı. Hazret-i Ali, onu oğullarından birine almak istiyordu. Belki onu Hazret-i Hasan için istiyecekti. Hazret-i Hasan, onu geri döndükten sonra görmüş, ona karşı duyduğu muhabbet, kalbinde tazelenmişti. Hazret-i Hasan, nihayet bu hissini babasına açmış, o da onun bu teklifini dikkate almayı vaadetmişti. Hazret-i Ali, bu âile konuşması esnasında bu meseleyi söz konusu etmek istedi ve onun için Leylâ'ya bu teklifte bulundu.

Leylâ, bunu anlamakta gecikmedi ve bu tekliften sıyrılmak için kaçamaklı bir cevap verdi.

— Siz bana liyâkatimin çok fevkinde bir şeref bahşediyorsunuz. Ben kendimi katiyyen lâyık görmem!

Fakat Hazret-i Ali, işi daha açık anlattı:

— Kızım, sen buna nasıl lâyık değilsin? Aksine çok lâyıksın. Benim oğlum Hasan sana taliptir. Bilmem kabul eder misin?

— Kabul etmemek en büyük küstahlıktır! Fakat beni mâzur görünüz. Özellikle ben, efendimizden başka bir istirhamda bulunacağım. Bu akşam fırsattan istifade ederek bunu sizden isteyecektim.

— Söyle kızım!

— Demin, size ana ve babama ait sırlardan bahsetmiştim.

— Evet!

— Ben bu sırları iyice öğrenmeden bir kimseye söz veremem. Bunun için herşeyden önce bu meseleyi halletmek isterim. Kim bilir, bu sırlar bize neler ifşâ edecek?

— Doğru söylüyorsun kızım.

— O halde bana Şam'a gitmek için izin veriniz.

Hazret-i Ali cevap vermeden Hasan içeriye girdi, Leylâ ayağa kalkarak onu karşıladı.

Hasan, babasının elini öptükten ve Leylâ'yı selâmladıktan sonra oturdu. Hazret-i Ali ona bakarak:

— Oğlum Hasan! dedi. Leylâ senin teklifinde bir mahzur görmüyor. Fakat onun başka bir işi var. Kendisi Şam'a gitmek istiyor. Orada görüşeceği adamlar var. Ancak bu sayede onun nesebi anlaşılacak, onun hakikî babasının kim olduğu meydana çıkacaktır.

Hasan düşünmeden cevap verdi:

— Leylâ haklıdır! Fakat, bu bizim işimizi geciktirir mi?

— Geciktirir. Belki onunla aramızda nikâha mâni olacak bir râbıta vardır.

Hazret-i Ali'nin bu cevabı karşısında Hasan susmuş ve Leylâ memnun olmuştu. Hazret-i Ali, Leylâ'ya dönerek ona şu sözleri söyledi:

— Kızım! Ben, senin Şam'a gitmen için herşeyi hazırlatırım. Buradan Şam'a gidecek ilk kâfileye katılabilirsin. Sana bir hizmetçi veriyorum. Bundan başka istediğin en mükemmel atı alabilirsin. Yol için lâzım olan ne istersen hepsi mevcuttur. Sen bu işi yap ve bana katıl.

Leylâ teşekkür ederek kalktı. Hazret-i Ali'nin ellerini öperek ayrıldı. Kendisi bu neticeden memnun idi. Gerçi kendisi Mehmed'i beklemek için söz vermişti. Fakat hatırda olmayan herhangi bir hâdiseye sebep olmamak için Şam seferini geciktirmemek daha iyi olurdu.

38

Hazret-i Ali Basra'daki işlerini bitirmek üzere idi. Basra'nın Beytü'l-Mâli'nde 600.000 dirhemden fazla para bulunmuştu. Hazret-i Ali, arkadaşlarının gönüllerini almak istiyerek onlara hediyeler vermiş ve hazinede bulunan bu paraları onların arasında taksim etmişti.

Hazret-i Ali, bu hediyeleri dağıttığı sırada Sebe' oğlu ile onun bütün taraftarlarına, Hazret-i Osman'ın kanıyla lekeli olan adamların hiç birine bir şey vermemişti. Onlar, bu davranıştan çok müteessir oldular ve bir çokları Ali'ye müracaat ederek onlara da hisseler ayrılmasını söylediler. Ali kabul etmemiş, hattâ onları şiddetle kovmuştu. Bunun üzerine, onlar birlikte harekete karar vererek Hazret-i Ali'ye gelmişler, ona:

— Sen, hem hasımların kanını dökmeyi bize mübâh kılmıyor, hem de onların malını da bize harâm sayıyorsun. Bu ne demektir? Biz, sana hizmet etmedik mi? Ve bu hizmetimizle bir hak kazanmadık mı?

Hazret-i Ali onlara şu sert cevabı verdi:

— Biz, sizden hizmet istemedik! Sizin defolup gitmenizi söyledik! Siz ise, bize sokuldunuz. Bizim, sizinle hiç bir ilişkimiz yoktur. Bunun için size hisse ayırmadık.

Bu cevap Sebe' oğlu ile arkadaşlarını son derece etkiledi ve hepsi birdenbire Hazret-i Ali'nin aleyhine döndüler. Hepsi de onun aleyhinde atıp tutmaya başladılar. Hepsi de ona çeşit çeşit isnatlarda bulunuyorlardı. Hepsi de onun hâin olduğunu söylüyorlardı.

Hazret-i Ali, onların dedikodusuna önem vermedi.. Fakat onları cezâlandırmaya da imkân bulamadı. Çünkü onlar hâlâ çoktu, vaziyet de çok değişmiş ve pek garip bir mâhiyet almıştı.

Hazret-i Ali, Hazret-i Osman'ın katillerine düşman ve onlardan nefret ettiği halde elîm bir mecburiyetten ötürü kendisiyle hemfikir olanlarla harp etmişti.

Hazret-i Ali, durumu iyice kavramak ve ona göre tedbir almak için Basra'da bir süre kalmak istedi. Fakat onun Basra'da bir süre kalması ve Basra'lılarla iyice anlaşması katillerin işine gelmezdi. Katillerin bütün menfaati durumun karmakarışık kalması idi. Hazret-i Ali'nin Basra'lılarla başbaşa kalarak işini yoluna koymaması için tedbirler alındı. Sebe' oğlu taraftarlarını tekrar toplamış ve meseleyi onlarla görüşmüştü.

Sebe' oğlu, artık Hazret-i Ali'nin kendilerine düşman olduğunu saklamıyordu. Toplantıyı şu sözlerle açtı:

— Arkadaşlar! Ali, bize düşman kesildi. Onun bütün istediği bizi mahvetmek için bir çâre bulmaktır. Basra'da bir süre kalmak istemesinin sebebi budur. Kendisi burada bir süre kalmakla halk ile anlaşacak. Vuku bulan muharebe dolayısıyla kendisine karşı husumet besleyenleri memnun edecek, onların gönüllerini alacak ve onlara hediyeler vererek ve ödenek bağlıyarak, fenalıkların bütün mes'uliyetini bize yükliyerek kendisini temize çıkaracak. Bunun için biz, ona aman vermemeliyiz. Onun bir an önce hareketini temin etmeliyiz. Konuşacağımız mes'ele budur.

Eşter cevap verdi:

— Sebe' oğlu! Ali, bizi zaferin mükâfatından mahrum etti. Onun hedefi, bizim aleyhimizde görünerek halkı kendisine ısındırmaktır. Fakat biz buna imkân vermemeliyiz. Bunun için, kendisine gidelim ve diyelim ki: Biz Basra'da oturmıyacağız. Kûfe'ye doğru hareket ederek orada ahali ile görüşeceğiz ve onları kazanmaya çalışarak senin aleyhinde hareket edeceğiz. Bu durum karşısında bakalım ne yapar?

Sebe' oğlu, bu fikri çok uygun gördü:

— Eşter, dedi, çok doğru söylüyorsun. Biz, Ali'ye kendisinden korkmadığımızı göstermeliyiz. Ve onu şimdiye kadar nasıl arzumuza boyun eğdirdiysek, bundan böyle de arzumuza boyun eğmesini temin etmeliyiz. Senin fikrini tasvip ediyorum.

Hatem oğlu itiraz etti:

— Fakat Ali bize: "Gidiniz!" derse ona ne cevap vereceksiniz?

Eşter, cevap verdi:

— Gideriz. O da arkamızdan gelmeye mecbur olur!

— Neden?!.

— Çünkü, Kûfe'liler ona henüz biat etmediler. Bunun için bizim oraya gidip şehre hâkim olmamızdan korkar.

— Ya biz Kûfe'lileri kandıramaz, yahut şehri ele geçiremezsek?...

— Siz o yandan merak etmeyiniz, onu ben temin ederim.

Eşter'in bu sözleri onların hepsini tatmin etti.

Sebe' oğlu ile arkadaşları buna karar verdikten sonra bu kararı hemen tatbik ettiler. Eşter'i hemen Hazret-i Ali'nin yanına gönderdiler ve onun Hazret-i Ali ile konuşmasını söylediler.

Eşter hemen gitti. Ali'nin yanına girdi. Ona maksadını anlattı:

— Biz Basra'da fazla kalmayı uygun görmüyoruz...

— Niçin?

— Çünkü, Kûfe'liler henüz size biat etmediler. Siz bir an önce buradan hareket ederek Kûfe'yi ele geçirmelisiniz.

— Benim Kûfe tarafından bir endişem yoktur. Onun için burada bir süre kalarak işleri yoluna koymak, halkın ihtiyaçlarını öğrenmek isterim.

— Fakat burada kaybedeceğiniz vakit size pek pahalıya mâl olur!

— Zannetmiyorum!

— O halde, siz bize müsaade ediniz, biz gidelim.

— Nereye?.

— Kûfe'ye...

— Orada işiniz ne?

— Orasını zaptederek Muaviye'nin oraya girmesine engel olmak!...

— Ben size müsaade vermem! Siz de beni bekleyiniz...

— Bekliyemeyiz!

— Niçin beklemiyorsunuz?

— Çünkü, burada halka karşı rezil olduk! Harbi biz kazandığımız halde neticeden başkaları faydalandılar. Bunun için çıkıp gitmek mecburiyetindeyiz.

— Eşter, beni dinle! Ve beni bekle!...

— Fakat, arkadaşlarımdan ayrı hareket edemem. Onlar gidecekler. Ben de beraber.

— O halde gidiniz!

Eşter, hemen kalkıp gitti. Bütün taraftarlarına emir verdi. Hepsinin hazırlanmalarını söyledi. Ertesi gün hareket başlıyacaktı.

Fakat bu adamları kendi başlarına bırakmak doğru olamazdı. Bunlar her halde bir fesad karıştırırlardı. Buna mâni olmak için bir an önce Kûfe'ye gitmek lâzımdı. Hazret-i Ali de bütün işleri yüz üstü bırakarak yola çıkmaya karar verdi.

Hazret-i Ali, Basra'yı bırakmadan önce oraya bir vali tayin etmeyi düşünmüş, halkın ileri gelenleriyle görüşmüş, nihayet onların da istekleriyle kendi amcazâdesi İbni Abbas'ı buraya vali tayin etmişti.

İbni Abbas, bu makama en çok lâyık olan zevâttan biri idi. Çünkü Hazret-i Ali tarafından olmakla beraber hiçbir fitneye iştirak etmemiş, hiçbir fesada âlet olmamış ve bu şekilde herkesin muhabbetini kazanmıştı.

Hazret-i Ali Kûfe'ye hareket ediyorken, Leylâ Şam'a doğru ilerledi. Yeni bir engel ile karşılaşmaktan korkan kızcağız, yalnız hizmetçisiyle birlikte hareket etmişti. Kendisi bir ata binmiş, sırtına bir aba atmış ve yüzünü örtmüştü. Maksadı, bir kimse tarafından tanınmamaktı. Yolculuk iki hafta kadar sürmüştü. Seyahat oldukça meşakkatli geçmişti. Fakat Şam'a biran önce varmak istiyen Leylâ, bütün zahmetlere dayanıyordu...

Nihayet bir gün yemyeşil Şam görünmüştü. Fakat şehre varmadan birkaç konak önce bu küçücük kâfile durdurulmuş ve bu iki kişi hakkında tahkikat yapılmıştı.

Leylâ, hüviyetini bildirmiş, Emevîlerden Yezid'in kızı olduğunu ve babası öldüğü için Şam'a geldiğini söylemiş, onunla tahkikat yapan muhafızlar, Yezid'in hangi aileden olduğunu öğrendikten sonra onu bırakmışlar, o da adamıyla birlikte şehre

girmeye imkân bulmuştu. Leylâ, bu tahkikatın yapılmasından bir çok şeyler anlamıştı.

Şam'da hazırlık vardı. Şam bir cephe oluşturuyordu. Bu cephe, Basra cephesinin yıkılmasından sonra takviye olunuyordu. Demek ki harp daha devam edecekti. Leylâ Şam'a giriyorken haftalardan beri hayat eserinden mahrum çöller içinde geçirdiği günlerin ızdırabını hissetti. Şehir, cennet kadar güzel ve canlı idi. Yemyeşil ağaçlar, şırıl şırıl akan sular insanda hayat hissini coşturuyordu.

Leylâ, hizmetçisine dönerek, anlattı:

— Sen, beni bir handa bekle! Meselâ Cabiye tarafındaki handa bekle. Ben bir ziyarette bulunduktan sonra döneceğim.

Hademe hemen o tarafa doğru yürüdü.

Leylâ, dakika kaybetmeden Markos'un bulunduğu Yuhanna kilisesine doğru atını sürdü. Burası Şam'ın en muhteşem binalarından biri idi. Şam fetholunduktan sonra, kilise ikiye ayrılmıştı. Bir kısmında Müslümanlar ibâdetlerini ifâ ediyor, öteki kısmında hıristiyanlar âyinlerini yapıyorlardı. Bu iki grup birbirinden tamamıyla ayrı gibiydi ve bu sırada Şam'ın büyük mescidi burası idi.

Leylâ mâbedin kilise tarafına giderek kapıyı çalmış, kapı açılmış, ihtiyarca bir rahip onu karşılayarak ne istediğini sormuştu:

— Başrahip Markos'u görmek istiyorum!

— O halde içeri buyurunuz!

Leylâ, rahibin arkasından ilerlemiş, onun gösterdiği yerde oturmuş, beklemişti.

Birkaç dakika sonra bir papaz gelmiş ve onunla konuşmuştu:

— Başrahip Markos'la siz mi görüşmek istiyorsunuz?

— Evet!

— Niçin?

— Bunu ancak kendisine söyliyebilirim.

— Fakat, başrahip burada değildir. İsterseniz arzunuzu bize bildiriniz...

— Buna imkân yoktur. Baş rahip nereye gitti?

— Kudüs'e kadar gitti.

— Çabuk dönecek mi?.

— Bilinmez, buradaki durum onu biraz sıktı. Bunun için Kudüs'e kadar gitmek istedi. Onu çok muzdarip eden şey bize komşu olan mâbette gece gündüz yükselen feryatlardır.

— Bu feryatlar kimin feryadı?..

— Câmide toplanan halkın feryadı...

Leylâ büsbütün merak etti ve sordu:

— Neden feryat ediyorlar?..

— Öldürülmüş halifenin mâtemini tutuyorlar.

— Osman'ın mı?

— Evet!.. Başrahip ihtiyarlık dolayısile buna tahammül edemediği için Kudüs'e gitti...

— Ne kadar kalacağını söylemedi mi?

— Hayır!... Durumun değişmesine kadar orada kalacak. Biz, size hizmet ederiz. Maksadınızı bize anlatınız. Sizin, bize yabancı olmadığınız anlaşılıyor.

— Biz geçen sene Medine'ye gitmeden önce vâlidemle buraya uğramıştık.

— Hatırladım kızım!

— Neyi?

— Vâlidenizi. Kendisi buraya gelerek Markos'la görüşmüştü.

— Ne görüştüğünü biliyor musunuz?

— Hayır! Onu ancak başrahip bilir. Fakat sen Markos'u görmek istiyor ve onun için gelmiş bulunuyorsan burada misafir kalabilirsin. Senin vâliden Müslümanlığa girmişti, fakat eskiden hıristiyandı. Onun için bizi unutmamıştı. Biz de sana karşı konukseverlik göstermek için tereddüt etmeyiz. Mâbedimizin kadınlara mahsus bir kısmı vardır. Orada seni misafir edebiliriz.

— Bunda bir mahzur görmüyorum. Size teşekkür ederim. Fakat ben Kudüs'e kadar gitsem daha iyi olmaz mı?

— Siz bilirsiniz!.. İsterseniz biraz istirahat ediniz ve düşününüz.

Başrahip kalkarak Leylâ'nın yukarıya götürülmesini emretmiş, Leylâ da bir haşemenin arkasından yukarı kata çıkmıştı.

Yukarısı dünyayı terketmiş kadınlara mahsustu. Onların başında bulunan kadın Leylâ'yı yanına almış ve Leylâ'yı yalnız bırakmıştı.

Leylâ pencereden bakmış ve düşünmüştü. Bu başrahip ihtiyar bir adamdı. Belki de bugünlerde bir hale uğrardı. Yapılacak iş, vakit kaybetmeden onu görmekti.

Leylâ, buna karar vermiş ve kararını icraya hazırlanmıştı. Başrahibeden müsaade istiyerek gitmek için ayağa kalkan Leylâ, öğle ezanının okunduğunu duyarak durdu. Pencereden baktı. Pencere, mâbedin sahanlığına nazırdı. Bunun bir kısmı mescid olarak kullanılıyordu. Ezan bitmeden sahanlık dolmuş; erkek, kadın, çoluk çocuk mescide akın akın gelmişlerdi.

Çok geçmeden bütün saflar ayrılmış ve yollar açılmıştı. Geriden birinin geldiği anlaşılıyordu. Çok geçmeden bu gelen adam göründü. Bu gelen, beyaz yüzlü, yakışıklı ve muhteşem elbiseli idi. Başında heybetli bir sarık vardı. Bu Şam emiri Muaviye idi. Onun yanı başında, kısaca boylu, büyük kafalı, kara ve parlak gözlü biri vardı. Bu meşhur Mısır fatihi Âs oğlu Amr idi.

Amr İbni'l-Âs, Osman'ın katlinden önce, Medine'den ayrılmış, oradan ayrılırken oğullarını da yanına alarak Şam'a doğru hareket etmiş. Yolda Hazret-i Osman'ın katlini haber aldıktan sonra Şam'a doğru ilerliyerek Muaviye'nin yanında kalmıştı. Kendisi Ümeyye kabilesinin başlıca erkânından olduğu için onun Muaviye'ye katılması, gayet tabiî idi.

Onların ikisi yan yana ilerliyorlardı. Onların Muaviye ile Amr olduklarını karine ile anlamamak mümkün değildi. Şam'da en muteber zevâtın onlar olduklarını herkes bilirdi.

Muaviye, cemâat içinde ilerliye ilerliye bir sedire vardı. Sedirin üzerinde iri kan lekeleriyle beneklenmiş kanlı bir gömlek duruyordu. Bu gömlekle Nâile'nin doğranan parmaklarını, Beşir oğlu Numan Şam'a getirmişti. Muaviye, yavaş yavaş sedirin bulunduğu yere varmış, eliyle gömleği kaldırmış ve cemâate hitap etmişti.

— Ey insanlar! Bu gömleğin kime ait olduğunu biliyor musunuz? Bu, şehîd ve mazlûm Osman'ın kanlı gömleğidir!.

Cemâat içinde derin bir gürültü duyuldu.

Muaviye, eline bir mendil aldı ve halka gösterdi. Sonra devam etti:

— Ey insanlar! Bunlar nedir? Biliyor musunuz?!.. Bunlar şehîd ve mazlûm Osman'ın zevcesi Nâile'nin doğranan parmaklarıdır.

Kadınlar hüngür hüngür ağlamaya başlamışlar, ahâli bağırıp çağırmışlar, mescidin içi sayhalar, çığlıklar ve feryatlarla dolmuştu.

Ordu kumandanlarının hepsi cemâat içindeydiler. Onların hepsi:

— Katillerden intikam!.. diye bağırıyorlardı.

Ahâliden birçokları gömlek üzerinde hüngür hüngür ağlıyorlardı.

Ahâliden bazıları:

— İntikam almadan yatak üzerinde yatmayız!

Diye bağırıyor, kimi:

— Kahrolsun katiller! diye haykırıyordu.

Bir aralık cemâatten yoğun bir kalabalık yerinden kalkarak gömleğin bulunduğu yere hücum etmek istemiş, Muaviye onlara bağırarak yerlerine döndürmüştü. Leylâ, mâbedin penceresinden bütün bu hareketleri seyrediyordu. Muaviye sustuktan sonra Âs oğlu Amr ayağa kalktı, ve:

— Osman'ı öldüren Ali'dir! Osman'ın intikamını ondan isteyiniz!.. Osman'ın bütün katilleri onunla beraber hareket ediyor ve onun himayesine sığınıyorlar. O halde yapılacak iş, onunla karşılaşmak ve onun hakkından gelmektir!

Leylâ bu sözler söyleniyorken mâbedin odasından fırlayarak câmiye indi. Safları yararak ilerledi... Onun bu hali herkesin dikkatini çekmişti. Herkes ona baktı. Âs oğlu Amr bile sözünü kesmişti.

Leylâ minberin yanına yaklaştıktan sonra durdu ve cemâate döndü:

— Ey cemâat! dedi. Siz de ve Osman'ın katlinden bahsedenler de, hâdiseyi görmüş kimseler değilsiniz. Ben ise hâdise

ânında onun yanında idim. Hâdise gözümün önünde vuku buldu. Onun katillerinden birini kendi elimle vurdum. Osman'ı öldürenler, onun evinin duvarını tırmanarak odasına girmişler ve onu öldürmüşler. Onun öldürülmesine mâni olmak, onun hasımlarını defetmek isteyenlerin en samimisi Ali idi. Ali, müfsidler ve katillerle uğraşmış, onları dağıtmak için elinden geleni yapmış, fakat müfsidler ve katiller onu dinlemediklerinden bu feci hâdise vuku bulmuştur. Mes'ele bundan ibarettir. Ali'nin bu işte bir günâhı yoktur.

Muaviye ile Amr bir şey söylemediler. Bu sözleri sukûnetle dinlediler. Fakat cemâatten bir kalktı ve sordu:

— Bugün katiller ve müfsidler nerede? Ali ile beraber değil mi?

— Evet, onunla beraberdir!

— Ali, niçin onları cezâlandırmıyor, hiç olmazsa onları niçin kovmuyor?

— Orasını bilmem!

— Öyle ise otur!

Bu ana kadar susan Muaviye, Leylâ'ya döndü ve ona:

— Sen kimsin?

— Emevî Yezid'in kızı Leylâ'yım.

— Anlamadığın işlere niçin karışıyorsun?..

— Bildiğimi söylemek istedim.

— Sen bu sözlerle ortalığı karıştırmak istedin. Bu kadını tevkif ediniz! Bu kadın câsûstur!

Leylâ, derhal ve sükûnetle tevkif olunmuş ve hapishaneye götürülmüştü. Leylâ'yı tevkif eden memur, onu bir odaya kapadı. Oda, çırılçıplak denecek bir halde idi. Yalnız tepesinden biraz ışık süzülüyor ve yerde bir hasır görülüyordu.

Leylâ, pek iyi hareket etmediğini anladı. O kadar büyük bir cemâat içinde bu kadar cür'et göstermek, doğru değildi. Söz söylemek lâzımsa, onu yalnız Muaviye'ye söylemek ve ona hakikati anlâtmak daha yakışık alırdı. Hazırlanmış bir hareketi onun yalnız başına geri çevirmesine, onu yalnız başına akamete uğratmasına imkân yoktu.

O halde niçin bu cür'eti göstermişti? Niçin bu mühim işlere

karışmıştı? Kendisi niçin gelmiş, ne ile karşılaşmıştı?

Kendisi, babasının kim olduğunu anlamak için gelmiş fakat, bu hapishaneye düşmüştü. Şimdi buradan nasıl kurtulacak, yahut onu kim kurtaracaktı?!..

Durum, çok karanlıktı. Leylâ, derin bir üzüntü duymaya ve her şeyi kötü görmeye başladı. Şu son sene içinde onun başından neler geçmemiş, kendisi ne feci maceralara, ne müthiş felâketlere uğramıştı!.. Bunun neticesi ne olacaktı?!..

Kaç defadır, felâketten felâkete uğruyordu. Neden bunlardan ibret almıyor ve neden kendine bir huzur ocağı aramıyordu?!..

Leylâ, bu düşüncelerin etkisiyle ağlayacak hale geldi. Fakat dişini sıktı. Ve sabretmeye karar verdi.

Leylâ, bir aralık kaldığı hücreyi gözden geçirmeye karar vermiş, kapıya yaklaşarak dışarıya bakmış, kapının önünde bir adamın beklediğini görmüştü.

Leylâ, bu adamla konuşarak mukadderatını anlamak istemiş, fakat adam ona hiçbir cevap vermemişti. Adam, derin bir uykuya dalmış gibi oturuyordu. Kapının vurulması onu yerinden kıpırdatmamıştı bile. Nihayet Leylâ, bu adamın ona bakmıyacağını ve onunla konuşmıyacağını anlamış, hasırın üzerine oturarak tekrar düşünmeye dalmıştı.

Bir aralık Leylâ, hasırın üzerinde uyur gibi olmuş, fakat korkunç kâbuslar onu uyandırmıştı. Bir aralık vâlidesi ona görünerek:

— Babanı tanımadın mı? demiş, Leylâ, onun boynuna sarılarak:

— Hayır! Bunu bana söyle anneciğim! demişti.

Vâlidesi onun kulağına eğilerek:

— Dinle kızım! Senin baban!.. demiş, sonra sağına, soluna bakmış, titremeye başlamış, sararmış, kızını bırakarak kaçmış. Leylâ onu takip için arkasından koşmuş, onu bulamayınca bir çığlık koparark uyanmıştı.

Leylâ, henüz bu rüyanın etkisiyle titriyorken, dışardan kendisini ürküten bir ses duydu. Onu derhal tanımıştı. Bu ses, Mervan'ın sesi idi. Leylâ'nın üzüntüsü kat kat artmıştı. Mervan,

onun eski hasmı idi. Kimbilir, şimdi ona ne yapmak istiyecekti. Onu rakipsiz ele geçirdikten sonra kimbilir ona nasıl davranacaktı?

Bir iki dakika sonra kapı açılmış ve Mervan'ın kendisi görünmüştü.

Mervan, selâm bile vermeden söze başladı:

— Leylâ, dedi. Sen benim rakibime gönül verdin ve bana meydan okudun. Geçmişi unutuyorum. Sen de Mehmed'den vazgeç, bana var. Dünyanın en mes'ûd kızı olursun. Yoksa âkıbetin fecidir. Çünkü buradaki hükûmet senden çok şüphe ediyor. Birazdan sorguya çekilecek ve türlü türlü ezâlara uğrıyacaksın. Onun için sana nasihat ediyorum. Mânâsız dâvalardan vazgeç. Seni sorgulamaya geldileri zaman davranışlarından dolayı özür dile.

Leylâ, tiril tiril titreyerek dinliyordu. Mervan'ın sözleri, ona tehlikenin çok büyük olduğunu iyice anlatmıştı. Onu kurtarmaya muktedir bir kimse varsa, o da Mervan'dı.

Leylâ, ilk önce Mervan'ı kovmayı düşünmüş, fakat bundan hemen vazgeçmiş ve susmuştu.

Mervan, Leylâ'nın cevap vermemesinin kendi lehine olduğunu anlamış, onun yumuşadığını sanmış, ona biraz yaklaşarak sözüne devam etmişti:

— Sen bana çok eziyet ettin! Beni çok üzdün. Fakat ben, seni affediyorum. Çünkü toysun ve gençsin. Mehmed'in ne adam olduğunu bilmiyordun. Onun gaddar bir katil olduğuna inanmak istemiyordun. Halbuki onun katilliğini gözlerinle görmüştün. Ben, sana tekrar nasihat ediyorum. Bizimle beraber ve bizimle bir ol.

Leylâ, hâlâ susuyordu. Mervan'ın her sözü onu sinirlendiriyor; fakat onun dilini çözemiyordu. Nihayet Leylâ, bastırdığı bütün hislerini gözyaşlarıyle ifade etti. Ağladı, ağladı ve Mervan onu teskine çalıştı.

Onlar bu halde iken muhâfızlardan biri içeri girdi:

— Emîr hazretleri, dedi, bu kadının huzurlarına götürülmesini emir buyurdular!..

Leylâ ayağa kalkarak gözlerini sildi ve muhâfızları takip etti.

Mervan da onun arkasını bırakmadı. Dışarda birkaç silâhlı muhâfız bekliyordu. Mervan onlara bakarak:

— Size lüzum yok! Bu kadın muhâfızıyla birlikte huzura çıkabilir.

Silâhlı muhafızlar bu sözleri duyduktan sonra çekilmişler, Leylâ, muhâfızları takip etmişti.

Leylâ yolda giderken kendini iyice toplamış ve Muaviye ile karşılaşmaya hazırlanmıştı. Mervan onu takip ediyordu. Kendisi çok memnundu. Nihayet Leylâ'yı elde ettiğine inanıyordu. Onun bu muvaffakiyeti ona iki kat zevk veriyordu. Kendisi hem sevdiği bir kızı almış, hem siyasî hasmı Mehmed'i kahretmiş olacaktı.

Mervan bu hülyâlar içinde Leylâ'yı takip ediyordu. Fakat Leylâ bambaşka bir âlemde idi. Onun hedefi, bu vartadan bir an önce kurtularak Kudüs'e gitmek, orada Markos'u görmek, ondan öğreneceklerini öğrendikten sonra bir an önce Kûfe'ye giderek Mehmed'in yanından ayrılmamaktı.

Birkaç dakika sonra kâfile, Romalılardan kalma muhteşem ve muhkem bir saraya vardı. Eskiden Romalıların Şam'a gönderdikleri valiler burada ikâmet ederlerdi. Şam'ın fethinden beri Şam'ın Müslüman valileri de oraya yerleşmişlerdi.

Büyük kapının önünde birçok kılıçlı, mızraklı muhâfızlar duruyorlardı. Deminden beri geriden gelen Mervan öne geçmiş ve Leylâ'ya yol göstermeye başlamıştı. Avlunun ortasında büyük bir fıskiyenin suları fışkırıyordu.

Mervan buradan kıvrılmış, büyük kapıdan girmişti. Meclis odası burası idi. Odanın iki tarafında sedirler üzerinde kalın şilteler dizilmiş, odanın ortasında Muaviye oturmuştu. Bir tarafta Âs oğlu Amr ile oğlu Mehmed ve Abdullah, bir tarafta birçok emîr ve başkanlar bulunuyordu.

Leylâ içeri girdikten sonra ayakta durmuş, Muaviye onu tepeden tırnağına kadar süzmüş, sonra konuşmuştu:

— Bugün senin gösterdiğin cür'etin sebebi nedir?

— Bildiğimi ve gördüğümü söylemekten ibaret!

— Fakat sen, aklının ermediği şeylere karıştın!...

— Belki öyledir! Fakat bildiğimi söylemekten başka bir şey yapmadım!

— Sen, Ali'nin mes'ul olmadığına inanıyor musun?

— Evet!

— O halde, katilleri neden himâye ediyor?

— Bilmem efendim. Katillerin onu niçin kuşattıklarını anlıyamadım. Belki onlarla uğraşmaya kudreti kâfi değil.

— Bir takım katilleri cezâlandırmaya muktedir olmıyan başkalarıyla harbe nasıl muktedir olabilir?..

— Onun da farkında değilim!... Ben iki taraf arasında sulhün mukadder olduğunu biliyordum... Harp ansızın koptu! Nasıl koptu? Bilmiyorum!

— İnsan bilmediği bir şeye karışır mı?

— Çocukluk ettim efendim, karışmamalıydım!

— Sen kimlerdensin?

— Emevîlerdenim. Babam Emevî Yezid'dir.

— Öyle mi?

Mervan onu doğruladı. Muaviye, Leylâ'ya baktı:

— O halde, sen bizim kanımızdan olduğun halde hasımlara hizmet ediyorsun.

— Hayır efendim, ben yalnız hakikati söylemek istedim. Hâdiseyi gördüğüm gibi anlatmaktan başka bir gaye gütmedim.

Amr, Leylâ'nın imdadına yetişti:

— Emîr! dedi, bu kızın kusurunu affediniz. Onun kötü bir niyetle hareket etmediğini anlıyorum. Gençlik ve toyluk yüzünden bir şeydir, yaptı. Size yakışan, onun kusuruna bakmamaktır.

Leylâ, bu sözlerden sinirlendi. Fakat hissiyatını zaptederek sustu. Mervan da Leylâ'yı bağışlamak istiyerek, yerinden kalkmış, Muaviye'nin yanına yaklaşmış ve kulağına bir şeyler fısıldamıştı:

— Bu kızı bana bırakınız! Onunla ben konuşur ve onu iknâ ederim. Ben onu eskiden beri tanırım. Onun halinden şüpheye mahal yoktur. Ben ondan bir çok şeyler öğrenebilirim. Çünkü kendisi Ali'yi Basra'da görmüş ve onun evinde kalmıştır.

Mervan, bu sözleri söyledikten sonra geri çekilmiş ve Muaviye emretmişti:

— Bu kızı alınız ve Emîr Mervan'ın evine götürünüz!

Leylâ, derin derin inledi. Fakat sesini çıkarmadı. Mervan'ın evi, onun için zindandan beterdi. Fakat oradan kaçmak, oradan kurtulmak o kadar zor değildi.

Mervan ile Leylâ dışarı çıktılar. Mervan, ona baktı:

— Leylâ, dedi, görüyorsun ki, seni çok zor bir durumdan kurtardım. Artık bana muhalefet etmezsin, değil mi?

— Mervan, ben sana vereceğim cevabı Medine'de verdim, bu meseleye tekrar dönmiyelim!

— Demek ki hâlâ eski fikirdesin?

— Evet!

Mervan, ona cevap vermedi. Yalnız iki muhâfız çağırarak kendisini takip etmelerini söyledi. Hepsi birlikte ilerliyorlardı. Güneş gurup ediyor ve ortalık kararıyordu. Uzun bir yolda ilerliyen Mervan ile Leylâ büyük bir kapının önünde durmuş, kapıdan karanlıkça bir dehlize sapmış, birkaç basamak indikten sonra basık tavanlı, rutubetli ve kokan bir odaya girmiş, Leylâ'yı oraya sokmuş, odanın kapısını kapamış ve ona sert sert hitap etmişti:

— Senin yerin işte burası!

Leylâ cevap vermedi. Mervan, onun kendisinden yardım dilenmesini, ona yalvarmasını bekliyordu. Fakat Leylâ sesini çıkarmadı. Odanın içine girer girmez yerde serili hasır üzerine oturdu ve düşündü: Durum iyi değildi. Buradan bir an evvel kurtularak işleriyle meşgul olmak isterken daha kötü, daha karanlık bir çıkmaza sapmıştı.

Muaviye'nin elinden kurtulmak, Mervan'ın elinden kurtulmaktan çok daha kolaydı. Keşki kendisinin Mervan ile gönderilmesine itiraz edeydi, Mervan ile geçen maceralarını anlatsaydı...

Ortalık bütün bütün kararmıştı. Leylâ etrafı dinledi. Uzaktan bir şırıltı ve onunla beraber kurbağaların sesleri duyuluyordu. Leylâ, bulunduğu hücrenin, nehre yakın olduğunu anladı.

Dışarda, yavaş yavaş dolaşan bir adam vardı. Leylâ'nın damarlarındaki kan dondu. Mutlaka Mervan geliyordu. Adımlar gittikçe yaklaşmakta idi. Leylâ kalkarak bekledi. Fakat adımlar uzaklaşmış ve ortalık tekrar derin bir sessizliğe boğulmuştu.

Demek ki, birisi onun mahpus olduğu odaya gelmek istiyor, fakat buna imkân bulamadığı için geri dönüyordu. Bu adam Mervan olamazdı. Mervan burada emredendi. Burada hiç bir kimse ona engel olamazdı. O halde bu gelen adam dost muydu? Yoksa yeni bir düşman mı?

Leylâ düşünüyorken adımlar yeniden duyuldu. Kapının aralığından içeriye biraz ışık serpildi. Leylâ tekrar ayağa kalktı ve dikkat kesildi. Işık gittikçe büyüyor ve yaklaşıyordu. Leylâ kapıya yaklaşarak anahtar deliğinden baktı. Işığı taşıyan adam muhâfızlardan biri idi. Bu ona, biraz teselli verdi. Muhâfızın bir elinde ışık, bir elinde kab vardı. Muhâfız elindeki kabı bir yere koyarak kapıyı açmış ve Leylâ'ya bakarak:

— Beni affet, demişti. Seni şimdiye kadar yemeksiz bırakmakla büyük bir kabahat işledim. Sizin Emîr Mervan'a mensup olduğunuzu bilmiyordum!..

Mervan'ın anılması Leylâ'yı ürkütmüş, o da bir cevap vermemişti. Fakat muhâfız ışığı içeri koymuş, içi yemekle dolu kabı Leylâ'ya takdim etmiş ve ona:

— Emîr Mervan size bu yemeği gönderdi. Siz yalnız burada kalacak, yarın onun evine gidecek ve orada her türlü ikrâmla karşılaşacaksınız.

Leylâ bu sözlerden hiddetlendi:

— Ben yemek filan istemem! Bunları geri götür! Sizin yemeğiniz bana harâmdır!

— Hanım, siz bütün gün birşey yemediniz. Bir lokma olsun yiyiniz.

— İstemem diyorum!

— İnat etmeyiniz efendim!

— Yemiyeceğim dedim! Yemeklerini al götür!

— Ben bunları alıp götürmem. Burada bırakır giderim. Siz de ne yaparsanız yapınız!

Muhâfız yemekle ışığı bırakmış ve dışarı çıkmıştı. Giderken kapıyı kapamamıştı. Ortalık tekrar sessizleşmişti. Leylâ düşündü. Mervan hâlâ onunla uğraşıyor ve onu elde edebileceğini tahmin ediyordu. Bu, ne sersemlikti!

Birkaç dakika geçtikten sonra dışarda gene adım sesleri

duyuldu. Büyük bir abaya sarılı bir adam yavaş yavaş geliyordu. Bu adam hücrenin kapısına yaklaşmış, Leylâ'ya uzanmış ve:

— Korkma, seni kurtarmaya geldim! demişti.

Leylâ birden bire titredi.

— Kimsin sen?..

— Ben, köleniz Mes'ûd. Hemen kalkınız.

Leylâ bir sıçrayışta odanın içinden çıktı. Mes'ûd ışığı hemen söndürdü. Leylâ'yı kolundan tuttu ve karanlıkta ilerledi.

İkisi birlikte yavaş yavaş gidiyorlardı. Mes'ûd her adımda duruyor ve etrafı dinliyordu.

Nihayet dehlizin başına gelmişler ve dışarda bir takım sesler duyarak durmuşlardı. Dışarda Mervan ile hapishane muhafızı konuşuyorlardı:

— Demek ki senin götürdüğün yemeği yemek istemedi?!..

— Evet efendimiz!

— Sana ne dedi?

— Beni kovdu!

— Sen git, ışık getir! Onun yanına kendim gideceğim!

— Işığı onun yanında bıraktım.

— O halde, hemen gidelim!

Mervan'la muhâfızı kapıyı açarak girmişler ve dehlizde ilerlemişlerdi. Leylâ ile Mes'ûd karanlıktan istifade ederek bir kenarda beklemişler, onlar içeri girerek biraz ilerledikten sonra Mes'ûd elini Leylâ'nın ayaklarına uzatarak onun ayakkabılarını çıkarmasını işaret etmiş, Leylâ ses çıkarmadan onun istediğini yapmış ve ikisi birlikte dışarıya çıkmışlardı.

Dışarda hiç bir kimse yoktu. Onlar bir an bile durmadan Şam yollarına dalmışlar ve Cabiye tarafındaki hana doğru ilerlemişlerdi.

Leylâ'nın hademesi ve atı orada idi. Hancı, hanın kuzu kapısını açarak misafirleri içeri almış, Leylâ'nın hademesi uyanmış ve onu karşılamıştı. O da, Leylâ'yı merak ediyordu. Leylâ onun suallerine cevap vermeden önce Mes'ûd ile konuşmak istedi. Ona sordu:

— Sen burada ne yapıyordun?.

— Beni buraya Ali'nin emriyle Mehmed gönderdi ve durumu öğrenmemi istedi. Ben de Mervan'ın evinde iş bularak oraya girdim. Sizi tehlikede görünce, yardımınıza koştum.

— O halde, şimdi ne yapacaksın?..

— Hemen bu gece Kûfe'ye hareket edeceğim. Mehmed'i orada bulacağım muhakkaktır. Ona benim elîm bir mecburiyet yüzünden kendisini beklemiyerek Şam'a hareket ettiğimi, fakat burada yakalanarak hapse atıldığımı ve Mervan'ın elinden güçbelâ kurtulduğumu haber ver. Ben de hemen Kudüs'e hareket ederek orada Markos ile görüştükten sonra hemen Kûfe'ye döneceğim. Bunları Mehmed'e bildir ve benim selâmlarımı, candan muhabbetlerimi ona yetiştir.

Mes'ûd, Leylâ'nın elini öperek ona vedâ ettikten sonra hiç vakit kaybetmeden hareket etmişti. Leylâ geceyi han odasında hademesiyle birlikte geçirmiş, sabahleyin erkenden üstünü başını değiştirmiş, hademesini handa bırakarak ve hüviyetini hiç kimseye söylememesini tenbih ederek handan çıkmış, tekrar Yuhanna kilisesine girmişti.

Onu rahibelerin başında olan kadın karşılamış. Ona nasıl kurtulabildiğini sormuştu. Çünkü bu dünyayı terketmiş kadınlar câmide geçen vak'aları mâbedlerinin pencerelerinden görebiliyorlardı. Leylâ'nın tevkif edildiğini onlar da görmüşlerdi.

Leylâ başından geçeni anlatmış ve başrahibeden bütün bunları başkalarına söylememesini rica etmişti.

Başrahibe ona teselli vermiş; ona:

— Kızım, ben senin vâlideni tanırım, benim gençlik arkadaşımdı. İstersen burada kal, hiç kimse senin nerede olduğunu bilmez. Ben, seni istediğin kadar saklarım, demişti.

Leylâ'nın hedefi uzun uzadıya saklanmak değildi. Markos'u bir görse, onun işi olur biterdi. Leylâ başrahibeye teşekkür ederek şunu sordu:

— Acaba başrahip Markos Kudüs'te çok kalacak mı?..

— Vallahi bilmem, fakat onun orada çok kalmayacağını tahmin ediyorum.

— Çok kalmayacaksa, benim Kudüs'e kadar gitmeme hâcet kalmaz.

— Ben de senin oraya kadar gitmeni tavsiye etmem.

— Ben de burada bir süre saklanmayı, şehirde saklanmaya tercih ediyorum.

— Sana hemen yer hazırlatayım.

Başrahibe hemen yerinden kalkmış, yarım saat sonra gelmiş ve Leylâ'yı alıp götürmüştü. Onların girdikleri oda loş, geniş ve rahat bir yerdi. Başrahibe ona anlattı:

— Vâliden bir aralık buraya sığınmış ve onu günlerce bu odada saklamıştım. Birkaç gün sonra vâliden, âilesini aramak için buradan çıkmış, ondan sonra onu ancak geçen sene görebilmiştim.

— Demek ki bu oda benim annemin odasıydı.

— Evet, fakat annen sonradan Müslüman olmuş ve bizi unutmuştu. Tabiî sen de onun dinine girdin.

— Bizim girdiğimiz din size pek aykırı mı geliyor?

— Onu demek istemedim, fakat bu yeni din bizim dinimiz değil?

— Aralarında büyük fark var mı?

— Elbette var...

— Yanılıyorsun başrahibe! Ben, senin gibi iyi bir kadını böyle iş görmez halde birer felçli gibi bırakan, sizi hayattan ayıran, hislerine, arzularına hayat hakkı vermeyen bir dine giremem. Sana ve senin arkadaşlarına yazık değil mi?..

— Neden yazık olsun, biz cennette Mesih'in sevgilileriyiz!

— Başrahibe! Siz bu dünyada kocalarınızın sevgilisi, çocuklarınızın sevgili annesi olsaydınız daha iyi olurdu. Dünyanızı da, âhiretinizi de mâmûr ederdiniz.

İhtiyar rahibe derin bir ah çekti. Onun bütün gençliğinin bütün özlemleri ve arzuları sanki bu derin nefeste bir volkan gibi patlamıştı.

Rahibe, Leylâ'nın son sözlerine cevap vermedi. Fakat Leylâ ona sordu:

— Başrahip çok ihtiyar mıdır?

— Belki asırlık bir ihtiyardır.

— Beni korkutuyorsunuz!...

— Neden?..

— Ya bu adam bu seferinden dönmeyecek olursa!

— Onu Allah bilir kızım... Sen ümidini kesme.

Rahibe kalkmış ve Leylâ'yı odasına bırakmıştı. Leylâ, buranın adamlarından biriyle kendisini handa bekliyen adamına haber göndermiş ve kendisini beklemekte devam etmesini söylemişti. Bu kilise onun için mükemmel bir sığınaktı. Mervan ne yapsa, onun burada bulunduğunu keşfedemezdi.

Günler geçiyor, fakat Kudüs tarafından bir haber gelmiyordu. Leylâ sürekli olarak bekliyordu. Bu boş yere bekleme onun sinirlerini bozmuştu. Nihayet buradan harekete karar verdi ve bu arzusunu rahibeye bildirdi. Rahibe, onun başrahibi neden görmek istediğini bilmiyordu.

Leylâ'nın Kudüs'e kadar gitmeye niyet ettiğini gördükten sonra bu seyahatin sebebini anlamak istemişti.

— Senin derdin nedir kızım? Neden başrahip Markos'u görmek istiyor ve bu kadar sabırsızlanıyorsun?..

— Benim problemimi ancak Markos halledebilir. Mes'ele, benim babamın kim olduğunu öğrenmektir. Bunu yalnız benim annem biliyordu. Geçen sene biz Medine'ye gitmeden önce vâlidem buraya uğramış ve bu sırrı başrahibe ifşâ etmişti. Şimdi bu sırrı ondan başka bilen yok.

— Kızım Leylâ, ben senin vâlideni çok eskiden tanırım. Kendisi ana ve babasıyla birlikte buraya gelir ve burada ibâdet ederdi. Ben de o zaman gençtim. Fakat gene rahibe idim. Bütün yortularda büyük baban bizi davet eder ve bize her türlü ikrâmda bulunurdu. Senin bir de çok yakışıklı ve genç olan bir dayın vardı. Burası fetholunduktan sonra darmadağın olduk. Vâliden bir aralık buraya sığınmış, fakat sonra çıkıp gitmişti. Ondan sonra onu görememiştim. Ancak geçen sene buraya geldiği zaman onu birkaç dakika görmüştüm. Kendisi başrahiple konuşmuş, sonra çıkıp gitmişti. O gittikten sonra ben de başrahiple konuştum. Ona anneni hayatta gördüğümden dolayı çok memnun olduğumu söylemiş, o da bana annenin geçirdiği maceralardan biraz bahsetmişti. Meğer annen bizi bıraktıktan sonra esir düşmüş, elden ele dolaşmış, nihayet senin baba diye tanıdığın adama varmış.

Leylâ hemen sordu:

— Peki, vâlidem benim babamın kim olduğunu söylememiş mi?!..

— Söylemiş, fakat başrahibe söylemiş. Bu sır, itiraf sırlarından olduğu için onu bizden sakladılar.

— Siz merak edip sormadınız mı?

— Sordum, fakat bir cevap alamadım. Keşke ısrar edeydim. Şimdi seni büyük bir zahmetten kurtarırdım.

— O halde şimdi bana ne tavsiye edersiniz? Burada mı kalayım, yoksa Kudüs'e mi gideyim?

— Doğrusunu istersen, hemen Kudüs'e git.

— O halde, beni niçin burada beklettiniz?

— Çünkü, senin bu kadar önemli bir iş için buraya geldiğini bilmiyordum.

Leylâ hemen kalkarak rahibeye vedâ etmiş, hana kadar giderek orada adamını bulmuş, ona süratle hazırlanmasını söylemiş, o gece handa beklemiş ve ertesi gün Kudüs yolunu tutmuştu.

Mervan onun firar ettiğini anladıktan sonra, onu da, Mes'ûd'u da aratmış, Mes'ûd durmadan Kûfe'ye hareket ettiği için onu bulamamış, Leylâ'nın ise bir izi keşfedilememişti.

39

Hazret-i Ali, Kûfe'ye varmış ve orada büyük toplu gösterilerle karşılanmıştı.

Kûfe, Basra'ya benzemiyordu. Basralıların önemli bir kısmı, Ali'ye karşı harbe girdikleri için ona husumet besliyorlardı. Fakat Kûfe'liler Ali'nin cephesinde idiler. Onun muvaffakiyetine onlar yardım etmişler ve kendilerini onun dâvasına bağlamışlardı.

Sebe' oğlu ile cemâati de Kûfe'de bulunuyordu. Onlar burada, her yerden fazla kuvvetli idiler. Çünkü onun taraftarlarından bir çoklarının oldukça büyük ve kıymetli kabileleri vardı. Basra ile Kûfe'nin zaptı, Ali'nin nüfûzunu artırmıştı. Mısır ve Afrika, Asya tarafında Çin hududlarına yakın bir yere kadar dayanan bütün ülkeler onun emrine tâbiydi. Onun emrine tâbi olmıyan küçük bir ülke, Suriye idi. Bu küçük ve kaynakları sınırlı ülkenin koca imparatorluğa mukâvemet etmesine, ona karşı vaziyet

almasına, yahut onunla mücadeleye girişmesine imkân mı tasavvur olunurdu? Muhakkak ki koca devlet, bu küçücük ülkeyi zaptederdi. Orada baş kaldıranları mutlaka ezerdi. Orasını ayaklandırmaya çalışanları birer birer ele geçirerek cezâlandırırdı.

Hazret-i Ali, Kûfe'de yerleştikten sonra, önce durumunu sağlamlaştırmak için çalışmış, Hemedan valisi Cerir'in halktan biat alarak gelmesini emretmiş, Azerbaycan valisi Eş'as'ı ayni şekilde Kûfe'ye çağırtmıştı. Bunlar, onun arzusunu yerine getirerek gelmişlerdi. Bunlar, Hazret-i Osman'ın tarafından tâyin edilmiş valilerdendiler. Hazret-i Ali, onları çağırtarak ve başkalarını göndererek bu taraflarda vukuu muhtemel her harekete karşı tedbir almış oluyordu.

Hazret-i Ali Basra'ya amcazâdesini tâyin ettikten ve diğer ülkelere itimat ettiği adamları gönderdikten sonra Sa'd oğlu Kays'ı Mısır'a gönderdi. Bu sırada Mısır pek büyük bir önem taşıyordu. Burası elden gidecek, yahut hasımların tarafına iltihak edecek, yâni Muaviye ile birleşecek olursa, bütün durumu etkileyebilirlerdi. Buraya, son derece dirayetli bir adam göndermek lâzımdı. Hazret-i Ali, bu adamı seçmekte büyük bir uyanıklılık gösterdi. Çünkü Sa'd, devrin en önemli adamlarından biri idi. Ali onu gönderiyorken şu tâlimatı vermişti:

— Mısır'a girerken yanında yeteri kadar asker bulunsun! Onlarla hasımlarını korkutur, dostlarını kuvvetlendirirsin. İyilere, iyilik et! Kötüleri şiddetle cezâlandır!

Fakat kıymetli vali ona şöyle cevap vermişti:

— Ben, oraya askerle gitmem! Bana vereceğin asker, senin yanında kalsın! Belki sana lâzım olur!

Hazret-i Ali de fikrini kabul etmiş ve istediği gibi gitmesini söylemişti. Sa'd maiyetine yalnız yedi kişi alarak hareket etmiş ve herkes ona biat etmişti.

Mısır'da birçok muhalifler bulunuyordu. Fakat onlar, bir tarafa sığınmaya mecbur kalmışlardı. Onların, hepsi bir köşeye çekilmişler ve oradan yeni vali ile savaşa girişmişlerdi. Sa'd, onlara yazdığı mektupta şu suali soruyordu:

— Ben, sizi biate mecbur etmiyorum. Uslu oturduğunuz müddetçe size hiç bir kimse dokunmaz. Fakat harekete geçecek olursanız, ben de sizi hükûmet kuvvetleriyle cezalandırmaya mecbur olurum.

Sa'd verdiği sözü tutmuş ve muhâliflere karşı bir harekette bulunmamıştı. Bu suretle Mısır'da sükûnet gerçekleşmişti. Fakat imparatorluğun her tarafına hâkim olan Hazret-i Ali, henüz Şam'ı ele geçirememişti. Ali'nin ve herkesin kanaati, Şam'ın, bütün devlet kuvvetlerine mukavemet edemiyeceği merkezinde idi.

O zaman bu fikre katılmayacak bir kimse yoktu. Fakat Hazret-i Ali, silâhlı bir harekete başlamadan önce, bu meseleyi, sulh yollarıyla halletmek istedi ve Muaviye'ye bir adam göndermeyi düşündü. Onun bu düşüncesini haber alan Sebe' oğlu arkadaşlarını topladı ve onlarla görüştü. Yeni durumu onlara şu şekilde anlattı:

— Ali, bütün devlete hâkim oldu. Ortada ona itâat etmiyen tek ülke var. O da Şam. Ali, şimdi oraya dostlarından birini göndererek Muaviye ile sulh yapmaya çalışacak. Muaviye, Osman'ın katillerini, yani bizi cezâlandırmak istiyor. Biliyorsunuz ki Ali de bu fikirdedir. O halde iki taraf bu esas üzere barışacak olursa yine, bizim başımız yanacak, yine biz gürültüye gideceğiz! Bunun için bir tedbir düşünerek buna engel olalım.

Eşter şu fikirleri ileri sürdü:

— Ali, dostlarından birini Şam'a mı göndermek istiyor? O halde, onun bizden birisini, meselâ beni Şam'a göndermesini sağlayalım!

Sebe' oğlu bunu çok uygun görmüştü. Fakat Eşter, Şam'a giderse ne yapacaktı? Onu da kararlaştırmak lâzımdı. Sebe' oğlu sordu:

— Ali râzı olur da seni Şam'a gönderecek olursa ne yaparsın?

— Muaviye'ye karşı en şiddetli lisanı kullanır ve onu sulhten vazgeçiririm!

— Ya Muaviye seni Osman'ın katillerinden biri diye tevkif edecek ve öldürecek olursa?!..

— O zaman harpten başka bir çâre kalmaz! Çünkü, elçi öldürülmüş olur.

— O hâlde, sen bizim kurtulmamız için kendini fedâya râzısın!...

— Fedâkârlık filân yok, Sebe' oğlu! Muaviye beni öldürmez!

— Eski hukukunuz mu var?..

— Hayır, eski hukukumuz yok! Fakat onun dirâyetini ben

bilirim. Muaviye beni öldürecek olursa, benim ölümüm yüzünden binlerce düşman kazanacağını, bütün kabilemin ona karşı ayaklanacağını bilir. Bunun için Muaviye, Ali'ye, bu kadar kuvvet kazandırmaz.

— Muaviye bu kadar akıllı mıdır?..

— Daha fazla, Sebe' oğlu!..

— O halde, ondan çekeceğimiz var!...

— Bundan hiç şüphe etme! Kara karının oğlu!.. Hepinizden önce benim ondan çekeceğimi Allah bilir!..

Karar verildikten sonra toplantı bitmiş, Sebe' oğlu ile arkadaşları evlerine gitmişlerdi. Fakat Eşter doğruca Hazret-i Ali'ye gitti ve onunla konuştu.

Eşter'in Hazret-i Osman aleyhindeki hareketlere katıldığını bilen Hazret-i Ali, onu Cemel vak'asını nasıl icat ettiğini ve nasıl yoktan bir harp çıkardığını bilmiyordu. Çok temiz kalpli, çok yüksek ruhlu bir insan olan Hazret-i Ali, onun Cemel sahasına gelmesini, kendisine son derece bağlı olmasına yorumlamıştı. Hattâ bu yüzden ona karşı muhabbet bile beslemeye başlamıştı. Eşter'in son derece cesur, son derece maharetli bir asker olması, onun Hazret-i Ali nazarındaki kıymetini artırıyordu.

Hazret-i Ali, bu akşam, onun geldiğini haber aldıktan sonra onu kabul etmiş ve onunla konuşmuştu. Öteden beriden konuşulduktan sonra Eşter sözü, Şam mes'elesine çevirmiş Hazret-i Ali'ye ne yapacağını sormuş, Hazret-i Ali ona tam bir safvetle cevap vermişti:

— Oraya Cerir'i göndereceğim!..

— Siz bu Cerir'e nasıl itimat edebilirsiniz?

— Neden?

— Cerir, Osman'ın valilerinden biriydi. Sen onu azlettin. Bu adam muhakkak ki sana içerlemiştir. Onun kalbi, artık sana karşı kîn doludur ve Muaviye iledir.

— Zannetmem Eşter!

— Nasıl zannetmezsiniz! Hiç sizin azlettiğiniz adam sizinle beraber olur mu?

— Belki olmaz, fakat Cerir, haris bir adam değildir.

— Ben, onun gönderilmesini tavsiye etmem. Başka bir adam gönderiniz!..

— Kimi?

— Meselâ beni! Ben Muaviye'ye gider, onunla konuşurum.

— Olmaz, Eşter!

— Demek ki, bana itimadınız yok!

— Hayır, ondan değil, ben ilerde senden istifade edeceğim. Fakat bu işten değil.

— Emin olunuz ki ben bu işi, son derece ustalıkla yaparım.

— Doğru! Fakat Muaviye senin hasmındır. Seni bırakmaz!

— Siz ona önem vermeyiniz!...

— Nasıl önem vermem? Bir kere, sen Osman'ın katillerinden olarak tanınıyorsun. Seni gönderecek olursam, bütün o dâvayı yüklenmiş olurum. Bu da Muaviye'nin hak kazanmasına, ümmet nazarında ayaklanmasını haklı göstermesine sebep olur. Bunun için, sen otur. Ben Cerir'i göndereyim.

Hazret-i Ali'yi kandırmak mümkün olmamıştı. Eşter, otuyorken Ali, Cerir'i çağırmış ve Eşter'in önünde ona tâlimat vermişti:

— Cerir! Sana bir mektup vereceğim, onu alıp Muaviye'ye götürecek ve Şam'daki durumu inceleyip bana haber getireceksin. Senin vazifen durumu gözden geçirmektir. Başka bir şey değil! Bu vazifeyi kabul ediyor musun?

— Kabul ediyorum.

Eşter, bir atılımda daha bulunmak istedi. Belki Cerir'e karşı tecavüz ederse, Cerir gitmekten vazgeçerdi. Eşter hemen söze karıştı:

— Fakat Cerir bu vazifeyi ifâ ediyorken Allah'tan kork ve Muaviye tarafına meyletme!

— Haltediyorsun Eşter!

— Ben, senin Muaviye taraftarı olduğunu biliyorum!

— Bunu biliyorsan, Hazret-i Ali'ye haber ver. Bunu düşünmek ve karar vermek ona aittir. Sana değil!

Hazret-i Ali, konuşmanın uzamasına müsaade etmemiş ve Eşter'e:

— Sus! demişti. Bu işler seni ilgilendirmez. Sen, Cerir sabahleyin yola çık!

Cerir, müsaade istiyerek hareket etmiş ve ertesi sabah yola

çıkmıştı. O çıkıp gittikten sonra Eşter de müsaade istemiş, o giderken Hazret-i Ali ona nasihat etmişti:

— Eşter! Sen burnunu her işe sokma! Seni bu gibi müdahalelerden menediyorum.

Eşter, bu nasihatı sükûnetle dinlemiş ve hemen gitmişti. İlk defa olarak Sebe' oğlu ile arkadaşları verdikleri kararı icra edememişlerdi. Eşter, Hazret-i Ali'nin yanından çıkar çıkmaz, Sebe' oğlunu bulmuş ve neticeyi bildirmişti. Sebe' oğlu sıkılmış, fakat üzülmemişti, onun için Eşter'i teskin etmişti:

— Eşter sen üzülme! Ben bu Cerir'in bir şey yapabileceğine inanmıyorum.

— Fakat Muaviye sulha râzı olursa!..

— Bilmem Sebe' oğlu! Muaviye kendi durumu ve menfaatleri neyi emrediyorsa, onu yapar.

— O halde bekliyelim ve onun ne fikirde olduğunu anlıyalım.

Cerir, Kûfe'den kalkarak Şam'a gitti. Muaviye'yi bularak ona Hazret-i Ali'nin mektubunu verdi. Mektupta söylenen sözler, muhâcirler ile ansârın kendisine biat ettiklerini, Talha ve Zübeyr'in biatı bozduklarını, onlarla muharebe yapıldığını anlatmış, muharebeye dair ayrıntılar vermiş, nihayetinde Muaviye'yi kendisine biat ve itâate davet etmişti.

Muaviye mektubu okuduktan sonra Cerir'e cevabını bildirmişti:

— Cevabımızı bildireceğiz. Siz burada bir kaç gün kalınız!

Cerir de aldığı tâlimata göre hareket ederek bir cevap vermemişti. Muaviye, Âs oğlu Amr'ı çağırarak ona mektubu okudu ve fikrini sordu. Amr düşündükten sonra cevap verdi:

— Sen Şamlıları çağır, düşüncelerini bildirsinler. Onlar da durumu öğrenip ona göre hareket etsinler. Bundan iyi bir cevap olamaz.

Muaviye bu fikri onayladı ve ertesi günü Cerir'i mescide davet etti. Mescid, yığın yığın insanla dolmuştu. Osman'ın kanlı gömleği minberin üzerinde asılı idi. Nâile'nin kesilen parmakları da bir tarafta duruyordu. Muaviye, Cerir'i mescide getirmiş ve onunla birlikte ilerlemişti. Muaviye minbere çıkarak kanlı gömleği halka göstermiş, halk bağırıp çağırmaya başlamıştı. Cemâat sükûnet bulduktan sonra Muaviye halka hitap etti:

— Ne istiyorsunuz? Osman'ın katillerinden ne istiyorsanız, söyleyiniz!

Bütün cemâat bağırdı:

— İntikam istiyoruz!

— Bize sulh teklif ediyorlar. Bize biat ediniz, diyorlar. Kabul eder misiniz?

— Aslâ!..

— O halde Cerir! Gördüklerini git Ali'ye naklet! Bizim, onunla bir olmamız için öncelikle Osman'ın intikamı alınmalıdır!

Cerir bir şey diyemedi. Bir şey diyecek olursa, belki halk ona saldırırdı. Cerir, Muaviye ile birlikte çıkmış ve vedâ ederek ayrılmıştı.

Cerir Kûfe'ye vardığı zaman Hazret-i Ali'ye gitti. Ona durumu anlattı:

— Şam halkı Muaviye ile birliktedir. Onlar Osman'ın intikamını almak istiyorlar. Senin katillerin koruyucusu olduğuna inanıyorlar. Sen bu katilleri öldürmezsen, bu katilleri ortadan kaldırmazsan, Şamlılar senin Osman'ın katili olduğuna inanıp döğüşeceklerdir. Hazret-i Ali, sordu:

— Sen bunları gözünle gördün mü?

— Bütün bunları gözümle gördüm.

Eşter, mecliste bulunuyordu. Hemen söze karıştı:

— Ben size Cerir'i göndermeyiniz demedim mi?

— Dediniz. Fakat onun kabahati ne?

— Size, Şamlıların hareketini büyütüyor. Sizi aldatıyor, sizi korkutuyor!

— Neden aldatsın? O, yalnız gördüklerini naklediyor.

— Hayır, onun maksadı kötüdür. Maksadı, sizinle aramızı açmaktır. Biz Osman'ı öldürdükse, onu haksız yere mi öldürdük? Biz Osman'ı ümmetin menfaati için öldürdük.

— Eşter, bu sözleri benim karşımda söyleme!

— Peki, söylemiyeyim! Fakat Cerir, bizim açılmasını arzu ettiğimiz her kapıyı kapamış ve açılmasından korktuğumuz her kapıyı açmıştır. Bunların hepsi onun kötü niyeti eseridir. Beni göndermiş olsaydınız, bunlar olmazdı.

Cerir, dilini tutamadı:

— Bana bak Eşter! Senin gibi bir hâin Şam'a gidecek olursa, onun kanını içerler! Onların hepsi de senin katillerden biri olduğunu biliyorlar.

— Bundan ne çıkar? Ben oraya elçi olarak gittikten sonra, Muaviye benim pençemden kurtulamazdı. Bana kalırsa Hazret-i Ali, seni ve senin gibileri hapsettirmelidir.

Hazret-i Ali, bir şey söylememişti. Cerir, onun bu davranışından hiddetlenmiş, meclisten ayrılmış ve derhal yola çıkmıştı. Cerir bir müddet dolaştıktan sonra Muaviye'ye katıldı.

Hazret-i Ali, Muaviye'ye karşı kuvvet toplamaya karar vermiş ve asker toplamaya başlamıştı. Şüphe yok ki Ali, Muaviye'nin toplayabileceği askerlerin birkaç mislini toplamaya muktedirdi. Bütün imparatorluk onun elinde idi. O halde Muaviye'nin yalnız Şam halkına itimat ederek Ali'ye karşı kafa tutmasının hikmeti ne idi? Muaviye neye güveniyordu? Ali'nin kat kat üstün kuvvetleri onu ezebilirdi. Bunu anlamamak ve bu âkıbeti görmemek mümkün değildi.

Muaviye'nin Şam ahalisi kadar, belki Şam ahalisinden fazla güvendiği bir kuvvet, kendi dehâsı idi. Bu adama yardım eden kuvvet, küçüktü. Ama muntazamdı. Azdı, fakat ona itâat ediyordu, ona bağlı idi. Buna karşılık Ali'nin kuvveti büyüktü. Fakat dağınıktı. Burada bir emel, bir gaye hâkim değildi. Türlü türlü emeller, türlü türlü ihtiraslar hâkimdi. Bu kuvvet Irak'tan toplanmıştı. Irak'ın Basra'sından toplanan askerler, Ali'nin dâvasına bağlı değillerdi. Cemel vak'asının hatırası hâlâ canlı idi. Basra'lıların birçok büyükleri, birçok kahramanları bu vak'ada maktûl düşmüşlerdi.

Buna karşılık Kûfe'liler de henüz bir harpten çıkmış bulunuyorlardı. Onlar Hazret-i Ali'nin dâvasına bağlı olmalarına rağmen bir harbin yarası kapanmadan yeni bir harbe sürüklenmekte idiler. Onların bundan hoşnut olmalarına imkân yoktu. Özellikle bu harp haricî bir harp değil, dahilî bir harp idi. Bunun temin edeceği maddî veya mânevî bir zafer yoktu. Bu harpte galibiyet de zarar, mağlûbiyet de zarar getirirdi. Bundan dolayı yeni harbin umumî bir şevk ve istek uyandırmasına imkân yoktu.

Diğer taraftan Kûfe de, Basra gibi Cemel vak'asında fedâ ettiği kahramanların mâtemini tutuyordu. Hazret-i Ali'nin tarafından harbi arzu eden yegâne grup, Sebe' oğlu grubu idi. Onlar

bütün gayretlerini bu uğurda sarf ediyor, ve herkesi heyecanlandırmaya çalışıyorlardı.

Buna karşılık Şam kuvvetçe zayıf olmasına rağmen dâva ve emel bakımından çok kuvvetli idi.

Şam, muvaffak olursa, bütün imparatorluğun merkezi olacaktı. Şamlılar bunu anlıyorlardı. Şam'ın muvaffakiyeti, yeni bir devletin kurulması ve bunun sağlayacağı her ayrıcalıktan faydalanması idi.

Bundan dolayı Şamlıları tahrik eden ve çoşturan birçok sebep vardı. Hazret-i Osman'ın kanlı gömleği, bu hareket ve heyecanı körüklüyordu.

İki tarafın harbe hazırlandıkları sırada durum bu merkezde idi. Görülen durum Hazret-i Ali'nin lehinde olduğu halde hakikatte Muaviye daha çok kuvvetli idi. Muaviye'nin dehâsı kimsenin görmediği zaaf noktalarını ve kimsenin görmediği kuvvet noktalarını görüyordu.

Muaviye'nin en büyük kuvveti, sağduyusunda idi. O yirmi seneden fazla devam eden Şam valiliğini boşa geçirmemiş, burada medeniyet âlemiyle sıkı fıkı ilişkiler kurmakla büyük bir tecrübe kazanmıştı. Onun zekâ, tecrübe, siyâsî maharet, toplum psikolojisini bilmek, hasımlarına ikram ederek onları birer birer kazanmak, düşmanlarını mümkün mertebe azaltmaya çalışmak, düşmanlar içinde vicdanları satın alınabilecek olanları satın almak, lûtuf ve iyi davranmakla yola gelecek olanları bu yoldan elde etmek, adamlarını yormadan, askerlerini yıpratmadan kullanmak, onların kuvvetlerini zerre kadar zaafa uğratmamak için bin bir itina göstermek Muaviye'nin en seçkin belli başlı vasıflarıydı. Onun bütün Şam halkını memnun ettiğini, onun yirmi senelik idaresi esnasında Şam halkının yükseldiğini, zenginleştiğini, refah ve emniyet içinde yaşadığını ilâve edersek Muaviye'yi hakikî siması ile görmüş oluruz.

Muhakkak ki Muaviye dünya adamıydı, siyâset adamıydı, hem de kuvvetli, liyâkatli, zekî bir siyâset adamı. Dinsiz değildi. Aksine dindardı. Fakat her şeyden fazla siyâsî bir lider, dünyevî bir rehberdi, onun dindarlığı aleyhinde söz söylemeye sebep yoktu. O, Hazret-i Peygamber devrine yetişmiş ve İslâm dâvasına bir zararı dokunmamıştı. Gerçi biraz geç Müslüman olmuştu. Fakat bunu da tabiî görmek gerekirdi.

Muaviye, Ebû Süfyân'ın oğlu idi. Ebû Süfyân ise, Hazret-i Peygambere muhalif olan cephenin temsilcisi ve Kureyş'in en ileri geleni idi. O devrin en büyük menfaatlerini, en koyu muhafazakârlıklarını, en köklü imtiyazlarını bu aile temsil ediyordu. Bu ailenin birdenbire bütün mâzi ve an'anesini, bütün imtiyazlarını ve hukukunu, bütün itikat ve kanaatlerini bırakması mümkün müydü? Muhakkak ki en büyük mukavemet onun tarafından gelecekti. Fakat mukavemetlerin fayda vermiyeceği anda Ebû Süfyân da, oğlu da Müslüman olmuşlar; Muaviye, Hazret-i Peygamber'e kâtiplik etmiş; O'nun emrettiği birçok vazifeleri ifâ etmiş, her işte zekâsiyle ve kudretiyle sivrilmişti.

Daha sonra Muaviye fetihlere katılarak özellikle Şam kumandanları arasında bulunmuş, biraderi Yezid öldükten sonra kumandanlığı almış, ve Hazret-i Ömer tarafından oraya vali tayin olunmuştu. Hazret-i Ömer devrinde on seneye yakın Şam valiliğini ifâ etmişti. Muaviye, Hazret-i Osman devrinde de bir o kadar aynı yerde hizmet etmiş, kazandığı muvaffakiyetlerle, gösterdiği yararlılıklarla, halkı memnun etmek hususunda kazan-dığı şöhretle sivrilmişti.

Bir tarafta bu adam görülüyordu. Onun maksadı, bütün devleti ele geçirmek ve onun mukadderatını idare etmekti. Onun bunu hedef almaya bir hakkı var mıydı?

Ne vardı; ne de yoktu! Çevrenin durumu onda bu hırsı uyandırmıştı. Ömer ve Osman devrinde başka şeyler düşünmeye başlamıştı. Demek o devrin durum ve şartlarını kendi lehinde görmüştü. Bu durumu kendi menfaati için kullanabileceğini anlamış ve ona göre tedbirler almıştı.

Bir tarafı deniz, bir tarafı dış düşman, ve diğer tarafları Hazret-i Ali'ye ait olan imparatorluk arazisi ile kuşatılmış olan Muaviye buydu.

Ona karşı kim vardı?

Hazret-i Ali! O, büyük ve târihî bir sîmâ idi. İslâm târihine çocukluğundan beri karışmış; İslâmiyeti, Hazret-i Resûl'ün sînesinde telâkki etmiş, bütün ömrünü İslâmiyetin alemdârı ve rehberi ile birlikte geçirmiş, her seferde O'nunla beraber bulunmuş, bildiğini O'ndan öğrenmiş, ilmiyle, fazliyle ve takvâsıyla, kahramanlık ve fedakârlığıyla, yüksek ahlâkıyla tanınmış ve hürmet kazanmış bir zâttı.

İslâmiyeti doğduğu gündenberi teneffüs eden ve yaşıyan, onu iyi anlıyan ve iyi anlatmaya muktedir olan Hazret-i Ali, her bakımdan büyük adam, temiz adam, iyi adamdı. Yalnız büyük bir siyâsî değildi. Halbuki ortalık o kadar karışmış, ihtiraslar o kadar körüklenmiş, işler o kadar maddîleşmişti ki, bunu ancak büyük bir siyâsî anlıyabilirdi. Meselâ, ortada Osman'ın katili olarak tanınan bir zümre bulunuyordu. Ali, bunlara taraftar değildi. Onları sevmezdi, onları tel'in ederdi. Fakat bir çaresini bulup onlardan kurtulamamıştı. Halbuki Ali, Osman'ın katlinden sonra Medine'den uzaklaşmış; Mekke, Basra ve Kûfe gibi merkezleri harekete davet etmiş ve katilleri cezâlandırmaya kalkmış olsaydı muhakkak muvaffak olur ve herkes ona bağlanırdı. Bu suretle fitne kökünden kırılmış; tefrika dal budak salmadan yok olmuş olurdu.

Halbuki Hazret-i Ali, bu işi sonraya bıraktı. Bu bir siyâsî hatâ idi. Yahut Hazret-i Ali, Talha ve Zübeyr gibi muktedir ve nüfûzlu zevâttan istifade ederek onları Kûfe ve Basra gibi merkezlere göndermiş ve onların hemen kuvvet toplıyarak yardımına koşmalarını istemiş olsaydı, aynı neticeye varırdı.

Hazret-i Ali'nin bu katilleri hemen mahvetmemesi, onların her adımda ona güçlük çıkarmalarını, her adımda harbe sürüklemeleri, icabında halkı aleyhine çevirmeleri, icabında herkesi onun lehinde ayaklandırmaları sonucunu doğurmuştur. Bu yüzden Hazret-i Ali, kendi durumuna hâkim olmamıştı. Kendi dâvasına istediği gibi hizmet edememiş, hattâ bu yüzden ara sıra kendi taraftarlarına en acı sitemlerde bulunmuş ve en şiddetli şekilde darılmıştı.

Tarih ve edebiyat kitapları onun bu nutuklarından birçoklarını kaydetmiştir. Bütün bunlara rağmen Hazret-i Ali en güzide hasletlere sahip olan bir zât idi. O, fitne ve kargaşa yerine sâkin bir devirde gelmiş olsaydı, onun devri nûr ve irfân devri olurdu.

Karşı karşıya askerî hazırlıklarda bulunan iki taraf bunlardı. Fakat kaydetmeye değer diğer bir nokta da, onlardan her birinin Kureyş'ten bir tarafı temsil etmesi idi. Muaviye o sırada Emevîler kolunu; Ali, Haşimîler kolunu temsil ediyordu. Osman'ın katlinden dolayı Emevîlerin ayaklanması gayet tabiî idi. Fakat karşı tarafta bir Haşimînin bulunması, fitneyi kat kat şiddetlendirecek nitelikteydi. Çünkü böyle bir ihtilâf, yeni toplumu ikiye ayırabilirdi.

Muaviye, Hazret-i Ali'ye karşı hazırlanıyorken hasmının kuvvetini son derece küçümsüyordu. Onun bu münasebetle irâd ettiği nutukta şu sözler vardı:

— Iraklılarda birlik yok, kudret yok, onların kılıçları kırık, kuvvetleri meflûç! Basralılar Ali'ye muhâliftirler. Çünkü, onlardan bir çokları öldürülmüştür. Onların ileri gelenleriyle Kûfelilerin ileri gelenleri Cemel günü mahvoldular. Ali, size karşı önemsiz bir cemâat içinde hareket etmiştir. Sizin devlet reisinizi öldüren bu adama karşı hiç bir hakkınızı zâyi etmemeye çalışınız. Onun döktüğü kanı heder etmeyiniz!

Demek ki Muaviye, Hazret-i Osman'ın kanını, artık Hazret-i Ali'ye yüklüyordu. Muaviye böyle söylemekle beraber, yerinden kımıldamamış, Ali'nin gelmesini, hareket üssünden uzaklaşmasını, askerlerinin bozulmasını istemişti.

Öte taraftan Hazret-i Ali, askerlerini birer birer gönderiyordu. Kendisi bunların arkasından hareket etmiş, Fırat nehri üzerinde kumandanlarıyla birleşmiş, onlarla birlikte nehri geçerek Şam hududuna doğru ilerlemişti.

İlk saflar ilerliyor ve mâhut Eşter, önemli bir kumandanlık yüklenmiş bulunuyordu. Onun ilk karşılaştığı Şamlı kumandan, Ebü'l-Aver'di. Ebü'l-Aver, hasmı nerede bekliyeceğini iyi takdir ederek, sulak bir yerde vaziyet almış, buna karşılık Ali ile arkadaşları oraya geldikleri zaman su bulamamışlardı.

İlk mücadele bu mevzi üzerinde vuku buldu. Muaviye'nin askerleri hasımlarını iyice yıpratmak için onları suya yaklaştırmak istemediler. Bu yüzden muharebe oldu. Nihayet, Muaviye tarafı, geriye atılmışlar ve su iki taraf arasında kullanılmıştı.

Bu sırada Hazret-i Ali ile birlikte hareket eden bütün kuvvetler de yetişmiş ve Ali, Muaviye'ye bir heyet göndermek istiyerek Muhsin oğlu Beşir ile Said İbni Kays ve Şebt'i göndermişti. Bunlar, Ali'den talimat istemişler, ona:

— Ona bir şey va'detmez misin? diye sormuşlar, fakat Hazret-i Ali:

— Siz gidiniz, onun ne durumda olduğunu öğreniniz, durumu onunla tartışınız! demekle yetinmişti.

Beşir, Said, Şebt, Ali'nin ordugâhından hareket ederek Muaviye tarafına gittiler. Onun tarafından kabul olundular. Önce Beşir söze başladı:

— Muaviye! dedi, dünya dediğin şey çabuk yok olur. Hesap verecek ve cezâ bulacağımız gün uzak değildir! Bunun için ümmeti tefrikaya uğratmadan, kanını dökmeden önce düşünmeli ve korkmalısın!

Muaviye, Beşir'in sözünü keserek cevap verdi:

— Bunları niçin seni gönderen zâta söylemiyorsun da bana söylüyorsun?

Beşir devam etti:

— Çünkü beni gönderen zât, senin gibi değildir. O makamının elidir. Fazileti, diyâneti, hizmetindeki kıdemliliği Resûl'e hısımlığı itibariyle ona üstün gelebilecek bir kimse yoktur.

— Sadede gel bakalım! Bana ne demek istiyorsun?..

— Sana, Allah'tan kork diyoruz! Ali, senin amcazâdendir. Seni birliğe davet ediyor. Bu davranışında selâmet vardır.

Muaviye cevap verdi:

— Osman'ın kanını bırakalım mı? Buna imkân yoktur!

Beşir sözünü bitirmiş ve cevabını almıştı. Said konuşmak istedi. Fakat üçüncü delege ona fırsat vermedi. Kendisi söze başladı ve:

— Muaviye! dedi, arkadaşımıza verdiğin cevabı tartışacağım. Biz, senin maksadını anlamıyor değiliz. Sen halkı kandırmak için, halkın hırsını tahrik için, halkın sana boyun eğmesini sağlamak için bir çâre aramış aramış, nihayet onlara, Osman, mazlum öldü, onun kanını isteyelim, dâvasını bulmuşsun. Bir sürü beyinsizler sana inandılar!... Allah'tan kork ve ehliyet sahiplerine karşı iddialarda bulunma!

Muaviye bu sözlerin altında kalmadı ve derhal cevap verdi:

— Ben, senin kadar terbiyesiz, beyinsiz bir adama tesâdüf etmedim! Bir kerre, kendi arkadaşının sözünü kestin. Arkadaşın şerâfetiyle, siyâdetiyle, belâgatiyle senin çok ilerinde bir adam olduğu halde sen, onu susturmakla terbiyesizliğin en çirkinini gösterdin. Sonra terbiye dairesinde söz söyleyeceğine, en çirkin şekilde konuştun. Defol buradan! Senin gibi adamlara kılıçtan başka bir şey yoktur!

Bütün delegeler hemen çıkıp gitmek mecburiyetinde kalmışlardı.

Heyet, geri dönmüş ve durumu Hazret-i Ali'ye anlatmıştı. İki taraf arasında muharebe vuku bulacaktı.

Sulh teşebbüsünün sonuçsuz kalmasından sonra çarpışmalar başlamıştı. Hazret-i Ali bazan Eşter'le, bazan başkalarıyla Şam ordusuna hücûm ediyor ve karşılıklı hareketler vuku buluyordu.

Hicretin 36'ncı senesi bu şekilde bitmişti. Ali, Muaviye harbi, Zilhicce ayında başlamış, bu ay bitinceye kadar devam etmişti. Fakat bu muharebe istemiyerek vuku bulan, cansız, hareketsiz bir muharebe idi. İki taraf da döğüşmekten hoşlanmıyordu.

Muaviye, askerlerini yormamak ve yıpratmamak; Ali ise askerlerini israf etmemek için çalışıyordu.

Yeni senenin girdiği gün iki taraf bir aylık mütarekeye karar verdiler. Hazret-i Ali de, Emir Muaviye de bu mütarekeden istifade ederek sulh teşebbüslerini yenilemek istediler. Mütareke yapılmış ve iki taraf heyetler mübâdelesine başlamışlardı.

Fakat yapılan müzakereler netice vermemişti. Çünkü bunları idare eden adamlar, onların iyi bir neticeye varmasını samimîyetle istemiyorlardı. Meselâ, Ali'nin gönderdiği adamlar arasında Sebe' oğlunun arkadaşlarından birkaçını görüyoruz. Hatem oğlu Adiy bunlardan biridir. Sonra yine bunlar arasında, daha önce yapılmış müzakereleri sonuçsuz bırakmaya sebep olan ve daima tecâvüzkârane bir lisan kullanan Şebt vardır.

Adiy, arkadaşlariyle birlikte Muaviye'nin yanına gittiği zaman sulh için olumlu bir teklifte bulunacağına, tehdit yolunu tutmuş ve ona:

— Muaviye! demiş. Çekil! yoksa Cemel vak'asını yapanların uğradıklarına uğrarsın!

Muaviye cevap verdi:

— Sen sulh için değil, tehdit için gelmişsin. Fakat iyi bil ki biz, bu lâflara önem verenlerden değiliz. Sonra biz, senin Osman katillerinden olduğunu duyuyoruz! Sen işlediğin cinâyetin bedelini ödeyeceksin!

Adiy'in söylediği sözlerden onun Sebe' oğlu tarafından kararlaştırılan siyâseti uygulayarak sulh yerine harbi yenilemeyi gâye edindiği apaçıktı.

Hazret-i Ali'nin, Hazret-i Osman katillerinden birini delege olarak göndermesi muhakkak ki bir hatâ idi. Ali'nin diğer bir

delegesi olan Kays oğlu Yezid başka şekilde konuşmuştu:

— Biz birlik için çalışıyoruz. Bunun için sen de bize yardım et. Ali'nin idaresine gir.

Muaviye cevap verdi:

— Bizi birliğe davet ediyorsun. Fakat birlik, bizimle beraberdir. Size itâate gelince, bunu kabul etmeyiz. Çünkü siz, Osman'ı öldürdünüz. Toplumumuzu darmadağın ettiniz. Katilleri himaye ettiniz. Ali, bu cinâyetten kendini temize çıkarıyor. Bunu kabul ederiz. O halde katilleri teslim ediniz. Onların cezalarını verelim. O zaman biz, size itâat ederiz.

Delegeler kalkıp gitmişler ve onlara karşı Muaviye, bir delege heyeti göndermişti. Bu heyetin başında Mesleme oğlu Habib bulunuyordu. Ali, heyeti kabul etmiş ve onu dinlemişti:

Önce Habib konuştu:

— Osman bu devletin reisi idi. İşleri mükemmel bir surette idare ediyordu. Siz onun hayatta olmasını istemediniz, onun vefâtını beklemediniz ve onu öldürdünüz. Biz, onun katillerini istiyoruz. Mâdem ki siz Osman'ı öldürmediğinizi iddia ediyorsunuz, onun katillerini teslim ederek bunu ispat ediniz. Sonra, sizin çekilmenizi istiyoruz. Siz çekiliniz ve yeni bir devlet reisinin seçimini Şûra'ya bırakınız. Şûra, kimi isterse onu seçsin.

Habib böylelikle iki şey teklif etmiş oluyordu: Birincisi katileri teslim etmek. Onların teslimiyle Ali ile Muaviye arasındaki ihtilâf kalkacaktı. İkincisi, devlet reisinin seçimini tekrar Şûra'ya bırakmak. Şûra, kimi isterse onu seçecek ve bu suretle birlik, beraberlik gerçekleşecekti.

Hazret-i Ali, delegenin bu sözlerini dinledikten sonra cevap verdi:

— Siz kim oluyorsunuz ki, beni çekilmeye davet ediyorsunuz? Bunu kabul etmiyorum!

Delegeler tekrar sordular:

— Bize bir başka diyeceğiniz var mı?

— Yok!

Onlar da dönüp gitmişlerdi. Buna benzer görüşmeler tekrarlanmış, fakat Muharrem ayı bittiği halde bir neticeye varılamamıştı.

Bu görüşmelerin, bir netice vermemesi çok tabiî idi. Çünkü Sebe' oğlu ile arkadaşları harp propagandası yapıyorlardı. Onlara göre, Muaviye ile arkadaşları Cemel'dekiler gibi bir hamlede ezilecek adamlardı. Onlarla konuşmak, onlarla görüşmek, onların şartlarını dinlemek onları şımartır ve onlara olduklarından fazla kıymet verirdi. Bunun için yapılacak iş, bunlara karşı hemen hareketti. Sebe' oğlunun arkadaşları, yukarıda gördüğümüz gibi Ali'nin delegeleri arasına karışıyor ve iki taraf arasındaki husumetleri şiddetlendirmeye çalışıyorlardı.

Bundan dolayı müzâkerelerin bir netice vermeyeceği besbelli idi. Hazret-i Ali, bu sırada çok kuvvetli göründüğü halde, hakikatte, çok zayıftı. Çünkü kumandası altındaki kuvvetlere hâkim değildi. Katiler, onun mâiyetinde hareket ediyorken kendilerini kuvvetlendirecek her fırsattan istifade etmişler, sayılarını arttırmaya muvaffak olmuşlardı. Onlar Basra'dan, Kûfe'den kendi kabilelerine mensup bir çok taraftar toplamış oldukların-dan Ali'nin onlara karşı vaziyet almasına imkân kalmamıştı. Bunun için onlar, işlere büsbütün hâkim olmuşlardı. Kumandanların birkaçı onlardandı. Eşter gibi. Sözleri dinlenen ricâlin birkaçı yine onlardandı; Hatem oğlu gibi.

Muharrem ayı bittikten sonra, Hazret-i Ali tellallar çıkararak Şamlılara bir ihtarda bulunmak istedi. Tellallar, bütün hat üzerinde bağırıyor ve Şamlıları Ali tarafına katılmaya davet ediyorlardı.

Öte yandan Muaviye ile Amr, ordularını hazırlamakla meşguldüler. Hazret-i Ali, Eşter'i Kûfe atlılarının başına geçirmiş, Basra askerlerine Sehl'i, Kûfe piyadelerine Ammar'ı, Basra piyadelerine Kays'ı tayin etmişti. Muaviye'nin başkumandanı, Kays oğlu Dahhak'tı. Şam atlılarına Amr kumanda ediyordu.

Muhârebe başlamak üzere idi.

40

Leylâ, Şam'dan Kudüs'e gitmeye hazırlanmıştı. Onun bütün ümidi, vâlidesinin sırrını taşıyan Markos'u bir an önce görerek, bu sırrı öğrenmek, ondan sonra Mehmed'i bularak onun yanından ayrılmamaktı. Onun korkusu Markos'un izini yeniden kaybederek onu tekrar aramaya çıkmaktı.

Hakikatte Markos, Kudüs'te değildi. Markos, Kudüs'e vardıktan sonra çok ihtiyarladığını ve son gününün yaklaştığını düşünerek Antakya patriğinin ikâmetgâhı olan Antakya'ya gitmeyi düşünmüş, orada patriği görerek ölmeyi istemişti. Markos, buna karar verdikten sonra Askalan'a uğrayan ilk rum gemisine binmiş ve Antakya'ya hareket etmişti.

Onun hareketinden birkaç gün sonra Leylâ Kudüs'e varmış, Markos'u aramış, fakat çok geçmeden onun Antakya'ya gittiğini haber alarak mahzun olmuştu. Tâlihsizlik onu hâlâ takip ediyordu. Leylâ uzun uzadıya düşünmüş, Antakya'ya kadar gidip de bu işi halletmekten başka çâre olmadığına inanmıştı. Limana inerek bir gemi beklemek çok zordu. Kimbilir gemi ne zaman gelirdi? Ne kadar beklemek lâzımdı?

Onun için kara yolunu tercih etmek daha doğru idi. Fakat Kudüs'ten Antakya'ya gitmek için Şam'a uğramak gerekirdi. Leylâ, Şam'a uğramamak için Lübnan yolunu tuttu.

Leylâ, günlerce devam eden yorucu bir seyahatten sonra Antakya'ya yaklaştı, burası o zamanın en muhteşem ve muazzam şehirlerinin üçüncüsü idi. Ondan üstün olan diğer şehirler, Roma ve İskenderiye idi.

Şehir, çok güzeldi. Âs nehrinin üzerinde bir dik dörtgen şeklinde uzanmıştı. Her taraf bağlık, bahçelikti. Şehrin ufkunu, büyük kubbeler kaplıyor gibiydi. Bundan başka şehir, muazzam bir sur ile çevrilmiş ve bu surun üzerine 360 kule yapılmıştı. Uzaktan, Akdeniz görünmekteydi. Leylâ dağ başında şehri tatlı tatlı seyrettikten sonra yavaş yavaş inmiş, kapıdan içeri girmiş, ve büyük caddeye yürümüştü.

Leylâ, patrikhanenin nerede olduğunu sorarak, ona doğru ilerlemiş, muhteşem bir binaya varmıştı. Herkes oraya giriyordu. Leylâ da onlarla beraber girdi. Leylâ, ilerleye ilerleye geniş bir yere vardı. Burası birçok papazla doluydu. Leylâ onların birine yanaşarak Markos'u sordu:

— Tanımıyorum!

Acaba Markos daha gelmemiş miydi? Leylâ bunu anlamak için başka bir papaza yaklaşmış ve ona sormuştu:

— Şam'daki Yuhanna kilisesi reisi Markos, Askalan'dan buraya gelecekti. Henüz gelmedi mi?

— O gemide Kudüs patriği bulunacak. Fakat o da henüz gelmedi. Belki ters bir rüzgârla karşılaştılar.

— Teşekkür ederim.

Leylâ bunu öğrendikten sonra gemiyi beklemek üzere bir hana yerleşti. Leylâ, her gün dağa çıkarak denizi gözetliyordu. Yahut patrikhaneye giderek Markos'un gelip gelmediğini öğrenmeye çalışıyordu.

Leylâ'nın handaki odası büyük caddeye bakıyordu. Bir sabah dışarda büyük bir gürültü olmuş, Leylâ bu gürültü ile uyanarak pencereye koşmuştu.

Cadde, ellerinde bayrak taşıyan silâhlı Müslümanlarla dolmuştu. Önlerinde birçok kadın tef çalıyordu. Onların kimi atlı, kimi atsızdı.

Leylâ, caddeye koşarak sordu:

— Bunlar kim?

— Antakya askerleri...

— Nereye gidiyorlar?

— Sıffin'e gidiyorlar!

— Neye?

— Şam ordusuna katılmaya.

— O halde harp başlamış mı?

— Evet, Muaviye ile Ali arasında.

— Sıffin mevkii buraya yakın mı?

— Buranın doğusunda birkaç konaklık mesafede.

Leylâ, bu haberle odasına dönmüş ve düşünmeye başlamıştı. Ne yapacaktı? Bekliyecek miydi? Yoksa Sıffin'de bulunduğu muhakkak olan Mehmed'e mi katılacaktı? Markos'un bindiği gemi acaba bir kazâya mı uğramıştı da bu kadar geç kalmıştı?

Leylâ, Markos'un gelip gelmediğini bir kere daha sormaya karar verdi. Gelmemişse, buradan çıkıp gidecekti. Bunun için hizmetçisini çağırdı ve ona emretti:

— Patrikhaneye kadar git, Markos'un gelip gelmediğini sor. Gelmemişse, çarşıya uğra, yol hazırlığı yap. Atları hazırla. Hemen gidelim.

Hizmetçi, hemen kalkıp gitti. Fakat Markos'tan haber yoktu. O da çarşıya uğrayarak öte beri almış, eşyasını hazırlamış, ve atları eğerlemişti.

Bir iki saat sonra Leylâ ile adamı yola çıkmış bulunuyorlardı. Antakya'dan hareket eden kuvvet önde idi. Leylâ düşünmüş ve bu kuvvete katılmaya karar vermişti. Belki bu sayede Ali tarafına bir hizmet ifâ ederdi. Birkaç gün devam eden yolculuktan sonra Sıffîn ovasına bakan tepelere varmışlardı.

İki tarafın karargâhı görünüyordu. Ova, çadırlar, bayraklı askerler, atlar ve develerle dolmuştu. Aradaki boş sahadan karargâhlardan birinin doğuda, ötekinin batıda olduğu anlaşılıyordu. İki taraf da istirahat etmekte idiler. Yolculara da yakın olan Şam karargâhının ortasında büyük bir çadır göze çarpıyordu. Bu muhakkak ki Muaviye'nin otağı idi.

İki taraftan da birdenbire hareket eserleri görülmüş, oklar yağmaya ve kılıçlar parlamaya başlamıştı. Atlar kişniyor, bayraklar dalgalanıyor, atlılar nâralarla ufku inletiyordu.

Dağ başında dinlenen Antakya kuvveti, bu manzarayı gördükten sonra hemen yola çıktı. Leylâ ile hizmetçisi onların arasına iyice karışmışlardı. Onlar ine ine Muaviye'nin otağına vardılar.

Muaviye'nin etrafında tam beş saff toplanmıştı. Bunlar onun uğrunda canlarını fedâ etmeye yemin etmişlerdi. Muaviye Antakya kuvvetini karşılamış, onu güzel sözlerle taltif etmişti.

Amr, Muaviye'nin yanında idi. Leylâ, bunların yüzlerine dikkat etmiş, ikisinin de endişeli olduklarını anlamıştı. Bir aralık bir atlı telâşlı telâşlı gelmiş, Muaviye ona dönerek:

— Ne var, durum nasıl? diye sormuş, ve cevap almıştı:

— Harp çok şiddetlendi, fakat muvaffak olacağız.

Muaviye, Amr'a bakmış, o da hemen atını istemişti. Amr atını sürerek harp saflarına gitmişti. Ortalık kararmak üzereydi. Karanlığın basmasıyla askerler geri dönmeye başlamıştı.

41

Muharrem ayının mütarekesi yapıldığı günden beri iki taraf hiç durmadan savaşıyorlardı. Her gün iki tarafın kumandanlarından biri askerleriyle çıkıyor, ona karşı hazırlanan kuvvet onunla döğüşüyordu. Bu, her gün tekrarlanan bir hadise idi. Bazan muharebe kızışıyor, kanlar fazlaca dökülüyor, bazan beş on adamın vuruşmasıyla gün geçiyordu.

Bir gün Ali tarafı şiddetli bir taarruza geçmiş ve bu taraf Muaviye'nin otağına kadar ilerlemişti. Durum, Muaviye için çok tehlikeli idi. Iraklılar zaferi kazanmak üzere olduklarına inanmışlardı. Fakat Şamlıların karşı taarruzu Iraklıları sarsmıştı. Hazret-i Ali'nin sağ kanadı hemen hemen erimişti.

Bedil oğlunun kumandası altındaki sağ kanatta, kala kala iki yüz, üç yüz kişi kalabilmişti. Daha sonra merkezde olan Ali'nin kuvvetleri de gerilemiş, Ali sağ kanada geçmek mecburiyetinde kalmıştı. Kendisi bu noktadan öbür noktaya geçiyorken oklar, ensesinin ve omuzlarının üzerinden geçiyordu. Bugün durumu kurtaranlardan biri, Eşter'di.

Eşter, Hazret-i Ali'nin firar etmekte olan askerlerini karşılayarak onları geri çevirmeye muvaffak olmuş ve geri çevirdiği askerleri harp sahnesinden büyük bir muvaffakiyetle idare ederek onları taarruza sevketmiş, neticede vaziyet nisbeten düzelmişti.

Aynı gün Hazret-i Ali, Muaviye'yi karşılıklı vuruşmaya davet etmiş, ona:

— Muaviye, âlemi birbirine kırdırmayalım. Gel, biz karşı karşıya geçelim. Dövüşelim, hangimiz ötekini vurursa, ondan kurtulmuş olur, demişti.

Muaviye bu teklife cevap vermemiş, geri dönmeye mecbur olmuştu. İki taraf arasında muharebe fazla şiddetlendiği halde esirlere çok iyi muamele ediliyordu. Hazret-i Ali, bütün esirlerin salıverilmesini emretmiş, Muaviye de aynı şekilde hareket etmişti. Bununla beraber akşam olduğu zaman iki taraf şiddetle hırpalanmıştı.

Ertesi gün aynı durum tekrarlandı. Bütün gün aynı şiddetle devam eden harp yetmemiş gibi geceleyin sabaha kadar sürmüş, mızraklar kırılıncaya, oklar bitinceye kadar döğüşülmüştü.

Bu şekilde devam eden şiddetli muharebe esnasında Iraklıların üstünlüğü anlaşıldı. Iraklılar, sayılarının üstünlüğünden istifade ediyorlardı.

Muaviye ile Amr durumu incelediler, ve yeni bir harekete karar verdiler.

Harp, Ali'nin tarafındaki bütün unsurları birleştirmişti. Onlar harbin çetinlikleri içinde aradaki bütün ihtilâfları unutmuşlardı. Bu ihtilâfları tazelemek sayesinde onların cephesini yarmak

ve hareketlerini akamete uğratmak mümkün olurdu. Amr bunun çâresini buldu.

— Muaviye, dedi, yarın harbe çıkmayız. Mızrakların üzerine Mushafları asar ve herkesi Kitab'ın hükmü dairesinde hareket için davet ederiz! Bu davetimizi kabul edecek olanlar vardır. Çünkü herkes harpten yorulmuştur. Harpten kurtulmak için yapılacak her davet, onlar tarafından iyi karşılanır.

— Çok uygun!..

Bu karar verildikten sonra, ona göre hareket edildi. Ertesi gün karar uygulandı. Şam askerlerinin bir kısmı Mushaflarla ilerlediler. Tellallar bağırdı:

— Kitab'a geliniz. Aramızda hakem o olsun!

Herkes, sanki bu daveti bekliyordu. Bir çokları hemen:

— Bu teklifi kabul edelim! diye bağırdılar.

Hazret-i Ali râzı olmadı.

— Hayır, dedi, bunlar diyânete önem verir adamlar değildirler. Bundan dolayı, onları dinlemiyelim. Onların bu teklifi bizi aldatmak içindir. Biz harbimizi tamamlamaya çalışalım.

Fakat, harp aleyhtarları birdenbire çoğalmışlardı. Bunlar:

— Biz, diyorlardı. Kitab'ın hükmüne davet olunuyoruz. Bu daveti neden reddedelim?

Hazret-i Ali, onları o fikirden vazgeçirmek istedi:

— Hasım mağlûp olacağını anladı. Onun için bu hileye başvurdu. Biz, işimizi bırakmıyalım.

— Hayır, biz bu şartlar içinde harbetmeyiz. Ve harbin derhal durdurulmasını isteriz.

Bunlar kimlerdi? Hazret-i Osman'ın katillerinden miydiler?

Hayır! Onlar aradaki ihtilâfın İlâhî kanunlar ile hallini isteyen ve bu taleplerinde samimi olan bir topluluktu. Bunlar, Hazret-i Ali'nin harbi durdurması için ısrar etmişler ve ona:

— Artık Eşter'e emir ver, geri çekilsin! demişlerdi.

Hazret-i Ali, bunları dinlemekten başka çâre olmadığını gördü. Onun için Hani oğlu Yezid'i çağırtmış ve ona:

— Git Eşter'e haber ver. Buraya gelsin! demişti.

Hani oğlu gitmiş ve Eşter'i şiddetle döğüşür bir halde bulmuştu:

— Eşter, Hazret-i Ali seni çağırıyor.

— Aman Hani oğlu! Benim bu dakikada yerimden kıpırdamam doğru değildir. Çünkü tutuştuğum harbi bitirmek üzereyim. Geri dön ve biraz sabretmelerini ricâ et.

Hani oğlu geri dönmüş, durumu Ali'ye anlatmıştı. Harbe muhâlif olanlar ayağa kalkmışlar ve Ali'ye bağırmışlardı:

— Sen, bizi aldatıyorsun! Harbi durdurmak için emir vermiş gibi görünerek harbin devamı için haber gönderiyorsun! Bu nasıl iştir?

— Emrimi sizin karşınızda vermedim mi? Siz, benim Hani oğluna gizli bir söz söylediğimi gördünüz mü?

— O halde tekrar haber gönder. Hemen gelsin. Yoksa, seni bırakır ve ayrılırız.

— Haydi Hani oğlu. Git, Eşter'i getir.

Hani oğlu tekrar gitti. Eşter'i buldu:

— Eşter! Fitne başladı. Hemen geri dön!

— Mushaflar yüzünden mi? Bunu ben de tahmin etmiştim. Fakat ben bu askerleri nasıl bırakıp giderim?!..

— Geri dönmekten başka çâre yok! Dönmezsen, harp muhâlifleri belki Hazret-i Ali'yi düşmana teslim edecekler, yahut öldürecekler?

— Ne diyorsun? İş bu raddeye vardı mı?

— Vardı da aştı!

Eşter derhal döndü. Harp muhâlifleri onu bekliyorlardı. Hazret-i Ali de onların arasında idi. Eşter söze başladı:

— Iraklılar! Siz hakikaten zelil adamlarsınız! Tam zafer kazanacağımız zaman onların Mushafları kaldırmalarından dolayı apışıp kaldınız mı? Siz, beni kendi halime bırakınız. Ben bu işi başarırım!

Harp muhâliflerinin hepsi bağırdılar:

— Olmaz!

— Sizi kara alınlı herifler! Siz ne korkak, ne iki yüzlü, ne maskara adamlarmışsınız!..

Fakat Eşter, daha fazla söyleyememişti. Üç beş kişi onun üzerine atılmış, Eşter onların elinden güç belâ kurtarılmıştı. Nihayet Ali, onları susturmuş, sükûnet sağlandıktan sonra mes'ele yeniden görüşülmüştü:

— Teklifi kabul ettik. Şimdi ne yapacağız?

Eş'as cevap verdi:

— İsterseniz Muaviye'nin yanına gidip ne istediğini sorayım.

— Git!

Eş'as kalkıp gitti. Muaviye tarafından kabul olundu:

— Muaviye, siz neden Mushafları kaldırdınız?

— İkimiz de Kur'ân'ın hükmüne göre anlaşalım diye.

— Nasıl anlaşacağız?

— Siz bir adam seçiniz, biz de bir adam seçelim. Onların dâvamızı Kitab'a göre halletmelerini isteyelim. Ve onların verdikleri hüküm dairesinde hareket etmeyi taahhüt edelim.

— Sözün doğrusu budur.

Eş'as geri dönerek durumu anlattı. Bütün muhâlifler:

— Kabul ettik! diye bağırdılar.

Hazret-i Ali de kabul etti ve devam etti:

— O halde kimi seçeceğiz?..

Mes'elenin müzakeresine başlandı. Harp muhâlifleri düşündüler, taşındılar. Onların hepsi Iraklı idiler. Yâni Kûfe ve Basra'dan gelenlerdi. Onların dimağında yer eden bir adam, Ebû Musel Eş'arî idi. Basralılar da, Kûfeliler de onu yakından tanıyorlardı. Onun, onlara gece gündüz yaptığı nasihatlar, fitneye karışmamaları ve iç savaşa girişmemeleriydi. Halbuki Eş'arî, bu nasihatler yüzünden hakarete uğramış ve onun sözleri dinlenmemişti. Şimdi Basralılar ve Kûfeliler onun nasihatlerini hatırlıyarak, onun en doğru söylediğini ve en iyi davranışı tavsiye ettiğini anlamışlardı. Şimdi, hepsi de:

—Eş'arî'yi dinleseydik, bu kadar kan dökülmez, bu kadar zarar görmezdik! Çocuklarımız öksüz, karılarımız dul kalmazdı. İşlerimiz berbat olmazdı! diyorlardı.

Mâdem ki bir hakem seçmek icap ediyordu, Eş'arî'ye rey vererek onu hoşnut etmek çok doğru olurdu. Çünkü onun siyâseti başarılı olmuştu. Onu seçmek, onun siyâsetini yüceltmek olurdu. Esasen, Eş'arî kendi prensibi üzerinde sebat etmiş ve hiç bir tarafa katılmamıştı. Bundan dolayı kendisi son derece tarafsız, sulhperver ve hakemlik vazifesini ifaya ehliyetli bir adamdı.

Iraklılar kimin hakem olarak seçileceğini konuşurken derhal Eş'arî'yi teklif ettiler. Ali, bundan memnun olmamıştı:

— Bana bakınız! Siz muharebe işinde beni dinleyemediniz, bari şimdi dinleyiniz. Ben, Eş'arî'nin seçilmesine taraftar değilim. Eş'arî'ye itimat edemedim. Kendisi benimle beraber değildi. Aksine herkesi benden uzaklaştırmaya çalışmıştı. Ben İbni Abbas'ı teklif ediyorum.

Muhâlifler:

— Olmaz, dediler. İbni Abbas senin amcazâdendir. İkiniz arasında fark yok!

— O halde Eşter'i seçelim.

Muhâlifler buna şiddetle itiraz ettiler:

— Bütün bu kıyâmet onun yüzünden kopuyor!

— O halde Eş'arî üzerinde ısrar mı ediyorsunuz?

— Evet!

— İstediğinizi yapınız!

Muhâlifler, bu sözü aldıktan sonra hemen Eş'arî'ye haber gönderdiler. Kendisi Basra'da köşesine çekilmiş, hiç kimseyle görüşmeden yaşıyordu. Muhâlifler, hemen ona müracaat ederek kendisinin hakem seçildiğini tebliğ etmişler, o da hemen karargâha gelmişti.

Karşı tarafta zerre kadar ihtilâf yoktu. Hiç bir münâkaşa olmadan Âs oğlu Amr hakemliğe seçilmişti. Amr, o devrin en büyük siyâsîlerinden olarak tanınmış ve Mısır'ın fâtihi olmakla şöhret kazanmış bir adamdı.

İki taraf hakemleri seçtikten sonra, Amr, Ali'nin karargâhına gelerek hakem anlaşmasını yazmak istedi.

Anlaşmanın ilk satırları yazılırken önemli bir münâkaşa oldu.

Anlaşmayı yazanlar, Hazret-i Ali'nin halife olduğunu tesbit etmek istediler. Amr, bunu kabul etmedi.

— Ali, sizin emîrinizdir. Bizim emîrimiz değildir. Onun ünvânını çıkarınız! dedi.

Hazret-i Ali, Hudeybiye barış anlaşmasını hatırladı ve o zaman Kureyş'in aynı davranışı takip ederek Hazret-i Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i peygamber tanımak istemediklerini, Hazret-i Muhammed'in onlar tarafından ileri sürülen teklifi kabul ettiğini, kendisinin de aynı davranış şeklini takip edeceğini söyledi.

Bu söz Muaviye'nin delegelerini kızdırmıştı. Amr bu dokunaklı sözü hazmedecek adam değildi:

— Demek ki bizi, mü'min olduğumuz halde müşriklerle mukâyese ediyorsunuz. Revâ mı bu!

Hazret-i Ali daha sert bir cevap verdi:

— Amr, sen ne zaman fasıkların dostu ve mü'minlerin düşmanı değildin?

— Ali! Ben bir daha seninle konuşmam ve seninle bir arada bulunmam!

— Ben de, meclisimin senin gibi adamlardan temizlenmesini isterim!

Bu gibi sözlerin, önemli ve ciddî bir iş başarmak için toplanan bir mecliste sarfedilmesi, iki tarafın birbirine karşı hissettiği husumeti göstermeye yardım ediyordu.

Hazret-i Ali, askerî bir zafer kazanmak üzere iken onu gerçekleştirememekten kaynaklanan bir sıkıntı içinde idi. Hakemin neye karar vereceği meçhûldü. Buna rağmen askerî harekât durmuştu. Askerler arasında harp rûhu, harp galeyanı sönmüştü. Onları yeniden harbe sevketmek çok zordu. Bütün bunları takdir eden Ali, karşı tarafın onu ünvanından soyutlamak istediğini görünce, hiddetini zaptedememişti. Fakat Amr, teşebbüsü akamete uğratmamak için elinden geleni yapmış ve neticede anlaşma yapılmıştı.

Anlaşmaya göre hakemler, Mukaddes Kitab'ın hükümleri dairesinde hareket edecekler, aradıklarını Kitap'ta bulamazlarsa Sünnet'e müracaat eyliyecekler ve hüküm vereceklerdi.

Bu esaslar kabul olunduktan sonra Eş'arî ile Amr nasıl işe başlayacaklarını kararlaştırdılar. Onun için önce iki taraftan verilecek hükme itâat edeceklerine, sonra verilecek hükümden dolayı hakemlere, yahut onların aileleri hakkında her hangi bir şekilde takibatta bulunmayacağına dair söz alıp, sonra iki taraf ordularının da verilecek hükme göre hareket edeceklerini temin etmek lâzımdı.

Hakemler, bütün bunları kararlaştırdıktan sonra iki taraftan istedikleri teminatı almışlar, sonra Ramazan'da ve Kûfe ile Şam arasında bir mevkide toplanmaya karar vermişlerdi. Hakemler istedikleri takdirde toplantı zamanını erteleyebilirlerdi.

Vesikalar imza edilmiş ve her şey olup bitmişti. Eş'arî ile Amr bütün hazırlık müzakerelerini başarıyla idare etmişler, toplantılarını altı, yedi ay ertelemekle harp ve darp rûhunun tamamen yok olmasını, herkesin çoluğuna çocuğuna dönmesini, işiyle gücüyle meşgul olmasını temin etmişlerdi.

Anlaşma 37 senesinin Sefer ayının on üçüne raslayan Çarşamba günü yazılmış ve imza edilmişti.

Demek ki Sıffîn harbi 13 gün kadar devam etmişti. Sebe' oğlu ile arkadaşları bu anlaşmanın aktinden dolayı son derece üzüldüler. Bu anlaşma Muaviye'nin muvaffakiyete doğru attığı en önemli adımdı. Çünkü bu sayede Ali'nin topladığı kuvvet dağılıyordu. Muaviye, kendi memleketinde kaldığı ve işinin başında bulunduğu halde, Ali Kûfe'ye dönmek mecburiyetinde idi. Oraya eli boş dönüyordu. Yalnız eli boş değil, dağınık, ümidsiz bir halde idi.

Halk: "Ne yaptınız?" Diyecek olursa, ne cevap verilecekti?.

— Hakeme müracaata karar verdik!

Halk buna karşı:

— Hakeme müracaat edecek olduktan sonra neye peşinen müracaat etmediniz? Neye döğüştünüz? Neye kan döktünüz? diyecek olursa ne cevap verilecekti?

Bu durumda olan halk tekrar, nasıl tahrik edilebilirdi?

Buna karşılık Muaviye çok iyi bir durumda idi. Kendisini yerinden sökmek için gelen bir kuvveti, geri çevirmişti. Hem de fazla kan dökmeye mecbur olmadan. Sonra devrin en kuvvetli adamını hakem olarak seçmişti. Bu adam onun dâvasına da bağlı idi. Belki o dâvanın en büyük temsilcilerinden biri idi. Kendisi olmasa, belki o ayaklanır ve bu işi yapardı.

Muaviye'nin başarıları devam ederse katillerin durumu büsbütün kötüleşirdi. Muaviye onlara aman vermezdi. Onları birer birer mahvederdi. Bunun için durum onların tamamıyla aleyhinde idi. Bunu anladıkları için, Eşter hakem işine bütün kuvvetiyle muhâlefet etmiş, fakat bir şey yapmaya muvaffak olamamıştı. Hattâ Eşter'in anlaşmayı imza etmesi istendiği halde, o bunu şiddetle reddetmiş ve:

— Elimi kesmek bu kâğıdı imzalamaktan hayırlıdır! demişti.

Fakat anlaşma bir oldu bittiye getirilmişti. Bunun için yeni

tedbirler almak lâzımdı. Sebe' oğlu, arkadaşlarını tekrar topladı ve onlara anlattı:

— Durum tamamiyle aleyhimizdedir. Şimdi biz ne yapacağız? Muaviye, dâvayı hakeme havaleye muvaffak oldu. Hakem gelecek Ramazan'da toplanacak. Kimbilir ne karar verecek? Belki bizim teslimimiz esası üzerine bir sulh teklif edecek. O zaman iki taraf bir olarak bizi toplayacaklar. Ve bizi birer birer asıp, kesecekler. Buna karşı ne düşünüyorsunuz?

Eşter çok üzgündü:

— Sebe' oğlu işler bozuldu! Ben bu kuvvetin bir daha toplanacağına emîn değilim.

— O halde, ne yapmak lâzım?..

— Şimdilik bir şey yok! Hakemi bekliyelim.

— Beklemekle bir şey olmaz, bir tedbir düşünmeliyiz.

— Ne gibi?

— Ben dikkat ettim. Iraklılar içinde bir topluluk var. Hakemin aleyhindedirler. Onlardan istifade edemez miyiz?

— Onlar ne diyorlar?

— Onlara göre, Allah'ın hükmünü adamlara bırakmak doğru değilmiş!

— Nasıl?

— Allah'ın hükmünü adamlara bırakmamalı, diyorlar.

— Ben bunun mânâsını anlamıyorum. Ne demektir bu?

— Ben de pek anlayamadım.

— O halde, bunun ne demek olduğunu öğrenelim.

— Bana kalırsa, onlar da ne demek istediklerini bilmiyorlar. Yalnız hepsinin dilinde bir söz dolaşıyor. Hepsi de "Hüküm Allah'ındır" diyorlar.

— Bunu anlıyoruz. Fakat Allah'ın hükmünü kim söyler? Kim anlatır? İnsanlar değil mi?

— İşte onlar bunu kabul etmiyorlar. Anlaşılan, onlara göre hüküm mevcuttur, bir takım adamların o hüküm hakkında konuşmaları, görüşmeleri mânâsızdır.

— Bu pek karışık bir iş, Sebe' oğlu.

— Biz de onun çıkardığı karışıklıktan istifade edelim.

— Biz de, anlaşmayı kabul etmediğimizi söyleyelim.

— Bunu ben de söyledim.

— O halde muhâlefetimizin sebeplerini izah edelim. Biz hakeme itiraz ediyoruz. Çünkü dâvamız açıktır. Ali, imamdır, ve Muaviye eşkıyâdır. Madem ki eşkıyâdır, onunla harbetmek zarurîdir. Ali, kendi dâvasına inanmıyormuş gibi hakeme müracaat ediyor. Dâvasına inanmıyorsa niçin duruyor? Hemen çekilsin. Muaviye tarafı Kitab'ın ahkâmına göre hareket olunmasını istediği zaman niçin Ali hemen bu duruma ait olan hükmü bildirmedi? Neden kısa bir mütâreke ile işi halletmedi de hasmın arzusunu yerine getirdi? Biz onun bütün hatâlarını söyliyelim. Ve onu hakem anlaşmasını bozmaya teşvik edelim. Belki muvaffak oluruz. Diğer taraftan, yeni türeyen cemâati de kendi tarafımıza almakta tereddüt etmiyelim.

— Sen bu adamlarla bir esaslıca konuş da iç yüzlerini anla.

— Sen de Ali'ye git ve vazgeçirmeye çalış. Şu hakem işini bir tarafa bıraksın da yeniden hasmımıza hücum edelim.

— Gideyim.

Sebe' oğlu, "Hüküm Allah'ındır" diyenlerin yanına gidiyorken Eşter de Ali'nin yanına gidiyordu. Ali'nin etrafında harp muhâliflerinden bir cemâat vardı. Eşter geldikten sonra hemen sözü açtı:

— Ben hakeme muhâlifim. Harbi yenilemek kadar iyi bir şey yoktur. Bizi kurtaracak odur. Biz hasımlarımızın zaman ve fırsat kazanmalarına sebep oluyoruz.

— Eşter, biliyorsun ki ben de bu işi isteyerek yapmadım. Fakat zorlandım ve râzı oldum. Râzı olduktan sonra geri dönmek doğru olamaz. Ancak hakem, doğru hareket etmezse o zaman iş değişir.

Cemâatten birkaç kişi konuştular:

— Siz Eşter'e fazla yüz veriyorsunuz. Bu doğru olmasa gerek!

— Neden doğru olmasın! Onun gibi iki adamım olsaydı bu duruma düşmezdim. Sizin gibi adamların ısrarıyla bütün plânlarım alt üst olmazdı. Siz, benim bütün kuvvetimi perişan etmiş, beni zâfa uğratmış bulunuyorsunuz. Bundan sonra sizin adam olacağınıza, sizin bir iş becerebileceğinize inanmıyorum.

Bunlar kalkıp gitmişler ve Ali ile Eşter başbaşa kalmışlardı.

— Beni bugün minnettar ettiniz. İltifatlarınız pek yüksekti.

— Daha fazlasına lâyıksın Eşter! Senin akıl ve sağduyuna inandım.

— Bana kalırsa, siz bu muhâliflere bakmayarak Muaviye ile harbi yenileyiniz.

— Olmaz Eşter!

— Neden olmasın?..

— Söz verdik, anlaşma imzaladık.

— Fakat bunların hepsi bir düşman hilesi yüzünden oldu.

— Öyle olsa da verdiğimiz sözü tutmalıyız.

— Fakat biz bu kuvveti bir daha nasıl toplarız?!.

— Toplayamaz mıyız dersin?

— Zannetmiyorum! Çünkü bir zaferle dönmüyoruz. Sonra hakemin neye karar vereceğini de bilmiyoruz. Ya hakem sizi azle karar verirse ne yapacaksınız?

— Böyle şey olur mu?

— Niçin olmasın?

— Beni azledecekler de kimi getirecekler? Muaviye'yi mi?

— Hayır, onu getirmezler. Ashâbtan birçokları henüz hayatta. Ömer'in oğlu var. Zübeyr'in oğlu var. Daha başkaları var. Benim tahminime göre, Muaviye önümüzdeki aylar zarfında kendi dâvası için propaganda ile meşgul olacak, belki Mısır'da bir fesad çıkaracak, belki sizin aleyhinizde bir isyan uyandırmakla meşgul olacaktır. Siz fırsat geçmeden harbi tazelemeye karar veriniz. Ve gerisini bana bırakınız. Ben bu muhâliflerle meşgul olurum.

— Verdiğim sözü bozamam, Eşter!..

— O sözü tutmakta büyük zararlar, vahim tehlikeler olmasaydı, ben sizi böyle bir harekete teşvik etmezdim. Fakat siz, sözünüzde durmakla kendi dâvanızı çiğniyorsunuz.

— Doğru söylüyorsun, fakat imkânı yok.

— Muaviye sizin yerinizde olsaydı ve dâvasının böyle bir söz yüzünden zarar göreceğini anlasaydı derhal geri dönerdi.

— Muaviye dünya adamıdır. Öyle yapabilir. Fakat ben yapamam.

— O halde, sizin muvaffakiyet yüzü görmenize imkân yoktur. Bana öyle geliyor ki bunda böyle felaketten felakete, mağlûbiyetten mağlûbiyete uğrayacağız.

— Neden bu kadar bedbinsin? Allah'tan ümit kesilmez.

— Siz Iraklıları bilmez misiniz? Iraklılar yoruldular. Iraklıların harareti söndü. Ve özellikle sizin Iraklılar üzerinde nüfûzunuz kalmadı. Onların bir tâifesi sizi bugünkü duruma düşürdü. Kimbilir başka bir tâifesi yarın size ne yükleyecek? Onun için ya bu fırsatı ganimet bilerek mevkiinizi kuvvetlendirmeli, yahut bu işten vazgeçmelisiniz.

— Durum bu kadar kötü mü?

— Belki daha da kötü...

— Neden?

— Iraklılar arasında bir cemâat türedi. Bunlar "Hüküm Allah'ındır" diyor ve senin hakeme râzı olmana itiraz ediyorlar. Bunlar da bir dert meydana getirecek. Kimbilir nasıl bir dâva peşinde koşacak ve kimbilir sizi nerelere sürükleyecek?..

— Bunlar bu kadar önemli mi?

— Ben öyle görüyorum.

— Bu adamlarla görüştün mü?

— Bunlar karmakarışık birtakım sözler söylüyorlar, benim aklım öyle şeylere ermez.

— Bunların hepsine tedbir düşünürüz. Fakat verdiğim sözden geri dönmem. Bu mes'ele üzerinde konuşmayalım Eşter!..

— O halde, ne istiyorsanız onu yapalım!

— Kûfe'ye dönmeyi emrediyorum!

— Hay, hay!

Eşter, geri döndü. Sebe' oğlunu aradı. Onu buldu ve Ali ile geçen konuşmalarını anlattı. Onun ne yapacağını öğrenmek istedi!

— Sebe' oğlu bu yeni taife ile görüştün mü?

— Görüştüm.

— Ne diyorlar?..

— Bunlar kalabalık bir topluluktur. İçlerinde Ediye oğlu Urve, Misar Şebt gibi adamlar var. Bunlar, "Hüküm yalnız Allah'ındır" diyorlar. Maksadları şu: Hakemler, bu adamların dâvalarını görüşecekler, onun hakkında tartışacaklar ve kendi içtihatlarını söyleyeceklerdir. Bu itibar ile bu işte, İlâhî hüküm verilmeyecektir. Onun için bunlar bu iddia ile ayaklanmışlardır. Bunların hepsi Ali'ye müthiş düşman!

Hazret-i Ali, geri dönmek için emir vermişti. Kendisi hükûmet merkezi olarak seçtiği Kûfe'ye gidecekti. Çadırlar sökülüyor, yükler develerin sırtına yükleniyor ve hareket başlıyordu. Bir gün Ali, çadırına çekilmiş otururken ona bir gencin kendisini görmek istediğini haber vermişler; Ali, onun getirilmesini emretmiş ve onun Leylâ'dan başka bir kimse olmadığını görmüştü. Leylâ'nın bu kederli sırada gelmesi, Ali'ye son derece teselli vermişti. Ali, ona neler yaptığını sorarak, onun Şam'da çektiklerini, daha sonra Kudüs'ten, Antakya'ya nasıl gittiğini ve oradan harp sahnesine nasıl geldiğini öğrenmiş, sonra onun hâlâ Markos'u göremediğini öğrenerek ona rica etmişti:

— Kızım artık boş yere yorulma! Gel seni Kûfe'ye götüreyim. Orada benim yanımda kal.

— Çok iyi olur. Fakat fırsattan istifade ederek Antakya'ya kadar gitsem ve Markos'u bir daha sorsam uygun olmaz mı?

— Bunda bir mahzur yoktur. Fakat dikkat et. Kendini bir tehlikeye mâruz bırakma.

— Merak etmeyiniz! Mehmed'ten bir haber yok mu?

— Ben, onu Mısır'a gönderdim ve orasının idaresini ona verdim.

— Benim de Antakya'da işimi bitirdikten sonra Mısır'a gitmeme müsaade etmez misiniz?..

— Gidebilirsiniz kızım.

Leylâ, Hazret-i Ali'ye vedâ etmiş, o akşam karargâhta misafir kaldıktan sonra ertesi gün sabahleyin yola çıkmıştı. Leylâ, gidiyorken, Mehmed'in artık merâmına nâil olduğunu ve Mısır gibi büyük ülkenin valiliğini aldığını düşünüyordu. Acaba Mehmed yine eskisi gibi mütevazi miydi? Yoksa gururlanmış mı idi?.. Acaba onu düşünüyor muydu, yoksa büyük adam olduktan sonra onu unutmuş muydu?

Hakikatte Mehmed'in Mısır'a gönderilmesi, Hazret-i Ali için bir muvaffakiyet değildi. Ali'nin Mısır valiliğinden azlettiği Kays, makamının tam eri idi. Fakat nedense Ali, ondan şüphelenmişti. Kays, Mısır'da emniyet ve sükûneti tesis etmiş, orada vaziyete hakkıyla hâkim olmuş, Osman taraftarlarına dokunmamış, herkesin işiyle gücüyle meşgul olmasını temin etmişti.

Fakat Muaviye, Kays'ı kazanmak isteyerek onunla muharebeye girmişti. Hazret-i Ali, Iraklılarla, ve Kays Mısırlılarla gelecek

olursa Şam iki ateş arasında kalırdı. Muaviye, Kays ile muhabere ederek ve Kays'ı kendi tarafına kazanarak buna mâni olmak istedi.

Muaviye, yazdığı ilk mektupta ona, kendi tarafına katılmayı tavsiye ettikten sonra bütün Irak'ı ona vereceğini söylüyordu. Kays, mektubu aldıktan sonra Muaviye'nin teklifini son derece nezâketle reddetmiş, Muaviye bundan cesâret alarak ona ikinci bir mektupla müracaat etmiş, fakat Kays bu sefer ona şiddet kullanmak mecburiyetinde kalmış ve Muaviye buna çok üzülmüştü. Bu adamı elde etmek mümkün olmayacaktı. O halde, onu başka bir davranışla Mısır'dan attırmak lâzımdı. Çünkü Kays Mısır'da bulundukça orasını Hazret-i Ali'nin elinden almak mümkün olmazdı.

Muaviye buna karar verdikten sonra her yerde Kays'ı methetmeye başlamış ve onun kendisiyle anlaştığını söylemişti.

Onun bu sözleri bütün Şamlılar arasında yayılmış, her mahfilde, ve her yerde herkes Kays'ın lehinde söz söylemekle meşgul olmuştu. Kays'ın, Osman taraftarlarına bir gûna eziyette bulunmaması Kays lehinde söylenen sözlerin en kuvvetli temeli idi.

Muaviye daha ileri giderek Kays'ın ağzından yazdırdığı bir mektubu halka okumuş, Kays'ın, Muaviye ile birlik olduğunda şüphe kalmamıştı.

Muaviye'nin bütün maksadı, Hazret-i Ali'nin bundan haberdar olarak Kays'tan şüpheye düşmesi idi.

Muaviye'nin istediği olmuş, Hazret-i Ali'nin Şam'daki casusları duyduklarını ona yetiştirmişler ve Ali korkulara düşmüştü. Ali, Kays'ın Muaviye ile bir olduğuna dair aldığı haberlere kayıtsız şartsız inanmış ve hemen oğullarını ve amcazâdeleri ile Ebû Bekir'in oğlu Mehmed'i çağırtarak onlarla konuşmuştu.

— Çocuklar, ne yapalım?..

Cafer oğlu cevap vermişti:

— Şüphe içinde kalmak doğru değildir. Kays'ı hemen azledin!

— Fakat siz Kays'ın, Muaviye ile birleşmiş olmasını kabul ediyor musunuz?

— Siz onu hemen azlediniz! Aleyhindeki suçlamalar yalansa, kalkar buraya gelir. Doğru ise Muaviye'ye katılır.

— Peki, onun yerine kimi gönderelim?!..

Yine Cafer oğlu cevap verdi:

— Mehmed'i gönderiniz!

— Peki! Haydi Mehmed, hareket et!

Mehmed, Hazret-i Ali'nin emirâmesini alarak Mısır'a gitmiş, orada Kays'ı azleylediğini tebliğ etmiş, Kays, Ali'nin de yanına gitmeyerek Medine'ye dönmüş, ondan sonra Hazret-i Ali'ye katılmıştı.

Muaviye'nin istediği olmuştu. Kays gibi, mükemmel bir idare ve siyâset adamı yerine Mehmed gibi toy, basîretsiz ve idaresiz bir genç Mısır gibi önemli bir ülkeye tayin olunmuştu.

Onun ilk hareketi, Mısır'da karışıklık çıkmasına sebep olmuştu. Mehmed, Mısır'daki Hazret-i Osman taraftarlarına haber göndererek, onlara:

— Ya bana itâat edersiniz, yahut Mısır'dan çıkarsınız! demiş, onlar da:

— Biz ne sana itâat eder, ne de buradan çıkarız!

Diye cevap vermişler, ve iki taraf arasında mücâdele başlamıştı. Sıffîn muhârebesinin devamı müddetince Mısır'da savunma durumunda kalan Osman fırkası Ali'nin hakeme râzı olarak ordusuyla geri dönmesi üzerine durumunu değiştirmiş ve saldırıya geçmişti. Mısır'da emniyetten eser kalmamıştı.

42

Hazret-i Ali, ordusıyla dönüyordu. Fakat ordu geldiği gibi değildi. Saflar boşalmış, hizipler çoğalmıştı. Hazret-i Osman'ın katillerinden meydana gelen fırka kendi kendine gidiyordu. Hakeme müracaatı doğru bulmayan ve "Hâricîler" ünvanıyla tanınan fırka, kendi kendine bir yol tutmuştu. Bunlar, ötekileri gördükçe:

— Behey Allah'ın düşmanları! Allah'ın işine ne diye kul işi sokuyorsunuz?

Diyor ve onlara kırbaçlarla, sopalarla hücum ediyorlardı.

Ötekiler:

— Allah'ın düşmanları biz değil, sizsiniz! Aramıza tefrika soktunuz ve işimizi berbat ettiniz! diyorlardı.

Bunlar böyle didişe didişe giderek Kûfe'nin evlerini görecek derecede şehre yaklaşmışlardı.

O zaman kamu oyunun bu durumu nasıl anladığını gösteren bir hâdise şudur:

Hazret-i Ali, Kûfe'ye yaklaştığı zaman bir ihtiyara rastgelerek onunla konuşmuştu:

— Sen bizimle birlikte gazâya iştirak etmedin mi?

— Hayır! Hasta ve güçsüzdüm!

— Öyle ise zarar yok!

— Bizimle Şamlılar arasında vuku bulan hâdiselere ne dersin?

— Bu hâdiselerden sevinenler ve içlerinde kin duyanlar da var. Ben de üzülenlerdendim!

— Doğru söyledin!

Hazret-i Ali biraz daha ilerlemiş, Ensâr'dan Vedia oğluna tesadüf etmiş ve ona da sormuştu:

— Halk ne diyor?

— Yaptığınızı beğenenler ve beğenmiyenler de var!

— Fikir sahipleri ne diyorlar?

— Diyorlar ki, Ali'nin büyük bir kuvveti vardı, dağıttı. Sağlam bir kalesi vardı, yıktı. Dağıttığını, daha ne zaman toplayacak, yıktığını ne zaman yapacak?

— Böyle mi diyorlar?!..

— Daha fazlasını söylüyorlar!.

— Ne diyorlar?

— Diyorlar ki, Ali kendisine muhâlefet edenleri niçin bırakıp harbini tamamlamadı. Niçin işini bir neticeye bağlamadı?

— Bunların hepsi güzel. Fakat dağıtan, yıkan ben değilim!

Artık ordu şehre giriyordu. Onu her evden kopan çığlıklar karşıladı. Bu feryatlar Ali'yi uyandırmış, o da etrafına bakarak sormuştu:

— Bu sesler ne?

— Sıffîn'de ölenlere ağlıyorlar!

Bir mahalleden geçilmiş, ikinci bir mahalleye girilmişti. Orada da aynı şey. Her evden feryatlar yükseliyor. Ali, kendisini karşılamaya çıkan bir ihtiyara sordu:

— Kadınlarınıza söz dinletemiyor musunuz? Onları ağlamaktan vazgeçiremiyor musunuz?

Harp adındaki bu adam cevap verdi:

— Bunlar bir değil, iki değil, üç değil ki onlara söz dinletelim. Yalnız bu mahallede 180 maktûl var!

Daha sonra Naitiler mahallesine varılmıştı. Burası Hazret-i Osman taraftarı olmakla mâruftu. Bunlar bağıra bağıra konuşuyor ve sözlerini Hazret-i Ali'ye duyuruyorlardı:

— Sanki ne yaptı? Dolu gitti, boş döndü!...

Hazret-i Ali bütün bu târizlere ses çıkarmıyarak hükûmet konağına ilerledi. Fakat o Kûfe'ye girerken Hâriciler ondan ayrılmışlar ve Harura'ya doğru ilerlemişlerdi. Bunlar Ali'ye de, Muaviye'ye de düşman kesilmişlerdi. Onlara göre Ali de, Muaviye de kâfirdiler. İkisiyle de muharebe etmek lâzımdı. Bunlar bu maksatla ayrılmışlardı.

Tarih kitaplarının verdiği mâlûmata göre bunlar, 12.000 kadardılar. Böyle bir kuvvetin bir tarafa ayrılarak tehdit edici bir durum alması çok tehlikeli idi. Hâricîler hem Ali'ye, hem Muaviye'ye düşman oldukları halde onların ilk zararı Ali'ye dokunuyordu. Çünkü, onun hükmü altındaki yerlerde bulunuyorlardı. Hâricilerin nasıl teşekkül ettiklerini, nasıl toplandıklarını lâyıkiyle bilmiyoruz.

Bunların iç yüzü nedir? Maksadları neden ibarettir? İnançları nedir?

Bunları, iyice bilmiyoruz. Bildiklerimiz, bunların evvelce Ali'ye taraftar iken birdenbire ona düşman kesildikleridir. Sebep de hakem mes'elesi idi. Daha evvel hakem mes'elesi çıktığı zaman bunlar evvelâ bunu kabul etmişler, karşı tarafın Kitab'a müracaatla ihtilâfın hallini kabul etmişler, ondan sonra bundan vazgeçmişler ve Ali'nin aleyhine dönmüşlerdi. Çünkü onlara göre Ali, Kitab'ın hakemliğini değil, insanların hakemliğini kabul etmişti. Bu garip fikirlerin o zaman bile anlaşılmadığını gösteren bir çok delil vardır. Hâriciler, Ali'nin, Kur'ân'ı değil, fakat insanları hakem olarak kabul ettiğini iddia ettikleri zaman Ali bir konuşma yaparak onlara cevap vermişti:

— Biz, insanların hakemliğini kabul etmiş değiliz. Kur'ân'ın hakemliğini kabul etmişizdir. Kur'ân ise, iki kapak arasında duran bir yazıdır. Onun hükümlerini söyleyen bir lisanı yoktur. Ona bir tercüman lâzımdır. İnsanlar onu okurlar ve onun ne dediğini naklederler.

Fakat Hâricîler her şeye rağmen kendi fikirlerinde sebat etmişler ve Ali'yi kâfir tanımakta ısrar etmişlerdi. Onlara göre, tahkimi kabul edenlerin hepsi de kâfirdirler.

Bu adamların durumlarını incelemekte uğradığımız güçlüğün en önemli sebeplerinden biri, onların ileri sürdükleri bu fikirlere canla başla inanmaları ve bu uğurda hiç bir fedakârlıktan çekinmemeleridir. Bunların büyükleri de, küçükleri de bu içtihadlar uğrunda en müthiş işkencelere uğrayarak ölmeyi cana minnet biliyorlardı.

Şimdi biz bunların ne demek istediklerini anlamaya çalışalım. Bunun için onların İbni Abbas ile vuku bulan bir münâkaşalarından istifade edebiliriz. Hâricîler, Hazret-i Ali'den ayrılarak Harara'ya gittikleri zaman Ali onların peşinden İbni Abbas'ı göndermiş ve onlarla münâkaşaya girmemesini tavsiye etmişti. Fakat İbni Abbas ister istemez onlarla münâkaşa etmek mecburiyetinde kalmıştı. İbni Abbas, onlara sormuştu:

— Sizin hakemler aleyhindeki itirazlarınız nedir?...

— Mes'eleler vardır ki, Allah onları insanlara bırakmıştır. İnsanlar onlara dair hükümler verirler. Fakat yine mes'eleler vardır ki, Allah onlara dair olan hükmü bildirmiştir. Kulların bu hükümleri incelemesine, onlar üzerinde düşünmelerine imkân yoktur.

— Fakat Kur'ân bir çok işlerde âdil olanların hüküm verebileceklerini söylüyor.

— Doğrudur. Karı koca, av, ekin işleri böyledir. Fakat Müslümanların kanı böyle değildir...

Hazret-i Ali, Abbas oğlunu gönderdikten sonra Nadir oğlu Ziyad'ı da çağırarak ona:

— Git, demişti, bu adamların en çok kimin sözünü dinlediklerini anla da gel.

Ziyad, Hâricilerin bulundukları yere giderek durumlarını incelemiş, onların herkesten fazla Kays oğlu Yezid'in sözünden çıkmadıklarını öğrenmişti.

Hazret-i Ali durumu öğrendikten sonra Kûfe'den hareket ederek onların karargâhına girmiş, Yezid'i bulmuş, onun çadırında iki rekât namaz kılmış, bundan sonra onunla konuşmuştu.

— Yezid, senin burada işin ne?..

— Dâvamızı biliyorsunuz!

— Senin öyle dâvalarla işin yoktur! Seni İsfahan emîrliğine tayin ediyorum. Haydi işinin başına hareket et.

Yezid biraz tereddüt etmiş, fakat Ali onu dinlememiş ve onu hemen yola çıkarmıştı. Daha sonra Ali, Hâricilerin içine girmiş ve İbni Abbas'ın hâlâ onlarla münâkaşa ile meşgul olduğunu görmüştü. Halbuki Ali onu münâkaşaya girmekten menetmişti. Hazret-i Ali onlara reislerinin kim olduğunu sormuş, onlar da:

— Reisimiz Kevva oğludur.

Demişlerdi. Ali bu adamı da çağırmış ve onunla konuşmuştu.

— Siz ne diye şehirden çıktınız?

— Tahkimden dolayı!

— Siz biliyorsunuz ki, hasımlarımız Mushafları kaldırdıkları zaman ben size, "Bunlar bizi aldatıyorlar, onlara bakmıyarak işimizi görelim," dedim. Siz, beni dinlemediniz. Fakat ben hakemin Kur'ân'a göre hareket etmesi için söz aldım. Onlar Kur'ân'a göre hüküm verirlerse biz de kabul ederiz. Kur'ân'a muhâlefet ederlerse biz de onları dinlemeyiz.

— Bu böyle ise niçin hükmü hemen verdirmediniz de altı aylık bir mütâreke kabul ettiniz?

— Âlim, câhil, herkesin durumu anlamasını istedim. Ben bu mütârekede millet için hayır görüyorum. Haydi şehrinize giriniz ve böyle dâvalardan vazgeçiniz.

Hazret-i Ali bu sözleri söyledikten sonra onlara vedâ ederek geri dönmüş, onlar da aralarında konuşmuşladı:

— Ali bu sözlerle tövbe etmiş oluyor mu?..

Birçokları:

— Evet, tövbe etmiş sayılır, demişlerdi.

— O halde, onun sözünü dinleyerek şehre girelim mi?

— Girelim! Çünkü onun hedefi altı aylık mütârekeden istifade ederek kuvvetlerini yenilemek, sonra düşmana hücum etmektir.

Hâricîler buna karar verdikten sonra Kûfe'ye dönmüşler ve herkese Hazret-i Ali'nin tövbe ettiğini, kâfirlikten vazgeçtiğini söylemeye başlamışlardı. Onlar bu şâyiaları yayarken Ali de onların bu sözlerini bozmaya uğraşıyor, bu yüzden onların zararı her gün artıyordu.

Hâricîlerin Kûfe'ye dönmeleri şehir hâricinde kalmalarından daha zararlı olmuştu. Bunlar rastgeldikleri adamlara tövbe edip etmediklerini soruyor, tövbe edilecek bir şey yapmadıklarını söyleyenleri döverek ve işkenceye uğratarak tövbeye mecbur ediyorlardı.

Kûfe şehri anarşi içinde idi. Herkes Hâricîlerin eline düşerek dayak yemekten, ezâya uğramaktan korkuyordu. Ara sıra şehirde arbedeler vuku buluyor ve kanlar dökülüyordu.

Halk bu durumdan bezmiş, bölük bölük gidip Ali'ye şikâyet etmişler, bu adamların herkesi kâfir sayarak yapmadıkları eziyet kalmadığını söylemişler, buna karşı Hazret-i Ali Hâricîlerin yanına giderek en şiddetli konuşmalarından birini yapmıştı.

— Sizler benim hatâ ettiğim, benim dalâlete uğradığım hakkında ısrar ediyorsunuz. Ne diye benim hatâm veya dalâletim yüzünden bütün ümmete taarruz ediyorsunuz? Ne diye benim hatâm yüzünden herkese düşman kesiliyorsunuz? Ne diye herkese kâfir diyorsunuz? Ne diye kılıçlarınızı sıyırarak suçlu, suçsuz herkesin canını yakıyorsunuz? Biliyorsunuz ki Hazret-i Peygamber zâniye cezâsını vermiş, sonra onun cenaze namazını kılmıştı. Katilin idamına emir vermiş, sonra onun mirasını akrabası arasında taksim etmişti. Onlar bu günâhları işlediler diye İslâmiyetten çıkmamışlardı. O halde, siz ne diye halkı kâfir olmuş sayıyor, onlara yapmadığınızı bırakmıyorsunuz? Biz hakemi kabul ettikse, maksadımız Kitab'ın hükümlerini yaşatmaktır. Kitab'ın hükümlerini yaşatmak için onun etrafında birleşmek lâzımdır. Tefrikalar çıkarmak, onu öldürmeye çalışmaktır.

Fakat bu sözler de fayda vermemişti. Hâricîler bildiklerinden şaşmıyorlardı. Hazret-i Ali'nin bu konuşması onlara, onun tövbe etmediğini anlatmıştı. Bunun için onlar ona müracaat ederek:

— Ali, sen kâfir oldun, tövbe et!.. dediler.

Onların bu sözleri Hazret-i Ali'yi son derece hiddetlendirmiş, o da onlara çok sert cevap vermişti:

— Allah, belânızı versin! Ben Allah'a îmân ederek Peygamberiyle birlikte mücâhede ettikten sonra kâfir olduğumu mu söyleyeceğim? Haydi başımdan defolunuz! Cehennemi boylayınız! Göreceğiniz zillet ve felâket olsun!

Hazret-i Ali'nin bu şiddetli sözleri de onları etkilemişti.

Mütâreke ayları hazırlık içinde değil, fakat bu dertler, halkın huzurunu ihlâl eden, onların bütün çalışmalarını felce uğratan, onların Ali dâvası için duydukları son hareketi söndüren hâdiselerle geçmişti.

Tam mütâreke müddeti geçerek iki tarafın hakemi, mülâkat yerine gideceği zaman Hâricîlerin iki reisi olan Zür'a ile Harkus, Ali'ye gelerek son sözlerini söylediler:

— Hüküm yalnız Allah'ındır!

— O hâlde günâhlarından tövbe et, dâvandan vazgeç ve düşmanımızla harbetmek için kalk!

— Ben size bunu söylemiş, fakat siz beni dinlememiştiniz. Bunun üzerine anlaşma yazmış ve söz vermiş bulunuyoruz.

— Bunların hepsi işlenmiş günâhlardır. Biz tövbe ettik. İmânımızı yeniledik. Sen de günâh üzerinde ısrar etmeyerek tövbe et!

Hazret-i Ali cevap verdi:

— Hayır, bunlar günâh değildir! Bu, ancak bir tedbir za'fıdır. Ben sizi evvelce ikaz etmiştim. Siz aldırış etmemiştiniz.

Zür'a karşılık verdi:

— Sen bu hakem işinden vazgeçmiyecek isen, biz seninle döğüşmeyi bir farîza biliriz ve bu suretle Allah yolunda kan dökmüş olduğumuza inanırız!

Hazret-i Ali hiddetlendi:

— Yazıklar olsun sana! Senin bu gittiğin yolda maktûl düşerek rüzgârların leşin üzerinde estiğini görür gibi oluyorum!

Fakat Zür'a bu sözden kızmadı:

— Keşke dediğin olsa da meramıma nâil olsam!...

Konuşmalar böylece bitmiş ve bu iki adam Hazret-i Ali'yi bırakarak gitmişlerdi. Herkesi kendilerine katılmaya davete başlamışlardı.

Hazret-i Ali, ertesi gün Kûfe mescidinde bir konuşma yapmak üzere minbere çıkmış, Hâriciler her taraftan:

— Hüküm yalnız Allah'ındır! diyerek mescidin her tarafından bağırmışlar, Ali onlara cevap vermek mecburiyetinde kalmıştı:

— Siz bu doğru sözle kötülük murad ediyorsunuz. Susarsanız iyi olur! Size dokunmayız. Söylerseniz, size cevap veririz. Aleyhimizde hareket ederseniz, sizinle boğuşuruz!

Hazret-i Ali'nin bu sözleri Hâricîleri hiddetlendirmiş, Âsım oğlu Yezid ayağa kalkarak söz söylemişti:

— Biz alçaklık ederek dinimizi fedâ etmeyiz, Ali! Sen, bizi ölümle mi tehdit ediyorsun? Ölümden ne çıkar? Ölümden sonra nereye gideceğini düşün de, ondan sonra bizi tehdit et!

Buna benzer hâdiseler birkaç defa tekerrür etmiş, Hâricîler, Hazret-i Ali'nin tövbe ederek, imânını tecdit ederek onları dinlemeyeceklerini anladıktan sonra bir arada toplanmışlar, ve karar vermek istemişlerdi.

Toplantı, Rasibi Abdullah ibni Vehb oğlunun başkanlığında yapılmıştı. Vehb oğlu Abdullah bir konuşmayla toplantıyı açmış ve şöyle konuşmuştu:

— Siz zühd ve takvâdan ayrılmayınız. Biz iyiliğe çalışalım ve kötülükten kaçınalım. Mâdem ki burada sözlerimizi dinlemiyorlar, bu zâlim yerden çıkalım. Ya dağ başına çekilelim, yahut şehirlerden birine giderek orada, buranın bid'atlerini anlatalım.

Harkus onu destekledi:

— Bu dünya zevki az sürer. Yakında bu dünyadan göçüp gideceğiz. Dünya süsü, dünya sefahati bizi aldatmasın ve bizi Hakk'ı aramaktan alıkoymasın.

Sinan oğlu Hamza şu teklifi ileri sürdü:

— Dediklerinizin hepsi doğrudur. Yapılacak iş, içimizden bir adamı başımıza geçirmektir. Çünkü bir desteğe muhtacız. Bir bayrak etrafında birleşelim.

Hâricîler hemen bu teklifi konuşmaya başladılar. En birinci namzet Hasîn oğlu Zeyd idi. Fakat Zeyd kabul etmedi. Ve:

— Beni mâzûr görünüz. Ben başkanlığınızı yapamam! dedi.

İkinci namzet; Harkus idi. Fakat o da kabul etmedi. Üçüncü namzet Evfa oğlu Şüreyk idi. Bu namzet üzerinde biraz durmak lâzımdır. Çünkü bu adam, Sebe' oğlunun arkadaşlarındandı. Ali ile Talha ve Zübeyr'in Cemel vak'asından önce anlaşmalarına engel olmak ve iki tarafı mutlaka tutuşturmak için bir toplantı yapılmış, Sebe' oğlunun düzenlediği toplantıda bu adam da, bulunmuş ve birtakım fikirler öne sürmüştü. Hazret-i Osman'ın

katillerinden ve Sebe' oğlunun arkadaşlarından olan bu adam nasıl olmuştu da bu yeni harekete karışmıştı? Acaba Sebe' oğlu mu onu buraya girmeye sevketmiş ve onu bu yeni tefrika unsurunu hazırlamaya ve idare etmeye memur eylemişti?

Şüreyk'in, Sebe' oğlunu bırakarak başka bir tarafa katılması, Hâricîler hareketinin hiç olmazsa kaynak itibariyle ona bağlı olduğunu, kurucularından birkaçının onun arkadaşlarından olduğunu gösterir.

Tarih kitapları Hâricîlik hareketinin kurucularını biraz daha ayrıntılı şekilde anlatmış, onların her şeyleriyle ve öz geçmişleriyle biraz daha fazla ilgilenmiş olsalardı, bu mes'eleleri aydınlatmak daha çok kolay olurdu. Fakat mâlûmat kıtlığına rağmen Hâricîlik hareketinin yine Sebe' oğlu'nun kafasından çıkan bir fesad olduğunu gösteren izleri vardır. Bunların en önemlisi, onun arkadaşlarından olan Şüreyk'in Hâricîliği kuranlar arasında bulunması ve bu hareketin başına geçirilecek olanların elebaşılarından olmasıdır.

Şüreyk de kendisine teklif olunan başkanlığı reddettikten sonra başkanlık Vehb oğluna teklif olunmuş, o da bunu kabul ederek:

— Benim dedi, başkanlığınızı kabulüm dünyaya rağbet etmediğim için değildir. Sonra ölüm korkusu beni onu bırakmaya sevketmiyecektir.

Bütün Hâricîler de ona biat etmişlerdi.

Bu toplantı bir başkan seçimiyle sonuçlandıktan sonra, ikinci toplantı Şüreyk'in evinde yapıldı. Bu toplantıda takip edilecek yol tesbit edilecekti.

Toplantıyı yeni başkan açmış, ilk teklifi o ileri sürmüştü:

— Biz buradan çıkalım ve Allah'ın hükmünü icrâ edelim.

Şüreyk ilâve etti:

— Yapacağımız iş Medayin'e giderek oraya girmek, sonra şehrin kapılarını zaptederek orada ikâmet edenleri çıkarmak, ondan sonra Basra'daki arkadaşlarımızı davet ederek onlarla birleşmektir. Atılması icap eden ilk adım budur.

Hasîn oğlu Zeyd başka bir teklifte bulundu.

— Biz buradan toplu olarak çıkacak olursak takip ediliriz.

Onun için ayrı ayrı çıkmalıyız. Benim fikrimce, Medayin'e gitmek doğru değildir. Orada bize mukavemet ederler. Bana kalırsa Nehruvan köprüsüne gidelim, oradan Basralı arkadaşlarımıza yazalım.

Şüreyk ile Zeyd münâşaka etmişler, nihayet Medayin'e gitmeyerek Nehruvan'a gitmek daha uygun görülmüş ve buna karar verilmişti..

Bunlar neden dolayı Hazret-i Ali'yi bırakmakla ve onun harekâtına iştirak etmemekle yetinmeyerek büyük bir kuvvet halinde bir yere gidecek, orada yerleşeceklerdi?

Çünkü bunların hedefi önce Hazret-i Ali'nin devletini yıkmak, sonra Muaviye'nin devletini yıkmak, ve kendi düşüncelerine uygun bir devlet kurmaktı. Bunun için Medayin'de veya Nehruvan'da yerleşmek mes'elesini görüşmüşler ve ona karar vermişlerdi.

Birtakım adamların, hükûmet tarafından kafalarına uygun olmayan icraatta bulunması üzerine yeni bir devlet kurmayı tasarlamaları için onların herhalde güvendikleri büyük kuvvetler bulunması icap eder.

Hâricîlerin dayandıkları kuvvetler ne idi? Bunlar on, on iki bin kişiden ibarettiler ve bu birkaç bin kişi, pek büyük topraklara yayılmış olan bir devlete karşı gelecekler, onunla döğüşecekler ve onu yıkacaklardı. Buna imkân tasavvur olunamazdı.

O halde, bunların en çok güvendikleri neydi? Bunu, bize onların bir sözü anlatıyor. Hâricîlerin başkanları toplanıp konuştukları zaman, hep Basra'daki arkadaşlarını davet etmekten bahsediyorlardı.

Demek ki bunların Basra'da şubeleri ve merkezleri vardı. Şube ve merkezleri bulunmasından dolayı şunu anlıyoruz ki, onların icabında birleşmek ve harekete geçmek için parolaları vardı. Onların maksadları, hakeme mâni olmaktan başka idi. Hakem, yalnız bir bahane idi. Esasen bunların hemen tanışıvermelerinden ve birbirlerini hemen bularak her hareketi plân dairesinde yapmalarından dolayı onların gizli bir kuruluş olduklarını anlıyoruz. Bu yeni fırka gizli bir kuruluşa dayanmamış olsaydı, onu takip ve imha etmek nisbeten kolaylaşırdı. Fakat bunların istedikleri anda gizlenmek, istedikleri zaman meydana

çıkmak imkânını haiz olduklarından dolayı onların her şeyden evvel ve fazla gizli bir kuruluş olduklarına hükmediyoruz.

İslâm tarihinde, ilk gizli cemiyeti kuran Sebe' oğlunun bu ikinci gizli cemiyeti de hazırlamadığını ispat edecek bir şey yoktur.

Hâricîler Kûfe'de toplanarak verdikleri kararları birer birer icraya ve Kûfe'den gizli gizli çıkmaya başlamışlardı.

Kûfe'de bu patırtılar vuku buluyorken hakemliğe tayin olunan zevât da toplanmaya hazırlanıyorlardı. Bu büyük hâdiseyi yakından görmek, veya verilecek kararı vak'a yerinde dinlemek isteyenler birer birer, kâfile kâfile Davmet-ül Cendel'e gidiyorlardı. Burada ne karar verileceğini merak edenlerin arasında Antakya'daki işini bitiren ve Mısır'a gitmeden evvel hakemin vereceği kararı öğrenmek isteyen Leylâ da bulunuyordu.

Leylâ, Markos'u görmek üzere Antakya'ya gitmeye karar verdikten sonra Sıffîn'den yola çıkmış, günlerce devam eden bir seyahatden sonra Antakya'ya varmış, daha önce ikâmet ettiği hana yerleşmişti.

Ertesi gün Leylâ, Antakya'nın büyük kilisesine gitmiş, orada rasgeldiği adamlardan, Markos'u sormuştu. Adamın biri onu kilisenin içine alarak bir odaya oturtmuş ve biraz beklemesini söylemiş; Leylâ bu hareketten çok sevinmiş, herhalde Markos'un gelmiş olacağına hükmetmişti.

Çok geçmeden oraya kelli felli bir papaz girmiş ve Leylâ'yı uzunca sorguya çekerek onun kimliğini araştırmıştı. Leylâ, onun bütün suallerine cevap verdikten sonra:

— Şimdi, sen de, demişti, bana cevap ver. Markos geldi mi?

— Bu sualine cevap vermeden önce sana bir ihtarda bulunacağım: Sen hıristiyan bir kadının kızısın. Gerçi bu kadın Müslüman olmuş, fakat esir düştüğü için bu yeni dini kabul etmişti. Sonra senin baban da meçhul. Bana kalırsa, senin baban muhakkak hıristiyandı. Sen gel burada kal. Seni vaftizleyelim ve sinemize alalım.

— Buna imkân yok!

— Niçin?

— Çünkü, ben de Müslümanım ve bu dinimden çıkmak istemem.

— Buna bir şey demem. Fakat, mâdem ki sen Markos'u anyorsun; burada birkaç gün kal. O gelir gelmez onunla konuşursun.

— Bunda bir mahzur görmem. Zaten beni Şam'da da manastırda misafir etmişlerdi.

— Demek orada da sana ananın dinini teklif etmişlerdi.

— Hayır, öyle bir şey yapmadılar...

— Burada kalmayı kabul ettiğine göre, gel seni hemşirelerin yanına götüreyim.

Leylâ kalkmış ve papazı takip etmişti. İkisi de kilisenin bir kanadından çıkarak başka bir kanadına girmişlerdi. Burası rahibelere mahsustu. Papaz, başranibeyi çağırtmış, ona Leylâ'yı takdim etmiş, sonra yabancı bir dille bir takım sözler söylemişti. Rahibe, Leylâ'yı alıp götürerek ona bir oda vermiş, onun burada serbest yaşıyacağını, odasında yiyip içeceğini, bahçede dolaşabileceğini, fakat dışarı çıkmanın yasak olduğunu söylemişti.

Bu son söz Leylâ'nın dikkatini çekti.

— Fakat ben burada birkaç günlük misafirim!

— Ona ne şüphe!

— O halde, neden dışarı çıkmıyacağım?

— Burada misafir olduğunuz müddetçe bizim usulümüze göre hareket etmeniz şarttır!

— Ona bir şey diyemem!

Leylâ, dört beş gün kaldıktan sonra iyiden iyiye sıkılmıştı. Burada uzun uzadıya kalmakta bir fayda yoktu. Bekliyecek olduktan sonra dışarda beklemek daha uygundu. Bunun için başrahibeyi bulmuş ve ona, çıkıp gideceğini söylemişti. Başrahibe, onun için müsaade isteyeceğini, ve kendisini getiren rahip ile konuşacağını, biraz beklemesini söylemiş, Leylâ onun cevabını beklemişti.

Başrahibe geri döndüğü vakit Leylâ ile uzun uzadıya konuştu, ona:

— Kızım! demişti, niçin gitmek istiyorsun. Burada rahat değil misin?

— Rahatım çok iyi, fakat serbest değilim. Burası beni bir hapishane gibi etkilemeye başladı. Muztarip oluyorum. Temiz ve serbest havaya kavuşmak istiyorum.

— Biz de insan ve senin gibi kadın değil miyiz?

— Fakat ben, sizin yolunuza girmedim.

— Bizim yolumuz fenâ mı?

— Fenâdır demem. Fakat bana iyi gelmiyor!

— Neden?

— Ben evleneceğim. Aile sahibi olacağım!

— Bunu bilmiyorduk. Kiminle evleneceksin?

— Sevdiğim bir adamla!

— Onun kim olduğunu söylemez misin?

— Söylemek istemem!

— Fakat başpapaz, sizin bir iki gün daha kalmanızı, kendisinin sizinle görüşeceğini söyledi.

— Bir iki gün daha kalırım. Fakat fazla kalamam!

O akşam, başpapaz, rahibeler tarafına gelerek Leylâ'nın yanına girdi ve onunla konuştu:

— Leylâ! Seni yeniden aramıza almak istiyoruz. Ne dersin?

— İstemem!

— Israr ediyor musun?

— Evet, ısrar ediyorum!

— O halde ben, senin yola gelmeni temin için senin hapsini emrediyorum!

— Bu haydutluktan farksızdır!

— Peşimden gel!

Leylâ, başpapazın üzerine atıldı. Onun elindeki koca asâyı kaptı ve müdafaa vaziyeti aldı. Papaz ellerini çırptı. Birdenbire iki papaz içeri atıldı. Kısa bir mücadeleden sonra Leylâ, sımsıkı yakalanmış, eli kolu bağlanmış, ve sürüklene sürüklene götürülerek karanlık bir odaya atılmıştı.

Bu macera hiç de hatıra gelecek şeylerden değildi. Leylâ, o geceyi karanlık zindanda geçirmiş, hiddetine mağlûp olarak durumunu zorlaştırdığı için pişman olmuştu.

Bu papazları idare ederek buradan çıkıp gitmek daha doğru olurdu. Leylâ düşündü, düşündü ve hizmetçisinin onu aramasını ümit etti. Günler geçiyor, fakat onu arayan, soran bulunmuyordu. Yalnız bir rahibe ona yiyecek ve içecek getiriyordu.

Leylâ, bir gün bu rahibe ile konuştu:

— Hemşire! Bana başrahibeyi gönderemez misin?

— Söyliyeyim!

Başrahibe gelmiş ve Leylâ ile konuşmuştu:

— Bir şey mi istedin kızım? Yemin ederim ki senin haline acıdım. Fakat sen biraz hesapsız davrandın.

— Her ne ise, beni buradan çıkarınız.

— Biraz müsaade et de papazla görüşeyim.

Başrahibe gitmiş, birkaç dakika sonra papazla birlikte dönmüştü:

— Leylâ, aklın başına geldi mi?

— Aklım zaten başımda!

— O halde, bizim dinimize girecek misin?

— Markos'u gördükten sonra cevap verebilirim!

— Hangi Markos?

— Şam kilisesi başrahibi...

— Kızım, Markos öleli bir ay oldu!

— Eyvâh!.. O hâlde beni bırakınız. Benden ne istiyorsunuz?.. Benim sizinle bir alışverişim yok!

— Seni kazanmadan bırakmayacağım!

— Emin ol ki, beni kazanman mümkün değildir. Ben, sana bir kötülük gelmesin diye beni bırakmanı rica ediyorum. Yoksa beni nasıl olsa arıyacaklardır. Çünkü buraya geldiğimi biliyorlar. Gerisini siz bilirsiniz!

— Senin burada bir kimsen var mı?

— Onu sonra öğrenir ve bu hareketinizin cezâsını çekersiniz!

Papaz ile rahibe bu sözlerden hoşlanmamışlardı. Hükûmet onların böyle bir hareketini duyarsa onları şiddetli takibata tâbi tutar, kendileri kendi elleriyle rahatlarını bozmuş olurlar. O halde hükûmet tarafından bir hareket vuku bulmadan bu işi halletmenin yolu ne olabilir?

Papaz bir hal çâresi düşünürken Antakya ve havalisi valisi bir subay müfrezesi ile kiliseye dayanmıştı. Leylâ'nın hizmetçisi, hükûmete müracaat etmiş, Leylâ'nın özel bir iş için kiliseye gittiğini, ve oradan çıkmadığını bildirmişti. Vali, ilk tahkikatı yaptıktan sonra, derhal harekete geçmiş kiliseye dayanmıştı.

Valinin kiliseye gelmesi, içerde müthiş bir bozguna sebep olmuştu. Başrahip telâşla valiyi karşılamış, onun hakkında her türlü hürmet ve riayeti göstermiş ve ne emir buyurduklarını tevazuyla sormuştu:

— Burada bir Müslüman kızı var. Onu istiyorum!

— Aman efendimiz, böyle bir şeyden haberimiz yok!

— O halde kiliseyi arıyacağım!..

— Burası mukaddes bir yerdir. Biz hükûmetimize bağlıyız!

— Fakat bir Müslüman kızını kaçırmışsınız, onun için size şiddet kullanmaya mecburum. Ya kızı getirirsiniz, yahut kiliseyi ararım! İlâve ediyorum, kilise muhasara altındadır!

— Fakat bu hareket sizinle imparator arasındaki münasebetleri bozar!

— Biz buna önem vermeyiz!

— Ya imparator (yani Bizans imparatoru) bu sırada bir harekette bulunursa!...

— Ona da ehemmiyet vermeyiz!..

— Nasıl olur efendim?

— Geçenlerde sizin imparator dediğiniz adam bizi tehdit etmişti. Emîrimiz Muaviye'nin verdiği cevabı biliyor musunuz?

— Hayır!

— Emîrimiz, imparatorunuza dedi ki: En küçük bir harekette bulunduğunuz takdirde ben, hasımım olan Ali ile derhal barışır ve onunla birlikte size karşı hareket ederim. Onun için sizin tehditlerinize kulak asmayız! Şimdi hangi şıkkı seçiyorsanız ona göre cevap veriniz!

— Bizde kız filân yok!

— O halde, kilisenin aranmasını emrediyorum!..

Vali ayağa kalkmış ve maiyetine emretmişti:

— Muhasarayı şiddetlendirsinler. İçerden kimsenin çıkmasına, dışardan hiç bir kimsenin girmesine müsaade etmesinler!

Subaylardan biri hemen dışarı çıkmış ve kilişeyi muhasara eden kuvvete emir vermişti. O döndükten sonra vali, başpapaza emretti:

— Önümüze düş ve araştırma sırasında bize refakat et!

— Ben aramaya izin vermem!

— O halde seni tevkif ediyorum!

Bütün papazlar toplanmışlardı. Onlar büyük bir kalabalık teşkil ediyorlardı. İki subay, başpapazı götürüyorken, onlar tehdit edici bir vaziyet almışlardı. Mırıldanıp duruyorlardı. Vali, onlara bakarak şiddetli ihtarlarda bulunmuştu:

— Papaz efendiler! Biz, size her türlü hürriyeti bahşettik. Sizin tam bir huzur ve emniyet içinde yaşamanızı temin eyledik. Buna karşılık, siz bize hıyânet ediyorsunuz! Bir Müslüman kızını kaçırarak buraya hapsettiniz. Size son sözü söylüyorum: Ya bu kızı hemen iade edersiniz, yahut hepinizi tevkif eder kiliseyi de arattırırım. Artık söz sizindir!

Papazların içinden biri ilerledi:

— Vali hazretleri! Bizim böyle bir mes'eleden haberimiz yoktur! Bize birkaç dakika müsaade ediniz. Biz kiliseyi arayalım. Hemşirelere soralım. Böyle bir şey varsa onu size teslim edeceğimize emin olunuz. Biz, bir Müslüman kızını ne diye hapsedelim? Bize bu müsaadeyi veriyor musunuz?

— Size yarım saat müsaade ediyorum!

Papazların hepsi dağıldılar. Başrahibin yardımcısı doğrudan doğruya rahibelerin bulundukları yere gitti. Ve başrahibeyi çağırdı.

— Burada mahpus bir Müslüman kızı varmış! Kimdir bu?

— Başrahibin burada alıkoymak istediği bir kız!

— Onu hemen getir!

— Başrahibin emri var mı?

— Var, var!

Başrahibe hemen geri dönmüş, bir dakika sonra Leylâ ile gelmişti.

— Aman kızım gel! Senden küçücük bir ricamız var. Buraya kendi isteğinle geldiğini ve burada kendi arzunla misafir olduğunu söyle!

— Kime söyliyeyim?

— Valiye. Yoksa bizi büyük bir felâkete uğratırsın!

— Sen, beni valinin yanına götür de gerisi kolay!

İkisi birlikte ilerlediler ve valinin yanına çıktılar.

Vali, Leylâ'nın yüzüne dikkat etti ve sordu:

— Seni buraya nasıl hapsettiler?

— Ben Şam başrahibi Markos'u sormaya gelmiştim. Ondan sorulacak bir sualim vardı. Buranın başrahibi, onun henüz gelmediğini, istersem beni misafir edeceklerini söyledi. Kabul ettim. Misafirliğim uzun sürünce çıkmak istedim, müsaade etmediler. Bu da kâfi gelmiyormuş gibi beni zindana attılar. Zindanda ne kadar kaldığımı bilmiyorum. Çünkü kaldığım yerin gecesi, gündüzü bir!

Vali, başrahibin vekiline döndü:

— Buna karşı bir söyleyeceğiniz var mı?

— Mes'eleyi bilmiyorum. Başrahipten sorunuz!

Vali emretti:

— Başrahibi buraya getiriniz!

Onu getirdiler. Vali sordu:

— Siz, bu kızı niçin hapsettiniz?

— Bu kız hıristiyan bir vâlidenin kızıdır. Babası da meçhul. Onun da hıristiyan olduğunu anladım. Onun için burada alıkoydum.

Vali, Leylâ'ya baktı:

— Dinin nedir?

— Müslüman, efendim. Vâlidem de öyle idi. Babam da!

— O halde, başrahip efendi iftira ediyorsunuz... Bu harekette sizin bir yardımcınız var mıdır?

— Yoktur! Bunu kendi isteğimle yaptım!

— O halde, senin tutuklu olarak muhakemene lüzum görüyorum, ve kilisede aynı şekilde mahpuslar bulunup bulunmadığını öğrenmek için kilisenin aranmasını emrediyorum.

İki subay, başpapazı alıp götürmüşler, diğer subaylar kiliseyi aramaya başlamışlar ve vali, Leylâ'yı yanına alarak hükûmet konağına doğru yürümüştü.

Leylâ, kilise zindanından kurtulduğu için son derece memnundu. Fakat şimdi de Muaviye hükûmetinin eline düşmüştü. Valinin elinden kolaylıkla kurtulursa mes'ele yoktu. Fakat vali işi derinden derine inceleyecek ve onunla uzun uzadıya ilgilenecek olursa, işte o zaman iş değişir ve güçlükler artardı.

Vali, hükûmet konağına girdikten sonra Leylâ'yı bizzat sorguya çekti:

— Kızım, bana kim olduğunu anlat!

— Emevîlerden Yezid'in kızıyım.

— Demek ki Emîr Muaviye hazretlerinin hânedanına mensupsun.

— Evet efendim!

— Buralarda ne işin vardı?

— Vâlidemin aslını öğrenmek istiyordum.

— Vâliden kimdi?

— Vâlidem esir düşmüş ve Müslüman olmuştu.

— Onun aslını öğrenmekten maksadın?

— Şam'da bana bir şey bırakmışlarsa ona mirasçı olmak.

— Bunu kimden öğrenecektin?

— Bunu, Şam başrahibi Markos biliyordu. Markos Şam'dan Kudüs'e, oradan buraya gelmişti. Ben de onu Kudüs'e kadar takip ettim. Sonra karadan Antakya'ya gittim. Tuttular, beni yakaladılar. Sonra onun öldüğünü söylediler.

— Seni serbest bırakıyorum, kızım! Burada tam bir emniyet içindesin. Himâyeye muhtaç isen bana haber verirsin. Şam'a döneceğin zaman yanına muhafız verebilirim.

— Çok teşekkür ederim. Beni kurtardığınız için size minnettarım.

— Vazifemi yaptım kızım!

Leylâ serbest kaldıktan sonra doğrudan doğruya hana koştu. Hizmetçisini buldu. Ona hemen emir verdi:

— Yola çıkmaya hazırlan.

Leylâ, hükûmet konağına bir daha girmek ve orada sorguya çekilmek istemiyordu.

Leylâ, Antakya'dan hemen çıkmış ve yola dökülmüştü. Ramazan ayına bir şey kalmamış gibiydi. Leylâ, Hazret-i Ali'nin Kûfe'den kalkarak hakemlerin toplanacağı Davmetü'l-Cendel'e gelmesini ümit etmiş, onu orada görmek için oraya doğru gitmeye karar vermişti. Davmetü'l-Cendel yolunu tutmuş, yavaş yavaş ve tam toplantı vaktinde oraya varmıştı. Oraya vardığı zaman toplantı yeri son derece kalabalıktı. Ali, kendi hakemiyle birlikte dört yüz asker göndermiş, Muaviye de aynı şekilde hareket etmişti. Bundan başka birçok ashâb oraya gelmiş bulunuyorlardı.

Bunlar arasında Ebû Bekir'in oğlu Abdurrahmân, Zübeyr'in oğlu Abdullah, ve daha birçok zevât bulunuyordu.

Toplantı, fevkalâde merasimle açılmıştı. Herkes neticeyi sabırsızlıkla bekliyordu.

Eş'arî ile Amr her gün toplanıyor ve dâvayı münâkaşa ediyorlardı. Onların bütün müzâkereleri düzenli değildi. Fakat düzenli olan kısımda toplantıda üç esaslı noktanın görüşülmüş olduğunu görüyoruz.

Birinci mes'ele, Osman'ın katli, ikinci mes'ele, Muaviye'nin hareketi ve bu hareketin meşruiyeti veya meşru olmaması üçüncü mes'ele devlet başkanlığı idi.

Birinci nokta üzerinde ikisi de müttefiktiler. İkisi de Hazret-i Osman'ın mazlûm olduğuna ve şehîd edildiğine inanıyorlardı.

Hazret-i Osman'ın mazlûm ve şehîd olduğu kabul edildikten sonra, onun kanını kim istiyecekti? Amr bu mes'eleyi ileri sürdü ve bu hakkın Muaviye'ye ait olduğunu söyledi. Eş'arî bunu kabul etti. Fakat Amr'a göre, Muaviye'nin meziyeti bundan ibaret değildi. Muaviye siyâsî ve tedbirli, bir adamdı. Sonra kendisi, Hazret-i Peygamber'in kayınbiraderiydi. Çünkü onun kızkardeşi Ümmü Habibe, Hazret-i Peygamber'in zevcesi idi. Hazret-i Peygamber'le arkadaşlığı vardı. Bu itibarla devlet başkanlığını Muaviye'ye vermekte bir mahzur yoktu.

Eş'arî bu fikirde değildi. Devlet reisi olan adamın hasep, nesep gibi meziyetlere sahip olması zarurî değildi. Sonra bu devleti kuran ilk adamlar duruyorken, onları bırakarak Muaviye'yi seçmek doğru olmazdı. Fazl ve fazilet kimde ise onu arayıp bulmak lâzımdı.

Bu mes'eleler uzun uzadıya münâkaşa olunmuş, nihayet ihtilâf kalmamış ve devlet reisliğinin yine Şûrâ'ya havalesi kararlaştırılmıştı.

Eş'arî bu esası müdafaa ederken şu güzel sözleri söylemişti:

— Amr! Millet döğüştükten ve kan döktükten sonra mukadderatını bize verdi. Milleti tekrar harp ve darba sevk etmiyelim.

— Hay hay!

— Biz bu adamların ikisini de, Ali ve Muaviye'yi de hal'edelim ve işi Şûrâ'ya bırakalım. Ümmet kimi istiyorsa, onu seçsin.

Bu bütün ümmetin isteklerine uygundu. Çünkü bu sayede

bütün ihtilâfları ortadan kaldırmaya, bu dâvalardan kurtulmaya imkân doğuyordu. Hem Hazret-i Ali'nin, hem Muaviye'nin azli, dâhili mücâdeleleri ortadan kaldırdıktan başka millet temsilcilerinin, yeni bir reis seçmelerini, onun işleri yoluna koyması sonucunu doğuracaktı.

Bundan memnun olmayacak bir tek grup vardı. O da Hazret-i Osman'ın katilleri olarak tanınan adamlarla onlardan ortaya çıkan Hâricîlerdi. Böyle bir karar, bunların bütün plânlarını alt üst ederdi. Çünkü seçimle iş başına gelecek olan yeni devlet reisinin bütün himmeti, önce bunları takibe yönelik olacaktı.

Yeni birlik bu temel üzerine kurulacak ve ayrılıklar son bulacaktı. Sebe' oğlu durumu çok yakından takip ediyor ve kendi plânlarını sonuçsuz bırakacak bir karar verilmemesini sağlamak için, hakemlerin toplantılarda neler konuştuklarını takip ediyordu. Onun bu takiplerinden dolayı, Hazret-i Ali'nin gönderdiği bütün emirler gizli kalmıyordu. Hazret-i Ali'nin gönderdiği mektuplar İbni Abbas'a varır varmaz herkes onun muhtevasını öğreniyordu. Halbuki Muaviye'nin delegesine gönderdiği emirlerden hiçbir kimse haber almıyordu. Bütün mektuplar Amr'a geliyor, Amr onları açarak okuyor, ona göre çalışıyor, hiçbir kimse bu mektuplarda ne yazıldığını sormaya cesaret edemiyordu. Karşı tarafta vaziyet, tamamiyle aksine idi. Hükûmetin emirlerini, delegeleri, plânları, hakemlerin müzâkereleri, herkesin ağzında dolaşıyordu.

Bunun neticesi olarak Sebe' oğlu durumu anlamakta güçlük çekmiyordu. Hakemin Ali'yi de, Muaviye'yi de hal ile Şûrâ'nın yeni bir devlet reisi seçmesine karar vereceğini anlayan Sebe' oğlu hemen arkadaşlarını toplayarak takip olunacak tutumu müzâkere etti.

Toplantıda Meymun oğlu, Cermuz oğlu ve Kerrus oğlu bulunuyordu. Bunlar, Sebe' oğlunun başlıca adamları ve arkadaşlarıydılar.

Sebe' oğlu onlara açıldı:

— Eş'arî ile Amr, Ali'nin ve Muaviye'nin hal'ine karar vermek üzeredirler. Buna nasıl mâni olacağız?

Meymun oğlu cevap verdi:

— Siz ne isterseniz onu yaparız!

— Benim fikrimce siz, hemen burada toplanan halk arasına dağılınız. Ali'nin hal' edileceğini, fakat bunun doğru olmadığını, Ali'nin her şeye rağmen makamında kalması gerektiğini, çünkü Peygamber rûhunun ona hulûl ettiğini, hiçbir kimsenin herhangi bir surette ona üstün gelemeyeceğini, hattâ onu hal' etmenin günâh olduğunu söyleyiniz. Herkesi ayaklandırınız! Hakem, Ali'nin hal'inden bahsedecek olursa, herkes ona hücûm etsin, onu sustursun! Bu sûretle hakemlik işi suya düşsün!

— Bu işin suya düşmesinden biz ne kazanırız, Sebe' oğlu?

— Dâhilî harp ancak bu sâyede devam eder. Onun bir müddet daha devam etmesi lâzımdır. O sâyede biz rahat ederiz. Yoksa henüz tehlikedeyiz.

— Sebe' oğlu, bu kadar kan döküldükten, bu kadar savaşıldıktan sonra biz yine tehlike içinde miyiz?

— Ondan hiç şüphe etmeyiniz! Muaviye bu sırada muvaffak olacak olursa hepimizi toplar ve mahveder.

— Fakat siz hakemin, Muaviye'yi de azledeceğini söylüyorsunuz?

— Evet, Muaviye'nin azlolunması için onun için en büyük başarıdır.

— Bunu anlayamadık Sebe' oğlu?

— Mesele basittir. Muaviye, devlet reisi olduğunu iddia etmiyor. Kendisi yalnız şimdiki devlet reisini kabul etmiyor ve ona biat etmemiş bulunuyor. Ona ve Şamlılara göre Ali, Osman'ın katilidir, yahut katillerin koruyucusudur. Bunun için ona itâat câiz değildir. Hakem, Ali'yi de, Muaviye'yi de hal' ederse, Muaviye bir şey kaybetmemiş olur. Muaviye kendi hükûmetinin başında kalacak, ve yeni devlet reisinin seçimini bekleyecek. Devlet idaresinin başına kim gelirse Muaviye'yi yerinde bırakır. Durumu anladınız mı?

— Anladık Sebe' oğlu!

— Vazifeniz bu işi alt üst etmek, herkesin hakeme isyanını sağlamaktır. Bunu yapmaya muvaffak olursanız, işler bizim istediğimiz şekilde cereyan etmiş olur.

— Çalışacağız Sebe' oğlu!

Propaganda o akşam başlamıştı. Her çadırda hakemden bahsolunuyor, ve Ali'nin hal'i ihtimali ileri sürülüyordu. Hazret-i

Ali'nin ateşli taraftarları bu ihtimal karşısında köpürüyorlardı:

— Ali nasıl hal' edilir? Ve buna kim cesâret edebilir? Böyle bir hükmü verecek olanları biz mahvederiz!..

İki, üç gün zarfında bütün karargâh halkı galeyana geldi. İki hakem, dâvayı müzâkere ederek karar vermişler ve kararın tebliğ gününü tayin etmişlerdi.

Kararın tebliği günü Davmetü'l-Cendel iyice kalabalıklaşmıştı. Herkes kararı merak ediyordu. Minberler kurulmuş ve halk bunların etrafında dizilmişti.

Nihayet iki hakem gelerek minberlere çıktılar. Ortalığı derin bir sessizlik kapladı. Önce Eş'arî kalktı, ve söze başladı:

— Ey insanlar! Biz ümmetin durumunu düzeltmeye hizmet edecek bir karar vermiş, bu karar üzerinde ittifak etmiş bulunuyoruz.

Eş'arî bu sözleri söyledikten sonra Amr'a baktı ve:

— Buna ne dersiniz? dedi.

Amr ayağa kalkarak cevap verdi:

— Arkadaşımın dediği doğrudur ve tamamdır. Kararımızı ilân et.

Eş'arî, devam etti:

— Ey insanlar! Biz milletin işini inceledik. Onun kurtuluşu, onun birliği için en uygun çâre üzerinde ittifak ettik. Verdiğimiz karar şudur:

Ali'yi de, Muaviye'yi de hal' ediyoruz. Şûrâ, kimi arzu ediyorsa onu seçecektir. Bundan dolayı Ali'yi de, Muaviye'yi de hal' ediyor ve işinize sahip olarak kimi ehil görüyorsanız onu seçmenize hüküm veriyorum!

Muaviye tarafı bu hükmü, tam bir sükûnetle dinledi. Fakat öbür tarafta kıyâmet kopmuştu. Herkes bağırıp çağırıyor, hakeme söğüp sayıyorlardı:

— Seni Amr aldatmış! Zaten sen aptal, sersem herifin birisin! Kabahat sende değil, seni hakem yapanlarda!

Başka bir cemâat daha sert sözler söylüyordu:

— Kabul etmiyoruz! Kabul etmiyoruz! Böyle rezâlet olmaz! Bu bir hüküm değil, bu bir hıyânet, bu bir cinâyettir. Biz, bu hükümden kendimizi sorumlu tutmayız.

Cemâat içinde hakeme hücum edenler, hakemi öldürmek isteyenler de vardı. Âs oğlu Amr henüz sözünü söylememiş ve yerinde oturmakta devam etmişti.

Hazret-i Ali'nin taraftarları bağırıp çağırmakta, harp ve darptan bahsetmekte idiler. İki taraf nerede ise hemen buracıkta tutuşacaklardı. Muaviye tarafı bütün bu nümâyişlere, bütün gürültülere kayıtsız kalmamıştı. Onlar da bu manzaradan hiddetlenmişler, fakat o tarafta sıkı bir düzen hâkim olduğu için bir kimse sesini çıkaramamıştı.

Amr ibni Âs, hakem aleyhinde bu tehdidle karışık nümâyişleri gördükten ve Hazret-i Ali tarafının verilen hükmü kabul etmeyeceğini anladıktan sonra ayağa kalkmış ve nutkunu irâd etmişti.

— Arkadaşım sözünü söylemiş ve Ali'yi hal' etmiştir. Ben de Ali'yi hal' ediyorum. Fakat Muaviye'yi yerinde bırakıyorum. Çünkü Osman'ın velîsi odur... Osman'ın kanını o istiyor. Ve makamına en lâyık adam odur.

Bu sözler Ali tarafını büsbütün galeyâna getirmiş ve bunların birkaçı Amr İbni Âs'ın üzerine atılmışlardı.

Burada verdiğimiz bu târihî izâhât, birçok tarih kitapları, Amr'ın bu sırada Eş'arî'yi aldattığını ve onu ileri sürerek ona söz söylettiğini, Eş'arî söz söyleyerek Ali ve Muaviye'yi hal' ettikten sonra Amr'ın minbere çıkarak yalnız Ali'yi hal' ile yetindiğini ve Muaviye'yi yerinde bıraktığını, bu yüzden ortalığın iyice karıştığını söylerler.

Bu görüşü ileri sürmekten maksadı, Amr İbni Âs'ı âdî bir dalavereci olarak göstermek, onun bir siyaset oyunuyla işleri bozmak ve kendi dâvasını müdâfaa etmek istediğini söylemektedir.

Halbuki birçok tarihî hakikatler, bu görüşün doğru olmadığını ispat ediyor. Meselâ, Sıffîn muharebesinin mütârekesi esnasında iki taraf heyetler mübâdele etmişlerdi. Bu heyetlerden biri Muaviye tarafından Habib bin Müslim'in başkanlığı altında gönderilmişti. Habib, Muaviye adına şu teklifte bulunmuştu:

— Sizden şunu istiyoruz. Başkanlıktan çekiliniz ve Şûrâ'nın yeni bir devlet reisini seçmesine imkân veriniz!.. Bu suretle ümmet arasında ihtilâf kalmaz.

Muaviye adına yapılan bu tekliften, Muaviye'nin dâvayı,

Şûrâ'ya mürâcaatla halle taraftar olduğunu açıkça anlıyoruz. Hakem de dâvanın Şûrâ'ya bırakılmasına karar verdiğine göre, Muaviye tarafının buna muhâlefet etmesine yer yoktu.

Sonra, Muaviye o âna kadar ne kendini, ne de Hazret-i Ali'yi devlet reisi olarak tanımıyordu. Sıffîn harbi sırasında yazılan tahkimnâmede, Ali yanında bulanan Iraklıların, ve Muaviye, taraftarı olan Şamlıların reisleri sayılıyorlardı. Muaviye, henüz riyâset veya hilâfet iddiasında bulunmadığından, onu kendisinin riyâsete çıkarmasına imkân yoktu. O halde Amr İbni Âs'ın, Eş'arî ile Şûrâ'ya müracaat esası üzere birleştikten sonra onun bu karardan sapması için ciddi bir sebep aramak icap eder.

Tarihçiler, bu ciddi sebebi arayıp bulmaktansa, Amr'ın âdî bir dalavere çevirdiğini söylemekle yetinmişlerdi. Halbuki, hadiseler araştırıldığı takdirde hakikat kendini gösteriyor.

İki hakem toplanıyor ve bir karar veriyorlar. Sonra bu kararı tebliğ için halkın huzuruna çıkıyorlar. Birinci hakem, ittifak ile verilen kararı anlatıyor, sonra ikinci hakem, aynı kararı tebliğ için kalkıyor. Fakat kararı olduğu gibi tebliğ edeceğine başka bir şey söylüyor. Bunun bir sebebi olmak icap etmez mi?

Eskiden beri okuduğumuz tarih kitapları bu sebebi ihmal ederler, ve yalnız Eş'arî'nin kalınkafalılığından ve Amr'ın dehâsından bahis ile işi hallettiklerini sanırlar. Biz de eskiden beri onlar gibi hareket ediyor, onların dediklerini tekrar ile yetiniyorduk. Fakat çağdaş âlimler ve araştırmacılar bu önemli noktayı aydınlatmışlardır. Bilhassa profesör Thatcher bu bahsi inceledikten sonra güçlüğü halledecek neticelere varmıştır.

Onun incelemelerine göre, Eş'arî'nin hakem tarafından ittifak ile verilen kararı tebliği esnasında vuku bulan hâdiselerde bir boşluk vardır.

Eş'arî kararı bildirdikten sonra, Amr bu kararı aynen tekrar edecekti. Fakat arada bir takım kargaşalıklar oldu. Karar aleyhinde nümâyişler yapıldı. Kararın kabul edilmeyeceği en yüksek sesle söylendi. Hakemler aleyhinde en ağır hakaretler yapıldı. Bunun neticesi olarak, durum değişmişti ve Ali'nin tarafı, tahkim muahedesini bozmuş oluyordu. Muahedeye göre verilecek karara iki taraf da boyun eğecekti. Halbuki bir taraf, bunun aksini lüzumlu görmüştü. Bu durum karşısında Amr, aktolunan muâhedeyi lüzumlu görmüş ve hakemin verdiği karar üzerine

sebat etmekte devam ederek Hazret-i Ali'yi hal' etmiş ve yapılan muâhede, verilen kararı müdâfaa için de Muaviye'yi namzet göstererek onun durumunu sağlamlaştırmıştır.

Batılı doğubilimcinin bu mâkûl görüşlerini kabul etmemeye imkân yoktur. Hâdise, bu şekilde tesbit olunduğu takdirde hâiz olması icap eden bütün ciddiyeti muhafaza etmekte, aksi takdirde çok gülünç ve çok mânâsız bir mahiyet almaktadır.

Hakem işi bu şekilde sonuçlandıktan sonra Hazret-i Ali tarafından hakâret ve şiddetli muhâlefet gören Eş'arî, Mekke'ye sığınmaya mecbur olmuş, Amr ile adamları Şam'a giderek Muaviye'ye yeni kazandığı durumu bildirmişlerdi. Muaviye, onlarca devlet reisi olmuştu.

43

Leylâ, Davme'de bütün bu manzaraları seyrettikten sonra Abbas oğlu ile birlikte Kûfe'ye gitmiş, ve orada Hazret-i Ali ile birleşmişti. Maksadı, durumun alacağı şekli gördükten sonra Mısır'a hareket etmek ve orada Mehmed'in yanında yaşamaktı.

Abbas oğlunun Davme'den getirdiği haberler, Hazret-i Ali'yi düşündürmüştü. Hakem işi kesin başarısızlığa uğramıştı. O halde harbi yenilemek zaruri idi. Mâdem ki hakem işi başarısızlığa uğramıştı, Hâricîleri de kandırmak ve onların yardımından istifade etmek imkânı da doğmuştu.

Hazret-i Ali, irâd ettiği bir nutukla Kûfelileri yeniden harekete davet etti. Artık Şam'a karşı hareket edecek ve dâvayı kılıçla bitirecekdi.

Hazret-i Ali bu nutuktan sonra Hâricîlere de şu mektubu yazdı:

"Hakem olarak kabul ettiğimiz adamlar, Kitab'a muhâlefet ederek kendi hevâ ve heveslerine göre hareket ettiler, onun için hepimiz onlardan yüz çevirdik. Size bu mektubum varır varmaz, bizim tarafımıza geliniz. Çünkü, biz düşmanımıza karşı kalktık. Durumumuz tahkimden evvelki durumdur."

Fakat Hâricîler bu daveti kabul etmemiş, verdikleri cevapta şu sözleri söylemişlerdi:

"Sen eğer kâfir olduğunu kabul eder, sonra tövbe edersen,

o zaman aramızdaki dâvaya bakarız. Aksi takdirde seninle bir işimiz yoktur!"

Onların bu cevabı Hazret-i Ali'yi üzmüştü. Onları, kendi halleri üzerine bırakmaktan başka çâre yoktu. Onlarla daha sonra meşgul olmak daha doğru idi. Hazret-i Ali, buna karar verdikten sonra Kûfelileri harekete getirmek istedi. Onlara irâd ettiği harâretli bir nutukta:

— Biz şaşırmış, sapmış adamlarla döğüşeceğiz. Basralıları davet ettik. Gelecekler, siz de toplanınız. Yarından itibaren siz de toplanmaya başlayınız, dedi.

Hazret-i Ali'nin bu nutku pek harâretle karşılanmamıştı. Fakat Hazret-i Ali hazırlığına devam etti ve Basra'ya mektup gönderdi:

"Biz Nuhile'de karargâh kurduk, harekete karar verdik. Siz de hazırlanınız ve emrimi bekleyiniz." dedi.

Hazret-i Ali'nin mektubu halka okunmuş, 60.000 asker çıkaran Basra'dan yalnız 1500 kişi çıkmıştı.

Basra valisi bu duruma üzülmüş, nutuklar irâd etmiş, halkı harekete teşvik etmiş, fakat 1500 kişi ancak 200 kişi daha artmıştı. Abbas oğlu uğraşa uğraşa bunları 3.000'e çıkarmaya muvaffak olmuş ve aldığı emir gereğince bunları Kûfe'ye göndermişti.

Bu müddet zarfında Ali de derlenmiş, toplanmış, Kûfe ile havalisinden 60.000'den fazla asker hazırlamaya muvaffak olmuştu. Hazret-i Ali, İran'daki valisine de mektup yazarak kuvvet istemiş ve bu suretle önemli ve büyük bir kuvvet elde edilmişti.

Fakat bu kuvveti hazırlamaktan daha önemli bir şey, onu hedefine sevketmekti. Kuvvet hazırlandıktan sonra şehrin içinde dedikodular başlamıştı. Herkes, Şam'a karşı hareket etmektense, Hâricîlere karşı hareketin daha doğru olacağını söylüyorlardı. Ortada, yine düzen yoktu. Yine herkes bildiğini ileri sürüyordu. Bu dedikodular, bu söylenmeler Hazret-i Ali'ye varmış, kendisi bunlarla mücadele etmek mecburiyetinde kalmıştı. Hazret-i Ali, reisleri ve ileri gelenleri davet ederek onlara şöyle demişti:

— Söylediklerinizi duydum, fakat sizin dediğiniz doğru değildir. Hâricîlere önem vermeyelim. Siz onları şimdilik bırakınız. Çünkü önümüzde ayrı bir saltanat meydana getirmek, ve herkesi kul, köle etmek isteyen adamlar var. Onlara karşı hareket

edelim, onların hakkından gelelim. Ondan sonra gerisi kolaydır!

Bu sözler etkisini göstermiş, birçokları:

— Bizi istediğiniz yere götürünüz. Sizinle birlikte gideriz, demişlerdi.

Bu karar, verildiği halde tatbik edilememişti. Çünkü Hâricîler Kûfe ve Basra'dan hareket ederek Nehruvan'da toplanmışlardı. Bunlar, son derece şiddet gösteriyor, rasgeldikleri adamları asıp kesiyorlardı. Hattâ onlar, bir aralık ashâbtan Habbab'ın oğluna rasgelmişler, onu merkebinden indirmişler ve ona sormuşlardı:

— Sen, babandan bize naklolunacak bir söz duymadın mı?

— Duydum.

— Bize naklet.

— Babam derdi ki: Bir gün bir fitne kopacak, o fitnede insanın bedeni gibi kalbi de ölecek. Gündüzün mü'min olanlar, akşam kâfir olacaklar. Sabahleyin kâfir görünenler, akşam mü'min olacaklar.

— Çok güzel! Bu hadîse göre senin Ebû Bekir hakkındaki fikrin ne?

— Çok hayırlı bir adamdı.

— Ya Ömer?..

— O da öyle idi.

— O halde, Osman hakkında ne dersin?

— Osman da iyi idi ve hak üzerinde idi.

— Ali hakkında ne dersin? Tahkimi kabul etmekten önceki hali ile sonraki hali arasında bir fark var mı?

— Ben bir fark görmüyorum.

— Sen şahısların yaptıklarına değil, isimlerine bakıyorsun da öyle konuşuyorsun. Sen yalancı ve arabozucu bir adamsın! Biz, sana gösteririz!

Hâricîler bu sözleri söyledikten sonra Habbab oğlunu ve karısını yakalamışlar, ikisini bağlamışlar, ve birlikte götürmüşlerdi.

Onlar giderken bir hıristiyana ait bir domuza rasgelmişler, içlerinden biri, domuzu öldürmüş, fakat onların reisleri bu harekete itiraz ederek domuzun sahibini bulmuş ve ona tazminat vermişti.

Yine bunlardan biri yolda bir hurma bulmuş, onu yemek istemiş, fakat Hâricîlerin reisi buna müsaade etmemiş ve ona:

— Ayıptır! Hakkın olmayan bir şeyi yeme!

Demiş, Hâricî de onu dinliyerek hurmayı yere atmıştı. Habbab oğlu, onların bu derece hakka riâyet ettiklerini görünce, kendisine kötülük yapmayacaklarını zannetmiş, halbuki iş onun umduğunun aksine olmuştu. Bunlar istedikleri yere vardıktan sonra Habbab'ı getirmişler, o da onlara şu sözleri söylemişti:

— Sizi hakka, hukuka riâyet eder, görüyorum. Bu hareketiniz doğru ise sizden bana bir kötülük gelmez. Çünkü hiç kimseye kötülük etmeyen adamlarsınız.

Fakat Hâricîler bu sözleri dinlememiş, onu yere yatırarak kesmiş, sonra karısının karnını deşmişlerdi.

Bundan başka Hâricîler birkaç kadını kesmişler ve onların bu hareketleri Kûfe'yle dehşetler uyandırmıştı.

Hazret-i Ali'nin Şam'a hareket edeceği sıralarda alınan bu haberler, verilen kararları ihlâl edecek mahiyette idi.

Hazret-i Ali, Hâricîlerin bulunduğu yere Murra oğlu Haris'i göndermiş, Murra durumu incelemiş, Hâricîlerin işledikleri cinayetleri öğrenmiş ve Kûfe'ye dönerek durumu bildirmişti. Bu haberler Kûfe'de büyük bir korku uyandırmıştı. Şam seferi sonuçsuz kalıyordu. Arkada böyle bir tehlike çoluk çocuğu tehdit ediyorken Şam'a gitmek doğru olamazdı. Önce bu tehlikeyi ortadan kaldırmak lâzımdı. Halk böyle düşünüyor ve böyle söylüyordu.

Halk adına Eş'as, Hazret-i Ali'ye müracaat etmiş, ona:

— Halk; ailelerini, mallarını bu eşkıyâya bırakmak istemiyor. Bunun için önce bunları mahvedelim, sonra Şam'a hareket edelim, demişti.

— Pekâlâ!

Hazret-i Ali'nin bu cevabı doğru değildir. Çünkü Şam'ı bırakarak Hâricîlere karşı hareket etmek, toplanan kuvveti tekrar dağıtmak, hiç olmazsa bu kuvveti yormak ve bozmaktı. Ali Kûfe'den Nehruvan'a harekete karar verdikten sonra kuvvetlerini o tarafa sevketti. Leylâ, hâlâ onun yanında idi. Hazret-i Ali onun ne kendisine refakat etmesini, ne de Mısır'a gitmesini uygun

görmedi. Onun Kûfe'de kalmasını istedi. Çünkü Mısır'da durumun iyi olmadığını biliyordu. Bunun için Leylâ'ya vedâ ediyorken:

— Kızım, burada kal! Beni dinle. Ben bu seferden yine buraya döneceğim. Ondan sonra karar veririz, dedi.

Leylâ, onun bu arzusunu yerine getirmiş ve Kûfe'de onun ailesiyle birlikte kalmıştır. Ordu günlerce hareketten sonra Nehruvan'a varmış, ve Hâricîlerle karşılaşmıştı. Hazret-i Ali, Hâricîlere bir elçi göndererek onlara şunu bildirdi:

— Ben, sizinle savaşmak için gelmedim. Siz bir takım cinâyetler işlediniz. Bu cinâyetlerin fâillerini teslim ediniz de cezâlarını verelim ve sizi kendi halinize bırakıp Şam'a doğru gidelim. Biz Şamlılarla meşgulken, belki siz de yola gelirsiniz.

Hazret-i Ali'nin elçisi bu sözleri söyledikten sonra şu cevabı almıştı:

— O cinâyetleri hepimiz işledik! Hepiniz sizin kanlarınızı mübâh sayıyoruz!

Hâricîler, harpten korkmuyorlardı. Fakat Hazret-i Ali onlarla işi kısa kesmek ve hemen geri dönmek istiyordu. Onun için Kays İbni Sa'd'ı göndermiş ve eski talebini tekrar etmişti:

— Allah'ın kulları! Sizden istediğimizi yapınız, içinden çıkamadığınız şu işe girmeyiniz. Bizimle birlikte hasmımız ve hasmınızla savaşa geliniz. Siz çok büyük sözler söylüyorsunuz. Bize kâfir diyor ve Müslümanların kanını döküyorsunuz. Ayıptır, günâhtır! Bunlardan vazgeçiniz!

Fakat Kays'ın bu sözleri etkili olmadı. Şecere oğlu Abdullah cevap verdi:

— Hak, aydınlandı ve bizim gözümüze parladı. Biz, size Ömer gibi bir adam bulup ve başa geçirinceye kadar uymayacağız!

— Bizim içimizde öyle bir adam yok. Sizde öylesi var mı?

— Hayır!

— O halde, ne diye bulunmayan bir şeyi istiyor ve kendinizi tehlikeye atıyorsunuz?!..

Kays'tan sonra Hazret-i Hâlid konuştu:

— Ey insanlar! dedi, sizinle bir ayrılık, gayrılık yok. Hepimiz eski halimiz üzereyiz. Ne diye döğüşeceğiz?

Hâricîler cevap verdiler:

— Biz bugün size uyacak olursak, siz yarın yine tahkim hâdiselerine benzeyen işler yaparsınız.

— Bu, doğru değildir! Olmayan bir şeyden bahsetmek revâ mı?!...

Daha sonra Hazret-i Ali gelmiş, o da konuşmuştu:

— Ey bir takım hırslar yüzünden hakka yüz çeviren ve kendilerini tehlikeye atan adamlar! Bana öyle geliyor ki, yarın bütün ümmet size lânet okuyacak! Hepiniz, yarın bu vâdilerde maktûl düşecek, leşleriniz üzerinde kartallar, akbabalar dolaşacak! Ben, size hakem işinin bir desîse olduğunu peşinen söylemiş, fakat siz bana inanmamıştınız. Ben sizin dediğinizi yaptığım zaman, siz bana muhâlefet ettiniz. Ben hakemlerin Kitab'a göre, Sünnet'e göre hareket etmelerini şart koştum. Fakat onlar ihtilâf etmiş, Kitab ve Sünnet'e karşı gelmişlerdi. Ben de onları reddettim. Bugün eski halimiz üzereyiz. Size ne oluyor?

Hâricîler cevap verdiler:

— Evet, biz hakeme râzı olmuş ve bu suretle bir günâh işlemiş ve kâfir olmuştuk. Fakat tövbe ettik. Sen de tövbe edersen, seninle beraber oluruz. Kabul etmezsen senden uzaklaşırız.

Hazret-i Ali, hiddetlenmişti:

— Sizi kahrolası herifler sizi! Ben îmân ettikten, Peygamberle birlikte hareket, O'nunla hicret ve mücâhede ettikten sonra kendimi kâfir mi tanıyacağım? Öyle yaparsam, şaşırmış ve sapmış olurum.

Hazret-i Ali bu sözlerle Hâricîlerin yanından ayrılmış ve harbe hazırlanmıştı. Hâricîler de durumu anlamışlardı. Muharebeden önce Hazret-i Ebû Eyyûb bir bayrak taşıyarak ilerlemiş ve bağırmıştı:

— Bu bayrağa sığınanlar emniyete kavuşur. Sonra Kûfe'ye yahut Medâyin'e dönenlere bir şey yoktur.

Hazret-i Ali'nin döğüşmeye hâzırlandığını ve onun üstün kuvvetine tahammül edemeyeceklerini görenlerin bir kısmı dağılmışlar, Hâricîlerin reisi olan Vehb oğlu yalnız 1800 kişi ile kalmıştı.

Harp son derece kanlı olmuş, Vehb oğlunun bütün kuvveti mahvolmuştu. Kendisi ile bütün arkadaşları kılıçtan geçirilmişlerdi. Hazret-i Ali bu işi muvaffakiyetle bitirdikten sonra ordusuna dönmüş ve bütün adamlarına:

— Artık fırsatı kaçırmayarak hemen geri gidelim! dedi.

Fakat aldığı cevaplar umduklarından farklıydı. Cemâat adına söz söyleyen Eş'as, ona şu cevabı vermişti:

— Oklarımız bitmiş, kılıçlarımız küflenmiş ve mızraklarımız körlenmiştir. Bu halimizle hiçbir düşmanla karşılaşamayız. Onun için hükûmet merkezimize dönerek yeniden hazırlanalım ve kuvvetlenelim.

Bu sözler, Hazret-i Ali'nin şevkini kırmıştı. Fakat bu sözleri söyleyenler haklı idiler. Çünkü, bir harbe girmiş ve çıkmışlardı. Yorulmuşlardı. Hâricîler, canla başla döğüşmüşler, tamamıyla mahvolmakla beraber hasımlarını da harap etmişlerdi. Bunun için dinlenmek lâzımdı.

Hazret-i Ali, bu ihtiyacı takdir etmemiş, Kûfe'den biraz mesafede olan Nahile'ye vardığı zaman, bütün askerlerin orada kalmalarını istemiş ve onları orada takviye edeceğini söylemişti. Fakat askerler Nahile'den evlerini görüyorlardı. Çoluk, çocuk hasreti hepsini çekiyordu. Kendileri bir harbe girmiş, muzaffer çıkmış ve nihayet evlerinin yanıbaşına gelmişlerdi. Onları burada çocuklarını görmekten menetmek tahammül edilmez bir şeydi. Bunun için askerler, Hazret-i Ali'nin emrini birkaç gün dinlemişler, ondan sonra birer ikişer, karargâhı bırakarak karılarına ve çocuklarına koşmuşlardı. Birkaç gün içinde karargâh bomboş kalmış, yalnız büyüklerden birkaç kişi sebat etmişti.

Bu durum karşısında yapılacak iş basitti. O da şehre girmekti. Onun için Hazret-i Ali de kalkarak yanında kalan birkaç kişi ile birlikte şehre girdi. Hazret-i Ali, bunu önceden düşünmüş, bütün askerleriyle birlikte şehre girmiş olsaydı, kendi nüfûzu adına, kendi haysiyet ve itibarı adına daha şerefli bir surette hareket etmiş olurdu. Fakat, kendisi vaziyeti lâyıkiyle takdir edememişti.

Şehirde birkaç gün dinlendikten sonra yapılacak iş, halkı yine harbe teşvik idi. Hazret-i Ali, mükerrer nutuklar irâd ederek halkı tahrike çalışmış, fakat bir kimse yerinden kımıldamak istememişti. Onun bu sırada irâd ettiği nutukların her biri, acı ve şiddetli feryâd gibi yankılanırdı:

— Size, haydi dediğim zaman sözlerimi dinlemiyorsunuz. Anlaşılan zilleti, şerefe tercih eder oldunuz. Sizi cihâda davet

ettikçe, ölüm korkusundan gözleriniz dönüyor, kalpleriniz ölüyor. Siz huzur ve barış içinde kendini aslan gösteren sahtekâr bir tilkiden farksızsınız!

Fakat bu sözler Kûfelileri uyandıracağına bütün bütün uyuşturuyordu. Acaba bu hareket Kûfelilerin aleyhinde söz söylemeye sebep olur mu?

Zannetmiyoruz, çünkü Kûfeliler iki üç senedir mütemadiyen harp ediyor ve harbin bütün zararlarına göğüs geriyorlardı. Cemel harbine onlar gitmiş, Sıffîn harbine onlar koşmuş, Nehruvan harbini onlar yapmışlardı. Bu harplerde sürü sürü maktûl verilmiş, sürü sürü adamlar yaralanmışlardı. İki, üç senedir işler durmuş, hayâtî faaliyetler sekteye uğramış, türlü türlü güçlükler baş göstermiş ve herkes harp ve darptan bıkmıştı. Sonra bu muharebelerin neticesi de yoktu. Bunlar mânevî bir şeref kazandıran, veya maddî bir kazanç sağlayan harplerden değildi. Bunun için, Ali'nin davetleri artık bir kimseyi coşturmuyor ve hiç bir kalpte mücadele hissini uyandırmıyordu.

Hazret-i Ali'nin bir şey yapmaya muvaffak olmamasına rağmen imparatorluğun en büyük kısmı yine onun elinde idi. Amcazâdesi Ubeydullah, Yemen'de idi. Yine amcazâdesi Kasım, Mekke ve Taif'de idi. Yine amcazâdesi Temim, Medine'de idi. Yine amcazâdesi Abdullah, Basra'da idi. Ebû Bekir'in oğlu Mehmed, Mısır'da idi. Huleyd oğlu Kure, Horasan'da idi. Kendisi de Kûfe'de idi.

Muaviye yine yalnız Şam'da idi. Ve Şam halkı onunla beraberdi. Fakat durum onun lehinde görünüyordu. Çünkü Ali'nin tarafında düzen diye bir şey yoktu. Fırkalar çoğalmıştı. Hâricîler imhâ edildiği halde ötede beride yine baş gösteriyorlardı. Diğer taraftan Sebe' oğlu ile avânesinin nüfûzu, son derece artmıştı.

44

Hazret-i Ali, Nehruvan'dan döndükten sonra Leylâ'nın Mısır'a gitmek için ısrarıyla karşılaştı. Hazret-i Ali'nin dönmesini dört gözle bekleyen Leylâ, onu görür görmez rica etti.

— Beni Mısır'a göndereceğinizi va'detmiştiniz. Vakit gelmedi mi?

— Israr ediyorsan git! Yoksa bir müddet daha kal. Mısır'ın durumu iyi değil. Mehmed orasını idare edemedi. Orada karışıklıklar koptu. Karışıklıkların bitmesini beklersen daha iyi olur.

— O halde, Mehmed tehlikede mi?

— Onun gönderdiği son haberler, iyi değildi. Fakat durumu tehlikeli göstermiyordu.

— Ben de böyle bir durumda Mehmed'in yanında bulunmak isterim.

— Pekâlâ!...

— O halde yarın hareket edeyim mi?

— Hay, hay! Sen yine adamını birlikte götür.

— Peki!

Ertesi gün Leylâ hareket etti. Yol uzun ve tehlikeliydi. Çünkü Muaviye, Mısır'ı ele geçirmek için hareketlere başlamıştı. Mısır'ın hemen her tarafında ayaklanmalar başlamıştı. Muaviye, Osman'ın oradaki taraftarlarıyla muhabere ederek onlara ayaklanmayı emretmişti. Bunlar hükûmeti epeyce meşgul ediyorlardı.

Muaviye bu fırsattan istifade ederek bir ordu hazırlayacak ve onunla Mısır'ı fethedecekti.

Hazret-i Ali'nin casusları, Muaviye'nin bu teşebbüslerinden haberdar olarak durumu ona bildirmişler, Ali, kesin bir tedbir almak için duruma hâkim olmaya ve tehlikeleri uzaklaştırmaya muktedir bir adam bulmaya karar vermişti. Sebe' oğlu ile arkadaşlarının fikrine göre Mısır'da durumu düzeltmeye muktedir yegâne adam Eşter'di. Eşter, Mısır'a gidecek olursa, orada duruma hâkim olur, Muaviye'ye mukavemet eder ve işleri yoluna koyardı.

Hazret-i Ali, bir an bile tereddüt etmeden kabul etti ve Eşter'i Mısır'a tayin etti. Ali, onu çağırmış, ahitnâmesini eline vermiş ve yola çıkarmıştı.

Özellikle Sebe' oğlu, Eşter'in Mısır'a tayininden son derece memnun olmuştu. Eşter'in oraya vali olması, onunla arkadaşlarının istedikleri gibi hüküm sahibi olmaları demekti.

Hakikatte Eşter, Ali safında bulunan adamların en kuvvetlisi ve en şiddetlisi idi. O, mükemmel bir askerdi. Sonra Ali dâvasına kuvvetle bağlı idi. Hazret-i Osman adına ayaklananlar için

Muaviye ne idiyse, karşı dâva adına da Eşter o mevkideydi.

Eşter Mısır'a doğru hareket etmiş, onun Mısır'a gönderilmesi derin bir endişe ile karşılanmıştı. Muaviye, onun iktidar maharetini takdir edenlerdendi. Ve onun Osman vak'asında büyük bir rol sahibi olduğunu biliyordu. Eşter'in Mısır'a girmesiyle Muaviye'nin orayı zaptetmesi ümidi, son derece zayıflıyordu. Onun için ya Eşter'in yolunu kesmek, yahut onun hayatını gidermek lâzımdı. O zaman işler düzelir ve Mısır'ı zaptetmek ihtimali büsbütün kuvvetlenirdi.

Bir rivâyete göre Muaviye, Eşter'in Mısır'a gitmek için takip edeceği yolu öğrenerek Kulzem havalisindeki haraç memuruna haber göndermiş, Eşter'i bertaraf ettiği takdirde ondan haraç almayacağını söylemiş, bunun neticesi olarak bu adam Eşter'in yolunu beklemiş, Eşter oraya vardığı zaman onu misafir etmiş, ona yemek ve içki takdim etmiş, içkiye zehir katarak onun ölümüne sebebiyet vermişti.

Bir rivâyete bizzat Muaviye, Eşter'i zehirlemek istemiş ve Eşter'i zehirlemek için gereken zehiri göndermişti. Muaviye'nin siyasî hasımlarına karşı zehir gibi bir vasıtayı kullanıp kullanmadığı, tarih âlimleri arasında uzun uzadıya münakaşa olunmuş bir meseledir. Meşhur doğubilimcisi Lammens, Muaviye'nin zehir gibi çirkin ve müthiş bir vasıtayı kullanan bir adam olmadığını ispat için çok kuvvetli tarihî deliller gösterir ve onun bu vasıtayı kullandığını iddia edenlerin düşman propagandacıları olduğunu ispat eder. Bütün bu delilleri burada göstermek uzun sürer ve bizi ilgilendirmez. Gerçek olan Eşter'in Mısır'a girmeye vakit bulamadan katlolunmasıdır.

Eşter'in ölümü Ali'yi sevindirdi mi? Kederlendirdi mi? Bu mes'elede de iki rivâyet karşısındayız. Bir rivâyete göre Ali, Eşter'in ölümünden son derece memnun olmuş:

— Çok şükür bu adamdan kurtulduk! demişti.

Diğer bir rivâyete göre, Hazret-i Ali, Eşter'in ölümünden dolayı üzülmüş, onun demir gibi, kaya gibi bir adam olduğunu, analarn, öyle bir adama ağlamalan icap ettiğini söylemiştir.

Bu iki rivâyetin hangisi doğrudur? Bize kalırsa, bunlarn ikisi de aynı derecede değerlidir. Ali, Eşter'i hem sever, hem ondan nefret ederdi. Eşter, Hazret-i Osman'ın katillerinden olduğu

için Ali'nin bu hâdiseyi hem memnuniyetle, hem kederle karşılaması çok tabiî olur.

Fakat Muaviye, Eşter'in ölümüyle ister ilgilensin, ister ilgilenmesin, onun ölümünden son derece memnun olmuştu. Ona göre, Hazret-i Ali'nin bir kolu Ammar, bir kolu Eşter'di. Bunların biri Sıffîn'de ölmüş, diğeri de Mısır'a giderken telef olmuştu. Hazret-i Ali'nin bu suretle kolu, kanadı kırılmıştı.

Bu hâdiseden kendi bakış açısına göre üzülenlerden biri Mısır valisi Mehmed'ti. Onun valilik ettiği ve pek önemli meselelerle meşgul olduğu sıralarda ansızın azledilerek bir başkasının yerine tayin edilmesi, onu derinden rencide etmişti.

Mehmed, bu hislerini saklamamış, Hazret-i Ali'ye yazmış. Ali, ona verdiği cevapta şu sözleri söylemişti:

— Eşter'i senin yerine tayin ettiğim için üzüldüğünüzü haber aldım. Ben, senin mücâdelede yavaş davrandığını, işin azamî ciddiyet gerektirdiğini anladığımdan bu harekette bulundum. Seni şimdiki memuriyetinden azletmekle beraber daha kolay, daha az mesuliyetli bir işe tayin edeceğim. Mısır'a tayin ettiğim Eşter, bizim iyilerimizdendi. Düşmanlarımıza karşı şiddetle hareket ederdi. Fakat günlerini tamamlamış ve ölmüştür. Biz kendisinden hoşnut idik. Şimdi sen de hasma karşı şiddetle hareket et!

Mehmed ona şu cevabı vermişti:

— Mektubunuzu almış ve muhtevasını anlamış bulunuyorum. Benden fazla sizin yerinize hürmet eden, onun hasmına karşı şiddetle hareket eden bir kimse bulunamaz. Ben merkez hâricine çıkarak karargâhımı kurdum. Halka emniyet ilân ettim. Yalnız bize karşı savaş ilan edenlere, bize muhabbette bulunmayanlara aman vermiyeceğim. Her halü karda emrinize tâbi bulunuyorum.

Bu suretle Mehmed, valilikte kalmıştı. Eşter'in ölümü yüzünden büyük ve telâfi edilmez bir ziyana uğrayan cemâat, katiller gürûhu idi. Bunlar içinde onun yerini tutacak cesur, kuvvetli ve şedid bir adam yoktu. Sebe' oğlu, Eşter'in Mısır'a gidemeyerek yolda öldüğünü öğrendikten sonra arkadaşlarının başlıcalarını toplamış, onlarla görüşmüştü:

— Eşter'i kaybettik. Onun gibi bir adam nâdir bulunur. Eşter, Mısır'a vararak orasını zaptetmiş olsaydı, biz de en emin, en sağlam sığınağa sahip olurduk. Halbuki işler aksine gitti. Eşter'i

kaybettik. Onu kaybetmekle beraber Mısır'ı da kaybetmemiz icap etmez. Ona göre tedbir almamız lâzım gelir. Ne dersiniz?

Meymun oğlu cevap verdi:

— O halde güvendiğimiz başka bir adamın Mısır'a gönderilmesine çalışalım.

— Kim var?..

— Bişr oğlu Kinane.

— Bişr oğlu kötü bir kumandan değildir. Mehmed'e iyi yardım eder. Fakat vaziyeti kurtarabilir mi?

— Kurtarıp kurtaramayacağını bilmeyiz Sebe' oğlu. Fakat, bizim en büyük serdarımız öldükten sonra yapılacak iş az çok ona benziyen, eli kılıç tutan bir adamı bulmak ve hemen yola çıkarmaktır. Aksi takdirde iş büsbütün bozulur.

— Bozulursa ne yapacağız?

— Onu sen düşün Sebe' oğlu!...

— Bana kalırsa Mısır'ı kaybedersek İran tarafı bizi tutar. Biz de oraya gideriz. Görüşlerimizi orada duyururuz. Fakat şimdilik Mehmed'e, yardım edelim. Mehmed, ne de olsa bizdendir. Ve bizim arkadaşımızdır.

Bunun üzerine karar verilmiş ve Kinane'nin Mısır'a gönderilmesi için görüş birliğine varılmıştı.

Hazret-i Ali, bu karara muhâlefet etmedi. Fakat kendisi Mısır'dan ümidini kesecek hale gelmişti. Çünkü Muaviye'nin durumdan istifade ederek orayı istilâya teşebbüsüne nasıl karşı gelinirdi? Irak'tan bir kuvvet toplamak, hemen hareket etmek imkânı yoktu. Iraklıların bütün harp hisleri sönmüştü.

Halbuki Muaviye karar vermişti. Onun için Amr'ı, Habib'i, Busr'ı, Dahhâk'ı, Abdurrahmân'ı, Hâlid oğlu Ebi'l-Avs'i, Şurahbil'i toplamış, onlarla bu meseleyi müzâkere etmişti. Muaviye bu önemli toplantıyı şu sözlerle açmıştı:

— Sizi niçin topladığımı biliyor musunuz? Sizi çok önemli bir iş için topladım.

Amr İbni Âs anlamıştı:

— Bana kalırsa bizi Mısır meselesini sormak için topladın. Maksat, hakikaten bu ise, karar ver, çünkü Mısır'ı zaptetmekte büyük bir fayda vardır. Sen bu sayede azîz olursun ve düşmanların zelîl olur.

— İsâbet ettin! Fakat bu işi nasıl yapalım?

Yine Amr cevap verdi:

— Tedbirli, kuvvetli bir adamın kumandası altında bir ordu hazırla. Orada bizim taraftarlarımız ona yardım eder ve bu sayede muvaffak oluruz.

— O halde, oradaki taraftarlarımıza yazalım ve ordumuz hareket ettiği zaman hasım ordusuna arkasından hücum etmelerini temin edelim. Bundan başka hasımlarımıza yazarak onları da harpten korkutalım, onları tehdit edelim.

— Siz bunları yapınız. Fakat, bu işin sonu harptir.

— Ben de öyle zannediyorum. Fakat, biz işe bir yazı ile başlayalım.

Mesele bu şekilde görüşüldükten sonra Mısır'da bulunan Osman taraftarlarının Hadiç oğluna ve Müslime'ye birer mektup yazarak onlara harekete geçmeyi tavsiye etmiş ve bu mektubu kölelerinden Sübey ile göndermişti.

Sübey bu mektubu götürmüş ve çok uygun bir cevap getirmişti. Bunların ikisi de Muaviye'nin bir an evvel gelmesini, bir an evvel ordusunu göndermesini diliyor ve kendilerine yardım edildiği takdirde muvaffakiyetin muhakkak olduğunu temin ediyorlardı.

Muaviye bu mektubu aldıktan sonra yukarıda isimlerini kaydettiğimiz başlıca ileri gelenlerini toplamış ve kimin Mısır seferine memur edilmesi gerektiğini konuşmuştu. Onların hepsi Amr üzerinde ittifak etmişlerdi. Amr, bu seferi idare için lâzım olan bütün sıfatları taşıyordu. Mısır'ın ilk fâtihi de, o idi. Mısır'da onu tanımayan yoktu. O, Mısır'da uzun bir müddet valilik etmişti. Muaviye bu teklifi kabul etmiş ve bu işi Amr'a vermişti.

Amr, hazırlanmaya başladı.

Hazret-i Ali'in yanından ayrılan Leylâ, mâiyetindeki adamla birlikte Şam'a varmış ve oradan Mısır yolunu tutmuştu Şam'daki hazırlıklar, Leylâ'nın da, adamının da dikkatini çekmişti. Leylâ, bunlara lâkayt kalmadı. Düşündü. Belki Mehmed'in bu hazırlıklardan haberi yoktu. Onu ikaz etmek gerekiyordu. Leylâ hemen odasına çekilmiş, kalem- kâğıt bulmuş, ve bir mektup yazmıştı.

Onu, Mehmed tarafından kurtarılarak onunla Basra'da bu-

luştuktan ve Hazret-i Ali'nin evinde buluşarak onun Hicaz'a giden Hazret-i Âişe'yi götürmesinden beri görmemişti. Şimdi de onların mukadderatını yeni bir tehlike tehdit ediyordu. Halbuki onun bütün ümidi Mısır'da Mehmed'le buluşarak artık onunla yaşamaktı.

Muaviye'nin durumu, bu ümidi de yıkacak gibiydi. Acaba Mehmed bu muharebede muzaffer mi olur, yoksa hezimete uğrayarak perişan mı olurdu? Bunların hepsi meçhul. Leylâ durumu kısacık yazdı. Şam'daki askerî hazırlıkları anlattı ve Mehmed'e son derece ihtiyatlı davranmasını tavsiye etti. Muaviye muhakkak ki onu kasdediyordu.

Leylâ bu mektubu yazdıktan sonra, çok güvendiği bir adam olan hizmetçisini çağırdı, bu mektubu hemen Mehmed'e götürmesini emretti. Mektubun özeti şudur:

— Sen, bir dakika bile kaybetmeden Mısır'a git. Orada Emîr Mehmed'i gör, benden selâm söyle ve bu mektubumu ona ver. Sonra onun mâiyetinde kal ve beni bekle. Ben de geliyorum. Fakat bu mektubun ondan başka bir kimsenin eline geçmemesine dikkat et. Şayet bir tehlikeye uğrar ve üzerin aranacak olursa bu mektubu daha önce yok et! Fakat Mehmed'e şu sözleri söyle: Muaviye, seninle muhârebeye hazırlandı, ona göre tedbir al!

Leylâ'nın adamı mektubu aldıktan sonra onu göğsüne yerleştirdi ve hemen yola çıktı. Leylâ, ertesi gün Şam sokaklarında dolaşmış, durumu anlamak, Mehmed'in işine yarıyacak fazla mâlûmat almak istemiş, iki üç gün sonra o da yalnız başına yola çıkmıştı.

Onun bütün öğrendiği, durumun son derece tehlikeli olduğu idi. Muaviye'nin, Mısır'ı fethetmek ve bu suretle durumunu sağlamlaştırmak hususundaki azmi kesindi. Şam'ın her evinde, her mahfelinde yalnız bu konuşuluyordu.

Leylâ, Amr'ın, hangi yolu tuttuğunu, Mısır'a hangi taraftan girmek istediğini öğrenmek istemiş, fakat buna imkân bulamamıştı. Bu askerî sırları ona ifşâ edecek bir kimse yoktu. Şam halkından biri de bu gibi sırları merak etmiyor ve onları öğrenmeye çalışmıyordu. Halbuki Ali'nin tarafında vaziyet, bunun tam zıddı idi. Orada her şeyi öğrenmek mümkündü. Orada en derin sırlar, en âdî adamın ağzında dolaşırdı.

Leylâ'nın maksadı, Amr'ın askerlerine katılarak Mehmed'e

bir hizmet ifâ edebilmekti. Fakat Amr'ın hangi yoldan hareket ettiğini anlamak mümkün olmamıştı. O da Mısır'a giden yolların birine girerek hareket etti.

Amr, Mısır'ın her tarafını mükemmel bilen bir adamdı. Sonra memleketin içinde onu bekliyen, onun geldiğini öğrenir öğrenmez ayaklanacak olan oldukça önemli bir kuvvet bulunuyordu.

Amr, Mısır'ın hududuna varır varmaz, Mısır'daki Osman taraftarları toplanmış, ve Mehmed'in kuvvetini tehdit edecek vaziyet almaya hazırlanmışlardı.

Amr, Mehmed'e bir elçi ile bir mektup göndermiş, ona şu sözleri söylemişti:

— Ebû Bekir'in oğlu! Benden sana kötülük gelmesini istemem. Senin kanını dökmeyi arzu etmiyorum. Sana tavsiyem şudur: Önümden çekilmek. Senin tarafındaki halk, senin aleyhindedir. Ve seni bırakacaktır. Senin için en iyi yol, Mısır'dan çıkıp gitmektir.

Amr, bu mektubuyla birlikte Muaviye'nin de Mehmed'e hitaben yazdığı bir mektubu göndermişti. Yalnız Muaviye; Mehmed'in, Hazret-i Osman'ı öldürmek hareketine iştirakinden de bahsediyor ve Mısır'dan çıkıp gitmediği takdirde işlediği cinâyetin cezâsına uğrayacağını da söylüyordu.

Mehmed, bu iki mektubu aldıktan sonra onları hemen Hazret-i Ali'ye göndermiş ve kendisine yardım etmesini rica etmişti. Hazret-i Ali, ona verdiği cevapta şu sözleri söylüyordu:

— Sen taraftarlarını topla, hasmına karşı yiğitlik göster. Ben de sana yardım için asker göndereceğim.

Eşter'in ölümünden sonra Mısır'a gönderilen Kinane, Mısır'a varmış bulunuyordu. Mehmed, onu çağırarak kumandanlığa tayin etti, onu iki bin askerle Amr'a karşı gönderdi. Kinane muhakkak ki liyâkatli bir askerdi. Mısır'ın Şarkiye tarafından gelen Amr ile karşılaşan Kinane, Muaviye ordusunu epeyce bozmuştu.

Amr'ın yaptığı bir taarruzu, sonuçsuz bırakan Kinane günün kahramanı idi. Amr, kuvvetinin darmadağın olacağını anlamış ve yeni bir tedbir almıştı. Hadiç oğlu, Mısır'ın içinde idi ve onun taraftarı idi. Amr hemen ona yazarak Kinane'nin askerlerine geriden hücum etmesini istemiş ve Hadiç oğlu onun istediğini yapmıştı. Birkaç gün sonra durum değişmişti.

Amr, Kinane'nin üzerine tekrar yüklenmiş, Kinane hücuma karşılık vereceği sırada, kendisine yardım için geldiğini tahmin ettiği bir kuvvetin geriden ve arkadan onun askerleriyle harp ettiklerini görmüş ve iki ateş arasında kalmıştı. Buna rağmen Kinane, harbetmekte devam etmiş, askerlerin eridiğini gördüğü zaman atından inerek sonuna kadar boğuşmuştu. Şam askerleri muzaffer oluyor ve harâretle döğüşüyorlardı. Hadiç oğlunun tam vaktinde yetişmesi onların mâneviyatlarını kat kat kuvvetlendirmişti.

Öte taraftan Kinane'nin askerleri bitiyordu. Onlar tamamiyle kuşatılmışlar ve ölüm ile teslimiyet arasında kalmışlardı. Kinane için kurtuluşa imkân yoktu. Kendisi, teslim bile olsa, muhakkak ki idam edilecekti. Çünkü o da Hazret-i Osman'ın katillerindendi. Kinane, harp meydanında ölmeyi tercih ederek etrafında kalan birkaç askerle döğüşmeye devam etmiş, nihayet o da, geride kalan birkaç askeriyle birlikte yere yuvarlanmış ve vak'a Şam askerlerinin, karşı tarafta Kinane ile bütün askerlerini telef etmeleriyle nihayet bulmuştu.

Haber, Mısır'ın her tarafında yayılmış, herkes Amr'ın muvaffak olacağına emin olmuştu. Fakat Mehmed henüz ümidini kesmemiş bulunuyordu. Çünkü birkaç bin asker daha vardı. Mehmed, bu kuvvetle, hasmını bir müddet oyalayabilirdi. Onları, hiç olmazsa Irak'tan yardım gelinceye kadar durdurabilirdi. Fakat Şam propagandası, yıldırım süratiyle her tarafa yayılıyordu. Mehmed de, askerlerinin üçer, beşer kaçmaya başladıklarını gördü ve onlara ateşli bir konuşma yaptı:

— Emin olunuz ki Hazret-i Ali bize, yardım edecek, bizi bu dertden kurtaracaktır. Siz ona biat etmiş bulunuyorsunuz. Biatinizi bozmayınız. Kinane ile arkadaşları kahramanca şehîd oldular. Hâinler hasmımıza yardım etmemiş olsalardı Amr bir adım ilerleyemez, belki hüsran içinde dönerdi. Siz sebat ederseniz her şey kurtulur, ve her şey düzelir. Yalnız siz sebat ediniz ve metanetinizi muhâfaza ediniz. Sizin bu yüzden nâil olacağınız mükâfat her tahminin üstündedir. Hepiniz aziz olacak ve düşmanlarınız zillete uğrayacaktır.

Mehmed'in bu sözleri biraz etkili olmuş, asker birkaç gün dayanmış, fakat Amr'ın ilerlemekte olduğunu ve Ali tarafından hiç bir ses duyulmadığını, bir tek asker bile gelmediğini görenler,

durumun vahâmetini takdir ediyor ve canını kurtarmayı en büyük ganimet biliyorlardı.

Kinane'nin bütün askerleriyle mahvolması, bu askerlerden birinin bile geri dönmemesi bu neticeyi hazırlamıştı.

Mehmed'in askerleri tekrar kaçmaya başlamışlar, ön karargâhtan üçer, beşer savuşmaya başlayanlar gittikçe artmıştı. Amr'ın askerleri buraya geldiği zaman karargâh tamamiyle boşalmış, Mehmed yapayalnız kalmıştı.

Uzaktan karargâhın sayısız çadırlarını gören hasım, biraz duraklamış, fakat karşıda bir hareket görmeyince ilerlemeye karar vermişti.

Mehmed, karargâhında yalnız başına dolaşıyor, bir tek kişiye bile rastgelemediği için hayret ediyordu. Yüzlerce, binlerce adam, nasıl olmuştu da kaybolmuşlardı. Bunların içinde, demek ki bir tek adam bile yoktu. Demek ki onların hepsi de kaçmak fırsatı bekliyorlardı.

Mehmed her çadırın içine bakıyor, derin bir hayret içinde başını eğerek başka bir çadıra gidiyordu.

Mehmed, yalnız başına gide gide bir yola çıktı ve kendi kendine yürüdü. Yolun bir tarafında bir harabe gördü. Onun içine girdi. Düşmanın buradan geçip gitmesini beklemek istedi.

Diğer taraftan Amr İbni'l-Âs, ileriye bir takım keşif kuvvetleri göndermiş, çok geçmeden o da karargâhın bomboş olduğunu anlayarak hareketine devam etmişti.

45

Leylâ, yalnız başına hareket ettiği için mümkün mertebe şehirlerle köylerin civarından gidiyor, çöllerde yalnız başına kalmamak, susuzluktan ölmemek için böyle davranıyordu. Onun yolda aldığı ilk mâlûmat, Mehmed'in lehinde idi. Çünkü Kinane'nin Amr'ı mağlûp ettiği haberi henüz yayılmıştı. Leylâ, gide gide Ariş'e varmıştı. Ferama'dan Mısır'a girmişti. Burası bugünkü Port Said'e komşu bir yerdi. Leylâ, oraya vardıktan sonra muharebenin neticesini öğrenmek istemiş, ve Kinane'nin bütün askerleriyle mahvolduğunu öğrenmişti.

Leylâ, halkın temayüllerini araştırmış, hepsinin Muaviye'ye

taraftar olduğunu öğrenmişti. Onun ilk rasgeldiği adam, Kinane'nin nasıl mağlûp edildiğini ayrıntılarıyla söylemişti. Leylâ, ona sordu:

— Bütün Mısır, Ali ile birlikte değil mi?

— Öyle idi. Fakat iş değişti!

— Niçin değişti?..

— Mehmed durumu idare edemedi. Ve halkı memnun etmedi. Onun zamanı hep karışıklıklar içinde geçti.

— Sebebi?..

— Mehmed'in tecrübesizliği! Mehmed hizipçi bir adam. Onun bütün hedefi, mensup olduğu hizbin dâvasını gütmek ve muhâliflerini ezmek. Muhâlifler, fırsat beklediler ve ondan intikam almak istediler. Yoksa Mehmed de, Kays gibi hareket etmiş, herkesin huzur ve emniyet içinde işiyle gücüyle meşgul olmasını temin etmiş olsaydı, işler bambaşka olurdu. Kısa bir zaman içinde Ali'ye muhâlefetten eser kalmazdı. Mehmed'in şiddeti ve hizipçiliği, muhâlif tarafı son derece kuvvetlendirdi.

— O halde netice ne olabilir?

— Mehmed, muhakkak mağlûp olacak! Bunu anlayan halk, az zararla kurtulmak için hemen karşı tarafa geçtiler.

— Muaviye ve Amr bu halka daha iyi davranacaklar mı?

— Bundan hiç şüphe etmeyiniz. Şamlıların hali meydanda. Refah içinde yüzüyorlar. Buranın halkı da Şam halkı gibi olmak isterler. Halk kimden fayda umarsa onun taraftarı olur.

— O halde Mehmed'in muzaffer olması ihtimali yok mu?

— Ben böyle bir ihtimal görmüyorum. Amr, memleketin merkezi olan Fustat önündedir. Bugünlerde Mehmed'le karşılaşarak işini bitirecek, ondan sonra bütün Mısır onun olacaktır. Halk çok eskiden beri Amr'ı tanıdığı için onun günlerini mumla arıyordu.

Leylâ, bunları anlattıktan sonra bir an önce Fustat'a gitmeye karar verdi. Hemen o gün hareket etti. Bulbeys'e vardığı zaman hayret edilecek bir manzara karşısında kaldı. Halkın çoğu, eli kolu bağlı idi. Bunlar Kinane ile döğüşenler içinde yaralananlardı. Amr muharebe bittikten sonra yaralıları toplamış, onları buraya göndermiş ve hepsinin tedavisine önem vermişti.

Onun yaralıları toplarken dost, düşman farkı gözetmemesi onun halk nazarındaki itibarını kat kat yükseltmişti.

Leylâ buraya vardıktan sonra rasgeldiği bir ihtiyardan vaziyeti sordu.

— Emîr Mehmed şimdi nerede? dedi.

İhtiyar onun yüzüne bakmış ve susmuştu. Onun bu hali, Leylâ'yı bütün bütün meraklandırmıştı. Leylâ, vaziyeti başkasına sormaya cesaret edememiş ve şehirden çıkarak ilerlemişti. Ortalık kararmağa başlamıştı. Ortalık kararmağı halde Leylâ gidiyor, fakat kendisi de nereye gittiğini bilmiyordu. Herhalde müthiş bir hâdise vuku bulmuştu. Leylâ bunu hissediyor, fakat ona bir mânâ veremiyordu. Çok geçmeden mehtap doğmuş ve ortalığı aydınlatmıştı. Leylâ ilk rasgeldiği adamdan Fustat yolunu sormuş, atını onun gösterdiği tarafa çevirmişti. Leylâ saatlerce gittikten sonra, kendini bir çölde buldu. Yolu şaşırmıştı. Atını çevirdi, kendini ekili bir yerde buldu. Uzaktan bir takım hayâletler görüyordu.

Gecenin mühim bir kısmı geçmişti. Leylâ hâlâ gidiyordu. Yorulmuş, üşümüş ve acıkmıştı. Atından inerek yürüdü. Etrafta barınabilecek bir yer aradı. Birdenbire atı ürkmüş kişnemişti. Leylâ, dikkat etti. Yerde bir maktûl yatıyor ve ortalığa fenâ bir koku yayılıyordu. Leylâ'nın içi titredi. Fakat burada durmaya imkân yoktu. İlerledikçe ortalığı kaplıyan fenâ koku artıyordu. Burası muhakkak ki harp meydanı idi. Demek ki iki taraf burada döğüşmüşlerdi. Artık at ilerlemek istemiyordu.

Leylâ, geri dönmüş, uzaktan gördüğü bir ağaca doğru yürümüş, atını ağaca bağlamış ve tekrar geri gelerek maktûllerin, cesedlerin arasında dolaşmaya başlamıştı. Acaba Mehmed bunların arasında mı idi? Harp sahası türlü türlü şekillerde yerde yatan, yere kapanan adamlarla dolu idi. Birtakım kafalar cesedlerinden ayrılmışlardı. Leylâ yere çömelerek bu kafalara bakmış, fakat Mehmed'i bulamamıştı.

Leylâ bir cesedin bir tarafına ilişmeden, bir insan parçasına basmadan yürümeye çalışıyor ve ilerliyordu. Zavallı kız, kendisini dünyada değil, yerin altında ve iskeletler âleminde sanıyordu.

Acaba bu bir rüya mı idi? Leylâ bunu seçemiyecek bir halde kendinden geçmişti. Fakat o yine dolaşıyor, bir gölge gibi cesedlerin ortasından geçiyor, sîmâlara bakarak Mehmed'i teşhis etmeye çalışıyordu.

Yorgunluk, açlık, korku ve zehirli hava başını döndürmüştü. Neredeyse maktûllerin üzerine düşecekti. Leylâ, son bir metanet hamlesiyle kendisini toplamış, atının bağlı olduğu ağacın yanına gelmiş, ve yere yıkılmıştı. Fakat, bu korkunç ve ızdıraplı istirahat uzun sürmedi.

Leylâ birdenbire kalkmış, atının hali onun dikkatini çekmişti. At, yerde bulduğu bir ot tutamını kemirirken bir tahta parçasını öbür tarafa atmıştı. Leylâ buna dikkat etmiş, tahta parçasını yerden almış ve bakmıştı. Bu, onun Mehmed'e yazdığı mektubu içine koyduğu mahfaza idi. Leylâ bunu açmış ve mektubu içinde bulmuştu. Demek ki Mehmed buralarda bulunmuş ve bunu buralarda düşürmüştü. Acaba Mehmed de bu maktûller arasında mı idi?

Leylâ, uykusuzluk, yorgunluk, ve açlıktan son derece halsiz olduğunu hissetmiş, ve atına binerek ilerlemişti. Uzaklarda bir takım köyler görünüyordu. Orada yiyecek bulabilirdi. Leylâ, görünen ilk köye doğru yürümüş, bir miktar yiyecek tedarik etmiş hayvanı için de saman, arpa bulmuş, köylülerden biri onu evine alarak bir hasır vermiş, Leylâ bu hasırın üzerinde derin bir uykuya dalmıştı.

Uyandığı zaman aynı köye gelen başka bir misafirle karşılaşmış ve bu tesadüf onu hayrete düşürmüştü. Bu misafir onun Mehmed'e mektubunu götürmek için gönderdiği hizmetçisi idi. İkisi karşılaştıkları zaman hizmetçi ona bir şey söylememesini işaret etmiş, Leylâ, yerinden kalkarak kendisini misafir edenlere bir miktar para vermiş, o köyden ayrılmıştı. Adam onu takip ediyordu.

İkisi biraz uzaklaştıktan sonra Leylâ heyecanla sordu:

— Mehmed ne halde?

— Mağlûp oldu. Çünkü askerleri onu bırakarak kaçtılar!

— Ya kendisi?

— Kendisi kurtuldu!

— Kurtuldu mu? O halde nerede?..

— Anlatayım. Ben mektubunuzu getirdikten sonra efendimin yanından bir an bile ayrılmadım. Kinane'nin maktûl düştüğü muharebeden sonra düşmana mukavemet için hazırlık başlamış, fakat askerler karargâhı bırakıp kaçmışlardı. Amr, Fustat'a

ilerliyorken karargâhta Emîr'den başka bir kimse yoktu. Bunun üzerine kendisi de karargâhı bırakıp çıkmaya mecbur olmuştu.

Leylâ'nın rengi uçmuştu. Kalbi şiddetle çarpıyordu. Adamı devam etti:

— Emîr, karargâhtan çıktıktan sonra yürümüş, yürümüş, şu Mukattam dağının eteğindeki bir harabeye girerek orada saklanmıştı. Maksadı düşman ordusunun geçmesi üzerine buradan çıkıp gitmek ve Hazret-i Ali'ye iltihak etmekti. Ben, Emîr'i merak ettiğimden aradım ve buldum. Onunla ikimiz, iki gün susuz, ekmeksiz kaldık. Ben saklandığımız yerden çıkarak su ve ekmek tedarik edip tekrar oraya dönüyorum. Etraf şimdilik bir tarassut altında olduğundan henüz bir yere gidemiyoruz. Fakat ilk fırsatta çıkıp gideceğiz.

— Bugün yine su ve ekmek tedariki için mi çıktın?

— Evet, aynı zamanda Emîr'in bir mektubu kaybolmuş, onu arayacaktım.

— Onu aramaya hâcet yok. Çünkü ben buldum. Sen yalnız su ve yemek tedarik et ve beni de onun bulunduğu yere götür.

— Bana kalırsa siz gelmeyiniz. Belki dikkati çekersiniz.

— Ortalık iyice karardıktan sonra gideriz.

— Pekâlâ!

Hizmetçi geri dönmüş. Bir kırba su ve birkaç ekmek ile dönmüştü. Ortalık karardığı zaman hizmetçi önden, Leylâ geriden gidiyorlardı. Leylâ kendisini Mehmed'e yaklaştıran adımları atıyorken son derece heyecanlıydı. İçinde senelerin alevlediği aşk, bütün şiddetiyle yanıyordu. Maceralarla geçen günler, aylar ve yıllar ne kadar uzundu, seneler alevleri yatıştıracağına ve söndüreceğine onları büsbütün parlatıyordu.

Yol kısa değildi. Leylâ ile hizmetçi bir saat kadar ilerlediler. Arada bir takım çadırlar ve kulübeler arasından geçmişlerdi. Nihayet dağın eteğine vardılar ve bir takım harabelerin enkazına daldılar.

Mehmed'in aç ve susuz olduğunu anlayan Leylâ, ona bir an önce kavuşmak istiyordu. Onun için karanlık içinde yol arayan hizmetçiyi mütemadiyen, acele yürümeye teşvik ediyordu. Nihayet, sadık hizmetçi ona dönmüş ve:

— Vardık! demişti.

Bu bir tek kelime, Leylâ'yı titretmişti. Leylâ, olduğu yere saplanmış gibi idi. Adım atamıyordu. Mehmed'in karşısına çıkmak onu korkutuyor gibi idi. Sanki onunla ilk defa konuşacak. O kadar utanıyor ve ürküyordu.

Leylâ, bir saniye kendine gelerek ilerlemişti. Girdikleri yer yıkık, dökük bir harabe idi. Hizmetçi ondan önce girmiş, onu dışarıda bekletmişti. Kısa bir süre sonra hizmetçi dışarı çıkmış, arkasından seri adımlar duyulmuştu. Mehmed geliyordu. Leylâ da koştu. İki hasretzede âşık birbirlerine sarıldılar ve ağlaştılar. Mehmed, hem Leylâ'yı bulmaktan doğan bir heyecanla, hem de düşkünlüğünün içinde biriktirdiği hüsran ile ağlıyordu. Leylâ, ondan önce kendini toplamış ve onu teskine çalışmıştı:

— Keder etme Mehmed! Talih bugün onların yüzüne güldü ise, yarın da senin yüzüne güler. Eskisinden daha aziz olursun.

— Belki! Fakat bütün dostlarım ve düşmanlarım bana gülüyor. Hepsi de Osman'ın bana bir valilik vermemekte haklı olduğunu söylüyorlar. Hepsi de benim Ali dâvasını çürüttüğümü ve Mısır'ın ziyanına sebebiyet verdiğimi iddia ediyorlar. Onların hepsine karşı mahcup bir vaziyetteyim.

— Sen bunların hiç birine de önem verme! Gençsin ve istikbâlin açıktır.

Bu sözler, Mehmed'i teselli etmişti. İki hasretzede aç, susuz ve yorgun olduklarını unutmuşlar, ayrıldıkları gündenberi başlarından geçenleri anlatmaya başlamışlardı. Mehmed dinliyor, Leylâ söylüyordu. Mehmed, söylüyor, Leylâ dinliyordu. Sabah olmuş, ancak o zaman âşıklar açlıklarını, susuzluklarını ve yorgunluklarını hatırlamışlar, biraz ekmek yemişlerdi. Mehmed abasını, yere yaymış, ve Leylâ'yı harabenin bir köşesine çekip uyutmuştu. Kendisi de bir, iki saat istirahat etmek mecburiyetinde idi. Çünkü o gün buradan kaçmak için bir çâre bulmak mecburiyetinde idi.

Mehmed başını duvara dayamış ve gözlerini yummuştu. Onun durumu son derece tehlikeli idi. Mısır'a giren ve her tarafı hükmüne boyun eğdiren Amr, onu aramalarını emretmişti. Hadiç oğlu onu bulmak için geceli, gündüzlü takibat yapıyordu. Onun Mehmed'e karşı, husumeti, kini son derece şiddetli idi. Onlara Mısır'da rahat vermeyen, onları gece gündüz takibe uğratan o idi. Hadiç oğlu ile arkadaşları tam bir sükûnet içinde yaşa-

dıkları ve kimseye dokunmadıkları halde Mehmed onları Mısır'dan çıkarmayı istemiş, onların işlerini bozmuştu. Onun için Hadiç oğlu, Mehmed'e aman vermek istemiyor, onu ele geçirir geçirmez en feci ve işkenceli ölümlere mahkûm etmek istiyordu.

Hadiç oğlu, birkaç gündür etrafı araştırmakla meşgul oldu. Onun, Mehmed'i ele geçirmek hususundaki gayreti kat'î idi. Kendisi bütün sınır boyunu sıkı gözetim altına aldıktan başka Fustat havalisini kuş uçmayacak bir hale getirmişti.

Mehmed, takip olunduğunu bildiği için, sığındığı harabeden bir tarafa çıkmıyor, adamını ancak geceleri dışarı göndererek su ve ekmek tedarik ediyordu.

Fakat Hadiç oğlunun takibi ilerlemekte ve Mukattam Dağı'nın harabeleri ihmal edilmekte idi. Leylâ ile Mehmed o gecenin sabahında, yeni hükûmetin askerlerinden biri harabeye yaklaşmış ve Mehmed'in dışarda uyuya kalan adamını görmüştü. Bu iz kâfi idi.

Asker hemen geri dönerek, gördüğünü Hadiç oğluna anlatmış, Hadiç oğlu bir dakika kaybetmeden oraya gelmişti. Önce Mehmed'in adamını tutuklamış, sonra harabelerin içine dalmıştı.

Gürültüden uyanan Mehmed ile Leylâ, bir anda yakalanarak bağlandıklarını gördüler. Hadiç oğlu, kurbanını eline geçirmişti.

Hadiç oğlu tutukluları harabenin dışında incelemiş, hademe ile Leylâ'nın salıverilmesini emrederek, Mehmed'in sımsıkı bağlanmasını ve elden kaçırılmaması için en şiddetli tedbirlerin alınmasını tenbih etmişti.

Leylâ, Hadiç oğluna yalvarmış, Mehmed'i bırakmasını rica etmiş, fakat Hadiç oğlu onu dinlemeyeceğini söyleyerek başından savmıştı.

Hadiç oğlunun, Mehmed'i öldüreceğinden şüphe yoktu. Çünkü Mehmed'i tutuklattıracağı sırada ona pek şiddetli sözler söylemişti, ona:

— Sen, Osman'ı nasıl öldürdünse, ben de seni öyle öldüreceğim! demişti.

Leylâ, olayın verdiği korku ve heyecandan sıyrılmaya çalışarak düşünmek istedi. Mehmed'i, kurtarmak mümkün değil miydi? Leylâ, bu ümitsizlik ânında hizmetçisine döndü ve sordu:

— Ne yapabiliriz?

— Benim aklıma bir şey geliyor. Emîr Mehmed'in ağabeyisi Abdurrahmân, Fustat'tadır.

— Aman beni ona götür.

— Sizi götürmeye hâcet yoktur. Şehir şuracıkta. Siz atınıza bininiz ve onu sorunuz. Sizi hemen ona götürürler.

Leylâ, hemen atını bulmuş ve ona binerek şehrin yolunu tutmuştu. Abdurrahmân'ı bulmak zor değildi. O, Amr'ın çok yakınında olan bir yerde oturuyordu. Leylâ, onun yanına girmiş ve durumu anlatmıştı:

— Hadiç oğlu, Mehmed'i buldu. Onu hemen öldürecek. Mehmed'in imdadına yetişiniz!

— Kendisi mi sizi gönderdi?

— Hayır, ben onun yakalandığını ve Hadiç oğlunun söylediği sözleri duydum ve hemen size koştum.

Abdurrahmân hemen kalktı. Evinden çıktı. Leylâ onun peşini bırakmadı. Abdurrahmân, Amr'ın yanına girmiş ve Leylâ ona refakat etmişti. Abdurrahmân selâm verdikten sonra Leylâ'ya dönmüş:

— Durumu Emîr'e anlatınız! demişti...

Leylâ hemen anlattı:

— Hadiç oğlu, Emîr Mehmed'i yakaladı ve bağlattı. Onu öldüreceğini söyledi. Mehmed'in imdadına yetişiniz!

Abdurrahmân onu destekledi:

— Amr! Sen, benim kardeşimin işkence içinde ölmesine râzı mısın? Hadiç oğluna bir adam gönder ve kardeşimi kurtar. Kardeşim sizin aleyhinizde hareket ettiyse de ben, sizinle birlikte hareket ettim. Size yardımda bulundum.

Amr derhal emir verdi:

— Mehmed'i, Hadiç oğlunun elinden alınız ve bana getiriniz!...

Elçi hareket ederken Leylâ da onun arkasından ilerledi. Abdurrahmân, Amr'ın yanında kaldı. Ve kardeşini orada karşılayarak evine götürmek istedi. Elçi, Hadiç oğlunun yanına gitmiş ve emri tebliğ etmişti:

— Emîr hazretleri, Mehmed'in yanlarına götürülmesini emir buyurdu.

— Niçin?

— Onu bilmem!...

— Mutlaka bırakılacak. Ben buna râzı olmam!

— Emîr'e itâat etmeniz lâzımdır.

— Fakat Emîr buraya bizim yardımımızla girdi. Düşmanımızı bize bırakması lâzımdır.

— Mehmed'i bana teslim ediniz!

— Teslim etmeyeceğim! Siz de Emîr'e gidiniz ve ona deyiniz ki: Siz Osman'ın katillerinden olan Kinane'yi öldürdünüz. Ben de onun katillerinden olan Mehmed'i öldüreceğim!

Elçi geri dönmek istedi. Leylâ ona sımsıkı sarıldı:

— Emîr'in emrini yerine getirmeden nasıl gideceksiniz? Siz gittikten sonra bu adam fırsattan istifade ederek Mehmed'i öldürecektir. Siz bir iyilik edin de onu kurtarmadan gitmeyiniz.

— Benim onu çekip götürmeye salâhiyetim yoktur. Ben geri dönüp onun sözlerini Emîr'e haber vereceğim.

— Fakat bu gaddar adam cevap beklemez...

— Orası beni ilgilendirmez!

Elçi atını mahmuzlamış ve hareket etmişti.

Elçinin hareket ettiğini gören Hadiç oğlu, Mehmed'i karşısına getirtmiş ve ona sormuştu:

— Bir diyeceğin var mı?

— Yok! Yalnız bana biraz su ver.

— Sana bir damla su vermem!

— Neden?..

— Sen nasıl Osman'ı susuz öldürdünse ben de seni susuz öldüreceğim! Seni ölmüş bir merkebin derisine sokup bağlayacak ve cayır cayır yakacağım.

— İstediğini yap! Senin de, Muaviye'nin de cehennemde aynı âkıbete uğramanızı dilerim!

Hadiç oğlu, Mehmed'in bu sert cevabından hiddetlenmiş, hemen kılıcını çekerek Mehmed'in üzerine yürümüş ve onun kellesini uçurmuştu.

Leylâ onun arkasından koşarak kolunu tutmak istemiş, fakat muhâfızlar yakalamışlar, onun kımıldamasına mâni olmuşlardı. Leylâ, acı çığlıklarla ortalığı inletiyordu.

Mehmed'in kanları yere akıyorken Leylâ da yere yıkıldı.

Hadiç oğlu, Mehmed'i öldürmekle yetinmemiş, ölü bir eşek derisini yüzerek Mehmed'in cesedini onun içine doldurmuş, sonra onu ateşlemişti.

Leylâ baygınlıktan ayıldığı zaman Mehmed'in cesedi cayır cayır yanıyordu. Zavallı kız, kendisini bu cesedin üzerine atmak ve onunla birlikte yanmak için birkaç defa teşebbüs etmiş, fakat muvaffak olamamıştı. Etraftakiler onu menetmişti ve onu yanlarına alarak Amr'ın yanına götürmüşlerdi. Hadiç oğlu, Mehmed'i imha ettikten sonra Amr'ın yanına gitmiş ve ona Mehmed'i nasıl öldürdüğünü anlatmış, Amr son derece hiddetlenerek onu paylamış:

— Hadiç oğlu! Sen haddini tecavüz ettin! Benim emrime muhâlefet etmekle büyük bir kötülük yaptın. Belki Mehmed'i hayatta bırakmakta fayda vardı. Sen aklının ermediği şeylere niçin karıştın?

— Ben Osman'ın katiline cezâsını vermek istedim!

— Fakat Osman'ı öldürenin Mehmed olduğunu nereden biliyorsun? Gözünle gördün mü?

— Görmedim! Görenler söyledi ve onun nasıl duvara tırmanarak Osman'ın evine girdiğini herkes anlatıyor.

— Fakat Ebû Bekir'in oğlu hiç öldürülür mü? Öldürülse bile, senin yaptığın gibi yapılır mı?

— Ben vazifemi yaptım. Sen de vazifeni yap!

— Pekâlâ!

Daha sonra Amr, hâlâ kardeşini bekleyen Abdurrahmân'a dönmüş:

— Abdurrahmân, onun böyle yapacağını bilseydim, kendim gider ve Mehmed'i kurtarırdım. Halbuki olan olmuş ve Mehmed Hakk'ın rahmetine kavuşmuş, sana tâziyetlerimizi sunuyorum.

Abdurrahmân sesini çıkarmadan ve bir cevap vermeden kalkmış, evine gitmişti. Kendisi Leylâ'yı unutmuştu. Zaten Leylâ da ona refakat etmek, yahut onun evine gitmek istemiyordu.

Leylâ, kendine geldikten sonra şikâyetin, dâvanın bir fayda vermeyeceğini anlamış ve hizmetçisini alarak Hazret-i Ali'ye katılmaktan başka çare kalmadığına karar vermişti. Mehmed'in katillerinden intikam almak için yapılacak iş, bundan ibaretti.

Mehmed'in yardım için yaptığı müracaatları, Hazret-i Ali'yi, harekete getirmiş, Ali müteaddit nutuklar irâd ederek halkı ayaklanma ve yardıma davet etmiş ve askerlerinin Kûfe ile Hira arasında Cura'da toplanmasını istemişti, Hazret-i Ali bu mevkiye giderek askerlerini karşılamak istemiş, sabahtan öğleye kadar beklediği halde hiç bir kimse gelmemişti.

Kûfeliler, Ali'den adamakıllı hoşlanmıyorlardı. Onun Cura'ya gittiğini görenler ona katılacakları yerde uzaktan ona bakmakla yetinmişler, ve onun davetine uymamaktan dolayı zevk duymuşlardı.

Halk; belki bu davete kulak asmamakta haklı idi. Ali, onları Şam'a karşı davet ettiği halde oraya gidemeyerek Harura'ya gitmiş ve kuvvetini sarsmıştı. Daha önce Cemel'de de öyle olmuştu. Şimdi yine Şam'a karşı gidilmeyerek Mısır'a gidilecekti. Çünkü, orası idaresizlik yüzünden tehlikede idi. Halk bu halden bezmişti. Bitip tükenmeyen harp davetleri, artık kimsenin kalbinde bir etki uyandırmıyordu.

Hazret-i Ali, hiç bir kimsenin gelmediğini gördükten sonra Kûfe'ye dönerek ileri gelenleri çağırmış, onlara çok ağır sözler söylemişti:

— Ey emrolunduğu zaman itâat etmiyen, çağrıldığı zaman icabet etmeyen adamlar! Sizi toplayan bir din, sizi ateşlendiren bir hamiyet yok mu? Hasmınız arazinizi alıyor, ateş ediyor, ve siz aldırış etmiyorsunuz! Muaviye adamlarını, bir, iki, üç defa çağırdığı halde, onun daveti icabetle karşılanmakta, Muaviye kimseye bir hediye vermediği halde hiçbir emrine muhâlefet olunmamaktadır. Ben her istediğinizi verdiğim, her arzunuzu yerine getirdiğim halde, siz bana isyan ediyorsunuz!

Hazret-i Ali'nin bu sözleri çok doğru idi. Kendisi, Kûfelileri paraya boğmuştu. Hazinede ne varsa, hepsini onlara dağıtmıştı, fakat neticede iş değişmemişti. Ali'nin bu son nutku biraz etkili olmuş, iki bin kişi kadar onunla harekete hazırlanmıştı.

Hazret-i Ali, bunları da bulduğuna şükrederek yola çıkmış, onlarla beş, altı konak ilerlemiş ve yolda Mısır'dan gelen ilk kafile ile karşılaşmıştı:

— Ne haber?

— Sormayınız efendimiz!...

— Neden?..

— Emîr Mehmed, en feci surette öldürüldü ve Mısır kayboldu!...

— Yemin ederim ki, hasım ne kadar sevindiyse, biz onun sevincinin birkaç misli kadar kederlendik. Mehmed şehîd olmuştur. Kendisi nezd-i Bârî'de ecre nâil olacaktır.

Demiş ve geri dönmüştü. Herkes merak etmiş, fakat iş işten geçmişti. Bundan sonra ne yapabilirdi? Ali'nin şehre döner dönmez irâd ettiği nutuk, içinin bütün acılarını, bütün ızdırâbını ifâde ediyordu:

— Sizi tam elli küsûr gece arkadaşlarımıza yardıma davet ettim. Söz dinlemediniz. Deve gibi yerden kımıldamak istemediniz. Nihayet içinizden kalkanlar ağır ağır hareket ettiler, ölümden korkarak yürüdüler. Yazık size!

Günlerce sonra Leylâ, Kûfe'ye varmış ve Mehmed'in nasıl katlolunduğunu anlatmıştı. Hazret-i Ali'nin teessürü kat kat artmış ve Leylâ'ya teselli vermek için elinden geleni yapmıştı. Leylâ'nın yarası ve ızdırâbı çok derindi. Onun bütün arzusu Hadiç oğlunu eline geçirerek ondan intikam almaktı. Ancak o zaman onun ızdırâbı dinerdi. Bunun için Leylâ, Mısır' karşı bir sefer hazırlanmasını teklif etmiş fakat, Ali onun bu teklifini derin bir elemle karşılamış, ona gözleri yaşararak cevap vermişti:

— Kızım, biz Mehmed'in imdadına koşamadık. Yeni bir sefere nasıl gideriz? Kûfe çevresinde bile tutunacağıma inanmıyorum!

— Durum bu kadar karmakarışık mı?

— Karmakarışıktan daha kötü!

— Bunu anlayamadım.

— Muaviye, Mısır'ı aldıktan sonra şimdi Basra'ya karşı hareket etmek istiyor.

— Demek Basra tehlikeye maruz.

— Şimdilik öyle.

Bu haber Leylâ'nın ümitlerini bütün bütün kırmıştı. Gerçekten, Muaviye Basra'ya adamlar göndermiş ve bunlar onun lehine

propagandaya başlamışlardı. Onun gönderdiği adamların başında bulunan Hadrami oğlu, Basra'daki Hazret-i Osman radıyallahu anh taraftarlarıyla görüşmüş, onları Muaviye ile harekete davet etmiş ve bir sürü muvaffakiyetler kazanmıştı. Basra, onun mesaisi yüzünden adamakıllı karışmıştı.

Basra'da durum bu şekilde kötüleşiyordu. Kûfe'de de yeni yeni dertler başgöstermişti.

Hirrit oğlu adında biri birkaç yüz kişi ile birlikte ayaklanmış, Hazret-i Ali onunla da döğüşmeye mecbur olmuştu. Bu adamlar mağlûp edilmiş, fakat Hirrit, Hâricîlerle birleşerek yeniden kuvvetlenmiş ve arada müthiş muhârebeler vuku bulmuştu.

Bu gibi hareketler, Hazret-i Ali'nin kuvvetini bütün bütün zaafa uğratmış, Muaviye, Ali'nin idaresindeki bütün memleketlere taarruz etmenin vakti geldiğine inanmıştı. Muaviye buna inandıktan sonra kuvvetlerini hazırlamış ve bunları Hazret-i Ali'nin idaresinde bulunan her yere sevketmişti.

Bu durum karşısında Hazret-i Ali harekete geçmek istemiş ve Kûfelilerden yardım dilemişti. Fakat Kûfeliler gene kımıldamak istemiyorlardı. Hazret-i Ali onların bu durumunu gördükten sonra gene acı bir nutuk irâd etmiş ve Kûfelilerin bu durumunu teşhir etmişti.

— Şam'dan bir kimsenin geldiğini duyar duymaz bir tuhaf oluyor, evlerinize giriyor, kapılarınızı kapıyor, yuvaya kaçan kertenkeleler gibi oluyorsunuz! Bir işe davet olunduğunuz zaman hür bir adam gibi hareket etmiyor, felâket ânında yardıma koşmak istemiyorsunuz! Sizin gibi kör, dilsiz ve sağır adamlara düştüğüm için en büyük ızdırâbı duyuyorum. Yazık, binlerce yazık!

Kûfeliler bu durumda iken Muaviye'nin kuvvetleri her tarafa akın ediyor, her tarafta Ali hükûmetinin yok olmaya mahkûm olduğunu gösteren faaliyetlerde bulunuyordu. İran, Cezire, Irak, her taraf, Muaviye'nin akınlarına açık idi. Ali'nin hükûmeti müthiş bir sarsıntıya uğramıştı.

38, 39 seneleri bu hâdiseler içinde geçti. 39 senesinde Muaviye'nin adamları Mekke'ye kadar inmişler, ve orada vaziyet almışlardı.

Muaviye kuvvetlerinin İran'da ilerlemesi üzerine bir vaziyet almak mecburiyetinde olan Ali, bu taraflara piyâde göndermek istedi ve bu kuvveti hemen yola çıkardı.

Ziyad muhakkak ki, Muaviye derecesinde büyük bir siyâsî, büyük bir idare adamı idi. Kendisi devrin en önemli ileri gelenlerindendi. Ziyad, Ebû Süfyan'ın gayr-i meşrû bir oğlu idi. Yani, Muaviye ile baba bir kardeş idi. Fakat Emevîler onu aralarına almamışlardı. Ziyad, bu yüzden Ali tarafında kalmıştı.

Ziyad, İran havalisini yatıştırmış, ve bu havaliye hâkim olmuştu.

Buna rağmen tâlih Muaviye'nin lehinde devam ediyor, ve Muaviye başladığı taarruz hareketinin arkasını kesmiyordu. Muaviye 40 senesinin başlarında Hicaz ve Yemen'e akın etmiş, ve bu akını büyük bir şiddetle idare eylemişti.

Diğer tarafdan Ali'nin en yakın taraftarlarından bazıları da onu bırakıp gitmeye başlamışlardı. Bunlardan biri Abbas oğlu idi. Diğeri yalnız onu bırakıp gitmekle yetinmemiş, Muaviye'ye de iltihak etmişti.

Hazret-i Ali'nin Basra'da geçirdiği günler, son derece ızdıraplı idi. Kendisi devlet reisliğini kabul ettiğine pişmandı. Muaviye ile harbe giriştiğine pişmandı. Bütün huzurunu bırakarak bir takım mücâdelelere sebebiyet verdiğinden pişmandı. Büyük oğlu Hasan'ın sözlerini ve nasihatlerini dinlemeyerek bir tarafa çekilmediğinden dolayı pişmandı.

Kûfeliler ondan tamamiyle yüz çevirmiş gibiydi. Kimseler kimseyi dinlemiyordu. Basra'da onun aleyhtarları günden güne kuvvetleniyorlardı. Hâricîler ötede beride peyda oluyor, onun kuvvetleriyle döğüşüyor, onların hareket ve vaziyetleri her gün fenâlaşıyordu. Sebe' oğlu ile arkadaşları bile ondan uzaklaşmaya bakıyorlardı. Zaten onlar, Mehmed, Eşter, ve Kinane gibi reislerini kaybettikten sonra kötü bir duruma düşmüşler ve işin içinden sıyrılmak için bahane aramaya başlamışlardı.

Yalnız Sebe' oğlu hâlâ çalışıyordu. Onun bütün hedefi, açtığı cereyanı dinî bir mezhep halinde yaşatmaktı. Sebe' oğlu bunun için çalışıyor ve muvaffak oluyordu. Bir gün Hazret-i Ali, konağından çıkmış, dolaşıyorken birtakım adamların karşısında secdeye vardıklarını görmüş ve hayret etmişti:

— Ne yapıyorsunuz?

— Sana tapıyoruz!

— Ne dediniz?

— Sana tapıyoruz!

— Bana nasıl taparsınız?

— Sana tapıyoruz, çünkü senden başka bir mâbûd yoktur!

Bu sözler Hazret-i Ali'nin zihnini alt üst etmişti. Hazret-i Ali, tarih kitaplarının rivâyetine göre, hemen bir ateş yaktırmış bu adamları o ateşe attırmıştı!

Hazret-i Ali, bu adamlara bu müthiş cezâyı verdikten sonra işi araştırmış ve bu cereyanı kimin çıkardığını öğrenmek istemiş, nihayet iş Sebe' oğluna dayanmıştı. Hazret-i Ali, onun bu cereyanı çıkardığını öğrenmiş ve onu çağırtmıştı:

— Sebe' oğlu, bu senin yaptığın ne?

— Ben, sizi takdîs ve tebcîl eden bir adamım! Sizin aleyhinizde hiç bir harekette bulunmadım!

— Beni takdîs etmek ne demek? Siz, beni ne diye takdîs edersiniz?

— Siz Muhammed'in rûhunu taşıyorsunuz!...

— Sebe' oğlu! Sen bu sözleri nerden çıkarıyorsun?

— Bu sözlerin aslı vardır!

— Nerede?

— Bütün eski kitaplarda! Eski kitaplar Muhammed'den de, senden de bahsediyor!

— Benim hakkımda ne diyor?

— Senin, Muhammed'e vâris olduğunu gösteriyor. Sen, O'nun nûbüvvetine mirasçı oldun ve O'nun gibi mâsûmsun.

— Mâsûm ne demek?..

— Hatâ etmez demektir.

— Ben ise hatâ ettiğime inanıyorum...

— Hâşâ, sizden hatâ sâdır olmaz.

— Yalan söylüyorsun Sebe' oğlu!...

— Ben yalan söylemem!

— O halde, bu söylediklerinin yerini göster.

— Pekâlâ; bütün hıristiyanlar Mesîh'in geri döneceğine inanmazlar mı?

— İnanırlar.

— Mesîh'in geri döneceğine inanılır da Muhammed'in geri döneceğine neden inanılmasın?!..

— Muhammed'in tekrar geri dönmesine hâcet var mı?

— Neden hâcet olmasın? Bu ümmeti kim ıslâh edecek?..

— Muhammed'in Kitab'ı elimizde değil mi ve o Kitab bize kâfi gelmez mi?

— Hayır, kâfi gelmez! O Kitab'ı kim izâh edecek? Onu, ancak Muhammed'in rûhunu taşıyan mâsûm imamlar izâh edebilirler. Bugün de bu iş sendedir.

— Yanıltmaca yapıyorsun, Sebe' oğlu!...

— O halde yanıltmacamı gösteriniz!...

— Kitab'ı mâsûm imamlar değil, onu ilim ve irfan sahibi, içtihat sahibi adamlar izâh ederler ve onun hükümlerini genişletirler. Bu mâsûm imamlığı nereden uyduruyorsunuz?..

— Uydurmuyorum. Bu, benim dinî akîdemdir.

— Fakat bu dinî akîde, senin uydurmandır.

— Hayır, ben bunları bilerek söylüyorum.

— Sözünü tamamla Sebe' oğlu!...

— Sen bugünün mâsûm imamısın! Hepimiz sana bu sıfatla inanıyoruz ve seni takdîs ediyoruz.

— Sebe' oğlu! Sen bu sözden vazgeçer ve tövbe eder misin?

— Etmem!

— O halde seni sürgün ederim. Seni diyar diyar süründürürüm!...

— Ne yaparsan yap, fakat ben sözümden ve akidemden vazgeçmem.

— Sana inananlar, seninle birlikte hareket edenler var mı?

— Elbet var!

— Ben, seni ve onları süreceğim. Fakat sana mühlet veriyorum. Git, arkadaşlarınla konuş ve tövbe et!

— Arkadaşlarımla görüştüm. Fakat tövbe edeceğimizi zannetmiyorum!

— Görüş ve bana neticeyi bildir!

Sebe' oğlu kalkıp gitmiş, ve başlıca adamlarını toplamıştı. Bunlar onun tâ San'a'da ayırdığı üç yahudi idi. Toplantı çok önemliydi. Sebe' oğlu hareketinin bütün mukadderatı konuşulacaktı. Sebe' oğlu, arkadaşlarını tenhâ bir yere götürerek onlarla görüştü.

— Dikkat ediniz! Bugün işimizin bir dönüm noktasına varıyoruz. Geleceğimizi bugün tayin edeceğiz. Ben bugün Ali ile görüştüm. Ali, bizi istemiyor. Bizi taşıdığımız akideler yüzünden bir yere sürmeyi düşünüyor. Ne dersiniz?

Kerrus oğlu öğrenmek istedi.

— Bunun asıl sebebi ne?

— Ona secde eden ve onun tarafından yakılan adamların hâli!

— Sebe' oğlu bizim sürülmemize râzı mısın?

— Sürülsek ne olur? Gittiğimiz yerde çalışınız!

— O halde, memleketimize sürülelim ve Yemen'e dönelim.

— Orada ne yapacağız? Oraya asıl hüviyetimizle dönersek vaziyetimiz fenâlaşır. Bugünkü hüviyetimizle dönersek dindaşlarımız arasında ne yaparız ve onlara ne deriz? İyisi mi başka bir yere gidelim.

— Nereye?

— Mısır'a dönemeyiz ve Şam'a gidemeyiz. Muaviye'nin yakında Basra ve Kûfe'yi ele geçireceği şüphesiz. Bana kalırsa, İran'a gitmek ve orada dolaşmak en mükemmel davranış şeklidir. Orada Hâricîleri de idaremize alır ve onlarla beraber kuvvetli tarafa karşı harekete geçeriz. Bu sayede hem maksadımıza, mezhebimize hizmet eder, hem de rahat yaşarız. Bunu kabul ediyor musunuz?

— Kabul!..

Hepsi de buna muvafakat etmişlerdi. Sebe' oğlu tâlimatını verdi:

— Arkadaşlarımızın hepsine hicret edeceğimizi ilân ediniz. İsteyenler bizimle beraber gelsinler, istemeyenler burada kalabilirler. Biz ise yarın hareket edelim.

Sebe' oğlu bu emri verdikten sonra hemen kalktı ve Hazret-i Ali'nin yanına gitti. Ali, onunla fazla konuşmak istemiyordu. Ona birdenbire sordu:

— Tövbe edecek misiniz?

— Hayır, biz itikadımızda sebat ediyoruz!

— O halde, buradan çıkıp gidiniz!

— Nereye emrediyorsunuz?

— Sabat'a gidiniz. Sizin orada göz altında bulundurulmanız için emirler vereceğim. Orada tam bir sükûnet içinde yaşamadığınız takdirde en şiddetli tâkibata uğrayacaksınız. Ben sizin habis fikirlerinizi yaymanıza ve desteklemenize müsaade edemem. Onun için aklınızı başınıza alarak rahat rahat oturun. Yoksa âkıbetiniz fenâ olur!

Sebe' oğlu kızmış, fakat hiddetini saklayarak cevap vermişti:

— Fakat siz bütün ikbâlinizi bize borçlu değil misiniz?

— Hangi ikbâlim? Ben bütün felâketleri size borçluyum.

— Bizim en aziz, en kıymetli arkadaşlarımız sizin uğrunuzda canlarını fedâ etmediler mi?

— Bunlar kimdi?

— Eşter, Kinane, Mehmed... Cemel kahramanları, Sıffîn kahramanları...

— Bunlar sizin arkadaşlarınız mıydı?

— Şüphe mi ediyorsunuz?..

— Bu dediğiniz doğru da olsa, ben sizin dalâletinize tahammül edemem. Siz bâtıl bir din çıkarıyor ve beni buna âlet ediyorsunuz. Sözün kısası, buradan çıkıp gitmenizdir!

— Buna itiraz etmiyoruz. Fakat biz sizin saffınızda ölmeyi tercih ederdik.

— Benim, sizin yardımınıza ihtiyacım yok.

Sebe' oğlu gerileyerek çıkıyorken son sözünü söyledi:

— Başüstüne!

Ertesi gün, büyük bir kâfile Kûfe'den çıkıyordu. Herkes bu kâfilenin ansızın hareket etmesinden hayret etmişti. Bunlar kimdi ve niçin gidiyorlardı? Halk arasında bir aralık bunların putperestliğe döndükleri ve o yüzden sürüldükleri şâyi olmuştu. Birkaç yerden toplanan halk onlara hücum etmişler, bu yüzden önemli bir arbede kopmuş, kanlar dahi dökülmüştü. Ancak zabıtanın etkili müdâhalesi sayesinde Sebe' oğlu ile avânesi şehirden çıkabilmişlerdi.

Sebe' oğlu, Hazret-i Ali'nin halkı aleyhinde tahrik ettiğine inanmış ve ona kin bağlamıştı.

Sebe' oğlu ile hareket edenler, belki bin kişi kadar vardı.

Bunlar daha fazla bile olacaklardı. Fakat Sebe' oğlu kendi avânesinden bir kısmının şehirde kalmasını istemiş, onun için kendi kâfilesi pek büyümemişti.

Sebe' oğlu Kûfe'den ayrılarak takipten kurtulur kurtulmaz. Meymun oğluna döndü ve acı acı söylendi:

— Ali'nin bize yaptığını gördün mü?

— Size çok hakâret etti.

— Ben de ona ne yapacağımı bilirim! Onun bu hareketini yanına bırakmam! Yakında görürsün!

Sebe' oğlunun kâfilesi, yolunda ilerdi. Günlerce devam eden yolculuktan sonra Sabat'a varıldı.

Sebe' oğlu, yolda uğradığı şehirlerin her birine kâfilesinden birkaç kişi bırakıyordu. Onun maksadı avânesinden birkaç kişinin her yerde bulunması idi. Bunun için Sabat'a varanlar pek fazla değildi.

Sebe' oğlu şehre vardıktan sonra her şeyden önce oradaki Hâricîleri aradı. Sebe' oğlu onların bütün sırlarına vâkıftı. Bunları bulmak için selâm yerine:

— Lâ Hükme illâ lillâh.

Yâni "Hüküm yalnız Allah'ın" demek, sonra Hazret-i Ali'yi tekfir etmek kâfi idi.

Sebe' oğlu Sabat'ta bulduğu Hâricîlerle görüşmüş ve onlardan Evfa oğlunun nerede bulunduğunu öğrenmişti. Evfa oğlu onun pek eski adamı idi. Onu sevenlerden ve ona hürmet edenlerdendi. Sebe' oğlu onu görmek için gizlice hareket etti. Uzun zahmetlerden sonra onu buldu ve onunla konuştu:

— Evfa oğlu bundan sonra ne yapacaksın?

— İlk hamleye iştirak ederek Ali ile harbedeceğim!

— Bunlara ne lüzum var?..

— Nasıl lüzum yok? Ali'yi ancak bu suretle doğru yola getireceğiz!

— Bu işi kökünden halledecek bir çâre yok mu?

— Bence çâre onunla harbetmektir!

— Bana kalırsa bu çâreden daha iyi bir çâre vardır!...

— Nedir?

— Ali'nin tebeası ona yaşadığı müddetçe tâbi olurlar. Ali

ölürse bir kimse onun peşinden gitmez ve ona sadakat göstermez. O halde Ali'nin vücudunu kaldırmak kâfi değil mi?

— Biz de onun için harbediyoruz.

— Anlamadın Evfa oğlu! Sizin bu kadar fedâileriniz var. Bunların birkaçını ayırınız ve Kûfe'ye gönderiniz. Bunlar Ali'yi öldürsünler. Ve herkesi onun zulmünden, onun küfründen kurtarsınlar. Ondan sonra herkes sizinle bir olur.

— Ali'yi öldürmekle iş biter mi? Muaviye'yi ne yapacağız?

— Ona karşı da aynı hareketi takip ediniz. Bugün İslâm'ın vahdetini bozan, herkesi birbirini kırmaya sevkeden bütün adamları bu şekilde ortadan kaldırınız. Bu suretle bütün dünya rahat etmiş olur!

— Bu fikrin fenâ değil, Sebe' oğlu! Fakat onu tatbik için önce vahdeti bozan adamları ayıralım. Bunlar kimlerdir? Yalnız Ali ile Muaviye mi?

— Onlar kadar önemli bir adam Âs oğlu Amr'dır. Onun vücudunu da kaldırdınız mı mes'ele kalmaz!

— Bunların vücudu kalkarsa, biz iş başına geçer ve her şeyi elimize alabilir miyiz?

— Ondan hiç şüphe etme Evfa oğlu, çünkü size kim mukavemet edebilir?...

— Sebe' oğlu, bu işi yapmak kolay değil, fakat bana yardım edersen olur.

— Sana her türlü yardımda bulunurum.

— O halde, bu akşam birleşelim.

Sebe' oğlu ile Evfa oğlu bu kararı verdikten sonra ayrılmışlar, Evfa oğlu ondan aldığı fikirleri yaymaya başlamıştı. Hâricîlerin hepsi bu fikri uygun buluyordu. Evfa oğlu, Hâricîlerin bütün reislerinden ertesi akşam toplanmak için söz almış ve Sebe' oğlunu da toplantıya getireceğini söylemişti.

Bunların hepsi akşam toplanmış ve konuşmuşlardı. Evfa oğlu, Sebe' oğlunu bütün arkadaşlarına takdim etmiş, onun en derin ilimli, en yüksek zekâlı adamlardan olduğunu söylemiş ve onu söze davet etmişti. Sebe' oğlu bu davete icabet ederek fikrini özetlemişti:

— Senelerden beri ümmet birbirini kırıyor, ortaya türlü türlü fırkalar çıkıyor. Fırkalar çoğaldıkça dökülen kanlar artıyor.

Bütün bu kanların dökülmesine kimler sebep oluyor? Bunlar, Ali, Muaviye ve Amr'dı. Bu birkaç adam uğrunda bu kadar kan dökülmesi doğru değil. Bunları ortadan kaldırmak, bütün ümmet adına, ümmetin vahdet ve selâmeti adına lâzımdı.

Hâricîlerin hepsi:

— Doğru! dediler.

Sebe' oğlu devam etti:

— Fakat bu adamların vücudunu ortadan kaldırmak için onlarla mütemadiyen harp etmek doğru değildir. Bu uzun harpler, onların kahır ve galebesini kısaltmaz, uzatır. Sizin içinizde ise, îmânı uğrunda ölümü göze alacak kahramanlar az değildir. Belki hepiniz bu seciyeyi taşıyorsunuz. Onun için sizi bu davranış şekline uymaya teşvik etmeyi, ümmetin selâmeti ve İslâmiyetin menfaati adına uygun buluyorum. Artık söz sizindir.

Sebe' oğlunu, Evfa oğlu destekledi:

— Arkadaşımızın fikri, bizi uzun ve kanlı mücâdelelerden kurtaracak, bizim yolumuza duran mâniaları kaldıracak mahiyettedir. Ben bu fikre taraftarım. Hemen bu meseleyi konuşalım ve seçeceğimiz adamları kararlaştıralım.

Hâricîlerin reislerinden Ferve cevap verdi:

— Ben bu fikri kabul ediyorum. Ve ilk adım olarak Mülcem oğlunu gösteriyorum. O, benim kızım Katam'ı istemişti, ben onu reddetmiştim. O gün, bugün benim kızımı istemekte ısrar ediyor, her yerde ona karşı aşktan bahsediyor. Ben kızıma emrederim. Kızım bu adamı çağırır ve onunla konuşur. Ondan mehir olarak Ali'nin kafasını ister ve mesele kalmaz!

Ferve'nin bu sözlerini hepsi kabul ettiler ve ona:

— Ali'yi bertaraf etmek sana ait, ötekileri düşünelim, dediler.

Ferve'den sonra Havsere konuştu:

— Muaviye'yi bana bırakınız. Onun hakkından ben gelirim!

— Nasıl?

— Ona karşı gönderilecek bir adamım var. Sa'd oğlu Berk.

— Onu ne ile iknâ edeceksin?

— Hiç bir şeyle! Ona yalnız bir emir vermek yeter!

— O halde, mes'ele yoktur.

Kala kala Âs oğlu Amr kalmıştı.

Onu Havsa oğlu üstlendi ve şu sözleri söyledi:

— Âs oğlunu bana bırakınız, onun hakkından ben gelirim! Ona Bekir oğlu Amr'ı gönderiririm. Onu bir darbede tepeler!

Sebe' oğlu tekrar söze karıştı:

— İş kararlaştırılmıştır. Şimdi bu adamları bulup onlarla bu işi konuşunuz ve onları hazırlayınız. Bu adamların üçü bir araya gelerek görüşsünler ve yola çıksınlar.

Toplantı bu sözlerle kapanmış ve herkes evine gitmişti... Bunların içinde işini en kolay beceren Ferve idi. Ferve evine döner dönmez kızını çağırmış ve onunla konuşmuştu:

— Kızım Katam, Mülcem oğlu seni birkaç defa istedi. Ben kabul etmedim. Israr ediyor. Sen râzı mısın?

Katam sustu. Demek ki râzı idi. Babası devam etti:

— Fakat ben seni bu adama bedava vermem.

— Ne istersin, baba?

— Ali'nin kellesini!...

— Demek onun ölümünü istiyorsun...

— Hayır, onun ölümünü değil, Ali'nin ölümünü istiyorum. Şimdi onu çağırtacağım. Senin karşında ona bu şartı koşacağım. Kabul ederse, ben de senin ona varmana râzı olurum. Hattâ senin ona refakat etmeni kabul ederim.

— Sen bilirsin baba!

Kısa bir zaman sonra Mülcem oğlu, Ferve'nin evinde idi. Ferve onu son derece iyi karşılamış, onu ağırlamıştı. Ferve meseleyi açtı:

— Mülcem oğlu! Benim kızımı istemekte ısrar ediyor musun?..

— Evet, büyük Ferve!

— O halde, bana lâyık bir damat olduğunu ispat etmelisin!

— Elimden geleni yaparım!

— Fakat ben büyük bir şey isteyeceğim!

— Emret!

— Ben, senden Ali'nin kellesini istiyorum!

— Getiririm Ferve!

— Fakat bu çok tehlikeli bir iştir. Belki bu uğurda ölürsün!

— Ölürsem gam yemem. Hiç olmazsa hasmımızı öldürmüş olurum!

— Öyle ise kızım Katam'ı sana veriyorum. İstersen onu al ve birlikte götür. Ali'nin işini bitirdikten sonra onu hemen nikâhla.

— Katam burada kalsın, Büyük Ferve. Onu döndükten sonra nikâhlarım.

— Hayır, Katam'ı götür. Onunla benim Kûfe'deki evime git. Orada hazırlan ve en münasip fırsatı kolla. İşini bitirdikten sonra yine oraya sığın. Ve oradan kaç. Katam sana yardım eder.

— O halde, ben yarın hareket ederim!

— Hayır, önce arkadaşlarınla görüş.

— Bana itimat etmiyor musunuz, Ferve?

— Yanlış anladın. Arkadaşların Şam'a ve Mısır'a gidecekler.

— Şimdi anladım. Muaviye ile Amr da aynı âkıbete mi uğrayacak?

— Tamam!

— Bunlar kim?

— Onları yarın tanırsın. Haydi git, ve istirahat et!

Mülcem oğlu, üstlendiği işin önemini zerre kadar dikkate almayan, fakat aşkının yakın zamanda tatmin edileceğine inanan bir metanetle evine döndü. Güzel rüyalar içinde uyudu. Ali'yi öldürmek gibi bir işi üstlendiğini hissetmiyordu bile. Onun bütün gördüğü, Katam'dı. Katam perilerden daha güzel yüzlü idi. Onunla geçecek seyahat hayatın en büyük saâdeti idi.

Mülcem oğlu ertesi gün evinde haber beklemişti. O arkadaşlarını merak ediyordu. Akşama doğru Fevre gelmiş, onu bulmuş ve onu yanına alarak götürmüştü. Vardıkları yer Havsa'nın evi idi.

Havsa ile Havsere de sûikasta memur edecekleri Berk ve Amr ile görüşmüşler, onları iknâ etmişlerdi. Bunlar zerre kadar mukâvemet ve muhâlefet göstermemişler, aksine, büyük bir istekle, derin bir zevkle bu işi üstlenmişlerdi.

Mülcem oğlu ile diğer iki arkadaşı birbirlerini iyi tanıyorlardı. Bunların meclisine yalnız Ferve iştirak etmiş ve hepsine maksadı bir kerre daha anlatmıştı:

— İslâmiyeti, ümmetin vahdeti adına dalâlet önderlerinden kurtarmak icap ediyor. Siz bunların vücudunu kaldıracak kahramanlarsınız. Görüşünüz. Ve üçünüz de memur olduğunuz vazifeleri aynı günde ve aynı zamanda yapınız. Muvaffakiyetiniz için size duâ ediyoruz.

Ferve bu sözleri söyledikten sonra sûikastçıları yalnız bırakmıştı ve onu başka bir odada bekleyen arkadaşlarının yanına gitmişti. Üç katil, yalnız kaldıkları zaman Mülcem oğlu sözü açtı:

— Biz bütün dalâlet öncülerini öldüreceğiz! Nehrüvan'da öldürülen arkadaşlarımızın intikamını alacağız. Bunun gününü ve saatini tayin edelim. Ben Ali'yi öldürmeyi taahhüt ediyorum.

Berk sözü kesti:

— Ben de Muaviye'yi öldürmeyi taahhüt ediyorum.

Amr sözü tamamladı:

— Ben de Âs oğlu Amr'ı.

Sıra yine Mülcem oğluna geldi:

— Ben Ramazan'dan evvel Kûfe'ye varmış olacağım.

— Ben Ramazan'ın ortalarında Mısır'dayım.

— Ben de sonra varmış olurum.

Artık günü tayin etmek lâzımdı. Üçü de Ramazan'ın 17'inci günü üzerinde ittifak ettiler. O gün bütün bu adamlar zehirlenmiş kılıçlarla kurbanlarına hücum edeceklerdi. Bunlar bu şekilde sözleştikten sonra harekete karar verdiler ve ayrıldılar.

Ertesi gün her yolcu kendi yolunu tutmuştu. Hâricîlerin reisleri onların bütün yolluklarını hazırlamışlardı. Kendilerine lâzım olan para ve erzak tamdı.

Bu üç fedâi, bir dakika bile kaçırmadan gidiyorlardı. Bunların içinde yalnız olmayan bir tek kişi idi. O da Mülcem oğlu.

Mülcem oğlu, Katam ile birlikte gidiyordu. Katam da, nişanlısının nereye ve niçin gittiğini biliyordu. O da bütün Hâricîler gibi Ali ile Muaviye'nin müthiş düşmanı idi.

İki âşık giderlerken yapacakları işleri konuşuyorlardı. Katam, ona en mükemmel hareket şeklini tertip etmişti. İkisi önce, Kûfe'de Evfa'nın evine gidecekler ve Kûfe'deki Hâricîlerle gizlice konuşacaklardı. Ondan sonra Mülcem oğlu muayen günde

sabah namazı vaktinde câmiye gidecek ve Hazret-i Ali'yi bekleyecekti. O vakit henüz ortalık iyice ağarmamış olacağı için Ali'yi vurduktan sonra hemen kaçacak ve tekrar eve gelerek saklanacaktı. Bütün Kûfe Hâricîleri onu saklamak ve kurtarmak için tedbir alacaklardı. Mülcem oğlu bunları dikkatle dinliyor ve kavuşma gününün yaklaşmasından büsbütün mest oluyordu.

Mülcem oğlu muayyen olan günde sûikastı yapmaya hazırlanmıştı. Kûfe'deki Hâricîler onu gizlice ziyaret ediyor ve onu teşvik ediyorlardı. Fakat bu adam teşvike muhtaç değildi. Kendisi bir an önce emeline nail olmak için dakikaları sayıyordu.

Onun Kûfe'de rastgeldiği Hâricîlerden biri Virdan'dı. Virdan sordu:

— Sen dünyâ ve Âhiret'te şerefe nail olacaksın! dedi. Ali'yi öldürmek sana bunu temin eder.

İkisi konuşmuşlar ve Virdan ona şu aklı öğretmişti:

— Mescide gir ve bir taraftan pusuda bekle. Ali, sabah namazına çıktığı zaman onun yerine yürü ve öldür! Kurtulursan ne mutlu! Ölürsen Âhiret'te her nimete erersin!

17'inci Ramazan gecesi gelmişti. Sûikast için tayin olunan gece bu idi. Hazret-i Ali ile beraber Muaviye ve Amr bu gece öldürüleceklerdi. Mülcem oğlu zehirli kılıcını almış, Virdan ve diğer Hâricî olan Şebib ile yola çıkmıştı. Bunların üçü de Hazret-i Ali'nin namaza çıktığı yere mukabil olan yüksekçe yere oturmuşlar, Ali'nin sabah namazına çıkmasını beklemişlerdi. Hazret-i Ali namaza çıktığı zaman:

— Buyurun namaza! diye bağırdı.

Şebib onu görür görmez yerinden kalkmış, Hazret-i Ali'nin üzerine hücum ederek kılıcını onun başına indirmek istemiş, fakat kılıç kapının kenarına isabet etmişti. Mülcem oğlu, Ali'yi takip etmiş:

— Lâ Hükme illâ lillâh, yani; Hüküm yalnız Allah'ındır! diyerek kılıcını sallamış ve Ali'nin başına indirmişti.

Virdan kaçmış ve evine girmişti. Fakat onu takip eden bir adam kendisini parçalamıştı. Şebib karanlıktan istifade etmiş ve sokaklara dalmıştı. Mülcem oğlu firar edememiş, namaza gelenler onun etrafını sarmışlar ve yakalamışlardı.

Hazret-i Ali'nin başına isabet eden darbe son derece tehlikeli idi. Hazret-i Ali, Cace'ye namazı kıldırmasını emrederek gerilemiş, içeri girmiş, ve başını sardırdıktan sonra:

— Bu adamı bana getirin! demişti.

Mülcem oğlu derhal getirildi. Ali, ona sordu:

— Allah'ın düşmanı olan herif, ben sana iyilik etmedim mi?

— Ettin!

— O halde, bana neye taarruz ettin?

— Ben kılıcımı tam kırk gün biledim. Ve Allah'a yalvardım: Ya Rabbi, bu kılıçla mahlûkatının en fenâsını öldürmeyi bana nasip et! dedim.

Mülcem oğlu, Hâricîlerin Hazret-i Ali'ye karşı hissettikleri kini bütün şiddetiyle ifâde ediyordu. Kendisi Katam'ı unutmuştu bile. Katam'ın bütün güzelliği, bütün kavuşma sözleri aklından silinmişti.

Hazret-i Ali, bu müthiş kin karşısında itidalini kaybetmedi. Ölüm halinde olmasına rağmen yalnız şu sözleri söyledi:

— Sen de o kılıçla helâk olacaksın, Allah'ın en kötü mahlûku!

Hazret-i Ali radıyallahu anh, daha sonra şu emri verdi:

— Ölürsem, siz de bu adamı öldürünüz! Kalırsam kendim karar veririm.

Hazret-i Ali, daha sonra oğlu Hasan'a emretti:

— Hasan dikkat et! O, beni nasıl öldürdü ise siz de onu öyle öldürünüz. Hepinize vasiyet ediyorum. Müslümanların kanlariyle oynamayınız. Bu adam beni öldürdü diye başkalarının kanını dökmeyiniz. Yalnız benim kanımı dökenin kanını dökünüz. Sakın bu adamın azâsını keserek ona eziyet etmeyiniz. Böyle bir muâmele insana değil, kuduz bir köpeğe karşı bile câiz değildir.

Mülcem oğlu, hâlâ bağlı duruyor ve bu sözleri duyuyordu. Hazret-i Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm duruyor ve ağlıyordu. Kendini zaptedemiyen ve babasının haline ağlayan bu mübarek kadın Mülcem oğluna bağırdı:

— Allah'ın düşmanı herif, inşâallah babama bir şey olmaz

ve sen hüsrâna uğrarsın!

Mülcem oğlu, öleceğine emin olduğu halde itidalini kaybetmemiş ve ona cevap vermişti:

— Babana bir şey olmayacaksa niçin ağlıyorsun? Yemin ederim ki, ben kılıcımı bin dirheme aldım. Onu bin dirhemle zehirledim!

Onun bu sözleri Hazret-i Ali'nin muhakkak şehîd olacağını anlatıyordu.

Bu sırada Cündeb gelmiş ve sormuştu:

— Sizi kaybedecek olursak Hasan'a biat edelim mi?

— Ben, bunu ne yapınız, ne de yapmayınız! derim. Siz kendi işinizi daha iyi bilirsiniz...

Hazret-i Ali bu cevabı verdikten sonra kendi ailesiyle yalnız kalmak istemiş, oğullarına nasihatlerde bulunmuş, ondan sonra vasiyetini yazdırmış, sonra zehirlerin verdiği ızdırap ile vefât etmişti.

Mülcem oğlu hapishanede yatıyordu.

Hazret-i Ali radıyallahu anh'ın vefâtı üzerine Hasan onu getirtmişti. Hasan, ona bir şey sormadan Mülcem oğlu ondan bir şey dilemişti:

— Ben Ali'yi öldürdüm. Şimdi de Muaviye'nin ve Amr'ın ölüp ölmediklerini öğrenmek istiyorum. Ölmemişlerse, onları öldürmek isterim. Bana müsaade et, şu işi göreyim. Ondan sonra gelip sana teslim olayım. Hemen döneceğimden emin ol!

Hazret-i Hasan, buna râzı olmadı.

— Seni cehenneme göndereceğim! dedi.

Bunun üzerine Hasan, Mülcem oğlunun katlini emretmiş, Mülcem oğlu, ölümünden zerre kadar korkmıyarak ve en doğru harekette bulunduğuna emin olarak ölmüştü.

Hazret-i Ali'nin ölümünden ve Mülcem oğlunun katlinden sonra bütün Kûfe'de bir şâyia çalkalanıyordu.

Bu şâiyalara göre; Hazret-i Ali radıyallahu anh ölmemişti. Hazret-i Ali gömülmemişti. Hazret-i Ali sağdı, hayatta idi. Yalnız uruç etmiş, ve Semâ'ya çıkmıştı. Çok geçmeden geri dönecekti, hem öyle bir kudret ve savletle dönecekti ki, onun bütün düşmanları alt üst olacak, onun kılıcı bütün dünyaya

adâleti yayacak, onun sesi bütün dünyayı kaplayacak! Onun davetini duymayan kalmayacak, onun peşine takılmayan bulunmayacak!

Ağızdan ağıza dolaşan bu sözler nereden çıkmıştı?

Bunların hepsi Sebe' oğlunun uydurmaları idi. Hazret-i Ali'nin hayatını istediği gibi istismar edemeyeceğini anlayan Sebe' oğlu onun ölümünü istismar etmeye karar vermiş; onun için, Hâricîler arasına sokularak ve Haricîliğe soktuğu adamları kullanarak Ali ile Muaviye ve Amr'ın katlini tertip etmiş, Mülcem oğlu Kûfe'ye giderken o da adamlarından birkaçını aynı yere göndermiş ve onlara şu emirleri vermişti:

— Mülcem oğlu, Ali'yi öldürdükten sonra siz Kûfe'deki bütün taraftarlarımızla temas ediniz, ve onlara Ali'nin ölmediğini, onun yalnız semâya uruç ettiğini ve pek yakında döneceğini söyleyiniz. Bütün arkadaşlarımızdan hiçbir kimse onun öldüğüne inanmamalıdır. Çünkü onun ölmediği muhakkaktır. Onun ölümüne inanmak, en büyük günâhtır. Ali yakında dönerek bizim başımıza geçecek ve bizimle bütün düşmanlarımızı imhâ edecektir.

Sebe' oğlunun Kûfe'ye gönderdiği bu adamların başında Meymun oğlu bulunuyordu. Bunlar Kûfe'ye vardıktan sonra Mülcem oğlunun hareketini beklemişler, ve onun Ali'yi öldürmesi üzerine Ali'nin gömülmesini beklemişler. Ondan sonra her yerde propagandalarını yaymaya başlamışlardı.

Hazret-i Ali'nin gömülmesi meselesini kuşatan esrarengizlik onların propagandalarına geçerlik sağlayan etkenlerdi. Hazret-i Ali'nin nereye gömüldüğü kesinlikle bilinmiyordu. Bir kavle göre cemâat mescidine, bir kavle göre resmî ikâmetgâhı olan konakta defnolunmuştur. Onun nereye gömüldüğü üzerinde ortaya çıkan bu ihtilâfın sebebi, onun oğullariyle âilesinin Kûfe ve havalisindeki durumu dikkate alarak onun nereye gömüldüğünü saklamalarıdır.

Kûfe ve havalisinde Hazret-i Ali'nin birçok düşmanları vardı. Hâricîler bunların başında idi. Hâricîler, Hazret-i Ali'nin nereye gömüldüğünü bilecek olurlarsa, belki onun cesedini çıkarırlar ve onu parça parça ederek, ona karşı hissettikleri kini bu şekilde tatmine çalışırlardı.

Bunlardan başka Kûfe içinde Muaviye'ye taraftar olanlar veya taraftar görünmeyi menfaatlerine daha uygun görenler günden güne çoğalıyordu. Bunların da Hazret-i Ali'nin kabrini öğrenecek olurlarsa ona taarruzda bulunmalarından korkuluyordu.

Esasen Hazret-i Ali'nin şehâdetinden sonra onun dâvasını yürütecek bir kimse kalmamış sayılabilirdi. Hazret-i Hasan son derece sulhseverdi ve babasının da harplerle meşgul olmasına karşıydı. Fakat, babasına karşı gelmek kudretini haiz değildi. Onun için babasiyle birlikte hareket ediyordu. Hazret-i Hüseyin, bir iş yapacak vaziyette bulunmuyordu. Hasan, hayatta bulunduğu müddetçe onun ayaklanmasına, yahut bir kimseyi toplamasına imkân yoktu. Bundan dolayı Muaviye'nin muvaffak olacağına şüphe yoktu. Bütün halk bunu hissediyor ve yavaş yavaş kendini bu inkılâba hazırlıyordu

Bunun için Hazret-i Hasan, babasının mezarını saklamakla isabet etmişti. Bu sayede babasının ölümünden sonra fenâ bir muameleye uğramasına da karşı gelmiş oluyordu. Fakat bu vaziyet Sebe' oğlunun yaymak istediği yeni akidelere de geçerlilik kazandırmıştı.

Hazret-i Osman'ın katilleri olmakla tanınan bütün zümre, Hazret-i Ali'nin Semâ'ya uçtuğunu ve yakında döneceğini söyleyerek herkesi kandırıyor, aleyhlerinde söyleyenlerin câhilliğini ortaya koyuyor, onlarla kavga ediyor, ve türlü türlü arbedeler çıkarıyorlardı.

Mülcem oğlu muvaffak olduğu halde onun arkadaşlarının ikisi de önemli bir şey yapamamışlardı. Muaviye'yi öldürmeye giden Berk, 17'inci Ramazan gecesinde Muaviye'yi câmide beklemiş, Muaviye sabah namazına çıktığı zaman, tam Mülcem oğlunun yaptığı gibi o da Muaviye'ye hücum etmiş, ve onu yaralamıştı. Berk'in darbesi Muaviye'nin baldırına isâbet etmiş, ve câni hemen yakalanmıştı.

Berk yakalandıktan sonra Muaviye'yi memnun edecek bir haber vererek cezâsını hafifletmek istemiş, ona:

— Sana verilecek bir sır var. Bunu söylersem bana yardım eder misin?

Muaviye:

— Söyle bakalım! demiş, Berk şu cevabı vermişti:

— Benim kardeşlerimden biri bu dakikada Ali'yi öldürmüş bulunuyor.

— Öldürüldüğünü nereden biliyorsun?

— Çünkü Ali, yalnız başına çıkar. Muhâfızları yoktur.

Fakat bu sözler Muaviye'yi memnun etmemişti. Aksine Muaviye derhal emir vermiş ve Hâricîlerin derhal öldürülmesini istemişti.

Berk, hemen siyâsetgâha götürülmüş ve öldürülmüştü. Muaviye zehirli kılıcın yarasından kolay kolay kurtulamamıştı. Muaviye'yi tedaviye gelen tabib onu iki şey arasında muhayyer bırakmıştı:

— Ya yara yerini ateşte dağlıyacağım, yahut sana içilecek bir ilâç vereceğim. Yalnız bu ilâcı içersen bir daha çocuğun olmaz. Bunların ikisinden birini seç!

Muaviye düşünmüş ve cevap vermişti:

— Ateşe tahammül edemem. Bundan sonra çocuğa da ihtiyacım yok. Oğlum Yezid ile Abdullah bana kâfi.

Bunun üzerine tabip, ilâcını hazırlayarak vermiş, Muaviye ilâcı içerek kurtulmuş, fakat bir daha çocuğu olmamıştır.

Mısır'a giden Bekir oğlu Amr, Âs oğlunu aynı gece beklemiş, fakat o gece oğlu biraz rahatsız olduğu ve midesinden şikâyet ettiği için mescide çıkmamıştı.

Âs oğlu o gece zâbıta kumandanı olan Harice'ye namazı kıldırmasını emretmiş. Harice namaza çıkarken Bekir oğlu onu Amr İbni Âs sanarak üzerine atılmış, kılıcını göğsüne saplamış ve öldürmüştü. Bekir oğlu hemen yakalanmış ve Âs oğlunun huzuruna götürülmüştü.

Bekir oğlunu yakalayıp götürenler, Âs oğluna:

— Emîr Hazretleri! diye hitap ediyorlardı.

Bekir oğlu, hayrete düşmüş ve Emîr'in kim olduğunu sormuş, ona:

— Emîr, Amr İbni Âs'tır! dedikleri zaman, gözleri dört açılmıştı.

— O halde, benim öldürdüğüm adam kim? diye sormuş;

— Harice! cevabını aldığı zaman:

— Yazık! demiş, sonra Amr'a bakarak:

— Ben o adamı sen sanmış ve öldürmüştüm. Yakanı kurtardın yazık! demişti.

Amr katili sorguya çekti:

— Beni niçin öldürmek istiyorsun?

— Çünkü sen bu milleti dalâlet yoluna saptıranlardansın!...

— Hangi dalâlet yoluna?...

— Tahkim yoluna!...

— Hâricî misin sen?

Amr, zâbıtaya emretti:

— Bunu götürün, katilin cezâsı ölümdür!

Bekir oğlu da siyâsetgâha götürülmüş ve katledilmişti. Sebe' oğlunun; Ali, Muaviye ve Amr aleyhinde hazırladığı sûikast yalnız Ali'ye karşı muvaffakiyetle tatbik edilmişti.

Hazret-i Ali'nin şehâdeti Muaviye'nin ikbâline hizmet etmişti. Gerçi Kûfe'de Hazret-i Hasan'a biat edilmiş, ve Hasan babasından arda kalan askerleri toplamıştı, fakat onun biat alırken takındığı tavır bile son derece şüpheli idi.

Hazret-i Hasan harbi yenilemek için biat almıyor. Yanlız kendisine itâati şart koşuyordu. Halbuki Hazret-i Ali'nin şehâdeti, harp lehinde cereyan açmıştı. Hazret-i Ali'ye hayatında yardım etmeyenler, ve onun dâvasını ihmâl edenler, onun irtihâlinden sonra pişman olmuşlar, ve yeni bir harp davetini kabulle karşılamak istemişlerdi.

Hazret-i Hasan, ancak Muaviye'nin Kûfe'ye karşı hareket ettiğini haber aldığı zaman harekete karar vermiş, Medayin'e gitmiş, fakat orada yapılan küçük bir propaganda onun bütün askerlerini bozmuş, askerler onun otağını yağma etmişlerdi. Medayin valisinin meclisinde konuşulan şey, Hazret-i Hasan'ı yakalayarak Muaviye'ye teslim etmekti.

Esasen harp taraftarı olmayan Hazret-i Hasan, bu vaziyeti gördükten sonra bu maceradan vazgeçmeye karar vermiş ve Muaviye ile muhârebeye girişmiş, ondan sonra akrabasını toplayarak onlara da kararını bildirmişti. Ona itiraz edenlerin başında Hazret-i Hüseyin bulunuyordu:

— Birâder, sen bu tutumunla Muaviye'nin sözünü yerine getiriyor ve babanın dâvasını çürütüyorsun.

Fakat Hazret-i Hasan bu itirazı dinlememiş ve Hazret-i Hüseyin'e:

— Ben bu işi senden iyi bilirim! demişti.

Muaviye şehre yaklaşıyorken Hâricîlerin hepsi şehirden çıkıp gitmişler, bunların bir kısmı köylere dağılmışlar, bir kısmı İran içlerine kaçmışlardı.

Onun Kûfe'ye girmesiyle her şey olup bitmişti. Hazret-i Ali'nin kurduğu devletin merkezi ve mesnedi Kûfe olduğundan buranın düşmesiyle her şey olup bitmiş ve Muaviye'nin saltanatı sağlamlanmıştı.

Sebe' oğlunun bütün kalbur üstü avânesi, reislerinin bulunduğu Sabat şehrine sığınmaya mecbur olmuşlardı. Muaviye'nin hükûmeti Kûfe'ye geldikten sonra bunlara aman verilmeyeceği ve bunlardan ele düşenlerin kılıçtan geçirilecekleri muhakkaktı.

Sebe' oğlu bile hâdiselerin bu kadar baş döndürücü süratle cereyan edeceğini zannetmiyordu. Onun ümidi Muaviye ve Amr'ın da katli ve bu suretle meydandaki en kuvvetli ileri gelenleri bertaraf ederek zayıf ve âciz hükûmetlerin teşekkülü ve bunların birbirleriyle mücâdele etmeleri idi.

Halbuki işler birdenbire değişmişti. Hazret-i Hasan, Muaviye ile barıştıktan sonra onu Kûfe'de karşılamış ve kendisi ailesiyle birlikte Medine'ye dönmüştü. Bu haberler, Sebe' oğluna vardığı zaman Sebe' oğlu üç arkadaşını topladı ve onlarla vaziyeti müzakere etti:

— Arkadaşlar, beş senelik mesaimiz heder oluyor. Muaviye ortalığı kasıp kavuracak. Bundan böyle biz musibet içinde kalacağız. Arkadaşlarımız her yerde takip olunacak, imhâ edilecek. Buna karşı bir çâreniz var mı?

Meymun oğlu cevap verdi:

— Fakat bu beş senemiz boş geçmedi. Az mı kanlar döküldü, az mı hâdiseler vuku buldu? Bizi ve bizim kavmimizi düşünen kaldı mı? Artık dağılalım, Sebe' oğlu!

Cemuz oğlu destekledi:

— Muaviye'nin saltanatından bize ne? Sebe' oğlu! Biz artık rahatımıza bakalım. Muaviye bizim arkadaşlarımızı takip edecekmiş, etsin! Bizim onlarla münasebetimiz ne? Biz kendi işimize bakalım ve istirahat edelim.

Kerrus oğlu da başka türlü düşünmüyordu:

— Ben de Sebe' oğlu, artık yorulduğumu ve ihtiyarladığımı hissediyorum. Bir köşeye çekilip dinlenmek istiyorum.

Fakat Sebe' oğlu onlar gibi düşünmüyordu. Onun aklına gelen şey bambaşka idi. Onun için onlara sordu:

— Siz bana itâate ve sonuna kadar benimle çalışmaya yemin etmiştiniz. Bu yemininizde durmuyor musunuz?.

Hepsi cevap verdiler:

— Yeminimizden zerre kadar dönmeyiz ve sana sonuna kadar itâat ederiz!

— O halde dinleyiniz! Ben sonuna kadar çalışacağım. Ben başladığım bir işi yarısında bırakmayan bir adamım. Biz San'a'dan hareket ettiğimiz zaman dört kişi idik. Benim kurduğum cemiyet bugün her yerde yayılıyor. İran'ın her tarafında taraftarlar kazanmış bulunuyorum. Kûfe'de taraftarlarım var. Basra'da sözüme inananlar var. Mısır'da bir sürü dostlarım var. Ben yeni bir hareket hazırlayacağım ve Ali'nin intikamını alacağım!

Meymun oğlu anlamadı:

— Fakat Ali'yi biz öldürmedik mi? Onun ölümünü biz istemedik mi? Şimdi ne diye onun intikamını alacağız?

— Meymun oğlu, dinle! Ali bizim işimize yaramadığı için onu öldürmekten başka bir çâre yoktu. Onun ölümü bizim için dirisinden daha faydalıdır. Biz onun intikamı adına el altından çalışacağız. Ali'yi dünyanın en kudsî adamı olarak göstereceğiz. Ali'yi ilâhlaştıracağız. Ali'nin katlini dünyanın en büyük cinâyeti olarak tasvir edeceğiz. Bu müthiş cinâyetin tasviriyle herkesi ağlatacağız ve bu suretle cepheyi yaracağız. Yarılmış cephenin ortasında bitişmez bir uçurum açacağız. Anladın mı Meymun oğlu?

— Anladım Sebe' oğlu!

— O halde, bugünden itibaren yeni bir cemiyet vücuda getiriyoruz. Her yerdeki müridlerimiz bu gizli cemiyete devam edecek, orada Ali'yi istediğimiz ve telkin ettiğimiz şekilde tanıyacak, Ali'yi takdîs edecek ve onun intikamını almayı, hayatta en büyük gâye bileceklerdir. Benimle beraber çalışacak mısınız?

— Çalışacağız, Sebe' oğlu!

— O halde, itimat ettiğiniz adamları toplamaya başlayınız. Yetiştireceğimiz ilk müridleri her tarafa gönderelim. Ve yeni harbi hazırlayalım.

Cemüz oğlu anlamadı:

— Yeni harp mi dedin, Sebe' oğlu?

— Evet, yeni harp!

— Bu harp ne zaman kopacak?..

— Çok geçmeden onun nasıl alevleneceğini, nasıl ortalığı saracağını görürsün!

— Bu harbe biz de iştirak edecek miyiz?

— Hayır! Biz onu seyredeceğiz. Biz seyretmezsek müridlerimiz görecek. Yalnız vakit geçirmeden işe başlayalım ve cemiyetimizi her tarafa saçalım. Bu cemiyet istediğimiz yerlere dalbudak saldıktan sonra yeni harp patlak verecektir.

Hepsi de bir ağızdan cevap verdiler:

— Çalışacağız Sebe' oğlu!

— Öyle ise muvaffak olacağız. Haydi istirahat ediniz!

Hepsi dağılmışlar ve yeni bir ağ kurmaya başlamışlardı.

Hazret-i Hasan, Muaviye ile sulh aktederek Medine'ye gidiyorken Hazret-i Ali'nin evinde oturan ve hâlâ Mehmed'in hatırasını yaşıyan Leylâ birdenbire ortadan kaybolmuştu. Leylâ, Ali'nin ölümünden sonra Hazret-i Hasan'ın evinde kalmak istemedi. Hasan, ona birkaç kere kendisine varmasını teklif etmiş. Fakat Leylâ itiraz etmişti. Onun gece gündüz gözünün önünde yaşıyan manzara, Mehmed'in eşek derisi içinde yanan vücudu idi. Leylâ, onun o halini unutmuyordu. Onun Mehmed'e karşı hissettiği aşk, onun katillerine karşı kine dönüşmüştü. Hazret-i Ali, hayatta iken onun bir gün gene bir ordu teçhiz ederek hareket etmesi muhtemeldi. Onun şehâdetiyle ümidi de sönmüştü.

Hazret-i Ali'nin şehâdetiyle onun riyâseti Hazret-i Hasan'a geçmişti. Fakat Hasan harp ve darba karşıydı. Onun bütün emeli, sulh ve sükûn içinde yaşamaktı. Onun âile hayatından, onun bu halini anlamak güç değildi. Hazret-i Hasan'ın en belli başlı hallerinden biri, kadın almak ve kadın boşamaktı. Onun alıp boşadığı kadınlar, sayılamayacak dereceye varmıştı.

Hazret-i Hasan'ın bu halini gören Leylâ, onun izdivaç teklifini şiddetle reddediyordu. Leylâ'nın, Hasan'a varmasına imkân yoktu. Fakat Hasan, fırsat buldukça onu istiyor ve ısrar ediyordu.

Leylâ kendini bu zor durumdan kurtarmak için karar vermişti. Hazret-i Hasan'la birlikte Medine'ye gitmeyecek ve ondan ayrılacaktı.

Leylâ bu kararı verdikten sonra, nereye gideceğini ve ne yapacağını düşündü. Hazret-i Ali'nin taraftarları içinde Muaviye'ye mukavemet etmeye karar vermiş bir tek adam vardı: Sa'd oğlu Kays.

Hazret-i Ali'nin amcazâdesi Ubeydullah'ın kumandası altındaki ordusunun ileri kuvvetlerine kumanda eden Kays, kuvvetinin başına geçerek Muaviye ile muhârebeye karar vermişti.

Leylâ, Kays'ın kuvvetine katılarak muhârebe sahnesinde ölmeyi düşündü. Bu, onun için en şerefli âkıbetti. Leylâ bu kararı verdikten onra Hazret-i Hasan'ın evinden gizlice çıktı ve Kays'ın tarafına hareket etti. Birkaç gün sonra Leylâ, Kays'ın karargâhına varmış ve onun askerlerine katılmıştı.

Muaviye, Amr oğlunu bu kuvvete karşı göndermiş, fakat muhârebeden kaçınılmasını kesinlikle emretmişti. Amr oğlunun hareketinden önce Muaviye onu yanına çağırmış, onun eline beyaz bir kâğıt vermişti. Bu kâğıdın altında Muaviye'nin mührü duruyordu. Amr oğlu bu kâğıtla ne yapacağını sormuş, Muaviye şu cevabı vermişti:

— Kays, sulha tâlip olmazsa, sen ona bu kâğıdı gönder. Ve ona de ki, bu mührün üstüne istediğin şartları yaz. Muaviye bunların hepsini kabul ediyor.

Âs oğlu, Muaviye'ye itiraz etmiş, ona:

— Bu hareket doğru değildir. Kays ile harbet, demişti.

Muaviye:

— Hayır, demişti. Onlarla harp ederek onları mağlûp ederken, onlar da bizim adamlarımızdan birçoklarını öldürecekler. Ben ise harp istemiyorum. Kat'i bir zaruret olmazsa harbetmem!

Amr oğlu bu tâlimat ile hareket etmiş ve Kays ile karşılaşmıştı. Son derece ümitsiz bir durumda olan Kays'ın kuvvetlerinden bir kısmı, hasımlarını görür görmez üzerlerine atılmışlar, ve

iki taraftan birkaç maktûl düşmüştü. Fakat Amr oğlu muhârebenin devamına mâni olmuş ve bir elçi vâsıtasiyle Kays ile antlaşma yapmaya girişmişti.

Amr oğlunun elçisi, Muaviye'nin gönderdiği mühürlü senedi taşıyordu. Elçi, Kays'a bu senedi vermiş ve ona:

— Bu senede istediğinizi yazınız. Kabul ediyoruz! demişti.

Kays mâiyetindeki adamların ileri gelenlerini toplamış, onlardan ne istediklerini sormuş ve senedin üst tarafını kendi eliyle yazmıştı. Onların bütün istedikleri, Hazret-i Ali ile işbirliği etmiş olmalarından, onun safında Muaviye ile döğüştüklerinden mesul tutulmamak ve bu yüzden takip edilmemekti.

Senet yazıldıktan sonra gönderilmiş, Amr oğlu, Muaviye adına bunu kabul ettiğini söylemiş, ve ortada mesele kalmamıştı. Askerlerin hepsi dağılıyor ve herkes evine dönüyordu.

Kays hareket etmeden önce o gün maktûl düşenlerin hüviyetlerini tesbît etmeyi ve onları merasimle gömmeyi emretti. Ölenler, üç- beş kişiden ibaretti. Bunların biri çok gençti. Henüz yüzünde tüy bitmemişti ve onu hiç kimse tanımıyordu.

Kays, bu gence büyük bir önem vermiş, onun başı açıldığı zaman uzun saçları serpilmiş ve onun genç bir kadın olduğu anlaşılmıştı. Bu genç kadın, bedbaht Leylâ idi.

SON

Değerli bir gazeteci ve yazar olan Ömer Rıza Doğrul 1893 tarihinde Kahirede doğmuştur. Aslen Burdurlu olan büyük islâm bilgini, tahsil hayatını Ezher Üniversitesinde tamamlamış, basın ve yayın sahasında memlekelimize te'lif ve tercume olarak yüzlerce kıymetli eser kazandırarak Konya Milletvekili iken vefat etmiştir. 1952.

HULASATÜL BEYAN Fİ TEFSİRİL KUR'AN

15 CİLT

TARİHİ TABERİ

3 CİLT

İ KİTABEVİ
TAFA CAN
İYE CAD. NO: 41/E